BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
201
55 G
22

CORNIFICI

RHETORICORUM

AD C. HERENNIUM

LIBRI IIII.

RECENSUIT ET INTERPRETATUS EST

C. L. KAYSER.

LIPSIAE
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI
MDCCCLIV

In demselben Verlage sind ferner erschienen:

ADDITAMENTA AD CIVITATIS PLATONICÆ LIBROS X editos a C. E. Chr. Schneidero. gr. 8. 1854. geh. 15 Ngr.

ALCIPHRONIS RHETORIS EPISTOLAE cum adnotatione critica editae ab Augusto Meinekio. gr. 8. 1853. geh. 1⅓ Thlr.

APOLLONII ARGONAUTICA. Emendavit apparatum criticum et prolegomena adjecit R. Merkel. Scholia vetera e codice Laurentiano edidit Henricus Keil. Fasciculus I. carminis recensionem et apparatum continens. gr. 8. 1853. geh. 2 Thlr.

SALLUSTI C. CRISPI, CATILINA ET JUGURTHA. Aliorum suisque notis illustravit Rudolfus Dietsch.

Vol. I. CATILINA. 1 Thlr.

Vol. II. JUGURTHA. 2 Thlr. 15 Ngr.

— — OPERA QUAE SUPERSUNT. Ad fidem codicum manu scriptorum recensuit, cum selectis Cortii notis suisque commentariis edidit et indicem accuratum adjecit Fridericus Kritzius, Professor Erfurtensis. Vol. III. Historiarum fragmenta continens.

Auch unter dem Titel:

— — HISTORIARUM FRAGMENTA. Pleniora emendatiora et novo ordine disposita suisque commentariis illustrata edidit et indices accuratos adjecit Friedericus Kritzius. Accedit codicis Vaticani et palimpsesti Toletani exemplum lapidi inscriptum. 1853. gr. 8. geh. 3 Thlr.

TRAGICORVM LATINORVM RELIQVIÆ. Recensvit Otto Ribbeck. 1852. gr. 8. geh. 3 Thlr.

DAS CLASSISCHE ALTERTHUM IN DER GEGENWART. Eine geschichtliche Betrachtung von Dr. Wilhelm Herbst. gr. 8. geh. 1 Thlr.

Unter der Presse befinden sich:

APOLLONII ARGONAUTICA. Edd. R. Merkel & H. Keil. Fasc. II. Scholia et prolegomena.

ENNIANAE POESIS RELIQVIAE. Recensvit Joannes Vahlen. gr. 8. (ca. 20 Bogen.)

Q. HORATII FLACCI SERMONUM LIBRI DUO. Edidit, Germanice reddidit et triginta codicum recens collatorum grammaticorum veterum omniumque Msstorum adhuc a variis adhibitorum ope librorumque potiorum a primordiis artis typographicae usque ad hunc diem editorum lectionibus excussis recensuit apparatu critico instruxit et commentario illustravit C. Kirchner. 2 Partes. gr. 8. (ca. 48 Bogen.)

CORNIFICI

RHETORICORUM

AD C. HERENNIUM

LIBRI IIII.

RECENSUIT ET INTERPRETATUS EST

C. L. KAYSER.

LIPSIAE

SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI

MDCCCLIV.

LEONARDO SPENGEL

AMICO UNICE CARO.

PRAFATIO.

Oratores antiquos non posse satis intellegi et iudicari, nisi cognitio artis rhetoricae accedat, hodie minus ignoratur quam olim, L. Spengelii maxume opera, cuius Artium scriptores, Anaximenes, complures dissertationes hanc literarum partem claro lumine illustrarunt: idem plus uno loco praestantiam huius magistri, qui volgo 'auctor ad Herennium' vocatur, commendavit, atque sic effecit, ut et ipse diligentius eum tractarem: legi igitur et relegi, etiam praelegi in scholis academicis, ac mox inveni non supervacaneum fore studium in scriptore collocatum, qui suo adhuc vel nomine careret, interprete careret, recensione careret.

Quod enim attinet nomen, habet hoc commune eximius hic rhetoricae doctor cum Anaximene, quod diutissume debita laude privabatur sub alieno et celebriore nomine delitescens, Ciceronianus enim inde a primis aerae nostrae saeculis ferebatur eius liber esse, nec nostris temporibus illius haberi est desitus, atque iidem, qui vehementissume Anaximenia Aristoteli vindicabant, etiam haec ars ut Tullio attribueretur, postulaverunt[1]; stantque ab ea sententia adhuc nonnulli VV. DD.[2]), quibus igitur liber Cicerone dignus videtur; alii plane indignum esse pronuntiant[3]); ex contrario longe supra Ciceronis Rhetorica extollit Puchta iure consultorum celebratissumus[4]). docendi certe arte illum vincit, qui in hoc quoque genere magis eloquentiae gloriam quam accurationis quaesivit; at noster materiam, quae ambitiosis Graecorum studiis nimis densa et perplexa evaserat, ad simplicem et perspicuom ordinem

1) Zeitschrift für Alterthumswissenschaft 1839, p. 408.

2) ut *R. Klotz* in ed. nuper curata Cic. Vol. I, p. VI.

3) Bernhardy, Lat. Litteraturgesch. 57, 622.

4) Gewohnheitsrecht p. 50.

redegit, partes singulas dilucide explicavit, exempla idonea apposuit, quae pleraque ipse elucubratus est: spirat in iis priscae eloquentiae Romanae ingenium, ut quasi ἀποῤῥῶξ quidam oratorum haberi possint deperditorum, et repraesentare, quicquid ante Ciceronem illi principes: Catones Gracchi Crassi Antonii Sulpicii in dicendo assequi potuerunt. ipse, quantum ex toto libri habitu existumare licet, homo fuit a volgari rhetorum levitate alienissumus; severus religiosus moribus castissumis, popularis libertatis defensor, arrogantiae nobilium gravis accusator, praeterea doctrina multiplici excultus, qui quidem de arte grammatica se scripturum pollicetur[1]), de re militari, de administratione rei publicae[2]), contra dialecticos[3]), philosophiae autem inprimis studiosum in principio et fine libri se prodit[4]).

Adumbrare conati sumus virum, in quo specimen virtutis vere Romanae invenire non iniuria, spero, videbimur; Cornificium esse, eundem fortasse, quem Cicero Verr. I, 30 severissumum atque integerrumum iudicem appellat[5]), statim demonstrabimus.

I.

Scriptor huius libri primus Latine edidit artem rhetoricam, nomina rerum, quibus ars continetur, primus e Graecis convertit, exempla adiecit propria, non aliunde quaesita, utrumque ipse profitetur[6]): itaque, nisi mendacem hominem fuisse arbitremur, et nominum et exemplorum, quibus utitur, inventor habendus est: iam si Quintilianus figurarum quasdam appellationes in hoc libro obvias tribuit Cornificio[7]), atque ita

1) 141, 15.

2) 83, 11 sq.

3) 43, 7.

4) 3, 3; 212, 15 sq.

5) si certa res esset, etiam praenomen Q. addere possemus. opinati sunt quidam L. Cornificium esse, ad quem epistulae sunt scriptae Fam. XII, 17—30; at is aliquanto iunior fuit Cicerone.

6) legantur verba apertissuma 133, 1 sqq. ab Handio tamen neglecta Encycl. E. et G. XVII, p. 108.

7) IX, 3, 97. 'adiicit his — Cornificius interrogationem ratiocinationem subiectionem transitionem occultationem; praeterea sententiam membrum arti-

significat a nemine ante eum fuisse usurpatas, potestne is Cornificius alius fuisse atque horum Rhetoricorum auctor? si exempla idem laudat ad verbum convenientia[1]), estne credibile aut ab alio ea ante prolata fuisse technographo, non ab hoc, qui abstinuit alienis, sua elaborare magistrum debere graviter contendit[2]), aut a posteriore maluisse Quintilianum ea sumere neglecto vero fonte? an vero statuemus ignoratum ab eo viro omnium doctissumo librum esse, quem usque ad nostra tempora traditum unquam latuisse studiosos Romanae eloquentiae plane improbabile est, et aliquem plagiarium fingemus, quo usus sit Fabius, quem extitisse ne tenuissumum quidem vestigium reperitur?[3]).

Haec, quae satis manufesta esse videntur, doctorum quorundam virorum ariolationibus mature obscurata sunt: eas omnes recensere non opus est, nisi exempla vitiosae argumentationis[4]) congerere velimus. vidit verum praeter Victorium Sigonium Muretum Lambinum Salmasium A. Ricobonus, ex-

culum, interpretationem conclusionem'. cf. 147, 11; 147, 23; 159, 20; 163, 14; 164, 17; 149, 18; 152, 10; 152, 20; 167, 8; 171, 1. gravissumus locus est V, 10, 2 'pluresque invenies in ea opinione, ut id demum, quod pugna constat, enthymema accipi velint: et ideo illud Cornificius 'contrarium' appellat': Quint. dicit locum 151, 4 sqq., ubi 'conclusio ex repugnantibus' quam ipse appellat, sic describitur a nostro: 'contrarium est, quod ex rebus divorsis duabus alteram breviter et facile confirmat — hoc exornationis genus — quom commodum est auditu propter brevem et apsolutam conclusionem, tum vero vehementer, id quod opus est oratori, conprobat contraria re' etc. cf. praeterea IX, 3, 90 'nam et hoc (finitionem puta) Cornificius atque Rutilius σχῆμα λέξεως putant' quo significatur definitio 162, 22, et IX, 3, 27 'idem dictum sit de oratione libera, quam Cornificius licentiam (180, 6) vocat, Graeci παρρησίαν'. quem locum laudat Iul. Rufinianus (p. 36. ed. Capper.) nescio an non de ipsius Cornificii verbis, potuit enim Quintiliani fide eum laudare. quod M. Mattius affirmat, 'multo maximam partem illarum figurarum, quae apud hunc incertum auctorem sunt, iisdem nominibus a Cicerone prius esse insignitas — ut necesse sit fateri, ea nomina non ab Cornificio, sed multo ante eum natum facta fuisse' (Opin. 186) plane fallitur.

1) IX, 3, 31 ex 145, 2; 54 ex 162, 14; ib. 70 ex 146, 3; ib. ex 156, 6; ib. 72 ex 157, 12.

2) cf. 121—132 egregiam de hac re Cornificii disputationem.

3) ea tamen sententia est Schützii, Prolegg. XLI, 'fieri potuisse, ut Cornificii liber cum libris ad Herennium eandem ob causam, ex qua similitudo inter Herennianum et Ciceronem de Inventione fluxit, multis locis conveniret'.

4) cf. 56, 3 sqq.

posuitque in libello quem 'Iudicium secundum' et in altero, quem 'Defensorem' inscripsit. at ipsius, qua usus erat, Quintiliani auctoritate adversarius quoque Ricoboni, Marius Mattius (Opinionum libri III, 175—188) nitebatur, et ex levi quadam neglegentia in eius verbis IX, 3, 69 notanda, ubi traductionis exemplum cum altero adnominationis ex Cornificio afferens omisit admonere hoc alterum traductionis non esse[1]), deinde ex duobus lectionis vitiis, altero hic altero illic relicto[2]), apertissumum discrimen repperisse se putabat. quae praeterea suae opinioni firmandae attulit Mattius, ne speciem quidem habent veritatis, tamen fidem tribuerunt ei multi, in quibus P. Burmann[3]), atque Cornificium iam sublatum rati aut desperaverunt de inveniendo auctore, ut ipse Burmann[4]) nostraque aetate plerique VV. DD., aut circumspexerunt, quem orbo libello patrem adsignarent, a Cicerone enim post Raph. Regii Fl. Sabini aliorumque censuras volgo abiudicabatur.

Primus autem Regius anno 1492 senserat Ciceronis esse non posse opus, de quo Quintilianus taceret[5]); rectissumum

1) ea admonitione non opus erat ad explodenda exempla frigida iudicio Quintiliani, quorum scilicet vitium quantitatis mutatione non videbatur minui posse: itaque solum traductionis nomen posuit, adnominationis omisit.

2) 'occupatio' menda omnium codd. est 164, 17, quam recte sustulit Spalding; cf. ibi Not. nostras. frustra triumphat Mattius: 'solo hoc testimonio coguntur velint nolint Cornificiani fateri nequaquam hos libros a Cornificio conscriptos fuisse, neque omnino verum esse quod scribunt nihil tribuisse Fabium Cornificio, quod in Rhetoricis ad Herennium non inveniretur.' omnino verum est. quippe Quintilianeus quoque locus IX, 3, 91, qui videbatur refragari 'nam et haec Cornificius atque Rutilius schemata λέξεως putant', iam congruit adhibita optumorum codd. lectione 'nam et hoc — schema' ut de sola definitione agatur.

3) in Epist. Dedic. praefixa ed. Graevianae, Lugd. Bat. 1761, p. XXVI.

4) l. c. XXXVI.

5) Regius refutavit illos, qui inscriptione et quorundam scriptorum auctoritate probari putabant Ciceronis esse haec Rhetorica; mentione Tullii et Terentiae nil effici monuit; rectissume a Quint. IV, 5, 3 locum ex Rhet. ad Herennium (16, 6) reprehendi intellexit annotavitque non taciturum fuisse, si Ciceronis illud opus putasset; item bene iudicavit de verbis III, 6, 45 'dixerunt coniecturalem legalem iuridicialem, qui et Verginio placent' vide ed. Burm. praecepta eloquentiae diverso hic ordine tradi atque in reliquis h. g. Ciceronis libris animadvertit; cf. 'Quaestio, utrum ars rhetorica ad Herennium Ciceroni falso inscribatur', quae post eius Problemata in Quint. Inst. Or. prodiit Venetiis, ao. 1492.

hoc iudicium a multis praeiudicatae opinionis vindicibus acriter quidem, set futilissumis argumentis[1]) impugnabatur; Fl. Sabinus[2]) magis sensu quodam Latinitatis movebatur: quantopere ipsa disciplina, quam tradit Cornificius a Ciceroniana in libris de Inventione proposita discrepet, mirum in modum plerosque veteres et recentes lectores atque editores fugit: fefellit similitudo eorum, quae uterque de exordio et narratione praecipit, ut relicua item congruere nimis cito statuerent, aut cepit oscitantia quaedam, ut non animadverterent plane diversam esse constitutionum, quarum maxume tractatione munus oratorium continetur (cf. 16, 14 sq.), numerationem appellationem divisionem explicationem: Cicero quattuor numerat, Cornificius tres[3]); ille appellat coniecturalem definitivam generalem translativam, hic coniecturalem legitumam iuridicialem[4]); ille separat a constitutionibus controversias, quae in scripto versantur, hic eas subiungit legitumae constitutioni[5]); ille generalem dividit in negotialem et iuridicialem, huic iuridicialis ipsa genus est tertium constitutionum, subiectam habens formam absolutam et assumptivam[6]); in coniecturali constitutione ille firmamentum defensori, hic accusatori tribuit[7]); ille actioni non solum praeteritae, set etiam futurae coniecturalem statum adhibet, hic in praeterita eum continet[8]); ille non utitur divisione in probabile collationem signum argumentum consecutionem approbationem, hic contra abstinet altera in argumentationem ex causa ex persona ex ipso facto, et huius partis divisione in

1) cf. Fabr. Bibl. Lat. Lips. 1773, p. 152.

2) Sabini dissertatio recepta est a Grut. in Fac. I, 1033 sqq.

3) cf. 16, 17 cum Inv. I, 10.

4) cf. 17, 2 cum Inv. I, 10.

5) cf. 17, 10 cum Inv. I, 17 extr. in Topicis quodam modo ad veriorem Cornificii rationem redit, ubi ait 95: 'in qua re alii quasi status existunt novi, qui appellantur legitumae disceptationes: tum enim defenditur non id legem dicere, quod adversarius velit, set aliud: id autem contingit, quom scriptum ambiguom est — quom opponitur scripto voluntas scriptoris — quom legi lex contraria adfertur' etc. sic emendavimus locum volgo male lectum et interpunctum.

6) cf. 21, 13 cum Inv. II, 62.

7) cf. 24, 17 cum Inv. I, 19.

8) cf. 17, 2; 29, 3 sqq. cum Inv. I, 11.

continentia cum ipso negotio gestionem negotii adiuncta negotio et consecutionem[1]); maxume differunt tractatione locorum communium, argumentationum artificiosarum et vitiosarum, denique generis deliberativi, quae longius persequi hîc nolumus, cf. modo II, 10 sqq. cum Inv. II, 47 sq. II, 27 cum Inv. I, 51 sqq. III, 1—10 cum 155 sqq. et quae de his partibus olim scripsimus in Monac. d. n. 1852, p. 482—487.

Ea omnia qui accuratius inter se comparaverit, non amplius de eodem utriusque libri scriptore, immo ne de fonte quidem eodem cogitabit, unde ambo scriptores hauserint. Cicero pleraque ex Hermagora repetiit, qui ei potissumus est auctor, ut Hermogeni[2]); nonnulla enim in illo reprehendens significat se in ceteris viam a Graeco magistro monstratam tenere: aput Cornificium nusquam invenias Hermagoreae disciplinae vestigium; quin videtur eam ipsam petere prooemii verbis 'illa, quae Graeci scriptores inanis adrogantiae causa sibi adsumpserunt, reliquimus: nam illi, ne parum multa scisse viderentur, ea conquisiverunt, quae nihil attinebant, ut ars difficilior cognitu putaretur'. falsa etiam de scholis ab eo institutis, ex quibus Cicero commentarios suos excipere potuerit, suspitio est; familiaria enim negotia (3, 1), quibus parum otii sibi relinqui dicit, nil praeter curam domesticarum rerum significant; eae sunt occupationes, quarum etiam 26, 4 meminit; iis impeditus scholas habere nequibat: quas si tamen ei tribuerimus invito, nihilo magis efficiemus, ut Ciceronem docuerit, nisi hunc impium dicere velimus in magistrum: magistrum enim certe laederet istis 'huius constitutionis (translativae) 'Hermagoras inventor esse existumatur, non quo non usi sint ea veteres oratores saepe multi, set quia non animadvorterint artis scriptores eam superiores, nec rettulerint in numerum constitutionum: post autem ab hoc inventam multi reprehenderunt, quos non tam inprudentia falli putamus, res enim perspicua est, quam invidia atque obtrectatione quadam inpediri'. his (Inv. I, 16) aperte reprehenduntur verba Cornificii 16, 16: 'causarum constitutiones alii quattuor fecerunt: noster doctor tris putavit esse, non ut de illorum quicquam detraheret in-

1) cf. 29, 8 cum Inv. II, 16 sqq. I, 37 sqq.
2) Inv. I, 8, 12; vide contra I, 16.

ventione, set ut ostenderet id, quod oportuisset simpliciter ac singulari modo docere, illos distribuisse dupliciter et bipertito'. si animum Ciceronis a tali culpa abhorruisse existumabimus, concidit hoc uno argumento et Schützii coniectura, qui Gniphonem fecit libri auctorem[1]), et van Heusdii[2]), qui Aelium Stilonem, uterque enim ea ipsa re maxume ducebatur, quod a Cicerone magistri commentarios editos esse arbitrabantur non cogitantes scilicet de tanta, quantam supra ostendimus, librorum ipsorum differentia. ne autem quis ad pravam Burmanni[3]) aliorumque opinionem rediens Inventionem ante Cornificiana scriptam putet, conferat 15, 4, ubi ait: 'de insinuatione nova excogitavimus, quod eam soli praeter ceteros in tria tempora divisimus' cum Invent. I, 23, quo loco Cicero hac triplici insinuationis partitione ut re iam volgata utitur. fieri sane poterat, ut opus a Cornificio tarde ad umbilicum adduceretur, aliquot annos defluxisse suspicamur, antequam eo perveniret; nam in extrema parte Sullam victorem describit 210, 1; in 73, 5 Sulpicii legem quandam vituperat, neque incredibile videtur Inventionem iam evolgatam fuisse quarto nostri libro nondum edito; ne maturius opus conficeretur, difficultas impediebat scriptionis aput Romanos nondum usitatae; de pronuntiatione vero omnium primus hic scriptor praecipere ausus est (cf. 99, 18); neque poterat occupato aliis negotiis cito procedere exemplorum elaboratio, quorum maxumam partem ab ipso excogitatam esse ipse affirmat et argumentum ex Romanis rebus petitum prodit. tamen prolata est opinio scriptorem non suis exemplis esse usum, plane perversa (cf. Ellendt. Brev. eloquentiae Romanae ante Caesarem historia p. 41): si enim Latinos oratores in suum volumen transtulisset, non latuisset hoc populares, nec effugisset crimen mendacii; Graeca autem exempla si convertisset in Latinum sermonem, Graece certe doctos non fefellisset ac ridiculus fuisset rhetores Graecos in prooemio refutans, deinde

1) cf. Prolegg. XXIII sqq.

2) cf. Disquisitio de L. Aelio Stilone Ciceronis in rhetoricis magistro, Rhetoricorum ad Herennium, ut videtur, auctore. scripsit J. A. C. van Heusde phil. th. mag. litt. hum. doct, Traiecti ad Rhenum 1839. VIII, 109. 8vo.

3) 'illius de Inventione libros passim descripsit' Praef. Dedic. XXXV.

sequens in exemplis et in eo imitans, quod antea acerbe reprehendisset.

Ciceroni autem illam retardationem operis Cornificiani in causa fuisse videtur, ut suum relinqueret rude et imperfectum: taeduerit etiam ex illo nimis multa describere de pronuntiatione memoria et elocutione, ut meliorum fontium penuria coactus fuerat Cornificium paene solum sequi iam in primis de exordio et narratione capitibus [1]). vel sic Inventio, quam suus ipse pater postea sprevit (de or. I, 5), non excidit manibus discentium: propter Ciceronis nomen multum lecta atque adeo lubentius adhibita est quam libri Cornificiani partes eae, quibus inventionis praecepta continentur; itaque hic fortasse interiisset, si integra fuissent Ciceronis Rhetorica: nunc horum defectus alteris salutem attulit. facile enim bibliopolae alicui in mentem venire poterat utrumque librum vendibiliorem fore, si annecteretur Inventioni ars Cornificii, huius scilicet nomine inducto. fraudem confirmasse iam idem homo videtur nonnullis interpolationibus, ut verbis ipsius Ciceronis in alienum librum translatis vere Tullianus videri posset lectoribus nil mali suspicantibus, neque eum ratio a stupore plebis literariae petita decepit: 'Tullius et Terentia' foedissima illa interpolatio (18, 13 sq.) F. Maturancium, auctoris Herenniani interpretem [2]), et Marinum Becichemum Scodrensem et Angelum Bucinensem et alios Regii adversarios lusit. nescio an ab eodem profecta sit falsario divisio Cornificiani operis in sex libros, antiquissuma certe est, quippe iam Prisciano [3]) usitata. huius et antiquiorum scriptorum Hie-

1) cf. Cornif. I, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17 cum Inv. I, 7, 9, 8, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 31; etiam Cornif. I, 18, 15, 6, 7, 23, 24, 15 cum Inv. I, 10, 20, 21, 23, 24, 28, 29.

2) vide ipsius hominis minime mali verba: 'Cicero ad Herennium lib. I a se ipso exemplum ducens sic ait: pater familias — Tullius haeres meus Terentiae uxori meae triginta pondo etc. nonne hoc firmissimum est argumentum? si enim alius a Cicerone ad Herennium scripsisset, nunquam profecto nec Tullii nec Terentiae meminisset'.

3) Priscianus III, 3, 19 (606 ed. P.). 'Cicero ad Herennium in quinto: quibus virtutibus — comparare'. locus est 150, 20. numerus igitur restituendus etiam X, 1, 2 (876 ed. P.) 'idem in IIII ad Herennium 'quid enim tibi vis?' aliquis inquiat — idem ad eundem in IIII 'at non Africani nepotes,

ronymi[1]) et Rufini[2]) auctoritas opinionem dudum divolgatam de Cicerone auctore magis confirmavit ac saepe contra incredulos evocata est.

II.

Utilitatem huius libri, postquam primum est editus, bene intellectam fuisse a studiosis artis oratoriae maxume inde patet, quod eum ne Ciceronis quidem de oratore libri aut Orator obscurare potuerunt; neque ei postea offuerunt Quintiliani Institutiones oratoriae magnis doctrinae copiis insignes. nil nocuit Ciceronis obscura quidem, set haut dubie contra hos libros comparata obtrectatio[3]), nil Quintiliani malignum silentium[4]): scholae artem tam accommodatam suis exercitationibus, et, ut ipsius scriptoris verbis utar 'dilucida brevitate praeceptionis' conspicuam non dimiserunt; idem vero Cicero, qui oblivioni tradere voluerat opus agreste, suo nomine conservavit et immortalitati tradidit, Quintiliano autem debetur, quod licuit Cornificii nomen sine ulla dubitatione his libris inscribere. imperatorum aetate usurpatos esse docent additamenta, quae notavimus 23, 4 et 64, 17; medio aevo magistros rhetoricae inprimis hunc auctorem secutos esse ostendit codicum vetustorum multitudo.

Quod autem plerumque usu venit, ut libri frequenter lecti interpolatorum impudentes manus sentirent, nescio an in nullum tantopere, quam in hunc Cornificianum cadat. ac primum,

---

inquit' etc. hic posteriora ex quinto, priora ex quarto laudaverit grammaticus necesse est; illa enim 172, 6, haec 125, 10 leguntur.

1) Hieronym. in prooem. comment. ad Abdiam: 'dicit et Tullius tuus adulescentulo sibi inchoata quaedam et rudia excidisse. si hoc ille tam de libris ad Herennium, quam de Rhetoricis, quos ego vel perfectissimos puto ad comparationem senilis prudentiae dicere potuit, quanto magis ego libere profitebor et illud fuisse puerilis ingenii et hoc maturae senectutis?'

2) Rufinus aput Cic. ed. Or. V, 1, 186 et 193 'Ciceronem ad Herennium in arte s. 'in arte rhetorica' laudat.

3) de or. II, 10 'nec vero te, carissume frater — rhetoricis nunc quibusdam libris, quos tu agrestis putas, insequor ut erudiam.' adde II, 117, 130, 201, III, 70, 75, 188, 209.

4) vide III, 6, 44—46, ubi Cornificius commemorari debuit, et ib. 63; obiter eius mentionem facit III, 1, 20. cf. Monac. n. d. 1852, 476.

ut iam supra monitum est, ex Inventione complura ingesta sunt, eo consilio ut Ciceronis videretur esse, ut 4, 13; 9, 17; 10, 12 et 14; 14, 7; 18, 11; 19, 17; 20, 13 et 19; 23, 1; 76, 14 et in aliquot saltem codicibus 11, 20; 12, 11; 20, 16; 27, 2; 53, 2; 67, 11; 77, 5; contra ex Cornificiano opere nil in Inventionem translatum est. alius generis sunt explicationes, ut 4, 13; 11, 10; 25, 15; 27, 2; 28, 2; 32, 13; 47, 14; 49, 6; 50, 8 et 18; 51, 10; 72, 7; 83, 18; 88, 7; 96, 3; 105, 9; 115, 1; 116, 11 et 13; 128, 16; 131, 9; 147, 6; 157, 8; 183, 7; 186, 4; 196, 20; 197, 1 et 4; 200, 6; 202, 6; 208, 4, indices marginales, ut 18, 2, 9 et 17; 19, 11; 21, 9; 28, 20; 34, 1; summaria eorum, quae in ordine leguntur, ab incauto librario pro genuinis habita, ut 55, 20; 58, 6; 60, 7; 65, 13; 98, 8; 103, 9; 104, 17; 138, 9; 183, 11; 191, 13; 192, 5 et 9; 196, 9; 213, 4; eae ἀνακεφαλαιώσεις tam similes sunt inter se, ut hac repetitione nil fingi possit foedius; praeterea plurumis locis invenias adiecta aut constructioni grammaticae, aut ipsi scriptoris sententiae plane contraria; constructioni, ut 10, 13; 28, 18; 32, 7; 55, 11; 57, 9; 58, 14; 85, 10; 89, 12; 173, 10; 189, 4; 190, 12; 207, 6; sententiae, ut 19, 16; 20, 13; 27, 10; 30, 7; 40, 13; 44, 6 et 12; 47, 15; 49, 18; 55, 19; 56, 6; 57, 9; 58, 14; 75, 8; 82, 9; 86, 12; 87, 15; 91, 13; 97, 10; 98, 6; 104, 11; 106, 14; 110, 4; 124, 4; 139, 14; 151, 4; 155, 18; 159, 22; 166, 16; 189, 4; 191, 1 et 2; 192, 10. intempestive loci antea lecti citantur 187, 4; 192, 3; 194, 8; nondum lecti anticipantur 192, 12; 195, 12; 196, 1 et 12; 197, 4. plane ridicule interpellatur scriptor ista loquacitate identidem interstrepente 192, 3—12, quam paginam lectori, ut animi causa inspiciat, indico. earum interpolationum Schütz indagavit numerum non exiguom magis sensu quodam recti odoratus, quam artis rhetoricae ductus cognitione; quam ob rem etiam sana aliquot membra exsecuit, e. g. 188, 7 et 11. ceteri editores rarissume aliquid senserunt, spuria cum genuinis pariter relinquentes scriptori, in quo, ut ait Orelli ad I, 21 (hîc 19, 8), nil huius modi temere damnandum sit. Schütz autem admodum inconsiderate rem gessit, quom locos ipsi suspectos eiecit, quasi in hac re ab omni errore immunis esset: nos maluimus diversa typorum forma distinguere aera lupinis.

Quae modo exposuimus, argumento esse possunt, quam magnus sit error eorum, qui parum valere arbitrantur criticam operam ad scriptores recte iudicandos: illis enim plurumis et foedissimis interpolationibus tribuendum videtur, quod docti quidam viri iniquam de hoc libro sententiam tulerunt: ista sane ieiuna inepta putida effecerunt, ut scriptor eleganti brevitate et ingenua simplicitate excellens, qui nil ante rem, nil praeter rem profert, qui res perfectis verbis comprehendit, qui aetate debet a nobis princeps prosae orationis Latinae haberi, si quidem in hoc genere antiquior liber integer[1]) ad nos non pervenit — ut is, inquam, ipse tamquam ieiunus ineptus putidus magistellus contemneretur. at speramus, quem ad modum, quom pessume habitus circumferretur, tamen invenit, qui vel per pannos agnoscerent decorem, postea severioribus etiam placiturum, remotis, quae eam nitere non sinebant, adhibitis, quae sui similiorem reddant.

III.

Codices huius libri permulti inveniuntur iique aut tales, ut certae familiae adsignari possint propter constantiam lectionis, aut ex diversis familiis conflati. familias constituimus tres ac notavimus eas numeris 1, 2, 3, ubi omnes eiusdem sectae codices consentiunt.

Primae familiae codicibus octo usi sumus, quorum antiquissumi et optumi sunt Parisinus 7714(*p*) saec. IX, 7231(*π*) saec. X Herbipolitanus (*h*) in confinio utriusque saeculi scriptus. ex uno eos fluxisse exemplo inde colligas, quod carent principio usque ad verba 'tria sunt tempora' (9, 10). similitudo tamen non tanta est, ut pro uno usurpari possint: sua enim unusquisque habet bona, ut *p*: 51, 8, 62, 1, 73, 10, 91, 12, 102, 8, 115, 4; *π*: 47, 14, 53, 15, 54, 12, 61, 20, 66, 12, 78, 10, 117, 9, 138, 2, 159, 14, 163, 15, 181, 11 et 12, 186, 1, 191, 3, 205, 5; *h*: 18, 1, 36, 19, 41, 4, 44, 1, 51, 5, 70, 3, 87, 16, 116, 7, 121, 1, 144, 18, 156, 4, 160, 14, 163, 13, 165, 10, 185, 15, 189, 17. eiusdem generis fuerunt duo Gryphiani,

1) nam Catonis de re rustica, qui passim in recentiorem sermonis formam mutatus est, hic ratio haberi nequit.

quos Mich. Brutus quondam inspexit (cf. ed. Burmann. Lugd. 1761, p. 485—505): nam in his eadem ab initio defuisse illius annotatio p. 485 docet: ubi nunc lateant, non constat, ut debeamus Bruti neglegentissuma collatione esse contenti. cognoscitur vel sic eorum praestantia ex locis 94, 1, 111, 10, 129, 4 ac differentia quoque a ceteris huius familiae libris. ad hos ut redeam, in vitiosis ii lectionibus plus etiam quam in bonis inter se discrepant; reperiuntur, ut hoc potissumum indicem, in codice *h* et *π*[1]) complures secundae familiae scripturae, ut librarii non videantur in uno archetypo se continuisse.

Eius rei maiorem in modum relicui huius familiae codices, qui principio non carent, vestigia habent: dico Erfordiensem, (nunc Berolinensem), saec. XIII, (*e*) Cauchianum (*k*) Emmeranum *E*,59(nunc Monacensem) saec. X(*μ*). atque *e* quidem pluruma praebuit eximia, ut 4, 17, 5, 13, 27, 11, 28, 16, 48, 5, 66, 2, 106, 9, 129, 7, 131, 9, 148, 7, 161, 1, 169, 11 et 16, 176, 7 et 19, 198, 7, 205, 12, 206, 5; non numquam cum solo *p* aut *h*[2]) conspirat, ut ex fonte vel his libris meliore ductum existumaveris; at idem permultis tertiae familiae depravationibus[3]) in quarto potissumum libro affectus est: cum eadem haut pauciores bonas lectiones communes habet[4]).

k adhuc ex sola Cauchii collatione innotuit satis accurata, si aetatem illam spectes, omisisse tamen haut pauca ex comparatione ceterorum huius familiae codicum suspicamur. quo saeculo scriptus sit, et ubi asservetur, Cauchius non adscripsit.

---

1) in h ut 31, 12, 33, 8, 42, 8 et 12, 165, 5 et 17, 167, 2, 174, 2, 190, 20; in *π* 69, 11, 102, 10, 105, 10, 115, 7, 121, 2, 127, 12, 166, 19, 198, 12. at *h* cum solo *p* consentit in 37, 9, 47, 6, 61, 9, 109, 10, 113, 1, 117, 2, 139, 2, 160, 15, 164, 12, 172, 1, 181, 10, 185, 3, *π* cum solo *p* 22, 13, 56, 11, 57, 6, 70, 3, 146, 14, 178, 5; cum solo *h* 37, 21, 55, 15, 130, 5.

2) cum *p* 44, 14, 57, 8, 60, 1; cum *h* 11, 10, 19, 7, 21, 16, 22, 3 et 13, 24, 2, 25, 1, 27, 13, 28, 11, 43, 13, 47, 13, 49, 11, 62, 1, 103, 4, 104, 8, 106, 7, 108, 5, 132, 2, 157, 5 et 22, 168, 15; cum *π* 156, 5, 198, 15.

3) ut 91, 5, 92, 1, 99, 1, 110, 4, 114, 8, 124, 16, 126, 2, 134, 3, 137, 5, 144, 15 et 17, 145, 12, 148, 10, 155, 1, 174, 4, 181, 1, 3, 8 et 15, 185, 16, 186, 1, 191, 7, 193, 13, 198, 5.

4) ut 67, 12; 71, 12, 88, 8, 98, 20, 99, 2, 111, 7, 125, 8, 139, 13, 144, 13, 146, 5, 7 et 14, 151, 1 et 9, 154, 13, 155, 10 et 12, 158, 7, 159, 16, 164, 2 et 4, 166, 12 et 18, 172, 12, 179, 8 et 9, 180, 7, 181, 9, 182, 8, 184, 20, 194, 10, 203, 11.

bonas eius lectiones vide 8, 21, ubi *r* accedit; 16, 6, 41, 1, 102, 11, 205, 16; 208, 11, 210, 11.[1] *μ* omnium primae familiae librorum maxume ad secundam declinat[2]); solus veram scripturam servat 33, 13, 67, 14, 85, 13, 87, 4, 156, 2, 175, 11. correctus passim est manu non multo recentiore, quae totam fere alterius sectae varietatem intulit. simili ratione *p* ex libro eiusdem generis mutatus est, idque interdum tam violenter, ut antiqua lectio plane deleretur, cf. 63, 7, 168, 15[3]). etiam in *k* saepius varietatem illinc appositam invenimus. itaque $p^2 k^2 \mu^2$ significat correctricem eandemque ex codd. secundae familiae profectam manum: multo rarius in *h π e* talis emendatio apparet, neque ut in illis libris, ubique ex deterioribus fontibus ducta est. eidem denique sectae accensendus Ingolstadiensis nunc Monacensis recentissumus chart. saec. XVI, nec quidquam novi praebens.

Solam primam familiam pro fundamento genuinae scripturae in universum habemus: quae tamen passim librariorum vitio obscurata aut visa certe corruptionem tulisse duorum, qui medio aevo extiterunt, criticorum conatibus temptata est alterius indocti et inelegantis, alterius doctioris neque inficeti; hic locis, quibus corrigendis tralatitia Latinitatis cognitio sufficit, saepe recte medetur. ab illo rudiore secunda familia constituta est; exemplum, quod ad suum captum refingebat, easdem habuit lacunas, quas nostri primae familiae libri; quem doctiorem appellamus, pleniore codice utebatur et non nusquam meliora offerente quam illi hodie praestantissumi: sic accidit, ut quae inde derivata est volgaris recensio, etsi plerumque non sit commendabilis, tamen aliquoties auxilio venerit nobis in utraque potiore familia haerentibus. pleniorem autem alterius correctoris codicem fuisse ex lacunis satis multis consequitur, quae in deterioribus tantum libris explentur, in melioribus maxume propter homoeoteleuta natae orationem interpellant incommodissume: vide 16, 11, 29, 15, 37, 2, 56, 6,

1) secundae lectiones habet 19, 12, 27, 10, 35, 1, 111, 7, 112, 8 et alibi.

2) exemplo sint, quae desunt in *pπh* 3, 1—9, 10, praeterea 55, 14, 61, 2, 70, 18, 72 6, 91, 5. in 20, 6 coniungit lectionem fam. pr. m. cum deteriore relicuarum.

3) huius rei nulla mentio fit in ed. Orelliana.

69, 8 et 10, 95, 4, 110, 17, 118, 18, 119, 6, 122, 3, 123, 3, 128, 2, 13 et 17, 175, 8, 196, 20, aut quae etiam in *e* sublatae sunt cum deterioribus faciente, cf. 126, 14, 132, 9, 139, 13, 144, 2 et 13, 159, 6, 188, 11. de iis pleraeque eius modi sunt, ut ex ingenio tolli non potuerint. antiquiorem fuisse auctorem secundae familiae ostendunt quaedam eius lectiones in tertiam translatae, ut 18, 11, 19, 12, 22, 13, 27, 10, 55, 14, 86, 9, 94, 1, 177, 1.

Plurumis locis duae praestantiores familiae consentiunt, qua re factum est, ut criticis eadem fere dignitate codices esse viderentur, quos nunc alterutri accensemus. at discrimen, ubi dissentiunt, ingens est, quippe correctoris lubidine natum, non pedetemptim progressa depravatione. iuvabit autem de aliquot exemplis cognoscere utriusque interpolatoris rationem:

1. est mater atque praeterisse apariter. (58, 20)
2. est mater quae parit, pariter — 3. est mater atque materies, ea parit

1. si sententia aliter iudicatum sit. (77, 4)
2. si a sententia al. iud. sit. — 3. si semel al. ind. sit.

1. eadem osteuuntiatione scit (102, 11)
2. eadem ostentatione fit. — 3. eadem attinent ad suavitatem pronuntiationis.

1. varietates opus sunt. (105, 10)
2. varietates poni possunt. — 3. varietate opus est.

1. nullius uneforse calamitas (177, 1)
2. nullius urbis (s. nullius verborum). cal. — 3. null. urbis meror et cal.

1. prudens parcum (178, 5)
2. impudentemque parcum. — 3. illudens parcum.

1. constituetur. (182, 1)
2. comprimetur. — 3. mitigetur.

1. tamen et ipsorum veritatis esse videatur (182, 4)
2. tamen et sententia eorum, qui dicunt, quam de quibus dicitur, vera habeatur — 3. amici ipsorum et veritatis esse videamur.

accedant, in quibus 2 male, 3 bene emendat primae lectionem:

1. quidem varietas haberet enim (103, 4)
2. quod emendat varietas. habet enim — 3. habet enim

1. sine mul cum concitatione (109, 4)
2. sine multa concitatione. — 3. simul cum cogitatione.

1. quibus liber constat vitae (179, 6)
2. quibus libertas constatuite. — 3. qu. liberi sunt, statuite.

1. astutioperatione (182, 6)
2. astuta operatione (a. a statuta operatione) 3. astutiore ratione

1. huiacent c. gracchi (209, 9)
2. stultitia g. gracci memento. 3. inulti iacent gracchi.

Secundae familiae agmen ducit Bambergensis 420(*a*)saec. X, passim correctus ex aliquo tertiae fam. libro (a^2)[1]). proxumus ei est Frisingensis (*f*)saec. XI (nunc Monacensis), aliquantum ab utroque distat Emmeranus F104(*n*)saec. XII (nunc item Monacensis), qui plura quam illi cum tertia familia communia habet, [2]) et aliquot locis solus ex Cic. de Inv. interpolatus est, [3]) at idem nescio unde praeclara quaedam servavit.[4]) accedunt ad hos libros accurate excussos copiae Gruterianae ex Palatino quarto et sexto, Gemblacensi, Bruilerensi,[5]) Liliensi,[6]) Coloniensi, Tosano, qui omnes sunt eiusdem sectae, etiam Mediceus(*m*)a J. Gronovio inspectus,[7]) Parisinus 7696,(saec. XII) Gudianus 153 saec. XIII(*g*) Augusteus 4, 11(*α*)saec. XII. coniunctim haec secta praebuit emendationem in his locis: 3, 15, 4, 14, 6, 4 et 21, 13, 23, 32, 14, 39, 10, 67, 1, 69, 11, 89, 3, 96, 5, 107, 2, 108, 1, 113, 11, 126, 1, 168, 12, 170, 12, et 16, 174, 7, 179, 2, 209, 1. singuli excepto *n* rarissume aliquid boni habent, ut *a* 187, 7; *f* 135, 2.

Tertia familia constat Bambergensi 423 (*b*), saec. XII, et Erlangensibus 289, 290, Lovaniensi nunc Bruxellensi 9999, Harleianis 2510, 2623, 2624. eadem fere ac *b* aetate scriptis, Fabriciano aput Gruterum (cf. ad 116, 6 huius notam). Pari-

1) saepe haec secunda manus a codice *b* (Bamberg. 423) discrepat, ut 23, 4, 38, 5, 44, 7, 58, 20, 109, 17, 150, 14, 162, 16, 164, 8.

2) ut 46, 10, 49, 10, 90, 19.

3) cf. 4, 15, 11, 21, 21, 2.

4) 10, 2, 17, 5, 30, 17, 72, 9, praeterea solus cum *e* facit 3, 5, 31, 4; cum *f* 40, 12, 66, 4; cum *t* 19, 8, cum *r* 20, 19 cum a^2 45, 1 cum gr^3 (Gryphiano 3) in 4, 3.

5) Gemblac. in Pacuvii Fragm. 61, 19 sqq. sigla β^1 notatur, ibidem Bruil. β^2.

6) cum 2 consentit 209, 9. Coloniensis 111, 10, Tosanus 185, 1.

7) Gronov. in illo codice etiam malas lectiones commendat e. gr. 186, 6, ubi 'pedes' omittit, 203, 2 'verum euntem illum'. eundem Klotz nuper (Prooemium Cic. Vol. 1, p. V) 'longe praestantissimum' appellavit; nec tamen quicquam inde recipere licuit, quod in aliis codd. non esset.

sinis 7695, 7699, 7740, 7741, 7743, 7744, 7745 = *p* 2, 4, 8, 9, 11, 12, 13, Vindobonensi 32 saeculi XIII et XIV libris et his recentioribus Lugdunensi 2 (l^2) Rhedigerano 3 (ϱ^3) Dresdensi (*δ*). bonas lectiones ex his plerumque consentientibus excerptas invenimus 15, 9, 18, 7, 19, 9 et 14, 28, 1, 32, 14, 33, 7, 38, 11, 40, 4, 69, 10, 74, 3, 76, 8, 77, 5, 78, 7, 87, 7, 89, 4 et 7, 92, 5 et 8, 94, 5, 95, 8, 96, 1, 101, 2, 4 et 8, 107, 2 et 4, 108, 1, 109, 4, 110, 15, 114, 4, 115, 7 et 9, 117, 2, 119, 1, 125, 7, 132, 10, 145, 5, 156, 20, 177, 6, 179, 6 et 14, 182, 6, 185, 1, 195, 13, (196, 20), 201, 15, 203, 9, 10, 206, 2, 209, 9, 14, 210, 13.[1] huius familiae est Windbergensis quoque nunc Monacensis (*g*) saec. XIII, qui quartum librum inde a 143, 14 habet.

Iam transeamus ad codices mixtae originis, quorum διορθωταὶ ex libris diversis novam recensionem instituerunt: in eorum turba excellit Turicensis saec. XII (*t*) plerumque faciens cum familia secunda, pauca ex prima, satis multá ex tertia referens atque inde maiorem lacunarum partem expletam[2]. praeterea multa nova hic invenies partim probabilia, ut 15, 13, 18, 1, 23, 1, 31, 21, 38, 11, 52, 22, 99, 11, 118, 17, 122, 10, 128, 2, 138, 7, 161, 14, 172, 7, 190, 12, 200, 15, 206, 4; partim spernenda, quorum haec pauca ex multis sufficiant: 35, 1, 36, 6, 44, 7, 92, 2, 96, 17, 101, 8 et 10, 112, 4, 165, 4, 186, 1. cognati huic codici sunt Lugdunensis 3 (l^3)[3] et is cuius lectiones margo Cratandrinae editionis habet (*x*), remotiore gradu Vratislaviensis (*v*); primae familiae usum aliquem, set frequentiorem tertiae prodit Duisburgensis (*d*)[4] unde descriptus est Lugdunensis 4 (l^4); ei similis videtur Pal. 3 et Cortia-

---

1) peculiaria bona codicis *b* vide 16, 11, 83, 8, 174, 4; cod. ϱ^3 11, 5, 36, 17, 147, 8, (cum *e* consentit solus 65, 9, 183, 17); cod. *δ* 95, 9, 192, 18.

2) restant lacunae 16, 11, 29, 15, 56, 6, 122, 3, 123, 3, 139, 13, 144, 2 et 13, 188, 11.

3) ex l^3 duximus correctiones 167, 1, 193, 7, ex *v* 8, 8, 99, 13, is solus congruit cum *e* 10, 2; 159, 21; cum *h* 31, 3; cum ϱ^3 15, 4, 178, 6.

4) vide lectiones inde repetitas 75, 16, 86, 4, 114, 21, 126, 2. et, ubi *r* adstipulatur 6, 1, 89, 16, ubi *c*, 15, 4, ubi *p* 157, 20, ubi *μ* 28, 19. ex *χ* est 67, 9 et commune cum *r* 60, 1 cum l^2 175, 10.

nus (χ). idem convenit in Trossianum (*r*), [1]) cuius quasi satellites dixerim Rhedigeranum 1 (ρ^1), [2]) Oxoniensem 1, [3]) Pal. 1. Parisinum 6 (7738), Vindobonensem 31 (ω^3), Persinianum (209, 9 cum *r* facit addito 'iacent'), etiam Vossianum 2 (vo^2), [4]) etsi nullus eorum vestigia principis presse sequatur. solitarium dicas Lugdunensem 1, [5]) et dissimile par ceteris codd. Bambergensem 421 (*c*) et Rhedigeranum 2 (ρ^2) [6]). recentiorem etiam conformationem eam habemus, quae ex libris, qui iam ipsi hybridae sunt, *t* et *r* nova confusione orta est; quam repraesentant Opizianus (nunc Berolinensis) *o*, [7]) Ratisbonensis (nunc Monacensis) φ, [8]) Vossianus tertius vo^3, Pal. 5. sive Pithoeanus, et quem aliquot locis a Suffrido Petri inspectum esse narrat Gruterus. ex codice huius generis facta est versio Graeca particulae III, 29—40. [9]) recentissumi denique sunt Ultraiectinus (τ) et Zuiccaviensis (γ) plane consentientes, [10]) set hic alter desinit 74 in verbis 'argumentari et' ille integer est. codex ille aut simillumus certe in curanda ea editione pervetusta, cuius mentionem facit Orelli Ind. Edd. scr. Cic. p. 223, vs. 19—27. carentis indice et anni et typographi usurpatus esse

---

1) cf. 82, 4; in locis iam notatis habet quae *k*,*n*,*d*,χ, 122, 10 cum ρ^1, 123, 16 cum *o* solus praebet verum.

2) propria eius vide 31, 7, 118, 11, 122, 5, commune cum l^1 172, 15, cum *c* 94, 2 cum φ 119, 2.

3) consensum reperimus e. g. 64, 8, 66, 12, 90, 13, 109, 17; profuit 93, 16.

4) profuit 21, 18, 111, 4, 123, 16 et 155 cum *pv*.

5) cf. eum 202, 3 et cum ρ^1 facientem 172, 15.

6) sua habet *c* 90, 18, 93, 15, 111, 12, 161, 16; cum *e* communia 157, 21, 160, 1, 190, 8; cum π 164, 8, cum *v* 159, 21, cum ρ^1 94, 2. cod. ρ^2 vide 191, 5, ac nescio an sequendus fuerit 25, 3; recte cum *v* facit 15, 4, 175, 7, 178, 6, cum *e* 161, 9.

7) cf. 115, 15, 183, 18 et accedente *t* 52, 22, φ 72, 7, *c* 101, 11, duobus m,l^2 24, 1.

8) hunc doctissumus quidam vir exaravit et suas, ut videtur, correctiones intulit; ex iis probabiles videbantur 17, 7, 41, 1, 79, 17, 91, 12, 124, 4, 131, 11, 165, 16, 173, 4; in 31, 21 lectionem codicis *t*, in 180, 9 k^2, in 87, 7, *a*, in 72, 7 et 119, 2 *o* sequitur. vo^3 praebuit 17, 20, 23, 19, 136, 18, cum $\varkappa$ facit 113, 6.

9) cf. Cat. Codd. mss. bibl. R. Bav. auct. Hardt III, 409 sqq.

10) cf. 18, 11.

videtur. iam inscriptio est eadem: 'Marci Tullii Ciceronis oratoris clarissimi ad Herennium Rhetoricorum novorum liber primus feliciter incipit.' parum differt titulus codicis Medicei Plut. L, 16, saec. XV.

De genere Harleianorum 2590, 2600, 2619, 3509[1]) Augustani et Salisburgensis nunc Monacensium,[2]) duorum porro Lipsiensium[3]) alterius bibl. Univ. Lips. 1246 (λ^1), alterius bibl. senat. Lips. 96, (λ^2) Gryphiani 3 (gr^3)[4]) duorum a Gronovio adhibitorum,[5]) denique Gothani[6]) nil statuo, nisi melioribus certe, quantum exempla ab amicis excerpta aut aliunde accepta docebant, non adnumerandos esse, ut facile tulerim accuratioris notitiae desiderium: quin plurumi restant codices adhuc ignoti, set optumis nostrorum aetate, si fides indicibus, non pares; nec verisimile bonitate nostros illis cedere, quandoquidem plerique, quos saeculis XII—XV scriptos novimus, cum vetustioribus minume possunt conferri.[7])

---

1) Harl. 2600, 2619, 3509, quantum quidem ex specimine (27, 1—14) colligere licet, nil memorabile habent, at 2590 haec nusquam praeterea inventa: 27,7 'ut quae, 8 et iudiciale, 9 ergo pr. abs. iudiciale priusquam ad alia transeamus. hoc in priore libro, 11 pr. est et diff. 12 propemodum hoc in libro absoluta, sed non parvam partem.'

2) Augustanum ex mea collatione 61, 19—63, 3, et ex paucis Schützii citationibus novi (cf. 15, 19, ubi signatur α); deterrimus videtur Salisburgensis(s), quem illa sola in particula inspexi.

3) Lipsiensem utrumque aliquot locis adhibuit Ernesti, ut 151, 1.

4) Gryphianus 3 in 4, 3 et 6, 5 cum cod. n conspirat, alibi, ut 9, 17, 33, 2 cum ϱ^1, saepius cum tertia familia. Mich. Brutus eum in primo libro undevicies, in altero semel, in quarto quater in tertio nusquam commemoravit. aput nos eius mentio restituatur 4, 3, ubi falso gr^1 laudatur, et 149, 4, ubi g^{23} mutetur in gr^3.

5) Gronoviani libri duo, quibus praeter Mediceum Jac. Gron. usus est, ex ipsius notis non possunt satis cognosci; 115, 1 alter cum b, alter cum r consentit.

6) Gothanum librum ne plane ignoraremus, fecit censor ed. Schütz. (Allg. Lit. Z. 1805, 366.) qui nonnullas inde profert lectiones, ut 10, 14 incipiemus, 10, 15 ab ambiguo, 13, 12 incipiemus unde, 18, 10 cum scriptum duas, 20, 15 'paterfamilias — esto' om. 21, 2 heredes quos iubet (ut n) 22, 4 comparatio concessio rem. cr. transl. cr.

7) antiqui libri, quos diligenter collatos vellem, sunt Medicei Pl. L, 20, saec. XI et LI, 10, saec. XI, idem, quo Varro de L. L. et Cic. p. Cluent. continentur, idem etiam, ni fallor, quem J. Gronovius tractavit. saec. XII sunt

Editiones antiquae contaminationis malam consuetudinem a recentibus codicibus traditam propagarunt; itaque vix quicquam debetur operae eorum, qui, ut Omnibonus Leonicenus, exeunte saec. XV identidem recudendae 'Rhetoricae novae' praefuerunt. [1]) etiam Aldina et Iuntina raro aliquid ad emendationem conferunt; multo plura Cratandrina et Lambiniana, deinde Ernestiana et Schütziana et melioribus iam copiis adhibitis, quibus tamen nimis cunctanter atque adeo timide utebatur, utraque Orelliana: [2]) omnes nil amplius consecutae sunt, quam ut recognitiones dicendae sint editionum principum: eae autem ex futilissumis libris mstis ductae sane non requirebant diligentem explorationem: posteriores ubi aliquam ex ingenio correctionem afferebant, indicavi, praeterea Cratandrinam citavi (Crat.) et maxume Lambinianam (Lamb.), ubi primum deseruerunt volgatam lectionem atque sic ipsae textum, qui ad nostra usque tempora mansit, constituerunt. Mich. Bentinus, [3]) qui Cratandrinam adornavit, codicibus utebatur nostrorum *l* et ϱ^1 similibus, Lambinus si non ipsis *r* et *o*, certe parum diversis.

In universum obfuit Cornificio, quo minus ad pristinum habitum revocaretur, triplex editorum incuria: rerum verborum codicum; atque rerum (h. e. potissumum rhetoricarum) neglectio prohibuit, quo minus sententiam saepissume laborantem restituerent, verborum, quo minus suum scriptori dicendi genus identidem obliteratum redderent, codicum, quo minus remedia in eis latentia investigarent aut iam prolata adhiberent. sic neque artis huius Cornificianae praestantia intellegi [4]) potuit, nec proprietas orationis in summa perspicuitate

---

Pl. L 10. 15, 30, 43 (olim Petrarcae), 44, XIII Pl. L. 29, XIV Pl. L. 5, 26, 40. multos huius et Parisinae bibliothecae codd. saec. XV non morabimur.

1) Mediolanensem editionem (med.) ao. 1474 editam aliquoties citavimus.

2) prior ed. anni 1826 Turicensis cod. (*t*) lectiones et excerpta ex libris Oxoniensibus (cf. Index edd. p. 212) habuit, posterior codd. *paftrb* collationes, de quibus supra egimus.

3) cf. Orell. Ind. edd. scr. Cic. 198.

4) cf. ut in quadraginta fere paginis subsistamus 8, 21, 9, 17, 10, 1, 12, 11, 15, 1 et 13, 18, 11, 19, 12, 20, 6, 11 et 19, 27, 10, 28, 11, 30, 17, 32, 13, 34, 19, 36, 6 et 15, 40, 13, 42, 2 et 12, 44, 7 et 8, 45, 1, 46, 16, 47, 13, 49, 8 et 10, 50, 8 et 9, 52, 22, 53, 3 et 15.

et accuratione brevissumae cognosci.[1]) relinquuntur sane loci complures, quibus aut plane deleta fuit genuina scripturae forma aut gravius depravata et ex tenuibus codicum vestigiis exploranda: talibus aliorum et nostri conatus subvenire debuerunt: eos in varietate lectionis notavimus diductis literis, ut a lectore statim distinguerentur ab iis emendationibus, quae totae sunt ex codicibus petitae.

---

1) cf. 18, 16, 21, 3. 22, 6 et 13, 24, 2 et 10, 29, 1 et 11, 32, 7, 33, 8, 34, 11, 35, 1, 43, 13, 46, 11, 48, 6, 83, 4, 98, 5, 124, 16, 144, 16.

INDEX CODICUM. (C.)

Prima familia (1).

1. Parisinus 7714 . . .	*p*	4. Gryphianus 1 . . .	*gr*¹
2. Parisinus 7231 . . .	*π*	5. Gryphianus 2 . . .	*gr*²
3. Herbipolitanus . . .	*h*	6. Erfordiensis	*e*
		7. Cauchianus	*k*

---

1) multis locis denuo inspectus est ab E. Millero, qui in hac quoque opera, ut olim in Philostratea, singulari benivolentia et comitate me adiuvit. codex fuerat Claudii Puteani, nec ignotus Pithoeo et Salmasio.

2) collationem huius codicis accepi a Celestino Port, scholae palaeographicae, quae floret Parisiis, olim alumno: primum librum speciminis causa E. Miller amicissume comparaverat. C. Port. in fine schedarum adscribit: 'codex non duodecimo scriptus seculo, ut vult catalogus Mss. bibl. reg. sed exeunte seculo, ut potius videtur, decimo'. insunt praeterea Fl. Vegetii epitoma, Iul. Solinus, Cic. Partitiones, J. Severianus, excerpta quaedam ex Quintil. lib. X, XII (fol. 60 sq.) Augustinus de musica, al. scriptor Catalogi in eo quoque errat vehementer, quod ait excerpta tantum esse in sex libros digesta: nimirum folia errore bibliopegi confusa hominem deceperunt.

3) Herbipolitanum excussit C. Halm v. cl. cf. Analecta Tulliana fasc. 1, Monach. 1852. quos in Praef. V exhibet titulos exornationum ut 'exclamatio gravis, interrogatio mediocris, adnominatio humilis' in plerisque meliorum familiarum codd. reperiuntur, suntque, opinor, ab aliquo magistro additi, qui singulas exornationes in tres figuras (cf. 133, 17) distribuere inutili opera conatus est. externa codicis forma describitur ab Oeggio, Chorographie von Würzburg I, 544, unde vide petita ap. Halm. l. c. p. IV.

4 et 5) Bruti horum librorum collatio adiecta est ed. Lugdunensi, quae 1570 aput Ant. Gryphium prodiit.

6) Erfordiensis nunc Berolinensis cod. a nescio quo V. D. in Graevii usum est collatus, varietatem lectionis inde enotatam invenimus in margine exemplaris ed. Wechel. Francof. 1590, quod asservatur in bibliotheca nostrate; hinc codicem iampridem noveram aliquanto melius quam ex Graevii notis (cf. ed. Graevio-Burmannianam Lugd. 1761 repetitam a F. Lindemanno Lips. 1828). at accuratius quam ab anonymo illo examinatus est nuper a Lud. Botzon studioso philol. rogante C. Halmio, qui pro sua in me amicitia lubenter permisit, ut schedis Botzoni uterer.

7) etiam huius cod. lectiones invenimus in Graeviana bibliotheca, quae maxumam partem olim in academicam nostratem translata est; adscriptae sunt margini ed. Cratandrinae 1528. J. Cauchius (J. van Cuyck) nomen suum in capite libri posuit sic: 'Jo. Cauchius Ant. f. Ultraiecti.' constat eum commentatum esse in Ciceronis Officia, Ausonium et Aemilium Probum et ao. 1566

8. Emmeranus 1	*μ*	11. Frisingensis	*f*
9. Ingolstadiensis	*ing*	12. Emmeranus 2	*n*
		13. Palatinus 4	*pal.* 4
Secunda familia (2).		14. Palatinus 6	*pal.* 6
		15. Gemblacensis	*gembl.* (β^1)
10. Bambergensis 420	*a*	16. Bruilerensis	*bruil.* (β^2)

---

obiisse. Graevius multas bonas illius codicis lectiones omisit transcribere in annotationem suam, e. g. 102, 11. egregium ac fortasse eundem librum Cauchius ad emendandam Inventionem adhibuit, vide nostra ad 24, 17, 56, 6.

8) Emmerani 1 (E[59]) descriptionem affert etiam L. Janus in ed. Macrob. LXXIII. cognationem quandam huius cod. cum *π* prodit Severianus in utroque adiectus, illic cum inscriptione 'praecepta artis rhetoricae summatim collecta de multis ac sintomata a Julio Severano' hic 'pr. a. rh. s. c. d. m. ac sumpta a J. Severiano.' codicem ipsi contulimus, ut alterum Emm.

9) De Ingolstadiensi vide, quae supra narravimus p. XVII.

10) in extremo folio eius codicis haesit particula Controversiarum Senecae ed. Bip. 464, sq. unde has lectiones non immemorabiles excerpimus 'quomodo inquit fecisti — sacrilegi — liberis — habet accusator — quod magnus dolor? mater habes solacium — non fecit anus, non fecit orbata — irata inquit — frangatur — dampnat — etiam supersticiosos — coluit quae pro tam — verbum est. Pars altera. omnium vox — latere . . . . quisque se — quisquam suae et . . . . accusator — diis ipsis persequ. — de ira qui olim — violatae numinum magestates comp. — deberet et posset' in locis, quos punctis notavi, literae plane sunt detritae. hunc codicem incredibili neglegentia olim tractatum denuo conferre debuimus.

11) Frisingensis varietatem L. Spengel ita excerpserat, ut plerumque antiquiorem manum accurate indicaret, recentiorem omitteret, ea nunc a me adiecta est. ceterum cf. Ind. Lect. in acad. Turic. sem. hib. 1844, pag. III.

12) Emmeranus 2 (notatur F, 104) magna lacuna deformatur 135, 19 ('quam iste') usque ad 164, 1 ('admisset modo') ac desinit 185, 10 in media voce 'ingulaveritis'. praeter Cornificiana etiam libros de Inv. habet cum inscriptione olim pervolgata 'vetus rethorica Marci Tullii Ciceronis' a recentiore manu, ab eadem noster liber inscribitur rethorica nova M. T. Ciceronis. de ea appellatione non inscite egit H. Lagomarsini aput Bandinium Catal. Mss. Lat. bibl. Med. Laur. II, 488, sqq.

13) Palatinum quartum et sextum plane antiqua esse scriptura dicit Gruterus not. ad 6, 7.

15, 16) Gemblacensis et Bruilerensis nunc Bruxellenses sunt 5348, 4045, ille saec. XII, hic XI scriptus. specimen horum et Lovaniensis nunc Brux. 9999 acceptum refero viro amicissumo G. Roulez, professori Gandaviensi (cf. 61, 19 sqq.), atque ibi signavi β^1,β^2,β^3. aliis locis, ubi Guilielmii fide duos priores libros laudo, antiqua utor appellatione. Gruteri verba sunt: 'membranis Francisci Fabricii — usus fuit Gulielmius noster, qui praeterea adscripse-

17. Coloniensis	*col.*	25. Lugdunensis 2 . . .	l^2
18. Tosanus	*tos.*	26. Rhedigeranus 3 . . .	ϱ^3
19. Liliensis	*lil.*	27. Dresdensis	δ
20. Mediceus	*m*	28. Erlangensis 289 . . .	ε^1
21. Gudianus	*g*	29. Erlangensis 290 . . .	ε^2
22. Augusteus	*a*	30. Bruxellensis 9999 . .	β^3
23. Parisinus 7696 . . .	p^1	31. Fabricianus . . .	*fabr.*
Tertia familia (3).		32. Gronovianus unus.	
24. Bambergensis 423 . .	*b*	33. Harleianus 2510.	

rat ad oram libri sui variantes lectiones excerptas ex codice Gemblacensi, Erfurdiensi, Bruilerensi, denique e chartaceo Suffridi Petreii' (haec ad 3, 1). at Erfurdiensis nusquam ab eo mentio fit; contra legimus ad 6, 1 'monet Gulielmius exstare in Coloniensi 'et apparatur'. unde ipse Tosanum et Liliensem nosset, nescio an nusquam indicaverit, certe frustra quaesivi.

17, 18, 19) cf. notam antecedentem.

20) qui a Gronovio simpliciter Mediceus appellatur, esse videtur Pl. LIII, 10. cf. quae supra diximus p. XIX, 7.

21) Gudiani et Augustei specimen (61, 19 sqq.) amicae A. Fleckeiseni operae debeo.

23) Parisini 7696 varietatem indidem ductam accepi ab E. Millero, ut reliquorum Cornificii codicum, qui quidem ante saec. XV scripti sunt. ille eosdem praeterea ex rhetorico genere libros habet atque π (Par. 7231).

24) hunc quoque codicem denuo comparare oportuit, quippe cuius non spicilegium, set multis locis paene tota messis nobis relinqueretur. quaedam lectiones indicare videntur aut huius aut eius codicis, unde descriptus est, antiquissumum exemplum s. archetypum fuisse. (cf. 57, 19, 116, 5, 186, 15.)

25) Lugdunensis cognitio, ut reliquorum Lugdunensium librorum (*L*) et Vossianorum (*V*), Oudendorpio debetur, (cf. Ed. Graevio-Burmanniana p. 519—612) qui nil de iis attulit, nisi membranaceos esse excepto Lugd. 4, et quadruplicatos. non admodum accurate in ea opera versatus est, saepius enim codices non nominat, set numerat tantum, quam ob rem nos quoque coacti fuimus adnotare e. gr. 'in 3 O' h. e. in tribus Oudendorpianis aliquam lectionem inveniri; de codd. mediocri bonitate praeditis, et quorum similes alii extant melius collati, in tali indicatione licebat acquiescere.

26) Rhedigeranus 3 cum duobus aliis eius bibliothecae, praeterea Vratislaviensi et Dresdensi a F. Passovio et C. Schneidero collatus est, cf. descriptionem horum librorum in Museo cr. Vratisl. p. XIII sqq. hi quinque codd. ubi consentiunt, notantur litera *P*.

28) Erlangensium specimina accepi a Ch. G. I. Cron, v. cl. Harleianorum a G. Bunsen, dissertationis 'de Azania' scriptore, Vindobonensium ab H. Bonitz, celeb. professore Vindobonensi, Fabriciani lectiones Gruterus commemorat. quod auctor Catal. bibl. Harl. codicem 2510 saeculo X scriptum affirmat, contraria atque Parisini scriptor, qui cod. π saec. XII adtribuit, ratione videtur errasse. Bruxellensis 9999 iam supra mentionem feci.

34. Harleianus 2623.
35. Harleianus 2624.
36. Palatinus 2 . . . *pal.* 2
37. Parisinus 7695 . . . p^{2}
38. Parisinus 7699 . . . p^{4}
39. Parisinus 7740 . . . p^{8}
40. Parisinus 7741 . . . p^{9}
41. Parisinus 7743 . . . p^{11}
42. Parisinus 7744 . . . p^{12}
43. Parisinus 7745 . . . p^{13}
44. Vindobonensis 32 . . ω^{4}
45. Vossianus 1 . . . . vo^{1}
46. Windbergensis . . . *g*

Codices mixtae originis.

47. Turiensis . . . . *t*
48. Lugdunensis 3 . . . l^{3}
49. Cratandrinus . . . . $\varkappa$
50. Vratislaviensis . . . *v*
51. Duisburgensis . . . *d*
52. Lugdunensis 4 . . . l^{4}
53. Palatinus 3 . . . $pal.^{3}$
54. Cortianus . . . . . χ
55. Trossianus . . . . . *r*
56. Rhedigeranus 1 . . . ϱ^{1}
57. Vossianus 2 . . . . vo^{2}
58. Oxoniensis 1 . . . . ox^{1}
59. Palatinus 1 . . . $pal.^{1}$
60. Vindobonensis 31 . . ω^{3}
61. Parisinus 7738 . . . p^{6}
62. Gronovianus alter.
63. Persinianus.
64. Lugdunensis 1 . . . l^{1}
65. Bambergensis 421 . . *c*

---

47) Turicensem cognovimus ex utraque Orelliana et Indice lect. supra citato acad. Turic. 1844. hic illic secunda manu correctus est (t^{2}) tertiam familiam restituente.

51) Duisburgensis a Graevio adhibitus hodie deperditus esse videtur, certe Bonnam cum ceteris codicibus olim Duisburgi asservatis non esse perlatum a viro cl. F. G. Welckero comperi: eius vicarius, nisi quom ipsum neglegentius inspexit collator, Lugd. 4 haberi potest, descriptus anno 1459.

55) Trossiani varietatem lect. publicatam a possessore invenias in 'Neue Jahrb. f. Philol. u. Paed. IX Supplem. 3. Heft.' p. 426 sqq. inde repetiit Baiter l. c.

56) Rhedigeranum 1 passim secunda manus correxit, ita ut vitiosam scripturam emendarit aut lectionem tertiae familiae intulerit.

58) Oxoniensium lectiones ex ed. Oxon. 1783 commemorat Orelli in ed. priore. Persinianum rarissime citat Gruterus.

65) Bambergensem 421 antea plane ignotum non sine fructu contulimus. nitidissime in membrana scriptus est saec. XIV. eius saepe similem invenimus esse Rhedigeranum 2. mirum de hoc ceterisque a F. Passovio et C. Schneidero excussis Orelli iudicium tulit 'usi sumus, ut par erat, Lindemanni quoque subsidiis, consulto contra abstinuimus a codd. Vratislaviensibus, quos Passovii discipuli ad Musei critici usum contulerunt, quippe qui libri essent omnes recentissimi atque lectionum confusionem, quae in his Tullii scriptis sic satis molesta est, ubique auxissent magis, quam vel semel composuissent'. (Praef. ed. alt. p. VI.) at Lindemanni iidem illi codd. fuerunt: Rhedig. 2 aput Lindem. est B. et is ipse ab Orellio ad 193, 13 adhibitus, nec abstinuit eo 187, 7, nec 211, 4 et alibi; aliquantum conferre eos libros ad emen-

66. Rhedigeranus 2 . . . ϱ^2
67. Opizianus . . . . . o
68. Ratisbonensis . . . . φ
69. Vossianus 3 . . . . vo^3
70. Palatinus 5 . . . $pal.^5$
71. Suffridi Petreii liber.
72. Ultraiectinus . . . . τ
73. Zuiceaviensis . . . . γ
74. Mediceus Plut. L, 16.

Codices incertae originis.

75. Parisinus 7698 . . . p^3
76. Parisinus 7715 . . . p^5
77. Parisinus 7739 . . . p^7
78. Parisinus 7740 . . . p^{10}
79. Vindobonensis 29 . . ω^1
80. Vindobonensis 30 . . ω^2
81. Vindobonensis 33 . . ω^5
82. Harleianus 2590.
83. Harleianus 2619.
84. Harleianus 6349.
85. Augustanus . . . $aug(\alpha)$
86. Salisburgensis . . . s
87. Lipsiensis 1240 . . . λ^1
88. Lipsiensis 96 . . . . λ^2

---

datiouem notae nostrae p. XX, 1, 3; XXI, 2, 6; docere possunt; denique non omnes sunt recentissumi, set Rhed. 1, 2 saec. XIV exarati.

67) 'est Berolinensis membranaceus saec. XV numero 98 signatus, qui olim clarissimi poetae Martini Opitzii fuerat' ait C. Halm Anal. Fasc. I, p. IX.

68) Ratisbonensem nunc Monacensem ipse contuli. membranaceus est, ao. 1438 scriptus, quod subscriptio docet.

70) Pithoeus tres Palatinos contulit, pal. 4 et 6 opinor, et hos quidem non multis locis, satis diligenter eum, qui a Grutero Pal. 5 appellatur; varietas adlita est ed. Argentoratensis 1581 exemplari, quod nostras bibliotheca academica possidet: in titulo legitur 'P. Pithoei Luyerii. haec editio correctior Lutetiaua 1566 fol.' sero animadvertimus aunotationem in fine Cornificianorum: 'collatus cum tribus exemplaribus Palatinis Germanis' atque sic eundem esse pal. 5 cum Pithoeano. collator non satis diligenter suos codices distinxit; quin uno loco Parisinum 7714 s. Puteanum adhibuit (9, 10 — 10, 8), itaque eum Pithoeanum appellat Graevius, cui ad manus fuit illud Argentoratensis exemplar.

71) Suffridi Petreii librum perraro a Grutero commemoratum tamen superioribus comparari posse lectiones quaedam consentientes docent.

72) Ultraiectini primas paginas accurate comparatas v. cl. S. Karsten prof. universitatis Ultraiectinae humanissume nobis suppeditavit; praeterea passim in ed. Graeviana citatur. Zuiccaviensis, cuius lectiones Lindemann edidit, idem esse videtur, quem Graevius olim possedit. cum utroque consentire Mediceum Pl. L, 16 ex sola inscriptione conclusimus.

85) Augustani aliquoties mentio fit a Schützio; hunc et Salisb. contuli ipse in fragmento Pacuvii, in eodem Lipsienses vir amicissumus A. Westermann.

89) hic Gryphianus M. Bruto est Gr. A.

89. Gryphianus 3 . . . gr^3
90. Gothanus.
91. Oxoniensis 2 . . . . ox^2

91) duo plerumque Oxonienses laudantur ab Orellio ex ed. Clarendoniana, nonnusquam plurium illic notatur consensus, quibus tamen accuratius distinguendis operae pretium fieri non videbatur.

Notabit lector, h^1 h^2, p^1 p^2, π^1 π^2, e^1 e^2, k^1 k^2, μ^1 μ^2, a^1 a^2, f^1 f^2, n^1 n^2, t^1 t^2, r^1 r^2 indicare priorem et alteram eiusdem codicis (*hpπekμafntr*) manum; relicuis codicibus numerum adiectum, ut l^{1234}, vo^{123} ϱ^{123} gr^{123} etc. diversos codices significare, quorum descriptio supra exhibetur. ubi specimina codd. Parisinorum exhibentur p. 61, 19 sqq. — 63, 3, Par. 7714 simplici litera *p* notatur, Par. 7696 est p^1, 7698 p^2 etc., alibi p^2 Par. 7714 ab antiquiore, p^3 eundem a recentiore manu correctum indicat.

CORNIFICI

RHETORICORUM AD C. HERENNIUM

LIBRI IIII.

CORNIFICI RHETORICORUM AD C. HERENNIUM

LIBER I.

Etsi negotiis familiaribus inpediti vix satis otium studio suppeditare possumus, et id ipsum, quod datur oti, lubentius in philosophia consumere consuevimus, tamen tua nos, C. Herenni, voluntas conmovit, ut de ratione dicendi conscriberemus, ne aut tua causa noluisse aut fugisse laborem nos putares; et eo studiosius hoc negotium suscepimus, quod te non sine causa velle cognoscere rhetoricam intellegebamus: non enim in se parum fructus habet copia dicendi et commoditas orationis, si recta intellegentia et definita animi moderatione gubernetur. quas ob res illa, quae Graeci scriptores inanis adrogantiae causa sibi adsumpserunt, reliquimus: nam illi, ne parum multa scisse viderentur, ea conquisiverunt, quae nihil attinebant, ut ars difficilior cognitu putaretur; nos ea, quae videbantur ad rationem dicendi pertinere, sumpsimus. non enim spe quaestus aut gloria conmoti venimus ad I 1

---

1. in neg. *pcb* inped. ϱ^1 ocium *eμc* otii *n* studio om. $\mu a^1 f$ 2. possimus $r\varrho^1$ et ipsum $a^1 fr$ ipsum om. *n* 3. censuimus *c* tua nos tamen *τ* tua t. nos *c* tamen tua nos ϱ^2 g. her. *e* (sic) g. her. 2 gai her. 3 (a^2) o her. *p* 5. aut *add.* μ^2 fug. laborem nos *en* nos fug. lab. *τγ*, *Pith.* fug. lab. *φ* fug. nos lab. *ϛ* 6. et om. *n* susc. hoc neg. *bδ* 7. reth. *μfacτ* intelleg. *fa* (sic ubique) 8. non in se parum fr. habet *e* non enim in se parum fr. hab. *prc*,3,$\varrho^1 l^{13}$ vo^{12} non enim parum in se habet fr. 2 (*μ*)*l* non enim par. fr. hab. *τ* non enim par. fr. in se hab. *φ* 9. animi moderatione *ecbφ* mod. an. *ϛ* (Lamb.) 10. illam quam *μ* 11. sibi om. *c* assumpserunt *e*,3 assumpsere *μ*,2,*trφτ* relinquimus *pr*,3,*φ* 12. scisse multa *c* videantur *e* ea quae *e* conquesiverunt *c* 13. nihil ad propositum att. *τ*, pal.[1], [1]*ox* cogn. videretur *τc* nos ea *eμ*,2,*l* nos autem *p* nos quidem ea ϱ^3 nos autem ea *ϛ* 14. quidebantur *n* quae videbamus ϱ^2 quae putavimus *τ* ad orationem *n* assumpsimus *r*, Lamb. 15. gloriae $eknrdl^{14}$,vo^1

scribendum, quem ad modum ceteri, set ut industria nostra tuae morem geramus voluntati. nunc, ne nimium longa sumatur oratio, de re dicere incipiemus, si te unum illud monuerimus, artem sine adsiduitate dicendi non multum iuvare: ut intellegas hanc rationem praeceptionis ad exercitationem adcommodari oportere.

II 2 Oratoris officium est, de iis rebus posse dicere, quae res ad usum civilem moribus ac legibus constitutae sunt, cum adsensione auditorum, quoad eius fieri poterit. tria sunt genera causarum, quae recipere debet orator: demonstrativum deliberativum iudiciale. demonstrativum est, quod tribuitur in alicuius certae personae laudem aut vituperationem; deliberativum est, *quod est in consultatione*, quod habet in se suasionem et dissuasionem; iudiciale est, *quod positum est in controvorsia*, quod habet accusationem aut petitionem cum defensione. nunc quas res oratorem habere oporteat, docebimus, deinde has causas quo modo tractari conveniat,
3 ostendemus. oportet igitur esse in oratore inventionem dispositionem elocutionem memoriam pronuntiationem. inventio est excogitatio rerum verarum aut veri similium, quae

---

2. voluntatis at nunc *r* longua sum. or. *c* sum. louga or. *r* sum. or. longa *n* 3. de rhetorica *o* incipiamus *d* si te *gr*. ^{1} si te (superscr. 'vel sed') *n* sed te *d* sed si te *ς* illud unum *μ*,2, *trτ* ϱ^{23} id (om. 'unum') *c* 5. praec. rat. *τ* 6. commodari *μ*,2 (commodare *f*, ead. man.) accommodare ϱ^1,*v* 7. iis *oφ* hiis $\varrho^3 v$ his *ς* 8. moribus legibus *e* mor. ac leg. *pμ*,2,*tr* mor. et leg. $c\varrho^1$,l^{13},3 9. auditoris *d* eius om. *n* potuit *c* genera sunt *pc*,3 10. demonstr. — iudiciale om. f^1, add. a^1 demonstr. — vituperationem om. ϱ^1 (m. pr.) 11. et iud. *dγτ* attribuitur *τ* 12. aut vit. *μ*,2*t* et vit. *e* vel vit. *ς* 13. quod est in consultatione quod habet 1,2,*trb* (consulatione f^1) quod habet in consultacione *c* quod in, cons. positum quod habet ϱ^{12} quod positum in cons. habet *τ* quod positum est et quod *δ* (sic) quod in cons. positum hab. *ς* (Lamb.) 14. quod positum est in controversia quod habet *μ*,2 quod pos. est in contr. et quod hab. $pel^{13}\varrho^1 V$,3 quod pos. est in contr. et hab. *e* quod pos. in contr. hab. o 15. in se acc. vel pet. o acc. cum defensione aut petitionem cum recusatione *n* 16. nunc autem quas *r* op. or. hab. *μ* or. op. hab. ϱ^2 docebimus et quo modo 2,ϱ^2 17. deinde has causas quom. $e\varphi^2$ (et quom. eas caus. φ^1) deinde quom. has causas *ς* tractare tl^3 vo^1 oporteat vel conveniat *p* 18. in or. esse *τv* Lamb. esse in oratorem *nc* 19. et pron. *φv* 20. inventione excog. rerum ver. aut veris. *n*

causam probabilem reddant; dispositio est ordo et distributio rerum, quae demonstrat, quo quidque loco sit conlocandum; elocutio est idoneorum verborum et sententiarum ad inventionem adcommodatio; memoria est firma animi rerum et verborum et dispositionis perceptio; pronuntiatio est vocis voltus gestus moderatio cum venustate. haec omnia tribus rebus adsequi poterimus: arte imitatione exercitatione. ars est praeceptio, quae dat certam viam rationemque dicendi; imitatio est, qua inpellimur cum diligenti ratione ut aliquorum similes in dicendo velimus esse; exercitatio est adsiduus usus consuetudoque dicendi.

Quoniam demonstratum est, quas causas oratorem recipere, quas res habere conveniret, nunc, quem ad modum ad orationem possint officia oratoris adcommodari, dicendum videtur. inventio in sex partis orationis consumitur: in exor- III 4 dium narrationem divisionem confirmationem confutationem conclusionem. exordium est principium orationis, per quod

---

1. reddunt *fv* vel distr. *r* 2. rerum inventarum *φ* (hoc 'inv.' superse.) demonstrant *e* quo quidque loco *kt* quo quidque loco quid quibusque locis *e* quid quibusque locis *pτvo*^{3} quid quibus in locis *cov γϱ*^{1}, Lamb. quid quibus locis *ς* locis conveniat et quo collocandum sit *ϱ*^{2} crat. 3. verborum ac sent. *en* verb. sententiarumque *ϱ*^{1} verborum *μa*^{1}*f*^{1} verb. et sent. *ς* 4. commodatio *μfa* ('adtributio' *a*^{1} supersc.) rerum ac verborum *e* rerum verborum *ϱ*^{1}(pr. m.) rerum verborumque *rc* verb. disp. *tτl*^{1} *vo*^{1}*ϱ*^{2}*v* 5. disp. receptio *μf*^{1} disp. praeceptio *n*

6. voltus *ϱ*^{3} vultus et gest. *τ* in tr. *r* 7. et exerc. *δτφ* exortatione (erci superscr.) *e* (corr. m. alt.) 8. perceptio *eμa*^{1}*f* disserendi *e* 9. inpell. *af ϱ*^{12} cum om. *τ* dicendi ratione *μaf* pal.^{4}, gembl. aut aliqu. *μ* 10. valeamus *ptc*,3,*φτ* usus ass. *r* 12. quoniam dem. 1,2 quoniam ergo dem. *ko*,*a*^{2},3 quoniam igitur dem. *tτc* rec. oportet *vτ* 13. quas res *e* quasque res *ς* conveniat *erocbδ* convenit *l*^{2} quemadmodum ad orationem possint officia oratoris accommodari *entϱ*^{23} qu. poss. ad or. orat. off. acc. *cφ* qu. ad or. poss. orat. off. acc. *l*^{3} qu. off. orat. ad or. acc. poss. *bvo*^{3} qu. possit ad or. orat. officium acc. *r* qu. ad rationem possint officia orationis acc. *μ*,*f* (oratoris m. alt.) qu. ad rationem possit (*n* eras.) offitium oratoris ('toris' in rasura) acc. *a*^{1} (alt. m.: ad orationem) qu. poss. oratio ad rationem oratoris officii acc. *p*, pal ^{2},*l*^{124},*vo*^{1} qu. possint ad orationem rat. off. acc. *δ* qu. ad inventionem possint orat. off. acc. pal.^{1} 15. in sex partes cons. *ek*^{1}*μaf* in sex orationis partes *c* cons. exord. *μ*,2,*r*, Lamb. cons. in exord. *etpco*,3 16. narrationis *e* confut. et concl. *τφ*

animus auditoris constituitur ad audiendum; narratio est rerum gestarum aut proinde ut gestarum expositio; divisio est, per quam aperimus, quid conveniat, quid in controvorsia sit, et per quam exponimus, quibus de rebus simus dicturi; confirmatio est nostrorum argumentorum expositio cum adseveratione; confutatio est contrariorum locorum dissolutio; conclusio est artificiosus terminus orationis.

Nunc, quoniam una cum oratoris officiis, quo res cognitu facilior esset, producti sumus, ut de orationis partibus loqueremur et eas ad inventionis rationem adcommodaremus, de exordio primum dicendum videtur.

5 Causa posita, quo commodius exordiri possimus, genus causae considerandum est. genera causarum sunt quattuor: honestum turpe dubium humile. honestum causae genus putatur, quom aut id defendimus, quod ab omnibus defendendum videtur, aut id oppugnamus, quod ab omnibus videtur oppugnari debere, ut pro viro forti, contra paricidam; turpe genus intellegitur, quom aut honesta res oppugnatur aut defenditur turpis; dubium genus est, quom habet in se causa et honestatis et turpitudinis partem; humile genus est, quom
IV 6 contempta res adfertur. quom haec ita sint, conveniet exordiorum rationem ad causae genus adcommodari.

1. auditoris *rdl*⁴ aud. aut iudicis *fn* aud. vel iudicis *ς* constituitur *rdl*⁴ const. et apparatur *μ*,2*c* const. vel app. *ς* (Lamb.) 2. proinde ut gest. add. *b*² (mg.) 3. per quod *e* quid conv. aperim. *n* exponimus vel aperimus *ρ*¹ aperimus producti sumus (cf. 9) *μ*, add. mg. omissa et quid in contr. *nφ* 4. sit per quam *μ* et per quod *e* simus dicturi *μ*,2,*τ* dicturi sumus *φ* simus acturi *ek*, *plc*, 3, *LV*,²*ox* 5. arg. nostr. *p* asseveratione, suprasc. assertione *n* assertatione *d* 7. orat. term. 3, Lamb. 8. oratoriis *n* 10. ad inventiones *c* 11. videtur dic. *c* 12. causa vero pos. *r* commodius et facilius *rdl*⁴ *ρ*¹ 13. est cons. *epf* (non *a*) *tbρ*¹³ 14. dubium et hum. *φτ* genus causae *τρ*¹ 15. computatur *μf* (sill. 'com' erasa in *a*) tum put. *nρ*¹ esse put. *ρ*² defendimus id *e* defendemus id *δ* 16. aut oppugn. *epbl*² *vo*³,*φ* obpugnabimus *bρ*³*δ* illud oppugn. *v* 17. opp. debere vid. *eo* opp. vid. deb. *rτ* forte *μa*¹*fl* 18. causae genus *c* gen. causae *ρ*² opp. res *r* 19. est om. *f* causa honest. *rτρ*¹², Lamb. causam hon. *ρ*³ cum in se causa partim hon. turp. habet *c* 20. partes *e* genus est causae *l*⁴ gen. erit *μaf* gen. causae erit *φ* 21. contemptibilis *c* affertur 2 ante affertur *e l*¹ *vo*¹³ *co bρ*³ ante fertur *pl*²³⁴ *vo*² *ρ*¹ *τφ*, Pith. convenit *ncvφ* exordii rationem *tl*³*vo*¹ exordium et narrationem *l*² 22. commodari *μaf*

. Exordiorum duo sunt genera: principium, quod Graece *προοίμιον* appellatur; insinuatio, quae *ἔφοδος* nominatur. principium est, quom statim animum auditoris nobis idoneum reddimus ad audiendum. id ita sumitur, ut attentos ut docilis ut benivolos auditores habere possimus. si genus causae dubium habebimus, a benivolentia principium constituemus, ne quid illa turpitudinis pars nobis obesse possit; sin humile genus erit causae, faciemus attentos; sin turpe causae genus erit, insinuatione utendum est, de qua posterius dicemus, nisi quid nacti erimus, qua re advorsarios criminando benivolentiam captare possimus. si honestum causae genus erit, licebit recte vel uti vel non uti principio: si uti volemus, aut id oportebit ostendere, qua re causa sit honesta, aut breviter, quibus de rebus simus dicturi, exponere. sin principio uti nolemus, ab lege ab scriptura ab aliquo nostrae causae adiumento principium capere oportebit.

Quoniam igitur docilem attentum benivolum auditorem habere volumus, quo modo quidque confici possit, aperiemus: 7
docilis auditores habere poterimus, si summam causae breviter exponemus et si attentos eos faciemus; nam docilis est,

---

1. sunt duo *t* 2. prohemium *eptτbϱ*^{23}*vφ* prohoeminm *μa* prohomemium *f* proemium *nϱ*^{1} vocatur *n* appell. insin. *e* app. et ins. *ς* epodos *C* (aepodos *a* opdos. *f*^{1}) 3. quod st. *ϱ*^{1} quo st. *vo*^{1} animum aud. *e* aud. an. *ς* 4. id assumitur *n* id sumitur *μa*^{1}*f* 5. benivolos *efancobL,V,φ* (sic ubique) causae genus *t* 6. habemus *r* 7. illa pars turp. 2,*r* pars illa turp. *t* turp. pars illa *τ* si hum. *τ* erit genus *bϱ*^{123}*τv* genus om. *l*^{4} gen. erit 8. causae om. *vo*^{3}, Lamb. gen. caus. *c* 9. de qua p. dic. *e* habet post 'capt. possimus' de q. p. docebimus *n* 10. adversarium *c* 11. capere *μτ* carpere *f*^{1} si hon. 1,2,*tocτφ* siu hon. *ς* caus. gen. erit om. *e* genus causae 3 12. aut uti aut *n* si n. principio vol. *τ*, Lamb. volumus *pc* velimus *rϱ*^{1} aut om. *δ* 14. sumus *l*^{4}*ϱ*^{2}*φ* ostendere *l*^{4} sin *entbϱ*^{2}*δ*, Lamb. si *ς* uti princ. *r* 15. ab lege ab scr. *enprcbl*^{2}*vo*^{2} ab lege a scr. *μafl*^{13} ab lege aut ab scr. *l*^{4} (alt. m.) *ϱ*^{1} a lege vel a scr. *τ* a lege a scr. a narratione *φ* (sic) 'a narr.' Lamb. scr. ab aliquo *eo,V* scr. aut al. *ϱ*^{3} scr. aut ab al. *ς* aliquo nostrae *ep*^{1}*bδϱ*^{3} al. firmissimo nostrae *ς* 17. qu. ergo *b* att. beniv. *eb* beniv. att. *ς* audit. hab. vol. *pboϱ*^{13}*v* aud. hab. possumus *e* aud. vol. habere *μ,2,tr,ϱ*^{2} 18. quodque *al*^{34}*τ* effici *l*^{4}*vo*^{2}*δ* efficere *b* fieri *ϱ*^{1} 19. possumus *e* breviter om. *μf*^{1}*n* 20. eos om. *μ,2,φ* docile *e* doceles *ab* (sic) est qui *e*^{2}*ptbl*^{123}*,V* est quod *e*^{1} est is qui *fc*, a (ubi 'is' div. atram.) est ille

qui attente vult audire. attentos habebimus, si pollicebimur, nos de rebus magnis novis inusitatis verba facturos, aut de iis rebus, quae ad rem puplicam pertineant, aut ad eos ipsos, qui audient, aut ad deorum inmortalium religionem; et si rogabimus, ut attente audiant; et si numero exponemus
V 8 res, quibus de rebus dicturi sumus. benivolos auditores facere quattuor modis possumus; ab nostra, ab advorsariorum nostrorum, ab auditorum persona, ab rebus ipsis. ab nostra persona benivolentiam contrahemus, si nostrum officium sine adrogantia laudabimus, atque in rem puplicam quales fuerimus aut in parentes aut in amicos aut in eos ipsos, qui audient, aliquid referemus, dum haec omnia ad eam ipsam rem, qua de agitur, sint adcommodata. item si nostra incommoda proferemus: inopiam solitudinem calamitatem; et si orabimus, ut nobis sint auxilio; et simul ostendemus, nos in aliis spem noluisse habere. ab advorsariorum persona benivolentia captabitur, si eos in odium in invidiam in contemptionem adducemus. in odium rapiemus, si quod eorum spurce superbe perfidiose crudeliter confidenter malitiose flagitiose factum proferemus; in invidiam trahemus, si vim si potentiam factionem divitias eloquentiam nobilitatem clientelas ho-

---

qui $l^4\tau\varrho^3$ 1. qui ante vult μa^1 att. autem hab. *c* 2. de iis reb. *o* de hiis reb. $\tau\varrho^3$ de his reb. $e\mu a\tau\varrho^1$ de reb. iis $r\varphi$ de reb. his $fn\varrho^2$ 3. publ. rem *p* eos ad ipsos l^1 4. quod aud. e^1 audiunt $erl^3\varphi$ audiant l^2 audierint *n* ad om. *e* religionem pietatem fnl^1vo^1, a^2 rel. aut piet. $r\tau$ Lamb. rel. et piet. l^3 5. audiantur *e* 6. res quibus de rebus $afcol^2V,\varphi$ res de quibus rebus *b* res de quibus $e\varrho^2$ res quibus *n* simus *p* 7. poterimus 2,*r* ab nostra $rcb\varrho^{13}v$ (^{3}O) nostra μa^1f a nostra persona a^2r ab om. μaf^1 adv. nostrorum $e\mu anptobl^{123}V$, ϱ^{123} adv. (om. 'nostr.') $fr\varphi$ 8. et ab aud. $r\varrho^1\varphi$ aut aud. ϱ^3 aud. μaf ab rebus *v* a rebus $envo^1,\varphi$ rebus *af* et ab rebus *b* et a reb. ς 9. officium nostrum e 10. atque — amicos om. e atque in remp. $pb\varrho^3\delta^2$ aut in remp. ς 11. fuimus a^2 12. audient μa audiunt ς aliquid om. δ tum haec μ 13. qua de 2,*r* de qua ς 14. et orab. f^1 15. et simul $eb\varrho^{13}\varphi$ Lamb. et si simul $nr\varrho^2$ si simul *v* simul *af* et nos *maf* 16. noluisse spem ϱ^1co,3 17. captatur φ in odium et in inv. $n\varrho^2$ inv. in cont. *af* invidiam cont. $ptr\varrho^1$,3 inv. et cont. e contentionem *p* et in cont. ϱ^2 18. si quid $cl^4\varrho^1vb\varphi$ 19. perfidiose perniciose *e* 20. contrahemus *e* detrah. *r* si fact. *b* 21. div. vel incontinentiam *t* div. incontinentiam ('vel eloquentiam' suprasc.) *k* div. eloquentiam incontinentiam *r* div. incont. ς Sc.: div. eloquentiam

spitium sodalitatem adfinitates advorsariorum proferemus, et his adiumentis magis quam veritate eos confidere aperiemus; in contemptionem adducemus, si inertiam ignaviam desidiam luxuriam advorsariorum proferemus. ab auditorum persona benivolentia conligetur, si res eorum fortiter sapienter mansuete magnifice iudicatas proferemus et si, quae de iis existumatio, quae iudici expectatio sit, aperiemus. ab rebus ipsis benivolum eficiemus auditorem, si nostram causam laudando tollemus, advorsariorum per contemptionem deprimemus.

Deinceps de insinuatione aperiendum est. tria sunt tem- VI 9
pora, in quibus principio uti non possumus, quae diligenter sunt consideranda: aut quom turpem causam habemus, hoc est, quom ipsa res animum auditoris a nobis alienat; aut quom animus auditoris persuasus esse videtur ab iis, qui ante contra dixerunt; aut quom defessus est eos audiendo, qui ante dixerunt. si causa turpitudinem habebit, exordiri poterimus his rationibus: rem, non hominem spectari oportere; non placere nobis ipsis, quae facta dicantur ab advorsariis, et esse indigna aut nefaria: deinde quom diu rem auxerimus, nihil simile a nobis factum ostendemus; aut aliquorum iudicium de simili causa aut de eadem *aut de minore aut de maiore* proferemus, deinde ad nostram causam pede-

---

clientelam *c* 1. et his — proferemus (4) om. *e* 2. veritate *epμ*,2,*r* veritati *ς* (Lamb.) 3. si ign. *c* 4. ipsorum prof. ^{1}*ox* et ab aud. *a* 5. benivolentiam colligemus *r* benivolentia colligitur $p\varrho^1$,3,*φ* ben. captatur nvo^2 ben. ducitur l^1 sapienter fort. *n* 6. prof. siquae a^1f prof. sic que *μ* de iis *oφ* de hiis ϱ^3v de his *ς* estim. *n* exist. sit *p* 7. sit exsp. *r* 9. extollemus *nocbφ* 10. de insinuationibus *μanφ* aperiundum Lvo^{12} aperiemus vo^3,ϱ^{23} dicendum 2*r*,*t* (suprasc. 'aperiendum') utendum (suprasc. 'aperiendum') *b* 11. in quibus *e to* vo^1,ϱ^2v. 12. tibi sunt ϱ^2v 13. cum causa res *c* 14. esse vid. *he* vid. esse *ς* iis *o* hiis ϱ^3 his *ς* 15. quae e^2 quod e^1 aut cum — dix. om. *e* defensus *πμ* est om. h^1,v aud. eos $2,t\varrho^2v$ 16. dixere *a* 17. rem non hominem $hp\pi,2,vo^3$; *μ*, (ubi μ^2 mg. add.: 'vel hominem non rem') hominem non rem aut rem non hominem $e\varrho^{23}v$ rem non hominem hom. non rem *ocb* (^{4}O) rem non hom. aut bonum non rem ϱ^1 (pr. m.) non rem, rem non hominem *φ* expectari *hπnrc* 18. dicuntur *t* 19. nefaria proferemus (med. om.) *e* 20. factum esse *n* reliquorum *n* (sic) 21. simili de causa l^{34} de eadem re l^4 aut de min. aut de mai. $h\pi\mu^2c$ aut de min. aut mai. $p\mu^1v$ aut de mai. aut de min. *tφ* 22. proferamus *f*

temptim accedemus et similitudinem conferemus; aut negabimus, nos de advorsariis aliqua re dicturos, et tamen occulte dicemus interiectione verborum. si persuasus auditor fuerit, id est, si oratio advorsariorum fidem auditoribus fecerit: — neque enim non facile scire poterimus, quoniam non sumus nescii, quibus rebus fides fieri soleat — ergo si fidem factam putabimus, his rebus nos insinuabimus ad causam: de eo, quod advorsarii firmissumum sibi adiumentum putaverint, primum nos dicturos pollicebimur; ab advorsarii dicto exordiemur, et ab eo maxime, quod ille nuperrume dixerit; dubitatione utemur, quid potissumum dicamus, aut quoi loco primum respondeamus, cum adfirmatione; si defessi erunt audiendo, *ab* aliqua re, quae risum movere possit, *ab* apologo fabula veri simili imitatione depravatione invorsione abiectione suspitione inrisione stultitia superlatione conlectione literarum mutatione; praeterea expectatione similitudine novitate historia versu alicuius inter-

---

1. pedetemptim 1,2,3,ϱ^{2} pedetentim *c* accedamus — conferamus *f* proferemus *a* aut neg. *n* aut si neg. *afr* item si (suprasc. 'aut') neg. *μ* item si neg. *ς* 2. aut aliqua *ev* aut de al. *ς* Sc.: aliqua dicituros *h* 3. si pers. est aud. *c* 4. fuerit id est om. 1 (add. $p^{2}\mu^{2}$) fidem om. $h^{1}f^{1}$ 5. non om. *n* poterunt h^{1} possumus h^{2} 7. his rebus nos *επμ noφ* his rebus h^{1} 8. scilicet de eo *μ* firm. — adversarii om. *π* 9. putaverint *pe*, Lamb. putaverint *μ* (sic) putarint *ς* 10. ab 1 aut ab *ς* ut ab *e* et ab ϱ^{1} 11. dixit *c* dix. dubit. 1 dix. aut dub. *ς* ('aut' add. $p^{2}\mu^{2}$) 12. quo loco 1 ('vel cui' μ^{2}) cum adfirmatione *h* cum aff. *epπ,μ* ('vel admiratione' μ^{2}) cum admiratione vel affirmatione l^{2} cum adm. vel confirmatione *v* cum ammiratione *b* cum admir. *ς* 13. sin def. *b* erint *h* quae summov. μ^{1} 14. possit, incipiemus $\varphi\lambda,^{1}ox$ poss. apologo ϱ^{3} apologo fabula *πμfnφ* ap. aut fabula $l^{2}\varrho^{3}$ ap. vel fab. *p* veresimili *h* vel ver. *p* immutatione *pπ* gr^{12},*an* inmutatione *μf* immutacione *b* vel mutatione $r^{2}\varrho^{2}$ vel imitatione $l^{2}vo^{1}$ imitatione sententiae vo^{2} depravat *h* depravata *bδ* vel depravata r^{2} prava depravatione ϱ^{2} 15. abici a suspicione *h* abicia suspic. gr^{1} abiecta susp. gr^{2} a suspitione *epπ,a,f* (ubi 'a. susp.' in rasura), $l^{2}vo^{1}$ assuptione μ^{1} ('vel a suspicione' μ^{2}) suspitione *n* ambiguo a suspit. *o* ab ambiguo suspic. *b* ab ambiguo abiectione susp. $t\varphi l^{134}vo^{2}$ Sc.: abiectione susp. irrisione — mutat. om. *π* 16 superatione *h*,2,*tr* ϱ^{1} (pr. m.) separatione *pk* separatione (vel su) *μ* (sic) seperatione *e* et superatione ϱ^{2} exsuperatione *c*,3 Sc.: superlatione collectione $hepk\varrho^{2}\varphi$ collecione *μ* collatione *ς* aut lit. *d* litt. imitatione abiectione mut. ^{8}O litt. imitatione *n* 17. similitudine turpi *h* versu aliter ac parati fue-

pellatione aut adrisione; aliter ac parati fuerimus, nos esse dicturos; nos non eodem modo, ut ceteri soleant, verba facturos; quid alii soleant, quid nos facturi simus, breviter exponemus. inter insinuationem et principium hoc inter- VII 11 est: principium huius modi debet esse, ut statim aperte rationibus, quibus perscripsimus, aut benivolum aut attentum aut docilem faciamus auditorem, at insinuatio eius modi debet esse, ut occulte per dissimulationem eadem illa omnia conficiamus, ut ad eandem commoditatem in dicendo pervenire possimus. verum hae res *utilitates* tametsi in tota oratione sunt conparandae, hoc est, ut auditores sese perpetuo nobis attentos docilis benivolos praebeant, tamen id per exordium causae maxime conparandum est.

Nunc, ne quando vitioso exordio utamur, quae vitia vitanda sint, docebo: in exordienda causa servandum est, ut lenis sit sermo ut usitata verborum consuetudo, ut non adparata oratio videatur esse. vitiosum exordium est, quod in pluris causas potest adcommodari, quod volgare dicitur; item vitiosum est, quo nihilo minus advorsarius potest uti, quod commune appellatur; item illud, quo advorsarius poterit ex contrario uti; item vitiosum est, quod nimium adparatis

---

rimus nos esse dicturos ab alicuius int. aut adrisione, nos non 1. versu si promiserimus al. ac p. f. u. e. dict. aut ab alic. int. a. arr. nos non μ^2 (add. 'si promiserimus' et 'aut'), 2 (om. 'ab') 1. derisione *t* arrisione si promiserimus *r* $o\varphi c$,*t* (deris.) 3 nliter quam ϱ^2 2. nos om. *t* non om. a^1 aut nos φ solent *e* verba om. *r* 3. sol. videre $\mu^2 af$ sol. facere *nr* ib. dicturi *t* sumus 1,*a* $o\varphi$ 4. inter sinuationem π inter ^{in}sinuacionem μ (sic) interest quod $c\varphi$, Lamb. interest quia γ 5. eiusm. $eLV\varrho^1$ aperte ϱ^3 apertis ς 6. perscribsimus *h* praescribimus π praescripsimus $b\varrho^3\varphi$ aut beniv. om. f^1a^1 7. aut ins. $e\mu$ ac ins. ϱ^1 huiusm. *hnc* $vo^{12}\varrho^{73}$ esse deb. $n\varrho^4$ 8. simulationem *t* omnia illa $ebc\varrho^3$ 9. ad om. *t* eaudem *e* indicendicendi μ opere venire *C* (opere pervenire $k\varrho^2\delta$) in dicendo pervenire Lambin. 10. hae res *he* haec tres μ hac tres ς etsi *n* racione $b\delta$ 11. sint comp. *n* aud. esse μ^1 12. reddant *c* tamen om. a^1 13. maximae causae π 14. vitiose h^2 15. sunt $hfntrl^{123}vo^{13}v$ docebis b^1 doc. exord. $hep^1\pi k$ 16. levis $b\varrho^3$ et ^{1} (pr. m.) ut us. $he\pi k\mu$ $ct\varphi\varrho^1$, ^4O et us. ς 17. or. vid. esse 1,$ntro\varrho^{12}v$ vid. or. esse 3 or. vid. *af* est om. μ 18. volg. ϱ^3 19. est om. *n* quod μ (sic) quod *he*,ϱ^1 (pr. m.) 20. apell. *hb* 21. ex contr. om. f^1. Ad verba 'ex contr.' 'levi facta mutatione' add. *r* 'breviter com-

verbis conpositum aut nimium longum est, et quod non ex ipsa causa natum videtur, ut proprie cohaereat cum narratione; et quod neque benivolum neque docilem neque attentum facit
VIII auditorem. de exordio satis erit dictum: deinceps ad narrationem transeamus.

12 Narrationum tria genera sunt: unum est, quom exponimus rem gestam et unum quidque trahimus ad utilitatem nostram vincendi causa, quod pertinet ad eas causas, de quibus iudicium futurum est; alterum genus narrationis est, quod intercurrit non numquam fidei aut criminationis aut transitionis aut alicuius adparationis causa; tertium genus est id, quod a causa civili remotum est, in quo tamen exerceri convenit, quo commodius illas superiores narrationes in causis
13 tractare possimus. eius narrationis duo genera sunt: unum, quod in negotiis, alterum, quod in personis positum est. id, quod in negotiorum expositione positum est, tris habet partis: fabulam historiam argumentum. fabula est, quae neque veras neque veri similis continet res, ut eae sunt, quae tragoediis traditae sunt; historia est gesta res, set ab aetatis nostrae memoria remota; argumentum est ficta res,

---

mutato' add. *δ* 'leviter commutato' *φ* 'leviter paucis commutatis' *v* apparatis $hp^{1}\pi,a^{1}$ (ante ras.) apparate ep^{2},2,*txc* apparatis verbis 3 accurate et apparate l^{3} apparatis comp. est verbis ϱ^{1} apparate comp. est vel nimium appositis verbis ϱ^{2} 1. nimis rdl^{4} 2. natum est $n\varrho^{1}$ natum esse videatur *a* (sic) n. e. videatur *ς* coh. c. narrationis sententia *r* coh. c. sententia narrationis, quod separatum vocatur in quo etiam translatum includitur *n* coh. c. narratione, quod s. v. i. q. e. t. concluditur *φ* 3. faciat *nrφ* 4. satis est dict. *n* satis dict. est *δ* 6. sunt tr. gen. $t\varrho^{2}$ tr. sunt gen. *nco*,3 unum est exp. h^{1} unum quo exp. *bδ* Lamb. un. cum exp. ϱ^{3} exponemus — trahemus *bδ* 7. res gestas *a* unumquidque $h\mu^{1}$ (o suprasc. μ^{2}) Lamb. unum quodque *ς* 9. est narr. *eπμn* 10. aut fid. $\varrho^{13}v\delta$ 11. apparationis causa 1,$cl^{3}\varrho^{2}$ app. aut laudationis causa μ^{2},2,$t\varrho^{1}v$ et *c* (ubi 'a. l. c.' minutis litt. supersc.), app. aut ('vel' supersc.) laud. caus. *rφ* laud. aut app. causa *o* app. delectationis aut amplificationis causa *b* ('del. aut ampl.' *mg*) 12. a om. $\pi fa^{1}\varrho^{1}$ est, in quo *ς* Fo: est, set in quo 13. cuius *π* genera sunt 1,2 sunt gen. *ς* sunt duae partes una — altera — posita est *c* 18. veras res *r* res continet 2,$t\varrho^{23}v$ continet *r* eae sunt *hpπ,μ* ('ee sunt') *o* hae sunt $eaftcvo^{1}\varrho^{1}$ hae res sunt *n* 19. quae a trag. $vo^{2}\gamma$ quae in trag. b^{2} tragedis 3 tragydiis *h* gesta res $hp\pi\mu afr\varrho^{123}v$ res gesta *enocbφ* ab om. h^{1} et ab *c* 20. remota mem. *b* mem. rem. est *φ* arg. come-

quae tamen fieri potuit, velut argumenta comoediarum. illud genus narrationis, quod in personis positum est, debet habere sermonis festivitatem animorum dissimilitudinem gravitatem levitatem spem metum suspitionem desiderium dissimulationem misericordiam rerum varietates fortunae conmutationem insperatum incommodum subitam laetitiam iucundum exitum rerum. verum haec in exercendo transigentur: illud, quod ad veritatem pertinet, quo modo tractari conveniat, aperiemus.

IX 14 Tris convenit res habere narrationem: ut brevis ut dilucida ut veri similis sit; quae quoniam fieri oportere scimus, quem ad modum faciamus, cognoscendum est. rem breviter narrare poterimus, si inde incipiemus narrare, unde necesse erit, et si non ab ultumo initio repetere volemus, et si summatim, non particulatim narrabimus, et si non ad extremum, set usque eo, quo opus erit, persequemur, et si transitionibus nullis utemur, et si non decrrabimus ab eo, quod coeperimus exponere, et si exitus rerum ita ponemus, ut ante quoque quae facta sint, sciri possint, tametsi nos reticuerimus, quod genus: si dicam, me ex provincia redisse, profectum quoque in provinciam intellegatur; et omnino non modo id, quod obest, set etiam id, quod neque obest neque adiuvat, satius est praeterire; et ne bis aut saepius idem dicamus, cavendum est; etiam ne id, quod semel diximus, deinceps dicamus, hoc modo:

---

diarum *ao* arg. comedlorum *b* arg. comdiarum μ^2 arg. trag. $hep\pi\mu^1$ 1. potest $b\delta$ velud $f\varrho^1 c\delta$ 2. genus om. *r* 4. lenitalem $h^2\pi\mu f o\varrho^2 b\delta$ levit. om. h^1 suspitionem $he\pi ano$ 5. varietatem nl^{13} commutationes $dl^4 vo^2\varrho^2$, Lamb. 7. transigetur $ep\pi af$ transigitur *h* 8. apperiemus μ 9. tres res conv. habere $\mu\iota$ delucida *h* lucida evo^2 lu^di^cida *k* (sic) 10. op. fieri *n* 13. non om. f^2n 15. fuerit ιl^1 16. non om. *f* 17. exponemus $ar\varrho^{13}vc$ Lamb. exponemus *f* 18. sint 1,*afvb* scire $hp^1\mu^1k$ possit *f* ea retic. (om. 'nos') dl^4 19. quod genus $p^1e\pi\mu f$ q. gen. est ϛ (qnod gen. est hoc modo l^4) dicamus *f* dicatur *v* provinlia $hen\varphi$ redisse — provincism add. μ^2 20. et homini 1 22. et nobis *ι* idem om. $h\pi$ dic. idem *b* cav. etiam est $b\varrho^2$ Cav. (sic lit. unciali) est etiam $afc\varrho^2$ 23. etiam om. *n* ne ld quod semel diximus *eafr* ne quid nobis semel id quod supra dix. $hp\pi$ ne semel id quod supra dix. *ι,μ* ('id semel quod') ne id quod semel dix. supra *n* ne id quod snpra semel dix. 3 ne ld q. semel supra dix. $\varphi c\varrho^2$ ne id q. supra dix. $v\lambda$ saepius deinc. dl^4

Athenis Megaram vesperi advenit Simo:
ubi advenit Megaram, insidias fecit virgini:
insidias postquam fecit, vim in loco attulit.

15 item dilucide narrabimus, si, ut quicquid primum gestum erit, ita primum exponemus, et rerum ac temporum ordinem conservabimus, ut gestae res erunt aut ut potuisse geri videbuntur — hic erit considerandum, ne quid perturbate ne quid nove dicamus, ne quam in aliam rem transeamus, ne ab ultumo repetamus, ne longe persequamur, ne quid, quod ad rem pertineat, praetereamus — et si sequemur ea, quae de brevitate praecepta sunt; nam quo brevior, eo dilucidior et
16 cognitu facilior narratio fiet. veri similis narratio erit, si, ut mos ut opinio ut natura postulat, dicemus; si spatia temporum personarum dignitates consiliorum rationes locorum opportunitates constabunt; ne refelli possit aut temporis parum fuisse aut causam nullam aut locum idoneum non fuisse aut homines ipsos facere aut pati non potuisse. si vera res erit, nihilo minus haec omnia narrando conservanda sunt, nam saepe veritas, nisi haec servata sint, fidem facere non potest; sin erit ficta, eo magis erunt conservanda. de iis

1. mecarum 1 (mecenarum *h*) a^1f mechatum — mecharum *n* megara φo^2 megaram o^1 megarum ϛ (megarim vo^1) si modo *h* simo adv. *r* venit ^1ox 2. meg. adv. *t* fec. insid. *ob* virginis *h*,a^1 3. postq. ins. *o* intulit $or^2l^3\varrho^3$ 4. quicquid 1 (quidquid *e*), 2,$r\varrho^{12}\delta$ quid *v* quodque *b* 5. primum om. $f^1l^3vo^1$ 6. conserv. ord. *r* servab. 2 ut om. $a\varrho^{12}$ 7. sic erit *c* pert. ne quid novi 1(μ^1) pert. ne quid contorte ne quid ambigue 2,*t* pert. ne qu. nove ne qu. ambigue $r\varrho^{23}$,^3O pert. ne q. contorte ne q. nove ne q. amb. $bv\delta$,ϱ^1 ('neve vel amb.') pert. n. q. nove n. q. contorte n. q. amb. *c* pert. ne q. cont. n. q. nove n. q. amb. φ 8. neque in $t\varrho^{12}$ rem om. *t* aliam *tr* rem *f* 9. proseq. φ 10. pertranseamus f^1 ('vel practereamus' alt. m.) et sic πl^4, Lamb. sequitur f^1 ('mur' alt. m.) quaerimus *h* persequemur 3(^3O) prosequemur *o* 11. sunt praec. $fnt\varrho^2$ nam — fiet om. *t* brevior est *fnr* brev. et t^2 delucidior *h* lucidior *b* eo add. h^2 om. 1,a^1f 12. cognito h^1 narr. fiet erl^3 narr. est l^1vo^1 15. oport. *heb* possint *htr* 17. sed vera f^1 18. nihil omninos *h* omnia om. *n* narr. servanda *h* obs. s. narr. φ 19. conservanda *b* conservata $vo^3\varrho^1$ non poterit *afc* $n\varrho^{12}$ fac. non poterit vo^3 videtur non potuisse fieri φ 20. sin erit ficta $\pi\varrho^3v$ sin vero erit ficta *t* sin erunt ficta $pk\mu anc\varrho^2$ si autem erunt ficta φ sin erunt facta *e* sin erunt fictae *hf*,ϱ^1 (alt. m.)b^2 si erunt fictae δ sin erunt factae ϱ^1 (pr. m.)b^1 eo om. *e*

rebus caute confligendum est, quibus in rebus tabulae aut alicuius firma auctoritas videbitur interfuisse.

Adhuc quae dicta sunt, arbitror mihi constare cum ceteris artis scriptoribus, nisi quae de insinuatione nova excogitavimus, quod eam soli praeter ceteros in tria tempora divisimus, ut plane certam viam et perspicuam rationem exordiorum haberemus. nunc, quod relicuom est, quoniam de X
rerum inventione disputandum est, in qua singulare consumitur oratoris officium, dabimus operam, ut nihilo minus industrie, quae rei utilitas postulabat, quaesisse videamur, si prius pauca de causarum divisione dixerimus.

Causarum divisio in duas partis distributa est: primum 17
enim re narrata debemus aperire, quid nobis conveniat cum advorsariis, quid in controvorsia sit; si ea, quae utilia nobis erunt, convenient, hoc modo: interfectam esse ab Oreste matrem, convenit mihi cum advorsariis; iurene fecerit et licueritne facere, id est in controvorsia. item e contrario:

---

magis etiam cons. φ de hiis ϱ^3 his de vo^3 de his ς 1. confligendum $1f,a$ ('conflingendum') v confing. $ntbl^{23}vo^1\varrho^{23},r$ ('vel confringendum') conf^{li}ing. c confignend. φ (in ras.)   tab. ab adversario aut. t 2. videtur d 4. nisi quae cdl^4 (plerique O.?) nisi quia ς de insinuatione cdl^{34},vo^3 (alt. m.)χ de insinuationibus ς nove $1,fn$ 5. eam $cdl^{34}vo^3\tau\chi$ eā heb ea $\pi\mu^1l^2$ eas ς soli $1,2,t\varphi$ solum r soli nos $c\chi$,3 nos soli $\varrho^2\tau$ propter α in om. f 6. orat. c 7. quia de ϱ^1 8. in quo $1,af$ tl^{12} in qua ς unicum l^2vo^2 9. officium $no\varphi^2cb$ officium vel artificium ϱ^1(alt. m.)2 artificium $1,aft\varphi^1l^{123}vo^{12}\varrho^3$ nihil ominus h nihil minus $ep\pi\mu$,2   industrie c industria n industriae ς 10. quae α quam ς postulabat ϱ^2v postulabit ς quesisse $e\mu$ 11. pauca om. 2(a^1)   12. divisione duas n distribuitur $dl^4\varrho^3$ 13. per narrata n Sc.: re narrata per narrationem $1,f^1$ per narratione (erasa litera) a^1 post narrationem f^2rl^3v narrationem t perorata narratione a^2,t^2(mg.),co,3 cum adversario c cum adversariis quid in controversiis si ea quae utilia nobis erunt convenient hoc modo $1,\varphi$ ('in controversia relinquatur, si ea — hoc modo' φ 'relinquatur hoc modo' μ^2) cum adv. quid in c. sit si e. q. u. n. e. c. hoc modo $h^2tl^{12}vo^1\varrho^1,r$ ('quod in c.') cum adv. si ea — convenient quid in controversiis relinquatur hoc modo 2 (si ita — traversiis f^1) cum adv. si e. q. ut. sunt nobis conv. quid in c. relictum sit dl^{34},v vo^2 ('nobis ut. sunt'), 3, Lamb. cum adv. si ea q. ut. sint, nobis convenient. Deinde quid in c. rel. sit h. modo c 15. horeste $\mu,2,b\varphi$ horreste t 16. iure fec. 1   et om. $\mu andl^{34}vo^3$ 17. ei fac. rvo^3 id fac. l^3 in contr. id est f id in contr. est ϱ^2 in contr. est n (om. id) e contrariae e e contr. add. μ^2

Agamemnonem esse a Clytaemnestra occisum confitentur; quom id ita sit, me ulcisci parentem negant oportuisse. deinde, quom hoc fecerimus, distributione uti debemus. ea dividitur in duas partes: enumerationem et expositionem. enumeratione utemur, quom dicemus numero, quot de rebus dicturi simus; eam plus quam trium partium numero non oportet esse, nam et periculosum est, ne quando plus minusve dicamus, et suspitionem adfert auditori meditationis et artifici, quae res fidem abrogat orationi. expositio est, quom res, quibus de rebus dicturi sumus, exponimus breviter et apsolute.

18 Nunc ad confirmationem et confutationem transeamus. tota spes vincendi ratioque persuadendi posita est in confirmatione et confutatione. nam quom adiumenta nostra exposuerimus contrariaque dissolverimus, apsolute nimirum munus
XI oratorium confecerimus. utrumque igitur facere poterimus, si constitutionem causae cognoverimus. causarum constitutiones alii quattuor fecerunt: noster doctor tris putavit esse, non ut de illorum quicquam detraheret inventione, set ut ostenderet, id, quod oportuisset simpliciter ac singulari modo docere, illos distribuisse dupliciter et bipertito. constitutio est prima deprecatio defensoris cum accusatoris insimulatione

1. a om. *π* clytemestra *hep* clitemestra *μan* clytomestra *f,t* ('clit.') a cl. occisum esse *b* 3. deb. nti *e* 4. partes in enum. c,b^2 5. quod *hpπμ* quo *e* sumus om. *a* 6. ea 1,2 num. non op. *hepπ* num. non op. esse *k* num. uti non op. *μ*,2 ('uti' eras. a^1) p^2 num. esse non op. c,3 esse num. non op. *r* num constare non op. *φ* num. contineri non op. $a^2,dl^{34}vo^{13},\varrho^{12}v\tau$ num. esse contineri non op. l^1 . 7. et om. *π* minus plusve *n* 8. aufert *e* afferat *φ* medit. aud. *n* 9. oratori $antrvo^{12}\varrho^1 v$ Lamb. 'vel oratori' μ^2 orationis l^1 quibus de rebus 1,*φ* de q. reb. *kr* de q. *ς* 10. br. et aperte c 11. nunc ad confirmationem transeamus $1,2,t\varphi\varrho^{12}v\delta$ nunc ad conf. et confutationem tr. *b*, Lamb. nunc ad confutacionem et couf. tr. c nuuc ad conf. tr. et ad confut. rdl^4 nunc — tr. om. ϱ^2 13. et in confut. $1,2,vo^3\varrho^{12}$ vel i adiutamenta *π* argum. a^2tr nostra adium. *bvδ* 14. contrariaque *μ* (sic) contrariumqne *f* contrariaque a^2 15. fecerimus *r* 17. an quattuor *h* doctor 1,2, et pr. m.: $tr\varrho^1 l^{12}vo^1$,3 doctor hermes l^1vo^1 (alt. m.),*φ* doct. heres ϱ^2 doct. hermestes t^2dl^4,l^3(alt. m.) doct. ermestes b^2 doct. thermestes r^2 doct. hermestres *c* hermes noster doctor *o* doctor (suprasc. marcus piso) ϱ^3 voltacilius plotius k^2 18. ut non *n* quid-i-dam *h* detrahere *π* 19. singulari modo ac simpl. *n* singulare *μ* 20. dicere $c^1\varrho^2$ (pr. m.)$^2\delta$ bipart. *φ*

coniuncta. constitutiones itaque, ut ante diximus, tres sunt: coniecturalis legituma iuridicialis. coniecturalis est, quom de facto controvorsia est, hoc modo: Aiax in silva, postquam resciit, quae fecisset per insaniam, gladio incubuit. Ulixes intervenit, occisum conspicatur, e corpore telum cruentum educit. Teucer intervenit, fratrem occisum, inimicum fratris cum gladio cruento videt, capitis accersit. hic coniectura verum quaeritur; *de facto erit controvorsia*, ex eo constitutio causae coniecturalis nominatur. legituma con- 19
stitutio est, quom ex scripto aliquid controvorsiae nascitur. ea dividitur in partis sex: scriptum et sententiam contrarias leges ambiguom definitionem translationem ratiocinationem. ex scripto et sententia nascitur controvorsia, quom videtur scriptoris voluntas cum scripto ipso dissentire, hoc modo: si lex sit, quae iubeat eos, qui propter tempestatem navem reliquerint, omnia perdere, eorum navem ceteraque esse, si navis conservata sit, qui remanserint in nave: magnitudine tempestatis omnes perterriti navem reliquerunt et in scapham conscenderunt praeter unum aegrotum: is propter morbum exire et fugere non potuit. casu et fortuito navis in portum in-

---

1. crimine coni. *b* itaque om. l^3 ante om. bl^3vo^1 2. iuridicalis *π* iudicialis *n* et iur. *φ* coniect. cum *h* coniect. est constitutio est *n* 4. rescivit $c\varrho^{12}\varphi$ quod *φ* 5. ulixis h^1 ulixes *πμnφ* occissum *f* e corpore *n* corpore *ς* cultellum (adsc. 'vel telum') *μ* cruentatum *b* 6. edicit *h* eduxit *n* fratrem $he\pi p^1\mu^1\varphi$ cum fratrem *ς* Lamb. et inim. $np^2r\varrho^1\varphi l^4$, 'et' eras. *μ* 7. cruentato tdl^4 videt *φ* videat $e\pi\mu aftc\varrho^{23}v$ vidit $hnrovo^2$ videbat *b* videret dl^4 viderat ϱ^1 accersit $\varrho^{12}v$ hic coniect. $hep^1\pi$ hic quoniam cum coniect. *μ* hic quoniam coniect. *ς* ('quoniam' supersc. p^2) 8. de facto enim contr. est l^3 ex eo *hεπο* et ex eo *ς* 9. causae om. *f* leg. est const. *eφ* 10. cum scripto aut e scripto 1,*n* ('ex scr.'), l^{12} cum scripto aut e scriptis tvo^1 c. scr. aut ex scriptis $\mu^2af\varrho^{12}$ c. de sc. aut ex scriptis rl^3 c. ex sc. a. e scriptis ϱ^3 c. in sc. a. e scripto *obδφ* c. in scriptum a. scripto dl^4 c. in scripto a. in scriptis *c* c. scripto a. scriptis *v* ea om. a^1f 11. div. autem *fn* in sex partes *c* diff. *nφ* ratiot. *μ* 14. vol. scr. $fnt\varrho^2$ ipso scriptore *t* si sit lex vo^1 sit lex l^3 lex sit ϱ^1 (1ma)^2. 15. navem $hep\mu\varrho^1$ (sic ubique) *φ* navim *μ*,2, et cett. *C* relinquerint *h* relinquerunt *v* reliquerunt $\pi c\varrho^3\varphi$ 16. esse illis si *cv* servata *r* 17. remanserunt *hcoφ* remanserit *f* 18. relinquerunt *hv* in schapham *h* in scafam *μ* in om. *r* pal. ^{46}. 20. fortuna *rτ* fortuito vo^3 fortuitu *ς* incol. in portum *n* incolomis $h\mu a^2$ incol. om.

columis delata est: ille aegrotus possedit navem, petit, cuius fuerat. *haec constitutio legituma est ex scripto et sen-*
20 *tentia.* ex contrariis legibus controvorsia constat, quom alia lex iubet aut permittit, alia vetat quippiam fieri hoc modo: lex vetat eum, qui de pecuniis repetundis damnatus sit, in contione orationem habere; altera lex iubet augurem, in demortui locum qui petat, in contione nominare. augur quidam damnatus de pecuniis repetundis in demortui locum nomina-
XII vit: petitur ab eo multa. *constitutio haec legituma est ex contrariis legibus.* ex ambiguo controvorsia nascitur, quom res in unam sententiam scripta duas aut pluris sententias significat hoc modo: paterfamilias quom filium heredem faceret, testamento vasa argentea uxori legavit: *Tullius* heres meus *Terentiae* uxori meae XXX pondo vasorum argenteorum dato, quae volet. post mortem eius vasa pretiosa et caelata magnifice petit: filius se, quae ipse velit, XXX pondo
21 debere dicit. *Constitutio legituma ex ambiguo.* ex definitione causa constat, quom in controvorsia est, quo nomine

---

a^1fdl^4 1. ille *h* illa *π* illam *ς* possedit 1. possidet $ς(p^2)$ petiit $vo^2ϱ^3$ petit ille cuius *f* (sic ord. restituto) 2. cuius *t* ille cuius *ς* est leg. $ϱ^1$ et ex $cϱ^3$ 3. contr. nascitur *b* contr. est $ϱ^1$ 4. aut alia perm. *r* et alia perm. *c* alia perm. t^4 et perm. $ϱ^3$ aut perm. om. vo^3 aliquid vetat qu. *r* 5. de om. *t* pecc. $cϱ^1$ repetendis $hμcbϱ^2$ dampnatus *μnb* 6. contentione *e* (sic) contentione $ϱ^1$ concione *a* concionem *k* alia vo^1 7. nominaretur quidam *h* nominatur vir qu. *k* nominare vir qu. $epπμaϱ^3$, *f* ('vel augur'), *n* ('augur' suprasc.) nom. vir quidam augur *c* augur — nominavit om. *t* 8. de pec. rep. damn. *rc* eum qui petebat in dem. *r*, pal.^{3} in mortui *e* loc. qui petat nom. $a^2t^2vϱ^2$ qui petat loc. nom. $cϱ^{13}$ nominat *e* 9. mulcta ab eo *t* multa $heμcbφ^1$ const. leg. 1,*nc* const. est leg. $t^2dφ$ const. leg. est $ϱ^1vδ$ leg. const. $ϱ^2$ 11. res unam sententiam scriptum $gr^{1,2}$ res in unam sent. scripta *γ* res unam sent. scripta scriptum hep^1 res una sent. scripta scriptum *π* scriptum p^2,2, cett. *C* 13. uxori vasa arg. *n* uxori om. a^1f^1 leg. hoc modo $rvo^3ϱ^3$ 15. qua volet *hpπ* 16. petit 1 illa petit *b* petit illa $ϱ^2$ mulier petit *nc* petit mulier $ς(μ^2)$ filius *rk* melius *heπ* melius *p* tullius *ς* qua *π* ipsa p^1 velit *t* vellet 1,*rc* volet *ς* XXX $ntφr,l^1$ (2da), l^4vo^2 in XXX *ς* (in triginta *e*) 17. debere *eμ* et deb. hp^1 ei deb. *ς* est om. $ϱ^2$ ex diffin. *φ* de defin. a^2d de diffin. fnl^2 diffinitiva vo^1 defin. *ς* 18. causa constat *hepncφ* const. causa *ς* inde contr. $μ^2$,2,$bdl^{124}vo^{12}$ ('inde contr.' *f*) introversia *h*

factum appelletur. ea est huius modi: quom L. Saturninus legem frumentariam de semissibus et trientibus laturus esset, Q. Caepio, qui per id temporis quaestor urbanus erat, docuit senatum, aerarium pati non posse largitionem tantam. senatus decrevit, si eam legem ad populum ferat, advorsus rem pupplicam videri ea facere: Saturninus ferre coepit, conlegae intercedere; ille nihilominus sitellam detulit. Caepio, ut illum *contra S. C.* intercedentibus conlegis advorsus rem puplicam vidit facere, cum viris bonis inpetum facit, pontis disturbat, cistas deicit, inpedimento est, quo setius feratur: accersitur Caepio maiestatis. *Constitutio est legituma ex definitione.* vocabulum enim definitur ipsum, quom quaeritur, quid inminuerit maiestatem. ex translatione controvorsia na- 22
scitur, quom aut tempus differendum aut accusatorem mutandum aut iudices mutandos reus dicit. hac parte constitutionis Graeci in iudiciis, nos in iure civili plerumque utimur, *in hac parte nos iuris civilis scientia iuvabit*, in iudiciis tamen nonnihil *utimur* hoc modo: si quis peculatus accusetur,

---

1. inpelletur *h* impelleretur *π* appellatur $\mu f a^2 v$ esse e^1 lucius *hεκob* licius a^1 saturnius *etrδ* legem controversiam frum. *b* (sic not.) 2. triennibus $a^1 f^1$ Q. om. 1.2,*rφ* quintus *co* Q. *b* cepio *eμantφc* 3. perit *h* per om. *t* temporibus *h* edocuit dl^4 senatum om. *b* 4. tantam larg. *h* 5. ferat ad pop. *φ* rē p. *e* r̄e p̄ r̄. *π* 6. ea facere 1,$a^1 f b \varrho^2$ facere μ^1 eum fac. ς saturnius *nt* coll. eius *r* ceperunt interc. *c* interc. ceperunt *φ* 7. sitellam *he* cistellam ς (*p*) coepio *ht* 8. contra om. *nt* S. C. om. *C* ('s. consultum' add. φ^2,mg.) conlegis *μ* 9. vidit facere $b l^{12} \varrho^2$ ferre vidit *n* vidit *h* vidit ferre ς gradus pontis *r* 10. deicit $h p e \mu a^1 t$ deiecit ς quo setius 1,*ob* lex feratur *φ* perferatur *c* accersitur 1, $n \varphi b \varrho^{12} \delta$ arcers. *v* 11. const. leg. est ex 2 const. est ex *φ* diff. *anbφ* 12. diff. *nbc* ipsum om. *n* quid ut minuerit *h* qu. imminuerit $p^1 \pi$ quid sit imminuere ('inm.' *μa*) $p^2 \mu a f$ quid sit minuere (im suprasc.) *k* quid sit minuere ς (*e*) 13. magest. *f* nascitur om. *e* 14. cum alepos *h* c. allepos *e* c. al. epos p^1 c. alia pos. *π* c. male post μ^1 c. aut post $\mu^2 f^1 p^2$ ('vel tempus' f^2) c. a. tempus a^2 ('tempus' in ras.), ς differet *e* vel different *h* different μ^1 differens *π* accusatores aut iud. *r* 15. hac in p. *φ* 16. creti $h p^1 \pi$ graeci iudices *f* ('at secreti' suprasc.), a^1 (ubi 'iudices' eras.) alii secreti iudices μ^2 critici (suprasc. 'greci') *n* in iudicii *k* ut. pler. *bv* 17. et nos *t* nos om. μ^1 civ. iur. 2,$t \varrho^2$ iuris om. *b* sententia $a^1 f^1 n t b$ adiuvabit *d* 18. ea utimur $\varrho^{12} v \delta$ et hoc modo *r* hoc modo *d* ut h. mod. ς accusetur *λ* accusatur ς

quod vasa argentea puplica de loco privato dicatur sustulisse, possit dicere, quom definitione sit usus, quid sit furtum, quid peculatus, secum furti agi, non peculatus oportere. haec partitio legitumae constitutionis his de causis raro venit in iudicium, quod in privata actione praetoriae exceptiones sunt, et causa cadit is, qui egit, nisi habuit actionem, et in puplicis quaestionibus cavetur legibus, ut ante, si reo commodum sit, iudicium de accusatore fiat, utrum illi liceat accusare, necne.

XIII 23 ex ratiocinatione controversia constat, quom res sine propria lege venit in iudicium, quae tamen ab aliis legibus similitudine quadam occupatur. ea est huius modi: lex est: si furiosus existet, adgnatum gentiliumque in eo pecuniaque eius potestas esto. *et lex: qui parentem necasse iudicatus erit, ut is obvolutus et obligatus corio devehatur in profluentem.* et lex: paterfamilias uti super familia pecuniave sua legaverit, ita ius esto. et lex: si paterfamilias intestatus moritur, familia pecuniaque eius adgnatum gentiliumque esto. Mallcolus iudicatus est matrem necasse: ei damnato statim folliculus lupinus in os et soleae ligneae *in pedibus* inductae

1. puplica *h* 2. potest *μ* posset $t\varrho^2$ diff. *nc* usum *h* quid sit pec. $rc\varrho^1$ 3. sed et secum *μ* perditio h,a^1 4. est leg. t^2 iisdem caus. *n* invenit *h* 5. exc. fiunt $l^2\delta$ ex. fiunt ('vel sunt') *b* 6. cause *eπμ* a cansa $nt\varphi^2rdl^{34}vo^3\varrho^{13}v\delta$ cedit $epka^1f^1$ 'vel causa cedit' μ^1 quia egit nisi habuit actionem *hepπ* non h. qui non quemadmodum oportet egerit ϛ (qui non quemadm. op. eg. qui aegit nisi h. act. *μ*) in om. *δ* bublicis *f* 7. comm. sic *π* 8. utrumque *μ* illic eat *h* 9. const. contr. *b* contrav. *h* 10. lege om. t^1 11. similitudinem quandam *cφ* occupatur μ^1 (ubi *o* erasum et *au* suprasc.), ϱ^2 acenpatur *h* aneup. *b* (*au* in ras.), ϛ est om. $r\varrho^1$ eiusm. ϱ^1 lex est si cl^4(2da)$\varrho^1\varphi$ lex om. *n* 12. existet $hp^1\pi\mu ab\varphi$ existat $ep^2nc\varrho^1v$ adgnatum *hp* agnatum *eπ*,pal^{46},vo^2,3 agnatorum ϛ gentiliumquae — pecuniaquae *heπ* ei pec. *μ* peccuniaque *c* familia pecuniaque $n\varrho^1$ 13. esto pot. *c* et lex est $vo^3\varphi$ esto lex est *n* parentes *n* iudicatur erit *e* iud. sit ϱ^2 14. ut om. $et\varphi a^2cb\varrho^{123}v^1$ is om. *b* ut his *μ* culleo ('vel corio') *n* corio *κ* 15. et lex est $\varrho^2\varphi$ et lex — esto om. n,ϱ^1(1ma) super om. t^1 sualligaverit *h* sua ligav. *e* 16. ita usus $p\mu^1$ ita add. a^2 intest. — familia om. *heπ* et lex est *φ* intestato *p* 17. peccuniave *c* eius om. f^1 agnatum gentilium 1 ('gentiliumque' μ^2) $c\varrho^3$ agnatorum gentiliumque 2,*tr* agnatum et gentilium *b* agnatorum et gent. *ov* esto at heredes quos ille iubet, scribunt *n* 18. ei om. f^1 eo damn. *r* eodem damn. *μn* 19. follicum lupinos *he* follicum lupino *pπkμ,f* (follicu),

sunt, in carcerem ductus est. qui defendebant eum, tabulas in carcerem adferunt, testamentum ipso praesente conscribunt, testes recte adfuerunt, de illo supplicium sumitur; hi, qui heredes erant testamento, hereditatem adeunt: frater minor Malleoli, qui eum oppugnaverat in eius periculo, suam vocat hereditatem lege agnationis. hic certa lex in rem nulla adfertur, et tamen multae adferuntur, e quibus ratiocinatio nascitur, qua re potuerit aut non potuerit iure testamentum facere. *constitutio legituma est ex ratiocinatione.* cuius modi partes essent legitumae constitutionis ostendimus: nunc de iuridiciali constitutione dicamus.

Iuridicialis constitutio est, quom factum convenit, set XIV 24
iure an iniuria factum sit, quaeritur. eius constitutionis partes sunt duae, quarum una apsoluta, altera adsumptiva nominatur. apsoluta est, quom id ipsum, quod factum est, ut aliud nihil foris adsumatur, recte factum esse dicemus. ea est huius modi: mimus quidam nominatim Accium poetam conpellavit in scena: cum eo Accius iniuriarum agit. hic nihil

---

a^{1} (ubi 1ma man. erasa) folliculus lupinus in os nr^{1} folliculo obvolutum os lupino a^{2} (not. in ras.), $b\varrho^{3}vo^{3}$ folliculo obv. lup. os l^{3} foll. lup. obv. os ϱ^{1},φ ('obv. est') foll. lup. os obv. est tr^{2} lup. foll. os obv. est *c* foll. involutum est os lup. $l^{2}\varrho^{2}$ lign. pedibus *c* ei ind. *n* indutae *o* inditae *cbδ* 1. sunt in c. *heπr* sunt et in carc. ϛ (*μa*) carcere *h* deductus $\varrho^{13}\varphi$ induct. l^{1} statim tab. d. test.—affuerunt om. $f^{1}rv$ 2. eo praes. *n* conscribunt, heredes quos ille iubet, scribunt *n*, med. 3. recte $hep^{1}\pi kod\varrho^{1}b\delta\varphi$ rite ϛ ('recte vel rite' ϱ^{2}) supplitium *f* suppl. paullo post sum. $t^{2}ocl^{124},V$ suppl. sum. paullo post *δ* post suppl. sum *r* hi qui $1,2,tb\delta\varrho^{12}$ hii qui $c\varrho^{3}v$ 4. fr. manus *h* 5. obpugn. *μab* in eius per om. l^{4} 6. in rem nullam $hn\varrho^{2}$ in re nulla *π* 7. aff. quarum *h* 9. leg. ex rat. $1,ol^{123}V\varrho^{23}$ leg. est ex rat. 2,*tr* leg. ex rat. est *b* est leg. ex rat. *cδφ* quoniam cuiusm. *φ* 10. leg. part. essent *c* sint $t\varrho^{3}$ 11. indicali h^{1} indiciali *n* iuridicali $h^{2}\pi$ dicam. const. $f\varrho^{1}$ dicemus *c* 12. iuridicalis $h^{1}p\pi$ est const. *rc* sed si iure *r* 13. constitutiones $b\varrho^{3}$ 14. duae sunt $1,\varrho^{12}v$ sunt duae ϛ abs. dicitur $c\varrho^{2}$ 15. fact. sit *e* 16. aliud om. $c\varrho^{2}$ assumitur *a* certe *he* certe vel recte *μ* iure $c\varrho^{2}$ esse eam dic. eiusmodi *hpπ* dic. ea huiusmodi est minimus *e* dic. ea hui. est mimus ('minus' 2da) *μ* 17. mimo *n* actium — actius $hetol^{4}vo^{12},b\delta\varphi$ nominavit appellavit l^{4} 18. in cena cum eo vo^{2} in caenaculum eo *h* in cenaculum enim μ^{1} in caenaculo meo $p\pi fb\delta l^{123}vo^{1}$ in cenaculo in eo $l^{4}vo^{3}$ in cenaculo cum eo *φ* in cenaculo in eum *v* in cenaculo eius *e* in caenaculo suo $co\varrho^{2}\varkappa$ in cae-

aliud defendit, nisi licere nominari eum, cuius nomine scripta dentur agenda. adsumptiva pars est, quom per se defensio infirma est, adsumpta extraria re conprobatur. adsumptivae partes sunt quattuor: concessio remotio criminis translatio criminis conparatio. concessio est, quom reus postulat ignosci; ea dividitur in purgationem et deprecationem. purgatio est, quom consulto negat se reus fecisse; ea dividitur in fortunam inprudentiam necessitatem: fortunam, ut Caepio ad tribunos plebis de exercitus amissione; inprudentiam, ut ille, qui de eo servo, qui dominum occiderat, supplicium sumpsit, cui frater esset, antequam tabulas testamenti aperuit, quom is servos testamento manumissus esset; necessitudinem, ut ille, qui ad diem conmeatus non venit, quod aquae interclusissent. deprecatio est, quom et peccasse se et consulto fecisse reus confitetur, et tamen postulat, ut sui misereantur. hoc in iudicio fere non potest usu venire, nisi, quando pro eo dicimus, cuius multa recte facta extant,

---

naculo $atr\varrho^{13}$ 'apud quosdam aliter habetur — in cenaculo' μ^{2} in scena ('coenaculo' suprasc.) in eo *n* hic mimus nihil $dl^{4}vo^{12}$ ('hec' vo^{1})

1. liceri nomina eum *h* eum nom. *bv* nominare l^{1} (2da) ^{3},vo^{1} scriptura detur ag. μ^{1} ('vel scripta dentur' μ^{2}) videntur $\pi\varrho^{3}$ 2. est pars $c\varrho^{2}$ 3. infirmata *b* est adsumta $hep^{1}\pi o^{1}b^{1}$ est et ads. p^{2} est sed ass. ς extraria *hetφ* ex contraria $p\pi\mu l^{4}vo^{13}\gamma\tau$ extranea ovo^{2} $\varrho^{3}v\delta$, Lamb. ass. autem *n* 4. sunt partes *b* quattuor *ho* 5. relatio cr. comp. vo^{3} 6. postulat ign. 1,*aftr* post. ign. sibi *n* post. sibi ign. ς et div. *π* et precationem *pπ* et praec. *he* 7. neg. se reus 1,2 neg. reus se $c\varrho^{2}$ se neg. reus ς 8. in prudentiam 1,$f^{1}oc$ fortuna est ϱ^{1}(2da)*v* 9. ad tr. p. (*TR. PL.*) 1,2,*b* ad tribunum plebis $rl^{34}c\varrho^{23}$ ad trebatium publium *t* inprud. *eμa* in inprudentia est *c* 11. cui fr. *C* Fo: cuius fr. apperuit *h* 12. cum his *h* man. test. esset *b* test. m. est ϱ^{3} necessitatem ϱ^{1}(1ma)*φ* necessitas est ϱ^{1}(2da) necessitudo est *v* 13. convenit *he* quod aquae *pπ* quod has *he* quod aquae eum *oδ* quod eum aq. ς 14. deprecationem cum *r* peccasse se et consulto fecisse *hpμ* pecc. se et cons. fecisse se *e* pecc. et cons. fec. se *n* pecc. et cons. fec. $\pi af,Lvo^{12}ob\varrho^{3}v$ pecc. et cons. reus fec. γ,ϱ^{3}(2da) reus et pecc. et cons. fec. vo^{3} 15. et cum postulat *π* ut sibi ignoscatur *φ* misereatur $\mu,2(a^{1}),r\varrho^{23}$ miseriatur *v* 16. in iudicium $n v\varphi,^{3}O$ fere non potest *ekμφ* fere pot. hp^{1} non fere pot. $p^{2}\pi$,2, $tr\varrho^{13}v$, Lamb. non pot. fere *b* usus (eraso *s*) venire *b* usu ven. *δ* venire usu *f* usu evenire $ntrvo^{1}\varrho^{2}$ 17. cuius om. a^{1} multa recte facta extant 1 ('exeant' *π*) $a^{2}rl^{123},\varrho^{3}$ extant recte f. m. $t^{1}\varrho^{12}v$ recte f. m. ext. t^{2} multa r. f. existunt *φ* multa r. f. constant μ^{2},2 ('recta' *n*)*ob*

in loco communi per amplificationem iniciamus hoc modo: quod si hoc fecisset, tamen ei pro pristinis beneficiis ignosci conveniret, verum nihil postulat ignosci. ergo in iudicium non venit, at in senatum aut *ad imperatorem et* in consilium talis causa potest venire. ex translatione criminis causa XV 25 constat, quom fecisse nos non negamus, sed aliorum peccatis coactos fecisse dicimus ut Orestes, quom se defendit in matrem conferens crimen. ex remotione criminis causa constat, quom a nobis non crimen, set culpam ipsam amovemus, et vel in hominem transferimus vel in rem quampiam conferimus. in hominem transfertur, ut si accusetur is, qui P. Sulpicium se fateatur occidisse, et id iussu consulum defendat, et eos dicat non modo inperasse, set rationem quoque ostendisse, qua re id facere liceret. in rem confertur, ut si quis ex testamento quod facere iussus sit, ex plebiscito vetetur. ex conparatione causa constat, quom dicimus necesse fuisse alterutrum facere, et id, quod fecerimus, satius fuisse facere. ea causa huius modi est: C. Popillius, quom a Gallis obsideretur, neque ecfugere ullo modo posset, venit cum hostium ducibus in conlocutionem; ita discessit, ut,

---

facta om. vo^1 1. in loco comm. $l^3vo^{13}\varrho^3$ a loco comm. *t* hoc modo in loc. com. ϛ iniciamus *tv* initiemus *h* iniciemus ϛ hoc modo quodsi $l^3vo^{13}\varrho^{12}$ quodsi ϛ (quidsi l^4 qui si ϱ^3) 2. fecissent *t* ei om. *nv* pro om. ϱ^1 4. venit aut senatum ad imp. $he\pi k^1$ ven. aut in sen. ad imp. k^3 ven. aut sen. imp. *p* ven. at in sen. ad imp. $2(a^1),\varrho^3,l^1vo^2$ ('et in sen.') ven. at in sen. aut ante imp. μp^2a^2, cett. C et cons. $2,t\varrho^1$ aut in cons. ϱ^3v in concil. $a^2rol^4vo^2\varphi$ 5. evenire $tl^1vo^{12}\varrho^2$ convenire l^4 6. nos om. *h* 7. dicemus $h,2(a^1),r\varrho^1$ horestes *n* 8. conferens 1 ('vel confert' μ^2)a^1tvo^{13} transfert ol^4 confert ϛ 9. cum fecisse nos non negamus cum a nobis non cr. *n* amoveamus ipsam et aut — aut in rem *n* 11. inferimus $h\mu^2fn$ ..ferimus (con) *a* accusatur is 1 ('accusaturus' π),$tvo^1\varrho^2$,3 accusaretur is $2,vo^3,r$ (om. 'is') 12. publicium *e* publium $h\pi ao$ supplicium $e\varrho^{28}$ sulpitium *n* sulpium ϱ^1 fatetur μrl^{34} $\varrho^1b\delta$ id visnem solum μ^1 defendit *b* 13. ut eos μ ('vel et' μ^2),*b* etiam rat. ost. $fnl^3\varrho^2$ rat. ost. vo^3,ϱ^3 15. iussus sit fac. *nv* ut ex pl. *f* vel ex pl. μ^2 16. vetatur *t* dicemus *b* 17. alterum n^1 fecimus satis δ 18. facere fuisse *n* et causa *e* et ea causa *v* huiuscemodi *t* C̆ *h* C. $p\pi\mu,af$, $o\varphi\varrho^2$ *b* ^4O. G. $ntr\delta$ Gayus v,ϱ^3 gne l^4 G. N. ϱ^1 consul. *e* popilius $1,n\varrho^{18}\delta$ poupilius *r* pampilius *v* pompeius l^4 pompilius $aftoq\varrho^2b$ ^4O 19. neque effugere vo^3 neque fugere ϛ poss. ullo modo *n* possit *h* 20. cum duc. host. $b\delta$ in conlucatio-

si inpedimenta relinqueret, exercitum educeret: satius esse duxit, amittere inpedimenta, quam exercitum; eduxit, inpedimenta reliquit: accersitur maiestatis.

XVI Quae constitutiones et quae constitutionum partes sint, videor ostendisse; nunc quo modo eas et qua via tractari conveniat, demonstrandum est, si prius aperuerimus, quid oporteat ab ambobus in causa destinari, quo ratio omnis totius orationis conferatur.

26 Constitutione igitur reperta statim quaerenda est ratio, quae causam facit et continet defensionem, hoc modo, ut docendi causa in hac potissumum causa consistamus: Orestes confitetur se occidisse matrem; nisi attulerit facti rationem, perverterit defensionem. ergo adfert eam, quae nisi intercederet, ne causa quidem esset: 'illa enim' inquit 'patrem meum occiderat'. ergo, ut ostendi, ratio ea est, quae continet defensionem, sine qua ne parva quidem dubitatio potest remorari damnationem. inventa ratione firmamentum quaerendum est, id est, quod continet accusationem, quod adfertur contra rationem defensionis, de qua ante dictum est. id constituetur hoc modo: quom usus fuerit Orestes ratione hoc pacto: iure occidi, illa enim patrem meum occiderat,

nem *h* in conluctat. *μ* in collnctat. *epπ* in conlocutionē *a* (not. in rasura) in colloquium *χ* ut om. *h* 1. ut si imped *mol²gr³* ut imp. *ς* exercitumque t^1 educere $hp\pi\mu a^1 b$ 2. dixit $hep\pi af t b \varrho^{12}$ quam amittere μp^2 impedimenta quam exercitum dixit *he* imp. cum ex. eduxit $p\pi\mu a^1 f$ imp. quam ex. cum ex. eduxit $a^2 r$ imp. amittere quam ex. cum ex. eduxerit *n* imp. quam ex. cum eduxit *φ* imp. quam ex. exercitum eduxit $3, l^{134} V$ imp. quam ex. eduxit ϱ^1(1ma) imp. reliquerit *n* 3. accersitur $ha\pi\mu$,$2.t\varrho^{12}v$ arcersitur *e* magest. *μ* 4. partes sunt $t\varrho^2\delta$ sint partes *n* 5. et qua ratione *nrκ* 6. aperiemus $\varrho^3,{}^3O$ 7. ab om. *en* 9. qu. ratio est quae $1,a\varrho^1 b$ qu. est rat. quae *ntr* rat. qu. est quae *o* (mg. add. 'ratio est') qu. est ratio. ratio autem est *φ* 10. causam stare facit vo^3 11. causa *h* horestes *n* 12. or. confitetur 1,2, $t^1 rvo^3,\varrho^1$(1ma)3 or. cum fateatur $t^2 vo^1 l^{13}$ or. cum confiteatur $bl^2\delta$ or. cum occidisse se confiteatur ϱ^2 se om. *δ* mat. occ. *bδ* 13. pervertit $\mu^1 t\varrho^1 v,{}^5O$, pal. $^1,^2,^5$ perverteret 1*oκ* ergo adferte μ^1 ergo ut aff. *r* eam quam *h* incederet μ^2 14. nec causa $b\varrho^{12}v,{}^3O$ 15. est ea *b* Lamb. 16. nec parva μ^2,2 ('neque' *f*), $t\varrho^{123}v\varphi$ 17. remorare *π* dampn. *eμn* 18. id quod $afrl^4 vo^1$ 19. antea *hv* 20. id — ratione om. *r* rat. orestes *n* 21. hoc modo $pf^1 l^{34}\varrho^{123}\delta$ occ. iure *φ* iure — hoc pacto om. pf^1 enim om. f^2 occidit *n*

utetur accusator firmamento hoc pacto: at non abs te occidi neque indemnatam poenas pendere oportuit. ex ratione defensionis et ex firmamento accusationis iudici quaestio nascatur oportet, quam nos iudicationem, Graeci *κρινόμενον* appellant. ea constituetur ex coniunctione firmamenti et rationis *defensione* hoc modo: quom dicat Orestes se patris ulciscendi causa matrem occidisse, rectumne fuerit sine iudicio a filio Clytaemnestram occidi. ergo hac ratione iudicationem reperire convenit; reperta iudicatione omnem rationem totius orationis eo conferre oportebit. in omnibus constitutionibus XVII 27
et partibus constitutionum hac via iudicationes reperientur 11
praeterquam in coniecturali constitutione: in ea nec ratio, qua re fecerit, quaeritur, fecisse enim negatur; nec firmamentum exquiritur, quoniam non subest ratio; qua re ex intentione et infitiatione iudicatio constituitur hoc modo: *intentio* 'occidisti Aiacem'. *infitiatio* 'non occidi'. *iudicatio* 'occideritne'. ratio omnis utriusque orationis, ut ante dictum est, ad hanc iudicationem conferenda est; si plures erunt constitutiones aut partes constitutionum, iudicationes quoque plures erunt in una causa, set omnes simili ratione reperiuntur.

Sedulo dedimus operam, ut breviter et dilucide, quibus de rebus adhuc dicendum fuit, diceremus: nunc, quoniam

---

1. hoc modo 2,*tr*,ϱ^{12},3 at non ϱ^{12}, pal. ^{3},^{5}, crat. ut non *he* non *πanϱ*^{3} attamen non *φ* non tamen *rvo*^{3} sed non tamen *ϰ* sed non ϛ ab oreste ϱ^{1} ab te ϱ^{2} occidi om. *πφ* 2. neque om. *π* non ind. *φ* indamn. *heπo* indampn. $\mu^{1}\varrho^{2}$*vb* indempn. μ^{2}*n* indemn. *aφ*, et cett. *C* pend. poen. *n* poenam *r* ex om. ϱ^{3}*φ* 3. nascatur qu. op. *bδ* qu. nascitur ϱ^{2} 4. tam h^{1} quod μ^{1} crinomenon *he* 5. ratione defensione *f*ϱ^{12}*vδ* def. rationis *φ* ratione defensionis *o* rationis defensione ϛ 6. dicit *nr* se or. *t* patr. causa ulc. *f* causa p. ulc. *nt* 7. causa om. hp^{1} sine iud. a fil. *heπ*,*no* 8. clytemestram *hep*^{1}$\mu\varrho^{1}$ clitem. *πn* clytom. *ft* clitom. *a* clitim. $b\varrho^{2}$ 9. repperire *ea* reperiri *bδvo*^{2} repp. *e* 10. conferre *el*^{3}*vo*^{3} conferri ϛ 11. iudicationis reperietur *π* repp. *heμa* reperiuntur *b* 12. constitutionem hp^{1} const. in ea 1.a^{1}*f* const. in ea enim *nv* const. nam in ea ϛ(a^{2}) 13. negetur *b* 14. exqueritur $h\varrho^{2}$ quia ϱ^{1} 15. inficatione — inficatio *e* infirmatione — infirmatio *bδ* depulsione — depulsio *vo*^{2} iud. modo const. modo int. *h* ind. constituatur modo int. *π* 17. utriusque omnis or. *μ* 18. erunt plures *fntv* 19. quoque om. l^{2} unaquaque *v* 20. sed omnes *ob*ϱ^{1}(2da) si orationes ϱ^{1}(1ma) sed et omnes ϛ. Fo: at omnes repperientur *he* reperiuntur *af* 22. dic. adhuc *b* adhanc e^{1} quia ϱ^{1}

satis huius voluminis magnitudo crevit, commodius est in altero libro de ceteris rebus deinceps exponere, ne qua propter multitudinem literarum possit animum tuum defatigatio retardare. si quo tardius haec, quam studes, apsolventur, quom rerum magnitudini, tum nostris quoque occupationibus adsignare debebis: verumtamen maturabimus et, quod negotio diminutum fuerit, exaequabimus industria, ut pro tuo in nos officio *in nostro in te studio* munus hoc adcumulatissume tuae largiamur voluntati.

---

1. magn. hui. vol. *bδ* 3. altitudinem pal.[4] an. tuum possit def. *t* poss. t. def. an. *bδ* defet. *t* 4. ret. si qua *h* ret. sed si quo a^2,$\varrho^2 v\varphi$,3 Lamb. ret. sed quoniam r. g. hac quantotius *h* quae st. *k* 5. tum rerum *tr* magnitudine *n* magnitudinibus *δ* dum nostris *h* quoque om. *o* 7. dim. *hπtbl*[234],*VP* exaequavimus *h* industriae *heπμ'atb* industrie *δ*,[5]*O* 8. tuo nos *v* off. in nostro *hπp*[1] nostro vitae $\varrho^1 v$ nostrae vitae ϱ^3 off. et nostro ϛ accommodatissime *l*[4]

CORNIFICI RHETORICORUM AD C. HERENNIUM

LIBER II.

I 1 In primo libro, Herenni, breviter exposuimus, quas causas recipere oratorem oporteret et in quibus *partibus* officiis *artis* elaborare conveniret et ea officia qua ratione facillume consequi posset; verum, quod neque de omnibus rebus simul dici poterat et de maxumis rebus primum scribendum fuit, quo cetera tibi faciliora cognitu viderentur, ita nobis placitum est, ut ea, quae difficilluma essent, potissumum scriberemus: causarum tria genera sunt: demonstrativum deliberativum iudiciale; multo difficillumum est iudiciale, ergo id primum apsolvemus hoc *et priore* libro; de oratoris officiis quinque inventio et prima et difficilluma est: ea quoque nobis erit hoc libro propemodum apsoluta; parvae partes eius duae in tertium volumen transferentur.

---

1. libro primo *b*   quas res $c\varrho^2$ 2. percip. *n*   or. rec. 2,$tr\varrho^2$ oportet 3   a qu. *n*   qu. partibus officiis artis $hep\pi ta^2$ qu. p. artis aut off. *v* qu. p. officii art. $\mu^2,a^1/\varrho^1$ qu. off. art. $p^2\mu^1nr^2b\delta c\varrho^2\varphi$ qu. art. off. ϱ^3 qu. p. officia art. r^1l^2 qu. p. officia vel officiis art. vo^1 part. officia vo^3 p. officii l^3 3. elab. oporteret ϱ^1 facillima π 4. possit *he*   quod 1,*ft*,3   quia ς (μ^2)   nec a^1tv reb. om. *e*   sim. pot. dic. *n* pot. sim. dic. *r*   5. primo ϱ^1 6. çetera quo *n*   itaque $t^2r\varrho^1v\varphi$ 7. deficill. *h*   conscrib. 3   8. caus. igitur φ genera sunt $hp\mu at$,3 sunt gen. ς iudicio iudiciale est *h*   9. est iud. 3   10. hoc est pr. *h* et hoc pr. $c\varrho^2$ de oratoris off. quinque inventio $hep\pi$ ('oratoriis' *h* 'quinque Inv.' π) egimus cum de or. offitiis tractaremus, quorum inv. a^1 ('oratoriis' et add. 'quinque' a^2) eg. c. d. officii or. tractemus q. q. inv. μ^1 eg. c. d. q. oratoriis o. tractaremus, q. inv. μ^2/n eg. c. d. o. o. tractavimus *V*. q. inv. *t* eg. c. or. off. q. tr. q. inv. $c\varrho^2$ eg. o. d. q. o. off. t. q. inv. *r*,3,ϱ^1 11. eaque Or. ex Lallem.   12. parvae partes eius duae *e* parve partem eius *h* parvam partem eius $p\pi\mu$,2 sed parvam partem eius a^2,3 sed part. parv. ei. *t* sed et parv. part. ei. φ 13. ut vol. (suprasc. 'in tertium') *h* in tertium aliud vol. *t* tert. om. *e*   transferentur *e*,h^1 ('imus' suprasc.) transferamus π transferemus ς

2 Ubi de sex partibus orationis primum scribere incepimus, *in primo libro* locuti sumus de exordio narratione divisione nec pluribus verbis, quam necesse fuit, nec minus dilucide, quam te velle existumabamus, deinde coniuncte de confirmatione et confutatione dicendum fuit; qua re genera constitutionum et earum partis aperuimus, ex quo simul ostendebatur, quo modo constitutionem et partem constitutionis causa posita reperire oporteret; deinde docuimus, iudicationem quem ad modum quaeri conveniret, *qua inventa*, *curandum*, *ut omnis ratio totius orationis ad eam conferatur.* postea admonuimus esse causas *conpluris*, in quas plures constitu-
II tiones aut partes constitutionum adcommodarentur. relicuom videbatur esse, ut ostenderemus, quae ratio posset inventionis ad unam quamque constitutionem aut partem constitutionis adcommodari, et *item* quas argumentationes, quas Graeci *ἐπιχειρήματα* appellant, sequi, quales vitare oporteret; quorum utrumque pertinet ad confirmationem et ad confutationem; deinde ad extremum *docuimus*, cuius modi conclusionibus orationum uti oporteret. *qui locus erat proximus de sex partibus orationis.*

Primum ergo quaeremus, quem ad modum quamque cau-

1. ubi de sex *et* de sex ϛ primum om. *d* incepimus 3,$\varrho^2 v$ incipimus *t* incipiemus 1,2 instituimus *δ* 2. libro primo *b* 3. deluc. *h* 4. coniunctim μ^2,2 5. dic. f. et confut. *e* 6. harum μ^2, 2,*t* part. exposuimus *e*ϱ^2 7. constitutiones *n* et harum part. *n* partem 1,*af*,3 partes ϛ constitutionum *n* 8. reperire *c* repperiri *heμa* reperiri ϛ oportet μ^1,ϱ^1(1ma)*δ* docui indic. h^1 indicationes *c* 9. convenisset μ^2,2,*r*ϱ^1(1ma) oporteret ϱ^1(2da) est om. 1,*af*,*trb* 11. quamplures $nl^{31}V\varrho^1 v$ plures *r* in qua $h^1 e$ in quibus ϛ (h^2) Sc.: in quas 12. ac part. μ^2,2,*rv* reliqum *h* 13. videbitur *he* possit 3. inventiones — accommodare *C* inventionis — accommodari. Iunt. 15. aut ad part. *rδ* quales 3

16. epicher. *hac*ϱ^2 epicer. *e* cpiker. *n* *HΠIXHPEM*$\overset{\text{A}}{\text{I}}$*ΘA* *μ* epicherantata *b* sequi quas $trl^{23}vo^3$ seq. et quales *πc* vitare *e* vitari ϛ ('vet.' *h*) oportere *e* oporteret — deinde om. μ^1 17. et ad conf. 1(μ^2),$l^1 vo^1 \varrho^1$,3 et conf. *fntrc* 18. ad extr. om. *c* docuimus 1 docebimus ϛ ('doc. ad extr.' *n*) 19. oporteret $\mu^1 d$ oporteat ϛ proximus 1,2,$t^1 l^{13}$,ϱ^1 (1ma) postremus Pith. extremus 3,ϱ^1(2da) 21. igitur *f*ϱ^1 causam quamque *r*

sam tractare conveniat, et nimirum eam, quae difficilluma est, potissumum consideremus.

In causa coniecturali narratio accusatoris suspitiones interiectas et dispersas habere debet, ut nihil actum nihil dictum nusquam ventum aut abitum nihil denique factum sine causa putetur; defensoris narratio simplicem et dilucidam expositionem debet habere cum attenuatione suspitionis. huius constitutionis ratio in sex partis est distributa: probabile conlationem signum argumentum consecutionem adprobationem. horum unum quidque quid valeat, aperiemus. 3

Probabile est, per quod probatur expedisse peccare et a simili turpitudine hominem nunquam afuisse. id dividitur in causam et in vitam.

Causa est ea, quae induxit ad maleficium commodorum spe aut incommodorum vitatione, quom quaeritur, num quod commodum maleficio appetierit num honorem num pecuniam num dominationem, num aliquam cupiditatem amoris aut huius modi lubidinis voluerit explere aut num quod in-

1. tractare $1,fnt\varrho^3$ tractari ς conveniant *e* nim. om. ϱ^3 quamquae *e* quamque h^1p quaeque $\pi\mu^2a^1f$ hanc quia μ^1 quae h^2n pal. ⁴ ut quaeque a^2 coniecturalem eam quae $b\varrho^1\varphi$, pal. ², ϱ^3 (om. 'eam') pal. ¹. ('earum') coni. quae prima quaeque $t\tau$ coni. eam quae prima quaeque $rol^{24}vo^3$ coni. eam quae prima est et ϱ^2 coni. causam quae $vo^2\varrho^3$ coni. illam quae pr. quaeque *v* Sc.: e a m q u a e 2. considerabimus $vo^2\varrho^3$ 3. in coni. caus. *n* 4. deb. — act. om. *b* 5. aut habitum $e\pi\mu a^1 nc\varrho^{12}v$ factum om. *e* put. sine causa μ 6. narr. def. *n*. deforis μ^1 8. probabilem *hepab* 10. quidque μ^1 unumquid. h^1 unumquodque $p^2\mu^2,2,torc\varrho^{12},3$ 11. per om. *p* reo pecc. $c\varrho^{12}v\varphi,3$ peccasse $l^2\varrho^2$ 12. ab $ean\varrho^{12}$ afuisse $gr^{12}haf$ affuisse $e\mu t^1$ abfuisse ς 13. et vit. *tb* 14. ind. reum Pith. ind. eum *r* comm. spe aut incomm. vitatione $a^2r^1\varrho^{13}v,c\varrho^2$ ('evit.') commodiorum spe aut inc. (om. 'vitat.') *b* comm. appetitione aut inc. vit. δ,r^2 (suprasc. 'vel appet.') comm. aut inc. vitatione *e* comm. vitatione $hp^1\pi a^1n$ com. invitatione p^2f comm. invitatione aut devitatione μ (sic not.) comm. appetitione vel spe aut inc. vit. φ 15. cum qu. $1,a^1f,t$ ita cum qu. $r\varrho^1v\varphi,3$ ita ut qu. a^2 ita ita ut cum qu. *n* hoc modo cum $c\varrho^2$ num om. π quod om. ϱ^3 num quid $\varrho^1\varphi$ an quid δ an quod bdl^{34} 16. an malef. quod comm. *c* a malef. comm. quod ϱ^2 appetiverit $d\delta$ aut am. $a^2c,3,L,V,P$ 18. aut eiusm. $eb\varrho^3\varphi$ am. alicuius aut huiusm. l^4 libidines μ^1 volueris h^1 volvens π aut non $ec\varrho^2$ aut numquid φ quoddam inc. $\mu^2 2$ ('dam' erasit a^2) quod om. μ^1

commodum vitarit inimicitias infamiam dolorem supplicium. III 4 hic accusator in spe commodi cupiditatem ostendet advorsari, in vitatione incommodi formidinem augebit; defensor autem negabit fuisse causam, si poterit, aut eam vehementer extenuabit; deinde iniquom esse dicet omnis, ad quos aliquid emolumenti ex aliqua re pervenerit, in suspitionem malefici devocari. *deinde* vita hominis ex ante factis spectabitur.

5 primum considerabit accusator, num quando simile quid fecerit; si id non reperiet, quaeret, num quando venerit in similem suspitionem, et in eo debebit esse occupatus, ut ad eam causam peccati, quam paulo ante exposuerit, vita hominis possit adcommodari hoc modo: si dicet pecuniae causa fecisse, ostendet eum semper avarum fuisse; si honoris, ambitiosum; ita poterit animi vitium cum causa peccati conglutinare; si non poterit par animi vitium cum causa reperire, reperiat dispar: si non poterit avarum demonstrare, demonstret corruptorem, perfidum, vel si quo modo poterit aliquo aut quam plurumis vitiis contaminare personam; deinde qui

---

1. vitaverit $l^4\varrho^2$ infamias *r* 2. cum spe vo^3 ia comm. spe *r* adv. ost. *b* ostenderet μ^1 ('vei osteadet' μ^2),a^1 ('er' eras. a^2) 3. augebat *μ* 4. caus. fuisse $ob\varrho^1$(2da) potuerit $\mu^2 arcvo^3\varrho^{12}v$ aut causam *φ* eam om. $\mu^1 f$ veh. eam $c\varrho^2$ 5. ad quod *π* 6. reiiqua *e* perveniret *h* maiefici *b* 7. devocari sunde ('deinde' suprasc.) *f* omnis ϱ^2 actis dl^4 expectabitur *heπ* 8. in quo pr. $t^2o\varphi$, ϱ^1(2da),^2v,3 9. repp. *he* reperierit $l^1vo^1\delta$ quaerat. *b* aam qu. in sim. v. suspitionem *n* num quam in s. susp. ven. *r* 11. pecatis h^1 peccatis *p* 12. causa pec. $\varrho^1\varphi$ 13. ostendam h^1e ostendat $l^1vo^1\varrho^1$(1ma)^2 eum om. vo^2 avarum a^2 in rasura si hon. causa *n* 14. amb.. ita poterit animi vitium cum causa repperire, repperiat dispar. si noa poterit avarum h^1 ('poterat av.') $ep^1\pi$ amb. ita si non pot. — avarum h^2p^2k,μ^1 ('disparia') amb. ita si non potaerit aaimi — potaerit avarum a^1 ('par' add. a^2),*f*,μ^2 ('vei rep. dispar.') 15. si non par vicium potuerit cum c. rep. reperiet dispar. add. ϱ^1(2da) mg. an. vit. c. c. par reperire *n* an. vit. c. c. rep. par vo^3 animi om. *b*,l^4(1ma) 16. reperiet *n* potuerit *n* demonstr. quem pecuniae causa dicet fecisse *r* Lamb. demonstr. om. $c\varrho^2v$ 17. conruitore h^1 ('corruptorem' h^2) corr. perfidum 1,$l^{13}vo^1\varphi c\varrho^2$ corr. perfidiosum $obvo^2$ corr. vei perfidum μ^2,2 ('vei' notat *a*), $r\varrho^{13}v$ vei si *n* si ς (si add. a^2 in ras.) quoquo μ^2 $antl^{34}vo^2\varphi$,ϱ^1(2da)2*v*,3 potuerit $frc\varrho^{12}$ aiiquo μ^1f^2 denique aiiquo ς ('denique' inciud. f^2) 18. votiis h^1 votis *p* vitiis votis *μ* (sic) viciis *e* contaminare 1,2(a^1) coatamiaet *c*,ϱ^1(2da)*ox* contaminabit ς

illud fecerit tam nequiter, eundem hoc tam perperam fecisse non esse mirandum. si vehementer castus et integer existumabitur advorsarius, dicet facta, non famam spectare oportere; illum ante occultasse sua flagitia: se planum facturum, ab eo maleficium non abesse. defensor primum demonstrabit vitam integram, si poterit; id si non poterit, confugiet ad inprudentiam stultitiam adulescentiam vim persuasionem: quibus rebus vituperatio eorum, quae extra id crimen erunt, debeat adsignari. sin vehementer hominis turpitudine inpedietur et infamia, prius dabit operam, ut falsos rumores dissipatos esse dicat de innocente et utetur loco communi, rumoribus credi non oportere; sin nihil horum fieri poterit, utatur extrema defensione: dicat non se de moribus eius aput censores, set de criminibus advorsariorum apud iudices dicere.

IV 6 Conlatio est, quom accusator id, quod advorsarium fecisse criminatur, alii nemini nisi reo, bonum fuisse demonstrat, aut alium neminem potuisse perficere, nisi advorsarium, aut eum ipsum aliis rationibus aut non potuisse aut non aeque commode potuisse aut eum fugisse *alias* rationes commodiores propter cupiditatem. hoc loco defensorem demon-

---

(*a*^{2} in ras.) qui aliud *ovo*^{3}*v* 1. aequiter *hpπ,e*^{1} hunc tam *hpπ μafφcϱ*^{2}*δ* fuisse *fc* 2. castus integer *heπ* (non *p*) extimab. *d* 3. non factam *h* non famiam *a* spectare *hv* expectari *rvo*^{3} spectari ϛ 4. illum occ. ante *en* ill. deinde occ. *μ*^{1} ('vel ante' *μ*^{2}) ill. autem occ. *cϱ*^{23} ill. ante occ. ϛ 6. si potuerit 2,*rl*^{24}*vo*^{3}*ϱ*^{123}*v* si id non *n* sin autem non *vo*^{1} potuerit *abl*^{2}*vo*^{3} 7. et adolesc. *r* quibus rebus *ϱ*^{1} Schütz. qu. de reb. ϛ que^{i} *μ* qui^{ae} *f* qui *an* ei qui *t* 8. non debebat *n* non debeat ϛ d e b e a t Schütz 9. hic ass. *ϱ*^{1} si vehem. *ϱ*^{1},^{3}*O* hom. vita turp. *rv* 10. insania *b* primus *p*^{1}*k,μ*^{1} ('vel prius' *μ*^{2}),*h*^{1} (nunc erasum) diss. dicat esse *h* 11. utitur *h* 12. si nihil *toϱ*^{12},3 horum *ϱ*^{1} potest *h*,2,*dvo*^{3}*cϱ*^{123}*b* 13. utetur *ϱ*^{3} et dicet *cl*^{4}*Vϱ*^{1} (2da)^2,3 et dicat *φ* 14. aput *ϱ*^{13} sed *μ* (sic) sed om. *af* 16. conlatio *μ* 17. alium neminem *π* bono *h*^{1}*ekl*^{3},*ϱ*^{1}(1ma) bono om. *π* bonum ϛ nisi reum fecisse *π* bon. fecisse *ϱ*^{2}*v* 19. orat. *μ* aut om. *ϱ*^{1} aut neque comm. pot. *hepμa*^{1}*fϱ*^{1} aut non aeque pot. aut non comm. pot. *π* aut non comm. aut neque pot. *t* 20. ei fuisse *h*^{2} eum fuisse (suprasc. 'fugisse') *f* eum effugisse *ol*^{14}*vo*^{12}*bP* illas 1,*atbδ* ullas *ϱ*^{1} alias illas *f* illas alias *v* 21. defensorem demonstrare oportet *tφ* ut defensor demonstrat op. *nr* def. demonstret op. ϛ

strare oportet aut aliis quoque bono fuisse aut alios quoque id, quod ipse insimuletur, facere potuisse.

Signum est, per quod ostenditur idonea perficiendi facultas esse quaesita. id dividitur in partes sex: locum tem-
7 pus spatium occasionem spem perficiendi spem celandi. locus
6 quaeritur, celebris an desertus, semper desertus an tum, quom id factum sit, *solitudo*, sacer an profanus, puplicus an privatus fuerit; cuiusmodi loci attingant, num, quod est factum, perspectum exauditum esse possit. horum quid reo, quid accusatori conveniat, perscribere non gravaremur, nisi facile quivis causa posita posset iudicare; initia enim inventionis ab arte debent proficisci, cetera facile conparabit exercitatio. tempus ita quaeritur: quo anni, *qua hora*, noctu an interdiu, qua die qua noctis hora factum esse dicatur et cur eius modi

---

1. alios quoque π bono fuisse $epk, fa\varrho^1$(1ma) bonos fuisse π fuisse bono *r* bene fuisse *h* horum fuisse μ^1 fuisse bonum *n* bonum fuisse $\varphi\varrho^1$(2da)$2v$,3 2. idem quod *n* ipse ins. μ (sic not.) ipse om. a^1 insim. ipse *n* 3. et quo ost. $ol^2vo^{12}v$ ostendetur *t* 4. esse om. $\mu a^1 f$ quesitor μ^1 locus h^2 5. occ. perf. $hp\pi$ caelandi *e* et sp. cel. φ locum π 6. cum qu. πa^2 des. si des. an. ϱ^3 des. an semp. $\varrho^1 v$ semp. des. om. $\pi b\delta$ des. om. $c\varrho^2$ 7. factum sit, sacer *t* factum sit in eo loco, sacer μ^1 factum sit in eo loco solitudo, sacer $hep\pi\mu^2 frl^{13}vo^1\varrho^1$ fact. sit in e. l. sit solitudo, sac. *n,r* ('sol sit'), *a* ('fuerit' ante erasionem) fact. sit in e. l. fuerit sol. sac. *v* fact. sit fuerit in eo sol. sac. $vo^2\varrho^3$ fact. sit fuit in e. l. sol. sac. $c\varrho^2$ fact. fuerit in e. l. sol. fuerit sac. φ vel priv. *nr* 8. cuiusm. locum illum contingunt *c* num quidem *h* num quid est $ep\pi\mu$ num quid $k,2,l^3$ num qui quid est *rd* num quid qui est tvo^3 num quis *c* num qui est $\varsigma(a^2)$ pactus 1 ('vel passus' μ^2) 9. perspectus exauditus $1,afr$ persp. et exaud. $nb,l^4c\varrho^{23}$ ('prosp.') persp. vel exaud. ϱ^1 Sc.: num quod est factum, perspectum exauditum e. poss. quod reo quod *f* 10. scribere $c\varrho^2$ gravaremus *h* graveremur pa^1 non congravemur μ (sic) 11. causa posset posita iud. *fr* posset c. posset iud. *n* pos. c. poss. iud. *c* c. iud. pos. poss. *t* deb. inv. ab arte *h* 12. facile om. *h* comprobabit μ ('vel comparabit') 13 tempus quoque qua parte *n* (sic) temp. quoque quaeritur *rv* quid anni $hep\pi$ quod anni dl^4 quot anni l^2 (?) qua anni parte *b* in qua parte anni φ qua parte anni ς Sc.: quo anni quae hora sit l^4 noctu an interdiu $ep\pi\mu ac\varphi$ noctu et int. *h* noctu int. *f* noctu ac int. vo^3 qua nocte an int. *n* 14. et qua die $1,a^2tl^{13}vo^{12}\varrho^{13}\varphi$ et quo die $b\delta$ qua die $a^1fl^2vo^3vy$ qua diei τ quo die *n* qua noctis hora ov,3 qua noctis ora *c* et qua hora noctis $\varrho^1\varkappa$ quanta hora *h* quante horae *p* quanto horae π quantis horis kt^2 quintis horis *e* quid tantis horis μ^1

temporibus. spatium ita consideratur: satisne longum fuerit ad eam rem transigendam et scieritne, satis ad id perficiendum spati futurum; nam parvi refert satis spati fuisse ad id perficiendum, si id ante sciri et ratione provideri non potuit. occasio quaeritur idoneane fuerit ad rem adoriendam, an alia melior, quae aut praeterita sit aut non expectata. spes perficiendi quae fuerit, spectabitur hoc modo: si, quae supra dicta sunt signa, concurrent, si praeterea altera parte vires pecunia consilium scientia adparatio videbitur fuisse, altera parte inbecillitas inopia stultitia inprudentia inadparatio demonstrabitur fuisse; qua re scire potuerit, utrum diffidendum an confidendum fuerit. spes celandi quae fuerit, quaeritur ex consciis arbitris adiutoribus liberis aut servis *aut utrisque*.

Argumentum est, per quod res coarguitur certioribus V 8
argumentis et magis firma suspitione. id dividitur in tempora tria: praeteritum instans consequens. in praeterito tempore oportet considerare, ubi fuerit, ubi visus sit, quocum visus sit, num quid adpararit, num quem convenerit, num quid dixerit, num quid habuerit de consciis de adiutori-

---

quota hora $p^2\mu^2$,2,t^1rdl^4 quota hora noctis φ qu. noctis hor. $l^{23}vo^3\tau$ et cū eiusm. 1,*fnv* et cur eiusm. $a^2rl^4\varrho^2$,3 et cuiusm. *c* cum eiusm. a^1 pal.[46] cur eiusm. τ spat. itaque $v\varrho^3$

1. fuerit long. π 2. rem transigendam $r^2o\varphi bPl^{124}$ scieritne 1,2,$tr\gamma l^3b\delta$ ('sciveritne' *n*) et potueritne scire $c\varrho^1$(alt. m.)3v potueritne sciri ϱ^1(pr. m.) et potuerit scire ϱ^2 scieritne et potueritne sc. φ 3. parvi res est μ^1 4. ad id perf. om. vo^3l^4 5. potuerit $vo^3\varrho^2$ adoriundam *r* 7. quae fuerit *cb* haec qua fu. $hp\pi\mu^2af$ haec qua fu. $e\mu^1mnt\tau l^1$ haec fuerit quae *r* quae fu. om. l^4 exspectabitur $hep\pi$ hoc modo om. *t* 8. signa sunt supra dicta *n* concurrent 1 ('concurrerent' *h*)*r*,3 concurrerint $h^2\mu^2$,2 ('cucurr.' *n*),*tc* occurrerint l^{34} praeterea alt. 1 praet. alia φ praeter eius et ex altera *c* pr. ex alt. ϛ 10. altera *hep* et ex alt. $\varrho^{12}v\varphi$ ex alt. ϛ inop. imb. *t* inapparitio $a^1f^1\delta$ inapparatione π 11. quare sciri $l^2\varrho^3$ per quam resciri $b\delta$ p. q. rem sciri ϱ^1(alt. m.),$c\varrho^2$ crat. ('scire') per quae rescire vo^3 per quas sciri *v* poterit 1 (μ^1),$n\varrho^1$ 12. aut conf. *h* ad conf. μ^1 quae fuerit $t\varrho^1$(1ma)^2c quaeritur om. *r* 13. consociis $\varkappa$ aut utrique h^1 ('utrisque' h^2) aut utrumque *e* aut utrimque $p\pi$ aut utrisque om. μ^1 15. est quo res $t\varrho^2$ est per quod arguitur res *r*,*v* ('coarg.') 16. argumentis *C* Fo: adiumentis firma magis *r* tria temp. $foc\varrho^2v$,3 18. quicum $ntr\varrho^1$(pr. m.)2v cum quo $o\varrho^1$ (alt. m.) quacum *b* qu. vis. sit om. δ 19. praepararit *t* numquid conv. $r\varrho^3$ 20. num dix. *e*

bus, *de adiumentis;* num quo in loco praeter consuetudinem fuerit aut alieno tempore. in instanti tempore quaeretur, num visus sit, quom faciebat, num qui strepitus clamor crepitus exauditus sit, aut denique num quid aliquo sensu perceptum sit aspectu auditu tactu odore gustatu; nam quivis horum sensus potest conflare suspitionem. in consequenti tempore spectabitur, num quid re transacta relictum sit, quod indicet aut factum esse maleficium, aut a quo sit factum. factum esse hoc modo: si tumore et livore decoloratum corpus est mortui, significat eum veneno necatum. a quo factum sit, hoc modo: si telum si vestimentum si quid eius modi relictum aut vestigium repertum sit, si cruor in vestimentis, si in eo loco conprehensus aut visus transacto negotio, quo in loco res gesta dicitur.

Consecutio est, quom quaeritur, quae signa nocentis et innocentis consequi soleant. accusator dicet, si poterit, adversarium, quom ad eum ventum sit, erubuisse expalluisse titubasse inconstanter locutum esse concidisse pollicitum esse aliquid: quae signa conscientiae sint; si reus horum nihil fecerit, accusator dicet eum usque adeo praemeditatum fuisse,

---

num quid hab. 1,2,ϱ^3 num quem hab. ϛ habuit *c* et adiut. *v* adiutoriis *h*,*μ*^{1} ('vel adiutoribus' *μ*^{2})

1. num quo in loco *vo*^{1}*dc*ϱ^2*v*,3 num quid quo loco *vo*^{2} num quid in loco ϛ 2. fuerit *r*^{2}*db* fuerit vel fecerit *vo*^{2}*l*^{4}*c*ϱ^{23} fecerit ϛ in inst. 3 inst. ϛ quaeretur *hep* quaeritur ϛ numquid visus *eμ*,^{5}*O* 3. vis. fuerit *n* numquid str. *eμntφv* numquid str. *f* num qui str. ϛ ('numquis str.' ϱ^2) 4. exauditus aut *heancφ* num quid om. *h*pal.^{1},*l*^{5} aliquid aliquo *l*^{3} 5. odoratu *no*ϱ^2*vδ*,*b*^{1} gustu *nt*^{2}*dl*^{234}*Vcb*ϱ^3*v* Lamb. et gustu *φ* num quam eorum sens. *f* 6. sensuum *φr*^{2} (ead. m.) Lamb. poterit *l*^{4}ϱ^2 efficere susp. *c* in sequenti *vo*^{1}ϱ^2 7. re tracta relicitum *h* 8. aut malef. factum esse *c* aut factum sit mal. *af* aut ob quo *h* aut ob quod *πeμ*^{1}*f* aut ob quid *a*^{1} aut ab quo *φ* 9. Fo: tumore praeditum aut liv. *v* dec. esse corp. mort. *n* dec. corp. mort. est *φ* mortuum *π* 10. sit factum *b* 11. huiusm. *φ* relictum sit *μ*^{2},2*tr*ϱ^1*v* Lamb. rel. fuerit *φ* 12. vestig. rei *h*$^\circ$*trl*^{4}*vo*^{2}*b*ϱ^{23} repertum *hepμ*,2,*trv* rep. est *vo*^{3}*φ* rep. sit *oκ*,ϱ^1 (pr. m., 'possit' alt. m.) Lamb. reperitur *πp*^{2} repertum fuerit *c*,3 fuerit rep. *o*ϱ^2, crat. perspectum fuerit *vo*^{2} aut cruor *ocbδ*ϱ^2 aut si cr. ϱ^3 aut si in eo *bδ*ϱ^2*vo*^{3}*cφ* Lamb. aut si eo ϱ^3 13. compr. sit aut ϱ^2 depr. *φ* visus fuerit *c* vis. tr. neg. fuerit Lamb. 16. hic acc. *φ* 17. et palluisse *r* 18. loc. fuisse *vo*^{3}ϱ^3*φ* 19. sint 1,*tc*ϱ^2 sunt ϛ nihil horum fec. *rc*ϱ^2*φ* Lamb. 20. adeo usque *c*

quid sibi esset usu venturum, ut eonfidentissume resisteret, responderet: quae signa confidentiae, non innocentiae sint. defensor, si pertimuerit, magnitudine perieuli, non conscientia peeeati se conmotum esse dicet; si non pertimuerit, fretum innocentia negabit esse eonmotum.

Adprobatio est; qua utimur ad extremum confirmata suspi- VI 9
tione. ea habet locos proprios atque communes. proprii sunt, quibus, nisi aeeusator, nemo potest uti, et quibus nisi defensor, nemo potest uti. communes sunt, qui alia in causa ab reo, alia ab accusatore tractantur. in causa eonieeturali proprius locus aceusatoris est, quom dicit malorum misereri non oportere et quom auget peeeati atroeitatem; defensoris proprius locus est, quom misericordiam captat et quom accusatorem ealumniari criminatur. communes loci sunt quom aceusatoris tum defensoris ab testibus contra testes, aps quaestionibus contra quaestiones, ab argumentis contra argumenta, ab rumoribus contra rumores.

---

1. usu esset *c* usui $ntvo^3v$ eventurum $rl^3\varrho^1$ confidenter l^2vo^3 confidentissime et constanter $l^1vo^1\varrho^1$ confidentis se mercuster et resp. h^1 (sic) et fortiter add. h^2 resisteret responderet $ep\pi$ resisteret et responderet $\mu k,2,l^2vo^3$ resisteus responderet ς 2. signa conscientiae φ siut $hep\pi tl^1vo^1b$ sunt ς 3. pericli *f* non scientia h^1 conscientiae peccato $p^1\mu^2a^1f$ conscientiae peccati a^2v 4. secum motum fuisse *e* se om. *fr* dicat *d* fr. innocentiae *n* 6. adprob. μ cum firma *r* 7. haec (suprasc. 'ea') *p* et (a suprasc.) μ (sic) proprii sunt ioci dl^4 pr. sunt hi quibus nisi accusator nemo potest uti et hi quibus nisi defensor non potest uti $pnf^2a^2l^{134}vo^{13}v$ pr. sunt tres quibus n. a. n. p. uti et his q. n. a. u. p. uti *h* pr. sunt quibus n. a. n. p. u et his (sunt suprasc.) quibus n. d. u. p. uti μ (sic) pr. sunt quibus n. a. n. p. uti communes sunt qui alia in causa ab eo et hi q. n. d. n. p. uti communes sunt etc. *c* pr. sunt qu. n. a. nemo uti potest et li q. n. d. uti non potest φ pr. sunt quibus nisi acc. nemo potest uti et hi ('hil' *c*) quibus nisi def. (cett. om.) $cb\delta,\varrho^1$ (pr. m.), ϱ^{23} pr. sunt ii quibus nisi acc. et ii quibus nisi def. nemo potest uti *r*, Lamb. pr. sunt hi quibus nisi acc. u. p. u. *c* hi q. n. def. non potest uti nemo potest uti *d* pr. sunt quorum aliquo nemo nisi acc. uti potest, item quibus nisi def. non potest uti l^2 pr. sunt hi qu. n. acc. n. p. uti (cett. om.) a^1f^1 9. alia causa vo^3 ab reo alia in causa ab acc. l^1 10. loc. est acc. $c\varphi$ 12. atr. pecc. $r\varrho^3\varphi$ facti atr. χ loc. est propr. φ 13. capiat *h* calumpn. $\mu c\varrho^{123}$ 14. indignatur $\varkappa$ tum acc. $t\varphi$ 15. ab test. $he\mu tl^1vo^1\varrho^{13}$ abs test. $p\varkappa$ testem *h* abs quaest. $p^1\pi$ ab quaest. $ep^2\mu aftl^2vo^1$ a quest. *h* 16. ab rum. $he\mu aftl^{12}vo^1\varrho^1$

Ab testibus dicemus secundum auctoritatem et vitam testium et constantiam testimoniorum; contra testis, vitae turpitudinem, testimoniorum inconstantiam: si aut fieri non potuisse dicemus aut non factum esse, quod dicant, aut scire illos non potuisse aut cupide dicere et argumentari. haec et ad inprobationem et ad interrogationem testium pertinebunt.

VII a quaestionibus dicemus, cum demonstrabimus, maiores veri inveniendi causa tormentis et cruciatibus voluisse quaeri et summo dolore homines cogi, ut quidquid sciant, dicant, et praeterea confirmatior haec erit disputatio, si quae dicta erunt, argumentando isdem viis, quibus omnis coniectura tractatur, trahemus ad veri similem suspitionem; idemque hoc in testimoniis facere oportebit. contra quaestiones hoc modo dicemus: primum maiores voluisse certis in rebus interponi quaestiones, quom, quae vere dicerentur, servari, quae falso in quaestione pronuntiarentur, refelli possent, hoc modo: quo in loco quid positum sit, et si quid videri aut aliquo sensu percipi possit; deinde dolori credi non oportere, quod alius alio recentior sit in dolore, quod ingeniosior ad emini-

1. ab test. $a^1\varrho^1$ dicimus *t* sec. auct. dic. *nv* 2. vitae *C* Fo.: secundum vitae 3. sicut fieri *h* 4. dicunt $b\varrho^{12}\delta$ 5. haec ad $n\varrho^3$ 6. ad improbationem et ad interrogationem 1 (ad ^{im}probationem *μ*).2,$v\tau\varkappa^1$ ad impr. et ad argumentationem a^2,f^2 (ubi 'vel argumentationem' suprasc.) $bl^2\varkappa^2$,$c\varrho^{23}$ (ubi 'et arg.') ad probationem et ad improbationem $t\varphi l^1 vo^{13}$ ('ad' alt. om. *φ*) ad prob. vel improb. l^3o ad improb. et ad probationem ('vel argum.' suprasc.) ϱ^1 ad prob. et ad improb. et ad argumentationem *δ* pertinebit a^1 7. ab qu. μ^2a^1ft nostros *φ* 8. inven. veri *f* viros μ^2 ('vel veri' alt. m.) cruciatibus l^{24} 9. quicquid *μnab* 10. confirmatio *hbδ* hec erit disputacionis. Que dicta *bd* si qua dicta erint *h* 11. isdem *e* hisdem *hpμ*,2,*ι* eisdem $c\varrho^{12}b$ eiisdem ϱ^3 coni. omnis *r* 12. trahamus *μ* idem quoque *φ* 13. in om. μ^1 dic. hoc modo *nv* oportebat h^1 14. noluisse μ^1n 15. ea quae *r* sevirie *h* sevire *e* seu ... *pπ* seu μa^1f servari $a^2tr^1l^{13}$ Pith. scrutari seu *v* probari seu *n* probari vo^3 sciri $c\varrho^{123}\delta\varphi$ scire $r^2l^4vo^1b$ et qu. *φ* que in falso *e* (sic) 16. posse *he* possi^{n}t *μ* possint *e* 17. qui in μ^1 quod pos. ea^1 aut si quid $no\varphi\varrho^3$ aut quid esset simile μ^2a^1f simili *h,v* ('simili veri') simile veri *d* et si quid esset simile *ς* quod veri μ^1f,a^1 ('veri' eras. 'videri' suprasc. a^2) aut aliquo sensu perc. ϱ^3 aut aliquo signo perc. l^4 aut aliquo simili signo perc. *ς* 18. perspici *r* possit *htv* oporteret *h* 19. tenerior l^3 (gl. est in rl^2) qui ing. *r* ing. sit $n\varrho^1v$ eminiscendum *h* remin. μ^1 commin. *ς*

scendum, quod denique saepe scire aut suspicari possit, quid quaesitor velit audire, quod quom dixerit, intellegat sibi finem doloris futurum. haec disputatio conprobabitur, si refellemus, quae in quaestionibus erunt dicta, probabili argumentatione; idque partibus coniecturae, quas ante exposuimus, facere oportebit. ab argumentis et signis et ceteris locis, 11
quibus augetur suspitio, dicere hoc modo convenit: quom multa concurrant argumenta et signa, quae inter se consentiant, rem perspicuam, non suspitiosam videri oportere; item plus oportere signis et argumentis credi, quam testibus: haec enim eo modo exponi, quo re vera sint gesta; testis corrumpi posse vel pretio vel gratia vel metu vel simultate. contra argumenta et signa et ceteras suspitiones dicemus hoc modo: si demonstrabimus, nullam rem esse, quam non suspitionibus quivis possit criminari; deinde unam quamque suspitionem extenuabimus et dabimus operam, ut ostendamus nihilo magis in nos eam, quam in alium quempiam convenire; indignum facinus esse, sine testibus coniecturam et suspitionem firmamenti satis habere. ab rumoribus dicemus, si ne- VIII 12
gabimus temere famam nasci solere, quin subsit aliquid, et si dicemus causam non fuisse, qua re quispiam confingeret et eminisceretur, et praeterea, si ceteri falsi soleant esse, argu-

---

1. saepe dicere *r* s. scire *n* s. dicere (dicere) scire *v* sciri *c* posset $b\delta\varrho^1$ (pr. m.)^{23} quod qu. $\mu^2 a^1 v\varrho^3$ 2. quaestor $\mu^1 v d l^4 v b^3$ dixeris $e p \pi \mu a^1$ intell. — doloris om. $1, a^1 f^1$ 3. dolori vo^3 comprobatur *hv* confirmabitur *d* sic ref. $\mu^2 f b$ 5. ex part. dl^4 6. oportebat *h* 7. arguetur *f* dicere om. *h* conveniet dl^4, Lamb. 8. inter se conveniant ndl^4 9. semper persp. hp^1 sem persp. p^2 non suspiciosam om. l^3 videri debere *d* Lamb. videri. item $vo^3 c$,3 10. signis et arg. plus credi quam test. oport. *n* hoc enim μ^2,2,*c* hoc modo $rl^1 vo^1$ haec autem *r* hoc antem *v* hoc modo *h* modo om. vo^3 11. exp. posse φ quo signa *v* eorum testes a^2 testes corum *r* posse corrumpi a^2 12. pretio grā metu vel sim. *n* 13. cetera suspitiones *h* 14. demonstravimus *b* 15. quis crim. vo^3 17. nos esse μ^2 eam om. $fn\varrho^1$ alios quospiam $fn\varrho^1$ 18. fac. esse $h\pi o$ 19. aut rum. *h* ab rum. $vo^1\varrho^1 v$ ab rum. μ (sic) 20. ita temere *rv* pal.[1]. Lamb. tem. ita φ quiin *h* sumpsit *he* supsit μ sub . . sit a^2 (erasis lit. 'mp' et add. *b*) suv . . sit *f* semper sit *n* 21. diceremus *n* confinxerit *r* confingeret et eminisceretur *h* conf. et eminiscetur π confing. *n* ('vel comminisceretur') conf. quare reminisceretur dl^4 reminisc. et conf. $b\varrho^2$ comm. et conf. $\varrho^3\delta$ comm. conf. l^2 recomminisc. vo^3 conf. et comminisc. ς 22. argu-

mentabimur hunc esse verum. contra rumores dicemus primum, si docebimus multos esse falsos rumores et exemplis utemur, de quibus falsa fama fuerit, et aut inimicos nostros aut homines natura malivolos et maledicos confinxisse dicemus; et aliquam aut fictam fabulam in advorsarios adferemus, quam dicamus omnibus in ore esse, aut verum rumorem proferemus, qui illis aliquid turpitudinis adferat, neque tamen ei rumori nos fidem habere dicemus, ideo quod quivis unus homo possit quamvis turpem de quolibet rumorem proferre et confictam fabulam dissipare. verumtamen si rumor vehementer probabilis esse videbitur, argumentando famae fidem poterimus abrogare.

Quod et difficilluma tractatu est constitutio coniecturalis et in veris causis saepissume tractanda, eo diligentius omnis eius partis perscrutati sumus, ut ne parvola quidem titubatione aut offensatione inpediremur, si ad hanc rationem praeceptionis adsiduitatem exercitationis adcommodassemus.

IX 13 Nunc ad legitumae constitutionis partis transeamus. quom voluntas scriptoris cum scripto dissidere videbitur, si a scripto

mentamur μ^2 argumentabitur *r* 1. esse verum hunc *n* 2. proferemus $l^1 vo^1$ primum subitos esse falsos rum. doc. *r* 2. rum. falsos *o* fals. esse rum. *c* 3. fame *h* fama om. a^1 fama falsa *π* et auditioni quos nostros aut homines *h* et aliquos aut omnes *e* et inimicos nostros aut hom. *n* 4. malivolos 1,2,*LVcbφ* maledictos $he\mu^1$ maleficos cvo^2 confinexisse *h* 5. et aliquam aut fictam fab. 1,3,$l^4 vo^1$ et al. fictam fab. 2.$\varrho^1 v$ et aut al. fict. fab. *t,oφ* ('conf.') et al. confictam fab. $a^2 rvo^{23} \varrho^2$ Lamb. et al. fab. confict. l^3 et al. rem. conf. *c* proferemus $\varphi l^4 vo^3$,3 confer. *c* 6. quod *c* dicemus dl^4 hominibus *n* aut add. a^2 (erasa vocula) 7. illi 1,2,*r* ne ϱ^1(pr. m.) tam. *f* neque nos tamen *φ* 8. habere nos fidem $b\delta\varrho^2$ quivis unus homo 1,a^2 (add. 'unus') quis non poss. vo^3 quivis hom. *ϛ* 9. quemvis *nφ* prof. rum. *r* 10. et fictam ϱ^1 et coniectam *b* veruntamen *a* rumor si *μ* vehementer om. *μ* 11. argumentandi $e\mu^1$ forma fid. *hepμ* ('firmam' μ^1) fidem firmam *π* firmam fid. *afr* firmam spem *n* fidem famae $\varrho^2 v\varphi$ 13. quod diff. μ^1 difficillime tractatum est *hπa* (ante corr.) difficillimi tractatus est $e\mu nvo^3$ difficillimum tractatu $f\varrho^2$ difficillima est tractatu *cφ* consecutio *heπ* et quod *r* et quo $p^2 \mu^2 f a^2 n$ 14. veris quoque vo^3 causis om. h^1 omnis eius partis μ^1 15. ut om. *n* titulatione *hπ* 16. vel off. *c* offensatione $hp^1 \pi g r^{12} t l^3 cb\delta$ offensione *ϛ* hanc om. *t* praec. rat. *n* perceptionis *h* 17. accommodavissemus dl^4 accommodaremus $rVl^{12} b\varrho^{123}$ Lamb. 18. partem 1,$r\varrho^1 v$ 19. scribtoris — scribtum *h*

dicemus, his locis utemur secundum narrationem: primum scriptoris conlaudatione, deinde scripti recitatione, deinde percontatione, scierintne advorsarii id scriptum fuisse in lege aut testamento aut stipulatione aut quolibet scripto, quod ad eam rem pertinebit, deinde conlatione, quid scriptum sit, quid advorsarii se fecisse dicant, quid iudicem sequi conveniat, utrum id, quod diligenter perscriptum sit, an id, quod acute sit excogitatum; deinde sententia, quae ab advorsariis sit excogitata et scripto adtributa, contempnetur et infirmabitur; deinde quaeretur, quid ei offuerit, si id voluisset ascribere, aut num non potuerit perscribi; deinde a nobis sententia reperietur et causa proferetur, qua re id scriptor senserit, quod scripserit, et demonstrabitur scriptum illud esse dilucide breviter commode perfecte cum ratione certa; deinde exempla proferentur, quae res, quom ab advorsariis

---

(sic passim) scriptoris om. a^1 a scripto $dl^4\varrho^2$ scripto vo^3 disserere μ^1 dissentire ϱ^3

1. sec. narr. om. kt^1l^3 2. cum laudatione *c* deinde scr. rec. om. l^1 scr. narratione *n* rec. utemur $\varphi cl^3V\varrho^2$,3 demum *nc* 3. percunctatione $fncb\varrho^{123}$ percontatione (vel cunctatione) μ (sic suprasc. μ^2) per conlaudationem $h\pi$ per collationem *e* scirentne *C* scierintne Orelli sc. — testamento om. *b* sc. id adv. *h* scirent ideone adv. $p\pi$ discriptam *h* in lege fuisse $r\varrho^2$ 4. aut in test. aut in st. $\varphi c\varrho^{23}\delta$ 5. ad eandem *fntr* ad rem dl^4 pertinebat *c* pertineat vo^2 scriptum sit quod *f* scr. sit cum eo quod $r\varkappa$ scr. cum eo quod *n* 6. adversariis effecisse *h* adversarios eff. $p^1\pi$ adversarii fecisse se *n* 7. intellegantur *h* intellegatur μ intelligitur ϱ^1,3 intelligatur ς scriptum $o\varrho^2$, crat. sit om. $r\varrho^1$(pr. m.) persc. est δ 8. accute *c* acute ('vel caute') *n* accurate l^3 exagitatum (co suprasc.) μ deinde sent. $hekp^2a^1f^2$ dein sent. *n* deinde ea sent. $a^2to\varphi r\varrho^{12}vb\delta$ deinde sent. ea ϱ^3 deinde a sent. $p^1\pi f^1$ 9. cogitata *f* contempnitur $b\delta$ contempnetur $\pi\mu c\varrho^{123}$ 10. quaeretur om. *n* quid ei obfuerit $e\mu$,2,*t* quid civi fuerit *h* quid divi fu. *p* quid dici fuerat π quid obf. ei *r* qu. ei obfuit ϱ^3 quid periculi fuerit $b\delta\varrho^2$ qu. ei periculi obf. *c* qu. ei per. affuerit *v* qu. ei obf. aut qu. per. fuerit φ 11. adscr. $hp\mu a^1$ ascr. $en\varrho^{12}v\delta\varphi$ asscr. $a^2b\varrho^3$ aut num non 1 ('aut unum non' *e*),$aftl^1vo^{13}\varrho^2$ aut num $n$pal$^4bl^{23}$ aut numquid *o* aut non $\varphi\varrho^1v\delta dl^4\tau$ poterit vo^{13} potuit l^2 potuisset l^3 praescribi *ed*pal^3 perscribere φbpal$^{25}l^{24}vo^{12}$ dein. *n* repp. $e\mu\varrho^1$ 12. hic scr. *n* 13. quod scripsit $\varphi\varrho^2v$,3 id scr. esse φ 14. cum oratione certa $he\pi$,μ ('orat.') cum certa rat. *r* 15. cum om. δ ib. ab om. ϱ^1vc ab adversarii *h*

sententia et voluntas adferretur, ab scripto potius iudicatae sint; deinde ostendetur, quam periculosum sit ab scripto recedere. locus communis est contra eum, qui, quom fateatur se contra id, quod legibus sanctum aut testamento per-
X 14 scriptum sit, fecisse, tamen facti quaerat defensionem. ab sententia sic dicemus: primum laudabimus scriptoris commoditatem atque brevitatem, quod tantum scripserit, quod necesse fuerit, illud, quod sine scripto intellegi potuerit, non necessario scribendum putarit; deinde dicemus calumniatoris esse officium verba et literas sequi, neglegere voluntatem; deinde id, quod scriptum sit, aut non posse fieri aut non lege non more non natura non aequo et bono posse fieri, quae scripturam habuisse *quam rectissime fieri* nemo dicet; at ea, quae a nobis facta sint, iustissume facta; deinde contrariam sententiam aut nullam esse aut stultam aut iniustam aut non posse fieri aut non constare cum superioribus et inferioribus sententiis, aut cum iure communi aut cum aliis legibus communibus aut cum rebus iudicatis dissentire; deinde exemplorum a voluntate et contra scriptum iudicatorum enume-

1. sent. redderetur et vol. $a^2 r\varphi vc,\varrho^1$ ('reddetur'),$^3 b\varrho^3$ esse vol. μ^1 afferetur *eπμ*a^1*fv* ('adf.' *μ*) ad scr. *h* ab scr. *epπμaft*$l^1 vo^2 \varrho^1$ 2. sint *hafl*^{1}*φcb* dein *n* 'deinde — recedere' *μ* habet post 'quaerat defensionem' (5.) ostenditur *hv* ad scr. *h* ab scr. *ea* recedi 3 3. tum fat. *d* 4. se om. *n* contra quod 1,$a^1 fl^1 vo^1 \varrho^1$ contra id quod $a^2\varphi cbl^{24}vo^{23}$ contra quam nl^3 legibus om. l^3 leg. scm. *eμ* leg. sctm. *b* leg. sanccitum a^2 leg. sancitum sit *n* leg. sancitum *ϛ* perscr. fec. *n* 5. tamen qu. *c* quaerit *f* ab sent. 1,$aftrl^1vo^1d$ 6. dic. sic *t* 7. ideo quod vo^3 tantum scr. 1,*tbP* illud tantum scr. μ^2,2*rc* tant. ill. sc. *φ* tantum id scr. l^3vo^3 necessarium *hprb* 8. pot. int. *c* 9. necessarium $\pi\mu^1 l^{123} bP$ calumpn. $\mu n\varrho^{123}$ 10. neglegere *hπμab* nec legere *p* 11. id om. $hr\varrho^2 v$ 12. aut non more 2,$\varphi\varrho^{12}b\delta$, (plerique O.) non natura om. *h* nunc quo et bono *h* non equo non bono *φ* quae habuisse scripturam (orem) quam rect. f^1 (corr. est a m. alt.) qu. hab. scriptorem ('vel turam' suprasc.) quam rect. *n* qu. hab. scriptorem quam rect. *epπa* qua eo hab. scriptorem quem rect. *h* qu. hab. scr. licet quam rect. *μ* quae omnia noluisse scr. quam rect. $to\varphi cl^{13}vo^3$ qu. omn. scr. nol. qu. rect. *ϛ* ('voluisse' *φd*) 13. rect. ea fieri nemo *μ* rect. f. ea nem. 2 rect. nem. *t* nem. dubitet Pith. ad ea *hπ* 14. sint facta *tr* facta sunt $\mu\varrho^2$ rectissime *φ* 15. stulta aut iniusta *h* aut constare *hπ* 16. aut inf. *c* 17. cum iure om. *h* 18. exemplum *πf* exemplorum ('vel plum' suprasc.) *n* 19. vol. contr. rbl^2vo^1 vol. vel contr. vo^2 enu-

ratione utemur, deinde legum et stipulationum breviter exscriptarum, in quibus intellegantur scriptorum voluntates, expositione. locus communis contra eum, qui scriptum recitet et scriptoris voluntatem non interpretetur.

Quom duae leges inter se discrepant, videndum est 15 primum, num qua obrogatio aut derogatio sit, deinde, utrum leges ita dissentiant, ut altera iubeat, altera vetet; an ita, ut altera cogat, altera permittat; infirma enim erit eius defensio, qui negabit se fecisse, quod cogeretur, quom altera lex permitteret: plus enim valet sanctio permissione. item illa defensio tenuis est, quom ostenditur id factum esse, quod ea lex sanciat, cui legi obrogatum vel derogatum sit; id, quod posteriore lege sanctum sit, esse neglectum. quom haec erunt considerata, statim nostrae legis expositione recitatione conlaudatione utemur, deinde contrariae legis enodabimus voluntatem et eam trahemus ad nostrae causae commodum;

---

meratione *he*,2 (enumeratione *f*), cvo^2 Pith. enumerationem $p\pi\mu^1 tr\varrho^1$ (pr.m.) 3 munerationem μ^2 enumeracionum *v* enumeratio ϱ^1 (pr. m.) $ob\delta$ enum. est l^{13} enum. fiat *d* enum. fiet $l^4vo^1\varrho^2$ en. dabitur l^2 enumerationem faciemus τ enumeratione utemur φ.

1. legem stip. 1,ϱ^1 ('stipulationem *e* 'stipulatione' μ^1 'astipulationem' π) leg. ac stip. $\mu^2 futc$ leg. et stip. ϛ exscriptarum *kb* exscriptorum *h* scriptarum *e* excerptarum μ,2,tcl^2 except. $ro\varphi l^{134} V\varrho^{23}\delta$ 2. voluntates sed exposito *h* voluntas sed expositio μ^1 voluntas expositio *t*,3 vol. haec exp. π vol. et exp. ϛ ('voluntas' om. *n*). Sc.: voluntates, expositione 3. exp. fiet $t^2\varrho^2$ et loc. δ communis om. a^1 eum om. ϱ^1 rec. scr. *t* recitat l^4vo^3 4. interpretatur μ^1 5. gentes *h* leges gentis μ discrepant *n*,3 discrepent ϛ 6. namque abrogatio aut der. sit $h\pi$ num qua abr. aut der. sit $p\mu^2\varrho^2\delta$ num quae abr. vel der. sit 2 num quae abr. aut d. s. *bo* num quid abr. an der. s. l^2vo^3 num abr. an d. s. ϱ^1 utrivis abr. an d. s. ϱ^3 num quae abr. d. s. Pith. num quae abr. tum d. s. φ que der. aut abr. sit *c* an abrogatione aut derogatione sit μ^1 an abr. an derogatio sit $etl^{13}vo^1$ an abr. aut der. s. a^2n^2 an abr. vel der. legis alicuius intercesserit dl^4 obrogatio Lambin. 7. lege sit adessentia aut *h* dissensio *f* iubet *h* 8. ut altera dimittat dl^4 9. negavit $e\mu$ sese fec. *o* fec. se δ ab altera cum alt. tl^1vo^1v cui alt. 1,*f* 10. permittat l^4 sanctio quam permissio $o\varphi$ 11. sit tenuis dl^4 ost. in fact. *h* 12. sanceiat μ sanctiat $eaf\varrho^{12}c$ sanxiat ϱ^3v legi om. l^3 aliquid abr. obrog. *hv* abrog. ϛ aut der. add. h^2, om. φ vel der. ϱ^2 der. aut abr. δ id vero quod $vo^3\varphi$ et id qu. δ id quidem *v* 13. sanccitum μ (sic) sanctitum $f\varphi$ sancitum *ob* 14. et rec. et coll. φ 15. utemur om. *n* enotab. $he\mu^1$ 16. caus. utilitatem *c*

deinde de iuridiciali apsoluta sumemus rationem iuris et quaeremus partes iuris cum utra faciant; de quibus partibus iuris posterius disseremus.

XI 16 Si ambiguom esse scriptum putabitur, quod in duas aut pluris sententias trahi possit, hoc modo tractandum est: primum sitne ambiguom, quaerendum est, deinde quo modo scriptum esset, si id, quod advorsarii interpretentur, scriptor fieri voluisset, ostendendum est; deinde id, quod nos interpretemur, et fieri posse et honeste recte lege more natura bono et aequo fieri posse; quod advorsarii interpretentur, e contrario; nec esse ambiguom scriptum, quom intellegatur, utra sententia vera sit. sunt, qui arbitrentur, ad hanc causam tractandam vehementer pertinere cognitionem amphiboliarum eam, quae a dialecticis proferatur; nos vero arbitramur, non modo nullo adiumento esse, set potius maxumo inpedimento: omnis enim illi amphibolias aucupantur, eas etiam,

---

1. deinde de iuridiciali *fat* deinde iudicali *h* deinde iudiciali $ep\pi\mu^1v\delta$ deinde iuridiciali nl^2vo^3 d. a iuridiciali *c* de. de iudiciali ϱ^2 apsoluta om. t^1 assumeinus $vo^3\varphi$ utemur ratione iuris $b\varrho^2\delta$, crat. et — iuris om. dl^4 2. partes iuris $h\pi c$ verum cum faciant $hep\pi$ utrum cum ea faciant $ac\varphi$ utrum cum ea faciat verum cum faciant *e* utro cum faciant *b* utr. c. ea conveniant dl^4,ϱ^2 ('convenirent') Sc.: c u m u t r a f a c i a n t de qua parte iuris $1,2,t\varphi rdl^4\varrho^1c,v$ ('iuris parte') parte iuris om. l^3 iuris om. *b* de quibus partibus iuris med. 4. esse scriptum putabitur $he\pi l^4\varkappa vo^3\varphi$pal.^{125},3 est scr. put. p^1d sc. esse putavitur ϱ^1 putabimus esse scr. vo^2 est scr. ut puta μnc crat. esse scr. putabitur ut puta *af* pal^{46} tl^1vo^1 aut in pl. *tv* 5. transigendum φ primo ϱ^2 6. qu. sit *h* quomodo scr. esset *c* ('esset' in ras.) quom scr. sit ol^4vo^{12} ϱ^2v,3 quom est scr. *r* quando scr. est 1,2,*t* quando scr. sit $l^{13}vo^3\varphi$ quando quomodo scr. sit ϱ^1(pr. m.) 7. sed et quod $hep\mu,fn$ set quod *t* sed et si id qu. πal^1. sed etiam si id qu. l^3 et si idqu. l^2vo^1,ϱ^1(pr. m.) interpretantur μ^2af^2 interpretatur μ^1 8. deinde quod *h*,2,*rv* deinde in qu. *e* nos om. $ec\delta$ interpretamur *r* 9. et dicemus fieri posse *d* posse hon. π recte om. $h^1t\varrho^3$ et honeste lege recte more nat. *c* et. r. et l. m. et nat. $b\delta$ et l. et r. et m. et nat. ϱ^{12},v (om. ultimo 'et') r. et l. et ratione et m. et n. ϱ^3 more naturae *e* 10. interpretantur af^2 *c*,*P* 11. neque *f* non $l^4\varrho^2$ ambignum $el^{24}\varrho^2$ ambiguo *t* ambigue ς dictum vo^3 intelligitur *c* 12. utra $h^1,e\mu^1pf^2tb\varrho^{123}\delta\varphi c$ utrum $h^2\mu^2f^1$ vera sent. sit $b\delta$ vera utra sent. sit crat. arbitrantur $\mu^1b\varrho^3\delta c\varphi$ 13. pervenire *f* amphiboliarum $1,a^1f$ amphibologiarum ς(a^2), ut infra (16) 14. ab dial. $h\pi nc$ proferatur $1,tl^{34}$ profertur ς nos autem *o* arb. nullo adium. esse *e* arb. non modo ullo adium. esse *m* 16. illi om.

quae ex altera parte sententiam nullam possunt interpretari. itaque et alieni sermonis molesti interpellatores et scripti quom odiosi tum obscuri interpretes sunt, et dum caute et expedite loqui volunt, infantissumi reperiuntur: ita dum metuunt in dicendo, ambiguom ne quid dicant, nomen suum pronuntiare non possunt. verum horum puerilis opiniones rectissumis rationibus, quom voles, refellemus; in praesentiarum hoc interdicere non alienum fuit, ut huius infantiae garrulam disciplinam contempneremus.

Quom definitione utemur, primum adferemus brevem vo- XII 17
cabuli definitionem hoc modo: maiestatem is minuit, qui ea tollit, ex quibus rebus civitatis amplitudo constat: quae sunt ea, quae capio: suffragia magistratus. nempe igitur tu et populum suffragio et magistratum consilio privasti, quom pontis disturbasti. item ex contrario: maiestatem is minuit, qui amplitudinem civitatis detrimento adficit. ego non adfeci, sed prohibui detrimento: aerarium enim conservavi, lubidini malorum restiti, maiestatem omnem interire non passus sum. primum igitur vocabuli sententia breviter et ad utilitatem cau-

---

$h\mu^{1}o$ illi dialectici *r* nuncupant (c. gl. 'intelligant') *r* 1. qui *c,x* parte ex alt. 2 ex p. alt. $b\varrho^{2}$ parte alt. *c* Fo.: quarum ex alt. p. 2. et om. ϱ^{23} et alii *h* sermones *b* et om. *h* scriptum od. ϱ^{1}(1ma) scr. cum od. $hefbl^{24}$ scr. tum od. ς 3. caute expediteque 3 Lamb. 4. vol. loq. *t* infantissimi *hπac* infantessimi p^{1} infacetissimi $ep^{2}k\mu^{1}$ et ita ϱ^{2} 5. amb. ne quid *e* ne qu. amb. ς 6. pueriles et garrulas $l^{4}vo^{1}v$ 7. reffell. *μ* impres. *bφ* impraes. *o* in praesentia *r* intercedere $hep^{1}\pi a^{2}nto\varphi dl^{124}vo^{12}\varrho^{12}\delta$ interdicere $\mu a^{1}fvc\varrho^{3}$ 8. fuit a proposito *δ* 9. contempn. *πμ* contempnamus ϱ^{1} 10. cum de difinit. *μ* diffin. *hancb* 11. magest. *h* minuit is *n* his min. *μv* 12. et qu. *h* rebus om. μ^{1},pal.[1],[6] civilis vo^{1} amplit. om. *d* haec sunt pal. [1] 13. quae capio *he* qu. cupiunt π,b^{1} qu. capiunt ς Fo.: quibus caveo. suffr. magistr. 1,2 suffr. populi et consilia magistratus *r,φ* ('consilium') suff. pop. consiliumque mag. *c* suff. pop. et mag. consilium ς igitur om. ϱ^{3} et tu *eφ* 14. suffragio om. *c* consilii *π* concilio *v* potes *h*• 15. distribuisti *δ* e contr. ϱ^{23} magest. *μ* 16. amplitudini civ. est detr. e^{2} detrimento facit *μan* aff. ego non om. *o* afficit — detrimento om. $1,a^{1}f$ sed proh. detr. om. *c* 17. detrimentum *r* Lamb. a detr. *v* enim om. $l^{2}\varrho^{3}$ servavi *d* 18. sum pass. *c* 19. pr. ergo *b* et om. nbl^{2} ad utilitatem causae adcommodate *h,b* ('accommodata') ad ut. adcommodatae causae *epπμan* ad ut. accommoditate caus. *f* ad ut. accommodata causae tl^{13}

sae adcommodate describetur; deinde factum nostrum cum verbi descriptione coniungetur; deinde contrariae descriptionis ratio refelletur, si aut falsa erit aut inutilis aut turpis aut iniuriosa; id quod ex iuris partibus sumetur de iuridiciali apsoluta, de qua iam loquemur.

18 Quaeritur in translationibus *primum*, num aliquis eius rei actionem petitionem aut persecutionem habeat, num alio tempore, num alia lege, num alio quaerente: haec legibus et moribus aequo et bono reperientur, de quibus dicetur in iuridiciali apsoluta.

In causa ratiocinali primum quaeretur, ecquid de rebus *maioribus aut minoribus aut* similibus similiter scriptum aut iudicatum sit; deinde utrum ea res similis sit ei rei, qua de agitur, an dissimilis; deinde utrum consulto de ea re scriptum

---

vo^{12},*cP* ('causa') ad ut. caus. nostrae accomodate l^{2} ad ut. accommoditatem nostrae causae vo^{3} ad ut. et commoditatem c. nostrae *φ* ad ut. et ad commoditatem *rκ* ('causae' om.)

1. discribitur *h* describitur $e\mu^{1}\varrho^{23}\delta$, aliquot *O* describatur *c* describeretur nl^{4} definietur *r* 2. verbi et descr. *πn* descr. — contr. om. 1,$a^{1}o$ coniungitur descr. *b* definitione vel descr. coniungetur l^{3} descr. et ratione aptabitur *r,d* (ubi 'et' om.) et descr. rat. aptabitur l^{4} deinde om. *b* et discriptionis ratione ref. *e,p* ('aptabitur' mg.) *π* descriptione is ratione felletur *h* et descr. ratione aptabitur refelletur *μ*,a^{1} (ubi 'ratione aptabitur' erasa),*f* et descr. ratione adiungetur *o* 3. si falsa *h* 4. id quod $hp^{1}\pi$ idque $ep^{2}\mu^{1}tc$ de iudiciali *hep* de iuridicali *π* 6. primum non μ^{1} eius res *h* 7. aut pet. *φ* prosecutionem $\mu^{2}a^{1}f$ exsecutionem a^{2} ('vel ex' erasa una syll.) $nt\varphi l^{12}vo^{1}\varrho^{1}$(m. alt.)$3\delta^{1}c$ possessionem *b*,δ^{2} ('vel poss.') possessionem aut exsecutionem ϱ^{1}(pr. m.) aut execut. possessionem *d*,l^{4} ('vel poss.') hab. quem non oporteat $\varphi vo^{13}\varrho^{1}\delta$ et num *b* num alio tempore num alia lege $hp\pi\mu ka^{1}$pal.[46]*c* n. al. modo n. al. temp. n. al. loco n. al. lege *t*pal.[1235], Pith. n. al. temp. al. mod. al. loc. n. al. lege *o* n. al. modo temp. loco n. al. lege a^{2} ('modo' et 'loco' suprasc.) $nr\varphi\varrho^{2}v$,3 n. al. mod. al. temp. n. al. lege n. al. loco ϱ^{1} num al. t. — lege om. *e* 8. qu. aut agente $tro\varphi\varrho^{2}v$,3 leg. et mor. *heπμnoφ* leg. mor. ς 9. aequo et bono om. $a^{1}f$ aequa et bona 1 repperietur μ^{1} reperiemur *π* reperiuntur *rc* dicetur om. *a* iuridicali *h* 11. ratiotinali $e\mu^{2}$ ratiocinali *pc* raciocinali *a* ratiocinari *f* ratiocinali $t\varphi l^{13}vo^{1}.\varrho^{12}$ rationali μ^{1} quaeritur $h\varrho^{1}v\delta\varphi$ etquid *hepμ* $l^{1}\varrho^{2}$ quod *fn* quid $\pi at\varphi l^{34}oV\varrho^{1}v$,3 12. aut dissimilibus 1,*ft*,a^{1} ('dis' eras.) aut similibus aut dissimilibus dl^{4} sim. aut diss. ϱ^{1}(pr. m.) Fo.: de similibus rebus (med. om.) scr. sit aut iud. *δ* sumptum sit aut iud. ϱ^{3} 13. rei om. l^{4} [1] de qua $hero\varrho^{123}v$,[3]*O* 14. agitatur *ep*

non sit, quod non voluerit cavere, an quod satis cautum putarit propter ceterorum scriptorum similitudinem. de partibus legitumae constitutionis satis dictum est; nunc ad iuridicialem revortamur.

Apsoluta iuridiciali constitutione utemur, quom ipsam XIII 19
rem, quam nos fecisse confitemur, iure factam dicemus sine ulla adsumptione extrariae defensionis. in ea convenit quaeri, iurene factum sit. de eo causa posita dicere poterimus, si ex quibus partibus ius constet, cognoverimus. constat igitur ex his partibus: natura lege consuetudine iudicato aequo et bono pacto. natura ius est, quod cognationis aut pietatis causa opservatur, quo iure parentes a liberis et a parentibus liberi coluntur. lege ius est id, quod populi iussu sanctum est, quod genus: ut in ius eas, quom voceris. consuetudine ius est id, quod sine lege aeque ac si legitimum sit, usitatum est, quod genus: id, quod argentario tuleris expensum, a socio eius recte petere possis. iudicatum est id, de quo sententia lata est aut decretum interpositum. ea saepe diversa sunt, ut aliud alio iudici aut praetori aut consuli aut

---

ea de re *r* scr. sit quod non vol. cav. *n* scr. sit non quod voluerit cavere $hep^1\pi$ scr. sit non quod (vel numquid *v*) noluerit μ (sic) sc. non sit quod non vol. cav. a^2 ('quod non' in ras.) sc. s. numquid vol. cav. *f* sc. s. quod noluerit cav. p^2 sc. sit (om. q. non vol. cav.) l^1 non scr. sit quod nol. cav. $b\varrho^1o$ nichil scr. sit quid vol. cav. ϱ^2 nihil scr. sit eo quod nol. cav. ϱ^3,φ ('eo' om.) nihil sc. sit quod nunquam vol. cav. δ scr. nihil sit quod nol. cav. *d* scr. non sit numquid vol. cav. *c*

1. an quod sat. $1,n\delta$ an quid sat. *af* quod sat. $tc\varphi l^{13},V,3$ ideoque satis l^4 vel quod satis ϱ^2 putaret *o* 4. revertamur *c* iuridicalem π (ut 5) 6. confitebimur ϱ^3 factum $hen\mu$ 7. ass. ulla *v* et extr. μ (sic) extraneae $l^{14}vo^3v\varphi$ contrariae ϱ^3 conv. quaeritur *e* 8. factum sit $r\varphi\varrho^3\delta$ de ea $e\mu$ ideo *f* 9. ius — igitur om. $\mu^1\varrho^2$ ius om. δ ig. ius φ 10. indicio μ^1 aequo bono $vo^3\varrho^1$(alt. m.)^{23}v 11. bono et pacto $vl^4\varphi$ naturae ius μfrP cognit. *h* 12. et par. *r* et lib. a par. ϱ^1 13. est quod $l^3vo^3\varrho^3\varphi$ iussu populi 3 sancitum $c\varrho^1$ sanctitum ϱ^2 factum *v* firmatum φ 14. quod genus est l^4 quod est gen. ϱ^1(alt. m.) ut om. *r* in om. *n* ea *he* eas convoceris $\mu^1a\varrho^3$ convoceris eas ϱ^2 cum vocaris *c* consuetndine quod .... id quod sine *n* (sic cum lac.) 15. id est *e* id om. $vo^3\varrho^3\varphi$ 16. quo gen. π qu. gen. est ϱ^1(alt. m.) optul. π abtuleris *e* obtul. *nc* contul. $r\varrho^{13}$ 17. ab soc. $anl^4\varrho^1$ recte petere $hep\pi\delta$ repetere recte *f* recte rep. ς 18. impositum $c^1\varrho^2$ Interp. est ϱ^1 ea spe *f* 19. aliautalio *h* aliud alii φvc^2

tribuno plebis placitum sit, *et fit, ut de eadem re saepe alius aliud decreverit aut iudicaverit*, quod genus: M. Drusus praetor urbanus quod cum herede mandati ageretur, iudicium reddidit, S. Iulius non reddidit. item C. Caelius iudex apsolvit iniuriarum eum, qui Lucilium poetam in scena nominatim laeserat, P. Mucius eum, qui L. Accium poetam nominaverat, condemnavit. ergo, quia possunt res simili de causa dissimiliter iudicatae proferri, quom id usu venerit, iudicem cum iudice, tempus cum tempore, numerum cum numero iudiciorum conferemus. ex aequo et bono ius constat, quod ad veritatem communem videtur pertinere, quod genus: ut maior annis LX et cui morbus causa est, cognitorem det. ex eo vel novom ius constitui convenit ex tempore et hominis dignitate. ex pacto ius est, si qui inter se pepigerunt, si quid inter quos convenit. pacta sunt, quae legibus opservanda sunt, hoc modo: rem ubi paciscuntur, in comitio aut

---

1. tribuno plac. sit *h* tribus plac. sit *e* tribus p. plac. sit μ tribuno p. L. plac. sit *b* tribuno populi plac. sit dl^4 trib. pl. sit plac. $vo^3\varphi$ ut fit ut de *e* et si de ϱ^3 et sic ut de δ et fit om. l^4 ea re l^3 saepius l^2 de eadem re ut saepe vo^3 aliud alius $f\varrho^{123}$ 2. et ind. *d* indicari *h* iudicaverit $arl^4\varrho^1vb\varrho^3$ gen. est $vo^3\varphi$ marcus drussus *h* 3. quicum her. ϱ^1(pr. m.) reddit — non reddit *f* redidit — non redidit *h* 4. sextus iulius *e* Item atelius *h* item caelius *epkft* item celius μanc it. c. celius $o\varphi$ it. G. Celius *b* it. aulus caelius l^3,l^1vo^1 ('aulius') iudex om. *t* 5. iniuria. π cum qui *h* lucillium *d* lucillum l^4 lucium $a^1fl^3vo^{23}$ in scaenā $h\pi$ in scenam $epktl^1$ in cena $cvo^{12}\varrho^3v$ leserit *h* luserat *t* 6. praetor M. l^1 P. om. *e*,2 mutius $henc\varphi$ L. om. $\mu^1l^1\varrho^2$ lucium *a* lucelium l^4 actium $enl^4\varrho^{12}v$ 7. possunt tres *e* dissimile *v* 8. iudicare *c* (sic) evenerit $t^2\varrho^2$ ven. id iudicem cum iudicet *h* 10. conferemus r^2 ² Ox. efferemus r^1 proferimus μ^2 proferemus ς quod ad veritatem communem $1,a^1f^1$ qu. ad ver. utilitatem comm. ϱ^1(pr. m.) qu. ad ver. et ut. comm. tf^2,3 qu. ad ver. et ad comm. ut. nr,a^2 ('ac ad comm.') quod ver. et ut. comm. *v* qu. ad ver. et comm. ut. φ qu. ad ver. et ad ut. pertinet comm. *c* 11. genus est $\varrho^3v\varphi$ 12. annis om. *e* et cum $hep\pi fa$ orbus *h* moribus evo^3 morbi μ (*i* in ras.) p^2f 13. vel om. $t\varphi\varrho^1$(alt. m.)$2\delta l^{34}v$ eras. *c*. eciam novum *v* debet φ ex temporis *b* et om. dl^4 et ex hom. $ab\varrho^3$ ius constat φ 14. est qui quid *f* si quid inter se 1,2,3, $to\varphi cLvo^{12}\varrho^1$ si quod inter se ϱ^2 si quis int. se *v* si quidam int. se c^2 pepigerint rl^4v si que μ^1 si quod *v* 15. inter aliquos $\varphi l^4\varrho^2v$,3 16. rem — ni pagunt om. $t^1\delta$ rem ubi paciscuntur 1,2 rem ubi pagunt

in foro ante meridiem causam cuicito; sunt item pacta, quae sine legibus opservantur ex convento, quae iure praestare dicuntur. his igitur partibus iniuriam demonstrari, ius confirmari convenit, idque in apsoluta iuridiciali faciendum videtur.

* * *

Quom ex conparatione quaeretur, utrum satius fuerit: agere XIV 21
id, quod reus dicat se fecisse, aut id, quod accusator dicat oportuisse fieri, primum quaeri convenit, utrum fuerit utilius ex contentione, hoc est, utrum honestius facilius conducibilius; deinde oportebit quaeri, ipsumne oportuerit iudicare, utrum fuerit utilius, an aliorum fuerit utilius statuendi potestas; deinde interponetur ab accusatore coniectura, qua re putetur non ratione factum esse, quod melius deteriori anteponeretur, sed in eo dolo malo *negotium* gestum aliqua probabili causa, de qua ante dictum est. ab defensore contra refelletur argumentatio coniecturalis. *deinde quaeretur, potue-*

---

trbδ Prisc. X, 5, (894, 23) rem ubi pangunt $dl^4\varrho^{23}v$ rem u. pagunt pagunt ϱ^1 rem tibi pagunt *φ*. Fo: rei ubi pac. in comitio 1,2 ('comicio' *μa*). oratione pagunt. in comitio $rd\varrho^{12}o$ oracioni pag. in com. bl^2(alt. m.) 3, Prisc. l. c. orationem pangunt in com. ϱ^3,φ ('pag.') de oratioue pang. in com. *v* oratione paeiscuntur in com. t^2

1. ant foro a^1f,c ante meridiem om. dl^4 euieito $hep^1\pi k^1$ conieito μk^2,2,ϱ^1(pr. m.) eonitito *b* reiicito ϱ^3 eoniicito ς Fo.: coieiunto (cf. Gell. XVII, 2.) 2. sine lege *δ* convento *gr*.12,hel^3 contuento μ^1 conventu ς (*p*? *π*?) de inre odl^4v,3 iura *f*,pa^{14} iuri l^3c videntur *d* 3. igitur his *r* conv. ins eonf. *r* 4. id quod $hp^1\pi$ iuridicali *hπ* faciund. *μfn* faciund. *a* (ead. m.) 6. de eomp. vo^3 ex paratione *h* quereretur hp^1 quaeritur *t* satis μ^1 sa.tius *a* (lit. eras.) facere ϱ^1(alt. m.)^{23},*b* 7. dicat om. *af* 8. convenit et $e\varrho^1$(alt. m.) eonveniet μnvo^3 conveniat *t* ut. an inutilius o venustius ς honestins Lamb. 10. oportebat *h* indicari *heπ* 11. util. om. *oφ* sanciendi vo^2 12. ab acc. eonieetura $e\mu^2$,2,$t\kappa l^3$ ab acc. eoniecturali *hpπ* ab acc. in conieeturali μ^1 (sic) ab acc. coniectura suspicio ex eonst. eoniecturali *r* ab acc. susp. ex eonst. eonieeturali ς qua putetur *e* 13. non ratione $p\pi\mu a^1f\varrho^1c$ ratione *he* non ea rat. ς quod mel. μp^2,2,$tl^{14}vo^{13}c$ quo mel. *heo*, cett. *C* anteponetur fl^{24} interponeretur *v* 14. sed in eo dolo *π* suneo dolo *e* sine eo d. *h* sed eo d. p^1 sed in d. *r* sed d. ς maguo ϱ^3 esse gestum *v* gestum de aliqua probabili causa. ab defensore referatur ('def.' *h*) argumentatio conieeturalis de qua ante ('antea' *h*) dictum est. deinde quaeretur potuieritue vitari, ne in eum locum veniretur. his ita tract. 1,2 ('denique' μ^2a^1f 'queri' μ^1 'ab defensore' om. $p^2\mu af$

22 *ritne vitari, ne in eum locum veniretur.* his ita tractatis accusator utetur loco communi in eum, qui inutile utili praeposuerit, quom statuendi non haberet potestatem; defensor contra eos, qui aequom censeant rem perniciosam utili praeponi, utetur loco communi per conquestionem, simul quaeret ab accusatoribus, ab iudicibus ipsis, quid facturi essent, si in co loco fuissent, et tempus locum rem deliberationem

XV suam ponet ante oculos. translatio criminis est, quom ab reo facti causa in aliorum peccatum transfertur. primum quaerendum est, verene in alium crimen transferatur; deinde spectandum est, aequene magnum sit illud peccatum, quod in alium transferatur, atque illud, quod reus suscepisse dicatur; deinde, oportueritne in ea re peccare, in qua alius ante pecca-

---

'his sic tract.' *he*) gestum deinde qu. p. v. n. i. e. veniretur locum aliqua pr. c. ab d. refellatur a. c. d. q. a. d. est. his tract. $tl^{3}vo^{3}$ gestum deinde q. p. v. n. i. e. loco inveniretur ab def. contra referetur ('contra referetur' etiam $\varrho^{2}\delta$, 'contra referatur' ϱ^{3}) arg. coniect. aliqua pr. c. d. q. a. d. est. bis tract. *r* gestum de al. pr. c. deinde qu. p. v. n. i. e. l. v. ab def. c. refellatur a. c. d. q. a. d. est. his locis ita tract. $l^{124}vo^{12}P,b$ ('de aliqua prob. causa' om. 'referatur' ut l^{2} 'de' om. l^{1} et 'locis') negotium esse gestum de al. prob. c. deinde potueritne — veniretur. ab def. — coniect. de q. a. d. est. his locis sic tract. φ gestum deinde qu. — veniretur ab def. prius reffelletur al. pr. c. arg. coni. his ita tr. *c* Sc. gestum d. a. p. c. de qua a. d. est; ab defensore — c. r. a. c. deinde qu. etc.

1. hissit tractatur μ^{1} 2. utetur hoc comm. loco $bl^{2}vo^{12}$ ut. loco hoc comm. ϱ^{1} ut. hoc l. comm. ϱ^{3} comm. ut. loc. *v* ut. comm. loc. ϱ^{2} 3. faciundi ϱ^{3} haberet l^{3} habuerit ς def. autem *c* qui cum cens. r. p. utilis pr. ut eius loc. *h* rel pernitiosae utilem π 5. comm. loco $c\varrho^{2}$ et simul $o\varphi$,3 quaerat 1 6. acc. ab iud. 1, ('a lud.' π) 2,*trc* acc. et ind. $l^{34}vo^{3}\varrho^{2}\varphi$,3 7. sin in eo loco ϱ^{1}(pr. m.) et ipse temp. l^{4} temp. et loc. $rvo^{3}c\varphi$ rem om. $r\varrho^{3}$ et rem φ deliberationemque *r* et delib. $vo^{3}\varphi$ 8. tuam *h* ponat l^{3} a reo ϱ^{1} 9. causa malorum μ^{1} primum 1,2 qna pr. *t* primum in ea *c* in qua prim. ς (a^{2}) 10. verene 1,2,$to\varphi l^{13}vo^{3}c$, Pitb. iurene ς crimen in alium 3 referatur vo^{3} expectandum *h* 11. est om. *nb* aeque 1,2*tob* si aeque $rdl^{4}vo^{3}v\delta$ an aeque ϱ^{2} eque magnum ne de ea re sit illud *c* (sic not.) aequene Gronov. illud pecc. sit ϱ^{1} id pecc. — atque id. $vo^{3}\varphi$ 12. transfertur $\varrho^{1}v\delta$ fecisse φ susc. dicitur *t* se fateatur. junt. susc. — ante fieri om. a^{1} 13. deinde — peccarit om. f^{1} re om. μl^{4} in eadem re vo^{3} inque pecc. μ ante alius *v* peccaverit $e\mu\varrho^{3}v$ peccaret *h* peccaverit ante *c*

verit, deindę, oportueritne iudicium ante fieri; deinde, quom factum iudicium non sit de illo crimine, quod in alium transferatur, oporteatne de ea re iudicium fieri, quae res in iudicium non venerit. locus communis accusatoris contra eum, qui plus censeat vim quam iudicia valere oportere, et ab adversariis percontabitur *accusator*, quid futurum sit, si idem ceteri faciant, ut de indemnatis supplicia sumant, quod eos idem fecisse dicant: quid si ipse accusator idem facere voluisset? defensor eorum peccati atrocitatem proferet, in quos crimen transferet; rem locum tempus ante oculos ponet, ut ii, qui audient, existument, aut non potuisse aut inutile fuisse rem in iudicium venire. concessio est, per quam nobis XVI 23
ignosci postulamus. ea dividitur in purgationem et deprecationem. purgatio est, quom consulto a nobis factum negamus. ea dividitur in necessitudinem fortunam inprudentiam. *de his partibus primum ostendendum est; deinde ad deprecationem revortendum videtur.* primum considerandum est, num culpa ventum sit in necessitudinem *num culpa veniendi neces-*

---

1. lud. proferri $\varphi\varrho^{23}$ iud. praef. l^2vo^3 lud. ferri l^3 2. non est *e* 3. oportetne *d* dea re a^1 de ea re om. *d* fieri om. *h* quae res — venerit om. *r* in iudicium om. *d* 4. non venerit 1,2,$tc\varrho^{13}\delta$ non venit l^3 non om. o non devenerit $bl^4\varrho^2v$ non devenit vo^1 nondum venerit *E* accus. erit φvo^3v 5. tum quam ϱ^2 nunquam ϱ^3 oportere om. *b* 6. perconct. *h* percunct. *ancP* 7. indempn. μ indampn. *n* indamn. a^2v inde natis *b* eosdem idem μ (sic) idem eos *c* 8. dicant 1,$l^1vo^2c\varrho^{13}\delta$ dicant μ dicat ς(*a*) et quid $vo^3\varphi$ quid si idse μ quod si ipse *c* quid si idem acc. ipse φ voluisse *n* 9. defensorum eorum μ^1 in quo *h* 10. transferet 1,*afκc* transfertur $n\varrho^1$(pr. m.)^2v transferatur ϱ^3 transferetur ς tempus locum *h* 11. hi 1,2,*tb* hii ϱ^{123} ii om. o audient *hep* audiunt μ,2,*trbP*,^4O audierint $l^4vo^3\varphi$ non posse $l^3c\varrho^1$,3 aut inutile fuisse *he* $l^{123}vo^3\varphi P$ aut non iuut. fu. π aut non ut. fu. ς 12. venisse *t* 13. deprecationem. hic ignoscendi ratio quaeritur ex his locis. purgatio *hepπ* gr^{12},2 depr. hic ignosci queritur ratio e. h. l. purg. μ^1 depr. et purgatio δ 14. fact. non neg. π neganius a nobis factum *f* 15. et ea divid. c necessitatem $\mu^2a^1ftodl^{14}vo^2\varrho^1$ et impr. φ 16. de hiis ϱ^3v de ... partibus *n* ('*his*' eras.) partibus prius l^2vo^3 dein ad predicationem $h\mu^1$ 17. est om. vo^3 est non ϱ^1 est utrum $\varrho^3\delta$ 18. num culpa ventum sit in necessitudinem fecerit *e* ('veniendi' in mg.) num culpa ventum sit in nec. num culpa veniendi necessitudinem fecerit *hμ* gr^{12} num per culpam v. s. in nec. num culpam veniendi necessitudo fecerit *pπanc*,*f* ('videndi'),φ ('fec. nec.')*tr*,o ('in necessitatem'),3

situdinem fecerit; deinde quaerendum est, ecquo modo vis illa vitari potuerit ac levari; deinde is, qui in necessitudinem causam conferet, expertusne sit, quid contra facere aut excogitare posset; deinde, num quae suspitiones ex coniecturali constitutione trahi possint, quae significent id consulto factum esse, quod necessario cecidisse dicitur; deinde, si maxime necessitudo quaepiam fuerit, conveniatne eam satis
24 idoneam putari. si *autem* inprudentia *reus* se peccasse dicet, primum quaeretur, utrum potuerit nescire an non potuerit; deinde, utrum data sit opera, ut sciretur, an non; deinde, utrum casu nescierit an culpa; nam qui se propter vinum aut amorem aut iracundiam fugisse rationem dicet, is animi vitio videbitur nescisse, non inprudentia; qua re non inprudentia se defendet, sed culpa contaminabit. deinde coniecturali constitutione quaeretur, utrum scierit an ignoraverit, et considerabitur, satisne in inprudentia praesidi debeat esse, quom factum esse constet. quom in fortunam causa conferetur et ea re defensor ignosci *reo* dicet oportere, eadem

---

1. est om. *φ* quomodo *eμanφ* et quo modo $ϱ^3$ ecq. mod. om. *h* 2. potuit vit. *c* devitari a^2nr poterit $μ^1$ alleviari $dl^4ϰ$ deinde qui in nec. c d. in nec. $hep^1π$ d. si nec. $p^2μ$,2 d. num qui in nec. l^1 d. hiis qui nec. *v* d. si in nec. *ϰ* 3. causa hpa^1f conferret $μ^2$ conferetur a^1 confert $ϱ^{12}v$ transferet *t* proferet dl^4 conf. om. *b* fac. excogitareve *c* 4. possit $hμϱ^2$ suspitione *n* 5. constitutione om. l^4 sign. de cons. *h* 6. factum esse om. *n* cecidisse 1 ('ce' *h* in ras.) *a*('ce' erasum alt. m.),*f* accidisse *ς* dicatur *t* 7. maxima *μat* conveniat *ϱ* (pr. m.) ea satis *b* 8. idoneam causam $toφrϱ^2$,3,*E* putari de imprudentia ('de imp.' *h* uncialibus lit.) queretur *h* ('querentur'),*epkaf m*, Pith. putari primum quaeretur *μ* peccasse se reus *t*,*r* (om. 'se') se r. pecc. *φ* reus s. pecc. fateatur *c* reus om. *b* sese pecc. l^4 se peccare l^2 se fecisse. *v* dicat l^3 9. quaeritur e utrum om. $ϱ^1$(pr. m.) pot. nescire $hep^1π$ pot. sciri *r* pot. scire *ς*($p^2μa$) aut non $μ^1$ potuerit om. $ϱ^1$,^5O 10. sit data t^2 data om. ft^1 11. nescirit *μ* an non culpa *f* nam qui propter — se rat. fug. dicit *c* 12. per racundiam *d* 13. et non *φ* inter 'imprudentia' et 'quare' 20 fere litt. erasae in *a* non prud. *h* 14. sed defendet se p^1 contaminabit $hpgr^{12}a^1f$ contaminabitur $μ^2$ contaminabitur *ek* cominabitur $μ^1$ contaminabit personam $a^2nφrl^{13}Vτϱ^1$(pr. m.)*v*,3 pers. cont. *c* cont. suam personam $l^4ϱ^2$ 15. conquaeretur $ϱ^2$ 16. in imprud. *δ* imprud. *ς* ('inpr.' *μa*) 17. 'cum in fort. — non oportere' $ϱ^2$ habet ante 'si autem impr. — constet' (50, 8 sqq.) conferetur a^1ob confertur $epa^2ϱ^1$ (pr. m.) defertur *h* transfertur *nt* 18. et ea re *en*,a^2 (ex ras.)*φ* et ea te

omnia videntur consideranda, quae de necessitudine praescripta sunt: etenim omnes *hae tres partes* purgationes inter se finitumae sunt, ut in omnis eadem fere possint adcommodari. loci communes in his causis: accusatoris contra eum, qui, quom se peccasse confiteatur, tamen oratione iudicium demoretur; defensoris de humanitate misericordia; voluntatem in omnibus rebus spectari convenire, quae consulto facta non sit, in ea fraudem esse non oportere. deprecatione ute- XVII 25
mur, quom fatebimur nos peccasse, neque id inprudentis aut fortuito aut necessario fecisse dicemus et tamen ignosci *nobis* postulabimus. hic ignoscendi ratio quaeritur ex his locis: si plura aut maiora officia quam maleficia videbuntur constare; si qua virtus aut nobilitas erit in eo, qui supplicabit; si qua spes erit usui futurum, si sine supplicio discesserit; si ipse ille supplex mansuetus et misericors in potestatibus ostendetur fuisse; si ea, quae peccavit, non odio neque crudelitate, set officio et recto studio conmotus fecit; si tali de causa

---

hp^1 et a te *π* et ea p^2,μ^1 ('vel ate' μ^2) et a re *f* def. ign. se dicet op. ead. om. *π* defensori defensor ign. dicet et oportet se om̄ eadem omnia *h* def. ign. reo dicet re oportet ead. omn. *e*

1. videbuntur *b* necessitate $\mu^1 t\varrho^{12}$ praesumpta *κ* 2. omnes tres part. *n* om. nostrae part. l om. hae nostrae part. *f* om. In rem part. *a* om. res part. t^1 om. tres hae part. t^2 om. haec tr. part. *φ* partis *π* $p^2\mu af$ purgationes *pπμ*,*a* ('es' in ras.) purgationum l^3 purgationis *ς* 3. eadem facere *h* fere eadem ϱ^3 eaedem res fere a^2 (in ras.) vo^3 eaedem fere res $t\varrho^2$ caedem res $\pi n l^3$ possunt *e* 4. communis *h* in his causis h^1 in his causae $\pi p^1 n a^2$ in his causa *eμ* in his (om. 'causis') $p^2 a^1 f$ 5. pecc. conf. hea^1ft confitetur *eπ* confiteretur hp^1 iudicem e iudicium *h* ('iudicum' mg.) iudices *ς* remoretur l^3 6. defensores *h* defensiones $p^1\pi$ defensionis p^2 defensoris locus *r*,k^2 7. rebus om. $\mu^1 t^1 vo^3 v$ spectare $cb\varrho^{23}$ facta sunt a^1 f. non sunt $l^3\varrho^2$ f. non sint *ς*. Sc.: f. n o n s i t. 8. in ea p^1 an ea *h* enea *e* in eius μ^1 in eis $p^2\mu^2$,*aftoφ* $cd\tau\varrho^1 v$ in eas nl^1 in eisdem vo^2 ea 3 frande e fraudi 3 9. fatemur *n* nos om. *h* quaeque inpr. *h* quacque ad inpr. *π* ldque inpr. *e* neque id aut impr. l^4 neque id ipsum impr. *φ* iuprudentes *hπ*,p[1] ('impr.') imprudenter *ς* aut — dic. om. vo^3 10. fortuito *hpπ* fortuitu *ς* post. nobis *fr* sibi ign. vo^3 postulamus *ϱv* 11. his locis 1,2, $t\varphi c\varrho^{12}$ hiis loc. $\varrho^3 v$ iis loc. *ς* 13. suplicavit *h* supplicavit 1,2 14. visui *h* futura $a^1 ftrbdl^4 vo^3$,c[2] fut. de illo *b* si om. *h* 15. ille om. tl^3 ille ipse *φ* potent. *π* ostenditur $c\varrho^{12}$ 16. peccatum ϱ^1 17. commodis μ^1

aliis quoque ignotum est; si nihil ab eo periculi nobis futurum videbitur, si eum missum fecerimus; si nulla a nostris civibus aut ab aliqua civitate vituperatio ex ea re suscipietur. 26 loci communes de humanitate fortuna misericordia rerum conmutatione. his locis omnibus ex contrario utetur is, qui contra dicet, cum amplificatione et enumeratione peccatorum. haec causa iudicialis fieri non potest, ut in libro primo ostendimus; set quod potest vel ad senatum vel ad consilium venire, non visa est supersedenda. quom a nobis crimen removere volemus, aut in rem aut in hominem nostri peccati causam conferemus: si causa in hominem conferetur, quaerendum erit primum, potueritne tantum, quantum reus demonstrabit, is, in quem causa conferetur, et quonam modo aut honeste aut sine periculo potuerit opsisti; si maxime ita sit, num ea re concedi reo conveniat, quod alieno inductu fecerit; deinde in coniecturalem trahetur controversiam et edisseretur, num consulto factum sit. si causa in rem quandam conferetur, et haec eadem fere et omnia, quae de necessitudine praecepimus, consideranda erunt.

XVIII 27 Quoniam satis ostendisse videmur, quibus argumentationibus in uno quoque genere causae iudicialis uti conveniret, consequi videtur, ut doceamus, quem ad modum argumenta-

1. al. qu. donatum *ϰ* quoque om. ϱ^3 est om. l^3 sic nihil *μ* (sic) ab eo om. a^1f peric. ob fut. *π* peric. ab eo nobis *tv* nob. ab eo per. ϱ^3 2. dimissum vo^1 manumissum l^3c nulla. aut 3,*o* aut nost. *π* civ. nostr. *b* 3. civibus om. a^1f non susc. *c* 4. communis $h\mu^1$ 5. omnibus om. *c* e contr. $\varrho^{13}v$ utemur *f* 6. dicit *hv* et enum. om. a^1f 7. libro pr. *hep anrb*ϱ^3 pr. lib. *ς* 8. quoniam pot. p^2l^4vc quoniam non pot. μ^1 quod om. ϱ^{23} potest ad rl^3 vel ad senatum om. μ^1 vel ad cons. om. ϱ^3 concilium l^4v 9. visa est non *t* supersedendo *h* ab nobis pa^2 10. volumus *b* voluerimus dl^4 rem quampiam $l^3\varphi$ in homine *h* 11. confertur vo^3 conferatur vo^2 conf. om. *n* 13. confertur $vo^3\varrho^2$ et quone modo *hπ* sit aut quonam modo dl^4 14. aut om. *φ* honesti *e* obsistere 3,*φ* obsistit *μ* 15. non ea re $c\varrho^1$ concedere $l^2\varrho^{23}$ convenit *r* al. indefecerit *h* 16. trahitur *φ* controversia *e* an vo^3 et edisseretur $ep\pi\mu kgr^{12}$. $a^2nc\tau$ edisseretur *h* et disseretur a^1f *tϰφ* et quaeretur $ol^4vo^{12}\varrho^{12}$,3 17. unum r^1 utrum r^2 non ϱ^2v factum tum sit *t* causa peccati *φ* 18. fere omnia *b* necessitate ϱ^1 19. perc. *π* cons. sunt ϱ^2 20. videamur *h* 21. iud. caus. *e* 22. ut om. l^2 argum. *to* per arg. 1,2 ipsa per arg. l^2 ipsas arg. *ς*

tiones ornate et apsolute tractare possimus. nam fere non difficile est invenire, quid sit causae adiumento, difficillumum vero est, inventum expedire et expedite pronuntiare; haec enim res facit, ut neque diutius, quam satis sit, in isdem locis conmoremur, neque eodem identidem revolvamur, neque incohatam argumentationem relinquamus, neque incommode ad aliam deinceps transeamus. itaque hac ratione et ipsi meminisse poterimus, quid quoque loco dixerimus, et auditor quom totius causae tum unius cuiusque argumentationis distributionem percipere et meminisse poterit. *ergo* absolutissuma et 28
perfectissuma est argumentatio ea, quae in quinque partis est 11
distributa: propositionem rationem rationis confirmationem exornationem conplexionem. propositio est, per quam ostendimus summatim, quid sit, quod probare volumus; ratio est, quae causam demonstrat veram esse, quam intendimus, brevi subiectione; rationis confirmatio est ea, quae pluribus argumentis conroborat breviter expositam rationem; exornatio est, qua utimur rei honestandae et conlocupletandae causa confirmata argumentatione; conplexio est, quae concludit breviter conligens partis argumentationis. hisce igitur quinque parti- XIX

---

1. ornare *n* posimus *a* 2. diff. inv. *heμ* (om. 'est') est diff. inv. *o* diff. est vero $t\varrho^1 cb$ 3. vero om. *h* est om. $\varrho^2 v$ inventum argumentum *v* expedire $p^1 k\mu^1$,2,*t* experire *heπ* experiri gr^{12} expedite *nr* expolire $p^2\mu^2 c\varphi$,3 expolite $\varrho^1 v$ aut expedite *μ* et expedire *v* et expolite *rφ* 4. quam om. *h* quam necessarium sit satis dl^4 qu. satis est ϱ^2 in hisdem $a^1 f$ in eisdem a^2 in his *t* 5. immoremur *t* nec *C* eadem $p^2\mu v$ idemtid. *μ* revolv. ident. *ftr* revolvamus $t\varrho^3 v$ 6. incohatam *φ* incoactum ϱ^2 incoactam vo^3 prorsus rel. $vo^3\varphi$ 7. deinceps ad al. *t* deinde *frφ* meminere μ^1 8. quid quoque 1,2,l^2(pr. m.)^3 qu. in unoquoque $p^2 ro\varphi\varrho^{12} cbl^2$(alt. m.)$^4 V$ quod in unoq. ϱ^3 in unoq. loco quod *v* audito *eμ* aud. quod *e* 9. tum totius $\varphi\varrho^{123}$ unicuiusque *n* 11. est arg. 1,2,$t\varrho^{13}$ arg. est *ς* 12. distribuitur *t* rationis om. vo^1 rationem — prop. est om. *π* 13. et exorn. *μ* (sic) e compl. *vφ* 14. probari $hp\mu nb\varrho^{123}$ propri *f* probare *eoφ* comprobare *v* dicere *t* est quae causam $hp^1\pi$ est quae causa $p^2\mu^1$ causa est qae μ^2 est causa quae *ς* 15. veram esse in quam *π* verum esse in quod p^2 Sc. veram esse quam verum esse id quod *ς* 16. compluribus ϱ^3 argumentationibus *t* 18. rei moris *b* ostentandae μ^1,a^1 ('honestandae' in ras. a^2) et locupletandae *r* confirmatae *t* affirmata dl^4 19. argumenta *h* (sic) 20. coll. argumentationes *e* hiisce *v* hiis ϱ^3 his *φ* ergo $b\varrho^3 v$ quinque om. *c*

bus ut apsolutissume utamur, hoc modo tractabimus argumentationem: causam ostendemus Ulixi fuisse, qua re interfecerit Aiacem: inimicum enim acerrumum de medio tollere volebat, a quo sibi non iniuria summum periculum metuebat; videbat illo incolumi se incolumem non futurum; sperabat illius morte se salutem sibi conparare; consueverat, si iure non potuerat, quavis iniuria inimico exitium machinari: cui rei mors indigna Palamedis testimonium dat. ergo et metus periculi hortabatur eum interimere, a quo supplicium verebatur, et consuetudo
29 peccandi malefici suscipiendi removebat dubitationem. omnes enim quom minuma peccata cum causa suscipiunt, tum vero illa, quae multo maxuma sunt maleficia, aliquo certe emolumento ducti suscipere conantur. si multos induxit in peccatum pecuniae spes, si conplures se scelere contaminarunt inperi cupiditate, si multi leve conpendium fraude maxuma conmutarunt, cui mirum videbitur istum a maleficio propter acerrumam formidinem non temperasse? virum fortissumum integerrumum inimicitiarum persequentissumum iniuria lacessitum ira exsuscitatum homo timidus nocens conscius sui pec-

---

1. ut om. *h* tractavimus *hp* tractemus μ^1 2. expositio. causam *ek* propositio. causam vo^1,ϱ^{13} expositio ʻvel propositioʼ causam μ (ʻvel pr.ʼ μ^2) quia *v* 3. aiacen *hpπ* ratio inimicum $ekprvo^{13}\varrho^{12}$ 4. non om. *h* non iniuriam sed summum $\mu^2,2(m),\varrho^1 v,t$ (ʻiniuriaʼ /*l*) rationis confirmatio videbat $ekvo^{13}$ 5. incolomi *πμ* (sic semper) incolume r,ϱ^1(pr. m.) se om. tl^3vo^3 mortem *n* morte sibi sal. comp. *φ* 6. sal. sibi se *c* consuerat *k* conseverat iure a^1 potuerat *hprb* poterit $\mu^2 a^1$ (ʻpoteratʼ a^2k) 7. iniuria quavis inim. 1, (ʻquovisʼ *h*)2,*r* iniur. quamvis inim. $t\varrho^1$ inim. iniur. quavis $b\varrho^2,v$ (ʻquamvisʼ) exitum ϱ^1(pr. m.) cuius rei $l^2\varrho^2$ 8. palemedis *t* palamedi *k* ortab. *b* 9. et om. *hepπ* 10. malef. suspiciendi μ^1 exornatio. omnes $1,vo^{13}\varrho^1$. 11. cum ima *π* qui minima *rκ* cum minora *t* communia d,ϱ^1(pr. m.) non cum *π* aliqua cum causa Pith. de causa $r^2\varrho^1 b$ aliqua de causa ϱ^{23} de aliqua causa *v* suscipiant $\mu^2,2,tv$ 12. illa om. *r* ib. multo om. $\mu^1\varrho^1$ maxime *e* sunt maxima *b* aliquo certe *π* certo aliquo *ekd* al. certo *ϛ* 13. inducti $\mu anvb\varrho^{123}$ 14. sicut plures l^2 si plures l^3 complures se scelere se $p^1\pi$ compl. se sc. $he(\mu p^2),2;t\varphi\varrho^3$ compl. scel. se *ϛ* (ʻquampl.ʼ *π*) scelere om. l^3 contaminaverunt $3,\varrho^{12}$ 15. simul uti *h* 16. comutarunt μ^1 videtur *tc* 17. non se temp. *voτφ* virum om. *φ* 18. integerrimum om. *n* 19. ira exustum *h* ir. exsusscitatum *e* ir. excit. $nl^2vb\varrho^{123}\varphi$ si homo mvo^2 timidus μ (sic) tim. om. a^1f

cati insidiosus inimicum incolumem esse noluit: cui tandem hoc mirum videbitur? nam quom feras bestias videamus alaeris et erectas vadere, ut alterae bestiae noceant, non est incredibile putandum istius quoque animum ferum crudelem atque inhumanum cupide ad inimici perniciem profectum, praesertim quom in bestiis nullam neque bonam neque malam rationem videamus, in isto plurumas et pessumas rationes semper fuisse intelleganus. si ergo pollicitus sum me datu- 30 rum causam, qua inductus Ulixes accesserit ad maleficium, et si inimicitiarum acerrumam rationem et periculi metum intercessisse demonstravi, non est *dubium* quin confiteatur causam malefici fuisse. ergo apsolutissuma est argumentatio ea, quae ex quinque partibus constat, set ea non semper necesse est uti: est quom conplexione supersedendum est, si res brevis est, ut facile memoria conprehendatur; est quom exornatio praetermittenda est, si parum locuples ad amplificandum et exornandum res videtur esse; sin et brevis erit argumentatio et res tenuis aut humilis, tum et exornatione et conplexione supersedendum est. *in omni argumentatione de duabus partibus postremis haec, quam exposui, ratio est habenda. ergo amplissuma est argumentatio quinquepertita, brevissuma est tri-*

---

1. esse om. *b* quir *μ* qui h^{1}*epf* tamen a^{1} 2. videamur *e* 3. elects suadere *e* ire vo^{1} altera bestia *h* alteri best. ϛ bestiae om. ϱ^{3} est om. *b* 4. ferocem *e* atque hum. a^{1} ac inh. l^{3} et inh. vo^{3} 5. cupidum *φ* 6. cum in $\overset{\text{is}}{\text{nullam}}$ $\overset{\text{is}}{\text{bestiam}}$ *e* (sic corr. alt. m.) 6. beluis dl^{4} 7. inesse vid. ϱ^{3} plures vo^{3} parssummas *h* per summas $e\pi\mu^{1}$ per pessimas *a* ('per' add. a^{2}) 8. intellegimus *h* complexio si $e\pi kvo^{13}$ laturum *d* quin ind. ϱ^{2} 10. et om. dl^{4} si add. a^{2} 11. est add. a^{2} 12. arg. est ea *cvφ* 14. uti. est cum compl. supersed. est $gr^{12}p^{1}\pi n,a^{2}$ (mg.) uti. cum compl. sup. est *h* uti. est enim cum compl. sup. est *r* uti. tum c. s. est $ep^{2}\mu fam\varphi,\varrho^{1}$ ('tunc sup.') uti. quia tum c. s. est *t* uti. tum enim c. s. est $l^{13}\delta$ uti. sed tum c. s. est $l^{4}vo^{13},3$ uti. sed c. tum s. est ϱ^{2} uti. sed o. s. est *v* uti. est c. s. vo^{2} complexioni φvo^{3} si et br. *π* res om. $b\varrho^{23}v$ 15. brevis *hπ* brevior *e* brevior est $\mu k,a^{1}$ ('or' eras.) brevius est *p* brevius est dicenda $a^{2}n$ est cum exorn. $gr^{12},hp^{1}\pi r$ tum exorn. ϛ 17. esse vid. *ft* sine br. *h* sinec br. *e* siu br. *r* brevius a^{1} esserit *h* 18. tenuis et hum. erit *t* $\overset{\text{aut}}{\text{et}}$ hum. *μ* (sic) tum exorn. $he\mu^{1}tr$ 20. extremis part. ϱ^{2} ratio hab. ('est' eras.) *h* 21. quinquepert. — tripert. — quadripert. — $hp\mu nt\varrho^{123}$ arg. quinq. est *h* arg. est quinq. *ob*

pertita, mediocris sublata aut exornatione aut conplexione quadripertita.

XX 31 Duo genera sunt vitiosarum argumentationum: unum, quod ab advorsario reprehendi potest, id quod pertinet ad causam; alterum, quod, tametsi nugatorium est, tamen non indiget reprehensionis. *quae sint, quae reprehensione confutari conveniat, quae tacite contemni atque vitari sine reprehensione, nisi exempla subiecero, intellegere dilucide non poteris. haec cognitio vitiosarum argumentationum duplicem utilitatem adferet, nam et vitare in argumentatione vitium admonebit, et ab aliis non vitatum commode reprehendere docebit.* quoniam igitur ostendimus perfectam et plenam argumentationem ex quinque partibus constare, in una quaque parte argumentationis quae vitia vitanda sint, consideremus, ut et ipsi ab his vitiis recedere et advorsariorum argumentationes hac praeceptione in omnibus partibus temptare et ab aliqua parte labefactare possimus.

32 Expositio vitiosa est, quom ab aliqua aut a maiore parte ad omnis confertur id, quod non necessario est omnibus adtributum; ut si quis hoc modo exponat: omnes, qui in paupertate sunt, malunt maleficio parare divitias quam officio paupertatem tueri. si quis hoc modo exposuerit argu-

1. med. est ϱ^{1} quadrip. est $l^{3}vo^{1}$ est quadrip. l^{4} 3. sunt gen. vit. arg. $hfr\varphi vb\varrho^{3}$ 4. id t^{1} idque $t^{2}d$ id om. ϱ^{1}(pr. m.) 5. causas *d* nugatorum μ^{1} sit vo^{3} non om. dl^{4} 6. reprehensionis $mbvo^{3}$ reprehensione $nc^{1}dl^{4}vo\varphi\varrho^{123}$ reprehensionis — vitari sine om. $1,2,t^{1}l^{123}$ quae sunt — sine rep. om. c^{2} (add. mg.) refulari $r\varrho^{2}$ 7. reprehensionisi exemplo subicere *h* 8. si exempl. $o\varphi c^{1}b\varrho^{13}$ exemplum $\pi\mu^{2}ac$ intell. om. a^{1} dilude a^{1} dilucide int. $fa^{2}t\varrho^{2}$ non om. $hbvo^{3}\varphi$ 10. adferet μ affert *r* auferel *d* confert l^{4} nam evitare $hp^{1}\pi$ nam om. *c* admoneb. *h* ammoneb. *cb* 11. non vita..tam *p* (sic) non vitatam π commune compraehendere *h* commonere p^{1} commonere et πp^{2} commovere et $\varkappa$ 12. ostend. add. a^{2} perf. et pl. ostend. *f* et plenam om. μ^{1} 13. et unaqu. in p. arg. l^{3} in arg. unaq. p. vo^{3} in unaq. p. orat. dl^{4} 14. vitia om. dl^{34} pal.[1] ea quae vit. l^{4} vitanda om. vo^{1} sunt *1,ftrob* et om. *ho* 15. recedamus *ob* rec. adv. *h* rec. ac adv. $p\mu ntdl^{4}ovo^{3}b$ ac praecept. μ 16. lempt. $he\pi uancb$ ab add. a^{2} ab aliquo $he\pi\mu$, *2,v* ab aliquo aut ab aliqua *c* (ab aliqua *p*) 17. et a maiori *o* vel a maiore ϱ^{1} a om. $fv\varrho^{13}\varphi$ non om. μ^{1} parte om. rvo^{3} 18. conferetur l^{1} transf. $\varrho^{1}\delta vo^{2}$ vel transf. vo^{1} 19. adtributum si quid *h* 20. malunt om. *h* (in ras.), π ('tam magis malef.' sic) sibi malef. φ malef. — offit. *a* 21. in off. vo^{3} si qui $\mu afbl^{2}$

mentationem, ut non curemus quaerere, qualis ratio aut rationis confirmatio sit, ipsam facile reprehendemus expositionem, quom ostendemus, id, quod in aliquo paupere inprobo sit, in omnis pauperes falso et iniuria conferri. item vi- 33
tiosa expositio est, quom id, quod raro fit, fieri omnino negatur, hoc modo: nemo potest uno aspectu neque praeteriens in amorem incidere: nam quom non nemo devenerit in amorem uno aspectu, et quom ille neminem dixerit omnino, nihil adfertur *raro id fieri*, dum modo aliquando fieri aut posse modo fieri intellegatur. item vitiosa expositio est, quom XXI
omnis res ostendimus nos conlegisse et aliquam rem idoneam praeterimus, hoc modo: quoniam igitur hominem occisum constat esse, necesse est aut a praedonibus aut ab inimicis occisum esse aut aps te, quem ille heredem testamento ex parte faciebat. praedones in illo loco visi numquam sunt, inimicum nullum habebat: relinquitur, si neque a praedonibus neque ab inimicis occisus est, quoniam alteri non erant, alteros non habebat, ut aps te sit interemptus. nam in huius modi expositione reprehensione utemur, si quos praeterea

---

1. euremus 1,2, euret ς 2. quam fac. *c* reprachendimus *h* 3. id om. 3,vo^{3} inprobus h^{1} inprobosh^{2} 4. id in omn. bvo^{3} et in omn. l^{3} transf. ϱ^{1} 5. est exp. *eo* 6. eque *h* neque p,π^{1} (ʻaeque' sie) 7. non om. *μn* in am. dev. $\varrho^{2}\delta$ 8. uno om. *h* omnino om. *h* nihil affertur ep^{1} nihil adfert μ^{1} (ʻvel differt' μ^{2}) nihil id fertur *h* nihil differt ς(πp^{2}) 9. id raro $\varphi\varrho^{2}$ id f. aliq. *r* posse modo fieri 1,2,$rl^{2}c\varrho^{1}$ posse fieri $b\varphi\varrho^{23}v\delta$ 10. est exp. *eφ* 11. res omnes *r* res om. *b* ostendimus $b\delta,vo^{3}$(pr. m.) ostendemus ς nos allegasse *h* 13. esse const. *htro* aut pr. μ^{1} aut inim. *t* 14. decisum esse ut abs. *h* ille om. l^{3} ex test. dl^{4} 15. fecerat vo^{3}, Pith. in illo *C* (autem in ill. vo^{2} ill. in ϱ^{2}) illo *E* visi nunquam sunt; 1,*a* (ʻnunq. sunt' in ras.) *ftvc* nunquam visi sunt $n\varphi\varrho^{13}$, Pith. nunq. visi l^{2} v. sunt nunq. *ro* v. nusq. sunt $b\varrho^{2}$ nusq. sunt v. $l^{1}vo^{1}$ nusq. v. sunt *δ* 16. habuit $rb\delta\varrho^{2}v\varkappa$ rel. ergo $l^{1}vo^{1}\varrho^{3}\delta$ rel. igitur ϱ^{2} 17. est om. *f* quoniam alt. μ^{2},2 quoniam quod alt. ϱ^{2} qui alt. ϱ^{3} 18. alteri ϱ^{1} non habebit *b* non habebant ϱ^{1}. interepëstus *μ* (sie) interemptus *a* et in e huiusm. $ho\varrho^{123}b^{1}$ huiuscem. ς 19. utemur om. *k* praeterea quam ille collegerit *nro* praet. quam in lege erit *h* praet. quam illexerit *e* praet. quam ille dixerit l^{2}(pr. m.)vo^{2} praeter eos quam ille dixerit $k\mu ftl^{1}$(pr. m.)$vo^{3}.a^{1}$ (ʻvel collegerit' a^{2}) praet. eos quos ille dix. *pcφ,v* (ʻdixerat') praetereat quos intellexerit *π* praeterea quam quos collegerit $b\varrho^{23}$ pr. quam quos ille dixerit l^{2}(alt. m.)$^{4}vo^{1}\varrho^{1}$

quam ille conlegerit potuisse suscipere maleficium ostenderimus: velut in hoc exemplo, quom dixerit necesse esse aut a praedonibus aut ab inimicis aut a nobis occisum esse, dicemus potuisse vel a familia vel a coheredibus nostris. quom hoc modo illorum conlectionem disturbaverimus, nobis latiorem locum defendendi reliquerimus. *ergo hoc quoque vitandum est in expositione, ne quando, quom omnia conlegisse videa-*
34 *mur, aliquam idoneam partem reliquerimus.* item vitiosa expositio est, quae constat ex falsa enumeratione, si aut, quom plura sint, pauciora dicimus, hoc modo: duae res sunt videlicet, quae omnis ad maleficium inpellunt, luxuries et avaritia. 'quid amor?' inquiat quispiam, 'quid ambitio? quid inreligio? quid metus mortis? quid inperi cupiditas? quid denique alia permulta?' aut, *falsa enumeratio est* quom pauciora sint, plura dicimus, hoc modo: tres res sunt, quae omnis homines sollicitant: metus cupiditas aegritudo. satis enim fuerat dixisse metum cupiditatem, quoniam aegritudinem cum
XXII utraque re coniunctam esse necesse est. item vitiosa expositio est, quae nimium longe repetitur, hoc modo: omnium malorum stultitia est mater atque praeter cetera parit inmen-

---

1. potuisse suscepisse *n* ostendemus $rbl^2\varrho^3$, Pith. 2. velud *a* esse ut *r* aut pr. 2 3. esse occ. $fb\varrho^2vc$ occissum esse ϱ^1 4. vel fam. *δ* vel coh. *πn* 5. eorum *φ* coniectionem *epπ,μ* ('coniecc.') a^1ft conlectionem a^2 couiectione *h* collntionem vo^3v 6. defendi *f* dicendi l^3 relinquerimus $hp^1fb\varrho^3v$ reliquerimus $\pi\mu p^2at\varphi c\varrho^2\delta,^3O$ relinquemus *e* relinquimus *k* ergo — reliqu. om. *χ* quoque om. *v* 8. relinqu. $h\mu\varrho^1v$ 9. est exp. *cφ* Post 'exp.' tres litt. sunt erasae in *a* ex frausa enum. *h* ex fraudis enum. μ^1 si aut cum plura $he(p^2)$ si ut cum pl. $\pi rl^2\varrho^{13}v$ si cum pl. *ancb* si compl. *μδ* si uut plura l^4 10. sint $at\varphi l^2vo^3$ sunt *ϛ* sunt res *rvφ* 11. videlicet quae $ef^2tl^1vo^1$ iudices qu. *ϛ* omnes hom. *φ* homines *δ* impellant *k* compellunt 2,*t* lúxuria $\mu v\varrho^2\varphi$ 12. inquit 1,2,*cφ* inquit el *v* Sc.: inquiat. religio p^1kaf^2n irrel. *cbφ* 13. mortis met. $bc\varrho^2$ quid imp. cup. om. *r* 14. alia multa $bl^{23}vo^3\varphi\varrho^2$ mala alia ϱ^3 item *C.* Sc.: a u t. item vitiosa expositio est *t* ('vel enumeratio' suprasc.) 15. sunt et plura sunt dic. *e* dicemus μ^1t. Sc.: s i n t p l. d i c. tres testes sunt *h* tres sunt *e* tres sunt res *b* tr. pestes s. Pith. omnes om. $aftvo^3$ 16. sollicitent $el^{23}\varrho^1$(pr. m.) et egr. *φ* 17. dix. fuerat *t* metus cupiditas *o* metum et cupiditatem *vδφ* 18. coniuncta *a* 19. est exp. ϱ^{23} nimirum *an* omnium *a* ('ium' add. alt. m.) 20. est mater atque praeterisse apariter *h,π* ('pariter') est m. a. pr. parit. p^1 est mater quae

sas cupiditates, inmensae porro cupiditates infinitae inmoderatae sunt, haec pariunt avaritiam, avaritia porro hominem ad quodvis maleficium inpellit: ergo avaritia inducti advorsarii nostri hoc in se facinus admiserunt. hic id, quod extremum dictum est, satis fuit exponere, ne Ennium et ceteros poetas imitemur, quibus hoc modo loqui concessum est:

utinam ne in nemore Pelio securibus
caesa accedisset abiegna ad terram trabes,
neve inde navis incohandae exordium
coepisset, quae nunc nominatur nomine
Argo, quia Argivi in ea dilecti viri
vecti petebant pellem inauratam arietis
Colchis, inperio regis Peliae, per dolum:

---

prae ceteris parit gr^2 eka^1ntl^{13},vo^2,ϱ^1 ('parit pr. cet.') est m. pestis pr. cet. ea parit gr^1 est m. quae parit pariter μf,c ('m. est') est m. quae parit p^2,a^2 (eras. 'prae ceteris') est m. atque materies quae parit $r\varkappa$,Pith. (^{3} Lamb.) est m. atque mat. quae pr. cet. parit $vo^3o\varphi$ est. m. a. mat. q. parit pr. cet. *v* m. est a. mat. ea parit b,$\varrho^{23}\delta$,vo^1 ('est m.') est m. a. mat. parit l^2 est m. a. ea mat. q. parit l^4 Sc.: est m. atque praeter cetera parit.

1. porro om. π infinite cupide inmoderate μ (sic) inmoderateque sunt *c* et immod. sunt ς 2. haec $ha\varrho^1v$ hae ς avaritiam om. $h\pi$ porro om. l^4 hominum π homines l^1vo^1 3. ad aliquod malef. $e\mu^1c$ ad quod mal. h^1 ad quod id mal. $h^2p^1\pi$ ad quod mal. non p^2 ad mal. quodvis φ ind. av. *tr* 4. amiserunt *c* inter se vo^3v se om. h^1 id om. $h\varrho^2\delta$ 5. satis fuit om. h^1 6. videamur velle imitari l^3 quibus — est om. a^1 permissum dl^4 7. uti iam in numero repelio *h* 8. caese *he* caesae $\pi\mu n$ cesae *atb* cese $\varrho^{18}c\varphi$ accedissent *h* acccecidissent μ (sic) accidissent gr^{12},π cecidisset *eo* excidissent $l^{24}d$ cecidissent ς accedisset Fleckeisen adignẽ *h* abiegne $\mu\varrho^{13}\varphi cb$ abiegnae *o* ad terram om. ϱ^1 9. naves hp^1 incohande φ inchoandas *h* inchoans a^2 (erasis 2 ult. litt.), π inchoandum $vo^1\varrho^3v\delta$ incohandrum ϱ^2 inchoandi *b* exdium *h* 10. cepisset $h^1p\mu tbP$ coepissent *f* coepisset *ca* nunc om. *o* nomine om. φ 11. argu. *h* quia argivi in eadem lecti viri vecti *hepkf* ('qui arg.' *he* 'qua arg.' *p*) quia arg. in eadem lati viri *t* (om. 'vecti') quia vecti argivi μ ('in eadem' suprasc.) quia argivi viri lecti *a* (inter 'argivi' et 'viri' 4 litt. erasae, inter 'viri' et 'lecti' 6 litt.) qua argivi vecti πn qua argivi dilecti viri vecti bl^3,dl^4 ('quam') qua arg. del. viri L. vecti l^1 qua arg. vecti lecti viri *c*,*v* ('electi') quia argivi lecti viri *o* qua vecti argivi del. viri $\varphi\varrho^{12}$,3 ('achivi') 12. petebant illam pellem $l^3vo^{12}\varrho^1$,o(mg.) auratam $l^1\varrho^1$(pr. m.) 13. chochis a^2 cholhicis μa^1 echolchis *n* cholchis $b\varphi$ Fo.: Colchos pelire *h* pelei *r* pellie φ Post 'dolum' paene totius versus erasi spatium est in *a*

nam numquam era errans mea domo ecferret pedem
Medea animo aegra amore saevo saucia.

nam hic satis erat dicere, si id modo, quod esset satis, curarent poetae:

utinam ne era errans mea domo ecferret pedem
Medea animo aegra amore saevo saucia.

ergo hac quoque ab ultumo repetitione in expositionibus magnopere supersedendum est; non enim reprehensione, set, sicut aliae conplures, sua sponte vitiosa est.

XXIII 35 Vitiosa ratio est, quae ad expositionem non est ad-

---

1. nam medeam dl^4 hera errans mea domo efferret pedem ep hera err. mea ped. dom. eff. k hera errans mea eff. ped. domo a ('era' sic), c errans medea eff. pedem (om. 'domo') h,π (suprasc. 'hera mea'), f,l^2 ('mea hera' suprasc.) errans medea eff. domo pedem n hera mea errans medea eff. ped. domo to era errans mea medea eff. pellem domo b,ϱ^1 ('hera' et 'pedem'), δ ('ped. eff.') errans hera mea medea dom. eff. ped. ϱ^3 hera mea errans med. ped. eff. dom. v hera in ea dom. eff. ped. d her. eff. ped. mea dom. l^4 era erans mea afferret pedem de dom. vo^1 hera err. medea eff. ped. e dom. ϱ^2 err. medea mea eff. ped. dom. φ 2. medea egro amore saucia p^2 (mg.) medea animo egra $r\chi$ animo egra amore saucia ϱ^1 aegro amore suasia ϱ^2 medea (cett. om.) dl^4 Totum versum om. $hep^1\pi alo\varphi c\varrho^1$(pr. m.)$vl^{123}vo^{12}$ pro eo repetunt: utinam nunquam hera errans mea eff. ped. domo kf,μ ('domo' om.); utinam ne errans eff. ped. medea n 3. id satis erat e hic satis est l^2 hic s. esset l^1 hic esset l^4 hic s. erit c hic erat s. v s. hic erat ϱ^3 curarent poetae 1,pal.^{146}, ϱ^1(alt. m.) curaret poeta μ^2,2,l^2c curassent poetae $dl^{14}vo^{12}b\varrho^1$(alt. m.)3 modo curasset poeta quod s. esset $v\varphi$ modo curassent q. s. e. poetae ϱ^2 5. utinam ne erra veras mea d. eff. ped. h utinam ne transefferret pedem medea π ut. ne hera errans mea d. eff. ped. $e\mu^2f$ ut. ne err. m. d. eff. ped. p^1 ut. ne err. eff. ped. ar ut. ne hera err. m. eff. ped. dom. $oc\varrho^2$,3 ('era' b) ut. ne her. err. m. eff. p. de dom. dl^4 ut. ne era erans d. eff. ped. ϱ^1 (pr. m.) ut. ne hera medea err. eff. ped. de dom. v 6. medeas homo aegro amores revo santia h medea homo egro amore saucia e medea homodo aegro amore revo saucia p^1 medea aegro amore sevo saucia μ med. egro amore saucia p^2,2,$tdl^4\varrho^2$,c ('santia') med. animo egra ('egra' b) am. sauc. ('santia' b) $ro\varphi vo^2bl^2$ med. aegro animo am. saucia δ med. an. aegro saucia vo^1 med. ergo am. saucia vo^3 med. egro am. sanciata ϱ^3v med. egra am. saucia ϱ^1 med. am. sauc. Pith. medea (cett. om.) πl^1 Totum vs. om. l^3, in a vers. eras. inter 'medea' et 'egro' 7. rep. ab ult. t ab ultima rep. $\mu^1\varrho^2$ magno opere l^1v summopere l^3 8. eget repreh. P,^1ox reprehensione indiget ι reprehensiones habet sicut al. φ sed sicut al. compl. sua sp. $hp\pi t\tau dl^4\varrho^{12}$,3 ('aliquae' h) sicut al. comp. sed sua sp. ς 9. quamplures $vo^1\varphi$ est om. k 10. vit. est rat. cb

commodata vel propter infirmitatem vel propter vanitatem. infirma ratio est, quae non necessario ostendit ita esse, quem ad modum expositum est, velut aput Plautum:

amicum castigare ob meritam noxiam
inmune est facinus; verum in aetate utile
et conducibile.

haec expositio est: videamus, quae ratio adferatur:

nam ego amicum hodie meum
concastigabo pro commissa noxia.

ex eo, quod ipse facturus est, non ex eo, quod fieri convenit, utile quid sit, ratiocinatur. vana ratio est, quae ex falsa causa constat, hoc modo: amor fugiendus non est, nam ex eo verissuma nascitur amicitia; aut hoc modo: philosophia vitanda est; adfert enim socordiam atque desidiam. nam hae rationes nisi falsae essent, expositiones quoque earum veras esse confiteremur. itemque infirma ratio est, quae non 36
necessariam causam adfert expositionis; velut Pacuvius:

Fortunam insanam esse et caecam et brutam perhibent philosophi,
saxoque instare in globoso praedicant volubili:

1. inanitatem e 2. infirmatio est μ^1 infirma rationē b (sic) 3. velud c 4. noxiam hno noxam ς (π) 5. inmune 1 inmane $a\varrho^{12}$ immane ς ($p^2\mu^2$) etatem μ^2 6. cond. est rv 7. positio $\mu^2 a^1$ propositio r^2 expositionem ϱ^1 videamur h 8. hodie am. meum l^2 am. meum hod. C am. hod. meum Crat. et seqq. E 9. castig. — $h^1 k t^1$ non castig. $\mu^2 2, t^2 r l^{134} V c \varrho^{12} o \varphi$,3 committa h commissa C commerita Crat. et seqq. E noxia hp^1 noxa ς 10. quia ex eo vo^6 quo h ipse om. vo^3 in eo vo^3 ex om. b 11. quod sit $hep^1 t^2$ una πv 12. c. fals. $b\varrho^2$ consistit l^4 amor — hoc modo om. 2 fugend. h 13. nasc. ver. $f^2 v\varphi$ nemo h ut hoc h 14. adf. μ itfert vo^8 dissid. h 16. coufiteamur e coufitemur μ itemque 1,2,tr item ς infirmatio μ^1 17. positionis π positiones h velud μ 18. esse ins. ϱ^{23} eec. et br. esse φ phylos. μ ph. perh. φ 20. saxoque instare in globos° π saxoque i. i. globos. $hpegr.^{12}, k^1$ ('ssxequc') saxoque i. i. globo. ing. saxoque inst. globoso $l^4 r^1 c p^6,^{10}$(pr. m.)ω^9 saxoque instet globoso n saxoque instare globosi p^1(pr. m.) s. instar globoso g saxeoque instare globo 3,$\beta^2 \varepsilon^1,^2$(pr. m.), $p^{2488},^{10}$(alt. m.)$^{13}, vo^1 \omega^4, \varrho^1$ (alt. m.)^2 saxeoque stare in gloso ω^2 saxeoque lnstare globosa β^3 saxique instar globosi μk^2,2($af^1\beta^1\alpha$ pal^{46}),$tl^1 o\varphi\lambda^2 p^1$(alt. m.),^{3}(alt. m.)$^{12}, \omega^3$(alt. m.); aug. saxique instar globosi esse $\omega^1\lambda^1$ saxique esse ad instar globosi $p^5,^7$ ('esse' om.) saxique admodum globosi esse vo^3 saxeique instar globi vo^1 (alt. m.), p^{11} saxeique ad instar globi^{os} p^5 (sic) saxo quoqne ad instar

id quo saxum inpulerit fors, eo cadere Fortunam autumant.
caecam ob eam rem esse iterant, quia nihil cernat, quo sese adplicet;
insanam autem aiunt, quia atrox incerta instabilisque sit;
brutam, quia dignum atque indignum nequeat internoscere.
sunt autem alii philosophi, qui contra Fortunam negant
ullam extare, temeritate enim autumant esse omnia:

---

globoso *v* praedicant volubili $\beta^{23}bcvo^{1}vp^{2468910}\ \varepsilon^{1}\ \omega^{34}$ posse dicant volubili 1, iug. ('dicunt') praed. vel volubili r^{2} volubili (om. 'praed.')$nl^{2}\varrho^{3}$ pr. volubile *g* pr. volubilem $a^{2}\varrho^{2}o,vo^{1}$(alt. m.) $p^{613}\ \omega^{1},^{3}$(alt. m.) λ^{12} aug. vol. praed. $\varphi\omega^{5}$ esse pr. vol. p^{1}(alt. m.) essent dicunt vol. μ^{1} esse dicunt vol. tp^{1}(pr. m.)pal.^{46},l^{1} ('volubile') esse volubilem $a^{1}f\alpha\beta^{1}vo^{3}$ saxique globosi praedicant iustar volubilem *s* saxique quoque istam globosi esse volubilem praed. ω^{5}

1. id quo saxum *p* id quod sax. *he* id ō quo sax. πl^{2} id ō quo saxā *g* quia quo sax. *kft* ideo quia quo sax. $\mu^{1}bvo^{3}l^{4}p^{138910}\varepsilon^{12}\omega^{125}$ ideo quo quia sax.. *c* ideo quoque sax. β^{3} ideo quod quia sax. $vo^{2}\omega^{3}$ ideo quia s. quo vo^{1},p^{1112} ideoque quia quo sax. p^{7} ideo dicunt quia quo sax. μ^{2} ideo dicunt esse volubilem quia quo sax. $a^{1}\alpha v\lambda^{1},^{2}$ ('et ideo'), aug. ideo dicunt volubilem quia quo sax. globosum p^{5} ideo dicit volub. q. q. sax. β^{1} ideo vol. quo r^{2} ideo vol. aiunt q. quo *s* inpul. *h* inpulit *g* sors *gc*,aug. eo vadere l^{4} eo eandem fort. cad. p^{9} eo eandem cad. fort. ω^{5} eo f. cad. $g\beta^{1}$ aut humani *h* 2. ob eam esse rem iterant p^{9} ob e. r. it. esse $\varrho^{2}\lambda^{2}$ esse ob e. r. it. φ esse om. $\mu nl^{4}vo^{2}b\varrho^{13}p^{25}\ \varepsilon^{1}\ \lambda^{1}$(pr. m.) asseverant μ^{1} putant *n* autumant $l^{4}vo^{2}p^{10}$ aiunt $l^{3}p^{7}\omega^{1}$ ideo quia λ^{2} qua *f* cernit $\varrho^{1}\omega^{1}$ cernat om. *gc* se μ^{1} sese quo $p^{13}v$ quo sibi *c* 3. adplicet *h* applicit μ 4. autem esse aiunt $\beta^{3}l^{2}vo^{13}\varphi$ $p^{2345891011 12}\ \lambda^{2}\ \omega^{45}$ autem esse p^{7} esse aiunt $l^{3}\lambda^{1}$ atrax *h* inteuta λ^{2} instabilis l^{4} insatiabilisque $bcp^{2\ 12}$ insatiabilis l^{2}(mg.)$\varrho^{2}\lambda^{2}p^{79}$ insaciabilisque vel instabilis $p^{4}\ \varepsilon^{2}$ et insatiabilis instabilisque ϱ^{1}(alt. m.)
5. dignum atque om. μ^{1} dign. neque ind. ε^{12} dign. ab indigno λ^{2} 6. sunt alii *t* sunt autem et al. dl^{4} philosofi *hg* fortuna $b\varepsilon^{2}$ negent $\beta^{1}t,3,vo^{3},\varrho^{1}$(alt. m.)$\varphi$ 7. ullam miseritatem esse aut umanitatem *h* ullam temeritate esse autumant π ullam miseram esse temeritate esse autumant *e* ullam miseritatem esse sed temeritate omnia regi autumant *p* alt. m. (pr. m. erasa) ullam m. e. s. t. regi omnia aut. $\mu^{1}\beta^{2}$ ullam mi fed sed t. o. reg. aut. k^{1} ('esse miseritatem' suprasc. alt. m.) ullam miseritatem esse aut humanitatem sed t. o. r. aut. $\mu^{2}a^{1}$ ('miserationem' a^{2}) pal.^{46} ull. esse miserationem aut humanitatem sed tem. o. r. aut. fn,β^{1} ('esse ullam' 'si tem.') ullam esse miseriam aut humanitatem sed t. o. r. autument α,Pith. ω^{5} ('atque hum.') nullam esse mis. aut humilitatem s. t. o. r. autumant *v* ull. mis. esse s. t. o. r. aut. l^{2} ullam esse mis. sed t. r. o. m. aut. ϱ^{1} (pr. m.),p^{7} mis. ull. e. s. aut t. r. om. vo^{1} ull. esse sed tem. om. r. aut. $tgl^{134}vo^{2},\varrho^{1}$(alt. m.), p^{9} (alt. m.) ull. esse sed o. r. aut. φ ullam

id magis veri simile esse usus reapse experiundo edocet.
velut Orestes modo fuit rex, factust mendicus modo
naufragio: nempe ergo id fluctu, haut forte fortuna optigit.

nam hic Pacuvius infirma ratione utitur, quom ait verius esse temeritate quam Fortuna res regi: nam utraque opinione philosophorum fieri potuit, ut is, qui rex fuisset, mendicus factus esset. item infirma ratio est, quae videtur pro ratione XXIV 37 adferri, set idem dicit, quod in expositione dictum est, hoc modo: magno malo est hominibus avaritia, idcirco quod homines magnis et multis incommodis conflictantur propter in-

---

deam esse s. t. a. r. aut. ω^4 ullam esse miseriam sed t. a. r. aut. ς Sc.: u l l a m e x t a r e, t e m e r i t a t e e n i m a u t u m a n t e s s e o m n i a.

1. et id magis p^9 idque mag. $p^{10}\omega^3\lambda^2$ verisimile esse ω^2 simile esse h^1 sim. aiunt esse h^2 sim. esse aiunt *pab* verisimile esse aiunt ς usus 1 quad usque p^6 quad usus ς(p alt. m.) reapse $e\beta^{123}$ res ab se μaf re ex re p^2 res ipsa *tb* re ipsa $l^3\omega^{125}v,p^5$ ('ipsa' suprasc.)^7 ipsa re p^{11} ab se cp^8 re ipsa ab se λ^{12} re ab se ς experienda $gl^3a\varrho^{13}\delta p^{4512}$ $\omega^{345}\lambda^{12}$ 2. velud g horest. αg qui modo φ factus est mendicus moda 1,2($\beta^{12}\alpha g$pal.^{6})$l^{24}va^2\varrho^1p^1c$ mada m. f. est r factus est moda mend. p^3(alt. m.)$^{10}\varepsilon^2\lambda^1\varphi$ mado f. e. mend. aug. s $p^4\varrho^7\lambda^1$ fact. est mend. (om. 'moda') $b\beta^3,\varepsilon^1$ ('m. est'), $p^{257},^8,^{11}$(pr. m.) fact. m. mend. λ^2 et factus est mend. ϱ^3 medicus p(pr. m.)μ^1p^{67} 3. nam naufragia r naufragia quippe $p^{389}\delta$ naufrago nempe $\pi\mu^1f^7c$ naufragus nempe $ant\omega^1\varrho^1$ naufragis nempe f^1 naufragiis nempe p^4(alt. m.) naufragium nempe p^{13} ergo p^1,ω^2 rex ergo πn res ergo p(pr. m.) rē ergo hk^1 rem ergo e res ista contingit erga $\mu^1\omega^3p^4$(pr. m.) res ita cantigit erga $\varkappa\beta^3\varrho^2$ res cautigit ergo a res ista cant. naufragio qua ω^1 res i. c. genus p^{13} cant. i. res s. naufr. res ista nempe cont. ϱ^3 nempe rex naufragio nempe res i. cantingit t ista contigit add. k^2 res ista cantigit ς (add. mg. p^1) id fluctu farte π^2 id fl. nan forte $p^1\omega^2\lambda^{12}$ fl. non farte ω^3 id fructum farte p(pr. m.) id fructu forte $he\pi^1$ id $\overset{\text{non}}{\text{fructu}}$ forte k (sic supersc. alt. m.) id factum temeritate p(alt. m.)v id temeritate nan forte ω^1 non id farte β^2 id na forte c id farte. ang. id aon sorte p^{18} non farte ϱ^2v id nan farte ς fartuna v,ang. neque fartuna β^3,ω^3 ('fortunam') aut fartuitn ε^1 aut fort. sed temeritate ω^4 nau fort. sed temeritate $\varrho^2\delta$ aut fortuna ς optigit $\pi kp^{19}\varepsilon^1$ contigit p^{710} obtigit ς Sc.: n a u f r a g i o: n e m p e e r g o i d f l u c t u, h a u t f o r t e f o r t u n a o p t i g i t. ('haut forte fort.' Oudend.) 5. geri φ 6. fuerat dl^4 mend. fieret dl^4vo^3 mend. factus foret φ 7. cum vid. 1,2,tc 8. adferri sed idem dicit quod μ (sic nat.) afferri quod a^1ft aff. idem quod ka^2nc sed id est dic. vo^3 dici hl^3 qua in h in exp. am. l^4 in prapas. va^1 hac moda dict. est f 9. magnum malum est va^3 hom. est 2,(a^1 am. 'est', ut r),t idc. quia μ^2,2,$rv\varphi$ 10. mult. et maga. o incomm. om. μ^1 afflict. $l^{14}vo^1\varrho^2$,3 affligantur r

mensam pecuniae cupiditatem; nam hic aliis verbis idem per rationem dicitur, quod dictum est per expositionem. item infirma ratio est, quae minus idoneam, quam res postulat, causam subicit expositionis, hoc modo: utilis est sapientia, propterea quod qui sapientes sunt, pietatem colere consuerunt. item: utile est amicos veros habere, habeas enim quibuscum iocari possis. nam in huius modi rationibus non universa neque apsoluta, set extenuata ratione expositio confirmatur. item infirma ratio est, quae vel alii expositioni potest adcommodari, ut facit Pacuvius, qui eandem adfert rationem, qua re caeca, eandem, qua re bruta Fortuna dicatur.

38 In confirmatione rationis multa et vitanda in nostra et opservanda in advorsariorum ratione sunt vitia propterea que diligentius consideranda, quod adcurata confirmatio rationis totam vehementissume conprobat argumentationem. utuntur igitur *studiosi* in confirmanda ratione duplici conclusione hoc modo:

iniuria aps te adficior indigna, pater:
nam, si inprobum esse Cresphontem aestumaveras,

---

1. pp. inmensam a^1 propter inm. a^2 2. expost. μ 3. idonea π 4. subicit μn subigit c expositioni $3, vo^{12}$ expositionis om. c utile t 5. quia μ^2,2 propterea om. δ qui enim δ consuerunt $k\mu, anvo^3$, ϱ^1(pr. m.) con consuerunt t (sic) piet. coluerunt c 6. habes quibus d habes enim qu. $k^2 c\varrho^3\varphi$ quibuscum a^2 ('cum' add. in ras.) 7. possis locari μ^1 coniocari possis μ^2 in om. t in eiusmodi vo^2 in huius ϱ^1 non conversa π 8. universali atque abs. $r, {}^1ox$ universali non eaque neque abs. φ oratione vo^1 ratione exp. conf. om. c ratione — infirma om. 1,2 9. item vitiosa rat. $a^2 f^2 tl^{23}$c ('est rat.' a^2) ratione quae f^1 ratio est qu. πa^1 ratio om. $do\varrho^2 v$,3 vel om. $t\varrho^1 v$ expositione a^1 10. adcomm. μ^1 11. quare et vo^3 eadem hb dicitur 1,aft 13. in add. a^2 14. oratione $\varphi\varrho^1$,3 sunt om. e propterea quam h 15. consideranda sunt rl^4,Lamb. quia $\varrho^2\delta$ affirm. 1,2 tl^3c (adf. hp) aff. rat. acc. π rat. conf. ϱ^3 16. tota he argumentatione e appr. ϱ^2 17. studiosi $e\mu^1 cb\varphi$ studiosissimi o studiose $hp^1\pi\mu^2$,2,tl^1 in om. f 19. a te oc adfic. h 20. inpr. $hpfa\varrho^1$ si inpr. esse Cr. existimas 1,2 ('existimans' k,sic) si impr. esse cr. existimabas $t\varphi r l^{13} V, b, l^2$(alt. m.)$v$ si impr. esse cesp. extimabas δ si impr. esse tresp. estimabas c si indignum tresph. existimas dl^4 esse om. ϱ^2 chresponthe h chresphonth. π chrespontem μ,2 crespontem $o\varrho^1$ tresp. φ Sc.: si inpr. esse Cresph. aestumaveras

cur me huic locabas nuptiis? sin est probus,
cur talem invitam invitum cogis linquere?

quae hoc modo concludentur, aut ex contrario convortentur aut ex simplici parte reprehendentur: ex contrario hoc modo:

nulla te indigna, nata, adficio iniuria:
si probus est, conlocavi; sin est inprobus,
divortio te liberabo incommodis.

ex simplici parte reprehendentur, si ex duplici conclusione alterutra pars diluetur, hoc modo:

nam si inprobum esse Cresphontem aestumaveras,
cur me huic locabas nuptiis? duxi probum:
erravi: post cognovi et fugio cognitum.

ergo reprehensio huius conclusionis duplex est; acutior illa superior, facilior haec posterior ad excogitandum. 39 item vi- XXV tiosa est confirmatio rationis, quom ea re, quae pluris res significat, abutimur pro certo unius rei signo, hoc modo: necesse est, quoniam pallet, aegrotasse; aut: necesse est

---

1. huic hep^1,a huius $p^2\mu kftcl^{24}\varrho^2$ his $\varrho^1\delta$ huic homini vo^3 locasti *t* sine si prob. *he,π* ('sive') si non est pr. *δ* 2. virum invitam *c* linquere $e\mu^1l^2$ liquere hp^1 relinquere $\varsigma(p^2\mu^2)$ 3. concluditur μ^1 concluduntur ϱ^1 ex add. a^2 converterentur *f* convertantur $l^3\delta$ 4. simpl. ex *r* repraehendetur pax contraria *h* rep. ex contraria *π* 5. ten ind. *h* ind. te *φ* nata $p\pi oc\varrho^2$(alt. m.)*vδ* nuta *h* nate *e* o nata *ς* afficior *μ* (sic) iniur. aff. *b* (corr. pr. m.) 6. si probus es *he* conlocavi *p* collocabis *h* bene colloc. *k* locavi $b\varrho^3\varphi v$ collocavi *ς* 'si — coll.' add. μ^2 Fo.: te huic locavi sin est inpr. $p\mu^1$ sin es impr. *ek* inest impr. *h* sin aut impr. *r* sin autem impr. l^4vo^3,ϱ^3 ('si') sin autem est impr. $\mu^2,2,to\varphi cb\delta\varrho^{12}v$ 7. divortii *eμ* divortiis vo^2 te liberabo *n* te libero *e* libero te $hp\pi\mu afdl^4c$ liberabo te *ς* ('te' om. o) ab inc. $l^3vo^3\varphi$ 8. reprehendetur *hepa* ('repraehend.' *hp*)*φ* sed ex dupl. $h\mu^2a^1$ 9. altera *t* diluetur $e\varrho^3$ diluatur *bδ* dividitur vo^3 diluitur *ς* (Lamb.) 10. impr. — nuptiis om. *h* inpr. $ob\varrho^{12}$ chresph. *hpfa* chresp. *π* cresp. $e\mu\varrho^1\delta$ thresph. *odb* tresp. *vc* existimabas *c* existimaveras *d* cetera ut supra 11. me huius $kp^2a^1ftr c\varrho^{123}$ ('vel huic' a^2) huiusme *v* me his *b* 12. errare a^1 ('vi' a^2 in ras.) *f* et fugio nunc $ro\varphi l^{124}vo^{13}\varrho^2b\delta$ ('fugito' vo^3) effuglo nunc l^4(pr. m.)*ox* 13. huiusmodi $\mu nb\varrho^{12}v,{}^5O$ huinscemodi l^3 auctior $hep^1\pi$ accusatio μ^2 accutior a^2 (not. in ras.) accusatior ϱ^1(pr. m.) 14. fac. ista post. l^3 fac. haec quam sup. ϱ^3 excogitatum a^1 eogitandum l^2,ϱ^1(pr. m.)^2 15. conf. est $p\pi\mu ftb\varrho^1$ inf. est *he* est om. *δ* plures res $1,a^2n$ piures a^1f^1r plura *ς* 16. pro c. ab. *t* huius rei dl^4 17. paret h^2 parit $p^1\mu^1$ et egr. *μ* (sic)

pepcrisse, quoniam sustinet puerum infantem. nam haec sua sponte certa signa non habent; sin in ceteris quoque similia concurrunt, non nihil illius modi signa adaugent suspitionem. item vitiosum est, quom vel in alium vel in eum ipsum, qui dicit, quod in advorsarium dicit, potest convenire, hoc modo:

A. miseri sunt, qui uxores ducunt. B. at tu duxisti alteram.

item vitiosum est id, quod volgarem habet defensionem, hoc modo: iracundia deductus peccavit aut adulescentia aut amore. huius enim modi deprecationes si probabuntur, inpune maxuma peccata diluentur. item vitiosum est, quom quid pro eo sumitur, quod inter omnis constet, quod etiam nunc in controvorsia est, hoc modo:

---

1. sust. inf. el^4 ex sua sp. *c* 2. ctra μ^1 non sunt. $\mu^2 a^1$ *fmtτ* ('non habent' a^2,mg.) sin in ceteris *e* sinceteri *h* sin cetera a,p^2 si non cetera *ς* 3. concurrunt nonnihil *hepπn* concurrerint nonnihil a^2 (not. in ras. et ante 'nonnihil' 13 litt. eras.) concurrunt. quod si concurrerint nonnihil *ς* ('concurrant nonnihil' μ^2, concurrent nonn. *o* 'quae si conc. nonnih.' *φ* 'quae si non conc. nihil' l^4) ^ad^augent *μ* (sic) 4. cum vel *fn* quando vel μ^2,a^2 (in ras.)*tr* vel a^1 (ante 'vel' eras. 4 litt.) quod vel *ς* et in eum epa^1 et eum *hμ* vel eum *t* vel et eum *f* vel in eum $a^2 ob$ ('vel' a^2 in ras.) 5. ipsum om. $l^2 vo^3$ si dicit *h* quod 1,2,l^4 id quod *ς*(a^2) dicit 1,$a^1 f^2 b$ dicitur *ς* (na^2) dicit om. $f^1 dl^4$ 6. hoc m. conv. *e* 7. si uxores $\pi e\mu^1$ aut tu dux. *π* at induxisti *k* at ^tu^... ind. *a* ('tu' a^2, supra ras.) alteram at tu duxisti *f* duxisti melius uxorem *μ* (sic not.) duxisti uxorem dl^4 9. item quod dl^4 id om. ϱ^3 habet a^2 add. in ras. 10. deductus $hep^1\pi n$ deductus *kμ* (sic) ductus p^2,a^2 (eraso 'de' suprasc.)$ftvvo^2$ inductus *ς* (Lamb.) pecc. adol. μ^1 pecc. aut ab adol. *cb* aut ab am. *c* 11. huius enim modi e^1 huiusmodi enim $e^2 p\mu aftvo^1\varrho^1$ huiusmodi $hodl^4 vo^3$ huiuscemodi enim *ς* probantur $h\mu^1 v$ probentur *t* imp. maxima pecc. diluentur, in contentione in max. pecc. dil. *t* 12. diluentur $ep^2\mu$,2(m),*rcϰ* dilabentur $hp^1\pi ktlo\varphi$,3,*P* dilabuntur rvo^3,l^2(pr. m.) delabentur vo^2 cumquid pro eo *π* cum id pro eo p^1, *h* ('pro co') quod id pro quo *e* quum id profecto *t* cum id pro certo *ς* ('certo' *μ*) cum id quod pro certo vo^3 13. quod inter omnes const. 1,2,*roφc* ('et quod' $a^2 n$)*b* quod quasi inter o. const. t,ϱ^1 (om. 'quod'). non const. $vo^1\varrho^3\delta\varphi$ constet ϱ^1(alt. m.)*v* constat vel pro vero *μ* (sic) et quod etiam *n* quia etiam *a* quoniam l^3 quod etiam nunc μ^2 add. (om. μ^1) non in contr. l^4 14. est om. *he*

eho tu, di, quibus est potestas motus superum atque inferum,
pacem inter sese conciliant, conferunt concordiam.

nam ita pro suo iure hoc exemplo utentem Cresphontem Ennius induxit, quasi iam satis certis rationibus ita esse demonstrasset. 40 item vitiosum est, quod iam quasi sero atque acto negotio dici videtur, hoc modo: in mentem mihi si venisset, Quirites, non conmisissem, ut in hunc locum res veniret; nam hoc aut hoc fecissem, set me tum ratio fugit.

item vitiosum est, quom id, quod in aperto delicto positum est, tamen aliqua tegitur defensione, hoc modo:

quom te expetebant omnes, florentissumo
regno reliqui: nunc desertum ab omnibus
summo periclo restituere conparo.

item vitiosum est, quod in aliam partem ac dictum est, potest XXVI

1. studiis ē potest at motum *h* studii quibus est potest aut motum *e* studiis esse p. aut mot. $p^1\pi$ nil tu dii esse p. aut motus p^2 nihil studii esse p. aut motus $\mu a f^2 n^1$ eho tu dii quibus est potestas (om. 'motus') f^1, n^2 (om. 'est') eho t. d. q. est potestas aut motus *r* eho t. d. q. e. potestas motus ς ('eo' *c*) 3. pace *h* pac. enim 1,2,(f^2),l^1 inter sese 1,*an* inter se ς et conf. codd. Lamb. 4. huius ex. *c* utuntur *heπ.k* ('usus' suprasc.) usum ς,a^2 (in ras.). Sc.: u t e n t e m thesprotum 1 (thespontum π thesportum μ^1)*a* tespr. *n* cresphontum *f* cresponte m ϱ^{12} tesprotheum *t* threspr. *b* 5. quesitam $h\pi$ quaesitam *e* certas *e* id ita esse $hrl^2\varrho^{13}v$ ita esse id *t* ita esse om. *n* 7. geri vid. dl^4 michi μ si mihi ven. *o* 8. quiritis *h* commisisse *e* hunc in loc. δ (?) venisset l^4(pr. m.) 9. nam aut hoc $r\chi$ hoc haud fec. *b* fecisset *e* et $p^2\mu^1 f$. metum $h\mu^2$ metam $ep\pi f$ ratio χ haec ratio ς hoc rat. *v* rat. fecisset 1 ('fecisse' *e*) 10. quod id π id quod om. ϱ^3 quod om. *r* 11. est cum aliqua dl^4 al. tegitur $ep^1\pi$ al. teigitur *h* al. teg. levi $bv\delta\varphi$ al. levi teg. ς 12. expetebant $e\mu^1 p^2$ *ocb* expectabam hp^1 expectabant π,2,$r\delta$ florent. in regno $arc\varrho^2 vb\delta\varphi$,$^6O$ in fl. regn. ϱ^1 13. regno om. δ reliqui te l^4vo^3 te rel. φ nunc — conparo om. π nunc desertum $e\mu$ n. desertus hp^1 n. es desertus μ^2,2,*t* n. des. es *r* nunc cum des. es $p^2c\varrho^2o\varphi$,3 n. c. es des. ϱ^1 n. c. desertum res *d* n. c. desertus *v* 14. periclo l^4 per. solum gr^1 per. solius δ per. solam solus *c* per. solam *b* (sic) periclo sola *h* et ς restituere paro μ^1 ut restitui comparo *e* restitutio paro hp^1 restitutionem paro $p^2\mu^7$,2,$rl^{34}vo^{23}$ ut restituam te par. δ ut te rest. par. ϱ^2 ut rest. paro ς Sc.: s. p e r i c l o r e s t i t u e r e c o n p a r o. 15. cum id quod ϱ^1(pr. m.) aliquam in part. *e* aliam in part. *t*,Lamb. pro qua addictum sit μ (sic) dictum est $a^2ntvo^3\varrho^{23}$ dictum ha^1 dictum sit ς

accipi. id est huius modi, ut si quis dixerit: satius est uti regibus quam uti malis legibus; nam et hoc, tametsi rei augendae causa potest sine malitia dici, tamen propter potentiam eius, quo de id dicitur, non dicitur sine atroci suspi-
41 tione. item vitiosum est falsis aut volgaribus definitionibus uti. falsae sunt huius modi: si quis dicat iniuriam esse nullam, nisi quae ex pulsatione aut convitio constet; volgares sunt, quae nihilo minus in aliam rem transferri possunt, ut si quis dicat: quadruplator, ut breuiter scribam, capitalis est, est enim inprobus et pestifer civis. nam nihilo magis quadruplatoris quam furis quam sicari aut proditoris adtulerit definitionem. item vitiosum est pro argumento sumere, quod in disquisitione positum est, ut si quis quem furti arguat et ita dicat eum esse hominem inprobum avarum fraudulentum; ei rei testimonium esse, quod sibi furtum fecerit. item vitiosum est controvorsiam controvorsia dissolvere, hoc modo: non convenit, censores, istum vobis satisfacere, quod ait se non potuisse adesse ita, ut iuratus fuerit. quid? si ad exercitum non venisset, idemne tribuno militum

1. si quis dixerit 1,a^1f si quis potens ac factiosus in contione dix. ς ('potest' *c* 'et fact.' *v* 'vel fact.' ϱ^1 'contentione' *t* 'duxerit' *b*) 2. malis regibus $\mu f l^3 \varrho^{12}$ regibus quam om. a^1 qu. uti malis legibus 1,$fntrcbl^2$ $\varrho^3 vo^{12} v$ qu. mal. uti leg. a^2 qu. mal. leg. $dl^{134}\delta\varrho^{12}vo^3\varphi$ nam hoc ut $l^3vo^3\varphi\varrho^3\delta$ aug. causae *h* 3. dicitur *h* potentiam om. *t* 4. quod id dicit. *he* quod id (om. dic.) *pπ* qui dic. id *φ* de quo id dicitur *μ*,2 de quo dicitur id l^2 non sine atr. *t* 5. an vulg. μ^1 ac vulg. $rcb\varrho^{23}$ diffinit. *ocb* defensionibus 1,ftl^4,*n* ('vel defensionibus' mg.) 6. uti ut fals. *π* si 1,2,^2O ut si ς 7. pulsione l^1vo^2 aut ex conv. *φ* convitio *μ*,*ancb* vitio *π* astet *b* 8. poterunt *n* 9. siqui *e* quadr. aut *c* dicam $tdl^4vo^3\varphi$ scribam ς Fo.: finiam. capitulis *μ* cap. est enim *he* 10. nichilo mais *μ* nihilo minus dl^4v 11. attulit *hanco* *φ*,Lamb. 12. diff. *n* defensionem *hπ* 13. inquisitione *c* in quaestione $\varrho^2\delta$ si qui quem *e* si quisquam *μ* si quis aliquem *φ* furti quem l^3 14. et ita dicat $hep^1\pi vo^1\varrho^1$ et indicat l^1 et dicat ita *v*,3 dicat (om. 'et ita') $p^2\mu$,2,*toφc*,Lamb. esse om. *t* impr. esse hom. *μ* 15. eius rei *nt* ei res *h* et ei rei *φ* ibi furtum a^1f fecerit furtum *f* 16. controversiam om. μ^1 solvere *t*,vo^3 17. numquid conv. censorem *d* nobis *t*,3 satisf. quod ait $hep\pi k^1l^3vo^3$ satisf. ex eo quod ait ς(k^2) 18. se om. *r* posse ϱ^2v,3 potu—*t* (in fin. vers.) ita om. *h* uti ut ratus μ^1a^1 fuerit $heprdl^4$,ϱ^1(pr. m.) fuerat ς 19. quodsi $fnt\varrho^1$ quia si l^3 exercicium μ^1 idue $p^2trb\varphi$ id tr. 2,*o* de omni tr. 1 ('de omne' k^1)

diceret? hoc ideo vitiosum est, quia non expedita aut iudicata res, set inpedita et in simili controvorsia posita exempli loco profertur. item vitiosum est, quom id, de quo summa 42 controvorsia est, parum expeditur et, quasi transactum sit, relinquitur, hoc modo:

aperte fatur dictio, si intellegas:
tali dari arma, quàlis, qui gessit, fuit,
iubet, potiri si studeamus Pergamum:
quem ego me profiteor esse: me est aequom frui
fraternis armis mihique adiudicarier,
vel quod propinquos, vel quod virtute aemulus
sum . . . .

item vitiosum est, ipsum sibi in sua oratione dissentire et contra atque ante dixerit, dicere, hoc modo:

qua caufsa accusem hunc?

tum id exputando evolvere:

---

num idem l^3 Scr.: idem ue. 1. ac ind. *h* atque iud. ϱ^2 2. est res $vo^3\varphi$ 3. proferatur *b* 4. vel qu. φ sit om. *e* sic relinqu. *h* relinq. sic *p* 6. aperte aiax fatur *b* se intellegat *h* 7. talis $\pi p^2a^1f^1n$ dari — gessit om. 1,2 (a^1f^1) tali dari arma qualis ille qui gessit talis fuit *t* tali d. a. iubet q. ille q. g. fuit l^4vo^1 tali d. a. q. ille q. gessit fuit iubet l^3vo^2 tali d. a. q. fuit ille q. g. iubet vo^3 tali dare a. q. q. g. fuit *c* 8. iubet — pergamum om. a^1 pergamum hep^1 pergamọ̇ μ (sic) pergamo ϛ 9. quem ego me profit. esse $he\pi$,*p* ('quam') quem ego prof. esse me dl^4vo^{12} quae ego prof. esse meam μfn quae e. p. e. mea $arbcv\tau$,Lamb. quae ego pr. mea esse ϱ^2 quae ego pr. esse $l^{12}\varrho^1\delta$ quae ego mea conf. esse $vo^3\varrho^3$ que egomet prof. esse mea φ me est aequum frui fraternis *t* mea est aequum frūi fraternis *e* mea mecum frus — traternis *h* meam est ecum frui fr. *p* est aequum frui fr. μ,2 me aequum est frui fr. ϱ^2 me enim est aequ. frui fr. $rl^1\varrho^1cvo^3\varphi$,3 me enim aeq. est frūi fr. $v\tau$ est enim aeq. me frui fr. l^4vo^{12} nam me equum est frui fr. *o*, Lamb. 10. armis om. 1,2,*t* mihiquae *e* adiudicariei *h* 11. quia prop. $b\varrho^{23}\varphi$ pr. sim. vo^2 vel quia virt. *b* quia virt. eius *o* quia eius virt. φ quod virt. eius *c* virtute 1,l^1(pr. m.), vo^2, Lamb. virtutis $\pi\mu^2afrl^3vo^3\varrho^{12}$,3 virtutis virtute *n* virtutis est *v* virtutum tdl^4 emulus hep^1 romulus $p^2\mu n$ emulus *a* (in ras.) *f* em. sum $rl^{13}\varrho^{12}vvo^3\varphi$,3 sum emulus *o* Post 'emulus' erasae dec. litt. in *a* 13. ipsum om. ϱ^3 14. ut contra ϱ^1(pr. m.) contra atque 1 ('ad quae' π),2,*t* contra ea quae ϛ contra atque eaque (vel quae) dix. μ (sic) atque te *h* dixerat ϱ^3v 15. qua causa accusem causam hunc *h* qua causa accusem causam hanc (vel accusem hunc) μ (corr. alt. m.) 16. cum id $h\mu^1$ tamen id ϱ^3v nequeo id mecum $l^4\varrho^2$ nequeo mecum id *b* (mg.) nequeo Lamb. disp.

nam si veretur, quid eum accuses, qui est probus?
sin inverecundum animi ingenium possidet,
quid autem accuses, qui id parvi auditum aestumet?

XXVII non incommoda ratione videtur sibi ostendisse, qua re non accusaret. quid postea? quid ait? – –

nunc ego te ab summo iam detexam exordio.

43 item vitiosum est, quod dicitur contra iudicis voluntatem aut eorum, qui audiunt, si aut partes, quibus illi student, aut homines, quos illi caros habent, laedantur, aut aliquo eius modi vitio laedatur auditoris voluntas. item vitiosum est non omnis res confirmare, quas pollicitus sis in expositione. item verendum est, ne de alia re dicatur, quom alia de re controvorsia sit, inque eius modi vitio considerandum est, ne aut ad rem addatur quid aut quippiam de re detrahatur aut tota causa mutata in aliam causam derivetur: uti apud Pacuvium Zethus cum Amphione, quorum controvorsia de musica inducta est, disputatio in sapientiae rationem et virtutis utilitatem consumitur. item considerandum

---

evolvere nequeam τ exputando $hp^1\pi o\varphi\varrho^2 vc$,3 exponendo evo^3 exponendo vel exputando f^2 disponendo μ^2,2 disputando p^2b^2(mg.) ϱ^1(alt. m.)k ex disputando μ^1 volvere h evolverem π

1. quid eum t qui eum μ^1 accuses $h\pi a^2 n$ accusem ς quid est π quod est r si est l^4 2. sinverecundum $hepa^1$ siinverec. $a^2fnt\varphi$ 3. quid autem accuses h quid autem eum accuses $p\pi$ quid eum accuses ea^2n qu. accusem eum ftr quid e. accusem ς($p^2\mu$) quid hep^1 cum id r quod id $\varrho^1\delta$ qui hoc o auditum $hep\pi ant\delta$ auditu ς (Lamb.) existimes h estimet r existimet ς aestumet Schütz 5. postea quid ait? e postea quod ait? p^2f quid postea? quid ait? μ,a (alterum 'quid' in ras.)$ncl^{123}V\varphi$ quid quod postea ait o, Lamb. quid quod postea quid ait? d quid agit ϱ^3 6. ego om. r ergo π iam om. nt ordine exordio b 7. dicitur esse iudicis contra r 8. plures partes b illi om. t 9. led. a eiusm. 1,$l^1vo^{12}\varrho^2c$,3 huiusm. μ^2,2 10. laedetur e laeditur ς (δ?) 11. omnis h partes $\varkappa$ 12. dicetur μ^1 dicatur quom om. b 13. de om. h de alia re $b\varrho^2$ in qua h in quo f idque in [illegible]^3 huiusm. $v\varrho^3$ 14. ne ad t ad om. n aut re add. μ quidam e quiddam 3,$co\varphi vo^3\varrho^2$ aliquid $rl^4\varrho^1$ quoddam v. 6 quippiam $haob$ de ea re ϱ^1(alt. m.) a re ϱ^2 15. causa in al. der. l^3 diriv. $h\mu ac$ 16. cetus est ϱ^3 contr. de mus. $e\pi k$ contr. de amusica h contr. cum de mus. ς 17. inductā h (sic) introd. v est om. h sit l^4vb Lamb. esset ϱ^3 disputatione in $hp\pi$ ratione — utilitate c 18. consumitur $h\pi ep^1a^2ro\varphi v$,3 consummitur ϱ^2 consummatur $p^2\mu$,2,t

est, ne aliud accusatoris criminatio contineat, aliud defensoris purgatio purget, quod saepe consulto multi ab reo faciunt, angustiis causae coacti; ut si quis, quom accusetur ambitu magistratum petisse, ab inperatoribus saepenumero dicat aput exercitum se donatum esse. hoc si diligenter in oratione advorsariorum opservaverimus; saepe deprehendemus eos de ea re quod dicant, non habere. 44 item vitiosum est artem aut scientiam aut studium quodpiam vituperare propter eorum vitia, qui sunt in eo studio: veluti qui rhetoricam vituperant propter alicuius oratoris vituperandam vitam. item vitiosum est ex eo, quia perperam factum constat esse, putare ostendi a certo homine factum esse, hoc modo: mortuom deformatum tumore praeditum decoloratum constat fuisse: ergo veneno necatus est; deinde, si sit usque in eo occupatus, ut multi faciunt, venenum datum, vitio non

1. est om. $l^4 vo^3$ continere $he\pi$ def. ratio b,ϱ^1(alt. m.) 2. oppugnet v multi cons. ϱ^3 3. in causa accusati ab reo vo^3 angustiis a^2 ('is' in ras.) causa coacti μ ut si quis φ uti si quis vo^3 ita uti cum quis $r\varrho^1$ uti quis ς quum om. $o\varphi$ accuset φ accusatur htc 4. abitu h habitu π habitum $p\mu^2$ sepissime φ saepenumero apud exerc. donatum esse $ep^1\pi$ s. dicat ap. ex. d. esse $p^2\mu,2,t$ s. dic. ap. ex. se d. esse $a^2 o\varphi$ s. dic. ap. ex. d. se esse $c\varrho^2 vb\delta$ s. ap. ex. d. se esse dic. r,l^3 ('sese') s. dic. ex. aput se d. esse ϱ^3 dicat s. ap. ex. d. se esse ϱ^1 haec si ϱ^3 in adv. or. δ (?) 6. saepenumero μ deprachend. h depr. et in eiusmodi deprehensione ostendemus $rdl^4 vo^3\varphi c\varrho^1$(alt. m.)$^2 v,3$ ('huiusm.' $\varrho^3\delta$ 'reprehensione' vo^3) 7. eos om. d eadem μ quid dicant trl^3,ϱ^1 ('dicunt') non bere μ^1 8. studium om. dl^4 quippiam nd 9. vitam $b\varrho^{23}\varphi,\varrho^1$(alt. m.) qui sunt ne eo st. π qui ne st. non p^1 ne eo st. sin̄ h (sic, 'qui' add. h^2) qui studiosi sunt $ep^2\mu,2,rt\varrho^1 c$ velut φ reth. $\pi\mu$ 10. autoris v 11. item vituperandum est ideo, quod c eo quia $hp\pi\mu fatb$ eo qui e eo quod ς esse const. $co\varphi bP$ ('esse' om. ϱ^3) constat hen,Lamb. 12. putari 1(μ^1) $t\varrho^3$ ostendi quo a^2 (eras. 'a') accepto homine h,e (omine) a certo homine $b\varrho^1$(alt. m.)$^2,l^2$ ('a quo' suprasc.) a quo hom. ς factum esse $eb\varrho^{12}$ fact. esset $p\pi$ fact. est $2,t\varphi rcv\delta\varrho^3$ ('hoc modo f. est' f^1) 13. defortunatum $\mu^2,a^1 fb$ de forma more δ deformatum timore ϱ^3(pr. m.)^2 perdit. π coloratum 1,2 colore decoloratum ϱ^2 corpore decol. ς Fo.: livore decol. 14. constat fuisse $he\pi\mu^2 n$ (constat om. μ^1) fuisse const. ς negatus h constat ergo ven. necatum esse k const. erg. ven. necatum $fntl^{34}$ ergo const. ven. nec. $r\varkappa$ ergo ven. n. esse (om. 'constat')c usque eo l^1 usque adeo in eo $ro\varphi vo^{23}\varrho^1 v,3$ in eo usque adeo $cl^4 vo^1$ 15. quod multi $v,^2$ Lamb. ut ven. b^2 ('ut' suprasc.)

mediocri conflictetur: non enim factumne sit, quaeritur, set a XXVIII 45 quo factum sit. item vitiosum est in conparandis rebus alteram rem ecferre, de re altera mentionem non facere aut neglegentius disputare: ut si, quom conparetur, utrum satius sit populum frumentum accipere an non accipere, quae incommoda sunt in altera re, sevеre curet enumerare, quae in altera *incommoda* sunt aut plane velut depressa praetereat, aut ea, quae minuma sunt, dicat. item vitiosum est in rebus conparandis necesse putare alteram rem vituperare, quom alteram laudes, quod genus, si, quom quaeratur, utris maior honor habendus sit, Albensibus an Vestinis Pinnensibus, quod rei puplicae populi Romani profuerint, de his qui dicat, alteros laedat: non enim necesse est, si alteros praeponas, alte-

1. med. non $\varrho^3 v$ midiocri conflicetur μ^1 2. est om. *f* 3. dera all. *a* (sic) de altera re odl^4 non fac. ment. *antrφ* 4. diligentius μ^1 neglentius μ^2 negleg. *πa* quom om. $fr\varphi cvo^{12}\varrho^{12}$,3 comparentur *f* 5. an non (om. 'accip.') $ftrl^3\varrho^{12}$ aut non $\mu vo^1\varrho^2$ quae commoda *a* (sic) quae comm. *ς* Sc.: quae incommoda. 6. sint om. *t* altera severa curet enumeret $hep^1,\pi k^1$ ('revera') alteram rem vera curet enumeret k^2 altera re vera curet ennmerare *μ* altera re curet enumersre $p^2a^1fntrocl^{134}V$,3 all. re curet (ventura) enum. a^2 ('ventura' sic suprasc.) alt. parte ϱ^1(pr. m.) Sc.: in altera re severe curet enumerare. in altera add. a^2 7. siunt *oφ* sint *ς* sunt om. $b\varrho^{23}$ et quam velut *π* et quam velit hp^1gr^{12},*e* ('velint') veluti *μ*,2,*toφ* velut *ς*(p^2) deprehensa $l^4\varrho^1\varphi$ praeterea $h\mu^1$ Sc.: aut plane velut depr. pr. aut que *c* 8. minora *t* sunt *oφ* sit *he* sint *ς* 9. putari *hepμanoφcb* putare *r* vituperare $o\varphi\varrho^{23}b,^5O$ vituperari *ς* alteram rem *n* aliam ϱ^3 alteram *ς* 10. genus est φvo^3 si quaer. *C* Sc.: si quom qu. utrius *eπ* utrum $antr\varrho^3\varphi$ maioris *h* honos *c* 11. acbensibus *μ* (sic) aut $hv\varrho^3$ vestinis pennensibus hep^1gr^2 vest. pelinensibus gr^1 vegennis an pennensibus μ^1 venusinis an penn. $k\mu^2$,2 ('vestinis' *k*,a^2 suprasc.) pal.$^{46}ll^{123}$ *V* veszentinis an penn. p^2 vegent. an penn. *c* vegient. an penn. dl^4 vejent. an penn. pal.^{5},*γ* vecet. an penn. pal.^{2} vegentinis (om. penn.) $ro\varphi\varrho^{123}vb\chi$ ('vigentinis' *v* 'veientanis' o,*χ*. 'vegentino' b^1) quo hp^1 qui *cb* reip. pop. r. *hk* (sic) rei p. p. R. *e* reip. et propter μ^1 reip. et p'. r'. μ^2(sic) rp et pop. r. p^2,2 ('pplo' a^2 suprasc.),*toφ* reip. et populo r. *b* reip. et populo romano *rcP* 12. profuerunt $atl^4b\varrho^3$ praesidio fuerunt o fuerunt *φ* eis *heπ* dein is a^2n do .. is *f* de his *c* et is *φ* his *t* dicant *π* dicat a^2 alteros 1,*anφ* alteris $p^2\mu^2fc$ alt. laudet alt. laedat *φ* 13. necessarium est *c*

ros vituperare: fieri potest, ut, quom alteros magis laudaris, aliquam alteris partem laudis adtribuas, ne cupidius pugnasse contra veritatem puteris. item vitiosum est de nomine et vocabulo controvorsiam struere, quam rem consuetudo potest optume iudicare: velut Sulpicius, qui intercesserat, ne exules, quibus causam dicere non licuisset, reducerentur, idem posterius, inmutata voluntate quom eandem legem ferret, aliis se ferre diceret propter nominum conmutationem, non exules, set vi eiectos se reducere dicebat; proinde quasi id fuisset in controvorsia, quo illi nomine appellarentur *a populo Romano*, aut proinde quasi non omnes, quibus aqua et igni interdictum est, exules appellentur. verum illi fortasse ignoscimus, si cum causa fecit; nos tamen intellegamus vitiosum esse intendere controvorsiam propter nominum mutationem.

Quoniam exornatio constat ex similibus et exemplis et XXIX 46
rebus iudicatis et amplificationibus et ceteris rebus, quae pertinent ad exaugendam et conlocupletandam argumentationem,

---

1. vituperes $ntvo^1\varrho^1c$ fieri potest *e* fieri enim pot. ς (f. enim non potest *μ* sic) ut om. l^4 ut quod alt. $ep^1\pi$ ut alt. μ^1 ut quo alt. $hp^2\mu^2f$ at qum̄ alt. *a* (m in ras.) ut qui alt. *c* laudares *π* part. laud. *πφ* laud. part. ς 2. adtributas *μ* (sic) tribuas $l^4\varrho^1$ nec cupide *c* cupidi depugn. *h* cupide pugn. *π* 3. de proprio nomine vo^3 et de vocab. $rvo^2\delta$ 4. voc. $1,2,cb\varrho^{23}$ voc. eius rei $to\varphi rl^{134}\varrho^1$ voc. huius rei *v* astruere *r* statuere tl^1vo^1 rem om. obl^2vo^{13} 5. opt. pot. *ho* obtime *μ* indicare *μ* velud *a* sulpitius *en* 6. dicere causam 2,*tr* liceret *o* seduc. *he* idem superius *b* sed idem post. $l^2\varphi vo^{13}P$ 7. postremo l^4 mutata *nt* sententia *d* eadem *h* aliis se ferre *e* alios efferre *h* aliam se ferre ς ('sese ferre' ϱ^{13}) Fo.: set aliis se ferre. 8. diceret $1,a^1ft$ dicebat ς nam non *C* Sc.: non. non — mutationem om. *t* 9. sivi ϱ^3 red. se *b* dicebat *ek* aiebat ς deinde ϱ^2 perinde $\varrho^3\delta$ 10. quod illi *e* a pop. — adpellentur om. *h* aut pop. *e* a pop. Rom. om. p^1 a pop. Rom. appell. $ovb\varrho^3$ 11. aut proinde quasi hp^1c deinde quasi $\pi p^2\mu r$ d. N. quasi *e* (sic) aut perinde qu. ς aut proinde om. 2 proinde om. *k* 12. appellantur *ev* appellarentur *φ* 13. sicut causam *h* non tamen *he* viciosum *a* ('vi' in ras.) 14. mutationem 1,*fnr* commutationem $atobdl^4$ 15. et exemplis et rebus iudicatis et amplificationibus et ex ceteris rebus $r\varphi l^{13}V,\varrho^2$ ('et ex ampl.') et reb. iud. et ex. et ampl. et cet. rebus *t* et ex. et ampl. et reb. iud. et cet. rebus $c\varrho^1$,3 et ex. et ampl. et iud. et cet. reb. *dyτ* et exempl. et ampl. et cet. reb. 1,2,*v* 17. exaggerandam $\mu^2,2,t\varphi rc,\varrho^1$(alt. m.) exaugerandam l^2,ϱ^1(pr. m.) augendam vo^2 conloc. $e\mu^1$ locupl. $rc\varrho^2\varphi$

quae sint iis rebus vitia, consideremus. simile vitiosum est, quod ex aliqua parte dissimile est nec habet parem rationem conparationis, aut sibi ipsi obest, qui adfert. exemplum vitiosum est, si aut falsum est, ut reprehendatur, aut inprobum, ut non sit imitandum, aut maius aut minus quam res postulabit. res iudicata vitiose proferetur, si aut dissimili de re proferetur, aut de ea re, qua de controvorsia non est, aut inproba, aut eius modi, ut aut plures aut magis idoneae res iudicatae ab advorsariis proferri possint. item vitiosum est id, quod advorsarii factum esse confiteantur, de eo argumentari et planum facere factum esse, nam id augere oportet. item vitiosum est, id augere, quod convenit docere, hoc modo: ut si quis quem arguat hominem occidisse et, antequam satis idoneas argumentationes adtulerit, augeat peccatum et dicat nihil indignius esse, quam hominem occidere: non enim, utrum indignum sit an non, set factumne sit, quaeritur.

Conplexio vitiosa est, quae non primum quidque, quod

---

1. in his rebus *hod* generibus ϱ^{13},crat. vicina *t* sim. vitium 1,2 2. id quod *bφ* quo p^1 de aliqua *hp* est om. a^1f partem *h* rat. parem *cob* 3. aut sibi ipsi est qui affert $hp\pi a^1f$ aut s. i. est dissimilis esse quid aff. μ^1 (sic) aut sibi ipsi qui aff. *e* aut s. i. obest q. aff. a^2 ('ob' suprasc.), $no\varphi c\varrho^1v$,3 aut obest s. i. q. aff. ϱ^2 aut sibi ipsi dissimile aut s. i. obest q. aff. *t* aut s. i. q. aff. simile obest *r* Fo.: a u t q u o s i b i i p s i o b e s t. 4. aut impr. 1,2,tl^3c aut si impr. ς 5. aut maius *e* quam expostulat *h* 6. postulabit $o\varphi bl^2$ postulabat *r*,ϱ^1(pr. m.) profertur $t\varphi rc^1$ prof. om. vo^3 diss. de re profertur $tc\varrho^2b$ diss. d. r. proferatur *oφ* 7. aut om. *he* ut ϱ^1 de qua $hrol^3$ 8. aut inpr. 1,2,tl^3 aut si impr. ς huiusm. $r\varrho^3v$ ut auplures μ^1 ut plures $a^1f^2\varrho^2$ ut aut pl. a^2 ('aut' suprasc.) ut tam pl. nf^1 9. possunt $\mu^1c\varrho^2$ item — oportet ϱ^3 habet post 'quaeritur' (17.) est quod $t^1\varphi rc$ 11. plane fac. vo^1 facere om. ϱ^1 factum esse add. μ^2 factum esse quod factum esse convenit *c* facere quod constat vo^1 nam tum id *δ* nam id tantum *φ* arguere *f* augere ϱ^3 augeri ς 12. id om. *nv* docere 1,$f\varrho^{123}\varphi$ doceri ς 13. ut si qui *e* ut si quisquam *c* ut quisque *h* in argumento hom. *h* 14. rationes l^{34} 15. pactum *r* peccati atrocitatem *nv* occidisse φrdl^4vo^3 *c*,3 16. sit om. a^1,nl^4v 18. est vitiosa $b\varrho^3$ non om. *h* non quidque primum quod μ^2 non quidque quod pr. *ka*,*f* ('quidquae') n. quod quidque pr. $\pi ep^2\mu^1l^3$ n. quod quique pr. p^1 quod quique pr. *h* n. quodque ut pr. *t* n. quodcumque pr. $r\varrho^1$(pr. m.)*τ* n. quo quidque pr. cvo^3 n. quemadmodum quicque pr. *o*,*φ* (q. id quodque) n. est quidque quod pr. *v* n. quicquid pr. ϱ^2 n. quidque pr. ϱ^1(alt. m.) n. id quod pr. l^4

dictum est, conplectitur et quae non breviter concluditur et quae non ex enumeratione certum et constans aliquid relinquit, ut intellegatur, quid propositum in argumentatione sit, quid deinde ratione, quid confirmatione, quid tota argumentatione demonstratum.

Conclusiones, quae aput Graecos ἐπίλογοι nominantur, XXX 47
tripertitae sunt, nam constant ex enumeratione amplificatione et conmiseratione. *in quattuor locis uti possumus conclusionibus: in principio, secundum narrationem, secundum firmissumam argumentationem, in conclusione.*

Enumeratio est, per quam conligimus et conmonemus, quibus de rebus verba fecerimus, breviter, ut renovetur, non redintegretur oratio; et ordine, ut quicquid erit dictum, referimus, ut auditor, si memoriae mandaverit, ad id, quod ipse meminerit, reducatur. item curandum est, ne aut ab exordio aut a narratione repetatur orationis enumeratio; facta enim et dedita opera conparata oratio videbitur esse artifici significandi ingeni venditandi me-

---

Sc.: non primum quidque quod. 1. dictum est compl. 1,2,*trc* $vo^{23}v\varrho^{23}$ dict. e. primum compl. *oφbδ* dict. e. eodem modo compl. l^4 concludit *e* (?)*φ* complectitur *δ* 2. non ex om. ϱ^3 non *μ* (sic) non del. p^2 om. a^1f ex om. $bl^{123}V$ ex ex^e num. *μ* (sic) numeratione $hfvo^3$ 3. relinquid *μ* reliquid *f* relinquitur ϱ^1 quod prop. *a* 4. quid inde p^1a^1 deinde quid ϱ^2 quod deinde *v* in̄ ratione $tl^3\varphi$ rationis confirmatione *he* ratione conf. *π* quid in conf. l^3 in tota arg. $l^3\varphi$ 5. dem. sit $l^{13}\varphi vo^1v$ 6. aput *μ* ΕΠΙΛΟΓΗ *h* epilogi $e\pi\mu\varrho^{12}cv\delta$ epylogi *anφ* 7. tripert. $ep\mu nt\varrho^{123}v$ numeratione $h\pi\varrho^2$ 8. commisserat. *μ* miserat. ϱ^2 in quattuor — conclusione om. tl^1(pr. m.)vo^2o (non *φ*) in om. $1(k^1)l^2vo^3$ ^b^in quatt. locis uti possumus ^a^concl. *a* (sic mutat ordinem) qu. in loc. *φ* possimus $hpe^1\mu^1$ concl. in om. $hep^1\pi$ 9. principiis *e* cum ratione *epπ* cum rationes *h* secundum rationem μ^1 11. con^l^lig. *μ* (sic) colligamus *b* 12. reb. sermonem $vo^3\varphi$ faceremus hp^1 fecerimus vo^3 ut non renov. *h* removetur breviter et redint. *b* non ut red. nl^{23} reintegr. $\varrho^{23}v$ 13. ex ord. *b* quo et ordine quo quidquid erit dictum *d* ut quicquid $hp\pi\mu^1t,a^2$ ('ut' add.) ut quidque *k* ut om. *ς* referimus *hμf* referemus $ep\pi kao\varrho^1$(pr. m.)^3 referamus $t\varrho^1$(alt. m.)$v(b\,?)$ 14. ad idem $1,2(f?)tc\varrho^2v$ 15. idem cur. *h* in qua cur. $to\varphi Lvo^{13}$, ϱ^1(pr. m.)^{23}v ne ut exord. *h* ne ab exord. *n* ne aut exord. vo^2 aut narr. $he\pi anl^2vo^3\varphi$ aut a n^arra^rtione *μ* (sic) 16. enum. narrationis *r* facta dl^4 ficte *h* ficta *ς* debita vo^3 ac comp. ϱ^2 17. videbatur hp^1 esse art. *πe* aut ing. *d* ingenii $hep\pi\mu^1a^2$ ingeniique $k\mu^2$, $2(a^1),trcl^1vo^{12}v\delta$ vendicandi ϱ^3v memoriae $1,a^2\varrho^1$ et mem. *ς*

moriae ostendendae causa; quapropter initium enumerationis sumendum est a divisione, deinde ordine breviter exponendae res sunt, quae tractatae erunt in confirmatione et confutatione.

Amplificatio est res, quae per locum communem instigationis auditorum causa sumitur; loci communes ex decem praeceptis commodissime sumentur adaugendi criminis cau-
48 sa. primus locus sumitur ab auctoritate, quom conmemoramus, quantae curae ea res dis fuerit inmortalibus aut maioribus nostris regibus civitatibus nationibus hominibus sapientissimis senatui, item maxime, quo modo de his rebus legibus sanctum sit. secundus locus est, quom consideramus, illae res, de quibus criminamur, ad quos pertineant, utrum ad omnis, *quod atrocissumum est*, an ad superiores, quod genus ii sunt, a quibus auctoritatis locus communis sumitur, an ad paris, hoc est, in isdem partibus animi corporis fortunarum positos; an ad inferiores, qui his omnibus rebus antecelluntur. tertius locus est, quo percontamur, quid sit eventurum, si omnibus idem concedatur, et ea re neglecta ostendimus,

1. ostentandae φ,*E* iuit. orationis dl^4 in. enumerationi *h* enum. om. μ^1 2. est divisionis *h* de hp^2 dein. $\pi p^2 \mu t b$ ordine om. ϱ^3 breviter ordine e brev. et ord. *ob* ex ord. brev. *t* ord. et brev. φ brev. om. *r* 3. sunt res *d* tracte μ^1 tractandae *t* fractatae *d* 5. est quae 3 comm. per loc. *b* propter dolum communis *h* 6. consumitur μ^1 7. commodis sum. *h* snmentur *hepπntv* sumuntur ϛ aut augendi μ^1 causam $ep\mu$,2,$o\varphi dl^4 vo^3 v\varrho^2$ 8. cum memoria cum 1,a^1f cum memoramus $t\varrho^2$ cum commemoramus a^2noc,3 cum commemoremus ϱ^2 9. res ea ϱ^1 dis fuerit *p* fuerit dis ϛ fuit inmort. *c* ac maioribus *e* amatoribus $hp\pi\mu^1$ maioribus ϱ^2 nost. msi. φ 11. de eis reb. ϱ^1 12. legibus om. 2(a^1),*v* in leg. l^3vo^2 saneilum $ea^2o\varphi vo^1$ sanccitum μ sanctitum $t\varrho^{12}v$ sit sanctum *n* est $tovo^2$ cum om. *h* consideremus $h\varrho^2$ 13. illas res $\varrho^3\delta$ illas dl^4 criminantur $e\varrho^1$,*L*,*V*,3 ad om. π 14. genus quod *r* 15. hii $c\varrho^{123}v$ hi ϛ a quorum auctoritate cl^3,ϱ^1(pr. m.) communis om. *r* consumitur μ an ad pares a^2(in ras.) *tcobLVP* an pares *nv* iam partibus *h* iam paribus π si a paribus $e\mu^2 f$ 16. id est l^4 in iisdem *o* in isdem *e* de eisdem ϱ^2 in hisdem ϛ et fort. l^4 17. positis $e\pi$ qui his hominibus reb. π quibus his omn. l^4 his qui omn. anteceil. vo^3 rebus om. *h* antecellunt $dl^4\varrho^1$ 18. in quo *t* percunctamur μc percunctatur *n* percunctantur *f* sit ventúrum l^4 sit om. f^1 eventurum sit f^2 19. idem om. a^1fd ostendimus *e* ostendemus $h\pi\mu nvb\varrho^{123}$

quid periculorum atque incommodorum consequatur. quartus
locus est, quo demonstratur, si huic sit remissum, multos
alacriores ad maleficia futuros, quos adhuc expectatio iudici
remoretur. quintus locus est, per quem ostendimus, si sen-
tentia aliter iudicare sit, nullam rem fore, quae incommodo
mederi aut perperam factum iudicium corrigere possit; quo
in loco non incommodum erit uti ceterarum rerum conpara-
tione, ut ostendamus alias res posse aut vetustate sedari aut
consilio corrigi; huius rei aut leniendae aut corrigendae nul-
lam rem adiumento futuram. sextus locus est, quom osten- 49
dimus ex consulto factum et dicimus voluntario facinori nul- 11
lam excusationem, inprudentiae iustam deprecationem para-
tam. septimus locus est, quo ostendimus tetrum facinus cru-
dele nefarium tyrannicum esse, quod genus iniuria mulierum

---

1. et inc. l^5 at inc. *b* aut inc. *φ* sequatur vo^5 2. si huius *h* sit om. *hπ* promissum *h* permissum sit *e* sit perm. a^2 ('per' in ras.) sit repromissum vo^1 multo $hp^1\pi a^1$ 3. alacres l^3vo^2 alacrio *h* (in fin. vs.) alacriuses *π* acriores $b\varrho^3vo^1v$ maleficium cbl^2 quod hep^1a^1 et quod μp^2f 4. remoratur *heno* remove^ra^tur *μ* (ead. man.) est locus *t* per quem ost. $e\pi a^2$(in ras.)$ro\varphi$,3 cum ost. *n*,*p*(in ras.)μ^2 quo ost. μ^1 per om. *h* ostendimus *hcφ* ostendemus *epπμ*,2,*t* si sententia aliter $ep^1\pi$ iu sent. alterius *h* si a sent. al. $p^2\mu$,2,$\varkappa l^3v$ si ab sent. al. *t* si semel a sent. al. ϱ^2 si semel (om. 'al.') c si semel al. *ς* 5. dicatum sit *h* iudicatum sit *ς*. Sc.: iudicare sit. non illam *f* fere μ^1 facere $he\pi\mu^2trb$ quae non commodum erit $ep^1\pi\mu a^1$,*h* ('commodo') quae non cum comm. erit p^2 quae non commodum f^1 quae incommoda mederi a^2 qu. incommodo mederi f^2oc qu. incommodum quae ab aliquo modo med. *t* qu. aliquo modo med. l^3 qui huic inc. med. l^4vo^3 6. aut — nti om. μ^1 aut perperam tum iud. *π* aut terrătuum iud. *h* aut terramtum iud. ep^1 aut erratum iud. $p^2f^2d\varphi c$,3 aut perperum iud. tl^3 aut perperam erratum iud. μ^2,2,(f^1)*r* perperam factum iudicium. Orelli possis p^2 7. certarum dl^4vo^3 8. ostendam. *he* osten^a^demus *a* (corr. alt. m.) res om. μ^1 9. consilii *h* huius vero rei vo^3 liniendae *μ* leniundae $b\varrho^3$ aut om. $\mu^2v\varrho^2$ 10. est loc. *ea* quem ost. *h* quo ost. *eμ* ostendimus $he\mu^1$ ostendemus *ς* ost. ex cons. $\varkappa r^2l^3v\varrho^{132}$ ost. et cons. *epk* gr^{12},*h* ('aut') ost. cons. $l^{124}V\varrho^2$ ex cons. — dic. om. r^1 11. dicimus *eμd* dicemus *ς* 12. excusationi *e* exc. esse *t* esse exc. $col^4\varrho^2b$ imprudentiam *e* sed imprudentiae dl^4 imp. vero *φ* lustam *φ* et iustam 1,$aftl^{13}vo^1v$,3 etiam iustam ϱ^2 iustamque vo^3 Fo.: at inp. iustam 13. est loc. *r* quo ost. μ^1o,3 ut ost. *h* cum ost. *nc* ostendimus $he\mu^1$ ostendemus *ς* fasc. *c* 14. tirannic. *μc* genus ut. vo^2 iniuria

aut earum rerum aliquid, quarum rerum causa bella suscipiuntur et cum hostibus de vita dimicatur. octavus locus est, quo ostendimus non volgare, set singulare esse maleficium, spurcum nefarium inusitatum, quo maturius et atrocius vindicandum sit. nonus locus constat ex peccatorum conparatione, quasi quom dicemus, maius esse maleficium stuprare ingenuom quam sacrum legere: quod alterum propter egestatem, alterum propter intemperantem superbiam fiat. decimus locus est, per quem omnia, quae in negotio gerundo acta sunt quaeque rem consequi solent, exputamus acriter et criminose et diligenter, ut agi res et geri negotium videatur rerum consequentium enumeratione.

XXXI 50 Misericordia conmovebitur auditoribus, si variam fortunarum conmutationem dicemus; si ostendemus, in quibus commodis fuerimus, quibusque in incommodis simus, conparatione; si, quae nobis futura sint, nisi causam optinuerimus, enumerabimus et ostendemus; si supplicabimus et nos sub eorum, quorum misericordiam captabimus, potestatem subicie-

---

mulierum $l^3\varphi v\varrho^{12}b$ mul. ini. *c* iniuriarum muriae *t* iniuriarum ek^2dl^4 iniuriam $hp^1\pi k^1\mu f$ iniuria $p^2anl^{12}vo^{13}\varrho^3$

1. aliquid qu. rer. om. a^1 aliud qu. vo^3 rerum om. $fll^{34}d\varphi$ suscipiantur *b* 3. ostendimus $he\mu^1$ ostendemus ς malef. esse *e* 4. quod $\mu^2afdl^{24}\varphi$ indicandum *etv* indicatum vo^3 vind. est $\pi\varphi$ 5. nonus loc. constat 1,*af*,*o* non. loc. est *t* non. loc. est const. *d* non. loc. est qui const. ς(*n*) comp. pecc. φ 6. dicemus 1,*afoc* dicimus ς stuprari ϱ^1 vituperare $h\mu^2fn$ 7. ingenuum $hp\pi\mu ant$, pal.[4] ingenium *ef* ingenuam mulierem φ ingenuam ς acrum *e* sacrum legere r^1,pal.[2] ϱ^{13} sacram legem pal.[5] legere sacrum *cb* sacr. ledere ς ('laedere' *a*) laed. sacr. ϱ^2 quoniam *o* 8. propt. alt. eg. ϱ^1 alt. int. *b* inperantem *e* imper. $hp\pi tl^3cvo^2$ intemperatam ϱ^1(pr. m.)vo^3, Pith. 9. gerendo *cob* gerundo (e suprascr.) *e* neg. fiunt vel gerendo l^4 sunt acta *fnt* 10. exputamus π expungemus *p*(in ras.)μ^2a^1 expugnemus *fnr* exponemus $ha^2\varphi$ exponimus μ^1 alacriter $t\varrho^1$ 11. aut agi *h* 13. commovetur ϱ^3 auditor si $l^3\varkappa\varphi$ varia fort. commutatione *h* 14. dicimus si ostendimus *t* in quibus comm. fuerimus om. $hep\pi$ fuimus μ^2af *trocP* quibusque incommodis sumus $env\varrho^{12}$,$\mu^2a\varphi$ ('simus') quibusque commod. ('in' eras.) simus μ^1 quibus incomm. simus *b*,l^2 ('et quibus in incomm.' suprasc.)[4] in quibus inc. simus *o*,*c* ('sumus'),ϱ^3 15. in comp. *d* Fo.: cum conp. sunt $t\delta$ sint incomm. *r* 16. ni caus. l^3 obten. h^1 optin. $d\varrho^{13}$ 17. enum. et om. δ et si suppl. et si nos φ 18. captavimus *e* potestate nl^4vo^3 subiciemus $\pi e\mu ndc$

mus; si, quid nostris parentibus liberis ceteris necessariis casurum sit propter nostras calamitates, aperiemus et simul ostendemus illorum nos solitudine et miseria, non nostris incommodis dolere; si de clementia humanitate misericordia nostra, qua in alios usi simus, aperiemus; si nos semper aut diu in malis fuisse ostendemus; si nostrum fatum aut fortunam conqueremur; si animum nostrum fortem patientem incommodorum ostendemus futurum. conmiserationem brevem esse oportet, nihil enim lacruma citius arescit.

Fere locos obscurissumos totius artifici tractavimus in hoc libro, quapropter huic volumini modus hic sit; reliquas praeceptiones, quoad videbitur, in tertium librum transferemus. haec si, ut conquisite conscripsimus, ita tu diligenter fueris consecutus, et nos industriae fructus ex tua scientia capiemus et tute nostram diligentiam laudabis tuaque perceptione laetabere; tu scientior eris praeceptorum artifici, nos alacriores ad relicuom persolvendum. verum haec futura satis scio, te

---

1. quod *f* in nostr. l^4,ϱ^1(pr. m.) praesentibus *h* proximis parentibus rvo^{13},ϱ^1(alt. m.)^2,3 ('par. lib. proximis' l^2) et cet. ol^1vo^1 ceterisque vo^2 2. causarum πk^1 3. sollicitudine $ep\pi\mu^1a^2ftro\varrho^{12}v$ dl^{134},3,$\varkappa$, Lamb. et cordi miseria t^1 et misericordia t^2 4. dolores *h* dolore μfv sit μ (sic) et si *o* 5. visi π simus *e* fuimus $nv\varrho^3\varphi$ fuerimus δ aut divinũ malis fuisse *h* aut divini fuisse malis *e* 6. ostendimus *h* factum $\pi\mu^1t^2$ 7. pacientem *h* ac pat. ϱ^1 incommoditer μ^1 8. ost. futuram $hp\pi\mu^1$ ost. fuisse r^1dl^4 9. lacrima *he* acrescit *h* 12. quoad indicabitur *t* in tercium add. μ^2 sicut 1(μ^1)$o\delta$ sicum $b\varrho^1$ 13. conquisitae *n* ita ut $hep^1\pi k$ ita p^2 $ftol^{34}vo^{23}$ dilienter *f* diligenter et nobis $hep^1\pi k^1$,a^1 ('inter dil.' atque 'et nos' 30 fere litt. eras.) dil. fueris consecutus $\mu^1a^2o\varphi$ dil. fu. executus l^3 dil. prosec. fu. *t* dil. a te vel perlecta vel descripta fuerint $k^2\mu^2$ $fnvo^3$ dil. vel perl. a te vel descr. fu. *c* dil. a te vel perl. vel persc. fueris consecutus *r* dil. et nobiscum et sine nobis considerabis $vo^1\varrho^1\varphi$,3, dl^4 ('nobiscum sine') dil. fueris consecutus nobiscum et sine nobis ϱ^2 14. et nos om. μ^1 et tua sententia cap. μ^1 conscientia *h* ('con' in ras.)$ep\pi\mu^2$ $gr^{12}aftrl^3Vc\varrho^{12}v$ 15. et totam *h* dil. nostram $n\varrho^3v$ tua percept. $he\pi\mu^1$ tu — persolvendum add. μ^2 16. artificii $he\pi$ artificio ς nos vero *t* alacres l^3 17. ad reliquum φ ad pelicum *h* ad periclum *ep* ad periculum ς ('ad periculum reliquum' *v*) vere cum futura satis voce enim *h* ventura *d* facienda r^2(mg.)

enim non ignoro. nos deinceps ad cetera praecepta transeamus, ut, quod lubentissume faciemus, tuae rectissumae voluntati morem geramus.

---

1. sed nos $vo^{13}c$,3 deinceps cavere praec. *h* deinc. addere pr. *π* 2. ut id quod $\varrho^{1}dl^{4}vo^{13}o$,3 . faciamus *heπ* faciemus $p\mu^{1}dl^{4}vo^{13}\varrho^{1}$,3 fascimus *c* facimus *a* voluntatis $ep^{1}\pi$ vol. rectissime 2,*tφ* 3. moregeramus *πe* morigeremus $p^{2}\mu^{1}\varrho^{2}$

CORNIFICI RHETORICORUM AD C. HERENNIUM

LIBER III.

I 1 Ad omnem iudicialem causam quem ad modum conveniret inventionem rerum adcommodari, satis abundanter, arbitror, superioribus libris demonstratum est; nunc earum rationem rerum inveniendarum, quae pertinebant ad causas deliberativas et demonstrativas, in hunc librum transtulimus, ut omnis inveniundi praeceptio tibi quam primum persolveretur. relicuae quattuor partes erant artifici: de tribus partibus in hoc libro dictum est: dispositione pronuntiatione memoria: de elocutione, quia plura dicenda videbantur, in quarto libro scribere maluimus, quem, ut arbitror, tibi librum celeriter apsolutum mittemus, ne quid tibi rhetoricae artis deesse possit. interea prima quaeque et nobiscum, quom voles, et interdum sine nobis legendo consequere, ne quid inpediare, quin ad hanc utilitatem pariter nobiscum progredi possis. nunc tu fac attentum te praebeas: nos proficisci ad instituta pergemus.

II 2 Deliberationes partim sunt eius modi, ut quaeratur, utrum potius faciendum sit, partim eius modi, ut, quid potissumum

---

1. iuridicialem Pith. oporteret ϱ^1 2. accommodare *e* hab. $cb\varrho^{123}v$ abund. arbitror 1,2,*trv* abund. ut arb. *ς* 3. in sup. $dl^4\varrho^{12}v$,3 dem. est libris $b\varrho^2$ est om. $heantdl^{24}v$ earum rerum rat. *e* 4. pertinebunt $c\varrho^2$ pertinebat *δ* pertinerent. Iunt. 5. et demonstr. om. 1,2,*o* 6. inveniundi *hpant* praescriptio *hptv* perscriptio *πeμ*,2,l^3 perceptio *c* quam plurimum h^1tl^3r 7. in hoc tercio libro *c* 8. dicendum erit *cφ* dicemus 3 9. plurima *r* in quattuor libros h^1 quarto vel tertio *a* ('vel tertio' suprasc. alt. m.) scribere *ht* conscr. *ς* 10. malumus *f* tibi om. $c\varrho^1$ absolutum add. μ^2 11. reth. rationis *b* rationis vel artis vo^1 12. interea — possis om. *b* et nobis cum vol. *t* et nobis cum vales $\pi\mu^2a^1f$ 13. legendum *e* legendũ *h* legendo consequendo μ^1 hanc add. a^2 (in ras.) 14. tu factu μ^1 (sic corr.) 15. pergamus Pith. 16. eiusm. *hepπkafto* huiusm. $\mu\varrho^1v$,3 17. faciund. $e\mu^1fc$ sit faciendum *oφ*,3 partium e^1 huiusm. $rd\varrho^1b\delta$ qui pot. h^1 quod pot. fl^4

faciundum sit, consideretur. utrum potius hoc modo: Karthago tollenda an relinquenda videatur; quid potissumum hoc pacto: ut si Hannibal consulat, quom ex Italia Karthaginem accersitur, in Italia remaneat an domum redeat an in Aegyptum profectus occupet Alexandriam. item deliberationes partim ipsae propter se consultandae sunt, ut si deliberet senatus, captivos ab hostibus redimat an non; partim propter aliquam extraneam causam veniunt in deliberationem et consultationem, ut si deliberet senatus *bello Italico*, solvatne legibus Scipionem, ut eum liceat ante tempus consulem fieri; partim et propter se sunt deliberandae et magis propter extraneam causam veniunt in consultationem, ut si deliberet senatus bello Italico, sociis civitatem det an non. in quibus causis rei natura faciet deliberationem, omnis oratio ad ipsam rem adcommodabitur; in quibus extranea causa conficiet deliberationem, in iis ex ipsa causa erint adaugendae aut deprimendae omnes rationes.

3 Eos, qui sententiam dicent, finem sibi conveniet utilitatis

---

1. sit fac. $\mu^1\varrho^2$ Lamb. faciundum *e* sit considerandum *kd* consideratur *c* potius om. *a* Kartag. *eμanb* 2. qui h^1 quod *π* hoc modo $\mu^1 tl^3 o\varphi v o^3$ 3. annib. $h^1 c$ consulat 1,2,$trvb\varrho^{23}$ consultat *π* consulet l^4 consultet $\mu^2\varphi$ vel consultet μ^2 consul *c* quae ex It. *e* Kartag. *μn* 4. arcersitur $p\mu^1$ accersitur $k^2\varrho^1 cov$,3 arcessitur ϱ^1(alt. m.) arcessatur *h* accersatur $\pi e k^1$,a^2 (in ras.) arcessiatur $\mu^2 a^1 f$ accersiatur *n* in italia *r* an italia $dl^4\varrho^2$ an in it. 1,2,*toφ*,3 perman. l^1,3 Lamb. aut dom. *φ* in egiptum *μ* in aegipt. *e* 5. alexandriam occ. *r* deliberationis *eb* partim in ipsa *h* 6. deliberat *cb* 7. captivosne *ab* 9. se del. μ^1 (ut 12.) solvatne — italico om. *vδ* legibus opinionem μ^1 10. licet h^1 liceat eum *oφ* consule *e* 11. considerandae rl^3vo^3 13. ad tuendam det civitatem *r* ad tuendum civ. det ϱ^1 det om. *π* 14. faciat *h* omnis — del. om. $v\varrho^2$ ratio Lamb. rem om. vo^2 15. extraneam *h* (*m* in ras.) causa om. $hep\pi a^1 fc$ efficiet *c* faciet ϱ^3 conf. om. *b* 16. in iis *oφ* in his *ς* ex ipsa 1,2,$to\varphi l^{13}vo^{23}c$ ipsa *k* erit $h\varrho^1$ erint p^1 adaugendam aut deprimendam gr^{12},$he\mu^1$,p^2 ('aut adaug.') aut adaugenda aut deprimenda $p^1\pi$,k^2 ('aut' suprasc.) adaugendae aut deprimendae $\mu^2 anl^3 o\varphi vo^{23}$ aut augendae aut depr. $fl\varrho^2$ aut augenda aut deprimenda ϱ^1 alt. m. (add. 'est') dl^4,3 17. omnes rationes eorum $l^3\varphi$ orationem eor. $gr^{12}k^1$ omnem orationem eor. $p^2k^2\mu^1c$,3 memorationes eor. $\pi\mu^2 a^1 f^2$ memorationem eor. hep^1 omnes orationes eor. $a^2 f^1 ntvo^{23}\varrho^2$ omnem eor. orationem ϱ^1(alt. m.) Sc.: eos, qui 18. dicent qui sent. dicet gr^{12} dicent is qui sent. dicet 2,$tl^3\varphi\varrho^2 v$ dicent finem. is qu. s. dicet finem *c* finem igitur conv. util. pr. ϱ^1 (pr. m.) fines ibi *π* finem conv. sibi *φ*

proponere, ut omnis eodem totius orationis ratio conferatur.

Utilitas in duas partes in civili consultatione dividitur: tutam honestam. tuta est, quae conficit instantis aut consequentis periculi vitationem qualibet ratione. haec tribuitur in vim et dolum, quorum alterum separatim aut utrumque sumemus coniuncte. vis decernitur per exercitus classis arma tormenta evocationes hominum et alias huius modi res; dolus consumitur in pecunia pollicitatione dissimulatione maturatione mentione et ceteris rebus, de quibus magis idoneo tempore loquemur, si quando de re militari aut de administratione rei puplicae scribere velimus. honesta res dividitur in rectum et laudabile.

Rectum est, quod cum virtute et officio fit. id dividitur in prudentiam iustitiam fortitudinem modestiam: prudentia est calliditas, quae ratione quadam potest delectum habere bonorum et malorum; dicitur item prudentia scientia cuiusdam artifici et appellatur *prudentia* rerum multarum memoria et usus conplurium negotiorum; iustitia est aequitas ius uni

---

1. omn. eodem tot. or. $gr^{12}k\mu$,2 omn. eorundem t. or. $hp^{1}\pi$ omn. t. or. eodem *e* omnis eo tot. or. $p^{2}tr$ omn. ad eam t. or. l^{1}(mg.)$vo^{13}\varrho^{1}$,3 om. ad eandem t. or. *v* om. ad ipsam t. or. dl^{4} or. rat. conferantur *c* 4. in tut. $r\varrho^{1}$ tutam honestam 1,2,$cv\varrho^{2}$ tut. et in hon. ϱ^{1} tut. et hon. ς conficiet $c\varrho^{2}$ 5. tribuitur 1 (μ^{1}) distrib. ς 6. vim dolum ϱ^{1}(pr. m.) vim atque dol. $b\varrho^{1}$(alt. m.) qu. aut alt. φdl^{4},3 7. sumamus coni. μ consum. φ numerum coni. *h* simul coni. *e* coniuncte $he\pi$,2,*t* coniunctae $p^{1}k$ coniunctim $p^{2}\mu dl^{24}vo^{2}c$ coniunctum ϱ^{2} inconiuncte vo^{3} decernitur $p\mu at$pal.$^{46}l^{1}$ discern. $hekfc\varrho^{2}\delta$, Lamb. secern. $ro\varphi bl^{2}vo^{1}$,*o* desecern. l^{3} 8. evocationes *b*, Lamb. revoc. ς alia huiusm. dol. $dl^{4}\varrho^{3}$ 9. in pecuniae *h* in peccunia μac in pecuniam pollicitationes dissimulationes maturaciones mentiones et c. res $bdl^{134}vo^{13}\varrho^{3}v$ in pec. pollicitationem dissimulationem mat. ment. ϱ^{1}(alt. m.)δ dissimulatione μ (sic) diss. om. $a^{1}f$ mentitione l^{3},Lamb. mentione om. *h* et cet. res om. vo^{3} 10. magis id idon. *b* 11. loquimur $b\varrho^{3}$ de ministr. e^{1},ϱ^{2} reipuplicae om. μ^{1} pupl. om. *e* 12. velimus $ep(\pi?)\mu$,2,$trc\varphi P$.Lamb. valemus *h* volumus dl^{4} volemus *o* et in laud. ϱ^{1} 14 fit om. *h* 15. in imprud. *n* fort. temperantiam *b* 16. dilectum $he\pi$ delectum μ delictum a^{1} (corr. a^{2}) 17. mal. et bon. art. ducitur *h* scientia — prud. om. φ 18. et appell. 1,2,$tl^{3}\varrho^{12}$ item app. $o\varphi$,3 item et app. dl^{4} rer. mult. mem. 1,2,$tr\varrho^{13}v\delta$ mult. mem. rer. $c\varrho^{2}b$ 19. ius suum φ suum *o* uniuscuiusque πl^{3}

cuique rei tribuens pro dignitate cuiusque; fortitudo est rerum magnarum appetitio et rerum humilium contemptio et laboris cum utilitatis ratione perpessio; modestia est in animo continens moderatio cupiditatum.

III 4 Prudentiae partibus utemur in dicendo, si commoda cum incommodis conferemus, quom alterum sequi, vitare alterum cohortabimur; aut si qua in re cohortabimur aliquid, cuius rei aliquam ad disciplinam scientiam poterimus habere, quo modo aut qua quidque ratione fieri oporteat; aut si suadebimus quippiam, cuius rei gestae aut praesentem aut auditam memoriam poterimus habere; qua in re facile id, quod velimus, exemplo adlato persuadere possimus. iustitiae partibus utemur, si aut innocentium aut supplicum dicemus misereri oportere; si ostendemus bene merentibus gratiam referri convenire; si demonstrabimus ulcisci male meritos oportere; si fidem magnopere censebimus conservandam; si leges et mores civitatis egregie dicemus oportere servari; si societates atque amicitias studiose dicemus coli convenire; si, quod ius in parentes deos patriam natura conparavit, id religiose colendum demonstrabimus; si hospitia clientelas cognationes ad-

1. rei tribuens 1,$a^2tc\varrho^2$,3 retribueus $h^1k^1\mu^2fn\varrho^1$ tribuens $a^1\varphi$ uniuscuiusque vo^2 2. r.. humanarum *c* cumtentio *h* contemptio μ 4. cupiditatem $h\mu^1gr^{12}$ 5. cum om. $fnt\varrho^1$ 6. conferamus μ^2,2(a^1),*tr* alt. vit. $cb\varrho^{123}$ 7. cohortabimur *c*,3 cohortemur ς ('coart.' ϱ^2) cuius re *e* 8. aliquam om. t^1 ('aliquid' t^2,mg) aliquem *cb* disciplinam sc. π disc. sc. hpk^1 disc. aut scientiam egr^{12} disciplinabilem sententiam μ^1 disciplinabilem scientiam ς(μ^2k^2) et habere o,3 habere et $c\varphi$ 9. qua quid rat. *f* qua quodque rat. dl^4 quidque om. ϱ^1v fieri possit ostendemus *c*,3,vo^1 possit ost. fieri ϱ^1(pr. m., del. alt. m.) f. oport. ostendamus *v* ut si $hp^1\pi$ 10. praesentis aut auditae $txl^3cv\varrho^1$ 11. fac. in quid *b* 12. possimus $e\mu^2$ possimus vel poterimus *a* ('vel pot.' add. alt. m.) poterimus l^3vo^2 possumus ς 13. innocentiam $h\pi$ innocentum μ^2atr,3 supplicium $h\pi k^1l^1vo^1$ dicim. π 14. in inmerentibus h^1 ('bene mer.' alt. m.) inmerentibus $e\pi$ merentibus p^2 (cum rasura 4 litt.) μ,2,*r* referre l^3vo^3v conferri μb ref. oportere *e* 15. male mer. ulc. $cb\varrho^2$ ulc. male mer. h^2 16. magno opere $\varrho^2\delta$ leges et om. *t* 17. maiores π aegregiae p^1 egregiae *f* servare *v* conservari $o\varphi$ oport. om. *b* 18. amicitiam φ dic. stud. $o\varphi b$ colligi *e* coli om. δ 19. parentis $hp\pi\mu^1$ in patr. *e* 20. demonstravimus *b* sed hosp. *b* ospitia h^1c officia ϱ^2 clientela h^1 clientelam h^2e cognitione h^1 cognationem h^2

finitates caste colendas esse dicemus; si nec pretio nec gratia nec periculo nec simultate a via recta ostendemus deduci oportere; si dicemus in omnibus aequabile ius statui convenire. his atque huius modi partibus iustitiae si quam rem in contione aut in consilio faciendam censebimus, iustam esse ostendemus, contrariis iniustam: ita fiet, ut isdem locis et ad suadendum et ad dissuadendum simus conparati.
5 sin fortitudinis retinendae causa faciundum esse dicemus, ostendemus res magnas et celsas sequi et appeti oportere, et item res humilis et indignas viris fortibus *vel viros fortis* propterea contemnere oportere nec idoneas dignitate sua iudicare; item ab nulla re honesta periculi aut laboris magnitudine deduci oportere; antiquiorem mortem turpitudine habere; non ullo dolore cogi, ut ab officio recedatur; nullius pro rei veritate metuere inimicitias; quodlibet pro patria parentibus hospitibus amicis iis rebus, quas iustitia colere cogit, adire periculum et quemlibet suscipere laborem. modestiae partibus utemur, si nimias lubidines honoris pecuniae similium rerum vituperabimus; si unam quamque

1. colenda $hcp^1\pi a^2r^2$ col. esse cumaste h caste om. o esse om. vo^2 ne precio μ^1 nec pr. om. dl^4 ne gr. μ^1 2. nec peric. om. ϱ^1 similitudine b a vera via et recta c ded. ost. π op. ded. μ 3. dicimus b aequale $rvo^3\varrho^3v$ fatui μ^1 constitui ϱ^3 conv. stat. t stat. oportere $c\varrho^2$ 4. huiuscemodi χ contione $heob$ 5. aut conc. o,φ ('cons.') concil. $h^2\varrho^1o$ facienda π 6. contrarii h^1 idem $h^1p^1\pi$ isdem h^2e,2 his isdem μ (sic) iisdem p^2 hisdem $c\varrho^{12}b\delta$ hiisdem ϱ^3v et ad suad. et diss. $l^{14}v$,3 et ad diss. om. vo^3 et diss. φ 7. sumus b parati $vo^3\varrho^2$ si fort. ϱ^1(pr. m.) 8. causae h^1 fac. esse dic. 1,2,$rbl^1\varphi$ faciundum $ep\pi fnvo^1$ faciendum μa, quid faciendum t fac. quid vo^1 dicamus e dicemus (suprasc. 'ostendemus') μ res magn. ost. b et excels. φ 9. hum. res b 10. viris fortibus vel viros fortes 1,a^1 ('vel' eras. a^2) pal.^{4},c vir. fort. viros fortes ς propterea om. $ftl^{13}vo^2\varrho^{12}v$ praeterea cont. pal.$^{15}vo^3$ contempnere μa contempni c idoneos e idonea hvo^3 11. ab nulla $ekanb$ pericula μ 12. ac lab. ϱ^3 et lab. δ doloris t^1 antiquorum μ^1 morem 1 13. sine turpitudine μ (sic) turpitudinem $c\pi$ turpitudini t habere hp^1 haberi $e\mu p^2af^2t\varrho^1v$,3 non ullo μ in nullo $hep^1\varphi$ in ullo π nullo ς 14. recedant o pro om. e quamlibet μ^2f quilib. cb 15. ospit. μ iis rebus $\pi e,l^{13}$ ('eis') his reb. $hpant$ Lamb. pro his reb. μ rebus f et hiis reb. ϱ^3 et his reb. ς iustia h^1 17. honores hb hon. om. δ 18. pecc. μ pecunias b pecuniarum $l^{12}\varrho^3\delta vo^3$,$c$ ('pecc.') similiumque

rem certo naturae termino definiemus; si, quoad cuique satis sit, ostendemus; nimium progredi dissuadebimus; modum uni cuique rei statuemus.

6 Huius modi partes sunt virtutis; amplificandae, si suadebimus, omnibus verbis attenuandae, si ab iis dehortabimur, ut haec attenuentur, quae supra demonstravi. nam nemo erit, qui censeat a virtute recedendum: verum aut res non eius modi dicatur esse, ut virtutem possimus egregiam experiri, aut in contrariis potius rebus quam in his virtus constare, quae ostendantur; ita, si quo pacto poterimus, quam is, qui contra dicet, iustitiam vocarit, nos demonstrabimus ignaviam esse *et inertiam* ac pravam liberalitatem; quam prudentiam appellarit, ineptam et garrulam et odiosam scientiam esse dicemus; quam ille modestiam dicet esse, eam nos inertiam et dissolutam neglegentiam esse dicemus; quam ille fortitudinem nominarit, eam nos gladiatoriam et inconsideratam appellabimus temeritatem.

---

trl^3 et similium l^4, Lamb. 1. difin. *μ* diffin. *hanφ* quout *h* quod l^3 satis om. *ð* 2. et nimium *φc,ð* ('nimirum'). et in nim. *v* nimiumque *t* modum 1,2,$l^3 o\varrho^2$ modo *v* et si mod. $tl^1 vo^1 \varrho^1$ et mod. *ς* 3. statuamus *he* 4. huius part. ϱ^3 partes sunt omnibus verbis attenuandae 1,2,l^1 (pr. m.),vo^3 (om. 'atten.') part. s. om. verb. amplificandae si suadebimus, att. l^4 part. s. amplif. si hortabimur om. vero verb. att. l^3 part. s. virtutis amplif. si suadebimus, om. verb. att. ϱ^2 part. s. virt. ampl. si dissuadebimus omnib. verb. att. si ab his dehort. *c* part. virt. s. ampl. si suad. att. *r* part. s. virt. ampi. si suad. att. *ς* ('si dissuad.' *b*) 5. et ab *π* si om. *h* ab is *f* ab his *ς* 6. et ut l^3 adt. *hμ* atteuuent *t* 7. erit n. qui · censet *b* verum aut om. *t* ver. ut dic. r. non h. esse *τ* 8. huiusm. $c\varrho^2 v\tau$,3 dicantur *μn* ut om. *h* posuimus *he* poss. exp. egr. *r* egr. poss. exp. *b* 9. reb. pot. $c\varrho^2$ iis *φ* virtus const. quae ostendantur $hep^1\pi$ virtutem constare ostendemus μ^1 virtus const. ostendatur *ς*(μ^2; ostendetur l^3, Lamb. v. const. videatur *f* v. dicatur const. *c*) 10. item *C.* Sc.: ita si eo *π* quod is $c\varrho^1$ 11. his qui *πμ* contradicit 3 vocavit $hep^1 rl^{134} vo^{13} \varrho^{12} v$,3 vocabit $\pi p^2 afłcvo^2 \varrho^1$(pr. m.) demonstravimus *h* 12. parvám $\mu^1 cb$ libertatem $\varkappa dl^4 cv$, Lamb. quod $c\varrho^1$ qui dl^4 13. inpr. *μ* appellaret *h* appellant $\mu^1 n$ appellat *v* appellavit ϱ^{23} 14. esse om. *r* mod. dicit esse *μ* mod. esse dicet *t* dicet mod. esse *oφ* Fo: dixerit esse inertiam nominabimus vo^2 inertiam — eam nos om. *n* 15. neglegentiam *μ* esse dic. om. vo^3 negl. dic. *r* formidinem b^1 16. nominaret h^1 nominarat h^2 17. appeliemus ϱ^2 veritatem b^1

Laudabile est, quod conficit honestam et praesentem IV 7
et consequentem conmemorationem. hoc non eo separavimus, quod partes, quae subiciuntur sub vocabulum recti, hanc honestam conmemorationem non dare soleant, set quod quom ex recto laudabile nascatur, tamen in dicendo seorsum tractandum est hoc ab illo: neque enim solum laudis causa recta sequi convenit, set si laus consequitur, duplicatur recti appetendi voluntas. quom igitur erit demonstratum rectum esse, laudabile esse demonstrabimus aut ab idoneis hominibus, ut si qua res honestiori ordini placeat, quae a deteriore ordine inprobetur; aut aliquibus sociis aut omnibus civibus exteris nationibus posterisque nostris.

Quom huius modi divisio sit locorum in consultatione, breviter aperienda est totius tractatio causae. exordiri licebit vel a principio vel ab insinuatione *vel* isdem rationibus, quibus iudicialem causam. si cuius rei narratio incidet, eadem

---

2. hoc non eo modo separavimus partes $e\varrho^2$ hoc n. e. m. sep. ut partes *hpπ*('nos')*af*,*μ* ('partes add. μ^2),*n* ('separab.') hoc n. eo sep. ut part. *t* hoc n. e. sep. a recto, ut part. r^1 ('he veritates' r^2 suprasc.) hoc n. separamus a recto, quod hae quatt. part. dl^4 hoc nos eo separav. a recto non quod hae IIII part. 3,*oφ* ('eo nos') hoc non eo modo sep. a recto ut part. *c* hoc nos eo m. separamus a r. non quod hee qu. part. *v*, $l^{1\,3}$ ('a r. sep.') hoc nos non separav. a r. part. ϱ^1(pr. m., 'eo modo' pro 'non' alt. m.). Sc.: hoc non eo separavimus, quod partes 3. partes om $\varrho^{1\,2}$ subiciuntur *eμan* sub vocabulum $hep^1o\varphi bl^2$ sub vocabulo ς 4. hanc honestatem *he* honestam hanc μ^1 honestatis hanc μ^2 hanc honestatis ς non dare sol. $p^2\mu$,2,*tc* dare soleant hep^1 dare non soleant ς sed quamquam *C.* Sc.: set quod quom 5. nascatur *μ*,2,*roφc*,ϱ^1(pr. m.)^2v,3, Lamb. nascitur *hepπ* 6. hoc om. *n* 7. recta 1,2(a^1),$t\varrho^2$ rectum ς consequi *c* consequetur vo^1 duplicatur *cφ*,3,p^3 placatur $hep^1\pi$ placet μp^2,2 pl. magis *ϰ* 8. recte app. μ^2f recta app. recti *t* voluptas rb^1 demonstratum erit *μnto*,3 erit demonstrandum *hepπ*,*f*,*a* ('vel ratum') pal.$^{46}c\varrho^2$ 9. rectum esse hep^1 $\pi\mu^2$,2,tvo^2c rectum ς demonstrabitur $\varphi dl^{1\,3\,4}V\varrho^1$,3 dem. hoc modo aut idoneis dl^4 ut ab idon. μ^1 aut id a^1 10. honestior *h* ordine *h* qua det. *t* 11. deteriori *et* hordine *μ* ordine om. vo^3 aut quibus $hep^1\pi$ aut qualibus μ^1 secus *π* 12. civibus om. *b* et ceteris *r* extraneis *b* 13. div. sit loc. 1,*ancoφ* div. loc. sit ς 14. brev. tot. tr. caus. ap. erit *e* tract. tocius $c\varrho^2b$ Lamb. tractio *h* apperiendae sit *h* apperietur *f* aperiendum est *t* exordio $hep^1\pi$ 15. vel ins. ϱ^1 ins. hisdem ϱ^2 vel isdem $he\mu^1b$ vel hisdem *paftrc* vel hiisdem ϱ^3 vel eisdem *v* vel ab isdem $\varrho^1\delta\varphi$ 16. quibus iudicalē causā *h*

8 ratione narrari oportebit. quoniam in huius modi causis finis est utilitas et ea dividitur in rationem tutam atque honestam, si utrumque poterimus ostendere, utrumque pollicebimur nos in dicendo demonstraturos esse: si alterum, quod dicturi sumus, ostendemus, ac si nostram rationem tutam esse dicemus, divisione utemur in vim et consilium, nam, quod in docendo *rei dilucide magnificandae causa* dolum appellavimus, id in dicendo honestius consilium appellabimus; si rationem nostrae sententiae rectam esse dicemus et omnes partes recti incident, quadripertita divisione utemur, si non incident, quot erunt, tot exponemus. in dicendo confirmatione et confutatione utemur, ut enim nostri loci, quos ante ostendimus, confirmandi sunt, contrarii sunt confutandi. argumentationis ar-

---

qu. in iudicialem causam $ep^1\pi$ qu. in iuridiciale causa p^2,*v* ('iuridiciali') qu. in iudiciali causa *ς* ratio *π* ead. narratione $r\varrho^1$

1. op. narrare *c* narr. om. l^2vo^3 et quon. *οφ*, Lamb. 2. et hon. *cvδ* hon. utrumque pot. ost. si 1 3. ost. pot. $c\varrho^2vb\varrho^3$ ost. si cuius rei narratio incidet hos in dic. demonstr. esse μ^1 pollicemur μ^2,2(a^1)*r*,*v* ('polluc.') 4. si alt. 1,2,*t* ('si' om. h^1) si alt. erimus demonstraturi simpliciter $ro\varrho^{123}b\varphi$ (plerique *O*) si alt. dem. er. simpl. *vδ* si alt. dem. simpl. vo^3 si alt. erimus dem. quod dict. er. simpl. *c* siñ a. quid dict. sum. ost. simpl. *κ* quid $he\mu\varrho^{12}$ quidem *v* 5. simus ϱ^1 ac si *v* at si *b* aut si *ς* regionem *b* dixerimus *t* 6. divisionem *π* in dicendo $he\mu^1al^2vo^3\varrho^2$ 7. dilucide magnificandi $\pi ek^1\mu^2a^1f$ dilucidae magnificanda $hp\mu^1$ dilucide magnificandae $b\varrho^3$ magnificandae a^2 ('dilucide' eras.) $l^2vo^2\varrho^1$ manifestandae $k^2\varrho^2$ delucidandae *v* dilucidandae et magnificandae *φ* dilucidandae *oc* dol. appellabimus a^1f appell. — cons. om. *o* 8. id om. hdl^4vo^3 honestiore vocabulo tl^3,ϱ^1(alt. m.) honesti cons. *b* sin rat. *r* rationem nostrae sententiae $eb\varrho^1$ ratione nostram sententiam *h* racionem sententiae *v* narratione sententiae rationem ϱ^3 rationis nostrae sententiam *ς*(*pπ*) 9. rectum *b* partes recte *h* ('rectae') $p^1\pi\mu^2n$ 10. inciderint *r* quadripert. *μ* quod $h^1\varrho^1$ quot eras. a^1 suprasc. a^2 quotquot *οφ* 11. erunt divisiones *μ* tot et exp. ϱ^1 in dic. exp. $c\varrho^2$ in dic. in conf. $o\varphi bvo^3$ 12. utemur. ut enim nostri loci — confirmandi sunt, ita contrarii sunt confutandi $tl^3c\varrho^3$ ('loci nostri' ϱ^3 'confut. sunt' *c*) utem. ut enim l. n. — confirm. s. ita contr. confut. $dl^4\delta$ ut enim nostris locis — confirmandis contrariis confutandis p^1,*h* ('contr. cogitandis'),*π* ('nostri' 'contr. concitandis') utemur nostris loc. — conf. contr. conf. ep^2,μ^1 ('et confut.'),2,$l^1vo^3\varphi$,*r* ('loc. nostr.')*b* confirm. contr. conf. om. l^2 ut. nostros locos — confirmando contrarios confutando vo^1 13. arg. artificiose tr. *ho* artificiosae tractanda *e* tractandae artificiose *r*

tificiose tractandae ratio de secundo libro petetur. set si ac- V
ciderit, ut in consultatione alteri ab tuta ratione, alteri ab honesta sententia sit, ut in deliberatione eorum, qui a Poeno circumsessi deliberant, quid agant, tutam rationem sequi qui suadebit, his locis utetur: nullam rem utiliorem esse incolumitate; virtutibus uti neminem posse, qui suas rationes in tuto non conlocarit; ne deos quidem esse auxilio iis, qui se inconsulto in periculum mittant; honestum nihil oportere existumari, quod non salutem pariat. qui tutae rei praeponet 9
rationem honestam, his locis utetur: virtutem nullo tempore relinquendam; vel dolorem, si timeatur, vel mortem, si ea formidetur, dedecore et infamia leviorem esse, *considerare* quae sit turpitudinem consecutura: at non inmortalitatem neque aeternam incolumitatem consequi, nec esse exploratum illo vitato periculo nullum in aliud periculum venturum; virtuti vel ultro ad mortem proficisci esse praeclarum; fortitu-

2. altera — altera *h* ab tua *μ* ab t. rat. alteri om. a^1 3. est 1 sit om. *t* in om. *e* qui pęnas *e* (sic) qui a poeno $\mu^1 a^1$,*t*,*ox* q. a. pene *h* qui a pene *π* quia poeni *n* qui a poenis *ς* 4. circums. sunt *δ* tutam rationem si quis audibit hep^1 tut. r. s. q. adibit πp^2 tut. r. s. q. adhibet *μantr* tut. r. s. q. adhibebit $f\varrho^2$,$^2 ox$ tut. r. s. q. persuadebit vo^3 tut. r. qui suadebit *b* qui tut. r. sequi suadebit $c\varrho^1 v$,3 Lamb. q. tut. r. suadebit dl^4 qui t. r. s. suadent φ^1, (suadeat φ^2). Sc.: t u t a m r a t i o n e m s e q u i q u i s u a d e b i t 5. utemur $f\varrho^2$ incolomit. 1,*ab* 7. collocaverit *n* locarit *h* locaverit *o* ne deos quidem esse aux. iis *b* jdeos q. e. aux. his *h* idoneos q. non e. aux. eos $\pi p^2\mu$,2,*t*,l^1(pr. m.)vo^1 ('idoneas' *μ*) idoneos non e. a. eos ep^1c deos q. non e. a. iis *r* deos non e. aux. eis ϱ^2 nec deos q. his e. aux. *vδ* nec d. q. eos e. aux. ϱ^3 nec d. q. e. aux. his φdl^4 his d. q. n. esse (om. 'aux.')ϱ^1 8. consulto *vδ*, Lamb. periculo *fn* mittunt $r\varrho^{13} vd\varphi$ mutant *f* invitant l^2 honestum om. h^1 honestam $h^2 e$ 9. quae non *e* praeponit *e* praeponat $\mu^2 f$ praeponet a^1 ('vel at' a^2) 10. rat. om. *tc* utemur $\mu^1 fc$ esse rel. vo^3 utetur ut virt. *π* 11. relinquam μ^1 et vel vo^1,3 his me || atur h^1 si is metuatur $h^2\varrho^2$ si is inea mereatur *e* si timeatur $p\pi\mu$,2,$t\varphi v$,ϱ^1(pr. m.) si timeas vo^3 si ea formidet *t* si eam formides vo^3 12. decore *e* livorem *f* leviorem *a* (not. in ras.) 13. quae res sit turp. p^2 turpitudo *C*. Sc.: t u r p i t u d i n e m consequitura h^1 an non h^1 ac non $h^2 c$ aut non $\mu^1\varrho^2 v$ at om. *e* inmortalit. neque et inc. *c* 14. est $p^2\mu^1$ expl. nec ill. *π* 15. nullo *μ* (corr. ead. m.) null. per. in alind sit vent. *c* venturum $p^1\pi t c\varrho^1$ venturos *ς* virtuti 1(p^2),*afc* virtute *ς* 16. vel ultra $hp^2\pi\mu^1 bl^2$ etiam ultro rdl^4 ad om. *pb* praecl.

dini fortunam quoque esse adiumento solere; cum tute vivere, qui honeste vivat, non, qui in praesentia incolumis, et eum, qui turpiter vivat, incolumem in perpetuom esse non posse. conclusionibus fere similibus in his et in iudicialibus causis uti solemus, nisi quod in his maxume conducit quam pluruma rerum ante gestarum exempla proferre.

VI 10 Nunc ad demonstrativum genus causae transeamus. quoniam haec causa dividitur in laudem et vituperationem, quibus ex rebus laudem constituerimus, ex contrariis rebus erit vituperatio conparanda. laus igitur potest esse rerum externarum corporis animi. rerum externarum sunt ea, quae casu aut fortuna secunda aut adversa accidere possunt: genus educatio divitiae potestates gloriae civitas amicitiae et quae huius modi sunt et ea, quae his contraria. corporis sunt ea, quae natura corpori adtribuit commoda aut incommoda: velocitas vires dignitas valitudo et quae contraria sunt. animi sunt ea, quae consilio et cogitatione nostra constant: pru-
11 dentia iustitia fortitudo modestia et quae contraria sunt. erit igitur hinc confirmatio et confutatio nobis.

---

esse *n* praedarum μ^1 1. formidini *e* quoque om. vo^1 vivere om. h^1 2. in pr. om. vo^3 inc. $h^2ep\pi\mu at\varphi b$ inc. sit $3,l^1vo^{12}$ inc. est dl^4 3. incolomem μ esse in perp. non posse *e* 4. et in his l^3 et ind. $\mu^1a^1vo^3v\delta$. Ante 'causis' 4 litt. eras. *a* ut solem || nisi *h* 5. nisi om. *e* si p^1 sed $\pi\mu^2fnt$ quod in his dl^4vo^2 quod his ϛ (Lamb.) in his om. *c* 6. ante rerum *e* proferre $hep^1\mu^1$ afferre ϱ^3 proferemus $\pi p^2\mu^2,2,c\varrho^2v$ proferamus *t* 7. causae genus $o\varphi$, Lamb. causae om. μ^1vo^3 accedamus vo^3 causa demonstrativa *n* dem. caus. φ 9. de reb. vo^1 10. vit. erit ϱ^3 comparata $h^1ep\pi aft\varrho^2$, $o\varkappa$ ('conp.' h^1) 11. ext. rer. *rb* externarum *a* (not. in ras.) corporis animi $hepk2,b$ corp. et an. $a^2l^{23}vo^{23}c\varrho^2$ corp. animique μl^1 an. et corp. ϱ^3 et corp. et an. $to\varphi rdl^4vo^1$, Lamb. ea sunt *t* causae ut *h* causa aut $\pi\mu nb$ 12. an fort. *r* ut adv. accedere *h* poss. quod genus $ep^2\varrho^{23}$ poss. ut sunt gen. *v* 13. potestas l^3v civitates $r\varphi vo^3$ $vl^2o\varkappa$, Lamb. civitatis ϱ^2 civilitas l^4 14. eiusm. ϱ^1 sunt eaque his contr. *h* sunt et quae his sunt contr. *ek* sunt et ea q. his contr. $p\mu,2,vl^{14}$ $bvo^1c\varrho^2$, Lamb. sunt et ea q. sunt cont. his $r\varrho^3$ huiusm. sunt contr. φ 15. tribuit vo^3, Lamb. vel inc. ϱ^2 inc. ut veloc. ϱ^1(alt. m.)$^3v\delta c^2$ 16. valitudo $\pi e\mu ac\varphi$ his contr. φ 17. consistant *n* constant ut prud. *rb* 18. his contr. φ sunt contr. *t* erit igitur hinc *c* erit ig. hic dl^4 er. ig. haec ϛ haec om. π 19. confirm. et confut. nobis $ntrl^3dl^4c\varrho^{12},3$ confirm. et haec conf. nob. l^1vo^1 confir. confutatioque nob. *o* conf. nob.

In huius modi causa principium sumetur aut a nostra aut ab eius, de quo loquemur, aut ab eorum, qui audient, persona aut ab re. a nostra, si laudabimus: aut officio facere, quod causa necessitudinis intercedat; aut studio, quod eius modi virtute sit, ut omnes conmemorare debeant velle; aut quod rectum sit ex aliorum laude ostendere, qualis ipsius animus sit. si vituperabimus: aut merito facere, quod ita tractati simus; aut studio, quod utile putemus esse ab omnibus unicam malitiam atque nequitiam cognosci; aut quod placeat ostendi, quid nobis displiceat, ex aliorum vituperatione. ab eius persona, de quo loquemur, si laudabimus: vereri nos dicemus, ut illius facta verbis consequi possimus; *omnis* illius virtutes praedicari oportere; ipsa facta omnium laudatorum eloquentiam anteire. si vituperabimus, ea, quae videbimus contrarie paucis verbis conmutatis dici posse, dicemus, ut paulo supra exempli causa demonstratum

---

et confutacione *v* confirm. nobis 1,*af* 1. in huiusm. causa 1,2,$tl^1 o\varrho^{12}$ in hac causa *oφ* in huiusm. igitur causa ϛ ('ergo' ϱ^3) sumitur 1,a^2 $vo^2\delta$ sumatur $b\varrho^3 Lvo^{13}$ ut μ^1 ab nostra $ab\varrho^1 v\varphi$ 2. loquimur $tl^3\varphi vo^3 vc\varrho^{23}$ querimus *h* audiunt $r\varrho^{12}$ 3. at nost. μ^1 ab nost. $\mu^2 b$ laudab. dicemus *o*,ϱ^1(alt. m.) Lamb. off. nos fac. *v* 4. necessitatis *t* 5. huiusm. *af*,^3O virtute sit $hp^1 r\varrho^1$(alt. m.)^1ox virtutis sit *oφc*,3 virtutes sint $ep^2\mu$,2 deb. comm. *b* in eo velle *r* 6. velle quod rectum sit aut ex al. laude *C* ('vel quod' *π*) velle aut q. r. sit ex al. laude Crat. rect. est *t* per comparationem laude $l^4 vo^3$ laude p. comp. *φ* 7. qu. ipsius animus sit 1 ('sit an.' *e*),2,3,$vo^3\varrho^1 ox$ qu. noster an. sit $r^2 c\varphi$,Lamb. qu. ipsius vel noster an. sit r^1 qu. noster ipsius an. sit *t* qu. an. noster ipsius sit ϱ^2 vituperavimus *en* 8. contractati *r* simus *cb* sumus ϛ putamus *e* esse om. μ^1 10. quia *bδ* placet *r* quod $hep\pi afb\varrho^{12}\varphi$ nob. placeat $hp^1\pi$ 11. quod incipiamus ab eius persona de quo loquemur. ab eius pers. *μ* (sic) loquimur *htφrϱ* $^3\delta$ laudabimus in nos μ^1 ('vereri' add. μ^2) laud. veteri nos *π* 12. dicemus ver. nos $\varphi vc\varrho^{123}b$ uti vo^1 ne *c* ulius *h* utilius $\pi p^1\mu^1$ 13. possimus p^1pal.^{2} Lamb. non possimus ϛ ('non posse' μ^1) poss. hominis ill. virt. 1,2,*tc* ('homines' *e*.p^1 'virtutis' *eπ*) poss. et omnes homines ill. virt. $l^3\varrho^1$ poss. omnes homines ill. virt. ϛ praedicare μ^1 oportebit *b* 14. hominum laudum ϱ^2 sin ϱ^3,Lamb. 15. videbimus *φ* videmus ϛ contrarie 1,2,$r^2 vo^1$ ('contrariae' $hp^1 f$) Lamb. contraria ϛ duci (dici) *μ* (sic corr.) 16. 'paullo' add. a^1 suprasc. ante supra ϛ demonstratum est *a* (not. in ras.)

12 est. ab auditorum persona, si laudabimus, quoniam non aput ignotos laudemus, nos monendi causa pauca esse dicturos; aut si erunt ignoti, ut talem virum velint cognoscere, petemus: quoniam in eodem virtutis studio sint, aput quos laudemus, atque ille, qui laudetur, fuerit aut sit, sperare nos facile iis, quibus velimus, huius facta probaturos. contraria vituperatio: quoniam norint, pauca de nequitia eius dicturos; quodsi ignorent, petemus ut cognoscant, uti malitiam vitare possint: quoniam dissimiles sint, qui audiant, atque ille, qui vituperetur, nos sperare illius vitam vehementer inprobaturos. ab rebus ipsis, incertos esse, quid potissumum laudemus: vereri, ne, quom multa dixerimus, plura praetereamus, et quae similes sententias habebunt; quibus sententiis contraria sumuntur a vituperatione.

VII 13 Principio tractato aliqua harum, quas ante conmemoravimus, rationum, narratio non erit ulla, quae necessario con-

1. si om. hp^1 qu. non $\pi a^2\varrho^3\delta\varphi$ qu. novi hp^1 qu. nihil novi e,bv ('nichil') qu. novi nichil $p^2\mu^1$ qu. nihil novi nihil μ^2,2,(a^1 ante erasionem)$vo^2\varrho^2$ 2. ignaros $to\varphi l^1$,^{2}(alt. m.) $vo^1\varrho^1$ laudamus $rc\varphi$ nos om. μ^1 nomen de causa h pauca dict. $he\pi no$ 3. ignari $to\varphi l^1$,^{2} (alt. m.)$vo^1\varrho^1$ virum om. n 4. sunt r quos apud c 5. quo ille c et ille vo^3 laudetur v,3 laudatur hr laudatus $ep\pi\mu,aflo\varphi c$ aut si $\mu\varrho^{13}$ nos om. μ^1 6. hiis ϱ^3 his ς ('eos' k) vel huius μ^2 facta huius nr facta huius facti $\mu^2 f$ 7. eius dicturos 1,$b\delta\chi$ eius nos dict. $vvo^2\varrho^{123}$ eius esse dict. ς 8. uti $ep\mu a^2vl^4vo^1c\varrho^{12}$ ut $haftorl^{123}$ vo^{23} ignoscant h ('sed i in a mutata videtur.' Halm.) agnoscant 1,2, $tr\varphi$ agnoscent o cognoscant 3,l^3v 9. difficiles t sunt 1,$ftor$ audiant $p\pi a^1ftc\varrho^1$ audiunt ς et ille vo^3 atq. illam π 10. vituperat e vituperare $p^1\pi$ vituperabitur l^3 sperare nos illius φc,3 Lamb. nos sp. ill. o sp. nos eos ill. r,ϱ^1 ('separat' pr. m.) eos sp. nos ill. v dicemus sp. eos ill.. ϱ^2 eos ill. vit. veh. impr. $e\pi$ ill. vit. veh. eos impr. l^4vo^{13} $o\varphi$,3, Lamb. 11. a rebus $ell^{124}vo^3$ incertos esse 1,$a^2vtol^{13}V$,3, Lamb. si inc. esse ϱ^2 si dicemus inc. esse ϱ^1(alt. m.) incertum esse 2 (a^1),r quod a^1f 12. ne nos l^3 diximus e praet. pl. ϱ^2 multa praet. $n\varrho^1$ plura om. f 13. sim. hab. sent. t hab. sim. sent. ϱ^1 15. principum h^1 principiis π principio om. μ^1 tractato $ek\mu^2$,2,$\varrho^{12}v$,3, φ, Lamb. tractata p^2 tractam h^1 tractum p^1gr^{12} tractis tum π cum a re tum tl^3 aliqua — rationum πar^1 ('rationem' r^2 'narrat.' π) aliquam — rationem h^1 ('aliqua' h^2)p ab aliqua — ratione gr^{12},ϱ^2 ('rationem') de aliqua — ratione l^1 ab al. — rationum $k\varphi$ al. — rationum sumpto td^3 q. ante tractavimus 3,vo^3 ('q. attract.' l^2) 16. ratione $h^2e\mu/nr^2l^4vo^{12}$

sequatur; set si quid inciderit, quom aliquod factum eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit cum laude aut vituperatione, praeceptio narrandi de primo libro repetetur. divisione hac utemur: exponemus, quas res laudaturi simus aut vituperaturi; deinde, ut quaeque quove tempore res erit gesta, ordine dicemus, ut quid quamque tute et caute egerit, intellegatur; deinde exponere oportebit animi virtutes aut vitia; deinde commoda aut incommoda corporis aut rerum externarum, quo modo ab animo tractata sint, demonstrare. ordinem hunc adhibere in demonstranda vita debemus: ab externis rebus: genus in laude: quibus maioribus natus sit; si bono genere, parem aut excelsiorem fuisse; si humili genere, ipsum in suis, non in maiorum virtutibus habuisse praesidium; in vituperatione: si bono genere, dedecori maioribus fuisse; si malo, tamen his ipsis detrimento fuisse. educatio in laude: quam honeste in bonis disciplinis tempore totius

---

$\varrho^1 e$,3 ratio a^2 ('nar' eras.) 1. si quid $hp\pi\mu$,2,$t\varphi l^3\varrho^{12}$ si quod *e* si qua 3 includerit h^1 incluserit h^2 quam al. h^1 quom h^2 quo al. *e* ut al. *k* aliquid *f* 2. loquimur $t\varphi$ loquamur *b* sit *C* Fo: erit aut et vit. μ (ead. m.) 3. uarranda μ^1 primo om. π de secundo libro l^3 libro om. *v* 4. utemur hac μ utetur *e* primo exp. *d* simus $pa^2\varrho^1 c$,^3O sumus ς ('sumus laud.' *b*) 5. vituperari *h* ut quocumque *h* ut quaeque quo $l^{12}vo^3$ ut quaeque quoqne $o\varphi$ gesta er. φ 6. ut quod *b* ut quidquid l^3 ut quid quisque ϱ^1(pr. m.) quid om. l^4 quam tute φ quamq . . . *a* (sic erasis 3 litt.) tute |||| ut egerit *h* ut etiam eg. π tute utet eg. p^1k tute eg. $e\mu^1gr^{12}$ t. cauteque φ tute caute eg. p^2 Sc.: tute et caute eg. 7. sed *C* Sc.: deinde confirmatio exp. *c* (sic not.) oportebat *t* 8. atque vitia $rvl^{34}vo^3\varrho^1$,3 aut a^2 (eras. voc. 2 litt.) atque inc. $l^{24}v$ vel ine. vo^3 9. ext. rer. $c\varrho^2b$ qui commodo *e* quomodo cum μ (sic) tracta $ep^1\mu^1kgr^{12}$ sunt $\pi b\varrho^{12}$ tractata indemonstrare *h* 10. ad demonstrandam vitam debeamus *e* 11. si genus *r* geuus laudem *h* gen. est in laude *c* 12. de bono $dl^{14}vo^1$ generi ea^1 parem ante μ^1 13. maiore — presidio μ^1 14. dedecorem gr^{12} dedecore b^1 suis mai. φ suis se mai. *b* 15. male *e* suis ipsis *o* ipsis his ϱ^2 detrimentis *h* educatio iu laude quam honeste c,l^1 ('q. et hon.') ed. in l. quid et hon. vo^1 ed. in l. quod hon. μ^1t educato bene in laude honeste $hep^1\pi$ educato b. in l. quod hon. $p^2\mu^2$,2, vo^3 ('quid') educatio in laude quam bene et hon. ϱ^1(pr. m.) ed. in l. quod b. et hon. ϱ^1(alt. m.)^{23} ed. in l. quod b. hou. ro,φ ('quam') ed. iu l. b. hou. *b* 16. in discipl. ϱ^3 disc. tempore totius pueritiae fuerit

14 pueritiae fuerit; in vituperatione inde detrahere oportet. a corporis commodis: in laude: natura si sit dignitas atque forma, laudi fuisse ea, non quem ad modum ceteris, detrimento atque dedecori; si vires atque velocitas egregia, honestis exercitationibus et industriis ea dicemus conparata; si valitudo, perpetua diligentia et temperantia cupiditatum; in vituperatione: si erunt haec corporis commoda, de his usum dicemus, quae casu et natura, tamquam quilibet gladiator habuerit; si non erunt, praeter formam omnia ipsius culpa et intemperantia non fuisse dicemus. deinde revortemur ad extraneas res et in his animi virtutes aut vitia quae fuerint, considerabimus: divitiae an paupertas fuerit, et quae potestates quae gloriae quae amicitiae quae inimicitiae et quid fortiter inimicitiis gerundis fecerit; cuius causa susceperit inimi-

---

^{1}ox Pith. disc. tot. pu. fuerit 1 ('fuerunt' μ^1),2,$rol^1 vo^1 c\varrho^2$ disc. fuerit tvo^2 disc. per omnem pueritiam fuerit φ,v ('educatus fu.') disc. per totam p. fu. educatus ϱ^1 disc. per omnem p. educatum l^{34},o,3 ('ed. esse' o)

1. in vitup. iude detrahere oportet gr^{12} in vit. hinc detr. op. $p\mu^1 k^2$ in vit. inde trahise op. *h* in vit. inde trahere op. k^1,e ('trahi') in vit. inde retraxisse aperte $\mu^2 a^1 f$ in vit. inde se retr. ap. $\pi a^2 n t l^{134} V \varrho^1 v$,3 in vit. hinc se retr. ap. $c\varrho^2$ vituperatio e contrario inde se ap. retr. deiude transire oportet o,φ ('oportere') in vit. e contrario deinde transire op. *r*, Lamb. 2. a corp. commodis $tl^1 vo^1 \varrho^1$ at corp. commoda $k\mu^1 b$ ut corp. comm. l^2 ad corp. conmoda ς natura si 1 (μ^1),$dl^4 vo^3$,ϱ^1(pr. m.),δ a nat. si ς ($k^2\mu^2$) ab nat. in laude si c,ϱ^1(alt. m.)φ Sc.: in laude natura si si et dignas *h* si et digna *e* si sit dignus $p^1\pi$ aut forma μ^2,2,$t\varrho^1$ 3. laude *h* iaudis μ fuisse ea $hea^1 fl^4$ fuisse eam ς quem μ^1 ('admodum' add. μ^2) 4. atque om. μ sed si vires *c* egr. veiocitas *b* 5. haec exerc. $ekc\varphi$ exortationibus μ^1 atque ind. $l^2\varrho^3$ industria $^{2}oxl^4$,3, Lamb. adicemus *h* addic. π ea dicemus *e* dicemus ς vaiitudo $e\mu l^{134} vo^{13} c\varrho^{12} v$,3 6. ex perp. $tl^{14} vo^{13} c\varrho^{12} v$,3,$^{2}ox$, Lamb. est ex perp. l^3 et om. h^1 7. si haec erunt $\varrho^3\delta$ comm. de his $hep^1 \pi$,*a* ('de' add. ead. man. litt. minutis) commoda his $p^2\mu$,2,c comm. his male $o\varphi\varrho^2$, Lamb. comm. male his ς Fo.: comm. videiicet 8. dicemus esse c 9. sin erunt afl^1 sin erit h^1 propter *e* 10. non fuisse $dl^4 vo^{13} \varrho^1 v$,3 defuisse $l^3 c$ fugisse *r* accidisse tvo^2pai.^{2} fuisse 1, 2,$l^1 vo^2 \varrho^2 \varphi$ dein. vo^2 revertemur $dl^4 vo$,3 rem. vertemur *c* (sic) vertemur 1,2,$tl^{13} vo^2 \varrho^2$ 11. extrarias *r* externas c quae an. v. aut quae vit. φ 12. paupertates $\mu^1 n\varphi$ fuerint $\mu^2 afv\varrho^2\varphi$ potestas *hek*,2, $t\varphi LVcb\varrho^{12} v\delta$ 13. et quae gl. $l^{34}\varrho^3\delta$ gloria $l^4 vo^1 ox$ quod *b* fort. inim. ger. $hekftrl^{123} vo^{13} \varrho^{12} v\delta$ fort. ger. iuim. *n* fort. in amic. ger. c,ϱ^1(alt. m.) fort. in inim. ger. μa 14. geruudis $he\pi kedt$ gerendis *a*

citias; qua fide benivolentia officio gesserit amicitias; in divitiis *qualis* aut in paupertate cuius modi fuerit; quem ad modum habuerit in potestatibus gerundis animum. si interierit, cuius modi mors eius fuerit, cuius modi res mortem eius sit consecuta. ad omnis autem res, in quibus animus homi- VIII 15
nis maxime consideratur, illae quattuor animi virtutes erunt 6
adcommodandae: ut si laudemus, aliud iuste aliud fortiter aliud modeste aliud prudenter factum esse praedicemus; si vituperemus, aliud iniuste aliud ignave aliud inmodeste aliud stulte factum esse dicamus. perspicuom est iam nimirum ex hac dispositione, quem ad modum sit tractanda tripertita divisio laudis et vituperationis, si illud etiam adsumpserimus, non necesse esse nos omnis has partis in laudem aut in vituperationem transferre, propterea quod saepe ne incidunt

---

fec. ger. *t* fecerit inim. *h* suscipere *μ* suscepit $ρ^3δ$ inimicicias susc. *t*

1. qua fide — amic. om. *π* qua benev. quo off. $l^2vo^3ρ^1$ officia *c* (sic) amicitia *h* 2. aut om. *e* aut paup. $hπμ,2,tl^1vo^2cρ^1φ$ fuit l^3 3. in paupertatibus ger. *e* gerundis $heπμtl^{12}vo^1c$ ger. hab. an. *t* si interierunt $μ^1$ 4. cuius modi — fuerit om. 1,2,*c* mors fu. eius *cφ* aut cuinsm. *r* 5. ad omnes res *e* ad omnes aures *πμ* ad om. has res l^3 ad om. r. autem *n* 6. considerabitur el^3 quattuor *hμ* virt. an. *hoφ* animi om. *b* 7. accumulandae $μ^1$ accommodatae *f* considerandae *r* 8. et aliud prud. $hepπtcρ^{23}v$ esse praedicemus $dl^{24}vo^{13}ρ^1v$ Lamb. esse dicemus $l^{13}oφρ^3$ esse dicamus 1,2,*trc* sin vit. *aδ* 9. vituperemus *c* vituperamus 1,a^1 vituperabimus $a^2rbd,ρ^1$(alt. m.),^5O Lamb. aliud iniuste om. $hepπ,a^2$(mg.) aliud iniuste $μ^1$ al. inique $μ^2κ$ al. inmod. *heμa* al. imm. al. ignave al. stulte 1,a^1 ('aliud inique' post 'stulte' eras.) al. imm. al. ign. al. st. al. inique $fnvo^3ρ^2$ al. iniuste al. imm. al. ign. al. st. $t,ρ^1$(alt. m.) al. iniuste al. ign. al. st. al. inique *c* al. iniuste al. ign. al. imm. al. st. *δ* al. inique al. imm. al. ign. al. st. $b,ρ^3$ (om. 'al. ign.') al. iniuste al. imm. al. ign. al. st. al. inique *φ* 10. esse dicamus 3,$ρ^1$ esse dicemus $μ^2$,2(a^1),$tφcρ^2$ dicemus *r* praedicemus 1 esse praedicemus a^2,^4O est om. *h* 11. disputatione $vo^3ρ^3$ tripertita *μn* divisione *μ* (sic) 12. adsumps. *μ* 13. est nos $hvρ^3$ esse nos om. $μ^1$ part. has *tb* has om. $ρ^3v$ aut in vit. *epπμφ* et vit. *h*,2(a^1),$trρ^3$ aut vit. $a^2obρ^2vδ$ vel vit. $ρ^1$ 14. saepe ne incidunt quidem, saepe ita tenuiter incidunt, ut non sint l^3b saepe n.' incidant q. sepe autem i. tenuitur u. n. sint *t* saepe non i. q. et s. i. t. incidunt et n. sunt *v* saepe nec i. q. s. i. t. i. u. n. sint *r* saepe non i. s. i. t. i. u. n. sint $l^{14}vo^2o$, *φ*('s. quidem ita ten.') saepe non i. quod s. i. t. i. u. n. sint $ρ^{1,2}$ ('inc. et n. sunt') non omnes saepe inc. s. i. t. i. u. n. sint vo^3 saepe non inc.

quidem, saepe ita tenuiter incidunt, ut non sint necessariae dictu; quapropter eas partis, quae firmissumae videbuntur, legere oportebit. conclusionibus brevibus utemur, *enumeratione ad exitum causae*: in tota causa crebras et brevis amplificationes interponere oportebit per locos communis.

Nec hoc genus causae, eo quod rare accidit in vita, neglegentius commendandum est, neque enim id, quod potest accidere, ut faciendum sit aliquando, non oportet velle quam commodissume posse facere; et si separatim haec causa minus saepe tractatur, at in iudicialibus et in deliberativis causis saepe magnae partes vorsantur laudis aut vituperationis, qua re in hoc quoque genere causae non nihil industriae consumendum putavimus.

Nunc absoluta nobis difficilluma parte rhetoricae, hoc est inventione perpolita atque ad omne causae genus adcommodata tempus est ad ceteras partis proficisci: deinceps igitur de dispositione dicemus.

---

ut non sint ϱ^3 sepe incidunt ut non sint c^1 (omissa add. c^2) saepe indicant n. n. sint $1(\mu^1)f,l^1$(pr. m.) sepe se indicant n. n. sint μ^2,*an*pal^{46} saepe non i. quidem s. i. t. i. vel se indicant u. n. sint *d*

1. necessaria $he\pi kfat\varrho^{12}$ necesse ϱ^3 2. earum ϱ^3 3. breviter $tl^3\delta V$ utemur nostrae causae crebras $p\mu^1$ ut. nostri causa cr. *h* ('causas' h^1)$e\pi p^2\mu^2$,2 ut. non nec in ipsa causa cr. *c* ut. si nostrae causae cr. l^1 ut. enumeratione ad exitum nostrae causae in ipsa causa crebras *r* ut. en. a. e. causae in i. c. crebr. *t* ut. en. a. e. c. et in i. c. cr. $\varrho^1\varphi$ ut. ex enumerationibus a. e. c. i. i. c. cr. l^4 ut. e. a. e. c. in ipsas causas cum cr. ϱ^2 Sc.: in tota causa 4. br. et cr. *n* interponere $he\pi a^1$ int. oportebit $\mu^2 a^1 ntc\varrho^{12}$ 6. communis *hp* 7. ne hoc μ^1 rare π raro ϛ accidit $ho\varrho^{12}$,3 accidet 1,2,*tr* 8. commendatum pal.^{6} est om. vo^2 id om. $n\varrho^1$ pot. videri $r^2\varphi l^{13}vo^{13}$,3 vid. pot. dl^4 9. ad fac. *h* faciundum evo^1 10. accommodissime $nv,^1ox$ posse facit μ separatione 1, ('separationi')2,*t* minus causa *r* 11. attamen in $o\varphi vo^3$ an in *h* ac in π aut in $a^1\varrho^{23}$ et del. ϱ^3 12. res versantur $b\varrho^{13}$ et vit. ϱ^3 ac vit. ϱ^1, Lamb. 13. quoque om. $vo^3\varrho^2$ causae gen. *hebP* gen. caus. ϛ ind. om. *e* consumendum hep^1kt consumandum $\mu a^1 n\varrho^2 v$ consum. esse ϱ^1 consummandum p^2fpal^6 conferendum ϛ Lamb. 14. putavimus *b* putamus φ putemus ϛ 15. absolute μ a bonis *h* a nob. om. *c* 16. perpolitae adquae omne *h* ad om. $e\pi$ omne c. ad gen. *b* 17. est om. l^2 partes h^1 partes orationis $h^2e\pi kanl^2vo^1c\varrho^2\delta\varphi$, Lamb. artis partes *v* partes rhetoricae dl^{14} par-

Quoniam dispositio est, per quam illa, quae invenimus, IX 16
in ordinem redigimus, ut certo quidque loco pronuntietur, videndum est, cuius modi rationem in disponendo habere conveniat. genera dispositionum sunt duo: unum ab institutione artis profectum, alterum ad casum temporis adcommodatum. ex institutione artis disponemus, quom sequemur eam praeceptionem, quam in primo libro exposuimus, hoc est, ut utamur principio narratione divisione confirmatione confutatione conclusione, et ut hunc ordinem, quem ad modum praeceptum est ante, in dicendo sequamur. *item ex institutione artis non modo totas causas per orationem, set singulas quoque argumentationes disponemus, quem ad modum in libro secundo docuimus, id est expositionem rationem confirmationem rationis exornationem conplexionem. haec igitur duplex* 17
dispositio est: una per orationes, altera per argumentationes, ab institutione artis profecta. est autem alia dispositio, quae, quom ab ordine artificioso secedendum est, oratoris iudicio ad tempus adcommodatur, ut si ab narratione dicere incipiamus aut ab aliqua firmissuma argumentatione aut literarum aliquarum recitatione; aut si secundum principium confirma-

---

tes vel orationis rethoricae *t* part. rhetoricae facultatis $\rho^1\varkappa$ p. rhet. rationis *o* deinceps — dicemus om. *n* igitur om. *f*

2. in ordine *e* quicquid 1 ('vel quidque' *μ* suprasc.) pronuntiatur *h* 3. conv. hab. *r* nos hab. conv. $^2ox,do\varphi LVvb\rho^{13}$ Lamb. 4. disponendi *t* dispositionis *oφ* 5. temp. cas. ρ^3 casum a^2 suprasc. (eras. aliquot litt.) 6. dispositio est $c\rho^2$ et cum ρ^1(pr. m.) consequemur $h\mu^1 c\rho^2$ eas praeceptiones quas vo^3 eam om. $c\rho^2$ 7. in priore lib. l^3 in lib. primo $b\rho^2$ 9. in hoc ordine μ^1 et ut hunc $\pi\mu^2 c$ 10. sequemur l^4, crat. 11. per ordinem vo^3 totas per orationes *n* per om. *k* sing. quoque arg. *hk* sing. quasque arg. $tobl^{234}Vv\delta$ sing. quasque partes argumentationis $d\rho^{1,2}$ ('quoque') sing. arg. $ep\pi\mu.2,c\varphi$ 13. libro II. *h,o* libr. sec. *eπφ* sec. lib. *avδ* docuimus om. *c* id est om. $e\rho^1$ in dispositione rationis confirmatione rationis orationis conclusione *heπ* in dispositionem (suprasc. 'id est exp.') *μ* 14. exornat. conclusionem $p\mu ntbrLV\rho^{123}\varkappa$ concl. om. *π* 15. una per arg. altera per orationes $c\rho^2$ per argumentationis partes $albvo^3$ Lamb. per part. argument. ρ^1pal.^{2} 16. profecto *h* et alia l^4 illa disp. l^1 17. artificioso $l^3 c\delta\varphi$ officioso *ς* reced. *c*,3 or. officio μ^1 18. si om. *π* ab narr. *hepπtrb* ab narr. *μ* (sic) a narr. *ς* 19. ut ab h^1 ab add. e^2 aut literarum aliquarum $1,2,tdl^4c\rho^2$ aut ab litt. al. $bl^1vp^2\rho^1v$ ut ab lit. al. vo^1 aut a lit. al. vo^3 ut ab aliqua lit. l^2 20. excitatione *t* vel si vo^3

tione utamur, deinde narratione, aut si quam eius modi permutationem ordinis faciamus; quorum nihil, nisi causa postulet, fieri oportebit. nam si vehementer aures auditorum optunsae videbuntur atque animi defatigati ab advorsariis multitudine verborum, commode poterimus principio supersedere, exordiri causam *aut* narratione *aut aliqua firma argumentatione*, deinde, si commodum erit, quia non semper necesse
X est, ad principi sententiam revorti licebit; *si causa nostra magnam difficultatem videbitur habere, ut nemo aequo animo principium possit audire, ab narratione quom inceperimus, ad principi sententiam revortemur* si narratio parum probabilis erit, exordiemur ab aliqua firma argumentatione. his conmutationibus et translationibus saepe uti necesse est, quom ipsa res artificiosam dispositionem artificiose conmutare cogit.
18 in confirmatione et confutatione argumentationum dispositiones huius modi convenit habere: firmissumas argumentationes in primis et in postremis causae partibus conlocare, mediocris et neque inutilis ad dicendum neque necessarias ad probandum, quae, si separatim ac singulae dicantur, infirmae sint, cum ceteris coniunctae firmae et probabiles fiant, *interponi*

---

si om. *r* 1. utemur *t* huiusm. $l^4vo^3c\varrho^2$ 2. faciemus (a) *μ* faciamus 2 faciemus *ς* nihil non causa post. *em* nisi c. post. nihil *r* nisi p. nichil caus. ϱ^1 nichil n. causae qualitas post. *v* 3. postulat $hec\varrho^2$ oportebat p^1 auditoris $h\mu^1$ 4. obtunsae $hep\pi gr^{12}$ obtusae *ς* ad adversarios h^1 5. supers. exord. $hp\pi aft\varrho^3v$ supers. et ex. *ς* 6. aut narr. $hp^1\pi fl^1\varrho^2$ aut enarr. ('vel a') *μ* aut a n. *ς* aut al. $hp^1\pi k$,2,$rdl^{14}vo^1v$ aut ab al. *ς* firmissima $l^3\varrho^{12}$ 7. quid h^1 quod ('vel quia') *μ* quia $a^1f\delta$ semper om. *o* 8. principii (um) *μ* (sic) principium ϱ^2 rev. sent. $c\varrho^2$ nostram *ev* 9. diff. mag. videtur *t* ut neque *h* 10. ab narr. $hep\pi a^2trbl^{123}V\varrho^{13}$ a n. *ς* inciperemus *b* incipiemus ϱ^3 ad om. h^1 11. revertemur licebit f^1n rev. libebit tdl^4 parum prob. est $a^2,\varrho^{23}\delta$ est par. prob. $cr\varrho^1b$ est om. 1,a^1 p a r. p r o b. e r i t Lamb. 12. exordiremur *b* ab om. *rb* 13. transl. et comm. *fnt* saepe 1,2,*tc* partium saepe *ς* 14. ipsam artificiosam dl^{34} artificiosa $hp\pi f$ dispositione *h* disp. res ipsa l^3 disputationem μ^1 vel dispositionem μ^2 artificiosae a^1f 15. disputationes $\pi e\mu^1$ 17. in pr. in postr. *n* in pr. et postr. *o*, Lamb. posteris μ^1 conloc. *μ* mediocris *hp* 18. et om. $r\varrho^2v$ ad approb. *e* 19. sunt $bvo^{13}\varrho^2$ 20. cum om. *e* stabiles et prob. $l^4\varrho^1$ fiant el^3 sint l^2(pr. m.) fuerint l^1vo^{12} sunt brl^4vo^3 fiunt *ς* (Lamb.) firm. fiunt et prob. $o\varphi$ fi. in medio c. oportet $e\mu^1$ interponi in med.

in medio conlocari oportet: nam et statim re narrata expectat animus auditoris, qua re causa confirmari possit, quapropter continuo firmam aliquam oportet inferre argumentationem, et re dicta quoniam nuperrume dictum facillume memoriae mandatur, utile est, quom dicere desinimus, recentem aliquam relinquere in animis auditorum bene firmam argumentationem. haec dispositio locorum, tamquam instructio militum, facillume in dicendo, sicut illa in pugnando, parare poterit victoriam.

Pronuntiationem multi maxume utilem oratori dixerunt XI 19
esse et ad persuadendum plurumum valere. nos quidem unum de quinque rebus plurumum posse non facile dixerimus; egregie magnam esse utilitatem in pronuntiatione audaciter confirmaverimus: nam commodae inventiones et concinnae verborum elocutiones et partium causae artificiosae dispositiones et horum omnium diligens memoria sine pronuntiatione non plus quam sine his rebus pronuntiatio sola valere poterit. qua re et quia nemo de ea re diligenter scripsit — nam

c. op. *h* interp. in med. et c. op. π,2,$t\varphi$ interp. et med. c. op. *rb* et int. et in m. c. op. vo^3

1. conloc. μ concnlcari *e* Fo.: conlocare etsi in re narr. exp. *hp* etsi re narr. exp. π et re narrata exp. $e\mu^2$ ('et enarrata μ^1)$antl^1c\varrho^2$ et statim re n. exp. 3,ϱ^1 statim et r. n. exsp. *r* et r. n. statim exp. *f* statim re n. exp. φ 2. auditorum ϱ^3 sed qua re *h* qua re $ebl^{13}vo^3\varrho^3$ qua de causa ('vel ex qua re' suprasc.) μ ex qua re ς causae conf. possint *h* conf. causa possit $rb\varrho^2$ c. poss. conf. φ 3. inferri *n* 4. et om. h^1p reliqua qu. $hp\pi$ reliquum qu. *e* qu. ς Sc.: re dicta facillime el^3 facile ς 5. desinimus $r\varrho^1$ desinamus ς recte aliquam *h* (in ras.), $p^1\pi\mu^2af$ recentem om. *et* rel. aliqu. *t* 6. in animis om. *f* 8. parere $dLvo^3$, Lamb. comparare φ 10. max. multi μ or. util. $c\varrho^2$ oratoris *e* 11. esse dix. μr et om. *h* nos quidem unum — posse $hepk\mu^2$ *af*pal.[46] *vor* nos quidem unum — possit b,l^3vo^1 ('quid') n. quid unum — prosit $l^2\delta,\varphi$ ('quod') n. quod est unum — posse l^1 nos quidem quod unum — posse vo^3 nos qu. aliquam — posse π n. quidem unam — posse $tcvo^2\varrho^1$ n. q. unam eam — posse ϱ^2, Lamb. n. q. eam unam — posse $dl^4\varrho^3$ unum om. μ^1n 12. de qu. partibus *t* 13. egregie *h* ('egregiae') $ep\mu k$ et egr. pal.[4] nec egr. π,2 ('vel sine nec lege' f^2),$vto\varphi l^{13}vo^{12}\varrho^{12}\delta$, Lamb. nunc egr. *c* nec ergo egr. vo^3 nec non egr. ϱ^3 in pron. sola *r* audaciter *v* audacter ς 15. verborum — dispositiones add. e^2,mg. caus. part. $c\varrho^2$ 16. omn. om. *c* disputationes μ^1 17. rebus om. *t* pronuntiatione μ^1 (sic) pronunciando *o* poterunt μ^1 18. quia om. *n* et quia r^2l^{34}

omnes vix posse putarunt de voce et vultu et gestu dilucide scribi, quom hae res ad sensus nostros pertinerent — et quia magnopere a nobis ad dicendum conparanda est, non neglegenter videtur tota res consideranda.

Dividitur igitur pronuntiatio in vocis figuram, corporis motum. figura vocis est ea, quae suum quendam possidet ha-
20 bitum ratione et industria conparatum. ea dividitur in tris partis: magnitudinem firmitudinem mollitudinem. magnitudinem vocis maxume parit natura, non nihil auget, set maxume conservat cura; firmitudinem vocis maxume conparat cura, non nihil adauget, set maxume conservat ratio declamationis; mollitudinem vocis, hoc est, ut eam torquere in dicendo nostro commodo possimus, maxume facit moderatio declamationis: quapropter de magnitudine vocis et firmitudinis

---

vo^3,3 quia *ς* 1. posse vix *h* putaverunt *e* putav. posse *b* putar. posse $c\varrho^{21}\delta$ voce vultu *n* 2. scripsi *h* scribe *a* (corr. a^3) cum rehaeres *h* c. hae res *c* ('hee') c. eae res *pπk* c. ea res $\mu^1 l$ et eae res ϱ^2 hae om. *v* ad nostr. sens. *c* pertineret μ^1 pertineant *r* et quae qu. *d* 3. quantopere 1,*d* a nobis 1,2,o ea pars a nob. *ς* ('ea res' l^3 'a nobis' om. *t*) comparanda sunt vo^3 comparata est b^1 non neglegentia μ^1 4. videtur tota res esse divisa in fig. vocis *π* 5. in corp. *hπ* et in corp. *ς* Sc.: c o r p. 6. ea est *fntr* quendam om. *oφ* 7. comparate *h* comparata $p^2\pi\mu^2 a^1$ comparata vel comparatum *f* ea om. *hpπ* haec div. tol^1vo^1v,3 et ea div. l^4 divitur *h* dividitur igitur vo^3 9. comparat *C* p a r i t Halm. natura om. μ^1 nonnihil auget 1,2,*t* n. hanc auget o n. aug. hanc ϱ^2 n. aug. eam *r* n. curacio aug. c^1 n. adauget l^4 Lamb. n. hanc adauget $l^3vo^{13}vb\delta,\varrho^1$ ('hnio') n. hanc curacio adaug. *c* n. adaug. hanc ϱ^3 cum nihil adaug. l^1 sed maxime cura conservat 1 (*e* mg. in ordine 'et maxime conservat exercitatio imitationis' habet) s. m. curat cons. l^1 si m. c. cons. vo^1 s. m. cons. accuratio $dl^{34}vo^3\delta$ ϱ^1(alt. m.) s. m. amplificat accuratio ϱ^1(pr. m.)^3 et max. c. cons. $l^3vo^2\varphi$ et m. cons. exercitatio declamationis *b* et cura confirmat vel amplificat accuratio ϱ^2 s. m. c o n s. c u r a Lamb. 10. comparata nat. *e* comparatam nat. *f* comparat natura *ς* c o m p. c u r a Schütz. 11. nonnihil om. *e* auget *hr* et maxime *C* sed max. conservat exercitatio imitationis 1, ('exercitatio nationis et imitationis' *μ*)*ft* ex. declamationis $p^2no\varphi c\varrho^1v$,3 ex. imit. vel declamationis *a* ('vel decl.' add. alt. m.) ex im. vel declinationis ϱ^2 r a t i o d e c l. Schütz. 12. vocis est *μ* (sic) ut in dic. eam torqu. *c* 13. nostro comm. 1 pro n. comm. *ς* (Lamb.) facit ϱ^1v faciat *h* faciet *ς* exerc. imitationis l^2(alt. m.)*κ* ex. im. et declam. vo^3 m o d e r a t i o d e c l. Schütz. 14. firmitatis *b*

parte, quoniam altera natura paritur, altera cura conparatur, nihil nos attinet conmonere, nisi ut ab iis, qui non inscii sunt eius artifici, ratio curandae vocis petatur: de ea parte XII
firmitudinis, quae conservatur ratione declamationis, et de mollitudine vocis, quae maxume necessaria est oratori, quoniam ea quoque moderatione declamationis conparatur, dicendum videtur.

21
Firmam ergo maxume poterimus in dicendo vocem conservare, si quam maxume sedata et depressa voce principia dicemus; nam laeduntur arteriae, si, antequam voce leni permulsae sint, acri clamore conpleantur; et intervallis longioribus uti conveniet; recreatur enim spiritu vox et arteriae reticendo adquiescunt; et continuom clamorem omittere et ad sermonem transire oportet; conmutationes enim faciunt, ut

---

1. quo μ^{1} a natura *r* nat. paritur $gr^{12}hp^{1}\pi\mu^{2}a^{1}$ nat. paratur $ep^{2}\mu^{1}fntrl^{1}vo^{2}\varrho^{2},c^{1}$ ('co' suprasc. c^{2}) natura (om. 'par.') a^{2} (eraso 'paritur'),3,vdl^{4} a cura $a^{1}r$ conpar. *pft* 2. nihil ad nos $l^{4}vo^{2}$ nos om. vo^{1}, Lamb. admonet comm. *t* adcommonere est δ commonere bl^{2} communis res 1,2 communis enim res c^{1} ('commonere' suprasc. c^{2}) res enim comm. est l^{1} comm. enim est res *t* commonere, res enim comm. est $vo^{1}o\varphi\varrho^{1}$ ab iis π ab his ς non om. $e\pi a^{1}f\varrho^{1}$(pr. m.) insc. non sunt *r* 4. orationes decl. p^{1} orationis decl. $\pi\mu^{2}a^{1}fn,\varrho^{1}$(alt. m.) oratione decl. a^{2} declamationibus $p\pi\mu a^{1}f,\varrho^{1}$(alt. m.) 5. mollicione *b* est nec. 2,*tr* 6. moderationi $\mu^{2}a$ declamatione μ^{1} 8. firmam ergo max. 3,$\varrho^{12}vc^{2}$ firm. ergo quam max. *r* firmamento max. 1,2 firmam max. $p^{2}c^{1}$ firmam tum max. π firmamentum ergo vocis max. $t\varkappa$ firm. igitur quam max. φ vocem om. *t* 9. si qua *e* si quidem ϱ^{23} ac depr. *t* voce om. a^{1} principium ϱ^{2} principio *r*,*v* ('in princ.') 10. leduntur arteria *h* laeditur arteria $l^{3}o\varphi vo^{2}\varrho^{1}v$,3 ('acerima' δ), Lamb. laedetur art. vo^{3} laedi art. dl^{4} antequam voce leni permulsae sint *t* ant. voce l. p. sunt c^{2} ant. l. v. p. sint *r* ant. v. l. permulsa est ϱ^{1} ant. l. v. permulsa est $l^{34}v$,3 ant. vox l. p. est vo^{2} ('voce' suprasc.) ant. voce bene perm. est $hp^{1}\pi$ ant. vox b. p. est $ep^{2}\mu$,2(*m*),l^{1}(pr. m.),vo^{1} ant. leni voce bene p. est $o\varphi$, Lamb. ant. l. voce vox bene p. est vo^{3} ant. vox permissa est bene c^{1} ant. vox permissa est vel lene voce permulsa est bene ϱ^{2} 11. acri clamore o,c^{2} acri labore ς ('a. labore vel clamore' ϱ^{2} 'acclamatione' ϱ^{1}(pr. m.) τ complentur $e\mu$,2,$tcl^{1}vo^{12}$ completur $hpl^{34}\varrho^{1}v,o\varphi\varkappa$,3 compleatur vo^{3}, Lamb. complectitur ϱ^{2} et om. *c* 12. convenit bvo^{3} spiritu om. *e* arteria *h* recitando μ^{1} repausando ϱ^{3} 13. aquiesc. *e* quiesc. $l^{1}vo^{1}$ conquiesc. l^{4} in continuo *he* clamore *h* permittere *h* mittere *ek* remitt. l^{2}(pr. m.) dimitt. ϱ^{3} comitt. δ emitt. vo^{1} (suprasc. 'obmitt.') 14. redire *o*

nullo genere vocis eefuso in omni voee integri simus; et aeutas vocis exelamationes vitare debemus; ietus enim fit et volnus arteriae hae acuta atque attenuata nimis exclamatione et si qui splendor est voeis, eonsumitur uno clamore univorsus; et uno spiritu continenter multa dicere in extrema eonvenit oratione; fauees enim ealefiunt et arteriae eonplentur et vox, quae tractata varie est, reducitur in quendam sonum aequabilem atque constantem. qua saepe rerum naturae gratia quaedam iure debetur, item accidit in hac re: nam quae diximus ad vocem servandam prodesse, eadem orationis enuntiationi serviunt, ut, quod nostrae voei prosit,
22 idem voluntati auditoris probetur: utile est ad firmitudinem vocis sedata vox in prineipio: quid insuavius, quam elamor in exordio causae? intervalla voeem confirmant: eadem sententias coneinniores divisione reddunt et auditori spatium eogi-

---

1. nobis eff. *b* ('vei vocis' suprasc.) sumus *n* 2. cautas voc. *h* acclam. *c* exultationes *f* vitare $hp\pi\mu$,2 vit. debemus $ro\varphi\varrho^1v$,3, *LV* deb. vit. $c\varrho^2$ vitare possimus e et om. c^1 sit *f* 3. vulnus arteriae 1,2,*t*,ϱ^1(pr. m.),*ox* vulnerantur art. ς hac acuta 1 ('hac' μ 'canta' *h*) acuta ς accuta *c* attenuata *a* ('ex' add. a^2) exclam. ϱ^3 Lamb. acclam. ς 4. et quisplendorē voc. *h* et quis spl. est voc. *e* inest vo^3 cons. a clam. *b* cons. nimio cl. *o* 5. universa $ek\varrho^2$ universo $k^2p\pi\varphi^2$ inmersus dl^4 univ. om. $h^1\mu$,2,rl^1vo^{23} 6. conveniet ϱ^3 conv. in extr. $ro\varphi b\varrho^2v$ enim om. μ^1 calescunt $\mu^1\varrho^2$ 7. et vox om. μ^1 tractata varie est 1,$a^2nb\varrho^{13}\varphi$ ('variae' $p^1a^1\varrho^2$) tr. est varie $ft\varkappa\varrho^2\delta$ tracta var. est *r* 8. aequalem l^4 qua saepe p^1 quae saepe *he* quia s. $\pi p^2\mu$,2,$t\varrho^2$ saepe ς 9. natura ep^1 accidit μ^1 velut acc. *e*,*c* ('veluď') ut acc. *o* veluti acc. ς Sc.: item a c o. 10. nam ea quae dl^4 dicimus 1,$a^2to\varphi c\varrho^{12}$ ad serv. voc. $o\varrho^1$ conservandam $nvo^3\varrho^2$, Lamb. item — ut om. e eadem astinunciationi scit, quod k^1 eadem osten..t.atione f.it ut qnod *p* (sic eum interv.) eadem obstinen...ationis ut quod h^1 (sic; nen in ras. 'abstinenti' h^2) eadem ostentatione fit quod π ead. ost. fit ut qnod μ eadem etiam ost. fit ut quod $k^2\mu^2$,2,pal.[4] item attinent ostentatione fit ut quod pal.[6] idem attinent ad suavitatem pronuntiationis ut quod *t*,3,$c\varrho^1$ ('eadem'). eadem pertinent ad s. p. nt quod $l^3o\varphi$ Sc.: eadem orationis enuntiationi serviunt, nt quod 11. hoc quod *d* nostri voci e^1a^1n voc. nostr. $tcb\varrho^3$ possit *h* 12. id ϱ^1 voluntati 1,2,tol^1vo^3d voluntate ς(φ) prodesse probetur tvo^3c^2 13. vocis om. $e\mu kn$ quid enim $t\varrho^1$ 14. in principio causae *c* intervallo voc. adfirmant easdem *h* 15. redd. div. *r* div. om. *t* auditoris e cog. spat. *r*

tandi relinquont. conservat vocem continui clamoris remissio: et auditorem quidem varietas maxume delectat, quom aut sermone animus retinetur aut exsuscitatur clamore. acuta exclamatio vocem volnerat: eadem laedit auditorem; habet enim quiddam inliberale et ad muliebrem potius vociferationem quam ad virilem dignitatem in dicendo adcommodatum. in extrema oratione continens vox remedio est voci. quid? haec eadem nonne animum vehementissume calefacit auditoris in totius conclusione causae? *quoniam res igitur eaedem vocis firmitudini et pronuntiationis suavitati prosunt, de utraque re simul erit in praesentia dictum, de firmitudine, quae divisa sunt, de suavitate, quae coniuncta fuerunt: cetera suo loco paulo post dicemus.*

Mollitudo *igitur* vocis, quoniam omnis ad rhetoris prae- XIII 23
ceptionem pertinet, diligentius nobis consideranda est. eam dividimus in sermonem contentionem amplificationem. sermo est oratio remissa et finituma cotidianae locutioni; contentio

---

1. rel. enm ad rem vocem 1,2 ('vocet' *πμan*) voce continua *h* voce tenui *e* 2. et om. *r* var. qu. aud. cb,ϱ^3 ('quaedam') 3. ad sermonem *e* sermonem $hp\pi\mu,af\varrho^2$ sermone *ς* Sc.: aut sermone animus $p\mu^2f$ ac animus *a* eius animum *rv* animus eius o maxime retinet vo^2 retineat $e\mu^2af\varphi$ retineatur o aut om. *e* aut si af^1t ac si μ^2 at si *n* ac f^2 vel l^2vo^1 et $l^{34}ovo^{21}\varrho^1v$,3 suscitat $b\varphi$ excitat l^4 exsuscitetur o clamorem *πμa* Sc.: retinetur aut exsuscitatur accuta accl. *c* 4. vocem vuln. 1,2,*trc* ('voluerat' *h*) voc. et fauces vuln. *ς* (f. et voc. *φ*) eadem ... laedit *a* (voc. cras.) ledi *h* creditorem *he* auditoremque *a* auctorem n cred. quidem varietas haberet enim *he* aud. quod em. varietas haberet enim p^1 (sic) aud. quod emendat var. haberet enim $p^1\pi p^2,a$ ('habet ..' fuerat 'haberet') *f* ('haberet') aud. quae emendat var. habet etenim *nt* aud. quod em. var. h. en. $\varrho^2,\varkappa$ Pith. ('qu. var. em.') aud. quod ('vel quia' suprasc.) emend. auditorem varietas haberet en. *μ* (sic) 5. enim om. *v* inlib. $heanb\varrho^1$ vocif. pot. $c\varrho^2b$ focif. *μ* 6. accommodatur *heπ* ('adc.' *h*) 7. rat. *π* remedium *ro* voci om. *n* 8. an. aud. veh. cal. *t* veh. an cal. aud. o calefecit *h* calefaciat *c* 9. res om. *n* res igitur 1,$afovc\varrho^{12}vo^3$ ergo res 3 eadem hp^4a^1b 10. suavitate *ho* suavitati *t*, Lamb. 11. re om. ϱ^1 12. divisa *t* visa *ς* et de suav. $\pi LVc\varrho^2$,3 de om. ϱ^1 de suavitudini $l^1vo^1b^!v\varrho^{123}$ de suavitate tb^2 fuerint μ^1 13. dicemus paulo post *μ* paulo praedicemus ('post' suprasc. alt. m.) a^1 14. ergo o vocis om. *n* rethoricis *n* Fo.: rhetoricam percept. *ho* 15. est om. vo^2 17. cottid. *eat* cotid. *hπn* locutione a^1 contentiosa ratio *h* cont. or. *π*

est oratio acris et ad confirmandum et ad confutandum adcommodata; amplificatio est oratio, quae aut in iracundiam inducit aut ad misericordiam trahit auditoris animum. sermo dividitur in partis quattuor: dignitatem demonstrationem narrationem iocationem. dignitas est oratio cum aliqua gravitate; demonstratio est oratio, quae docet, quo modo quid fieri potuerit aut non potuerit; narratio est rerum gestarum aut proinde ut gestarum expositio; iocatio est oratio, quae ex aliqua re risum pudentem et liberalem potest conparare. contentio dividitur in continuationem et in distributionem: continuatio est orationis enuntiandae adceleratio clamosa; distributio est in contentione oratio frequens cum raris et brevibus in-
24 tervallis acri vociferatione. amplificatio dividitur in cohortationem et conquestionem: cohortatio est oratio, quae aliquod peccatum amplificans auditorem ad iracundiam adducit: conquestio est oratio, quae incommodorum amplificatione animum auditoris ad misericordiam perducit. *quoniam igitur mollitudo vocis in tris partis divisa est, et hae partes ipsae sunt in octo*

---

1. oratio ratio *e* ct om. $\varrho^{13}v$ confirm. et coufut. $l^4\varrho^3$ Lamb. 2. quae in irac. a^1 ('aut' add. ead. m.) qu. aut irac. *oφ* qu. ad irac. vo^3, Lamb. 3. indicit *b* adducit l^4 au. aud. $o\varphi\varrho^1$, Lamb. 4. in partes *c* in IIII partes *tb,v* ('in qu. p.') 5. dignitas est oratio cum aliqua gravitate. demonstratio est oratio quae docet quomodo quid fieri potuerit aut non potuerit $\pi\mu^2 an\varphi$ dign. est or. cum al. gr. quae d. q. q. f. p. a. n. potuerit $1(\mu^1),f$ dign. est or. q. doc. remissa voce quomodo q. f. poterit et n. pot. demonstratio e. or. cum aliqua gravitate et vocis remissione *d* dign. cst or. c. al. grav. et v. remissionc. dem. est or. q. doc. remissa voce ς,(Lamb.) cum alia gr. *h* cum grav. aliqua o 6. quomodo om. *r*· quid om. *t* quod f^1 possit aut non possit $c\varrho^2$ 7. an non pot. *e* narr. est que *φ* 8. ut gest. ϱ^2 prout *c* ex aliqua re risum *he* ex re al. ris. ϱ^3 ex al. vc risum p^1 cx al. verisimili *π* ex al. re verisimili ris. $p^2\mu^2$,2(pal.[46])$o\varphi vo^3$ ex al. re versiculi *v* ex al. verisimili re ris. $kc\varrho^2$ 9. impudentem πp^2 sermonem impudentem et illib. *c* sermonem vel risum prud. ϱ^2 liberalem locum *π* 10. in distr. $1,trb\varrho^1$ distr. ς ('et in distr.' om. *π*) 11. orationis — contentione om. *hepc*, add. μ^1 in mg. clamorosa ϱ^3 12. contemptione ϱ^1 brev. et rar. ϱ^2 et om. *δ* 13. coartationem *h* 14. oratio om. *a* 15. adcludit *h,ed* ('accl.') provocat *r* 17. adducit $rd\varrho^3$ 18. dividitur $tc\varrho^{23}$ dlv. est heae partes *h,π* ('eae') div. est he et part. *a* div. e. eae part. *eμn* div. e. et eae part. *p,ftrcdb* ('hae') div. est et hae tres part. l^1,V div. est et partes $o\varrho^1\delta$· div. e. et hec part. ϱ^3 ipsae sunt

partes alias distributae, harum octo partium quae cuiusque idonea pronuntiatio sit, demonstrandum videtur. sermo quom est XIV in dignitate, plenis faucibus quam sedatissuma et depressissuma voce uti conveniet, ita tamen, ut ne ab oratoria consuetudine ad tragicam transeamus; quom *autem* est in demonstratione, voce paululum attenuata crebris intervallis et divisionibus uti oportebit; ut ipsa pronuntiatione eas res, quas demonstrabimus, inserere atque insecare videamur in animis auditorum; quom autem est *sermo* in narratione, tum vocum varietates opus sunt, ut, quo quidque pacto gestum sit, ita narrare videamur: strenue quod volumus ostendere factum, celeriuscule dicemus, at aliud otiose, retardabimus; deinde modo acriter, tum clementer maeste hilare in omnis partis conmutabimus ut verba ita pronuntiationem. si qua inciderint in narrationem dicta rogata responsa, si quae admirationes, de quibus nos narrabimus, diligenter animum advortemus, ut omnium personarum sensus atque animos voce exprimamus. sin erit sermo in iocatione, leviter tre-

---

in octo partes alias distr. 1,*ntvφ* ips. s. in octo alias distr. $\varrho^{1}\chi$ ips. s. in al. p. octo distr. *t* ips. in o. p. al. distr. *af*

1. sunt ips. in VIII p. al. distr. $e\varrho^{2}$ ipsae om. vo^{3} 2. sit pron. *φ* 3. in dign. est *φ* sedatis summa et depressis summa $he\mu^{1}$ et depr. om. *oφ* 4. ut om. *rδ* 5. traicam *a* trhaicam *b* transferam *t* cum enim in dem. $e\mu^{1}$ cum vero est in dem. ϱ^{3} cum autem est in dem. sermo *v* cum a. sermo est in dem. *d* 6. paulolum *a* 7. uti oportebit ϱ^{2} oportet uti $\pi p^{2}anto\varphi r\delta$, Lamb. oportebit uti *f* uti om. p^{1} ut id ipsa *h* uti ips. *e* ut in ips. $to\varphi rd\varrho^{1}$ res om. *h* 8. demonstravimus *epcφ* demonstramus *t* insecare $hep^{1}a^{2}$ inter se stare μ^{1} intersecare $\pi\mu^{2}a^{1}$ et cett. *C* ('insectare' *b*, 'insectare vel iniectare' l^{2}) in animos $\mu^{1}vo^{2}$ in animo p^{2} 9. in narrationem p^{1} tum vocum $trb\varrho^{3}$ tunc voc. *oφ* 10. varietates opns sunt he,p^{1} ('opos'),*t* var. poni possunt $\pi p^{2}\mu,2,rc\varrho^{2}$ varietate opus est *ς* quique *h* quicque *ob* quodque $fd\varrho^{3}v$ 11. narrare $hp\pi\mu^{1}a^{1}l^{12}vo^{1}c\varrho^{12}$ 'vel narrari' a^{2} videamur $l^{1}vo^{1}$ videatur *ς* si str. *eδ* quid *erδ* quid quod *v* volemus $c\varrho^{2}$ 12. celerius *h* ad al. *πμ* at om. *h* otiosum *h* 13. modo eriter *h* acriter modo *oφ* at quod ot. coni. Ern. tum meste *δ* meste *ea* maẽ *h* (sic) modeste $t\varrho^{2}$ hilare 1,2,$tc\varrho^{2}$ hilariter *ς* 14. omnis ϱ^{1} item $hp^{2}\mu^{2}katb\delta$ ita et ϱ^{1} 15. qua om. l^{2} in eis ceciderint *h* incidunt l^{3} in narrationem *heπo* in narratione *ς* 16. ammir. $e\varrho^{12}$ admiserationes $rbl^{24}vo^{3}$ nos om. 2.*r* 17. an. advertemus *a* ('ver' in ras.) adv. an. vo^{3} an. animadv. etl^{3} animadv. *πrv*, Lamb. 18. exprimemus *b* si iuerit

mebunda voce cum parva significatione risus sine ulla suspitione nimiae cachinnationis leniter oportebit ab sermone serio torquere ad liberalem iocum vocem. quom autem contendere oportebit, quoniam id aut per continuationem aut per distributionem faciendum est, in continuatione adaucto mediocriter sono vocis verbis continuandis vocem quoque iungere oportebit et torquere sonum, et celeriter cum clamore verba conficere, ut vim volubilem orationis vociferatio consequi possit; in distributione autem ab imis faucibus exclamationem quam clarissumam adhibere oportet; et quantum spati per singulas exclamationes sumpserimus, tantum in singula intervalla spati consumere debebimus. in amplificatione cum cohortatione utemur voce attenuatissuma clamore leni sono aequabili *conmutationibus crebris* maxuma celeritate; in conquestione voce depressa inclinato sono cre-
XV bris intervallis longis spatiis magnis conmutationibus. de figura vocis satis dictum est: nunc de corporis motu dicendum videtur.

---

sermo $hp^1\pi$ si erit serm. $cb\varrho^3$ sin vero er. s. ϱ^2 sin s. er. *r* in om. *t* locutione *h* locatione $p\pi$ vocatione ϱ^2 et leviter π leniter μ^2,2,$vvo^2\varrho^3$ lenissime *e* et trem. l^4 in trem. *c* Fo.: tremebundam vocem

2. mimae vo^2 cachinationis *h* lenissime *e* lenis iterum *h* leniter $p\pi fntvl^{34}rvo^2b\varrho^{23}$ leviter ς (Lamb.) a serm. μ^1c ad sermonis seriem *h* serio vocem torqu. ad l. ioc. *t* 3. locum *hp* Fo.: iocum. quom 4. ita ut *h* 5. fac. sit 1,2,$rVc\varrho^2$ adaucti *h* 6. voci *he* continuandam *e* 7. iungere $\pi kamnl^1vo^2\gamma\delta\varphi$ rugere *h* rugire *e* augere *tb* adaugere ς (Lamb.) et om. *hc* conclamare *b* 8. confingere *b* ut inde vol. *c* 9. in distr. autem *e* in distributionem vocis h,l^1 ('voces') in distr. autem vocis ('vocem' suprasc.) l^2 in distr. dl^4 in distr. vocem ς aut omissis *he* faucibus om. μ^1 10. exclamationem quam clarissimam $he\mu gr^{12}l^1$,3,ϱ^2 ('exclamatione' $b\varrho^2$ 'clarissima' μ) exclamatione q. clarissima $p\pi$,2,$to\varphi l^3vo^{12}v$ et excl. q. clarissima ϱ^1 et clamatione et q. clarissimam vo^3 11. per sing. — spatii om. *f* per om. *h* inter sing. $p^2\mu$,2,$tordc$,ϱ^2 ('secula'), Lamb. 12. iubemur *heac* iubemus $gr,^{12}p^1\mu f\chi$ debemus Ern. in amplificatione $hpn\varrho^1$ in amplificationibus ς 13. cum om. $hp^1\pi\mu^2$ cohortatione *h* cum hortatione p^2 cum oratione μ^1 utemur ut voce *h* attentissima 1,a^1pal.$^{46}bvo^3$ ('attentissime' $he\mu^1$) 14. levi ϱ^{13} commut. 1,2 com. crebris ς 15. verba depressa *h* verbis depressis μ^2,2 inclinatio soni h^1 inclinatione soni h^2 μ^2f^1 son. incl. $\varrho^3\delta$ incl. solo π 17. vocum l^3 de figura vocis (litt. uncial. ut tituli) μ^1 de mollitudine μ^2 nunc deinceps dl^4

Motus est corporis gestus et voltus moderatio quaedam, quae pronuntianti convenit et probabiliora reddit ea, quae pronuntiantur. convenit igitur in voltu pudorem et acrimoniam esse; in gestu nec venustatem conspiciendam, nec turpitudinem esse, ne aut histriones aut operarii videamur esse. ad easdem igitur partis, in quas vox est distributa, motus quoque corporis ratio videtur esse adcommodanda: nam si erit sermo cum dignitate, stantis in vestigio levi dexterae motu loqui oportebit hilaritate tristitia mediocritate voltus ad sermonis sententias adcommodata; sin erit in demonstratione sermo, paululum corpus a cervicibus demittemus, nam est hoc a natura datum, ut quam proxume tum voltum admoveamus ad auditores, si quam rem docere eos et vehementer instigare velimus; sin erit in narratione sermo, idem motus poterit idoneus esse, qui paulo ante demonstrabatur in dignitate; sin in iocatione, voltu quandam debebimus hilaritatem significare sine conmutatione gestus. 26

si contendemus per continuationem, brachio celeri mobili vultu acri aspectu utemur: sin contentio fiet per distributionem, porrectione celeri brachi inambulatione pedis dexteri rara supplosione acri et 27

---

1. mot. corp. μ 3. pronuntianti — ea quae om. $1(p^1\mu^1),a^1 l$ pronunt. conv. et om. $l^{34}V\varrho^1 v\varphi$,3, Lamb. quae pron. conveniat $p^2\mu^2 f n\varrho^2$ et prob. r. quae pronuntiantur om. $p^2\mu^2 f n c\varrho^2 l^1$ pronuntiant risum conv. *h* igitur om. 3, Lamb. 4. inesse $o\varphi\tau v$,3, Lamb. gestum *h* et venust. 1,*af*,*t* vetust. *b* conspicuam E ante Or. et nec turp. $p\pi\mu a f t$ 5. esse om. *h* 6. ad eas *r* quas — videtur esse om. *h* 7. commodanda *h* 8. series serm. *h* in dign. $c\varrho^{23}$ stantis $eh\pi p^1 v$ stantem $p^2 c\varrho^2$ dext. lev. *o* dextrae $nvc\varrho^{23}\varphi$ 9. motu corporis μ tristitiae a med. *e* 10. ac serm. μ^2 in narratione μ^2 11. paulol. *ha* dimitt. $heanl^{123}vo^{13}\varrho^{12}v\delta\varphi$ 12. est hoc $he\varrho^1$ est om. π hoc om. μ^1 et hoc est $b\varphi$ a natura om. *he* de nat. $anvo^3$ qu. maxime *n*, crat. tumultum hep^1 tune vultum *r* tum om. $co\varphi$ ammov. *e* admon. *c* 13. eos et om. *n* 15. demonstrabitur *e* demonstratur *n* 16. vocatione $h\pi$ ioc. erit φ quodam *e* qu. hil. signif. deb. *n* debemus $e\mu n r l^{34} vo^3\varrho^1\delta c\varrho^2$ hil. deb. $bc\varrho^{23}$ 17. si $\varrho^1\delta$ sin ς 18. celebri *e* mobilique vultu μ 19. cont. si *r* continuatio $hp^1\pi$ continuatione μ^1 porrectionem *hp* porreccione br. $\pi\mu^1$ porrectiore brachio k^2 porriectione br. *o* porr. pro celeri br. $hp^1\pi,k^1$ ('celeri porrectionem pro cel. br.') porr. celeri brachio *e* p. celeri brachii μ (celebri μ^1)$p^2 to\varphi r b\varrho^{12}$ $v\delta$ porr. celeris brachii μ^2,2,*c* celeri porr. brachii ϱ^3 20. dexteri *h* $\pi\mu a t$ supplusione *h* subplosione $e\pi$ subplaus. $an\varrho^2 b\delta$

defixo aspectu uti oportebit. si utemur amplificatione per cohortationem, paulo tardiore et consideratiore gestu conveniet uti, similibus ceteris rebus atque in contentione per continuationem. si utemur amplificatione per conquestionem, feminis plangore et capitis ictu non nunquam sedato et constanti gestu maesto et conturbato voltu uti oportebit.

Non sum nescius, quantum susceperim negoti, qui motus corporis exprimere verbis et imitari scriptura conatus sim voces: verum nec hoc confisus sum posse fieri, ut de his rebus satis commode scribi posset, nec, si id fieri non posset, hoc, quod feci, fore inutile putabam, propterea quod hic admonere voluimus, quod oportet, relicua trademus exercitationi: hoc scire oportet pronuntiationem bonam id perficere, ut res ex animo agi videatur.

XVI 28 Nunc ad thesaurum inventorum atque omnium partium rhetoricae artis custodem memoriam transeamus. memoria utrum habeat quiddam artificiosi an omnis ab natura proficiscatur, aliud dicendi tempus idoneum dabitur; nunc proinde atque constet in hac re multum valere artem et praeceptionem, ita de ea re loquemur. placet enim nobis esse artifi-

1. derisu *h* respectu 1,2,dl^4vo^2 oportebil $afl l^{34}$ oportet ς si utemur — continuationem om. *f*, notat linea μ sin autem utemur c 3. uli conveniet e couvenlet vo^3v similius h^2eprl (pr. m.)$^4vo^{12}$ similiter cet. *n* similiter in cet. $a^2\varrho^2$ similis cet. *c* cet. quoque *r* atque cont. *h* 4. sin e 5. feminis *he* femlneo ς (Lamb.) captivi luctu f^2t captivi luca μ^2 et const. om. dl^4 sed const. $p^2\mu^1c\varrho^2$ 6. gemltu *t* maesto om. *ek* vultu om. *n* 7. susceperimus *t* laborls et neg. l^3 quo mol. p^1 8. et om. Ern. sum $o\varphi l^4Vc\varrho^{123}\delta$ 9. ne hoc *h* nec sic *c* nec enim conf. e 10. commodo *e* comm. scire posset hoc satis commode scribi possit *h* comm. describl e sc. possit *cv* non possit *v* et hoc *f* 11. fecerim a^2 ammon *eμnc* 12. volumus $\pi o\varphi l^{34}vo^3\varrho^2$ quod oportet $ep\pi\mu^1o\varphi\varrho^2$ quid op. cl^4 quid oporteret ha^2 quod op. μ^2,2,$tvo^2\varrho^3$, Lamb. tradamus $dl^4\delta$ exercilatione μ^2a^1 13. hoc sc. op. 1,2,$t\varrho^2$ hoc tameu sc. op. $ro\varphi\varrho^1v$,3 Lamb. bonam om. $n\varrho^3$ bou. pr. $o\varphi$ res om. *f* 15. thesauros μ^1k atque omnium $\mu l^4\varrho^2$, Lamb. atque domininm e atque ad omn. ς 16. rhetoricae artis e artis om. ς cust. rhet. $c\varrho^2$ mem. vero rvo^2 17. quiddam *heaoc* aliquid $vo^2\varrho^3$ quidquam ς artificiosi $hp\pi\mu$,2,vo^2 artificii ς Lamb. a nal. *ho* ab nat. pu,2,$tbl^{123}vo^1\varrho^1v$ ad naturam e 18. aliud om. *b* temp. dic. c magis don. $c\varrho^1v$,3 dab. mag. id. c perinde l^3 19. constat a^1f 20. de eadem μ (sic) loquamur ϱ^3v nobis om. 2(a^1) artificem memo-

cium memoriae; qua re placeat, alias ostendemus; in praesentia cuius modi sit res, aperiemus. sunt igitur duae memoriae: una naturalis, altera artificiosa: naturalis est ea, quae nostris animis insita est et simul cum cogitatione nata; artificiosa est ea, quam confirmat inductio quaedam et ratio praeceptionis. set qua in ceteris rebus ingeni bonitas imitatur saepe doctrinam, ars porro naturae commoda confirmat et auget; item fit in hac re, ut non nunquam naturalis memoria, si cui data est egregia, similis sit huic artificiosae, porro haec artificiosa naturae commoda retineat et amplificet 29 ratione doctrinae; quapropter et naturalis memoria praeceptione confirmanda est, ut sit egregia, et haec, quae doctrina datur, indiget ingeni: nec hoc magis aut minus in hac re, quam in ceteris artibus fit, ut ingenio doctrina, praeceptione natura nitescat: qua re et illis, qui natura memores sunt, utilis haec erit institutio, quod tute paulo post poteris intellegere; et si illi freti ingenio nostri non indigerent, tamen iusta causa daretur, quare iis, qui minus ingeni habent, adiumento velimus esse. nunc de artificiosa memoria loquemur. constat igitur artificiosa memoria ex locis et imaginibus: locos appellamus eos, qui breviter perfecte insignite aut natura aut manu sunt apsoluti, ut eos facile naturali memoria compre-

---

riae *e* artificium memoriam ϱ^1,3 ('artificii' δ) artif. esse memoriam *c*
1. placere $e\mu^1$ 2. sit eas hp^1a^2 sint eas πp^2a^1f sint ea *n* sit ea *ς* Sc.: sit res 3. alia nat. $a\varrho^1$ alia art. a^2c artificialis ϱ^1v (ut 4) 4. sine mul cum concitatione hp^1 sine multa cum concit. *k* sine multa concit. $gr^{12}ep^2\pi\mu$,2(*m* pal.^{4})tl^1 sine multa cogitacione *c* sine multatione vel simul cum cogitatione ϱ^2 5. est om. μ^1 illa ϱ^1v 6. et quia $rbvo^3$ si quia *v* quia om. a^1 sed quia *ς* Sc.: set qua 8. item fit 1,2,*t* ita fit *ς* ut nunq. a^1 9. egreia μ (ut 12) huic add. a^2 artif. haec $c\varrho^2$ 10. retineat et amplificet p^1, Lamb. retineret et amplificet *h* retinet et amplificat *ς* 11. et nat. $b\delta$ et om. *ς* 12. confirmata *f* quae om. *f* 13. ne hoc a^1 mais μ 14. cet. rebus $r\varrho^3$ sit *fv* 15. mitescat μ illis que μ^1 16. erit haec $r\varrho^{23}$ 17. illi om. l^4 ing. suo $vo^2\varrho^1\delta$ nostri $rl^{234}vo^3b\varrho^3$,^1ox nostro 1,$a^1fml^1vo^2$ nostra *v* nostra praeceptione a^2nt $vo^1\delta c\varrho^2$ pr. nostra φ indigent *b*,ϱ^1(pr. m.)^{23}v 18. quarei *h* iis *n* diis μ^1 his *ς* vel. esse adium. *e* 19. dicemus μ 20. ex om. l^4 $vo^3\varrho^1$,3 locis imag. *e* 21. eos om. μ^1 et perf. l^4 insignitae p^1 insigniti p^2l^4,ϱ^1(alt. m.) insigniter $r\varkappa bl^{23}vo^3\varphi$ 22. absoluta π eas π facie $ep\pi$ mem. nat. *t* comprend. a^1

hendere et amplecti queamus, ut aedis intercolumnium angulum fornicem et alia quae his similia sunt; imagines sunt formae quaedam et notae et simulacra eius rei, quam meminisse volumus, quod genus equi leones aquilae *quorum memoriam si volemus habere, imagines eorum locis certis conlocare nos oportebit.*

30 Nunc cuius modi locos invenire et quo pacto reperire et XVII in locis imagines constituere oporteat, ostendemus. quem ad modum igitur qui literas sciunt, possunt id, quod dictatum est, scribere et recitare, quod scripserunt, item qui μνημονικὰ didicerunt, possunt, quod audierunt, in locis conlocare et ex his memoriter pronuntiare. loci cerae aut chartae simillumi sunt, imagines literis, dispositio et conlocatio imaginum scripturae, pronuntiatio lectioni: oportet igitur, si volumus multa meminisse, multos locos nobis conparare, ut in multis locis multas imagines conlocare possimus; item putamus oportere ex ordine hos locos habere, ne quando per-

---

1. complecti *rd* qu. aedes *e*,*μ* ('hedes')*t* hedera int. *h* hoedear int. *π* 2. eis ϱ^{1} sunt sim. *c* sim. s. his *φ* formae iam notae *e* formae quae iam notae *π* form. qua etiam et nocte μ^{1} f. quaedam sunt et notae *r* 3. et noctae *f* et nocte *cv* que mem. *μ* 4. leones $hp\mu,2,b^{1}$ leonis $el^{34}vo^{13},\varrho^{1}$(pr. m.)$b^{2}\varphi$ quorum memoriam om. 1(p^{2}) $anc\varrho^{3}$ quorum om. $b\varrho^{1}\delta$ qu. si volemus hab. mem. *t* si nolemus imagines eorum habere *c* 5. volumus $vo^{2}\varrho^{1}\delta$ velimus $vo^{3}v$ im. ipsorum *rϱ* locis certis $1,2,c\varrho^{13}$ in loc. cert. $ob\varrho^{2}\delta$ cert. loc. $ktl^{13}vo^{12}$ 6. op. nos *cb* nos om. $n\varrho^{23}$ 7. pacto om. dl^{4} repp. *eμ* 8. in loco *h* in locos a^{1} constituere $dl^{4}vo^{3}$,3 continuere ϱ^{2} construere *oφ* collocare vo^{1} continere $1,2,l^{1}vo^{2}$ contineri *t* 9. qu. dictatum est $p\pi kavc,t^{2}$ ('ta' in mg.) quod dictum eis *h* qu. dictatur eis *e* qu. dictum est eis ϱ^{3} qu. dictum est ς (Lamb.) 10. retinere *oφ* item $hep^{2}a$ ita ς qui inmodica $he\mu^{2}$ q. immodica $p\pi,2,to\varphi LV\kappa\varrho^{2},\varrho^{1}$ ('qui non parva' alt. m.),3 qui incommoda μ^{1} q. non modica *r* quod madica *v* mnemonica Crat. 11. deciserunt *h* deciderunt p^{1} possunt *h* quod aud. $1,2,tvo^{2}\varrho^{23}$ quae aud. ς conloc. *μ* 12. et om. *h* loci cerae $1,2,rl^{1}vo^{1},\varrho^{1}$(pr. m.)*c* nam loci cerae $3,o\varphi l^{34}vo^{23}\varrho^{1}$(alt. m.)^{2} cartae *hμ* kartae *n* carte *b* aut ch. om. *π* 13. simillimae *h* similimum *o* collatio $\mu^{1}a^{1}$ 14. igitur om. *n* op. enim si $l^{1}vo^{1}\varrho^{3}$ 15. multa vol. *t* loc. nobis $he\varrho^{2}\varphi$. loc. μ^{1} nobis loc. $\mu^{2}a$ nos nobis loc. $bl^{123}vo^{13},\varrho^{1}$(pr. m.)*δ* ut in multis *o* ut in multas (i) *b* (sic) uti mult. 1,*a* uti m. in *fnt* iam mult. *r* uti multas im. mult. loc. $c\varrho^{2}$ 17. ex — hab. om. 1,*a* hos loc. ex o. comparari op. *t* op. hos l. e. o. comparare $vo^{3}\kappa$ op. h. l. e. o. hab. *r* collocare e.

turbatione ordinis inpediamur, quo setius a quoto quoque loco lubebit, vel ab superiore vel ab inferiore parte, imagines sequi et ea, quae mandata locis erunt, edere possimus. nam ut, si in ordine stantis notos conpluris viderimus, nihil XVIII
nostra intersit, utrum ab summo an ab imo an a medio nomina eorum dicere incipiamus, item in locis ex ordine conlocatis eveniet, ut in quamlibet partem a quoto quoque loco lubebit, imaginibus conmoniti dicere possimus id, quod locis mandaverimus. qua re placet et ex ordine locos conparare, et 31
locos, quos sumpserimus, egregie commode notare oportebit, ut perpetuo haerere possint; nam imagines, sicut literae, delentur, ubi nihil utimur; loci, tamquam cera, remanere debent; et, ne forte in numero locorum falli possimus, quintum quemque placet notari, quod genus, si in quinto loco manum auream conlocemus, in decumo aliquem notum, cui praenomen sit Decumo; deinde facile erit deinceps similis

---

o. h. l. (om. 'op.') ϱ^2 1. quos et vis *e* quos et cuius μ^1 quo setius $\mu^2 ob$ quoto loco quoque *h* quotoquoque quidque *e* quotoquoque *p* quoto quidque loco $k\mu^1$ quotoquoque id loco $\mu^2 af\varrho^2$ quo loco $nc\varrho^{13}\delta$ quoto quodque loc. *t* quotoquoque loc. *b* quoto loc. l^4 Sc.: a quotoquoque ut 7. 2. licebit rl^3 ab sup. $e\mu^1$ ut ab inf. φ vel a media add. Ald. om. *C* imagines se *h* (pro 'im. sequi') 3. et ea $hep\pi k\varrho^2 v$ ea $a^1\varrho^1$ (pr. m.) ut ea μrob, Lamb. ut *t* ut et ea $2(a^2), \varrho^1$(alt. m.) et ut ea ϱ^3 quae — erunt om. *t* er. loc. $o\varphi$ edere possimus $1,2, vtc, \varrho^2$ (om. 'poss.') Lamb. ed. et proferre poss. rvo^2 videre et prof. poss. $dl^{134}vo^1$,3 ('videre' om. ϱ^3) et vid. et pr. poss. $o\varphi vo^3$ 4. etiam *h* utsi vo^2 etsi $hep\pi c$ $\varrho^{23}v$ si μ,2 siut $\varrho^1\delta$ ut bl^1 in om. $\mu fno\varphi$ Lamb. nos φ quamplures *C* videamus l^3 5 nostra sit *h* ab summo $e\mu al^1 vo^2\varrho^1 v$ vel ab im. $l^{234}\delta$ an ab med. *cb* aut a med. vo^3 an med. vo^1 7. veniet $1,2, bl^2 vo^3\varrho^2 o$ inv. l^3 conv. $c\varphi$ in om. $h\mu$ quam libebit *cb* qualibet parte *tr* quotoquoque *ec* quotoquodque *t* quoque $hp\pi\mu dl^4$ quoquo *k*,2, $l^3\varrho^{12}vo^3$,3 quo vo^{12} 8. lub. *hb* im. communicatione *h* dicere — ordine om. *h* in locis $c\varrho^2$ 9. manducav. *f* et om. μ^1 10. sumpseris 1,2 ('sumpserit' *h*) assumpserimus φ commoditer oportebit hp^1 commoditer notare op. $\pi p^2 k\mu$,2 (m pal.[46]), $tl^1 c\varrho^{23}v$ commode notare op. gr^{12}(?) commeditari op. $o\varphi bl^{23}vo^{13}\delta$ Lamb. commeditari et notare op. $vo^2\varrho^1$ egregie op. *e* Fo.: egregia re 11. in perp. 2 nobis perp. *c* haerere $ant\varrho^2$ nobis haer. ς sicuti *hanb* 12. nil *fntrv* n. utimur eis *v* cetera π certa μ^2 cerae *r* 13. forte om. h^1 loc. num. *r* quantum π 14. qu. placet locum *o* pl. quemque *t* et si *d* si φ 15. indecumeo $h\pi$ inde cum eo *e* aliquam notam $\mu^1 p^2 f^2, a^2$ ('vel aliquam notam') 16. pronomen *af* pro-

XIX notas quinto quoque loco conlocare. item commodius est in derelicta quam in celebri regione locos conparare, propterea quod frequentia et obambulatio hominum conturbat et infirmat imaginum notas, solitudo conservat integra vi simulacrorum figuras. praeterea dissimiles forma atque natura loci conparandi sunt, ut distincti interlucere possint; nam si qui multa intercolumnia sumpserit, conturbabitur similitudine, ut ignoret, quid in uno quoque loco conlocarit; et magnitudine modica et mediocris locos habere oportet; nam et praeter modum ampli vagas imagines reddunt et nimis angusti saepe
32 non videntur posse capere imaginum conlocationem; tum nec nimis inlustris nec vehementer opscuros locos habere oportet, ne aut obcaecentur tenebris imagines aut splendore praefulgeant. intervalla locorum mediocria placet esse, fere paulo plus aut minus pedum trinum; nam ut aspectus, ita cogitatio minus valet sive nimis procul removeris sive vehementer prope admoveris id, quod oportet videri. set quanquam facile est ei, qui paulo plura noverit, ab his et quamvis multos et ido-

---

prium nomen vo^2 decumo $\mu^2 a^2 n l^3 \delta$ decimo a^1 decimum $c\varrho^2$ dedico 1 (μ^1) erit inceps *h* similis *hpπ*

1. c quoque *e* (sic) quoquo $b l^2 v o^3$ quoque om. ϱ^3 est derel. *nv* 2. in celebris *h* inlecebri *f* 3. abamb. μ^1 deamb. l^4 conturbaverat μ^1 4. notos a^1 integra vi 1,$a f t l^1$ integras *ς* 5. dissimilis $h\varrho^2$ dissimili $r\varphi l^{134} v o^3 c$,3 6. distincte $\mu^1 f n \varrho^{23} \varphi$ distenti *t* lucere μ^1 si qui *heπa* si quis *ς* 7. sumps. *μaφ* similitudine 1,2,$t\varrho^3$ simil. locorum *ς* et ignorabit *oφbδ*,ϱ^1(alt. m.) aut ignorab. vo^1 8. quod $f\varrho^3$ in unoquoque *e* in quoquo *b* in quo l^1 in quoque *ς* collocaverit *fr* $\varrho^{13} v$ nam et $k\mu^2$,2,*c* 9. modicos *t* mediocris *pπ* haberi $\mu p^2 c$ 10. modum diffinitionis per extrema ampli *t* et om. vo^1 angustiose non *π* 11. conlat. μ^1 collocationes cl^1 tunc *rc* 12. inlustris *h,e* ('ill.') haberi $\mu\varrho^{13}\delta$ 13. obcaecantur *h*, ('obcec.') *e* 14. loc. copia esse μ^1 placet esse *r*, Lamb. placent esse *b* esse placet $\varrho^{12} v$ valet esse $h p^1 k^1 \varrho^3$ valent esse *ς* ('voluut esse' *t*) 15. plus licet ped. *b* tricenum (c. gl. 'id est trium pedum') pal.[6] tricentum *c* tricenorum l^1 triginta pal.[1](alt. m.) *τριῶν ποδῶν* Interpr. At Prisc. VII, 6 (743, 7) tenet 'tricenum.' trinum Delben. item φ^1 cognitio *t* 16. sive minus μ^1 proc. nim. *φ* si vehem. *μ* 17. et qu. l^3 18. est et qui *h,e* ('quid') pluravis *h* plurahis *e* ploravit p^1 exploravit $\pi p^2 \mu a f t r c \varrho^2$ explorabit *n* plura noverit $l^1 \varphi V$,3 pl. noverat $d l^4$ pl. novit vel explorabit l^3 Sc.: fac. est ei qui paulo plura noverit, ab his et quamvis 1,2,$t v r \varrho^{123}$ et om. *ς*

neos locos conparare, tamen si quis ab his idoneos invenire se non putabit, ipse sibi constituat quam volet multos licebit. cogitatio enim quamvis regionem potest amplecti et in ea situm loci cuiusdam ad suum arbitrium fabricari et architectari; qua re licebit, si hac prompta copia contenti non erimus, nosmet ipsos nobis cogitatione nostra regionem constituere et idoneorum locorum commodissumam distinctionem conparare. de locis satis dictum est; nunc ad imaginum rationem transeamus.

Omnium rerum similis imagines esse oportet et ex XX 33
omnibus verbis notas nobis similitudines eligere debemus: duplices igitur similitudines esse debent: unae rerum, alterae verborum. rerum similitudines exprimuntur, quom summatim ipsorum negotiorum imagines conparamus; verborum similitudines constituontur, quom unius cuiusque nominis et vocabuli memoria imagine notatur. rei totius memoriam saepe una nota et imagine simplici conprehendemus hoc modo, ut, si accusator dixerit, ab reo hominem veneno necatum et he-

---

1. locos id. mult. *c* locos — idoneos om. *o* idon. ad ista locos *φ* comparat 1 ('conp.' *hp* 'conparat. re' *μ* sic) comparare per praedicta *ϱ*^{2} comp. propter praedictos *v* unde si *vo*^{3} si quis ab his *e* si quis adis *hp*^{1} si qu. ad id. *vo*^{3} si qu. ad ista *p*^{2}*μ*,2,*tvo*^{1}*rcϱ*^{23}*φ*^{2} si qu. satis *bl*^{1}*vo*^{2} si qu. ad ista satis *ϱ*^{1}*vδ* si qu. ad ea satis *dl*^{4} idoneum *tvo*^{1} 2. putavit *hpπμ*,2,*r*^{1}*cϱ*^{2} putaverit *r*^{2}*oφϱ*^{3} constatuit *μ* (sic) quandolibet multos *h* 4. ad s. arbitrium 1,2,*trϱ*^{2}, Lamb. ad s. commodum et arb. *Lvo*^{1},*b* ('ad usum')*δ* ad s. comm. arb. *o* ad s. comm. et suum arb. *ϱ*^{3} attributum *δ* et fabr. *l*^{4} fabricare *μ*^{2}*anvo*^{3}*φ* 5. non er. cont. *n* 6. regione *e* 7. distentionem *π* 8. imaginem *μ*^{1} 10. quoniam omne rerum *h* qu. ergo rer. *ς* ('ergo' om. *cϱ*^{2}) Sc.: Omnium rerum. im. sim. esse *c* sim. e. im. *φ* et om. *heπμan* 11. notas nobis similitudines el. deb. *μ*^{2},*aftl*^{234}*vo*^{1} natas n. s. el. deb. *μ*^{1} notas s. el. nobis deb. *n* non nob. sim. el. deb. *e* nam et nob. s. e. deb. *h* notas n. imagines e. deb. *vo*^{3} similes notas n. e. deb. *r* nosmet nobis notatas similitud. e. deb. *ϱ*^{1} nosmet nob. sim. e. deb. *b* nosmet notas nob. et sim. el. deb. *c* notas sim. e. deb. *ϱ*^{2} sim. e. deb. *ϱ*^{3}*vδ* 12. duplices ergo *h* duplices *E* inde a Crat. una — altera *heμl*^{1}*vo*^{1} 13. consummatim *μ*^{1} 14. negotiatorum *μ*^{1} comparemus *dl*^{4} 15. comparantur et const. *dl*^{4} hominis 1,*l*^{12} et verbi *n* 16. memoriae *h* memoriam *vo*^{3} imagini *h* notantur *hc* notamus *vo*^{3} memoria *he* 17. nota simulacrorum et *μ* (sic) comprehendimus *hπμnc* 18. ab reo om. *at* re *e* nec. ven. 2,*t*

reditatis causa factum arguerit et eius rei multos dixerit testis et conscios esse; si hoc primum, ut ad defendendum nobis expeditum sit, meminisse volemus, in primo loco rei totius imaginem conformabimus: aegrotum in lecto cubantem faciemus ipsum illum, de quo agetur, si formam eius detinebimus; si eum non cognoverimus, aliquem aegrotum non de minumo loco sumemus, ut cito in mentem venire possit, et reum ad lectum eius astituemus dextera poculum sinistra tabulas medico testiculos arictinos tenentem; hoc modo et testium et hereditatis et veneno necati memoriam habere pote-
34 rimus; item deinceps cetera crimina ex ordine in locis ponemus; et quotienscunque rem meminisse volemus, si formarum dispositione et imaginum diligenti notatione utemur, facile ea,
XXI quae volemus, memoria consequemur. quom verborum similitudines imaginibus exprimere volemus, plus negoti suscipiemus et magis ingenium nostrum exercebimus. id nos hoc modo facere oportebit:

iam domuitionem reges Atridae parant

in uno loco constituere manus ad coelum tollentem Domitium, quom a regibus Marciis loris caedatur: hoc erit 'iam domuitionem reges'; in altero loco Aesopum et Cimbrum

2. si enim pr. *e* 3. exp. est *μ,ant$\varrho^2\varphi$* sit om. *hepπ* vellimus *μ^2* rei om. *t* 4. totius rei *r* confirmavimus *h* confirmab. *ep$\pi\mu$,2,r$\varrho^{12}\delta\varphi$* conformav. *c* cub. in lect. *b* 5. et ips. *φ* illud *e* agitur *μ* formam illam *dl^4* detinebimus *C* An: bene tenebimus? 6. cum nunc *μ* non ad aliquem *h* non al. *ep$\pi\mu$af*pal.[46],*ϱ^3* (pr. m.) cognoverimus *$vo^3\varkappa$*, Lamb. agnovimus *n* agnoverimus *ob* agnoveris *$\varrho^{12}v\delta$,ϱ^3*(alt. m.) aegr. de minimo aliquo 1(*k^1*),2 aegr. non de m. aliquo *rl^2* 8. astituemus *p$\pi\mu$atoφcϱ^2bd* statuemus *eϱ^{13}* adstruemus *r* dextera 1,*atb* tabellas *l^3* 9. medico *p^2anb* medio co̅ *μ^1* ('vel medico vel modicos' *μ^2*) medicos *epπ* ('medicos te' ... deinde desideratur folium in e) modicos *h* medicum *t$dl^4\varrho^1\delta$* medico digito *φ* medio dig. Pith. arietinus *b* tenente 2 *vo^{23}* modo test. *r$\varrho^3\varphi$* 12. quotienscunque *nP* quociensc. *ac* quotienscumque *b* volumus *r* 13. dispositionem *π* ratione *π* 14. consequamur *μ^2*,2,*ϱ^2* 15. negotio *π* suscepimus *a* 16. ideoque id *r* nos om. 2 18. domiuitionem *C* domuitionem Victorius. regis *t* 19. in hoc loco *ϱ^2* in loco *C* Sc.: in uno loco const. manus *hp*,*μ^1* ('construere') oportet const. man. *bδv* const. op. man. *ς* tendentem *l^3* 20. martiis *nφ* foribus loris *μ* cederetur *n* 21. domi itionem vel domum uitionem *dl^4* domu ultiones *hp* domi uitionem *ς*

subornari ut ad Iphigeniam *in Agamemnonem et Menelaum.* hoc erit 'Atridae parant.' hoc modo omnia verba erunt expressa. set haec imaginum conformatio tum valet, si naturalem memoriam exsuscitaverimus hac notatione, ut versu posito ipsi nobiscum primum transeamus bis aut ter eum versum, deinde *cum* imaginibus verba exprimamus. hoc modo naturae suppeditabitur doctrina; nam utraque altera separata minus erit firma, ita tamen, ut multo plus in doctrina atque arte praesidi sit: quod docere non gravaremur, ni metueremus, ne, quom ab instituto nostro recessissemus, minus commode servaretur haec dilucida brevitas praeceptionis.

Nunc quoniam solet accidere, ut imagines partim firmae 35
et ad monendum idoneae sint, partim inbecillae et infirmae, quae vix memoriam possint excitare, qua de causa utrumque fiat, considerandum est, ut cognita causa et quas vitemus et

---

1. subornari *p* subhornari *μ* hesopum subornari et cimbr. *c* sub. ut ad ephig. in a. et m. *h* ('agamennem it men.') *pπμka,f* ('menelam') sub. ut ad ephig. et a. et m. *n* sub. euphig. et a. et m. *c* sub. vagantem iph. ad ag. et men. *x* sub. ut i. in a. et m. ('vagantem' suprasc.) vo^1 sub. ut ephig. vagantem *t* sub. ut vel vagantem eph. *b,v* ('epheg.') *δ* ('vagante epheg.') sub. vagantem ephig. ag. men. $l^{24}\varphi vo^1$ sub. vagam iph. o sub. ut ad ephyg. advagantem a. et m. *r* snb. ut ducatur ad iph. a. et m. l^1 sub. ephig. ulciscentes commissum in se ad a. et m. l^3 sub. in iph. ad argumentationem et m. ϱ^1 Fo.: subornantes nuptias Iphigeniae *id est Ag.* 2. crint p^1 erant *h* er. omn. verb. $b\varrho^2$ 3. conform. *h* confirm. $p^1\pi af l^{34} vo^2 v\varrho^{123}$ snscit. ϱ^{13} cum val. o natura mem. *h* 4. hac not. *h* ac not. p^1 annotatione $p^2\mu^1 kanvo^{13}$ vel hac not. μ^2,*a* (ead. m.)*f* Fo: set hae im. conformatione ac notatione sic n. m. exsuscitabimus 6. deinceps cum imag. $c\varrho^{12}$ 7. subpeditabit $b\varrho^2 v$ nam utraque $hv\varrho^2$ nam utramque p^1 nam cum ex utraque $\pi p^2\mu$,2 (pal.[46])l^{13} nam ex utraqne $\varrho^1\delta$ utrimque (om. 'nam')ϱ^2 alt. ē par. *h* alt. est par. *pπμfnc* alt. par. est *r* alt. est seperata *t* alt. separata est l^{13} alt. separ. $\varrho^{12} vb\delta\varphi$ alt. superata l^4 alt. comparata *a* 8. minus erit infirma $p^2 a^2 nt^2 brux$,*c* ('manus') magis e. firma *f* ('maius') *r* nimis e. firm. *b* est *φ* 9. in arte *c* sit om. *f* dicere *n* gravemur μ^1 nec met. $hp^1\pi$ hec met. *μ* nisi cum met. dl^4 metuerimus μ^1 10. nec cum *μ* recessisserimus *f* 12. fame μ^1 vel firme μ^2 firmae et haeres hgr^{13} acres firmae Lamb. An: firme haerentes? 13. ad common. *r* ad mov. $dl^4\varphi$ et part. *n* partim — sint om. *π* partium *π* inbecillae $hpgr^{12}$ imb. *π* inbecillis *ac* imbecilles *ϛ* 14. possunt mem. *oφ* quae, h 15. causa cogn. *c*. et quas *o* quas *ϛ*

XXII quas sequamur imagines, scire possimus. docet igitur nos ipsa natura, quid oporteat fieri; nam si quas res in vita videmus parvas usitatas cotidianas, meminisse non solemus, propterea quod nulla non nova nec admirabili re conmovetur animus; at si quid videmus aut audimus egregie turpe aut honestum inusitatum magnum incredibile ridiculum, id diu meminisse consuevimus; itemque, quas res ante ora videmus aut quod recens audivimus, obliviscimur plerumque; quae acciderunt in pueritia, meminimus optume saepe; nec hoc alia de causa potest accidere, nisi quod usitatae res facile e me-
36 moria elabuntur, insignes et novae manent diutius. *solis* exortus cursus occasus nemo admiratur, propterea quod cotidie fiunt; at eclipsis *solis* mirantur quia raro accidunt, et solis eclipsis magis mirantur quam lunae, propterea quod hae erebriores sunt. docet ergo natura se volgari et usitata re non exsuscitari, novitate et insigni quodam negotio conmoveri: imitetur ars igitur naturam et quod ea desiderat, inveniat, quod ostendit, sequatur. nihil est enim, quod aut na-

---

1. sequemur μ^1 possimus (u supra) μ (sic) 2. quod φ agi μ^1 3. cotid. $p\pi nb\varrho^{23}$ cottid. *hat* quottid. o eas mem. *cbP* 4. uulla nova nec ndm. re $h,p^2\pi$ ('re' om. $p^1\pi$) nulla n. re n. adm. μ nulla re n. u. adm. 2,*t* nulla re nisi nova et adm. $r\varrho^3v,c$ ('aut adm.') ϱ^3 ('aut mirab.') nulla nisi re n. et adm. $o\varphi$ nulla nisi n. aut adm. re *b* Sc.: n u l l a n o n n o v a n e c n. r e 5. aut si aud. $h\varrho^2v$ 6. hon. inhonestum inaud. *d* turpe in homines tum inaud. bl^{24} t. aut inus. inaud. l^3 incred. periculosum $obl^{234}vo^1$ incr. ridiculum pericul. $vo^3\varrho^3$pal.[5] incr. ridiculosum vo^2 7. itaque $ro\varphi b\varkappa$ it. — ora om. $1,aftc\varrho^2$ 8. ut quod $p\pi$ at quod *ant*,*f* ('aut' suprasc.),*c* et *r* audivimus *h* recens audivimus πp^2,2,*tc* aut aud. quod recens $ob\varrho^1v$ ea quae dl^4 9. in pueritiam φ obt. μ opt. mem. sepe *c* 10. quod om. *r* inusit. *h* res mem. fac. φ res fac. mem. $l^{34}vo^3c\varrho^2v$,3 11. dilab. vo^3 lab. ϱ^{123} insigne sed π novae res dl^4 manent om. *h* diut. man. $\mu\varrho^2$ in animo m. diut. $r\varrho^1$ Lamb. diut. man. in an. $o\varphi b$ diut. in an. man. $l^{234}vo^{12}\varrho^3$ 12. exort. solis $\varphi\varrho^{12}v$ ut solis exort. vo^3 ortus l^4 occ. om. *b* pr. quia $hp\pi l^1Vbc\varrho^2$ cott. $h\mu a^1t$ cot. $\pi a^2nbc\varrho^2$ 13. et ecl. π eclipsis $1,2,tbc\varrho^2$ ('eclyps.' *hpnt*) miramur ϱ^{13} qui μ accidit *n* 14. propterea quod 1,2,*v* pr. quoniam $o\varphi bl^2$ pr. quia $vo^{12}\varrho^{23}$ eo quod vo^3 quod *c* hae res breviores *h* orae breviores π haec er. φ 15. nat. se 2,$tro\varphi$ nat. vulgata dl^4 16. novitate vero $\mu,2,ro\varphi vo^2c\varrho^1v$ 17. emittetur *h* ars ig. $1,af\varrho^1$ ergo ars *nlc* ig. ars $o\varphi b$ et quae $b\varphi$ desideratio *h* desideret $r\varrho^2$ inveniet si quod $\pi p^2\mu,2,tl^3cvo^3\varphi$ inv. et qu. *r* 18. est enim *h* en. est *s*

tura extremum invenerit aut doctrina primum; set rerum principia ab ingenio profecta sunt, exitus disciplina conparantur. imagines igitur nos in eo genere constituere oportebit, 37 quod genus manere in memoria diutissume potest: haec res accidet, si quam maxume notatas similitudines constituemus; si non mutas nec vagas, set aliquid agentis imagines ponemus; si egregiam pulcritudinem aut unicam turpitudinem eis adtribuemus; si aliqua re exornabimus, ut si coronis aut veste purpurea, quo nobis notatior sit similitudo; aut si qua re deformabimus, ut si cruentam aut caeno oblitam aut rubrica delibutam inducemus, quo magis insignita sit forma; aut si ridiculas res aliquas imaginibus adtribuemus; nam ea res quoque faciet, ut facilius meminisse possimus: nam quas res veras facile meminimus, easdem fictas et diligenter notatas meminisse non difficile est. set illud facere oportebit, ut identidem primos quosque locos imaginum renovandarum causa celeriter animo pervagemus.

Scio plerosque Graecos, qui de memoria scripserunt, XXIII 38 fecisse, ut multorum verborum imagines conscriberent, ut qui ediscere vellent, paratas haberent, ne quid in quaerendo con-

1. quia rer. $l^{134}vo^{12}$,3 quia si rer. vo^{3} 2. sunt prof. *n* sunt hp^{1} sunt et ς ex eius hp^{2},2 ex eis *πt* comparatur $\pi r\varrho^{23}v$ 3. in eo ordine genere *h* nosmet vo^{1} nos om. *b* op. const. $ftr\varrho^{3}$ 4. manere om. $h\pi\mu^{1}$ in m. man. *pc* in m. diut. haberi pot. $dl^{234}\varrho^{1}\delta$ man. diut. in m. possit *φ* haec res ei acc. 1,2,*c* haec res acc. $to\varphi rl^{1}vo^{1}\varrho^{12}$ haec r. enim acc. ϱ^{3} haec r. firmissime acc. vo^{2} id acc. ς 5. accidit $hdl^{4}b$ Fo.: haec res eâ acc. notatas $\varrho^{1}c\varphi l^{34}V$,3 notas ς 6. multas gr^{12} $\pi\mu knrb\varrho^{23}\varkappa$ et vag. μ^{1} al. notum ag. *t*, crat. al. significantes $l^{4}vo^{2}$ 7. pulcr. *h* eis turp. c attonitam *π* 8. aliquas exorn. 1,2,$trl^{1}vo^{12}$ $c\varrho^{23}v$ aliquas res ex. vo^{1} (alt. m.)^{3} aliquam rem ex. $o\varphi bl^{234}$ at si μ^{1} et veste $\mu^{1}l^{23}\varrho^{2}b\delta\varphi$ 9. notior $\mu r\varphi l^{34}vo^{3}\varrho^{1}v$,3, Lamb. qua re hvo^{2} quam rem ς 10. deformabimus $h\varrho^{23}$ def. turpem ς ut si om. c decruentatam c caeno *h* rubricam *h* 11. dilib. *h* inducemus *c* inducamus ς aut rid. *hπμanc* 12. attribuemus *cbvδ* 13. ut eo fac. o mem. valeamus *h* 14. veras om. 1,*af* fac. minus hp^{1} • meminerimus *an* $roc\varrho^{123}bv$ eas defictas o easd. factas $hp^{1}t$ 15. facile *h* 16. idemt. *μ* idem *h* quoque $\pi a^{1}f$ locos om. a^{1} 17. pervagemus $hpaft^{1}b$ vo^{2} pervagemur $gr^{12}knt^{2}$ percurramus ς 18. scipio *π* plerumque h^{2} 19. fecisse ait *π* ut qui *δ* ut hii qui ϱ^{123} ut ii qui cvo^{23} quae ed. *h* qui ed. *π* qui ens disc. $p^{2}vo,^{4}O$ qui ea dic. c 20. inquerendo *kaφ* in dicendo vo^{2} inquirendo ς cons. operae $hp^{1}\pi t^{1}b\varrho^{1}\varphi$ op. cons. $at^{2}v$ cons. operis $p^{2}\mu vo^{2}$c consumeretur op. $\varrho^{2}l^{1}$

sumerent operae; quorum rationem aliquot de causis inprobamus: primum quod in verborum innumerabilium multitudine ridiculum est mille verborum imagines conparare; quantulum enim haec poterunt valere, quom ex infinita verborum copia modo aliud modo aliud nos verbum meminisse oportebit? deinde cur volumus ab industria quemquam removere, ut ne quid ipse quaerat, nos illi omnia parata quaesitaque tradamus? praeterea similitudine alia alius magis conmovetur; nam ut saepe, formam si quam similem cuipiam dixerimus esse, non omnis habemus adsensores, quod alii videtur aliud, item fit in imaginibus, ut quae nobis diligenter notata sit, ea
39 parum videatur insignis aliis: qua re sibi quemque suo commodo convenit imagines conparare. postremo praeceptoris est docere, quem ad modum quaeri quidque conveniat, et unum aliquod aut alterum, non omnia, quae eius generis erunt, exempli causa subicere, quo res possit esse dilucidior. quem ad modum quom de prooemiis quaerendis disputamus, rationem damus quaerendi, non mille prooemiorum genera conscribimus, item arbitramur de imaginibus fieri convenire.

XXIV Nunc, ne forte verborum memoriam aut nimis difficilem

1. rationes $l^1 vo^1$ aliquid de $h\mu\varrho^1 v$ aliter quod *c* 2. in om. $hl^{234} vo^{13} vcb, \varrho^1$(pr. m.)$\varphi$ Innumerabili $l^{234} vo^1 b$ inn. verb. *c* 3. est rid. *b* rid. est $v\delta$ est om. *h* similitudines comp. *o* comprobare dl^4 4. haec pot. $hcb\varphi$ hac pot. $\varrho^2 Lb$ haec om. l^2 pot. haec ς ex finita $hp^1\pi$ 5. cop. modo aliud nos *h*,2,*c* modo aliud modo nos μ (sic) nos om. $t\varrho^3$ verborum *fb* verb. nos μ 6. cur del. p^2, om. μ,2(a^1) cum vol. π quid vol. $o\varphi$ nolumus *c* de industr. *h* 7. ul om. a^2,*n* ne quae. *h* quaeral $h\pi$ qu. quum ς parata omnia *n* par. quaesita tr. p^1 par. quaeque sita *h* par. atque quaes. kl^1 8. tradimus *c* alius alia $co\varphi b$ alius om. *f* commoveatur *b* 9. formam quam $l^{13} vo^3 o\varphi b$ 10. omnis π ass. hab. *t* assentatores $dl^4 vo^1 \varrho^2 b$ adsense res p^1 ads. *h* 11. idem $\varrho^2\varphi$ itidem *o* in om. 1,2,$b\varrho^2\delta$ notata sit ϱ^1 note sint $bv\delta$ notae sunt ϱ^2 nota sit ς 12. ea p. videatur ins. 1,2,$trc\varrho^{13}$ eae p. videantur $b\varrho^2 v$ hae p. vid. $o\delta$ 13. doctoris ('vel praeceptoris' suprasc.)*b* 14. quaerat quidquid *r* qu. quaer. φ aut un. $a^2 nr\varrho^3$ 15. un. aliquid $tl^{23}\varrho^3 v$ un. aliquod exemplum φ un. quodque vo^3 un. aliud aliquod *b* 16. casubicere μ^1 17. quemadmodum cum *t* quod 1,2,l^1 ut quam *o* ut cum *b* ut cvo^2 quod genus cum vo^1 ubicumque ϱ^3 prohem. $\pi\mu\varphi$ 18. ratione *h* qu. dam. φ gen. — arbitr. om. 1,2(a^1) 19. item $cb\delta$ idem ϱ^3 arbitrabamur a^2 20. ne forte om. $a^1 n$ ('ne' add. a^2) minus a^1

aut parum utilem arbitrere, ipsarum memoria rerum contentus sis, quod et utilior sit et plus habeat facilitatis, admonendus es, qua re verborum memoriam non inprobemus: nam putamus oportere eos, qui velint res faciliores sine labore et molestia facile meminisse, in rebus difficilioribus esse ante exercitatos; nec nos hanc verborum memoriam inducimus, ut versus meminisse possimus, set ut hac exercitatione illa rerum memoria, quae pertinet ad utilitatem, confirmetur, ut ab hac difficili consuetudine sine labore ad illam facilitatem transire possimus. set quom in omni disciplina infirma est artis 40
praeceptio sine summa adsiduitate exercitationis, tum vero in *μνημονικοῖς* minumum valet doctrina, nisi industria studio labore diligentia conprobetur. quam plurumos locos ut habeas et quam maxume ad praecepta adcommodatos curare poteris; imaginibus conlocandis exercecri cotidie conveniet; non enim, sicut a ceteris studiis abducimur non numquam occupatione, item ab hac re nos potest causa deducere aliqua; numquam est enim, quin aliquid memoriae tradere velimus et tum maxume, quom aliquo maiore negotio detinemur. qua re quom sit utile facile meminisse, non te fallit, quod tantopere utile sit, quanto labore sit appetendum: poteris existumare utilitate cognita. pluribus verbis ad eam te adhortari non est sententia,

---

1. arbitrere *b* arbitreris *toφrLv*c arbitremur 1,2,$l^1ϱ^1$ arb. ipsarum mem. cont. hp^1 arb. ipsarum mem. rer. cont. $μ^2$,2,*rv* ('memoriarum' $μ^1$) arb. ut ipsarum mem. rer. cont. *π* arb. ipsarumque mem. rer. cont. *toφ*c cont. sit *h* 2. quae et $μ^2$,*an* quae *f* quod (om. 'et') *do* utilior *hoφ* utiliores *ς* esset *h* habeat *oφ* habeant *ς* facultatis $hp^1μ^1$ 3. mem. verb. *h* non om. *hp* memoria non improbetur *r* non prob. *c* 4. put. non op. *t* sine dolorum *h* 5. modest. $μ^1$ facere *π*,2,*b* mem. om. *hb* ante esse o 6. ut v mem. poss. om. 1,2 7. usus mem. *t* versus tantum vo^3 ut haec *h* illarum mem. rerum *oφ* 8. conf. et hac *t* conf. ut hac *μ* conf. et ab hac o 9. facultatem $hμ^1k$ 11. cum vero *φ* 12. nemonicis $hp^1π$ memoris a^1 memoriis *ς* lab. stud. *t* 13. comprobatur *hpπt* comparatur $μ^1$ 14. et om. *r* cur. poteris $hp^1πμ^2$ cur. debetis *c* cur debebis *ς* 15. imag. $p^1anoφl^{123}cϱ^{12}$ in imag. *ς* exerc. cot. conv. $hpafϱ^3$ cot. convenit ex. *cb* cot. conveniat ex. *r* cot. om. nvo^3 conveniet $pfaϱ^3$ 16. in cet. *bvδφ* 17. item 1,2,*t* ita *ς* nos om. *an* non potes $μ^1$ non potest nos *φ* al. ded. $ϱ^1$ 18. enim est $rϱ^3φ$ quin *h* valeamus c et dum *h* et cum *π* 20. fallat ex Lamb. quo tantop. *t* tanto opere *pt* tantope *h* 21. poteris $hp^1π$,2 quod pot. *ς*(f^2) utile *an* 22. ad eam rem l^3vo^2 te adhort. 1,2,$l^1Vφ$ te rem cohort. *r*

ne aut tuo studio diffisi aut minus, quam res postulat, dixisse videamur. de quinta parte rhetoricae deinceps dicemus: tu primas quasque partis in animo frequenta et quod maxume necesse est, exercitatione confirma.

---

te hort. ϛ (Lamb.) mea non l^2 (suprasc. 'mea') Pith. 1. ne aut tuo stud. *b* ne aut vos stud. *h* ne a. uno st. p^1 ne a. stud. $\mu^1\gamma$ ne a. vestro st. πp^2 ne a. st. tuo $o\varphi\varrho^2$ ne a. nos tuo st. υo^2 ne a. tu nostro aut nos tuo st. μ^7,2(pal.[46]),$r\varrho^{13}$, Lamb. *e* ('vel nos') diff. stud. *b* aut om. *c* 2. videatur *f* parte om. μ^1 dicamus *b* 3. frequenta tuo et *t* frequentato et ϱ^1, Lamb. 4. usu e exerc. υo^2

CORNIFICI RHETORICORUM AD C. HERENNIUM

LIBER IIII.

Quoniam in hoc libro, Herenni, de elocutione scripsimus, I 1 et quibus in rebus opus fuit exemplis uti, nostris exemplis usi sumus et id fecimus praeter consuetudinem Graecorum, qui de hac re scripserunt, necessario faciendum est, ut paucis rationem nostri consili demus; atque hoc nos necessitudine facere, non studio, satis erit signi, quod in superioribus libris nihil neque ante rem neque praeter rem locuti sumus. nunc, si pauca, quae res postulat, dixerimus, tibi id, quod relicuom est artis, ita ut instituimus, persolvemus. set facilius nostram rationem intelleges, si prius, quid illi dicant, cognoveris.

Conpluribus de causis putant oportere, quom ipsi praeceperint, quo pacto oporteat ornare elocutionem, unius cuiusque generis ab oratore aut poeta probato sumptum ponere exemplum: et primum se id modestia conmotos facere dicunt, propterea quod videatur esse ostentatio quaedam non satis habere praecipere de artificio, set etiam ipsos videri

---

1. in lib. hoc *t* hereni *c* Herenni *C* C. Her. *E* breviter de el. *c* scripsimus *h* conscr. *ς* 2. ex quib. *h* reb. maxime ϱ^{12} 3. uti ex. usi sum. φ usi fuimus vo^{1} praeterea cons. *h* 4. hac arte dl^{4} faciundum $\pi afmc$ 5. hec necess. nos 3 nos om. *h* 6. facere om. *c* studio arrogancic $c\varrho^{2}$ Fo.: l a u d i s s t u d i o. 7. nihil om. *b* neque om. vo^{3} neque post rem. $t\varphi vo^{23}$ 8. nos si dl^{4} diximus *r* 9. uti inst. $b\varrho^{23,4}O$ 10. nostrae *h* inteliegis μ^{2},*an* intelligas *b* quod $\mu^{2}af$ quam ϱ^{1}(pr. m.) quae ϱ^{1}(alt. m.) 12. cum pi. $h\mu anc\varrho^{2}\varphi$ quampi. ϱ^{1} disputant $\pi\mu^{2}$,2 13. uniuscuius *t* 14. aut ab or. $r\varrho^{3}$ aut a poeta $tordl^{4}vo^{1}\varrho^{2}v$ et poet. l^{3} a poet. l^{1} 15. molestia *n*,*b* (corr. ead. m.) dicent $a^{1}f$ 16. facere videatur ost. *c* esse om. μ^{1} quaedam om. χ, Lamb. 17. praec. de om. dl^{4} praecipio *h* sed etiam ipsos l ('ipso' *h*),$rol^{13}vo^{12}\varrho^{1}$,3, Lamb. set et in ipsos *a* s. et ipsos $fn\varrho^{2}$ s. ipsos *t* s. iam ips. l^{4} s. ips. iam *d* s. etiam se ips. vo^{3}

velle artificiose gignere exempla: hoc est, inquiunt, ostentare
2 se, non ostendere artem. qua re pudor in primis est ad eam rem inpedimento, ne nos solos probare, nos amare, alios contemnere et deridere videamur. etenim quom possimus ab Ennio aut a Graccho sumere exemplum, videtur esse adrogantia illa relinquere et ad sua devenire. praeterea exempla testimoniorum locum optinent; id enim, quod admonuerit et leviter fecerit praeceptio, exemplo sicut testimonio conprobatur: non igitur ridiculus sit, si quis in lite aut in iudicio domestico testimonio pugnet? sic suo ipsius testimonio, qui suum dederit exemplum, abutatur: ut enim testimonium, sic exemplum rei confirmandae causa sumitur. non ergo oportet hoc nisi a probatissumo sumi, ne, quod aliud confirmare debeat, egeat ipsum confirmationis. etenim necesse est aut se omnibus anteponant et sua maxime probent ac negent

---

1. inquit *f* inquoeunt *h* inchoent *π* 2. art. ost. $b\varrho^3v$, Lamb. 3. ne ut nos *hk* et solos *h* .alios — derid. om. 1,*t* 4. et om. *c* possumus *dc* 5. ab ennio aut a gr. sumere exempl. ϱ^1 ab hennio sumere aut graco sumere ex. *c* ab e. consumere aut a gr. ex. pon. *φ* ab e. sumere aut a gr. ponere ex. *ς* aut gr. $rl^{34}d\tau$ graeco μn gracho *a* graeco ϱ^{12} videatur μ^2anl^3 esse om. dl^4 adrogantia *hac* arrogantiam vo^1 arrogantiae *ς* 6. et om. *h* propterea *hob* 7. quaestionum μ^1 opt. $an\varrho^{23}$ id enim 3,ϱ^1(alt. m.) etenim *ς* 8. leve *c* sic test. *t* sicuti test. vo^3 9. nam ϱ^{13} ridiculum sit *h* sit rid. $o\varphi\varrho^1$ aut iud. 2,*cv* 10. domestico pugnet 1(p^1),2(f^1),tvo^2 dom. pugnans f^2 dom. testimonio pugnet $r\varrho^1$ domesticis testimoniis pugnet p^2,pal.$^1dl^4cb\varphi$ domestico (cett. om.) l^1 et si ipsius testimonio dederit exemplum abutatur *t* si exempla posuerit *π* ederit exempl. (om. cett.) l^2 et suo ipsius testimonio abutatur rvo^2 Lamb. et sui ipsius test. ab. $o\varphi dl^{14}\varrho^{12}$ sui ips. t. et ab. *λ* et — abutatur om. $p\pi af^1$ l^3vo^{13},3 Sc.: s i c s u o i p s i u s t e s t i m o n i o, q u i s u u m d e d e r i t e x e m p l u m, a b u t a t u r 12. exemplum confirmare debeat egeat ipsum confirmatio nisi a probatissimo sumi · ne quod aliud confirmationis μ^1 (sic not.) vel aliter: rei confirmandae — confirmationis μ^2 firmandae *h* 13. nisi approbatiss. *b* quid *t* firmare *h* 14. egeat id ipsum $r^2o\varphi dl^{14}$,3,ϱ^2 confirmatione $dl^{24}c\varrho^{123}$, Lamb. 15. omnibus se *t* probant *μ* probent vel aut negent optima esse exempla quae ab optimis poetis et oratoribus sumpta sint aut si alia probant a probatissimis sumpta sint *c* pr. aut si alia probatissimis sumpta sint *h* pr. aut si alia a prob. sumpta μ^1,*π* ('sumt. sint') pr. aut si a. probant a pr. s. sint μ^2,2,*t* pr. quae ab oratoribus probatissimis s. sint p^1 ('aut negent — exempla' add. p^2 rec. manu mg.) probent aut negent o. e. e.

optuma esse exempla, quae a probatissumis oratoribus aut poetis sumpta sint, aut aliena probent. si se omnibus anteponant, intolerabili adrogantia sunt; si quos sibi praeponant et eorum exempla suis exemplis non putent praestare, non possunt dicere, qua re sibi illos anteponant. quid? ipsa aucto- II
ritas antiquorum non quom res probabiliores tum hominum studia ad imitandum alacriora reddit? immo erigit omnium cupiditates et acuit industriam, quom spes iniecta est posse imitando Gracchi aut Crassi consequi facultatem. postremo 3
hoc ipsum summum est artificium res varias et disparis in tot poematis et orationibus sparsas et vage disiectas ita diligenter eligere, ut unum quodque genus exemplorum sub singulos artis locos subicere possis. hoc si industria solum fieri posset, tamen essemus laudandi, quom talem laborem non fugissemus: nunc sine summo artificio non potest fieri. quis est enim, qui quom non summe teneat artem, possit ea, quae iubeat ars, de tanta et tam diffusa scriptura notare et separare? ceteri, quom legunt orationes bonas aut poemata, probant oratores et poetas, neque intellegunt, qua re con-

---

q. a. prob. or. a. p. sumpta sint ς Sc.: probent ac negent optima — sumpta sint aut aliena probent

1. aut a poet. $bvo^{1,2}\varrho^{1}$ 2. sunt $f\varrho^{2}\delta$ 3. intolerabili — illos anteponant om. 1,2,*t* intoll $p^{2}\varrho^{13}\varphi$ intolerabilis vo^{3} arrogantia est p^{2},vo^{3} ('tiae') sunt arr. $o\varphi$ sed quod s. proponatur p^{2} 4. putant $p^{2}bl^{1}vo^{3}$ 5. quod a^{1} ipsa auct. 1,2,tl^{1} igitur auct. dl^{4} ergo ipsa auct. *o* igitur ipsa auct. ς ips. auct. valet *v* valet i. auct. ϱ^{2} 6. nón cum hp^{1} nonne cum φ^{2} nam tum $dl^{24}\varrho^{123}$ nam quo tvo^{2} nam cum ς (Lamb.) probabilior est 2,*c* prob. est eo *t* probabiles dl^{4} 7. ad mittandum $p^{1}v$ admittant dum $h\mu^{1}$ admittit dum $\pi p^{2}\mu^{2}$ admittit tum *afr* aut ad imitandum *b* redd. al. $o\varphi$ egerit *ar* gerit μ^{1} 8. cup. hominum $r\varrho^{3}\varphi$ ('hom. cup.') 9. gracci $h\mu b$ graeci ϱ^{12} grassi *hc* postremum $\mu^{2}an$ 10. pares et dispares μ^{1} 11. poematis $hp\pi\mu^{2}an$ Lamb. poematibus ς orationibus sp. Hinc legitur *e* 12. elige μ^{1} 13. subiicere *n* posse *h* possimus l^{3} hoc si (ne) π (sic) 14. fieri solum poss. *r* possit *cb* 15. non fuissemus h^{1} non effug. *b* nunc vero ϱ^{1} Lamb. 16. est om. *t* qui cum non summe ten. vo^{2} non qui ten. cum summe *e* qui non s. c. ten. bl^{3} qui non c. s. ten. $hp\pi,\mu$ ('con summe'),2,δ qui nisi summe cum ten. $dl^{24}.c$ ('continet') Lamb. qui nisi artem s. ten. ϱ^{2} qui nisi c. s. ten. $l^{1}vo^{13},o$ ('quom'),φ ('retin.') nisi c. s. ten. tr,ϱ^{3} ('summa') teneat *ro* teneret $bl^{234}vo^{1}$ tenere ϱ^{2} tenet ς 17. iubebat *b* 18. sep. a ceteris *n* 19. probat *h* probata $\pi\mu^{2}f$ or. bonos *e* nec *b* non δ

moti probent, quod scire non possunt, ubi sit, nec quid sit, nec quo modo factum sit id, quod eos maxume delectat; at is, qui et haec omnia intellegit et idonea maxume eligit et omnia in arte *maxume* scribenda redigit in singulas rationes praeceptionis, necesse est eius rei summus artifex sit. hoc igitur ipsum maxumum artificium est in arte sua posse *et* alienis exemplis uti.

4 Haec illi quom dicunt, magis nos sua auctoritate conmovent quam ratione disputationis: illud enim veremur, ne cui satis sit ad contrariam rationem probandam, quod ab ea parte steterint ii, qui et inventores huius artifici fuerint et vetustate iam satis omnibus probati sint: quod si illorum auctoritate remota rationem volent cum ratione conparare, in-
III tellegent, non omnia esse concedenda antiquitati. primum igitur, quod ab eis de modestia dicitur, videamus, ne nimium pueriliter proferatur; nam si tacere et nihil scribere modestia est, cur quicquam scribunt aut locuntur? sin aliquid suum scribunt, cur quo setius omnia scribant, in-

---

intellegant *h* quod comm. *b* 1. possint o ne quid hp^1 neque μ^1 'vel nequid nec' μ^2 necquid nec *af,n* ('neq. nec') aut quid sit p^2 (rec. man.) $o\varphi bl^{23}vo^{13}\varrho^{23}$ 2. aut quo m. $ro\varphi dl^{34}vo^{13}\varrho^{12}$,3 max. eos 2,*t* delectat $\mu^1 vc\varrho^2$ delectet ϛ at om. 1,2,*t* 3. elegit $h\mu^2 af\varrho^1$ 4. in arte φ in artem maxime *h* in arte maxime $\mu^2 af$ max. in arte *e* in a. maxima $gr^1p^1\pi\mu^1k,t\varrho^{123}$ ('maximae' p^2) scribendo π red. maxime φ rationis p^2 orationis *c* 5. perceptiones *h* preceptiones *πac* Fo.: s i n g. p r a e c e p t i o n e s 6. igitur om. *h* est max. artif. *t* in parte *C* 8. nova auct. 1,2 ('nona' *n*) nova auct. nos *tv* nos auct. sua comm. 3,ϱ^1, Lamb. nos sua comm. auct. *c* commovent quam ratione disp. *ext*,l^1 (pr. m.)vo^{12} comm. q. veritate disp. *rodl*^{4},3 comm. auct. sua quam v. disp. φ 9. disput. (om. cett.) 1,2 disp. om. *r* enim om. $\mu^1 ntvo^1 ox$ 10. ab ea parte st. *eodτ* ab eis st. *h* ab ea ϛ 11. ii $\pi\varphi$ hi $hp\mu$,2,*tocb* ii om. l^4 et qui *r* inventorum *h* fuit *h* fuerint $\pi ekau\varphi$ fuerunt ϛ 12. sint *eka* sunt ϛ 13. auct. ill. *n* res omnes *C* volunt fll^1vo^3 vellent l^3 rationem vol. cum re. Orelli post Lamb.: rationes v. o. rationibus. Sc.: r a t i o n e m v o l e n t c u m r a t i o n e 14. non om. μ^1 esse conc. *r* pr. ergo l^4 15. qu. ab eisdem *t* ab eis qu. *Lcb* dicetur *r* ne om. *h* 16. inutiliter et pueriliter $ero\varphi l^{34}vo^1$(alt. m.)ϱ^1,3, Lamb. pu. et inut. vo^3 In. pueriliterque vo^2 tac. et $e\mu^1 aft\varrho^1$ tac. ut $hp^1\pi$ tac. aut ϛ ($p^2\mu^2$) nil *hep* 17. mod. dic. *f* quicquam $\pi e\mu an$ locuntur $h\mu ac\varrho^{12}vb$ 18. in al. *h* suum del. *c* om. *o* quo setius *heo* quo et vis μ^1 quo minus π omnia om. l^3 omnia sua Pith. scribunt *h* inped. $a\varrho^1$ impediantur l^{13}

pediuntur modestia? quasi si quis Olympiam quom venerit cursum et steterit, ut mittatur, inpudentis dicat esse illos, qui currere coeperint, ipse intra carcerem stet et narret aliis, quo modo Ladas aut Boeotus Sicyonius cursitarint, sic isti, quom in artis curriculum descenderint, illos, qui in eo, quod est artifici, elaborant, aiunt facere inmodeste, aliquam antiqui oratoris aut poetae laudant scripturam, ipsi in stadium rhetoricae artis prodire non audent. non ausim dicere, set 5 tamen vereor, ne, qua in re laudem modestiae venantur, in ea ipsa re sint inpudentes. quid enim tibi vis? aliquis inquiat: artem tuam scribis, gignis novas nobis praeceptiones, eas ipse confirmare non potes: ab aliis exempla sumis. vide, ne facias inpudenter, qui tuo nomini velis ex aliorum labo-

---

1. quare si μ^1 quisquis μ si qu. Olympia cum ven. $hep\pi a^1$ (si qu. Ol. conv. hp^1 si qu. ad Ol. conv. π^2) si qu. ad Olympiacum ven. ς Sc.: si qu. Olympiam quom ven. 2. et ut *d* mittatur $hp\pi\mu aftv$ omittatur $edbvo^{12}$ obm. *r* amitt. l^1 adm. ϱ^3 em. $l^3\varphi$ imm. vo^2 imitatur *n* imitetur cl^{24} imitator $\varrho^{12}\delta$ inpudentes 1,*b* ('imp.' *eb* 'impudentis' *π*) inprud. $2,c\varrho^{23}v\delta dl^4$ imprudentesque tVl^{123} dicat om. *μ* illos esse $r\varrho^2$ 3. coeperunt vo^3v carcerem $1,a^1to\varphi LVc\varrho^{123}v$ carcere l^4 carceres $k\mu^3,2(a^2),r\delta$ narrat μ^2,2,*v* aliiis *a* 4. ladas *p* laudas $hek^1\mu b$ laudes *v* laedas *a* ledas $\pi\mu^3k^2fnl^1$(alt. m.)$vo^1c\varrho^{12}\delta\varphi$ lydas ol^4 lydias ϱ^3 bovis hpk^1 bonis k^3 loris *b* bois ς cum sisonius hp^1k^1 cum sisonibus *π* cum sisonis *e* ('vel sidoniis' suprasc.) cum sisoniis k^2p^2 ant,ϱ^1(alt. m.)*c* cum sisornis *f* c. sisonis *b* c. siphoniis *v* c. sysoniis $\varrho^{23}\delta$ c. sicyoniis *οφ* 'suprasc. in voss. sicioulus'. Oud. cursitarent a^1ft aut si nobiscum cursitarint μ^1 'vel atur quomodo ledas aut bois cum sisomis' μ^2 Sc.: qu. Ladas aut Boeotus Sicyonius curs. si isti μ^1 sic isti qui *t* sic cum isti *b* 5. descenderint $et^2o\varphi c$ desceuderunt ς quid in eos *h* 6. elaborant t^1d elaborent ς adiunt *h* adiciunt p^1 adiciut *π* dicunt $p^2\varrho^3$ inmod. $he\mu ac\varrho^{12}v$ antiqu. om. *c* 7. sic μ^1 ('ut' add. μ^2) sicuti $rvb\varrho^3$ sed *π* in stadium $o\varphi c^2vb\delta$ in studium ς ('studium' in ras. a^2 'in studio' *πr*) 8. rhetoricae artis *er* $o\varphi b\varrho^{12}v$ artis om. ς audent h^2l^4 audeant ς Sc.: sic isti — inmodeste, aliquam antiqui oratoris aut poetae laudant scripturam, ipsi in stadium — audent (volgo: aliquem antiquum oratorem aut poetam laudant aut scripturam, sicut in st. — audeant) 9. verentur $e\mu^1$ venerantur $p^2\varrho^1$(pr. m.) venentur ς Sc.: venantur 10. re ipsa *c* quod *f* vis tibi *coφb* vis om. *μ* 11. inquiat $p\pi\mu^2$, $2,t\varrho^1$, Prisc. X (876,18) inquit $e\mu^1rc$ inquid *h* inquiet ς partem 1(μ^3), 2,*c* nobis novas *tφ* nobis om. ϱ^1vo^3 12. aliena ex. ϱ^1. 13. inprud. μa^1 nomine *hf* ex alienis *toφ*

ribus libare laudem. nam si tua volumina prehenderint antiqui oratores et poetae et suum quisque de libris tuis tulerit, nihil tibi, quod suum velint, relinquatur.

'At exempla, quoniam testimoniorum similia sunt, item convenit, ut testimonia, ab hominibus probatissumis sumi.' primum omnium exempla ponuntur hic neque confirmandi neque testificandi causa, set demonstrandi. non enim, quom dicimus esse exornationem, quae verbi causa constet ex similiter desinentibus verbis et ponimus hoc exemplum a Crasso: 'quibus possumus et debemus', testimonium conlocamus, set exemplum. hoc interest igitur inter testimonium et exemplum: exemplo demonstratur id, quod dicimus, cuius modi sit; te-
6 stimonio, esse illud ita, ut nos dicimus, confirmatur. praeterea oportet testimonium cum re convenire, aliter enim rem non potest confirmare: at id, quod illi faciunt, cum re non convenit. quid ita? quia pollicentur se artem scribere, exempla proferunt ab iis plerumque, qui artem nescierunt. tum

---

1. librare π liberare k^1o nam om. h si tua $2,l^1$(pr. m.),vo^2 si horum φ si eorum ς ('si a contrariis eorum' vo^1) nomina volumina h prenderint $1,2,LVoc\varrho^{23}v$ prenderent t atqui hp^1 2. poetae suum μ quisquis l^4 de libris suis tul. $e\mu fo\varphi l^{13}vo^{13}c\varrho^2,{}^2ox$,3 ('sumptum' post 'suis' b mg.) de verbis suis tul. v de l. tuis tul. $pkant^2dl^4vo^2$ tul. de l. tuis t^1 3. nihil tibi quod tuum dl^4 nihil istis q. suum ς ('n. artis' ϱ^2) Sc.: n i h i l t i b i q u o d s u u m relinquatur hk^1 relinquetur ς 4. ad exempla $p^1\pi\mu^1$ et ex. h aut ex. a^1f testimoniorum tuorum h ita conv. $o\varphi dl^4$ item ita conv. vo^1 5. ut om. πtb^2 ab omnibus h 6. omnia e hic om. πr neque conf. ed nec conf. πdl^4v non conf. ς ('neque' om. o) nec test. $dl^4\varrho^1$ 7. test. sed $o\varphi$ dem. causa $o\varphi$ 8. dicemus μ,ϱ^1(pr. m.) dicamus ϱ^1(alt. m.) exornationem esse e exort. f exornationum h verbi gratia $\varrho^{23}\delta$ 9. et sim. h exponimus ht exposuimus μ^1 et hoc posuimus $o\varphi$ exemplo f 10. quibus poss. o, Lamb. quid poss. e quod poss. ς posuimus $b\varrho^{13}$ testim. $hep^1o\varphi$ ut test. μ^1 non test. ς sed exempl. om. μ^1 11. hoc int. ig. $hep\pi an$ ig. hoc int. μ^1 hoc ig. int. ς int. om. b testim. et exempl. $hepato\varrho^{12}v$ ex. et test. ς 12. quod ex. $o\varphi$ quoniam ex. v demonstravimus o id om. t 13. ut quomodo nos dic. φ 14. pr. convenit e 15. op. test. esse 2 cum re — at id om. hp^1 $\pi\mu$,2 non potest rem $etc\varrho^2v$ conf. quid ita e quod rei $h\mu^1$,2 quod re $p\mu^2$ quidem rei c cum non re b 16. quid ita om. eb qui ita $h\pi$ μ^2af cur μ^1 cur ita cl^1vo^1 quid igitur vo^2 quod ita ϱ^3 quia qui ob se a. scr. $1,2,to\varphi rv$ (se art. se scr. π) art. se scr. ς scr. exempl. $hep\pi$ $aft\varphi$ scr. et ex. ς 17. profert f ab hiis ϱ^3 ab his ς tunc h

quis est, qui possit id, quod de arte scripserit, conprobare, nisi aliquid scribat ex arte? contraque faciunt, quam polliceri videntur: nam quom scribere artem instituont, videntur dicere se excogitasse, quod alios docerent: quom vero scribunt, ostendunt nobis, alii quid excogitarint.

'At hoc ipsum difficile est' inquiunt 'eligere de multis'. IV
quod dicitis difficile, utrum laboriosum an artificiosum? si
laboriosum, non statim praeclarum; sunt enim multa laboriosa, quae si faciatis, non continuo gloriemini; nisi etiam, si
vostra manu fabulas aut orationes totas transcripseritis, gloriosum putetis. sin istud artificiosum egregie dicitis, videte,
ne insueti rerum maiorum videamini, si vos parva res sic uti
magna delectabit: nam isto modo eligere rudis quidem nemo
potest, set sine summo artificio multi: quisquis enim audivit 7
de arte paulo plus, in elocutione praesertim, omnia videre

1. decenter scr. μ^1 de arte quae *o* scripserint $\pi\mu^2 f$ 2. scribaut $\pi\mu^2 af$ scribit *o* ,ex erte *h* contraquae *h* quod $\varrho^2 v$ pollicendi *h* 4. quid al. $f\varrho^2$ ut al. l^3 alius *h* docere hp^1 doceant p^2 $tV v\delta$ docent l^1 cum ser. *h* cum vero scr. *e* 5. nobis aliquid exc. *h* nobis ....quid exc. p^1 nob. quid exc. $\pi\mu$,2 ('quod' *f*) nobis quid alii exc. e,p^2(rec.)tor,3 nob. illud quod exc. ϱ^1 excogitaverint l^3 6. at om. $1(p^1)$,2,*c* ad hoc $p^2\varrho^{12}v$ 7. quod ha^1 quid ϛ diff. dic. *c*,3 si om. $hep^1\pi$ 9. facitis *r* non statim $o\varphi$ gloriamini $ao\varphi$ nisi etiam si $hp\pi dl^{134}vo^1\varrho^1 v$,3 nisi etiam si forte vo^3 nisi etiam etsi dl^4 nisi forte si ϱ^2, Lamb. 10. transscripsistis $a^1 f$ transscripsetis vdl^4 trascripseritis φ transscripsissetis ϛ gl. id put. *e* putetis *b* putatis φ putaretis ϛ 11. sin istud $1,a^1 co$ sin autem istud ϛ(p^2) artificiosum egregie *h* artificium egregium *e* et artificium egregium $\varrho^{12}v\delta$ et artificiosum et egregium $t\varkappa l^1 c$ artificiosum egregium ϛ ('et egr.' φ) 12. ne insinuet in eum maiorum vid. *h* ne insinuetis cum maiorum vid. p^1 ne insinuetis cum maiores vid. $\pi a^1 f l^1,p^2$ ('insinuctis') ne vos similes ne insinuetis cum eo maiores vid. μ ne vos insueti rerum vid. (suprasc. maiorum') *c* ne insueti maiorum vid. *r* ne vos insinuetis cum maiores vid. *t* ne vos insinuetis minores cum maiores videamini $n,a^2\varkappa$ ('vos' et 'minores' add. $a^2\varkappa$),*e* ('neu') videamini om. l^4 vos res parva *t* res vos parva *r* sicut $b\varrho^2$ 13. magna om. *n* delectavit $1,aftc$ delcctat p^2a^2b delectet *r* Sc.: delectabit situ modo *h* istud modo μ^1 isto modo om. dl^4 silegere audis quidem non nemo potest $h\mu^1 p^1\pi$ eligere rudis quidem nemo poterit *er* ('q. nemo') selegere rudis q. nemo potest ϱ^3 selegere q. r. n. potest *t* selegere q. non nemo poterit μ^2,2 eleg. q. nemo potest p^2 elig. n. q. potest o el. rudis n. potest ϱ^2 14. sine art. summo *hc* audivit 1,*a* audiverit *o* audierit ϛ 15. de arte aud. *ftr*

poterit, quae ex arte dicuntur; facere nemo poterit, nisi eruditus; itaque ut, si de tragoediis Enni velis sententias eligere aut de Pacuvianis nuntios et quia plane rudis id facere nemo poterit, quom feceris, te literatissumum putes, ineptus sis, propterea quod id facile faciat quivis mediocriter literatus, item si, quom ex orationibus aut poematis elegeris exempla, quae certis signis artifici notata sint, quia rudis id nemo facere possit, artificiosissume te fecisse putes, erres, propterea quod isto signo videmus te non nihil huius rei scire, aliis signis multa scire intellegemus. quod si artificiosum est intellegere, quae sint ex arte scripta, multo est artificiosius ipsum scribere ex arte: qui enim scribit artificiose, ab aliis commode scripta facile intellegere poterit; qui eligit facile, non continuo ipse commode scribet; et si est maxume artificiosum, alio tempore utantur ea facultate, non tum, quom *parere* ipsi et gignere et proferre debent. postremo in eo vim artifici consumant, ut ipsi ab aliis potius eligendi quam

---

1. poterit om. *t* ex arte *eb* arte $hp^1\pi\mu$ de arte p^2,2,*co* dicuntur *rcP* nisi eruditus — poterit add. *b* mg. 2. itaque si *t* ita ut si ς Sc.: itaque ut, si de om. r^1 de Ennii trag. o Enni de tr. *cb* de tr. enicii *v* Enni om. 1,2 tragidiis *h* 3. pachuviauis *t* pacnv. nuntios sed qnia plane rudis $hp^1\pi$ (periodos add. π^2) pac. num si quia pl. rud. $p^2\mu$ p. nam si pl rnd. ϱ^1 p. qula plane periodos ϱ^2 pac. periodis num q. p. rud. el^3 pac. periodis nam si q. p. rud. *m* pac. periodos num si q. p. rud. p^3('non si'),2,dl^4vo^2 p. periodis non si q. p. rud. vo^1v,3,*t* ('periodos') p. periodos nisi q. p. rud. o,l^1vo^3 ('si quia') p. per. non sed nisl quia p. rnd. φ et quia plane rudis Orelli. idem fac. ϱ^1 fac. non pot. *c* 5. quis med. *e* quisvis π 6. item sis cnm *c* si om. *e* sicut in ex or. *h* cum om. dl^4vo^3 exhortatlonibus π de orat. Prisc. VII, 17 (774, 23). poematis *hpka*, Prisc. l. c. poematibus ς eligeris *a* cx. ei. *n* 7. nota $\mu^1c\delta$ snnt *C* Sc.: sint id rud. *c* nemo id *t* fac. nem. φ 8. poterit $r\varrho^1$ artificiose $\mu^1\varrho^2\varphi$,3 putes te fec. $c\varrho^{23}$ erres *eb* ea res $p^1\pi f$ earum *h* erras $tr\varphi vo^{23}c\varrho^2v\delta$ erres om. $p^2\mu a$ propterea err. quod *c* 9. huius rei om. $l^3vo^{13}\varrho^{12}$,3 sni rel *h* eius rei *k* scire om. 1,2,*t* 10. multa te scire $tr\varrho^3$ intellegimus *ft* si add. a^2 est om. *ft* 11. sunt *a* 12. ipse scr. $rcl^{23}vo^{13}$ scribet *cb*, Lamb. scribat $l^{23}vo^1$ 13. commode — consnmant om. 1(p^1),2 qul vero *r*, Pith. eligit *r* eliget ς 14. scribet $tl^3o\varphi b$, Lamb. scrlbit ς et si hoc est φ 15. facilitate *b* (corr. ead. m.) 16. par. ipsi gign. *r* par. et ipsi gign. $o\varphi b\varrho^{123}$ gignente *b* id lpso iura artlf. dl^4 17. confirmant bdl^4 ut om. tl^1vo^3b et ipsi dl^4 ipsi at ϱ^3 ab aliis om. *e* eligendus *af*

alienorum boni electores existumentur. contra ea, quae ab iis dicûntur, qui dicunt alienis se exemplis uti oportere, satis est dictum: nunc, quae separatim dici possunt, consideremus.

Dicimus ergo eos quom in eo, quod alienis utantur, peccare, tum magis etiam delinquere, quod a multis exempla sumant: set de eo, quod postea diximus, antea videamus. si concederem aliena oportere adsumere exempla, dicerem unius oportere, primum quod contra hoc nulla staret eorum ratio; liceret enim eligerent et probarent quemlibet, qui sibi in omnis res suppeditaret exempla, vel poetam vel oratorem, cuius auctoritate niterentur. deinde interest magni eius, qui discere volt, utrum unum omnia an omnia neminem, set aliud alium putet consequi posse: si enim putabit posse omnia penes unum consistere, ipse quoque ad omnium nitetur facul- V

1. aliorum ϛ Sc.: alienorum. boni elector esse existimetur *π*('bonis'),2 boni doctores ex. dl^4 existimantur *eμb* ab eis *b* ab his ϛ 2. al. dic. se ex. *oφ* 3. sep. quae $c\varrho^{23}vb$ possint 1,2,*c*, Lamb. 4. omnes igitur t^1b dicim. ergo $mLdvo^{13}v\varrho^2\delta$ Lamb. dic. ig. omnes vo^2 dic. ig. tum eos ideo *oφ* quod — tum om. *o* cum in eo quod gr^1 cum ideo quod *e*,2,*tbδ*,ϱ^1 (pr. m.) tum ideo qu. $p^2vo^2vc\varrho^{23}$ id quod (om. 'cum') $hp^1\pi$ cum ideo qui dl^4 5. ideo magis eos etiam *o* cum magis etiam *h* peccare vo^3 6. set p^2 et 1(p^1),2,*trcdφ* at *b* sed et l^{14} de quo post. *c* dixerimus l^4 ante. $dl^4\varrho^3\delta$ antea om. vo^3 videbamus *b* 7. sumere vo^3v vincerem (suprasc. 'vel dicerem') *e* convincerem *ov* vicerem *c* vincerem ϛ illos unius $e\mu^2$,2,$trc\varrho^3$ 8. quod om. μa^1vo^3, Lamb. contra om. *h* hoc om. *t* haec $vo^1\varrho^2$ eorum rat. ϱ^2 9. liceret *toφ*, Lamb. licet 1,2,$dl^{14}cv\delta$ ut el. $r\varrho^2$ eligerint *h* 10. orationem a^1 11. autorit. *h* uterentur ϱ^1(pr. m.) dicere 1(e^1),$a^1fc\varrho^2$ 12. utrum omnium omnia an omnia neminem aliud alium. *π* ut. omnium omnia an o. a nemine al. al. p^1 ut. omnia nomina an neminem al. al. *h* ut. unum omnia an omnia neminem al. al. *r* (alterum 'omnia' add. r^2) ut. u. o. an o. n. sed al. al. $\varphi\varrho^2v\delta$ ut. omnia unum neminem sed al. al. *b* ut. u. o. a. neminem o. an al. al. ϱ^1 ('sed al. al.' alt. m.) ut. et unum o. a. o. n sed al. al. ϱ^3 ut. omnes omnia an om. n. sed al. al. p^2 ut. omnes o. a. o. a nemine an al. al. *μf*,*an* ('omnis' et 'illud al.') ut. omnia omnes an o. a nemine an al. al. l^4 ut. omnia ab uno an omnia a nemine an aliud ab alio $eovo^3$,*c* ('ab uno omnia') utrumque ab uno o. a. o. a n. an a. ab alio *t*. 13. sequi *φ* putavit *π* putaverit dl^4 put. posse omnia *eo* om. put. posse ϱ^2 put. om. posse *tφ* per diem unum *h*,p^1 ('dies') per unum posse *e* per unum $p^2\mu fn$ unum *π* primum *a* 14. condiscere μ^2,2 considerare *π* ad omnium μ^2,2,*t* nit. ad omn. $b\varrho^3$

tatem; si id desperarit, in paucis se exercebit; ipsis enim contentus erit, nec mirum, quom ipse praeceptor artis omnia penes unum reperire non potuerit. adlatis igitur exemplis a Catone a Gracchis a Laelio a Scipione Galba Porcina Crasso Antonio ceteris, item sumptis aliis a poetis et historiarum scriptoribus, necesse erit eum, qui discet, putare ab omnibus omnia, ab uno pauca vix potuisse sumi. qua re unius alicuius esse similem satis habebit, omnia, quae omnes habuerint, se solum habere posse diffidet. ergo inutile est ei, qui discere volt, putare a nemine omnia posse [sumi]. igitur nemo in hanc incideret opinionem, si ab uno exempla sumpsissent: nunc hoc signi est ipsos artis scriptores non putasse unum potuisse in omnibus elocutionis partibus enitere, quoniam neque sua protulerunt neque unius alicuius aut denique duorum, set ab omnibus oratoribus et poetis exempla sumpserunt. deinde, si quis velit artem demonstrare nihil prodesse ad dicendum, non male utatur hoc adiumento, quod unus omnis artis partis consequi nemo potuerit: quod igitur

1. sin id $\mu\varrho^{13}$ desperarit $ep^{2},af^{2}n$, Lamb. desperaret h desperavit $p^{1},\varrho^{123}\delta$ desperare f^{1} desperat πdl^{4} desperaverit ^{5}O desperabit ς se in pauc. r sed exerc. h enim om. r contemptus μr 2. artis om. ϱ^{3} 3. repp. μ abl. ϱ^{123} ergo b 4. a plat. vo^{2} a graeco b a grasso ϱ^{3} a grachis h a graecis μc ab lel. ϱ^{1} 5. ceteris $h\pi$ ceterisque ς idem μ^{1} itemque n sumptisque l^{2} aliis et poetis π a poematibus c a poetis aliis hc et om. e storiarum hp^{1} istor. 2 nt hist. P et ab hist. vo^{1} historiae π 6. qui discere vult r 7. posse ϱ^{3} unius alicuius esse similem 1,2 un. a. esse se sim. $vo^{12}o$ un. a. se e. sim. l^{3} un. se a. e. sim. $rbc\varrho^{2}$ se un. a. e. sim. $tdl^{4}v,\varphi$ (om. 'esse') un. se a. se e. sim. $l^{2}\varrho^{1}$ 8. quae omnia habuerit h omnes habere potuerint e ('habuerint' corr. ead. m.) 9. se solum hab. posse e solum se h. posse $o\varphi$ sol. hab. s. posse ς posse om. n inutiles ei hp^{1} 10. velit δ putare om. c putare a nemine omnia posse $ep^{2}\mu,2,t$ put. annomina posse h put. anomnia posse p^{1} put. non o. posse π put. neminem omnia posse *gembl. bruxl.* put. nem. p. omn. dl^{4} non put. unum omn. posse $p^{3}ro\varphi\varrho^{1}v$, Lamb. non put. u. p. omnia 3 Sc.: putare a nemine omnia posse sumi ergo ϱ^{2} 11. incederet μ inciderit l^{3} si uno h sumpsisset $\mu^{2},2,co$ 12. signum $fn\varrho^{12}\delta,^{4}O$ 13. elocutionibus h 14. protulerint a 15. vel poet. r 16. denique $\mu^{1}dl^{34}\delta x$ non nihil p^{2} non nihil μ (sic) 17. ad dicendum hek ad disc. ς nonne μ (sic) utetur $vo^{13}\varrho^{23}$ ut. adium. π 18. unius $dl^{4}\varrho^{12}$ unus om. fc omnis partis artis n,ϱ^{3} ('omnes partes') nemo cons. $h\varrho^{2}$ potuerit $p\pi$ potuerat c poterit $he,2,l^{34}\varrho^{12}v\varphi$ quid $1,tdl^{1}vo^{3}c\varrho^{13}v$

iuvat eorum rationem, qui omnino inprobant artem, id non ridiculum est ipsum scriptorem artis suo iudicio conprobare? ergo ab uno sumenda fuisse docuimus exempla, si semper aliunde sumerentur.

VI 9 Nunc omnino aliunde sumenda non fuisse sic intellegemus: primum omnium quod ab artis scriptore adfertur exemplum, de eius artificio debet esse, non ut si quis purpuram aut aliud quippiam vendens dicat 'sume a me, set huius exemplum aliunde rogabo, tibi quod ostendam.' sic *mercem* ipsi qui venditant, *aliunde* exemplum quaeritent mercis, acervos sese dicant tritici habere et eorum exemplum pugno non habeant, quod ostendant. si Triptolemus, quom hominibus semen largiretur, ipse ab aliis id hominibus mutuaretur aut si Prometheus, quom mortalibus ignem dividere vellet, ipse a vicinis cum testo ambulans carbunculos conrogaret, ridiculus videretur: isti magistri omnium dicendi praeceptores non videntur sibi ridicule facere, quom id, quod aliis pollicentur,

1. horum *hpμafstroφ* improbant *tφ* improbent $ero\varrho^1$,3 probent $hp\mu^1dl^4$ prohibent $\pi\mu^2$,2(*m*) id nostri *t* id num ϱ^2 id rid. non *b* 2. art. scr. $b\varrho^2$ comprobaret *c* non compr. p^2,*μ* ('non') 3. ex. doc. *r* sic semp. *π* 4. sumentur $\varrho^2 v$ al. usu merentur μ^2 alium de mus mer. *h* ut aliunde sinerentur *π* 5. omn. nunc *h* al. sic int. sum. non f. *E* sic om. l^4vo^3 intelligimus *rb* intelligamus vo^3 6. proferunt *r* profertur $\varrho^{12}\delta$,3 7. de om. $e\varrho^2v$,3 ex eius ϱ^1 eius de *oφ* de eiusdem $k^2\mu^2$,$antvo^2c$ artificii $he\varrho^{12}v$,3 Fo: de ipsius artificio non om. $hp^1\pi\mu$,2,dl^4vo^3c nam ut p^2 8. quipiam *b* hoc a me l^1vo^1c 9. rog. al. 3,ϱ^{12} rog. tibi quod $epv\varrho^{23}\delta$,^2ox tib. rog. quod *o* rog. quod tibi *c* rog. tibique $h\pi k\mu^2a\varphi$ rog. tibi quam μ^1 rog. t. quidem *b* sic merc. *e* si merc. *ς* ('aut si m.' vo^1) mercem 1,2,*rφ*,3 merces $p^2tl^1vo^{23}$ 10. illi qui $l^2\varrho^2$ qui om. *an* vendicant *dvδ* qu. — exemplum om. f^1 aliunde ex. quaeritant mercis *tφ* ex. ē querivant aliud merc. *h* ex. qu. mercis $eLvo^{13}cd$ ex. qu. aliud merc. *ς* ('quaeritant' *π*) acervos 1 ('acervo' *h* 'acervose' μ^1),2,*r* et ac. *oφb* at si ac. p^2 (rec.) ut si ac. $v\varrho^3$ aut si ac. $\varkappa vo^2\varrho^{12}\delta$ aut in areis ac. *t* 11. sese *he* si *b* dicant $h^1p^2f^1r\varrho^2v\delta$ dicit a^1 dicunt *ς* hab. et eor. *φ* hab. eorum 1,2,*cb* hab. sed eor. *tv* hab. et ex. eor. ϱ^2 exempla $a^2l^1vo^{23}$ habent *heπ ancoφ* 12. ostendunt *r* treptol. 1(e^1),*af* cum sem. hom. *h* 13. sem. gigneretur *h* hom. id tdl^4 hom. idem *r* idem hom. l^2 ab al. h. id ipse l^4 mutuaret l^3 mutaret μ^1 mutaretur ha^1 15. testo $h\pi k^1$ testula *o*, Prisc. III, 6 (614, 6) testa *ς* corroderet *t* ridiculus vid. 1, $f\varkappa tdl^4v$ non rid. vid. $arbl^{12}V\varrho^1\delta\varphi$ num r. vid. $ol^3\varrho^2$ nonne r. vid. *c*,ϱ^3 ('ne nonne') ridiculis $a^1\delta$ 17. qu. ab his *h*

ab aliis quaerunt. si qui se fontis maxumos penitus apsconditos aperuisse dicat et haec sitiens quom maxume loquatur neque habeat, qui sitim sedet, non rideatur? isti, quom non modo dominos se fontium, set se ipsos fontis esse dicant et omnium rigare debeant ingenia, non putant fore ridiculum, si, quom id polliceantur, arescant ipsi siccitate. Chares ab Lysippo statuas facere non isto modo didicit, ut Lysippus caput ostenderet Myronium brachia Praxitelia pectus Polycletium ventrem et crura, set omnia coram magistrum facientem videbat, ceterorum opera vel sua sponte poterat conside-
VII 10 rare: isti credunt eos, qui haec velint discere, alia ratione docere se posse commodius. praeterea ne possunt quidem ea, quae sumuntur ab aliis, exempla tam esse adcommodata ad artem, propterea quod in dicendo leviter unus quisque locus plerumque tangitur, ne ars adpareat, in praecipiendo expresse conscripta ponere oportet exempla, uti in artis formam convenire possint; at post in dicendo, ne possit ars eminere et ab omnibus videri, facultate oratoris occultatur. ergo etiam, ut magis ars cognoscatur, suis exemplis

---

1. si quis $afto\varphi rdl^{14}vo^{23}c$ pen. max. *c* 2. et haec *hepaft* $vo^{1}b$ et hic $l^{3}o\varphi\varrho^{2}$ et hoc ς et om. l^{4} sciens $a^{1}c$ cum max. $hebl^{4}$ tum max. $pk,2,tl^{1}c$ quam max. $rob\varrho^{23}v$, Lamb. loquitur *h* 3. habebat *h* quo sit. ovo^{3}, Lamb. sedat l^{4} num rid. $l^{3}\varrho^{2}$ non maxime arrid. *o* non irrid. $\varphi vo^{3}\varrho^{3}$, Lamb. nonne irridetur *r* non rideat *r* 4. sed ips. *rv* esse om. μ^{1} 5. hominum φ 6. poll. aliis *f* clares μ^{1} ab Lys. $hep\varrho^{1}v$ a L. ς 7. non i. m. st. fac. *o* 8. captus μ^{1} ca.put *a* (sic, lit. eras.) aut *h* myronium $hp^{1}\pi km$ mironium $\mu,2$ myrronius *e* milonium *t* myronis $vo^{2}v\varrho^{3}\varphi$ mironii l^{4} milonii l^{1} milonis $p^{2}l^{23}vo^{13}c\varrho^{12}$ misonis δ praxitelae $pmn\varrho^{12}\delta$ praxitele *hμkf acb* praxiteles $e\pi l^{1}vo^{1}\varphi$ praxiletes *r* praxitelia Klotz. pectus om. φ polycletium $p^{1}\pi$ policletium $k\mu,2$ policretium *h* pollicletium tvo^{2} polycletius evo^{1} policleti $p^{2}\varrho^{3}$ policletii $rl^{1}cb\varrho^{1}$ 9. ventrem et crura *et* $o\varphi r\varrho^{3},p^{2}vo^{3}$ ('vel cr.') crura π ventrem et cr. om. ς Fo: ventrem Cresilaeum secundum omnia *b* magistro faciente $\mu^{2},2,vo^{3}$ magistro facientem $\pi\mu^{1}$ 10. sua sp. $3,\varphi$ sp. sua *o* sola sp. $1,aftr$ cons. pot. *E* 11. velint disc. haec $cb\varrho^{3}\varphi$ docere *e* doceri ς Sc. docere se 12. nec possunt $aftrc\varrho^{23}\delta\varphi$ nunc poss. μ^{1} ('ne poss.' μ^{2}) 13. esse artem adcomm. *h* esse accommodatam artem π 14. quam propria propt. $\mu^{2}a$ qu. ad pr. pr. *f* uniuscuiusque *t* 15. locus om. *f* 16. scripta *an* oporteat μa^{1} uti $ep\pi,2,t\varrho^{3}$ ut ς 17. et post *C* Sc.: at post 18. ars om. *d* hominibus *f* occultantur *h* 19. nosc. $o\varphi$

melius est uti. postremo haec quoque res nos duxit ad hanc rationem, quod nomina rerum Graeca convortimus: ea remota sunt a consuetudine; quae enim res aput nostros non erant, earum rerum nomina non poterant esse usitata; ergo haec asperiora primo videantur necesse est, id quod fiet rei, non nostra difficultate; relicuom scripturae consumetur in exemplis: haec si aliena posuissemus, factum esset, ut, quod commodius esset in hoc libro, id nostrum non esset, quod asperius et inusitatum, id proprie nobis adtribueretur; ergo hanc quoque incommoditatem fugimus. his de causis, quom artis inventionem probassemus Graecorum, exemplorum rationem secuti non sumus.

Nunc tempus postulat, ut ad elocutionis praecepta transeamus. bipertita igitur erit nobis elocutionis praeceptio: primum dicemus, quibus in generibus verborum semper omnis oratoria elocutio debeat esse, deinde ostendemus, quas res semper habere debeat. sunt igitur tria genera, quae genera VIII 11
nos figuras appellamus, in quibus omnis oratio non vitiosa

1. est ut *h* postremo et *e* duxit nos *e* nos induxit dl^4c 2. nom. graeca rer. *b* gr. convertimus $hep^1\pi,2,rl^{13}vo^3c$ gr. c̃uvert. μ (sic) gr. quae cum vert. p^2 (rec.) gr. quae cum conv. l^2 gr. quae vert. 3,Pith. gr. quae conv. φ ea remutata μ^1 3. sint *to* erat *hf* erunt μ^1 4. rerum om. $\mu vo^3\delta$ 5. primo om. l^4 id quod $hp^1\pi,vo^1$(pr. m.),ϱ^3 idquo (q; supra) μ (sic corr.) id quoque ϱ^2 idque ς fit vo^3 6. in om. *r* 7. haec in aliena $p\pi$ haec in alienis *h* haec aliena si ς Sc.: haec si al. commodi $hp\pi\mu,2,tc\varkappa$ 8. hoc nostrum $o\varphi$ 9. inusitatum $hp^1\pi\mu,aftc$ inusitatius ς attribuetur $\mu^1 t$ 10. quoque om. ϱ^2 incommod. μ (sic) commod. *an* fugiamus *af* fugiam *n* fugiemus $\mu^1 v$ 11. prob. Gr. *e* Gr. prob. ς inprobaviss. vo^1 13. ad om. *c* 14. ergo erit *b* erit ig. *r* 15. gen. eorum semper 1,*fn* (eras. 'eorum' in *a*) gen. eorum generum semp. dl^4 gen. semp. ς Sc.: gen. verborum semp. omnis $\mu^{2'}$ nobis μ^1 16. oratoris vo^3 locutio l^3 el. adhibeatur *e* el. debet esse dl^4 esse deb. φ Post 'semper' erasa vocula in *a* deinde — debeat om. $\varrho^{123}\delta$ 17. sunt igitur tria genera quae genera nos figuras appellamus $gr^{12}e\mu fn$ rdl^{14} sunt i. t. g. q. nos f. app. tvo^2, Lamb. sunt i. t. g. nos f. app. *k* figurae orationis sunt tres (haec $h\pi$ litt. maiusc.) sunt igitur t. g. q. gen. n. f. app. $hp\pi m,a$ ('tria gen. gen. nos' eras. 'quae') fig. or. s. III quas fig. al. gen. nominaverunt $l^3c\varrho^{12}vo^1,3,vo^3o\varphi$ (om. 'figuras') fig. or. tres sunt, q. f. a. g. nom. *g* sunt ig. t. g. quas alii fig. alii genera nom. *v* 18. in om. *h*

consumitur: unam gravem alteram mediocrem tertiam extenuatam vocamus. gravis est, quae constat ex verborum gravium levi et ornata constructione; mediocris est, quae constat ex humiliore neque tamen ex infuma et pervolgatissuma verborum dignitate; attenuata est, quae demissa est usque ad usitatissumam puri consuetudinem sermonis.

In gravi consumetur oratio figura, si quae cuiusque rei poterunt ornatissuma verba reperiri sive propria sive extranea ad unam quamque rem adcommodabuntur, et si graves sententiae, quae in amplificatione et conmiseratione tractantur, eligentur, et si exornationes sententiarum aut verborum, quae gravitatem habebunt, de quibus post dicemus, adhibebuntur.

12 in hoc genere figurae erit hoc exemplum: 'nam quis est vostrum, iudices, qui satis idoneam possit in eum poenam cogitare, qui prodere hostibus patriam cogitarit? quod maleficium cum hoc scelere conparari, quod huic maleficio dignum supplicium potest inveniri? in iis, qui ingenuom aut matremfamilias constuprassent, violassent aliquem aut postremo ne-

1. aliam ϱ^{12} exten. $1,2tl^{13}vo^{23}c\varrho^{12}g,3$ ('extenuitionem' *h*) atten. $p^2rdl^4vo^1\varphi$ 2. voc. om. l^3 3. levi $hp^1\pi k\mu,2,$(pal.^{46},*bruil.*) leni $tl^{14}d,$ vo^2(alt. m.) magna $ep^2a^2rl^3V,{}^2ox,\varphi\varrho^{12}vg,3$ levi magna *c* et adorn. l^2 constitutione δ 4. humili $a^2l^3\varrho^{12},vo^1,3$ infima μ^1 pervolg. ϱ^3 5. indign. π dimissa $hen\varrho^1gb\delta\varphi$ 6. serm. cons. *y* 7. in gr. cons. or. fig. $he\pi\mu afogb$ in gr. fig. cons. or. ς grave *h* consumabitur 2, ϱ^1,p^2rb ('consumam.') figurae *hp* 8. repp. $\mu a\varrho^{13}$ repereris *k* sive extranea $1,2,tdl^{14}vo^{23}\varrho^2$, Lamb. sive translata $a^2rvo^1l^3,c\varrho^1v,3$ sive tr. ea $o\varphi g\varrho^2$ 9. ad un. q. rem $e\pi\mu tr$, Lamb. un. q. in rem. $p\pi afl^{23}\varrho^{23}$ un. q. rem. *h* ad un. q. rem ea vo^3 in unamquamque rem $o\varphi$ 11. eliguntur $l^{12}vo^{23}$ exortat. *f* 12. dic. post μ praedicemus ϱ^1(pr. m.) post om. *h* postmodo dic. *c* adhibentur μ adhibebunt. *t* 13. hoc in gen. ϱ^1 figura *h* hoc erit $r\varrho^2$ quisque *b* 14. in eum poss. idon. $cb\varrho^{13}y$ cogitare $hp\pi\mu al^{34}vo^{13}vg^1$ excog. ς 15. quid *h* cogitaret *h* cogitavit 2 cogitaverit φ cogitabit ϱ^2 excogitarit $r\varrho^3$, Pith. malefactum *e* 16. computari *e* cogitare μ^1 comparare $\mu^2,2,v$ 17. suppl. dign. $o\varphi$ poterit *r* in hiis ϱ^3 in his ς qui violassent ing. *C* ingenuum pkf^2 ar,l^1(alt. m.) ingeniam ha^1f^1t ingenii *v* ingeniam (u sup.) *e* (sic) ingenuam $\varsigma(\mu a^2)$ Lamb. 18. aut constuprassent μ cum stupr. $l^{134}vo^{13}$ stupr. $vo^2v\varrho^3$ etis stupr. l^2 (sic) violassent aliquem $1,l^1$(pr. m.)$vo^{23}b$ pulsassent al. a^2 (rec.) $\varrho^{123}\delta\varphi$ verberassent al. vo^1 viol. al. om. $2(a^1),tog$ aliquem aut postr. om. *v* Sc.: qui ingenuom aut m. constuprassent, violassent aliquem

cassent, maxuma supplicia maiores consumpserunt: huic truculentissumo ac nefario facinori singularem poenam reliquerunt: atqui in aliis maleficiis ad singulos aut ad paucos ex alieno peccato iniuria pervenit: huius sceleris qui sunt adfines, uno consilio universis civibus atrocissumas calamitates machinantur. o feros animos! o crudeles cogitationes! o derelictos homines ab humanitate! qui id agere ausi sunt aut cogitare potuerunt, quo pacto hostes revolsis maiorum sepulcris deiectis moenibus ovantes inruerent in civitatem; quo modo deum templis spoliatis optimatibus trucidatis aliis abreptis in servitutem matribusfamilias et ingenuis sub hostilem lubidinem subiectis urbs acerbissumo concidat incendio conflagrata: qui se non putant id, quod voluerint, ad exitum perduxisse, nisi sanctissumae patriae miserandum scelerati viderint cinerem. nequeo verbis consequi, iudices, indignitatem rei: set neglegentius id fero, quia vos mei non egetis: voster enim vos animus amantissumus rei puplicae facile docet, ut eum, qui fortunas omnium voluit prodere, praecipitem proturbetis ex ea civitate, quam iste hostium spurcissumorum dominatu nefario voluit obruere.'

In mediocri figura vorsabitur oratio, si haec, ut ante IX 13

1. maximam partem *g* maiores nostri $a^2ro\varphi l^{12}vo^{12}bg$ mai. vestri $\varrho^{13}v\delta$ sumpserunt μ^1 2. aut nef. *f* sceleri $r\varrho^2g$,3 huic scel. vo^3 poenam reliquerunt *f* poen. non rel. ϛ 3. atque *C* atqui Lamb. aut ad sing. μ^2, Lamb. 5. aff. cum cons. *r* omnibus civ. vo^3 6. feroces $a^2rovo^1c\varrho^{12}vg$,3 fer. homines *t* 7. der. animos hominis μ qui id p^2 quod f^1 quid ϛ augere π sint $pdl^4\varrho^1$ 8. aut quid l^3 potuerunt *eo* possunt $h^2p\pi\mu$,2,$tl^{13}vo^2b$ possint dl^4 quo scilicet pacto *r* hostis π repulsis *v* 9. inruerunt $h\mu^1$,π ('irr.') irruerant *e* inruerent μ^2n irruerent $a\varphi$ irruent *f* irr. ov. π in om. *r* 10. deorum *b* expol. vo^3 separatis *b* obtim. μc 11. arreptis $to\varphi l^1Vc\varrho^{12}v$,3 mat. familiis $h\pi$ ingeniis π 12. acerrimo *h* subactis $\varkappa$ ab acerb. φ conc. acerb. *g* inc. conc. *r* 13. confraglata *h* puteut φ quod om. *b* voluerunt *og* 14. perduxisset *b* 15. viderit *b* iud. cons. $c\varrho^{23}bg$ 16. et vos *c* vos meis ut dicant qui vos ipsi scitis nec egetis μ^1 egentis h^2 vos om. *t* indigetis $t\varrho^{12}$, Lamb. 17. vos enim vester *c* amantissimos μ^2,2,$o\varphi g$ docet $e\mu^2a^1f\varrho^2\delta$ edocet ϛ 18. ut eos *h* prod. vol. *g* perd. φ 19. perturb. $v\varrho^2\delta$ protrahatis ϱ^{13} pertruatis *r* extra civ. *c* quam iste. hinc lacuna in *n* hostium om. f^1 omnium sp. *c* 20. voluit 1,2,*LVv* (voluerit μ) voluerit $ogb\varrho^{123}\delta$ 21. ante om. *g*

dixi, aliquantum demiserimus, neque tamen ad infumum descenderimus, sic: quibuscum bellum gerimus, iudices, videtis: cum sociis, qui pro nobis pugnare et inperium nostrum nobiscum simul virtute et industria conservare soliti sunt: hi quom se et opes suas et copiam necessario norant, tum vero nihilo minus propter propinquitatem et omnium rerum societatem, quid omnibus rebus populus Romanus posset, scire et existumare poterant. hi, quom deliberassent nobiscum bellum gerere, quaeso, quae res erat, qua freti bellum suscipere conarentur, quom multo maxumam partem sociorum in officio manere intellegerent? quom sibi non multitudinem militum non idoneos inperatores non pecuniam puplicam praesto esse viderent? non denique ullam rem, quae res pertineat ad bellum administrandum? si cum finitumis de finibus bellum gererent, si totum certamen in uno proelio positum putarent, tamen omnibus rebus instructiores et adparatiores venirent; nedum isti inperium orbis terrae, cui inperio omnes gentes reges nationes partim vi partim voluntate concesserunt, quom aut armis aut liberalitate a populo Romano superati essent, ad se transferre tantulis viribus conarentur. quaeret aliquis: quid? Fregellani non sua sponte conati

1. Post dixi 12 fere lit. eras. in *a* aliquantum tunc *h* aliquautum *o* aliquantulum *ς* dim. $\mu a^1 b\varrho^{13}$ tamen om. *rv* quod ad finum *f* 2. iudicet μ^1 iudicetis *κ* 3. et qui imp. *r* 4. hii $\varrho^{12}v$ ii *φ* 5. spes suas μ^1 copias *μ* necessariorum $rdl^{34}vo^2\varrho^{23}\varphi$, Lamb. norunt 1,2,$tc\varrho^1 vg$,3 norint $\pi ro\varphi dl^{14}\varrho^2$ n o r a n t Schütz 6. nihilo min. om. *χ* communium rer. μ^1 omnem rer. a^1f omniumque rer. *oφ* rer. necessitatem *g* 7. quod p^1,2 omn. in reb. cvo^3 Rom. pop. $r\varrho^1$ pronus *h* Rom. om. *t* posse *h* posseat e possit *ov* posset om. *b* 8. et om. *pπf* ii *φ* deliberavissent e 9. ger. bell. $c\varrho^{23}bg$ erant a^1 qua facti *ehπ* qua rati μ^1 qua fiducia freti dl^4 10. part. soc. nostrorum *g* 11. sibi non multitud. *a* (not. in ras.) 13. viderint dl^4 videretur vo^3 rem om. l^3 quae res pert. 1,2(a^1),$trdl^{34}$ quae pert. *ς*(a^2) pertineat a^2(rec.),*Vvg*,3 pertinet *ς* (Lamb.) 14. adm. ad bell. *f* sicut μ^1 si enim *φ* finitum his *h* 15. bell. de fin. *g* fin. suis ϱ^1 suis fin. ϱ^3 nostris fin. vo^3 pos. in uno pr. *c* praelio *h* 16. cum omn. *d* in omn. *c* et app. 1.$a\kappa rdl^{134}Vg$,3 et par. $ft\varrho^2$ venissent *e* 17. necdum *h* illi *hepπ* illud *ς* Sc.: i s t i quis imp. *h* 18. concesserunt vo^3, Pith. Lamb. concenserunt *v* consenserunt *ς* 19. quum armis fl^{13} libertate $hp\pi fdl^4vo^2v\varrho^3$ populorum sup. *h* 21. quo *f* fragellani *f* fragelllani $\mu abl^2vo^{12}cg$ fregelllani $tl^{34}vo^3$ flegel-

sunt? eo quidem isti minus facile conarentur, quod, illi quem ad modum discessissent, videbant: nam rerum inperiti, qui unius cuiusque rei de rebus ante gestis exempla petere non possunt, ii per inprudentiam facillume deducuntur in fraudem, at ii, qui sciunt, quid aliis acciderit, facile ex aliorum eventis suis rationibus possunt providere. nulla igitur re inducti, nulla spe freti arma sustulerunt? quis hoc credat tantam amentiam quemquam tenuisse, ut inperium populi Romani temptare auderet, nullis copiis fretus? ergo aliquid fuisse necesse est. quid aliud, nisi id, quod dico, potest esse?

In attenuatae figurae genere, quod ad infumum et cotidianum sermonem demissum est, hoc erit exemplum: nam ut forte hic in balneas venit, coepit, postquam perfusus est, defricari, deinde, ubi visum est, ut in alveum descenderet, ecce tibi iste de transvorso 'heus' inquit 'adulescens, pueri tui modo me pulsarunt: satisfacias oportet.' hic, qui id aetatis ab ignoto praeter consuetudinem appellatus esset, erubuit. iste clarius eadem et alia dicere coepit. hic vix, tamen X 14

---

liani ϱ^{13},*v* ('flegel.') num $a^2\varphi$ sp. sua *cvg*,3 1. sunt om. *db* eo quod ϱ^{12} isti minus 1,2,*toφgb*ϱ^1, Lamb. min. isti ς fac. facere con. φ quod 1,^{1}*ox* quo ς (Lamb.) 2. discessissent Ernesti (ex ed. 1474: 'dissessissent') descissent 1,2,*toφcgb* desissent *tl*$^1\varrho^3$ decidiss. l^4 destitiss. *v* feciss. vo^3 videbantur *pπμk*^{1}*t* 4. hii *cv*ϱ^{13} hi ς ('hiqui' μ) facilem *h* laudem fraudem *b* (sic) 5. at ii *o* at hii *c*ϱ^{23} atque hii ϱ^1 alii *h* at hi ς eventis *hpπktl*^{14} Lamb. eventibus μ,2,vo^{23},ϱ^1(pr. m.)φ eventu *erl*^{1}*vo*^{1}*cg*,3 adventu *v* 6. possint *o* n. ergo re *gb* proinde n. re l^3 7. credet 1,*toφl*^{134}*vo*$^{23}\varrho^2$*g*,3 crederet $vo^1\varrho^1$ credat ς 9. tempt. *heμagbP* fuisse aliq. *c*ϱ^2*g*,3 10. necessum *h* necessarium μ^2,a^2*frl*^{3}*vo*^{1}*c*ϱ^2*g*φ^3 et quid al. ϱ^1 quod al. *b* quod quid al. *v*$\varrho^{23}\delta$ id om. ϱ^2 am̃tia potest μ esse pot. *c*ϱ^2*g*,3 11. attenuatae *erl*^{1} attenuato ς figura *h* quod *b* et quod l^2vo^1 id est quod vo^3 idem quod *c* id quod ς infirm. π cottid. *heμt,a* (ubi sex fere litt. eras. post 'cottidia') cotid. *πb*ϱ^{123}*g* 12. dim. *heπμa*^{1} 13. ad baln. *to*ϱ^2 perf. est oleo vo^2 perf. est ceromate Pith. 14. defricare uo^3 vis. est ut 1(p^1),*atrvφ*,ϱ^2 ('est ei ut') vis. est ire ut *fco*ϱ^1*vo*^{13},3 ire vis. est, ut p^2 vis. est quod vo^2 vis. est in alv. ut *g* descenderent f^1 15. ecce tibi *hp*^{1}π ecce ibi ς 16. me do modo *b* (sic) me modo *rc*ϱ^{13}*g* pulsarunt 1,$a^1l^4vo^3$ pulsaverunt ς faciat op. hi *h* quod id *f* quid id μ (sic) 17. esse *h* 18. item cl. a^1 ille cl. *vo*^{3}*bg*ϱ^{23} et eadem *h* caepit *h* tamen vix *g* vix tantundem p^2(rec.) vix tandem φ

inquit 'sine me considerare.' tum vero iste clamare voce ista, quae vel rabulae cuivis ruborem inicere potest: 'ita petulans est atque acerba, ne ad solarium quidem, ut mihi videtur, set pone scenam et in eius modi locis exercitata.' conturbatus est adulescens: nec mirum, cui etiam nunc paedagogi lites ad auriculas vorsarentur inperito eius modi convitiorum, ubi istum vidisset scurram exhausto rubore, qui se putaret nihil habere, quod de existumatione perderet, ut om-
15 nia sine famae detrimento facere posset. *igitur genera figurarum ex ipsis exemplis intellegi poterunt. erit enim et attenuata verborum constructio quaedam, et item alia in gravitate, alia posita in mediocritate.*

Est autem cavendum, ne, dum haec genera consectamur, in finituma et propinqua vitia veniamus: nam gravis figura, quae laudanda est, propinqua est ei, quae fugienda; quae

1. vero te vo^3 clamare $1(\mu^1)dl^{14}vo^1$,3 coepit clam. μ^2, 2(*m*),$tol^3vo^{23}rcg$, Lamb. ('cep.' μ^2,2,*rcg*) 2. voce clara *e* crebra v. ista *δ* quod *δ* qualis ϱ^2 vel fabulae hp^1 vel facile $eb\upsilon\varrho^{23}$, Lamb. perfacile ς ('vel fac.' om. *π* 'perfaie' a^1 perfacile *μ*) Sc.: v e l r a b u l a e cuius $h^1p^1\mu^1\varrho^2$ cuique ϱ^3 ruborem *π* rubores ς inicere ϱ^3 eicere ς An i a c u t e r e? potest 1,al^3c posset ς ('potuisset' *o*) 3. est acerva *h* es acerva p^1 es aterve *d* est atque acerbus *π* es atque acer ς ('es acer' *f* 'es et acer' *δ*) ne ad e. *p* nec ad *h* ut ne ad ς Fo.: i s t a p e t u l a n t e r e s t p r o t e r v a, n e a d — sive: i s t a p e t u l a n s e s t e t p r o t e r v a, n e a d. 4. ad solarium $fa^2b\upsilon o^3\varrho^{13}$ $\upsilon\delta\varphi$ ad solum ϱ^2 ad solutarium *h* ad salutarium $ep^1\pi k^1$ ad salutandum $gr^1p^2k^2a^1trdL\upsilon o^{12}$ ad siiitandum *μ* (sic) qu. idoneus *p*(?)*t* qu. idoeuus t^1 4. set om. l^4 pones *h* poenes a^2t penes *erLV* Lamb. cenam $hl^{12}\varrho^1$ loci *f* exercitata $h\mu^1a$ exercitate $\pi\mu^2f$ exercitatus sed e^1 ('ex. sis.' e^2rec.) exercitatus sit ς(*p*?) 5. ad haec coat. *kc* cuius *c* nuuo om *t* 6. ad aures l^3 ad oric. *hπ* imperitus tl^1 huismodi *p* huiuscem. ϱ^1 eiusm. *r* convil. *hμ* 7. ubi istum vidisset *t* ubi enim vid. *π* ubi imperitus cum vid. ϱ^3 ubi enim iste vid. ς Fo.: u b i i s t u m v i d i t scurram om. *h* exauto rebore *h* (not. in ras.) robore *π* se put. nil se *h* Fo.: p u t a t — p e r d a t — p o s s i t 8. ut om. *hπ* 9. possit *h* 10. ex istis *d* ex his *oφ*, Lamb. poterant $hp^1\varrho^3$ erit $e\mu$,2,$l^{34}vo^2v$ erat ς enim om. *e* et om. *μtcg*,^4O 11. constr. verb. *h* alia in grav. om. *o* et item alia posita in medioeritate tercia quae plena erat gravitatis l^2vo^3g,$b\varrho^2\varphi$ ('est gr.') 13. consectemur *hcaφ* *cgLVP* 14. conven. *f* iafiaitum mea *h* in infinitum μ^1 in finituma *π* gravis figura 1,2,*tr* gravis figurae a^2 gravi figurae ς 15. ei $cp^1\mu$,

recte videbitur appellari, si sufflata nominabitur, nam ut corporis bonam habitudinem tumor imitatur saepe, item gravis oratio saepe inperitis videtur ea, quae turget et inflata est, quom aut novis aut priscis verbis aut duriter aliunde translatis aut gravioribus, quam res postulat, aliquid dicitur, hoc modo: nam qui perduellionibus venditat patriam, non satis supplici dederit, si praeceps in Neptunias depulsus erit lacunas. paeniteat igitur istum, qui montis belli fabricatus est, campos sustulit pacis. in hoc genus quom declinant, qui ab eo, quo profecti sunt, aberraverunt, et specie gravitatis falluntur nec perspicere possunt orationis tumorem. qui in mediocre XI 16
genus orationis profecti sunt, si pervenire eo non potuerunt, errantes perveniunt ad confinium genus eius generis, quod appellamus dissolutum, eo quod est sine nervis et articulis, *ut hoc modo appellem fluctuans, eo quod fluctuat huc et illud* nec potest confirmate neque viriliter sese expedire. id est huius

2,*tre* ea ς(a^2) quae fug. 1,a' ('quae' om. π) quae fug. est ς 1. recta videtur μ^1 app. — nom. om. π sufflata $r^2v\delta$ fulta μ^1 suffulta ς it. om. $l^3vo^3\delta$ 2. item gr. $hp\pi l^4$ ita gr. ς 5. et gr. μ^1 6. duellionib. *tr* pro hostibus perduell. μ 7. dedit *r* supl. a^1 depultus *earo* φl^2vo^1g fuerit rl^2vo^1 erit dep. *c* lacune a^1 lacunae *h* 8. penitet 1,2,$o\varphi vbg$ ergo *g* montis *h* est et camp. vo^1 9. genere $c\varphi$ plerumque cum rvo^1 plerique eum ς('c. pl.' *g*) declinant *ev* declinatus *h* declinarent l^1.^2ox 'declinati fuissent' μ derivassent vo^3 declinassent p,2,$to\varphi l^3vo^2c\varrho^3g$ declinavissent ς ab eo qui $hp\mu f$ 10. sunt om. dl^4 et errarunt $e\mu^1$ Sc.: in hoc genus quom declinant qui ab eo et specie ep^2,2,*torg* et spe ϱ^2 et spem *c* spe $hp^1\mu$ specie ς fallitur hp^1 11. prosp. 2.$rb\varrho^1$ 12. potuerint $p^2fbl^{12}vo^1\varphi$ poterunt *et* poterint al^3- potuerunt add. μ^2 13. errantes et μ (sic) ad confinium genus eius gen. p^1 μ^1k^1 ad conf. eius gen. $ek^2p^2dl^4$ ad confinii g. e. gen. $h\pi$ ad confine gen. e. gen. μ^2,2,tvo^2 ad conf. e. gen. ς ('huius gen.' ϱ^{23} 'eiusdem gen.' $r\varphi$) quod appellatur dissolutum quod est sine verbis et articulis ut hoc modo appellem fluctuans eo quod fluctuat huc et illuc $ea^2bodLvo^{13}c$ $\varrho^{13}gpal.^5$ (appellatur ea^2dl^4 appellem l^1vo^1 appelles l^3 appellamus $co\varphi$ $bvo^3\varrho^3$ appellere ϱ^1 nervis $o\varphi$ huc illuc *c*) quod app. diss. quod est verbis ('sine nervis' suprasc.) et art. u. h. m. appellarem f. e. q. f. h. e. illuc vo^2 qu. app. diss. q. est ut h. m. app. fluct. eo q. f. h. e. illuc ϱ^2 qu. appellamus fluctuans eo quod fl. h. e. illuc μ,2(a^1pal.^{146}) qu. appellamus fluctuans h. et illuc h,p^1 ('fluctuat'),π ('fluctuantem' pr. m.) qu. app. fluctuans et dissolutum eo quod sine nervis fl. h. e. illuc p^2 (rec.) 16. confirmate μavo^3,ϱ^1(pr. m.) confirmare ς item $h^1\mu$ idem ϱ^2 huiusm. $e\mu^2dl^4$ eiusm. ς

modi: socii nostri quom belligerare nobiscum vellent, profecto ratiocinati essent etiam atque etiam, quid possint facere, si quidem sua sponte facerent et non haberent hinc adiutores multos, malos homines et audacis. solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia volunt agere. non potest huius modi sermo tenere attentum auditorem; diffluit enim totus, neque quicquam conprehendens perfectis verbis amplectitur. qui non possunt in illa facetissuma verborum attenuatione commode vorsari, veniunt ad aridum et exangue genus orationis, quod non alienum est exile nominari, cuius modi est hoc: nam istic in balineis accessit ad hunc; postea dicit 'hic tuus servos me pulsavit.' postea dicit hic illi 'considerabo.' post ille huic convitium fecit et magis magisque praesentibus multis clamavit. frivolus hic quidem iam et inliberalis est sermo, non enim est adeptus id, quod habet attenuata figura: puris et electis verbis conpositam orationem. omne genus orationis, et gravem et mediocrem et attenuatam, dignitate adficiunt exornationes, de quibus post loquemur; quae si rarae disponentur, distinctam sicuti coloribus, si crebrae conlocabuntur, oblitam reddent orationem. 'set figuram in dicendo conmutare oportet, ut gravem mediocris medio-

---

1. vestri *o* si bell. *tx* belligerere *b* bella gerere π 2. rationati $\mu\varrho^2$ possint $hp\pi\mu^2$,2,$b\varrho^{12}$ possunt *c* possent ς fac. poss. *r* 3. si quid φ an non *t* hinc $hp^2\pi frdl^{14}vo^{12}\varrho^{12}v$,3 hīc *a* hinc om. *c* anditores $\mu^1 b\varrho^2$ 4. multi mali hom. μ^2 multos et m. hom. l^4 5. neg. magn. *c* non post a^1 6. intent. vo^3 defflnit μ defl. $a^2 tr l^2\varrho^2$ 7. neque que quicquam μ nec enim quicq. *r* amplectis *h* amplectimur *b* complectitur *o* 9. et om. e^1 exang. *hocg* ex sanguine *e* (sic) 11. hoc est $o\varphi$ nam islic 1,2,$to\varphi vo^2$,Lamb. nam iste istie ob^1 n. ille istic ς in balineis $gr^{12}hk^1$ in balneis $p\mu k^2$,2,$tl^1 vo^2$ in balneas $e\pi rodl^{234} vo^{13}\varrho^{13}$ ad balneas $bv\varrho^2$ ille acc. p^2 (rec.) adhuc $r\delta$ 12. serv. tuus *g* huic om. $h\pi o\varphi by$ puls. me $bv\varrho^1 g$ hic dicit *h* 13. postea $ev\varrho^3 g$ vitium δ et om. *h* 14. praesente *he* inlib. $e\mu ab$ iam om. *t* 15. sermo est *t* n. e. est adept. $hpat\varphi rc\varrho^{23}vb$ non est enim adept. μ n. en. ad. *f* n. e. ad. est ς 16. composita in π. 17. gravem — mediocrem — attenuatam dignitatem $hp\pi\mu txl^{134}vo^{23}$ ('grave — mediocre' *h*) attenuata a^1 grave — mediocre — attenuatum dign. ς 18. eff. $ep\mu^2 ftxbgcP$ exornatione *h* exornationis π post om. *rv* queremus μ^2,2 19. quod si *og* sic *h* rare π raro ol^2 disponuntur $t\varrho^1$ disponantur l^1 crebro $l^2 vo^2 g$ crebre π 20. oblitam Aldus. obliquam ς reddent *t*, Lamb. reddunt ς 21. commutare $hep^1\pi t$ commutari ς

crem excipiat attenuata, deinde identidem commutentur, ut facile satietas varietate vitetur.

Quoniam, quibus in generibus elocutio vorsari debeat, XII 17
dictum est, videamus nunc, quas res debeat habere elocutio commoda et perfecta. quae maxume ad modum oratoris adcommodata est, tris res in se debet habere: elegantiam conpositionem dignitatem. elegantia est, quae facit, ut unum quidque pure et aperte dici videatur. haec distribuitur in Latinitatem et explanationem. Latinitas est, quae sermonem purum conservat ab omni vitio remotum: vitia in sermone, quo minus is Latinus sit, duo possunt esse: soloecismus et barbarismus. soloecismus est, quom in verbis pluribus consequens verbum superiori non adcommodatur; barbarismus est, quom verbum aliquod vitiose ecfertur. haec qua ratione vitare possimus, in arte grammatica dilucide dicemus. explanatio est, quae reddit apertam et dilucidam orationem; ea conparatur duabus rebus: usitatis verbis et propriis. usitata sunt ea, quae vorsantur in sermone et consuetudine cotidiana; propria, quae eius rei verba sunt aut esse possunt, qua de loquemur.

Conpositio est verborum constructio aequabiliter perpo- 18

---

1. recipiat ut tenuata *h* idempt. *φ* 2. sat. om. *h* var. om. dl^4 falsitas var. μ^1 4. quae res μ^1 debet a^1 5. comm. perfectaque *c* ad modum 1,2,*tbvcg* ad hunc modum ϱ^1 ad commodum p^2 $\varrho^2\delta$ ad modum om. l^3, Lamb. orstori $el^4\varphi$,*h* ('oratoria commodata') adcomm. *μ* 6. deb. in se *μtvc* 7. ut om. *h* unusquisque *he* 8. et perfecte l^2 haec tribuatur *h* in lat. et expl. distr. *b* et in lat. et expl. *g* et lat. est *c* 10. in sermonem *h* 11. quo min. sitat. μ^1 quo min. serm. illatinus vo^3 duo esse poss. *c* 12. est om 2 in om. ep^1 l^4 plur. in verb. *ho* in verbum pl. *b* plurimis μ^1. 13. superius $hp^1\pi$ non commodat ars *hπ* accommodabitur l^4 14. verbis alto vitio se *h* verbum saltim vitiose *π* verb. aliquot *μ* efferatur $hp^1\pi$ dicitur *φ* quae rat. *b* 15. possumus *hp* dilucide om. *oφ* dicemus 1 discemus *ς*(*π*) disc. dil. *c* 16. rationem *hpπμt* 17. duobus modis $vo^3\varkappa$ us. rebus *f* 18. et om. *heπ*,2,*tg* cotid. $h\pi c\varrho^{12}$ coltid. *eμatg* 19. propriamque eius *h* 20. de qua $co\varphi l^2vo^3$, Lamb. loquimur $tr\varrho^{123}v$ loquamur *b* loquemur vel loquimur l^2vo^3. 21. compositio est verborum constructio aequabiliter perpolita *eμ*,2(a^1)*t*,l^3 ('aequaliter'), vo^2 comp. e. v. constr. nonnisi aeq. perp. πdl^4 ('perpolitat' *π*) comp. est v. constructionis aeq. perpolitas *hp* comp. e. v. constr. aeq. perpolitas $l^1\varrho^1$,*δ* ('positas'),ϱ^2 ('propositas'),*v* ('praepositas') comp. est quae fa-

lita. ea conservabitur, si fugiemus crebras vocalium concursiones, quae vastam atque hiantem orationem reddunt, ut haec est: baccae aeriae amoenissumae inpendebant; et si vitabimus eiusdem literae nimiam adsiduitatem, cui vitio versus hic erit exemplo: — nam hic nihil prohibet in vitiis, alienis exemplis uti —

O Tite, tute, Tati, tibi tanta, tyranne, tulisti

et hic eiusdem poetae:

* * quicquam quisquam cuiquam quod * conveniat, neget

et si eiusdem verbi adsiduitatem nimiam fugiemus huius modi: nam cuius rationis ratio non extat, ei rationi ratio non est fidem habere; et si non utemur continenter similiter cadentibus verbis, hoc modo:

flentes plorantes lacrimantes optestantes

et si verborum transiectionem vitabimus, nisi quae erit con-

---

cit omnes partes orationis aeq. perp. $a^2o\varphi l^{12}vo^{13}b\varrho^3$,*r* ('perp. aeq.') compositio est que facit o. p. or. verborum construccio equab. perpolitas *c* constructio est v. const. quae aequabiliter perpolitas omn. p. or. *g* (om. 'facit') aequaliter φ

1. fugiumus f^1 fugimus f^2 2. redd. or. φ ut haec est 1,2,$tbvo^1$ ut est hoc *r* ut hoc est ς 3. haecbhache *h* hacce π baccae $p^1a^2r^2$ bachae *e* bache φ bacce *c* bacae $l^{24}vo^1\varrho^2$ bace $ob\delta$ vaccae $p^2\mu^2a^1ftr^1$ vace *g* aereae 1 ('aere eam' *h*)fvo^2 ereae *a* eree *c* aeneae *oP* enee $gb\varphi$ aeriae Halm. vitavimus *h* 4. hic versus erit $h\varrho^2$ vers. erit hic *cbv* 5. nam hoc *r* invitus π 7. o tite tati tute *he* o tite tate tute *p* o tite tute tate *r* tati om. *f* tiranne *hecb* 9. quicquam quisquam $e\mu$,2,$dl^4\varrho^2$ quicquam quicquam $h\pi$ quisquam quicquam $co\varphi$ quidquam quispiam *v* quisquam quisque vo^3 cuiquam quod conveniat $\varrho^{13}\delta$ quiquam quod quisque conv. ϱ^2 quaquam quisque conv. fl^1 quemquam quisque conv. $h\mu ag$ quemquam quemquam quisque conveniet *e* quemquam quemque quisque conveniat $pc\varphi$ quemquam quemque quis conv. *r* quemquam quis conv. tl^3,*v* ('cumv.') quemque quisque conv. $\pi bl^{24}vo^1\varphi$ quisque conv. *d* quanquam quemquam quisquam conv. *o* negetis l^4 Ribbeck, Fragm.. trag. Rom. p. 61: unquam quidquam quisquam cuiquam quod ei conveniat, neget? 10. assid. e. verb. *r* fug. huius modi $o\varphi\varrho^2$ fug. cuiusm. *f* fug. eiusm. est *r* fug. ea est huiusm. p^2(rec.) fug. eà est eiusm. vo^3 fug. eiusm. ς 11. extat $v\varphi^2$ existet *a* exstet ς ('extet' π) non est rat. *c* rationem fidem *f* 12. accidentibus *h* 14. lacr. commiserantes a^2g obtestantes om. 2 15. trai. verb. *t* transiect. $eb\varphi$

cinna, qua de re posterius loquemur: quo in vitio est Lucilius adsiduus, ut haec est in priore libró:

has res ad te scriptas, Luci, misimus, Aeli.

item fugere oportet longam verborum continuationem, quae et auditoris auris et oratoris spiritum laedit. his vitiis in conpositione vitatis relicuom operis consumendum est in dignitate.

XIII Dignitas est, quae reddit ornatam orationem varietate distinguens. haec in verborum et in sententiarum exornationem dividitur: verborum exornatio est, quae ipsius sermonis insignita continetur perpolitione; sententiarum exornatio est, quae non in verbis, set in ipsis rebus quamdam habet dignitatem.

* * *

19 Repetitio est, quom continenter ab uno atque eodem verbo in rebus similibus et diversis principia sumuntur, hoc modo: vobis istud adtribuendum est, vobis gratia habenda, vobis ista res erit honori. item: Scipio Numantiam sustulit, Scipio Karthaginem delevit, Scipio pacem peperit, Scipio civitatem servavit. item: tu in forum prodire, tu lucem conspicere, tu in horum conspectum venire conaris? audes ver-

---

1. de qua *o* in — Luc. om. l^4 caelius *hπ* coelius *p* celius *eμ*,2, $tvo^2ϱ^1$ cecilius $a^2roφl^{123}cϱ^{23}vg$ L u c i l i u s Crat. 2. haec est *hpμ*,2,$cϱ^3$ hoc est ς priori *oφbg* libro om. $ϱ^3v$ 3. a te has res *r* hus per has res ad te misimus lucili ad te scriptas luci misimus eli $μ^1$ ('vel scriptas luci adi' $μ^2$) has res ad l. s. lucili emisimus *c* emisimus *tc* coeli *π* eli *etvbφ* heli $ϱ^{12}$ adi a^1f ('aeli' a^2) 4. quod *μ* 6. opere hag^2 oportere *π* rationis opere tl^3 operationis $bl^{12}vo^1φ$ 8. rationem $μ^1$ et var. vo^1g,3 9. distinguit $a^2bl^2vo^1vϱ^2$ et in verb. $eftgϱ^2$ et in sent. 1,2,$rol^{123}vo^{13}bgc^1$ et sent. ς exornatione $hpcl^4$ exornationes $bϱ^{123}$ 11. insignitate $eμ^1$ insignita est *c* coutinet *a* per politionem $hμ^2$,*c* (om. 'cont.') per pollicintionem $μ^1$ est om. 2,$ϱ^3$ 12. non verb. *ec* in ipsius reb. *ev* in reb. ipsis *r* habent *b* hab. qu. dign. *c* 14. de verborum exornatione rep. est *μ* ('de v. exorn.' non maiusc. litt. ut est in *ha*) ab om. *c* uno eodemque *tc* 15. in verbis e^2 sim. et div. in rebus *c* 16. modo gravis ha^1f ('gravis' additur titulo 'repetitio') vobis gratia hinc attrib. *r* istu h^1 istuc $h^2μ$ est gr. hab. *g* gr. hab. est *φ* 17. est hon. $ovo^3ϱ^2$ nemetinm *h* nometinm p^1 nuan etiam $μ^1$ 18. cartag. *heπ̃φ* kartag. *μ*,2 chartag. *t* repperit *μ* 19. serv. om. *h* civ. restituit *π* quin for. *h* prodiret lucem *h* ut lucem (suprasc. 'tu') *μ* 20. tulit esse consp. *f* conspiceret quin hor. *h*

bum facere? audes quicquam ab istis petere? audes supplicium deprecari? quid est, quod possis defendere? quid est, quod audeas postulare? quid est, quod tibi concedi putes oportere? non iusiurandum reliquisti? non amicos prodidisti? non parenti manus adtulisti? non denique in omni dedecore volutatus es? haec exornatio quom multum venustatis habet, tum gravitatis et acrimoniae plurumum; qua re videtur esse adhibenda et ad ornandam et ad exaugendam orationem.

Conversio est, per quam non, ut ante, primum repetimus verbum, set ad postremum continenter revortimur, hoc modo: Poenos populus Romanus iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit. item: ex quo tempore concordia de civitate sublata est, libertas sublata est, fides sublata est, amicitia sublata est, res puplica sublata est. item: C. Laelius homo novus erat, at ingeniosus erat, doctus erat, bonis viris et studiis amicus erat, ergo in civitate primus erat. item: nam quom istos, ut apsolvant, rogas, ut periurent rogas, ut existumationem neglegant, rogas, ut leges tuae lubidini largiantur, rogas.

XIV 20 Conplexio est, quae utramque conplectitur exornationem, et hanc, et quam ante exposuimus, ut et repetatur idem ver-

---

1. de istis *h* ab eis $\varrho^1 v$ suplilium *d* 2. poss. ostendere μ^1 quid — postul. om. $hp^1\mu,2,dtl^{34}g$ putes conc. *g* 4. num (quater) φ reliqulstl $hp\pi\mu,a^1/x$ coutempsisll ς (ea^3) perdid. $\mu^2 v$ 5. mauuu *g* udtul. p^1 attul. $h\pi$ lutul. ς decore *f* 6. voluptat. $\varrho^2,{}^3 O$ tum mult. $c\varrho^{13}\delta$ 7. gravitates *h* acr. mult. *t* 8. et orn. a^1 ('ad' add. a^3) et exaug. hvo^3 et exagend. *b* ('ad' add. b^2) et ad exagend. μ^2,a^1f^1 et ad exaggerandam f^2tl^3 et ad augend. $v\delta$ 9. ut ante diximus vo^3 primum om. h^1 petimus *h* 10. ad extremum *r* convenienter *g* 11. poenes *h* populos romanos *h* arm. vic. om. π libertate $f\varrho^{13}v$ liberalitatem *h* 13. fides s. e. a. s. est om. $hp^1\pi\mu,2,tl^3$ $vo^2r^1\varrho^3$ am. subl. est om. *vo* 14. resp. subl. est om. $aol^{12}vo^1vb\varrho^{23}$ item om. *f* C.lellius *hp* G.lelius *eg* Cn. lelius μ gaius lelius *acb* cor. lellius π corbellius $\mu^2 f$ c.laellus cornelius t,dl^4 ('gayus') novus homo *v* 15. iog. erat *C. Sc.*: at ing. erat log. er. om. $\mu^1 vo^1$ ing. — am. erat om. l^2 vir. bon. *r* studiis $hp\pi\mu,2(a^1)$ studiosis ς $(ea^2\varphi)$ amicus et studiosus *o* erat am. *c* 16. hac in civ. *t* in hac civ. *o* pr. in civ. *f* nam om. $o\varphi$ custos l^2 enim ist. om. vo^3 ut absolvant rog. $h\mu^1$ ut abs. tergas p^1 ut abs. te rog. ς ('ut te abs. o') 17. periurent $hrl^{34}\varrho^3$ peiurent $p\pi\mu^1$ pelerent ς et ut exist. μ exstim. *v* neglegant *a* (ead. m.) 18. leges *h* leg. pop. rom. ς tuo lub. μ 19. exorn. utamur quam *h* exorn. ut utamur ea quam π 20. et illam

bum saepius et crebro ad idem postremum revortamur, hoc modo: qui sunt, qui foedera saepe ruperunt? Karthaginienses. qui sunt, qui crudele bellum gesserunt? Karthaginienses. qui sunt, qui Italiam deformaverunt? Karthaginienses. qui sunt, qui postulant ignosci? Karthaginienses. videte ergo, quam conveniat eos inpetrare. item: quem senatus damnarit, quem populus damnarit, quem omnium existumatio damnarit, eum vos sententiis vostris apsolvatis?

Traductio est, quae facit, uti, quom idem verbum crebrius ponatur, non modo non offendat animum, set etiam concinniorem orationem reddat, hoc pacto: qui nihil habet in vita iucundius vita, is cum virtute vitam non potest colere. item: eum hominem appellas, qui si fuisset homo, numquam tam crudeliter hominis vitam petisset? at erat inimicus. ergo inimicum sic ulcisci voluit, ut ipse sibi reperiretur inimicus? item: divitias sine divitis esse: tu vero virtutem praefer divitiis: nam si voles divitias cum virtute conparare, vix satis idoneae tibi videbuntur divitiae, quae virtutis pedisecae sint.
ex eodem genere est exornationis, quom idem verbum poni- 21

---

quam vo^3 exp. ut *ero* exp. et ut $hp\pi\mu$,2,$l^3vo^{13}\varrho^1g$,3 exp. ut cum dl^4 idem primum *E* id. verbum l^3 1. revertamur $ea^2bl^2g\varrho^2$ revertatur $p\pi$,2,$tov\varrho^1$ revertantur *h* 2. reliquerunt $e^2bl^2vo^1\varrho^2v\delta$ Kartaginenses $h\mu^2tb\varrho^3g$,$o\varphi$ ('Cart.') Cartaginienses $e\varrho^{12}$,π ('Kart.') 3. qui sunt — deform. om. bl^1 qui sunt crudeles bell. gess. $h\pi^1$ qui sunt qui crud. bell. gess. $gr^{12}e\pi p^2\mu^1dl^{34}vo^{12}c\varrho^2$ qui sunt qui in Italia cr. bell. gess. μ^2,2,$to\varphi l^2vo^3$ ϱ^3g qui s. q. in Italiam c. b. gess. $r\varrho^1$ crudele om. vo^2 5. qui post. ign. $tb\varrho^{13}$ qui sibi p. ign. ς postulent 1,2(a^1)l^1vo^3 qui s. qui sibi postulent pacem? *b* quid conv. $c\varrho^2v\delta$ Lamb. 6. quem pop. damnarit $hp\mu$,2,*t* quem pop. Romanus damn. ς ('dampn.' $\mu bg\varrho^{23}$) 7. hominum omnium π omnem a^1 omnis *g* extimarito μ^1 exstim. *v* 8. vest. sent. *g* absolvatis $hp^1\pi\mu^2$,2(a^1) absolvitis $p^2\mu^1a^2cbg$,^3O absolutis ϱ^1 absolvetis ς 9. fecit *f* uti $hepabl^{12}vo^1v\varrho^{123}$ cum om. *b* 10. non modo om. *m* offendit *h* 11. hoc modo ϱ^2 qui om. *h* 12. iocundius $eac\varrho^{12}g$,3 his *e* non om. *e* col. n. pot. *g* 13. tu hom. *E* ante Klotz. qui si (bi) μ^2 hic nunquam μ 14. hom. vit. 1,2$tob\varrho^{23}vg$ vit. hom. ς ad *h* 15. repperietur $h\mu$ reperietur a^1 sic inim. *o* 16. divitiis $e^2\mu$ divitis $p^2\mu^2$,2 divites $p^1\pi e^2$ divite *h* divitum ς tu — div. om. $hp^1\pi f^1$ tu vero $ep^2\mu to\varphi l^{134}Vc\varrho^2vg$,3 Lamb. tu ς praef. virt. *eg* virt. praefers *r* 17. volueris *o* satis donec *h* 18. videb. tibi $r\varphi$ videntur μ pedisseq. $he\pi\mu^2tobg$ pedissece *e* sunt a^1v,^3O non sint π non sunt *r* 19. est om. *e* verb. idem *e*

tur modo in hac, modo in altera re, hoc modo: cur eam rem tam studiose curas, quae tibi multas dabit curas? item: nam amari iucundum est, si curetur, ne quid insit amari. item: veniam ad vos, si mihi senatus det veniam. in his quattuor generibus exornationum, quae adhuc proposita sunt, non inopia verborum fit, ut ad idem verbum redeatur saepius, set inest festivitas quaedam, quae facilius auribus diiudicari quam verbis demonstrari potest.

XV Contentio est, quom ex contrariis rebus oratio conficitur, hoc pacto: habet adsentatio iucunda principia, eadem exitus amarissumos adfert. item: inimicis te placabilem, amicis inexorabilem praebes. item: in otio tumultuaris, in tumultu es otiosus; in re frigidissuma cales, in ferventissuma friges; tacito quom opus est, clamas, quom tibi loqui convenit, obmutescis; ades, abesse vis, abes, reverti cupis; in pace bellum quaeritas, in bello pacem desideras; in contione de virtute loqueris, in proelio prae ignavia tubae sonitum perferre non potes. hoc genere si distinguemus orationem, et graves et ornati poterimus esse.

22 Exclamatio est, quae conficit significationem doloris aut indignationis alicuius per hominis aut urbis aut loci aut rei cuiuspiam conpellationem, hoc modo: te nunc adloquor, Afri-

2. cures *h* tibi om. *r* nam om. *rc*, Lamb. 3. amare $hp\mu^2$ $(m)l^4$ ioc. $\pi ec\varrho^2 v$,3 est $a^2 l^{13} vo^2 \varrho^2 v$,3 Lamb. fit π/dl^4 sit ς 4. seu. mihi *φ* dat o donet *ϰ* 5. proposita *e* positae h^1 propositae ς prop. adhuc sunt *r* 6. aut ad *μ* eidem *b* saep. red. *f* saepius om. dl^4 7. facilitas dl^4 fest. quaedam $e\varrho^{12}v\varphi$ fest. ς facilius om. *b* 9. cont. gravia est l^2 ex om. vo^3 10. modo *t* haberet *tb* iocund. $eavc\varrho^{23}$ 11. adf. *a* 12. am. te l^3vo^3 exorabilem *h* implacabilem $ebl^2vo^1\varrho^3v\varphi$ ('inpl.' $b\varrho^3v$) in initio μ^1 tumult. tum l^3 13. officiosus μ^1 ot. es *φ* solus ot. es *r* 14. frigescis *μc* tacito cum ea^2o,3 tamcito cum non *g* cito cum $p^1\pi$ cito ocum *h* cito cum non p^2,a^1frdl^4 cum non *μc* cum tibi loqui $h e\mu$,2 $tl^{134}vo^1\varrho^3vg$ tibi loq. p^1 tibi l. cum $p^3vo^2\varrho^1$ ubi loq. a^2bc c. t. conv. loq. *φ* ubi loco *r* obvenit l^4 15. obtumescis *p* obesse vis abesse *h* 16. in pacem bello μ^1 contione *hπg* 17. de prae ign. *b* 18. non om. *b* hoc in genere sed iste in genius *h* 20. est om. $a^1\varrho^3$ configit *hπ* 21. indignationem *φ* per om. *e* rei alicuius *g* 22. nunc te *e* all. o Afr. $dl^{134}vo^1\varrho^2\delta$ Afr. all. *b* affr. $\mu c\varrho^{12}\delta$

cane, cuius mortui quoque nomen splendori ac decori est civitati: tui clarissumi nepotes suo sanguine aluerunt inimicorum crudelitatem. item: o perfidiosae Fregellae, quam facile scelere vostro contabuistis: ut, cuius nitor urbis Italiam nuper inlustravit, eius nunc vix fundamentorum reliquiae remaneant. item: bonorum *insidiatores* latrocinia, vitam innocentissumi cuiusque petistis: tantamne ex iniquitate iudiciorum vostris calumniationibus adsumitis facultatem? hac exornatione si loco utemur *raro* et quom rei magnitudo postulare videbitur, ad quam volemus indignationem animum auditoris adducemus.

Interrogatio non omnis gravis est neque concinna, set haec, quae, quom enumerata sunt ea, quae obsunt causae advorsariorum, confirmat superiorem orationem, hoc pacto: quom igitur haec omnia faceres diceres administrares, utrum animos sociorum ab re puplica removebas et abalienabas an non? et utrum aliquem exornari oportuit, qui ista prohiberet ac fieri non sineret an non?

Ratiocinatio est, per quam ipsi a nobis rationem posci- XVI 23
mus, qua re quidque dicamus et crebro nosmet a nobis pe-

1. splendor ei hae h,π ('ae') aut dec. b atque dec. $o\varrho^{12}$ 2. ablnerunt $rl^{12}vo^{1}c\varrho^{2}v$ ail. vo^{3} aluere φ 3. o perf. $a^{2}o$ fragellae $\dot{\pi}\mu^{2}$,2,φ flagellae $h\mu^{1}$ flegelli l facili μ 4. sanguine nostro φ contabuisit g 5. inl. μ vix nune lc nunc om. o reliqui h remaneant $hpk\mu,vo^{2}$, Lamb. maneant ς 6. rem bon. h latrocinia vitae $hp^{1}\pi$,2(a^{1}) latrocinia vitam μ latrocinio ς vlam e Fo.: Infirmitate 8. calumpniationibus ϱ^{3} calumniatoribus $hp\pi,\mu$ ('calumpn.') 2,(a^{1})dl^{34} calumniis ς (e, 'calumpn.' $b\varrho^{12}$) assumetis 2(a^{1}) assumpsistis $a^{2}o\varphi b\varrho^{2}v\delta g,X^{2}o\varkappa$ Lamb. adsumsistis $l^{12}vo^{13}$ hac exelamatione C Se.: hac exornatione 9. et raro $\varphi\varrho^{3}v$ Lamb. magnitudine μ videtur $r\varrho vb$ 10. volumus $a^{2}g$ adducimus c 11. est non o. gr. c 12. que enumeratio sunt μ^{1} annumer. r eis quae π obsint $t\varrho^{3}$ 13. confirmant μ 14. omnia om. g dic. fac. e administrarum h utrum — annon om. 1,2(a^{1})tdl^{12} (animos — et utrum om. π) 15. soc. nostrorum $a^{2}g$ et abal. om. ra^{2} et alienab. $dl^{4}vo^{2}\delta$, Lamb. 16. et om r exornari $hp^{1}\pi\mu$,2,$r\delta$, Lamb. exorari $gr^{1},e\varrho^{2}g,{}^{3}O$ exortari $p^{2}dl^{14}c\varrho^{13}bv$ exhort. $to\varphi r$ oportuerit $e\varrho^{2}$ istaee $l^{3}vo^{3}$ istec $b\varrho^{1}$(alt. m.)^{2}g ista et $\pi\mu^{2}tdl^{124},\varrho^{1}$ (pr. m.)^{3} istam et h ista te pc,a ('te' add. a^{2}) ista vel te f ista aut m illa r id o 17. ac om. c et fieri vo^{12} sineret omnino ratioc. r (pr. m.) annon vel ita utrum animos — alienabas an non t 18. nos ipsi $o\varphi$, Lamb. posuimus h 19. quicquid $\pi\mu^{1}\delta$ uosmet ipsi φ a nobis nosmet c

timus unius cuiusque propositionis explanationem. ea est huius modi: maiores nostri si quam unius peccati mulierem damnabant, simplici iudicio multorum maleficiorum convictam putabant. quo pacto? quam inpudicam iudicarant, ea venefici quoque damnata existumabatur. quid ita? quia necesse est eam, quae suum corpus addixerit turpissumae cupiditati, timere multos. quos istos? virum parentem ceteros, ad quos videt sui dedecoris infamiam pertinere. quid postea? quos tantopere timeat, eos necesse est, ut, quoquo modo possit, veneficio petat. cur? quia nulla potest honesta ratio retinere eam, quam magnitudo peccati facit timidam, intemperantia audacem, natura muliebris inconsideratam. quid? quam venefici damnarant? putabant inpudicam quoque necessario. qua re? quia nulla facilius ad id maleficium causa quam turpis amor et intemperans libido conmovere potuit; tum cuius mulieris animus esset corruptus, eius corpus castum esse

1. expl. facta est *h* ea est om. π 3. dampn. $\mu c \varrho^{12} b$ convinctam *f* Pith. 4. quo pacto? quam $h\pi\mu^{2}, 2(a^{1}) l^{3} vo^{3}$ quo p. quoniam quam ς ('quo p. quia qui' ϱ^{1}) inpublicam *b* indicarent $h\mu^{1}\varrho^{2}\varphi$ indicarint *r* indicarunt *c* indicabant $t\varrho^{3}$ videbant ϱ^{1} ea veneficii q. damnata existimabatur $hp\mu f tc$ eam veneficam quoque damnatam existimabant $ea^{1} l^{2} vo^{1}$ eam veneficio q. d. exist. l^{1} eam veneficii q. d. ex. ς Fo.: eam veneficam qu. existimabant indicatam φ 6. corp. suum $tg\delta$ 7. multos $1,2, tl^{3} vo^{23} c\varrho^{1} g$ permultos ς quos? istos μb parentem *e* parentes ς ('partes' *h* 'potentes' *b*) post ceteros *e* et ceteros *g* ceterosque $o\varphi$ 8. videtur *e* 9. tantopere $h\pi, 2, togb$ ut — petat om. *p* ut — cur om. $\pi\mu^{1}$ est om. *e* 10. petat. cur a^{1} (suprasc. 'quare' a^{2}) pet. cur quare ϱ^{1} pet. cur quia φ^{2} pet. quia nulla $hp\mu f$ pet. quam nulla *e* pet. quare necesse est eam quam nulla φ^{1} ('quod') $vo^{1}, 3$ ('nullam' *b*) pet. quare necesse est quoniam nulla ϱ^{2} potes *b* honesta om. μ^{1} 11. continere π retinere quam vo^{3}, ϱ^{1}(pr. m.) fecit φ intemperantiam *h* intemperantem b, l^{1}(pr. m.)$^{2} vo^{1} \varrho^{12} \delta$ 12. naturam *h* mulieris $hp, 2, l^{13} vo^{1} \varrho^{1} \varphi$, Pith. 3 quare eam faciat necesse est incons. *e* faciat necesse est incons. $bl^{12} V \varrho^{12} \varphi$ faciat incons. *r* quid? quam veneficii damnatam putabant *e* quid quam v. damnandam put. *r* quam ven. damnabant, putabant $\varkappa$ quid v. damnatam? put. $t\varphi^{2} c\varrho^{1} v$ Pith. quid ven. causa quam d. put. l^{4} quid ven. damn.? quid put. ς Sc.: quid? quam v. damnarant? putabant 13. venefici *h* inp. $h\mu v \varrho^{12}$ inpudicem *h* 14. nulla om. *r* id om. $c\varrho^{3}\delta$ 15. et om. $2, g$ lub. μ^{1} poterit *ht* tum cuius $hfcg$ quom cuius *o* cum cuius ς ($\pi\varphi$) 16. cautum $1(p^{1}\mu^{1})$ esse cast. $o\varrho^{13}$

non putaverunt. quid? in viris idemne hoc opservabant? minume. quid ita? quia viros ad unum quodque maleficium singulae cupiditates inpellunt, mulieres ad omnia maleficia cupiditas una ducit. item: bene maiores hoc conparaverunt, ut neminem regem, quem armis cepissent, vita privarent. quid ita? quia, quam nobis fortuna facultatem dedisset, iniquom erat in eorum supplicio consumere, quos eadem fortuna paulo ante in amplissumo statu conlocarat. quid quod exercitum contra duxit? desino meminisse. quid ita? quia viri fortis est, qui de victoria contendant, eos hostis putare; qui victi sunt, eos homines iudicare, ut possit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. at ille, si vicisset, num idem fecisset? non profecto tam sapiens fuisset. quid igitur ei parcis? quia talem stultitiam contemnere, non imitari consuevi. haec exornatio ad sermonem vehementer adcommodata est et animum auditoris retinet attentum quom venustate sermonis tum rationum expectatione.

Sententia est oratio sumpta de vita, quae aut quid sit XVII 24
aut quid esse oporteat in vita, breviter ostendit, hoc modo: difficile est primum virtutes revereri, qui semper secunda fortuna sit usus. item: liber is est existumandus, qui nulli turpitudini servit. item: egens aeque est is, qui non satis habet,

---

1. idemne hoc $1(\mu^1)ol^{14}vo^2\varrho^2v$ idem hoc ς ('hoc' eras. μ^2) min. quare quid ita *h* 2. quod ita *a* nuum quidem *h* 3. inp. $h\mu a\varrho^{12}$ inpediunt *h* 4. un. cup. *g* dicit $e\mu^1$ deducit $g^{23}tr\varrho^3,{}^2ox$ nostri mai. *e* nostri memores ϱ^2 mai. nostri $2,\varphi\varrho^{13}$ Lamb. m. nost. hoc bene φ hoc comp. om. *d* 5. ut om *h* 6. quem nob. p^1 cum nob. $\mu,2(a^1),tv$ cum quem nob. p^2 fortuna facult. $1,2,tro\varphi b\varrho^{13}vg$ ('fortunam' *h*) fort. sub in fac. p^2 fac. fort. ς 7. in forum *h* in foro $p^1\pi\mu^2,a^1f$ in eos μ^1 (sic) supplicium *h* sumere h^1 8. ante paulo ϱ^2 in om. rl^3 collocarit $\mu^1\varrho^2$ conlocaret *h* qui quod *h* 10. contendat a^1 11. hom. eos *r* omnes μ^1 fort. bell. *r* 12. adaug. l^3 et ille *C* ('et non ille' *d*) at ille Crat. 13. num idem $e\varrho^{23}$ numne idem π non idem $hp\mu,2,rob\varrho^1vg$ profecto non *o* non utique *g* esset *rcb* cur ig. φ 14. ei om. rl^4c quia aetatem st. hp,μ ('etatis') qu. talem st. $\mu^2,2$ qu. st. talem $e\varrho^2$ 15. veh. ad serm. φ 16. retineat hp^1 reddit tol^1vo^1 tum ven. $rl^{13}vo^1$ $vc\varrho^{13}\delta$ 17. rationis *r* ratione exspectationis *e* 18. est practio *h* est rat. *r* 19. quod *f* op. esse *h* in vita om. *f* pacto *eLV* 20. pr. eum vo^3 virtute *h* virtutem $l^3\varrho^2\varphi,{}^2ox$, Lamb. virt. pr. *g* rev. virt. *t* reveri π eum qui ϱ^3 fort. sec. $b\delta$ 21. est is *r* 22. servet *t* aeg. *ha*

et is, cui satis nihil potest esse. item: optuma vivendi ratio est eligenda: eam iucundam consuetudo reddet. huius modi sententiae simplices non sunt inprobandae, propterea quod habet brevis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem; set illud quoque probandum est genus sententiae, quod confirmatur subiectione rationis, hoc modo: omnes bene vivendi rationes in virtute sunt conlocandae, propterea quod sola virtus in sua potestate est; omnia praeter eam subiecta sunt sub fortunae dominationem. item: qui fortunis alicuius inducti amicitiam eius secuti sunt, hi simul ac fortuna dilapsa est, devolant omnes, quom enim recessit ea res, quae fuit consuetudinis causa, nihil superest, qua re possint in amicitia teneri. sunt item sententiae, quae dupliciter ecferuntur; hoc modo sine ratione: errant, qui in prosperis rebus omnis inpetus fortunae se putant fugisse; sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus advorsos reformidant.
25 cum ratione, hoc pacto: qui adulescentium peccatis ignosci putant oportere, falluntur, propterea quod aetas illa non est inpedimento bonis studiis; at hi sapienter faciunt, qui adulescentis maxume castigant, ut, quibus virtutibus omnem vitam tueri possint, eas in aetate maturissuma velint conparare. sententias interponi rare convenit, ut rei actores, non vivendi praeceptores esse videamur: quom ita interponentur, mul-

1. satis nil. *hepπk*,2,$trb\varrho^{123}g\varphi$ nichil satis μ^2 non satis μ^1 . esse pot. $o\varrho^3$ obt. μ 2. eam om. μ^1 ea quae iuc. *h* iocund. *eπ acb* iocundissimam l^3 4. habent breves expositiones — indigent *h* 6. q. non infirm. subiectionis *h* firmatur *b* rat. om. *t* 8. praeter ea *hπ* 9. fortuna *h* dominatione $ep^2\pi\mu a o\varphi b L v o^{12} P g$ dom. fort. *t* 10. ind. am. fort. al. eiūs consec. *e* fort. alic. ē ind. *b* (sic) ii *o* his *π* simulac ut *μ* 11. delapsa $\mu a^2 ro\varphi cb$ evol. *φ* discessit *h* 12. possit *r* 13. retineri $o\varphi vo^2$, Lamb. 14. referuntur *e* eff. sine ratione et cum rat. a^2,vo^2(alt. m.),pal.[13] eff. aut cum rat. aut sine rat. l^3 eff. hoc modo aut sine r. aut c. r. sine rat. *c* effer. hoc modo sine ratione hoc pacto. errant qui in pr. *π* (sic not.) in propriis *π* 15. reb. prosp. *g* omnis *hp* re put. *h* put. se *φ* effug. ϱ^3, Lamb. 16. causis *h* causas $e\mu^1,a^1$ adversas *e* formidant *r* 17. quid adol. *h* quid adul. *π* 18. put. ign. *roφ*,3 non op. $bvo^3\varrho^1$ pr. quia *robδ* illa est $m,c\varrho^1$(pr. m.) 19. artibus vel stud. *r* adul. $\pi o\varrho^2$ 20. castigabant qu. *h* omnem t. vit. Prisc. III, 3, (606, 15) 21. possunt l^2vo^3 eos *ft* 22. rare *pπt* conv. raro *φ* auctores $h\varrho^2$ $\delta g,{}^4O,v$ (ant.) inuiundi *b* (sic) 23. esse vid. *oφg* interponantur a^1

tum adferent ornamenti et necesse est animo conprobet *eam* tacitus auditor, quom ad causam videat adcommodari rem certam ex vita et moribus sumptam.

contrarium idem fere est, quod contentio. Contrarium est, XVIII
quod ex rebus divorsis duabus alteram breviter et facile confirmat, hoc pacto: nam qui suis rationibus inimicus fuerit semper, eum quo modo alienis rebus amicum fore speres? item: nam quem in amicitia perfidiosum cognoveris, eum qua re putes inimicitias cum fide retinere posse? aut qui privatus intolerabili superbia fuerit, eum commodum et cognoscentem sui fore in potestate qui speres? et qui in sermonibus et conventu amicorum verum dixerit numquam, eum sibi in contionibus credas a mendacio temperaturum? item: quos ex

---

1. adferant (e suprascr.) μ afferrent *a* differrent *b* adferentur tamen necesse *h* orn. aff. *r* et necesse est animo comprobet eam $et\varphi$ nec. e. a. c. eam *h* ('animi') $p^1\pi\mu^2$,2(a^1),*rog* nec. e. et a. e. eam p^2 nec. e. enim an. c. eam a^2 nec. e. enim e. eam $\mu^1 mdl^{24} vo^1$ nec. e. enim probet eam $b\delta vo^3$ nam et nec. e. an. compr. eam ϱ^2 nam et n. e. ut an. eam compr. vo^2 nam nec. ut an. c. eam *co*, Lamb. ('ut' om.) nam n. e. an. c. eam ϱ^1 nam est an. c. eam *v* 2. aud. tac. 2,*tg* ad om. *b* 4. quod contr. idem fere est quod contentio *e* (rubr. script.) contr. id. f. quod cont. est *c* contr. fere est idem q. cont. 2,*t* contr. f. id. e. q. cont. *rg* contr. f. id. e. q. cont. $\varrho^1\delta$ idem f. contr. est q. cont. ϱ^2 contr. — cont. om. λ quod cont. contr. est om. φ 5. alt. rem et brev. facile vo^3 6. modo $l^3 vo^3$ fautoribus vo^1 erit *a* (corr. ead. m.) 8. que in amicitiam πb perfidiosam *h* ea *h* 9. putas $ol^{34} v\varrho^2$ inimicicіam *g* in inimic. *e* (sic) cum fide retinere posse *eo* e. f. tenere posse gr^1,^1ox,φ c. f. reposse $p^1 f$ c. f. reposcere p^2 confidere posse *h* eum f. habere posse ς ($\mu^2 acp^3$) aut om. *o* 10. intoll. μa intolerabilis *e* cum comm. *h* eum commodum et cognoscentem sui fore in potestate qui speres? $ek^1 a^2 \varkappa rol^3 vo^{13} \varrho^{12} v$,3, Lamb. *g* (om. 'fore') eum comm. e. c. scire in pot. (om. 'qui speres') $h\pi\mu^1$,*p*('fore' corr.)vo^2 cum c. e. c. sui videre in pot. a^1 ('videri') *f*,*e* (om. 'sui') eum quomodo cogn. se videre poteris in pot. $mtdl^{14}$,k^2 ('se pot. vid.') 11. quid speras *v* qui sp. in pot. ϱ^2 et qui in serm. *C* Fo.: aut qui in serm. et in conv. *e* 12. verum dix. nunquam 1(μ^1),$a^1 b$ non verum dix. $\pi\mu^2 ft$ verum non dix. unquam $a^2 vo^3 \varrho^2 vo\varphi g$ verum non dix. mrl^{12} eum sibi μ numquid eum $rl^2 c$, Lamb. sibi om. $rcb\varrho^1\delta dl^{24}$ in cont. a mend. credis temp. *e* in cont. a mend. temp. $hp^1\mu^1$ in cont. credas a mend. temp. $\mu^2 a^1 \varphi$ putes in cont. a mend. temp. $dl^{24} bv$ 13. contentionibus $t\varrho^{123}$ mendatio *hab* quod μ^1 ex colimus deiecibus *h* e coll. $r\varrho^2\delta$

collibus deiecimus, cum his in campo metuimus dimicare? qui quom plures erant, paucis nobis exaequari non poterant, hi postquam pauciores sunt, metuimus, ne sint superiores? 26 hoc exornationis genus breviter et continuatis verbis perfectum debet esse, et quom commodum est auditu propter brevem et apsolutam conclusionem, tum vero vehementer, id quod opus est oratori, conprobat contraria re et ex eo, quod dubium non est, expedit illud, quod est dubium, ut aut dilui non possit aut multo difficillume possit.

XIX Membrum orationis appellatur res breviter apsoluta sine totius sententiae demonstratione, quae denuo alio membro orationis excipitur, hoc pacto: et inimico proderas — id est unum, quod appellamus membrum; deinde hoc excipiatur oportet altero: et amicum laedebas. ex duobus membris solis haec exornatio potest constare, set commodissuma et apsolutissuma est, quae ex tribus constat, hoc pacto: et inimico proderas et amicum laedebas et tibi non consulebas. item: nec rei puplicae consuluisti nec amicis profuisti nec inimicis restitisti.

Articulus dicitur, quom singula verba intervallis distin-

1. his **1,2,**$t\varrho^1g$**,3** eis φ 2. paucis nobis exaequari non pot. $ep\mu^2\varrho^2$ pauc. nob. ex se non pot. *h* exaequ. nob. n. p. pauc. *r* pares nobis esse n. pot. μ^1,ϱ^1(alt. m.)$b\delta$ pares e. nob. n. pot. l^2vo^{13} par. nob. n. e. pot. ϱ^3 pares paucis nob. n. e. pot. c,φ ('nob. pauc. e. n. pot.') pares nobis exeq. n. pot. ϱ^1(pr. m.) potuerant ϱ^2 3. pauciores facti *o* metuemus $t\varrho^2\varphi$ 4. orationis genus *C* exorn. gen. Crat. brevibus $tvo^3\varrho^2$, Lamb. et ex cont. *r* 5. esse deb. *h* et om. hrl^3 cum om. *f* ut comm. *h* ut cum comm. $p\pi\mu l^{124}vo^{13}vcg$ et tum comm. $eto\varphi\varrho^2$ tum c. l^3 7. id veh. *g* est om. *g* oratorio $h\pi$ contrarias res $erbl^{123}vo^{13}$ contraria res δ rem contrariam φ contr. ex re ϱ^2 et om. *frv* 8. dubio *h* exp. id. vo^3 dub. est φ 9. aut om. $h\pi\mu o$ non posset *e* difficilius *g* 10. or. res app. res μ^1 oratio app. res μ^2a^1 11. quod l^4vo^3 alio om. π uno alt. vo^3 12. rationis *e* explicitur hp^1 explicatur $\pi\mu a^1r^1\varrho^3$ explicabitur *t* hoc pacto Rufin. ed. Or. 194. hoc modo ς 13. unum om. *g* appellamus **1,**$g\varphi,dl^4$ ('apell.'), Rufin. l. c. appellatur ς deinde exc. *t* exc. op. altero μ^1p^2, Rufin. alio exc. op. *g* exc. op. aliter hp^1 exc. op. ab altero ς ('exc. ab a. op.' ϱ^{13}) 14. et om. $h\varrho^2$ inimicum $a^2\varrho^2$ ex om. δ ex duobus om. $\varrho^{123}v$ membris solis, Rufin. Lamb. membris *r* membr. suis ς 15. haec om. *h* potes *b* atque abs. *r* 16. modo *g* 17. et tibi **1,2**(a^1) et tibi ipsi ς (a^2) 18. nec amicis prof. *a* (superse. minut. lit.) prof. nec inim. om. *f* 20. distinguantur **1,**ab

guontur caesa oratione hoc modo: acrimonia voce voltu advorsarios perterruisti. item: inimicos invidia iniuriis potentia perfidia sustulisti. inter huius generis et illius superioris vehementiam hoc interest: illud tardius et rarius venit, hoc crebrius et celerius pervenit; itaque in illo genere ex remotione brachii et contortione dexterae gladium ad corpus adferri, in hoc *autem* crebro et celeri volnere corpus consauciari videtur.

Continuatio est densa frequentatio verborum cum apso- 27
lutione sententiarum. ea utemur commodissume tripertito: in sententia in contrario in conclusione. in sententia hoc pacto: ei non multum potest obesse fortuna, qui sibi firmius in virtute quam in casu praesidium conlocavit. in contrario hoc modo: nam si qui spei non multum conlocarit in casu, quid est, quod ei magnopere casus obesse possit? in conclusione hoc pacto: quodsi in eos plurumum fortuna potest, qui suas rationes omnis in casum contulerunt, non sunt omnia conmittenda fortunae, ne magnam nimis in nos habeat dominationem. in his tribus generibus ad continuationis vim adeo frequentatio necessaria est, ut infirma facultas oratoris videatur, nisi sententiam et contrarium et conclusionem frequentibus ecferat verbis; set alias quoque non numquam non

---

1. hoc modo om. e^1 huiusmodi π voltu ϱ^3 advers. om. $he^1\mu$ 2. invidia om. *tc* iniuria $vo^2\varrho^2$ coniuria l^1 3. in huius gen. *h* illius om. l^2 vehementiae h^2 4. quod illud $al^{12}\varphi VP$ ac rar. *o* venit om. $o\varphi$ 5. provenit *t* venit $o\varphi$ ita h^1 6. contortione a^2rob dl^4,ϱ^1(alt. m.)δg^2 ('tortione' g^1), Lamb. contors. $l^2vo^1c\varrho^{23}$ concurs. *v* contentione 1,2(a^1),$tl^{13}vo^{23},\varrho^1$(pr. m.) gladinm *e* gladius ϛ afferre *f* 7. autem om. *g* corp. vuln. *e* 9. est et dens. *h* densa et continens r,l^1(alt. m.)$vo^{13}\varphi c\varrho^2v$,3 densa cont. a^2 verb. freq. φ 10. utimur φ commodissima *a* tripertita a^1 tripartite *v* 11. in conversione $h\pi$ inclusione *f* modo $g\varrho^2$ 12. mult. non $c\varphi$ ob. pot. *r* 14. pacto *g* si qui 1,(μ^2),2,*g* si quis pie μ^1 collocaret *hf* 15. magno opere $\varrho^2\delta$ inclusione *f* 16. fort. pl. $o\varrho^1$ 17. in casu *f* in casus *r* intulerunt $\mu^1\varphi$ intulerint $\delta,^5O$ contulerint $o\varrho^{23}$ 18. nec $h\pi$ nim. mag. *o*, Lamb. in eos μ^1b in nobis $e\varphi$ 20. frequentatione *h* nec. est $hep\pi ftvog$ est nec. ϛ oratoris $a^2ogv\varrho^2v$,3 orationis 1,2(a^1),$trdl^{24}vo^3c,\varrho^1$(pr. m.) 21. contrariam concl. $h\pi$. 22. efferat $vo^3\varrho^{23}\delta$ afferat rdl^4 effert *v* offerat ϛ verbis sed al. 1,2,$to\varphi rdl^4vo^2,\varrho^1$ (pr. m.)$^{23}\delta g$ verb. sed et al. ϛ

alienum est, tametsi necesse non est, eloqui res aliquas per huius modi continuationes.

XX Conpar appellatur, quod habet in se membra orationis, de quibus ante diximus, quae constant ex pari fere numero syllabarum. hoc non dinumeratione nostra fiet — nam id quidem puerile est — set tantum adferet usus et exercitatio facultatis, ut animi quodam sensu par membrum superiori referre possimus, hoc modo: in proelio mortem parens oppetebat, domi filius nuptias conparabat, haec omnia graves casus administrabant. item: alii fortuna dedit felicitatem,
28 huic industria virtutem conparavit. in hoc genere saepe fieri potest, ut non plane par numerus sit syllabarum et tamen esse videatur, si una aut etiam altera syllaba est alterutrum brevius, quom in altero plures, in altero longior aut longiores plenior aut pleniores syllabae erunt, ut longitudo aut plenitudo harum multitudinem alterius adsequatur et exaequet.

Similiter cadens exornatio appellatur, quom in eadem constructione verborum duo aut plura sunt verba, quae similiter

1. eloquiorum al. *h* res alias *f* 3. membrntionis *μ* (corr. ead. m.) 4. antea *μ* constant $h\mu^2 a^3 \varphi d l^4 \varrho^2 g$ coustat $2(a^1)$,$r l^2 v$ constent $e\mu^1 l^{13} V b \varrho^{13} \delta$, Lamb. constet $p\pi a^2$ fere pari *π* 5. sill. *hπμcg* dinumeratione nostra fiet $p f v o^2$, Lamb. din. f. nost. *δ* denum. nost. fiet $g r^{12} h e \pi a b L v o^{13}$ den. f. nost. ϱ^1 de eu. f. nost. ϱ^2 de eu. n. fiet. *tr* de num. n. fiet *cv* eu. n. fiet. o de n. en. fiet *φ* 6. est om. $d l^4$ sed tamen $o\varrho^{23}$ adferret *h* affert *o*, Lamb. 7. fac. et exerc. *hf* an. et quod. *r* 8. referri *r* possumus *h* prael. *h* pares *h* parens $e x l^4 v o^2 \varrho^2 v$ pater *ϛ* obpet. *hμ* optabat t^1 appet. ϱ^1(alt. m.)$^3 v$ 9. gravis *he* 10. ammin. *ecbg* demonstr. l^4 alia *μ* aliis $\pi l^4 v o^3$ illi $v o^1 o \varrho^1$,3 Lamb. fel. fort. ded. $a b \varrho^1 \delta o \varphi$ fel. ded. fort. *c* facilit. $v o^3$ Pith. 11. hic l^3 12. plene *t* num. sit *heacog* sit num *ϛ* sill. *cg* 13. esse videtur $v \varrho^3$ sill. aut etiam alt. *c* alt. etiam *ftg* est om. $t g^1$ Fo.: erit alterutrum brev. $e t r l^{13} \varrho^3$ alt. membrum br. ϱ^2 alterumutrum br. ϱ^1(alt. m.) alterum br. *pπμabcg*, Lamb. altera br. *h* alterix br. *f* altero br. *δ* alterum membrum br. $o \varphi v o^3$ 14. brevis *e* brevius sit $v o^3$ br. cum in altero longior ϱ^2 br. aut, si in alt. long. *π* br. aut si, cum in altero plures sunt, in alt. longior — erunt *ϛ* ('altera' *h* 'cum alt.' a^1 'aut s. c. i. alt.' om. ϱ^1 'sint' $g \varrho^3$) Sc.: brevius quom in altero plures, in altero longior — erunt 16. aut plen. om. *f* plenit. aut add. a^2 ut long. har. a^1 alt. *h* mult. *φ* 18. apell. *h* in ea const. 1('aen' *h*),2,(a^1)

isdem casibus ecferuntur, hoc modo: hominem laudem egentem virtutis, abundantem felicitatis? item: huic omnis in pecunia spes est, a sapientia est animus remotus: diligentia conparat divitias, neglegentia corrumpit animum, et tamen, quom ita vivit, neminem prae se ducit hominem.

Similiter desinens est, quom, tametsi casus non insunt in verbis, tamen similes exitus sunt, hoc pacto: turpiter audes facere, nequiter studes dicere; vivis invidiose, delinquis studiose, loqueris odiose. item: audaciter territas, humiliter placas. haec duo genera, quorum alterum in exitus verborum, alterum in casus similitudine vorsatur, inter se vehementer conveniunt et ea re qui his bene utuntur, plerumque simul ea conlocant in isdem partibus orationis. id hoc modo facere oportet: perditissuma ratio est amorem petere, pudorem fugere; diligere formam, neglegere famam. hic et ea verba, quae casus habent, ad casus similis, et illa, quae non habent, ad similis exitus veniunt.

Adnominatio est, quom ad idem verbum *aut ad idem no-* XXI 29
men acceditur cum mutatione unius aut plurium literarum, ut

---

1. isdem *heπft* hisdem *pµabδgφc*ϱ^{2} eisdem ϱ^{3} efferuntur *h*,2,*dl*^{34} *vo*^{2}*bδ* aff. *vo*^{13} Pith. efferantur ς laudem *hpπµ*^{1},*a*^{1} ('vel laudas' *a*^{2}) laudas ς ('laudis' *e* 'laudare' *b*) et gentem *r* 2. habund. *µacb* habentem *f* huiun *f* cuius *tv*ϱ^{23}, Lamb. omnis om. *h* 3. est a sap. anim. eius remot. *l*^{3} est eius a s. om. e. an. rem. Pith. est om. *o* conparet *h* comparet *π* 5. posse ducit *µ*^{1} 6. non insunt verbis *ea*^{2}*ol*^{3}*vo*^{1}*c*,^{3} non sunt in verb. *l*^{1}*vo*^{3} 7. tam. exsimiles sunt *h* existunt *g* modo *tg* 8. nequid inter *h* audes *t* si vivit inv. delinquit *h* 9. furiose loq. *g* audaciter *hep*^{1}*π*,2,*tdl*^{34} audaciter *a* audacter ς (*p*^{2}) 10. in exitu verborum *eg* in exitus ς ('exitu' *π*) Sc.: in exitus verborum 11. casus similitudine *πedl*^{14}*V*ϱ^{12}*vg*,3 casus similiter *h* casu similiter *pµ*,2 *trcφ* 12. et hae res *h* et eas res *pµ*^{2},2(*a*^{1}) et ea res *π* ea res *µ*^{1} qui his *µ*^{2},2,*rol*^{134}*vo*^{23}ϱ^{12}*v*,3 ('hiis' ϱ^{3}) qui eis *g* quivis *hp*^{1} qui solis *π* quibus *et* qui *p*^{2}*µ*^{1} his qui *vo*^{1}*c* 13. simul . . conl. *p* simul ea conl. *µ*^{2} (add. 'ea') eas *π* isdem *hef* hisdem *pπµatcg* eisdem *oφb* 14. modo *heπog* pacto ς oratio *µ*^{2}*t* 16. vel cas. sim. *h*,2(*a*^{1}) et ea quae *E* ante Lamb. 18. adnotatio *µ*^{2},2(*a*^{1}),*t* pronom. *c* adnom. *kµ*^{1}*d*ϱ^{2} agnom. *φ* verb. aut ϱ^{1}*δ* verbum et (ut) *e* (ead. m.) verb. et ς ad idem nomen *πeat*ϱ^{2} nomen ς ('nomina', *hπ*) 19. acceditur commutatione unius literae aut literarum 2 ('sillabarum' suprasc. *a*) acc. cummutatione vel unius aut lit. *p*^{1} acc. commutatione volumus aut lit. *h* acc. comm. unius lit. aut l. vel sillabarum *δ* comm. unius l. a. l. vel sill. acceditur ϱ^{2} acc. comm.

ad res dissimiles similia verba adcommodentur. ea multis et variis rationibus conficitur: attenuatione et conplexione eiusdem literae sic: hic, qui se magnifice iactat atque ostentat, venit ante, quam Romam venit; et ex contrario: hic, quos homines alea vincit, eos ferro statim vincit; productione eiusdem literae hoc modo: hunc avium dulcedo ducit ad avium; brevitate eiusdem literae hoc modo: hic tametsi videtur esse honoris cupidus, tamen non tantum curiam diligit, quantum Curiam; addendis literis hoc pacto: hic sibi posset temperare, nisi amori mallet optemperare; demendis literis sic: si lenones vitasset tamquam leones, vitae tradidisset se; transferendis literis sic: videte, iudices, utrum homini navo an

---

vocum unius litterae aut syllabarum l^2 acc. c. voc. aut literarum vo^3 acc. comm. vel adiectione unius l. a. lit. *cc,g* ('vel sillabarum' add.) acc. comm. vel additione u. l. a. lit. $p^2\mu tdl^{1\,34}\varrho^3,\varrho^1$ (add. 'sillabe aut sillabarum') Lamb. acc. comm. vel add. unius aut litt. π acc. cum mutatione vel aditione (suprasc. 'demptione') u. l. a. lit. vo^2 acc. cum mut. vel addicione un. l. vel litt. sillabe vel sill. *v* acc. comm. vel adiectione vel subtractione un. l. a. l. sill. a. sill. $o\varphi$ Sc.: c u m m u t. u n i u s a u t p l u r i u m l i t e r a r u m ut $a^2o\varphi\varrho^2b\delta$ ita ut ϱ^3 ut ita *v* aut $ϛ$

1. diusim. $h\pi$ accommodentur $ov\varphi$,3 accommodantur $ϛ$ et veris μ^1 2. aut att. $col^1vo^{13}b\varrho^3$ ut att. *v* aut ten. $\pi l^2\delta$ adtenuationibus vo^2 et compl. μ^1 vel compl. *g* aut compl. $ϛ$ unius lit. *g* 3. sit π magnificet iactat $h,^2(a^1)$ iactat magnifice *t* magn. ost. et iact. vo^3 magnificat i. ost. $\varkappa$ 4. venit antequam dl^4 venit ad te quam hp^1 ven. a te antequam $c\varrho^3v\delta\varphi$ ven. ad te antequam $ep^2\pi\mu^1a^2b\varrho^1,^4O$ venita a t. ant. *f* veniat ad te ant. μ^2f^2,a ('a te veniit antequam' mg.) veniit ante ad te quam r^1, Lamb. veniit a te antequam r^2 ad te veniit anteq. ϱ^2 a te ven. ant. *g* R. venita f^1r R. veniat $\mu^2a^1f^2t\varrho^1$ R. veniit ϱ^2 R. ivit l^3 et ex contr. *h* et extrario $p^1\pi$ et e contr. $er\varrho^{23}g$ ex contr. $ϛ$ (om. 'et ex contr.' l^3) contr. sic *eo* sic quos $r\varrho^{23}v,^2ox$, Lamb. quoniam hom. *c* 5. vincit πe, Lamb. vicit $ϛ$ st. ferro $\mu o\varrho^1g$,3 vinciit *c*, Lamb. vicit π et prod. *c* per productionem $p\mu$ 6. hoc modo — lit. hoc modo om. $hp\pi,2,\varrho^2v$ av. dulc. hominem d. ad av. φ ad damnum *e,b* ('dampn.') ad damnum avium ϱ^3 7. literae sic $evo^2v\varphi$ literae ϱ^{13} tam vid. μ^1 esse om. $efol^2,\varrho^1$(pr. m.)3 8. tamen tantum non $p\mu tr$ tantum tamen *h* non tamen ϱ^3 non tam. *o* quam Cur. *o* 9. Curiam *oc*,3 Cur. meretricem $ϛ$ Fo.: p r o d u c t i o n e e t b r e v i t a t e e i u s d e m l. h o c m o d o: h u n c — a v i u m. e x c o n t r a r i o: h i c t a m e t s i adt. *h* si posset $h\varrho^{23}$ 10. amorem h^1 vellet *g* opt. ϱ^1 dem. nunc lit. $hep^1\pi a^1dl^4vo^{13}b\delta$ sic leonibus vitam tradidisse seu *h* sic leonibus vitae tradidisse se p^1 sic si lenones vitasset vitae tradidisset se μ^1,π (om. 'si') sic si lecciones v. v. t. se μ^2,2 ('lect.') 11. tamq. leones vit. v. se tr. $\varphi c\varrho^1$, Lamb. se trad. $a\varrho^{13}v$ 12.

vano eredere malitis; *item: nolo esse laudator, ne videar*
adulator; conmutandis hoc modo: deligere oportet, quem
velis diligere. haec sunt adnominationes, quae in literarum
brevi conmutatione aut productione aut transiectione aut ali-
quo huius modi genere vorsantur. sunt autem aliae, quae XXII 30
non habent tam propinquam verbis similitudinem et tamen
dissimiles non sunt: quibus de generibus unum est huius
modi: quid veniam, qui sim, *qua re veniam*, quem insimulem,
cui prosim, quae postulem, brevi cognoscetis. nam hic est
in quibusdam verbis quaedam similitudo non tam adfectata,
quam illae superiores, set tamen adhibenda non numquam.
alterum genus huius modi: demus operam, Quirites, ne om-
nino patres conscripti circumscripti putentur. haec adnomi-
natio accedit magis ad similitudinem, quam superior, set
minus, quam illae superiores, propterea quod non solum ad-
ditae, set uno tempore demptae quoque literae sunt. ter-
tium genus est, quod vorsatur in casuum conmutatione aut
unius aut plurium nominum: unius nominis hoc modo: 31
Alexander Macedo summo labore animum ad virtutem a pu-
eritia conformavit; Alexandri virtutes per orbem terrae cum
laude et gloria volgatae sunt; Alexandrum omnes ma-
xume metuerant, idem plurumum dilexerunt; Alexandro si

---

homines *h* navo *h*$p\mu^2$*a* gnavo $v\delta$ grano μ^1 ignavo *ed* an vano om. 1,2(a^1) 1. velitis cg^1 item: nolo e. l. n. v. ad. add. $o\varphi$,Crat.,*r* (ante 'videte indices' et om. 'item') 2. paoto ϱ^2 dilig. $\pi\varrho^{12}$ quem velis diligere 1,('del.' π),*tLVP* quam velis dil. *o* quem vis dil. *c* qu. velit dil. *b*, ϱ^1(pr. m.) a quo velis diligier p^2,2(a^1),*g* a q. v. diligi *r* 3. haec sunt adnom. μ^1 hac sunt adnotationes μ^2,a^1 hae adnot. sunt *f* hae admonitiones sunt *t* hee sunt agnominat. $\varrho^3 v$ in om. $\varrho^{23}v\delta$ 4. comm. brev. $c\varphi$ tral. $l^4\varrho^2$ 5. huiuscem. vo^3 6. prop. verb. 1,2(a^1),$tvo^{12}l^3c^1$ prop. verbi l^3 propinquis verbis *t* prop. in verb. ς tam. π 7. eiusm. *h* 8. qui ven. *t* quo ven. Pith. quis ven. φ insimilem $a^1\varrho^{123}$ 9. quae post. 1,$b\varrho^1$ quid post. *g* quem post. ς postules *h* 10. effecta *h* affectanda ς Sc.: adfectata 11. adib. *b* 12. gen. superioris *h* est huiusm. $o\varrho^{13}v\delta$ hui. est φ dicemus op. *h* P. C. omnino *o* 13. conscripti om. $hep^1\pi a^1f$ adnom. π adnot. μ^2,2(a^1),*t* 15. illa sup. $\varrho^1\delta$ superiores illae *o* 16. litt. quoq. φ 17. est om. *c* in casu *h* mutatione ϱ^{23} 18. plurimorum *t* 19. lab. summo *t* ad virtutes fl^1og, Lamb. 20. conformavit *pd* formavit *v* confirm. ς 21. laude et om. $\varrho^{23}v$ gloriate sunt *h* gloria sunt $ep\mu$,2(pal. 46 gembl),*c* gloria vulgatae sunt $a^2f^2to\varphi rLvo^{13}b\varrho^{23}$ gl. divulg. sunt *g* gl. pervulg. sunt $\varrho^1\delta$ gl. sunt perv. vo^2 Alexandrum — di-

vita data longior esset, Oceanum manus Macedonum transvolasset. varie hic unum nomen in conmutatione casuum volutatum est; plura nomina casibus conmutatis hoc modo facient adnominationem: Ti. Gracchum rem puplicam administrantem prohibuit mali civis scelus et indigna nex diutius in eo conmorari; C. Graccho similiter occisio est oblata, quae virum rei puplicae amantissumum subito de sinu civitatis eripuit; Saturninum fide captum malorum perfidia et scelus vita privavit; tuus, o Druse, sanguis domesticos parietes et voltum parentis aspersit; Sulpicio qui paulo ante omnia conce-

---

lexerunt. Alexandro — transvolasset $1,ft\varphi\varrho^{123}$ Alexandro — transvolasset. Alexandrum — dilexerunt ς omnes *eμc* omnes ut ς 22. metuerant 1,2,*cφ* $h\varrho^{13}g$ timuerunt *o* metuerunt ς idem *he* idem om. l^3 item ς dilexerant *gb*

1. longior data *robg* Oceanum manus Macedonum transvolasset $tpai^{23},dl^4,\varphi$ ('Mac. man.') trans Oc. Mac. transv. $1,2(a^1),b\delta,c$ ('volasset') transvolasset Oc. Mac. a^2 tr. Oc. Macedoninm transv. *r* Oc. fama Mac. transv. vo^3,pai^5 Oc. gloria Mac. transv. *v*, Lamb. 2. hoc un. dl^4 nom. un. $obg\varrho^3$ commutationem *hp* 3. plurima $\mu^2,2(a^1),tg$ comput. *h* 4. faciunt *h* nominatione *h* adnotationem $\mu^2,2(a^1)$ amministrationem *b* Tyberium *e* nmm. *ec* 5. proh. maliciolus indigne *x* prohibuit m. galliciolus indiguam et diutius *e* proh. marcus malliciolus indigna diut. ϱ^1 (pr. m.) proh. m. mailiciolus indigne diut. $\varrho^3\delta$ m. moliciosus ind. diut. ϱ^2 (om. 'prohibuit') proh. marcus mailioius ind. diuc. *c* prohibui indignã ex. *h* prohibuit indigu....diut. p^1 proh. indigunm diut. *π* proh. indigne diut. *μf,a* ('prohibui vel t.' a^1 'nex' add. a^2) proh. indigna nex diut. p^3r,t ('nec'),ϱ^1(alt. m. 'indigne'),*φbg* Sc.: prohibuit mali civis scelus et indigna nex diutius in eo *heμ* in ea ς 6. gaio *hpμfc* G. $e\varrho^1v$ gracco *hfb* graeco ϱ^1 cracco *t* 6. commod. *h* simili $hp\pi\mu^1$ similiter om. *eb* est occisio obl. *c* occiso est obl. hp^1 occ. est abl. $\pi\mu^1p^2$ occisio est obl. *r* occ. obl. est a^2,ϱ^1(alt. m.) occiso ablata est r. p. $2,l^{13}c\varrho^3$ occiso ablata respre (supersc. 'publice') μ^2 occiso est abl. respublica *v* occasio abl. est vo^2(alt. m.) occisi obl. est ϱ^1(pr. m.) quae virum reipubl. amantissimum era^2b quae virtutis amantissimum $hp\pi\mu,2(a^1)$ quae virum virtutis amantissimum *v* qui virtutis amantissimus $tcl^{13}vo^2\varrho^3$ 7. de sinu civ. $era^2o\varphi bg$ de sinu iis ϱ^1(sic) divinum civ. *hpπμf* dominat civ. ('dom.' in ras. et sic not.) a^1 dñatum civ. *t* dominatum civ. $\varrho^{23},{}^4O$ dominatum de sinu civitati *c* de medio civ. *v* subito om. *φ* 8. saturnum $c\varrho^{13}$ saturnium *bg* maiorum *r* maiorum natu $t\varphi^2l^3vo^{13}g,3$ maiorum natu a^2 (supersc. 'natu') perf. scelus h,p('celus')dl^{34},ϱ^1(pr. m.) perfidiae sc. $\mu,2,g$ perfidia per scelus $erV\varrho^1$(alt. m.)$^2v\varphi^1$,3,Lamb. perf. et per scel. *t* perfidia et scelus Schütz. 9. sanguinis *a* (sic) parietes *C* penates coni. Oudend. vultu *e* 10 aspersit *e* supplicio 1 sulpicium ϱ^{12} qui *hep* cui ς(*μ*)

debant, eum brevi spatio non modo vivere, set etiam sepeliri prohibuerunt. haec tria proxuma genera exornationum, 32
quorum unum in similiter cadentibus, alterum in similiter desinentibus verbis, tertium in adnominationibus positum est, perraro sumenda sunt, quom in veritate dicimus, propterea quod non haec videntur reperiri posse sine elaboratione et sumptione operae; eius modi autem studia ad delectationem XXIII
quam ad veritatem videntur adcommodatiora; qua re fides et gravitas et severitas oratoria minuitur his exornationibus frequenter conlocatis et non modo tollitur auctoritas dicendi, set offenditur quoque in eius modi oratione, propterea quod est in his lepos et festivitas, non dignitas neque pulcritudo. qua re quae sunt ampla et pulcra, diu placere possunt; quae lepida sunt et concinna, cito satietate adficiunt aurium sensum fastidiosissumum. quo modo igitur, si crebro his generibus utemur, puerili videbimur elocutione delectari, item, si raro interseremus has exornationes et in causa tota varie dispergemus, commode luminibus distinctis inlustrabimus orationem.

Subiectio est, quom interrogamus advorsarios aut quae- 33
rimus ipsi a nobis, quid ab illis aut quid contra nos dici possit, deinde subicimus id, quod oportet dici *aut non oportet*,

---

1. cum br. *e* sepelire *he*,2(a^1),vo^3 saepelire p^1 2. prox. gen. 1,2,*torg* gen. prox. ς 3. cad. verbis $r\varrho^2$ 4. verbis om. ϱ^2 adnotationibus f^2 atnom. *μ* 5. dicimus *heptr* dicemus aliquid $\varrho^1\delta$ al. dicem. *c* 6. quia $o\varphi\varrho^{13}$ reperiri — videntur om. *hpπμ*,2(a^1) laboratione $c\varrho^2\varphi$ labore dl^4,ϱ^1(pr. m.) 7. sumptione etl^3,a^2g,3 cum sump. *v* cum susp. vo^1 consumptione $\varphi c\varrho^{12}$,Lamb. op. assuml. vo^3 huiusm. $c\varrho^1$ 8. vid. magis accommodari l^3 acc. vid. *r* 10. collntis rl^{34} et om. $\varrho^{23}v$ tolletur *e* 11. in om. dl^4 or. auditor $\varrho^3 v$ quia est ϱ^3 12. in iis *o* in eis ϱ^1 pulcr. *he* 13. quare om. *f* adque puichra *μ* atque pulch. *φ* pulcra $hv\varrho^2$ possiul *b* 14. lepida suul $p^2\pi$ lepides *h* lepidis p^1 lepidi μ^1 lepida ς atque conc. dl^4 concinnae *h* ila sat. *h* off. *π* 15. fastidiosum *t* quom ergo *b* crebre *h* 16. videmur $hp\pi\mu a^1cg$ videamur *f* del. eloc. *oφ* item hpo^1f^2 ('igilur' f^1) ita ς 17. interseremus has exorn. 1,2,*trvg*,ϱ^2 ('rationes') inters. exorn. bas $\varrho^1 o\varphi c$,3 has inl. exorn. ς in c. tuta $h\pi\mu^1$ in tota causa $c\varrho^1 o\varphi$,3 varie om. *f* 18. disparg. *h* quasi lum. *c* 20. subieccio *μ* 21. ipsi a nobis quid ab illis *cv* ipsi quod ab illis a nobis *b* ipsi quid ab illis ς aut om. h^1 quod contra *f*,Lamb. quid om.

quod aut nobis adiumento futurum sit aut illis offuturum e contrario, hoc modo: quaero igitur, unde iste tam pecuniosus factus sit: amplum patrimonium relictum est? at patris bona venierunt. hereditas aliqua venit? non potest dici, set etiam a necessariis omnibus exheredatus est. praemium aliquod ex lite aut iudicio cepit? non modo id non fecit, set etiam insuper ipse grandi sponsione victus est. ergo si his rationibus locupletatus non est, sicut omnes videtis, aut isti domi nascitur aurum, aut, unde licitum non est, pecunias
XXIV cepit. item: saepe, iudices, animum advorti multos aliqua ex honesta re, quam ne inimici quidem criminari possint, sibi praesidium petere; quorum nihil potest advorsarius facere: nam utrum ad patris virtutem confugiet? at eum vos iurati capite damnastis. an ad suam revortetur vitam? quam aut ubi honeste transactam? nam hic quidem ante oculos vostros quo modo vixerit, scitis omnes. an cognatos suos enumerabit, quibus vos conveniat conmoveri? at hi quidem nulli sunt. amicos proferet? at nemo est, qui sibi non putet turpe istius amicum nominari. item: credo, inimicum si no-

---

ϱ^3 22. dein. *h* subicimus *pμ*,2,*l* dici op. *E* oporteat l^3 aut non oporteat l^3 aut non potest *b*,ϱ^1(pr. m.)^2,^4O

1. quod nobis *c* ut nobis *r* aut nobis *ς* Sc.: quod aut nobis aut illis obf. e contr. $\varrho^1 o\varphi c, v\delta$('offut.') aut off. si idem contr. *h* aut off. sit idem contr. *e* aut off. sit de' contr. $p^1\pi$ aut off. uddē contr. *f* aut off. e contr. $p^2\mu atbdg^2$,^3O,Lamb. aut obf. g^1(cett. om.),^2ox aut vel e contr. obf. ϱ^2 2. quero ergo *b* igitur om. a^1cv iste unde *f* 3. sit factus *π*,3 ad patris *h* an pat. μ^2,2 4. venerunt *μ*,2,$\varrho^2 v$ venierunt sibi *π* haered. *π* obvenit $a^2 o\varphi gbv$, Lamb. 5. exhereditatus 'hp^1,*μ* ('exered.')*cv* est add. μ^2 6. aliquot *μ* coepit *hπa* 7. victus $hep^1\pi f^1 dl^4$ iunctus *μ* vinctus *ς* 8. rat. his *r* 9. pecc. *μc* 10. cepit 1,2(a^1),$rl^{13}vo^3$ ('caep.' *hπ* 'coep.' *μ/l*) accepit *ς* (p^2a^2) si sepe *μ* ipse sepe *φ* animadvertit *p* animum adverti *πf* an. averti *h* animadv. *ς* 11. quid. om. dl^4 13. patres *b* p. eius *C* ('eius' om. *g*) Fo.: parentis vestigium *e* virtutes $l^4\varrho^2$ confugisset *e* ad *h* vos eum *eg* 14. iurati leg. vo^1 revertitur b^1 quam *h* quam vitam $ep^1\pi$ antiquam vitam *ς* Sc.: vitam? quam 15. aut ubi $hep^1\pi$ alicubi *ς*(p^2) hoste hp^1 tractanda μ^1 tractatam *ς* Sc.: transactam non. nam hic qu. vo^1 non equid. l^2 nam hic quod *φ* 16. nostros *b* scitis. Omnes μ^1 ('homines' μ^2,mg.) sc. emineus *h* videtis omn. o at cogn. p^1 ad cogn. *hπ* agnatos $\varrho^1\delta$ 17. nos conv. $o\varrho^{12}\delta$ 18. proferret ha^1b sibi om. $\varrho^1\delta$ 19. ist. unicum *h* ist. tunicum p^1 cedo *g* inimicum om. *f* inim. nocentem pfa^1 inim. innocentem $he\pi\mu dl^{134}V$

centem putabas, in iudicium adduxisti? non: indemnatum necasti. leges, quae id facere prohibent, veritu's? at ne scriptas quidem iudicasti. quom ipse te veteris amicitiae commonefaceret, conmotus es? at nihilo minus, set etiam studiosius occidisti. quid? quom tibi pueri ad pedes volutarentur, misericordia motus es? at eorum patrem crudelissume sepultura quoque prohibuisti. multum inest acrimoniae et 34
gravitatis in hac exornatione, propterea quod quom quaesitum est, quod oporteat, subicitur id non esse factum, qua re facillume fit, ut exaugeatur indignitas negoti. ex eodem genere, ut ad nostram quoque personam referamus subiectionem, sic: nam quid me facere convenit, quom a tanta Gallorum multitudine circumsederer? an dimicarem? at ut cum parva manu tamen prodirem, locum quoque inimicissumum habebamus. sederem in castris? at neque subsidium, quod expectarem, habebam, neque erat, qui vitam produceremus. castra relinquerem? at obsidebamur. vitam militum negle-

---

ϱ^1(pr. m.) quem in innoc. ϱ^1(alt. m.)vo quem in. nocentem $\varrho^2\delta$ in. quem noc. g in. qu. innoc. φ inim. vel in nocentem b (sic) Sc.: inim. si nocentem

1. put. iud. b non indamnatum e nam indemn. $ha^2ol^{34}V,b\delta$ iam indemn. p non iam ind. π enm indemn. f non eum indempn. μ nam eum ind. $t\varphi l^1vg,c\varrho^{13}$ ('indampn.' c 'indempn.' ϱ^{13}),Lamb. eum enim indemn. l^2 2. negasti h lege h num leges dl^4 facere om. cg^1 veritus 1('veritas' h),2(a^1),g es ver. r veritus es ς an ne $hp^1\pi$ ac ne ϱ^1g 3. te om. $h\varrho^1\delta$ 4. commonefacere conatus es ad h motus o sed om. o. studiose r eum necasti o 5. qui h quod f 6. non. at eorum vo^1 ad h at om. l^1,Lamb. 7. sepulturam h est r 8. ex in hac exorn. e (sic corr.) inquisitum l^2 situm f 9. quod op. $e\varrho^2$ quid op. ς subic. $\pi e\mu a$ facile me π 10. augeatur o et eod. f 12. sic $ep\pi\mu^2$ sit μ^1 fit a^1 fit sic $kbvo^{13}g$,Pith. sic fit $l^{23}\varrho^3$ facimus sic l^1 sic fac. $tvo^2\varrho^1\delta$ faciamus sic c sic faciamus $o\varphi\varrho^2$ sic om. h conveniret vo^2,Lamb ex tanta φ 13. circumsedere h circumsederet t circumsederetur $c\delta$ ac dimicare e ut dim. h aut dim. μ^1 Fo.: delendum an ut cum h aut cum μ actum δ ad cum p^1 at cum ς Sc.: at ut cum 14. tam ekf tunc ϱ^3 cum dl^4 tum ς Sc.: tamen prodirem t,Pith. proderemus $hp^1\pi$ prodiremus ς locum — produceremus om. $hp\pi\mu$,2(a^1),tvo^1 munitissimum l^4 15. sederem — habebam om. ϱ^1o 16. exspectabam a (sic) rem habebam c habebamus ς nec e quo gv,Pith. Lamb. vitam militum g,Pith. producerem $erb\varrho^{13}g$,^4O producerent δ 17. an castra tl^1vo^{12} $c\varrho^{123}$ neglegerem a (not. in ras.)

gerem? at *eos* videbar ea accepisse conditione, ut eos, quoad possem, incolumis patriae et parentibus conservarem. hostium conditionem repudiarem? at salus antiquior est militum quam inpedimentorum. huius modi consecuntur identidem subiectiones, ut ex omnibus ostendi videatur, nihil potius, quam quod factum sit, faciundum fuisse.

XXV Gradatio est, in qua non ante ad consequens verbum descenditur, quam ad superius conscensum est, hoc modo: nam quae relicua spes manet libertatis, si illis et quod lubet, licet, et quod licet, possunt, et quod possunt, audent, et quod audent, faciunt, et quod faciunt, vobis molestum non est? item: non sensi hoc et non suasi, neque suasi et non ipse statim facere coepi, neque facere coepi et non perfeci, neque perfeci et non probavi. item: Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria aemulos conparavit. item: inperium Graeciae fuit penes Atheniensis, Atheniensium potiti sunt Spartiatae, Spartiatas superavere Thebani, Thebanos Macedones vicerunt, qui ad inperium Graeciae brevi tempore
35 adiunxerunt Asiam bello subactam. habet in se quendam leporem superioris cuiusque crebra repetitio verbi, quae propria est huius exornationis.

Definitio est, quae rei alicuius proprias amplectitur potestates breviter et apsolute hoc modo: maiestas rei puplicae

---

1. ad eos hu^1 acc. ea cond. *o* ut qu. p. inc. eos patr. *c* 2. incolomis *h* incolomes $\pi\mu a^1 b$ obs. φ 3. ad sal. *h* 4. huiusm. *hg* consec. $ab\varrho^{12}$ 5. extendi *h* videantur *c* 6. fact. est $vo^1\varrho^1 v$,3 faciund. $ep\pi\mu$,2,vo^1 fore vo^3 8. superioris *h* superiores $e\pi$ consensum hp^1tr consc. $e\pi p^2 l^{14}\varrho^{13}$ concessum *c* asc. $bl^{23}V$, Lamb. sit l^3vo^3 9. nam reliquae μ^1 ('quae' add. μ^2) rel. perman. *h* 11. et quod fac. om. *f* nobis ϱ^{23} 12. item cum *b* sensi hos *e* neque suasi om. $b\varrho^{12}g$ et cum ipse *b* et ipse *d* 13. statim om. $ro\,l^{23}vo^3b\varrho^1$ st. ipse *g* fac. stat. 2,ϱ^3 14. africani *h* affr. $c\varrho^3$ virtute *h* virtut. ind. 1,2,$o\varphi gc\varrho^{12}\delta$, ut Quint. IX, 3, 51. ind. virt. ς 15. virt. gloriae gloriae multos *h* imp. egregie 1,2(a^1f^1) imp. egregium f^2tc,ϱ^1(pr. m.)δ 16. apud ath. $ty\varrho^2$, Lamb. atheniensibus $a^2fl^2vo^1\varphi c\varrho^{23}g$ atheniensium imperio l^1(alt. m.)$^4vo^3$ 17. sparc. π superav. *g* thabeni thabenos *h* 18. vic. mac. φ temp. om. *o* 19. addiderunt *o* subiectam *r* habetis 1,2 insequendum $hp\pi\mu t$ 20. superiorem 1,*f* 22. diffinio *h* diffinitio $ao\varphi b\varrho^2vg$ def. mediocris est μ quae om. 2(a^1) qua al. rei pr. amplectimur *c* 23. magest. *h*

est, in qua continetur dignitas et amplitudo civitatis. item: iniuriae sunt, quae aut pulsatione corpus aut convitio auris aut aliqua turpitudine vitam cuiuspiam violant. item: non est ista diligentia, set avaritia, ideo quod diligentia est adcurata conservatio suorum; avaritia iniuriosa appetitio alienorum. item: non est ista fortitudo, set temeritas, propterea quod fortitudo est contemptio laboris et periculi cum ratione utilitatis et conpensatione commodorum, temeritas est cum inconsiderata dolorum perpessione gladiatoria periculorum susceptio. haec ideo commoda putatur exornatio, quod omnem rei cuiuspiam vim et potestatem ita dilucide proponit et breviter explicat, ut neque pluribus verbis oportuisse dici videatur neque brevius potuisse dici putetur.

Transitio vocatur, quae quom ostendit breviter, quid XXVI
dictum sit, proponit item brevi quid sequatur, hoc modo: in parentem cuius modi fuerit, habetis; nunc parens qualis exstiterit, considerate. item: mea in istum beneficia cognovistis; nunc, quo modo iste mihi gratiam rettulerit, accipite. proficit haec aliquantum exornatio ad duas res: nam et quid dixerit conmonet et ad relicuom conparat auditorem.

Correctio est, quae tollit id, quod dictum est, et pro 36
eo id, quod magis idoneum videtur, reponit, hoc pacto:

---

2. pulsione corp. conv. *hπ*   3. vita c. violatur dl^4 4. de av. *π* sed potius *r*   ideo quid *a*   id. quia *b*   5. invariosa *h*   àliorum *hπ*,2(a^1),*tc*   6. non est illa μ^1 ista non est $b\varrho^{23}$ non ista est ϱ^1 set — fort. om. *ov*   7. est contentio μ^1 cont. est 3,$\varphi\varrho^{12}$ ('conceptio' ϱ^1 'susceptio' ϱ^3)   8. et cum contemplatione vo^1 cum om. *δ*   incomm. *φ*   9. dolorum 1,$a\varkappa ro\varphi dl^{14}Vc\varrho^2$,3   laborum ς   perpensione $h\mu^1$ 10. exornatio ē. *h*   quia 3,ϱ^{12}, Lamb.   11. praep. *h*   12. breviter *hpπμ*,2(a^1),$tr\varrho^1\delta$ explicat breviter $a^2b\varrho^{23}g$ br. expl. ς   13. neque lucidius $l^{12}V\varrho^{12}v\delta$ dici put. pot. *oφc*   14. tr. est quae *oφc*   quod dict. *at*   15. ponit *c*   breviter $c\varrho^1\delta$ quod *at*   consequatur a^2t hoc modo pacto vo^3 hoc modo modo $to\varphi l^2g$ in parentem *π*   in patrem p^2atcg in patriam ς(p^1)   16. fuerunt μ^1 fuerit *a* (sic not.) infuerit habebitis *o*   nunc parens qualis 1,2,*t*   nunc in parentes qu. $o\varphi cbl^2\varrho^3g$,ϱ^1(alt. m.)   nunc in patrem qu. l^{34},ϱ^1(pr. m.)   nunc qu. in patr. *δ*   extit. *hμac*   17. in ista ben. *h*   ben. in ist. *g*   cognoscitis *C*   cognovistis Orelli   18. mihi iste $g\varrho^3$ 19. aliquantulum bl^4vo^{23} nam vel *t*   quod $ft\varrho^1$ quae *oφ*   20. commonet aud. μ^2a^1f ('commov.') comparat aud. a^2 auditorem attentum *c*,a^1 ('att.' eras.)   ut ad *e*   21. tollit quod *o*   dict. sit *φ*

quod si iste suos hospites rogasset, immo adnuisset modo; facile hoc perfici posset. item: nam postquam isti vicerunt, atque adeo victi sunt: eam quo modo victoriam appellem, quae victoribus plus calamitatis, quam boni dederit? item: o virtutis comes invidia, quae bonos sequeris plerumque atque adeo insectaris! conmovetur hoc genere animus auditoris; res enim communi verbo elata tantum modo dicta videtur antea, post ipsius oratoris correctione magis idonea fit pronuntiatio. 'non igitur satius est' dicet aliquis 'ab initio, praesertim quom scribas, ad optumum et lectissumum verbum devenire?' est, quom non est satius, si conmutatio verbi id erit demonstratura, eius modi rem esse, ut, quom eam communi verbo appellaris, levius dixisse videaris, quom adfectatius verbum accedat, insigniorem rem facias: quod si continuo venisses ad id verbum, nec rei nec verbi gratia animadvorsa esset.

XXVII 37 Occultatio est, quom dicimus, nos praeterire aut non scire aut nolle dicere id, quod nunc maxume dicimus, hoc

---

1. quia si $b\varrho^2$ quid si ϱ^3 hosp. suos *g* hostes $\mu^2 t$ innuisset $a^2cb\varrho^{13}v\delta\varphi$ modo om. *t* 2. fac. hoc $e\mu nr\delta$ hoc fac. ς possit *bd* item nam $eb\varrho^{23}v$ item om. ς posquam *a* vicerit a^1 3. immo adeo ϱ^1,(alt. m.)3 ideo μ^1 ea *h* cum π 4. item o virt. e^2v o virt. ς 5. sequeris $hep^1\pi f^2obl^{24}vo^1c\varrho^2$ insequeris ς atque adeo $h\mu^2$,2,*b* 6. adeo $epc\varrho^1\delta$ ideo μ^1 immo adeo $tkr\varrho^3$,^3O atque imo vo^3 atq. ad om. π 7. cum uni μ^1 videtur. at ea vo^1pal^{35} vid. ast ea pal^{26} gembl. ϱ^3v vid. eo *f* vid. $p\pi b$, Lamb. vid. ea ς Sc.: videtur antea 8. post om. π arat. *n* correctione πc correptionem $p\varrho^2$ correpc. ϱ^1 correctionem ς idem ea sit μ^1 idonea sit $\mu^2a^2v\varrho^2$ pronuntiatione $a^2rl^1\varphi vo^{13}$, ϱ^1(alt. m.),^{3} 9. num ϱ^2 ergo *b* satis $\varrho^2\delta$ est *c* esse $e\pi\mu^1o\varphi\varrho^2$,$^2ox$ esset ς dic. allaquae *h* 10. obt. μ lectissimum 1,2, $dl^{14}vo^3\varrho^1$, Lamb. elect. $tg\varphi$,3 delect. *c* elegantissimum vo^2 verb. om. *n* 11. est cum non μ sic not. eras. *p* om. *f* 'est' et 'non' om. a^1 est et non sat. est ϱ^1 sat. est $o\varphi$ verbis dederit *h* verbi ad erit ϱ^3 verbi videtur μ^1 12. demonstratur *he* demonstrativa *f* 13. quam *h* quom o affectantius *m* ad adfectatius l^3 id affectacius *c* adfectantis $p^2\mu f$,l^1 (supersc. 'ad') affectantis πka^1n adfectis hp^1 affectis e ad electius $a^2dl^4vo^{13}\varrho^{12}v\varphi$,3 delectius o ad elegautius vo^2 Sc.: adfectatius. 14. accedas rl^2VcP Insigniores res e rem om. *nt*, Lamb. fac. rem *r* 15. venisset π gratia nostri e 17. occultatio Spalding. occupatio ς est om. a^1 nescire $a^2\varrho^3$ 18. sed id μ^1 nunc max. $hp^1\pi$ tunc max. ς diximus *f*

modo: nam de pueritia quidem tua, quam tu omni omnium intemperantiae addixisti, dicerem, si hoc tempus idoneum putarem: nunc consulto relinquo; et illud praetereo, quod te rei militaris infrequentem tradiderunt; deinde quod iniuriarum satisfecisti L. Labeoni, nihil ad hanc rem pertinere puto. horum nihil dico: revortor ad illud, de quo iudicium est. item: non dico, te ab sociis pecunias cepisse; non sum in eo occupatus, quod civitates regna domos omnium depeculatus es: furta rapinas tuas omnis omitto. haec utilis est exornatio, si aut ad rem non pertinet planius ostendere, quod occulte admonuisse prodest, aut si longum est aut ignobile aut planum non potest fieri aut facile potest reprehendi; ut utilius sit occulte fecisse suspitionem, quam eius modi intendisse orationem, quae redarguatur.

Disiunctio est, quom eorum, de quibus dicimus, aut utrumque aut unum quidque certo concluditur verbo, sic: populus Romanus Numantiam delevit, Karthaginem sustulit, Corinthum disiecit, Fregellas evortit. nihil Numantinis vires corporis auxi-

1. quidem om. *t* quam tum μ^1 omnium int. *hpπkμb* omni int. *ς* 3. non cons. *μ* nunc ex cons. $vo^3\varrho^3$ praeterea *e* quod et rei militaris infrequentem tradiderunt 1('tradidisti' *π*),2(a^1),*δ* quod te rei tribuni mil. inf. trad. *r* qu. te tribuni r. m. i. trad. $a^2b\varrho^2$ qu. trib. mil. te inf. trad. *o* qu. et rei m. te inf. tradidisti $l^1\varrho^1v$,*c* ('inf. te') qu. rei militari te inf. tradidisti *tφk*, Lamb. q. a re m. te inf. trad. Pith. qu. te tribunum r. m. inf. trad. ϱ^3 qu. te tribuno rei familiaris inf. tr. l^3,vo^2 (om. 'te') qu. rei m. t. inf. reddidisti gembl. qu. tribunis r. m. t. inf. redd. gr^3 Sc.: quod te rei mil. infr. tradiderunt 4. infrequenti *h* quod et *μ* 5. L. om. ha^1tr lanioni *h* laboeni *π* ad rem l^3 puto pert. *h*,2,*t* harum *r* 6. nichil docui μ^1 revertar $vo^1v\varrho^2$ quo de f^2 quod f^1 unde iud. $vo^1\varrho^2$ 7. a soc. $o\varrho^{123}\delta$ pecuniam l^3 coepisse πa^1n accoepisse a^2 accepisse *oφcg*,3 8. regia *b* domus $l^1vo^1\varrho^1$ omnes *t* 9. omnes tuas $nLvo^{23}bv\varphi$, Lamb. omnes om. $vo^1\varrho^2$ est ut. $bg\varrho^{23}$ 10. aut ad hep^1 aut *ς* quam ('quae' *h*) non *C* pertinet *h* pertinent *e* pertineant *μ* (sic) pertineat *ς* aliis *C* ('alii' *he*) quod occ. $hep^1\pi$ occ. *ς* Sc.: si aut ad rem non pertinet planius ostendere quod occ. 11. potest *t* pr. quod est *r* aut long. 1,*anog*,φ^1 aut nob. *hepπ* et nob. μ^1 aut pl. aut non μ^2,2, Lamb. 12. reprehendendi *b* ut quod fac. *π* ut om. *heπ* et util. *p* ut occ. fec. s. util. sit *g* 13. lecisse coni. Lamb. eiusm. *hepπfnb*,^4O actionem *ftx* 15. disiunctio πa^2,*cg*,3 defunctio ϱ^2(pr. m.) disiunctum *ς* agimus vo^3 16. unumquidque *φ* unumquodque *ς* ('unumquoque' *h*) certe h^1 17. Romanorum *h*,2(a^1) Rom. om. *t* Kartag. *hπμ*,2,*t* 18. deiecit l^2vo^1

liatae sunt, nihil Karthaginiensibus scientia rei militaris adiumento fuit, nihil Corinthiis erudita calliditas praesidi tulit, nihil Fregellanis morum et sermonis societas opitulata est. item: formae dignitas aut morbo deflorescit aut vetustate extinguitur. hic utrumque, in superiore exemplo unam quamque rem certo verbo concludi videmus.
38 coniunctio est, quom interpositione verbi et superiores partes orationis conprehenduntur et inferiores, hoc modo: formae dignitas aut morbo deflorescit aut vetustate. adiunctio est, quom verbum, quo res conprehenditur, non interponimus, set aut primum aut postremum conlocamus: primum hoc pacto: deflorescit formae dignitas aut morbo aut vetustate; postremum sic: aut morbo aut vetustate formae dignitas deflorescit. ad festivitatem disiunctio est adposita, qua re rarius utemur, ne satietatem pariat; ad brevitatem coniunctio, qua re saepius adhibenda est. *hae tres exornationes de simplici genere manant.*

XXVIII Conduplicatio est cum ratione amplificationis aut conmiserationis eiusdem unius aut plurium verborum iteratio, hoc modo: tumultus Gracchi, Gracchi tumultus domesticos

---

$\varrho^2 v$ frag. *heμ*,2 flag. ϱ^1 1. item nihil a^2bg nam nil *f* nil 2 (nihil a^2) hic et statim Kartagineus. $μfnb\varrho^1$ carthagineus. $oφvg\varrho^3$ Kartiginiens. *ha* sententia *b* mil. rei *t* 2. corinthis *hb* chorintis *πc* erudita om. *e* praesidio ha^1f 3. frag. *ef* fragellian. *anbg* fregellian. $c\varrho^{23}v$ fregallian. *μ* et mor. et *c* 4. defl. morbo *ft* exting. *hoc* aut morbo aut v. defl. *π* 5. utrumque om. $p^2μ$,2(a^1),*t* utrumque in $hep^1πa^2$ *tdvbg*,⁴*O* utr. et in ς (p^2) superiori $μavc\varrho^{23}bgφ$ 6. rem om. *n* certam $hμ^2f$ 7. interpositionem *f* superioribus $μ^1$· or. part. *δ* orationes $μ^1$ 9. mormo *h* et vet. *h* verb. quod repreh. *π* 11. extrem. *oφ* 12. defloressit forme *a* postremum $eμ^2φ$ postremo ς 14. deiunctio *h* adp. *μ* adp. — coniunctio om. a^1 15. utem. ne hep^1 utem. ea ne ς pariant *e* coni. est adposita $tl^{13}vo^2\varrho^1$ app. est coni. ϱ^3 coni. app. *oc* coni. adp. est *φ* at brev. pariat coni. l^2 brev. coni. parit *b* brev. parit coni. $vo^{13}\varrho^2$ quare saepius — manant del. ϱ^2(alt. m.) 16. est adhib. *o* hec tr. *g* a simplici (suprasc. 'eodem') *φ* 17. manent *μ* 18. quae rationem $πa^1f$ qua rationem *h* quae conficit rationem *μn* cum conficitur ratione a^2 aut miserationis 1,*fn*,*tr* aut comis. a^1,cett.*C* aut commis. om. *o* 19. unius add. $μ^2$ un. verbi *r* verbi un. *c* plurimum hp^1 plurimorum $πp^2μfntc\varrho^1vg$,3 iterat $πμ^1p^2f$ cum iteratione *n* iteratio sit ϱ^1(alt. m.)^2 20. huiusmodi $μ^2$ tumultus

et intestinos conparant. item: conmotus non es, quom tibi pedes mater amplexaretur, non es conmotus? item: nunc audes etiam venire in horum conspectum, proditor patriae, proditor, inquam, patriae, venire audes in horum conspectum? vehementer auditorem conmovet eiusdem redintegratio verbi et volnus maius ecficit in contrario causae, quasi aliquod telum saepius perveniat in eandem partem corporis.

Interpretatio est, quae non iterans idem redintegrat verbum, set id conmutat, quod positum est, alio verbo, quod idem valet, hoc modo: rempuplicam radicitus evortisti, civitatem funditus deiecisti. item: patrem nefarie verberasti, parenti manus scelerate adtulisti. necesse est eius, qui audit, animum conmoveri, quom gravitas prioris dicti renovatur interpretatione verborum.

39 Conmutatio est, quom duae sententiae inter se discrepantes ex transiectione ita ecferuntur, ut a priore posterior contraria priori proficiscatur, hoc modo: esse oportet, ut vivas, non vivere, ut edas. item: ea re poemata non facio, quia, cuius modi volo, non possum, cuius modi possum, nolo. item: quae de illo dicuntur, dici non possunt; quae dici

gracchi gracchi tumultus *e* tum. gracchus gracchus tum. l^3 tumult. g. gracchi tum. $p\pi^1\mu$,2,$rbc\varrho^{123}vg$ tum. c. gracchi *o*, Lamb. tum. greci tum. *h* tum. g. graccus $t\varphi l^1\delta$,π^2 dom. tum. *g* dom. et intest. $ep\mu^1$ et dom. et int. $h\mu^2$,2,tl^1vo^2 et int. et dom. l^3 dom. et int. hostes *c* dom. hostes et int. $vo^1v\varrho^2$ 1. comparavit l^3vo^1 compararat l^1 comparat ς comparant Graevius item om. *π* commotumones *hπ* 2. pedes mater *epto* $\varphi\varrho^1cvg$,3 mater pedes *hπ*,2 mater om. μ^1 'non es' alterum add. a^1 est *π* item om. μ^1o nunc aud. etiam 1,2,*rv* aud. etiam nunc *t* nunc e. aud. 3,$c\varrho^{12}$ 3. venire om. *f* venire in hor. consp. 1,$ato\varphi^1cg\varrho^{12}v$,3 in hor. consp. ven. ς prod. inq. pat. om. *c* 4. audes ven. $c\varrho^{12}\delta$ 5. commoveatur *h* reintegr. ϱ^{23} integr. *fv* 6. magis eff. *μ* in contr. caus. om. ϱ^3 Fo.: in contraria causa quasi si aliqu. *c* 7. in eandem om. *g* corp. part. *h*,2,*t* 8. nec it. *r* integrans *π* idem integratio h^1 id. redint. h^2 id est redint. *μ* idem sed integr. *f* 9. id om. $o\varrho^1$ 10. valet *ntgb* valeat ς 11. civites *h* civitates 2,*t* disiec. ol^4 eiec. *g* item om. $robg\varrho^2$,del.ϱ^1(alt. m.) nefariae *e* 12. attul. $hepka^1fc$ intul. ς (μa^2) necessũ ẽ. *h* audet *h* 13. prav. $c\varrho^2$ 16. traiect. *h* 17. esse (suprasc. 'manducare') *π* manducare te op. μ^1 esse op. esse μ^2 op. esse *h* adesse op. *κ* 18. ut vos *h* 19. quae huiusm. *h* 20. quae dici — dicuntur om. 1(μ^1) dici non debent *o*

possunt, non dicuntur. item: poema loquens pictura, pictura tacitum poema debet esse. item: si stultus es et ea re taces, sapis; si sapis et tamen taces, stultus es. non potest dici quin commode fiat, quom contrariae sententiae relatione verba quoque convortuntur. plura subiecimus exempla, ut, quoniam difficile est hoc genus exornationis inventu, dilucidum esset, ut, quom bene esset intellectum, facilius in dicendo inveniretur.

XXIX Permissio est, quom ostendimus in dicendo, nos aliquam rem totam tradere et concedere alicuius voluntati, sic: quoniam omnibus rebus ereptis solum mihi superest animus et corpus, haec ipsa, quae mihi de multis sola relicta sunt, vobis et vostrae condono potestati; vos me vostro, quo pacto vobis videbitur, utamini atque abutamini licebit; inponite in me quidlibet, quidlibet statuite: dicto atque nutu parebo.

1. item — debet esse om. $a^1rl^4c\varrho^2o\varphi\delta$ ita ϱ^1 poema loquens est pictura, pictura tacitum poema debet esse *bv* poema l. pict. est tacitum p. d. esse ϱ^1,Pith.,*g* ('esse deb.') po. l. dictura tac. p. d. esse $ep\pi\mu^1$ po. l. dicitur tac. esse p. debet h,f^2 po. l. est dictura tantum p. d. esse n,a^2 ('ta' cett. litt. desectis in mg.) po. loq. est dictura cum t. p. deberet esse ι po. l. e. d. tac. p. deberet esse μ^2 po. l. e. pictura pictura t. p. deberet esse f^1 po. l. fictura est t. p. deberet esse ϱ^3 2. item quia stultus es *E* ea re taces sapiens tamen et tacens stultus es 1('re tacens' μ),2,dl^4 ea re t. s. non tamen si taces ea re st. es ι ea re t. non tamen si t. e. r. st. es. ς ('ideo st.' *r* 'non tamen si' om. vo^2) Sc.: et ea re taces, sapis, si sapis et tamen taces, stultus es 4. quin comm. $ep\pi\mu^2al^{12}vo^1\varrho^{12}v\delta\varphi g$, Lamb. qui comm. *h* qui ut non incomm. μ^1 quam comm. ς in contr. l^1vo^1,Lamb. ex contr. l^3 5. translatione $a^2b\varrho^{12}v\delta$ convertuntur a^2v revertuntur $h\mu^2$,2 commutantur *o* convertantur ς plurima hic $tl^{13}vo^1$,Lamb. haec subiic. ϱ^3 subicimus *h* 6. exempla om. dl^4 exorn. om. π inventum $h\pi\varrho^1$ 7. ut om. ϱ^{12},^1ox 9. ostendimus $tl^3\varphi c\varrho^2$ ostendemus ς 10. voluntatis *h* 11. ereptis reb. *h* solum mihi superest 1,$a^2rdl^{34}V\varrho^{12}vgo\varphi$,3('solus' $o\delta$), Lamb. solum sup. f^2 sol. est super *c* superest 2(pal.[46], bruil.),tl^1 anim. superest *g* et an. et corp. *b* 12. rel. sunt sol. ϱ^2 13. vobis et verso recondo non pot. *h* vobis recondono nunc pot. μ^1 vobis et vestrae condono pot. μ^2 vobis et vestrae condo non pot. p^1 vobis et vestrae recondo nunc pot. πp^2 vos me vero quo μ,2,$\iota vo^2\varrho^2$ vos vero quo me *g* vostro om. $b\varrho^3v$,Lamb. 14. vobis om. *o* videtur $\varrho^{12}\delta$ utimini — abutimini μ^2,2,$c\delta$ aut abut. *c* impunite 1(μ^1),*f* pal.[46],bruil.l^1(pr. m.)vo^1 ϱ^{12} imponite $antxbl^2vo^3v$,crat. mg. impune ς (μ^2) 15. quidlibet $e\pi$ quodlibet hdl^4 quicquid libet *a* (sic not.) quidquid licet μ^1 quisquid quilibet

hoc genus tametsi alias quoque non numquam tractandum est, tamen ad misericordiam conmovendam vehementissume est adcommodatum.

Dubitatio est, quom quaerere videtur orator, utrum de duobus potius aut quid de pluribus potissumum dicat, hoc modo: offuit eo tempore plurimum rei puplicae consulum sive stultitiam sive malitiam dicere oportet sive utrumque. item: tu istud ausus es dicere, homo omnium mortalium ... quonam te digno moribus tuis appellem nomine? 40

Expeditio est, quom rationibus conpluribus enumeratis, quibus aliqua res fieri potuerit, ceterae tolluntur, una relinquitur, quam nos intendimus, hoc modo: necesse est, quom constet istum fundum nostrum fuisse, ostendas te aut vacuom possedisse, aut usu tuum fecisse, aut emisse, aut hereditate tibi venisse: vacuom, quom ego adessem, possidere non potuisti; usu tuum fecisse etiam nunc non potes; emptio nulla profertur; hereditate tibi me vivo mea pecunia venire non potuit: relinquitur ergo, ut me vi de meo fundo deie-

---

vo^3 quidquid libet ϛ   atque om. *t*,Lamb. atque huc te *h* atque huc *e* parebo *he* atque obtemperabo ϛ(p^2) Sc.: inponite in me quidlibet, quidlibet statuite: dicto atque nutu parebo   1. quamquam *o* quoque om. *t*   3. adcommodandum μ^1 4. cum om. a^1 videatur $hep^1\pi rb,^4O$ utrum duob. μ^1b unum duob. *h*   5. de plurimis *h* pot. de plur. *r*   positum potissimum *b* (sic)   6. offuit $he\pi^2,cb\varrho^3\varphi$ obf. ϛ recipi *h*   consultum *b* consilium ϱ^2v 7. stult. sive malic. π dici $h\mu^2$,2,*tg*   8. tu istut *h* istud tu $b\varrho^1\varphi$ tu istud tu vo^2 tu illud l^2vo^1 tu ista *e*   audes dic. gvo^3 esses dicere ausus *n*   mort. om. *g*   quero nam te *he* quaero nam te $p^1\pi\mu^1a^1$ nam quo te pal.[23] quaero quonam te $o\varphi$,Lamb. qu. namque quo te vo^2 quaero nam quo te ϛ ($p^2\mu^2a^2$) Sc.: quonam te   9. appellent μ 10. compl. μ-quam pluribus φgvo^1 qu. plurimis l^3 complurimis ϱ^2 plurimis vo^3 enunciatis $\varkappa$ 11. qu. — pot. om. π res fieri pot. *e* res f. non pot. $hp^1\mu^1$ res non f. pot. p^2 res non pot. f. aut f. pot. *rg* res f. aut non f. pot. μ^2,2,$to\varphi c$ res aut f. aut non f. pot. ϛ   12. intendimus dicimus *h*   13. istum fund. const. *g*   fund. i. nostr. *b* illum n. fund. Pith. Lamb.   ipsum f. nostr. ϱ^{12} te om μ^1 aut om. *g*   14. usucaptione (ut 16) *o*   usucapione φ hereditati μ^1 15. ego cum *b*   16. non potius *h*   tuum fecisse etiam nunc *e* tuum etiam n. fec. $hp^1\pi$ t. usu fec. etiam num δ t. etiam usu fec. $p^2antorc,\varrho^1$('fuisse'),*g*('fec. usu') t. etiam n. usu fec. $\mu LVb\varrho^{23}$ t. etiam n. u. fecisti *v* t. etiam u. fecisti *f* Sc.: usu tuum f. e. nunc   potest *h*   17. proferetur *an* hereditas *e*   18. ut me vivo *t*   vi om. ϱ^1(alt. m.)$^2\delta$ mea om. μ eiec. $g\varrho^3$

41 ceris. haec exornatio plurimum iuvabit coniecturalis argumentationes, set non erit, tamquam in plerisque, ut, quom velimus, ea possimus uti: haec facere non poterimus, nisi ipsa negoti natura dabit facultatem.

XXX Dissolutum est, quod coniunctionibus verborum e medio sublatis separatis partibus ecfertur, hoc modo: gere morem parenti, pare cognatis, opsequere amicis, optempera legibus. item: descende in integram defensionem, noli quicquam recusare, da servos in quaestionem, stude verum invenire. hoc genus et acrimoniam habet in se et vehementissumum est et ad brevitatem adcommodatum.

Praecisio est, quom dictis aliquibus relicuom, quod coeptum est dici, relinquitur in cogitatione audientium sic: mihi tecum par certatio non est, ideo quod populus Romanus me . . . nolo dicere, ne cui forte adrogans videar: te autem saepe ignominia dignum putavit. item: tu istud nunc audes dicere, qui nuper alienae domi! . . . non ausim dicere, ne, quom te digna dixerim, me indignum quippiam dixisse videar. hic atrocior tacita suspitio quam diserta explanatio facti est.

3. poss. ea *g* haec fac. *e* fac. non pot. 1,$f^1 tr\varrho^1\delta$ fac. cum pot. $p^2\mu^2$,2(f^2) fac. id non pot. a^2,ϛ Fo.: h a c f e r e n o n p o t. u t i 4. nisi ipsa *e* his ipsa $hp^1\mu^1$ ('ipsc' *h*) uobis ips. $p^2\mu^2$,2(a^1) nisi nob. ips. ϛ (a^2) 5. dissolutio est qnae a^2,3,$\varphi c\varrho^2$ 6. part. sep. *E* gerere *h* genere μ^1 more p^1 7. parentis π parce π 9. de servos p^1 de servo $e\mu f^2 a^1$ de servis p^2 da servis f^1 da servo *c* servos tuos ϱ^2 in quaestione $p\mu v$ in qu. da serv. φ 10. et om. φ in se vehementissimam et — accommodatam *tgb* se veh. *c* 12. aliquibus $p^2a^1 fto\varphi c$ quibus hp^1 quibusdam ϛ quod incept. $r\varrho^1$ qu. concept. $b\varrho^3 v$ cum inc. ϱ^2 13. rel. inchoatum sic vo^{13} bruil. (incoactum vo^3) rel. in iudicio audientium. sic $t\varrho^1\delta$ rel. in aud. iudicio $l^{13}vo^2\varphi$,Lamb. rel. in aud. iudicium rdl^{24} rel. aud. iudicio $b\varrho^{23}$ rel. inchoatum in audientium iudicio. sic na^2 rel. inchoatum iudicium si 1,a^1 rel. iudicium si f^1 ('audientium iudicio' f^2 supersc.) rel. inchoatum iuditium *c* Sc.: r e l. i n c o g i t a t i o n e a u d i e n t i u m s i c: 14. tecum praecertatione est 1,$a^1 f$ tec. decert. non est ϱ^3 praec. tec. est *t* tec. praecertatio non est ϛ (na^2) t e c u m p a r c e r t a t i o n o n e s t Lamb. quia $b\varrho^{123}g$ 15. nolo me $b\varrho^1$ forte om. δ adrog. forte μ 16. tuis tunc aud. *h* tu istum aud. *e* tu istud nunc aud. μ^2,2,rv,^3ox,Lamb. tu nunc ista aud. *o* tu nunc aud. ista $\varrho^1\delta$ tu ista nunc aud. ϛ(φ) 17. aliena *h* domui μ^2,2,$tl^3o\varphi rc$ 18. in te $a^1 f^2$ dixerim $eaft\varphi r^2 c\varrho^3$ dicerem $hp\pi\mu nr^1\varrho^1\delta g$ dicere *b* dixero ϛ (Pith.) me indigna *c* quippiam $h\pi aog$ cnipiam $vo^1 c$ 19. hic om. $h\mu^1 r$ atrox

Conclusio est, quae brevi argumentatione ex iis, quae ante dicta sunt aut facta, conficit, quid necessario consequatur, hoc modo: quod si Danais datum erat oraculum, non posse capi Troiam sine Philoctetae sagittis, haec nihil aliud autem fecerunt, nisi Alexandrum perculerunt, hunc extinguere, id nimirum capi fuit Troiam.

Restant etiam decem exornationes verborum, quas id- XXXI 42
circo non vage dispersimus, set a superioribus separavimus, quod omnes in uno genere sunt positae; nam earum omnium hoc proprium est, ut ab usitata verborum potestate recedatur atque in aliam rationem cum quadam venustate oratio conferatur: de quibus exornationibus nominatio est prima, quae nos admonet, ut, cuius rei nomen aut non sit aut satis idoneum non sit, eam nosmet idoneo verbo nominemus aut imitationis aut significationis causa: imitationis hoc modo, ut maiores rudere et mugire et murmurare et sibilare appellarunt; significandae rei causa, sic: postquam iste in rem puplicam fecit inpetum, fragor civitatis inprimis est auditus.

---

b disserta $\mu a^1 c$ deserta *h* 20. facta est ς (est om. *ft*) f a c t i e s t Klotz 1. et his *μ* ex hiis ϱ^3 ex his ς 2. antea o conspicit *g* conf. quid l conf. id quod $\mu^2,2 t\varphi l^3 vo^{12} c\varrho^{13} v$ conf. quod id *g* conf. quod ς consequitur *cv* seqnatur ϱ^3 3. quid si 1,*r* dat. er. danais *n* erit $hp^1\mu$ 4. tr. nisi $a^1 ftcv$ filoct. *epμatb* filucl. *hπ* sag. Phil. $\varrho^1\delta$ haec $h e\mu^2\varphi$ hae ς nihil aliud autem $hp^1\pi$ ('aliquod' *h*) nihil al. p^3 vero nihil l^4 5. hunc igitur vo^3 exting. *πoc* 7. rest. autem dec. *r* 8. vage non *n* a om. dl^4 ab sup. a^1 superav. *tv* 9. quia $bg\varrho^{123}$ pos. sunt *f* eorum $he\pi fntrbv,^3O$ 10. est om. *n* usitate $a^1 f$ 11. vetustate *h* ven. revertatur *o* 12. pr. est *g* 13. cui rei 2 14. eam rem *oφ* 15. aut signif. — imitationis om. 1,*afr* aut im. — hoc modo om. ϱ^2 aut im. aut sign. causa. im. hoc modo $to,3,vo^3$ aut im. causa aut sign. im. c. h. modo vo^1,Lamb. aut im. c. aut sign. c. im. h. mod. vo^2 aut im. a. significatione c. h. mod. *c* aut im. verbo vel caus. aut sign. im. h. mod. dl^4 aut mutacionis a. im. c. h. mod. *v* 16. aut maiores nostri $l^3 v$ rudere et mugire et murm. 1,2,('audire et mug.' $1,a^1)l^1,vo^1\varphi^1$('rudire') rudere mug. et murm. *t* rud. fortasse et mug. et murm. dl^4 rud. vagire et mug. et murm. $b\varrho^3$ rud. et vag. et m. et murm. $l^2 vo^3 \varrho^{12}\delta$ rud. vag. aut mug. et murm. vo^2 rud. vag. mug. et murm. $l^3 g$ rud. mug. vag. et murm. *v* rudere et om. *c* murmurari $hep^1\pi a^2$ sibill. *h* appellarunt *heπ* appellavere o 17. aut signif. $aftc,\varrho^1$(alt. m.)*δ* sis a^1 18. inprimis *C* : Fo.: i n m a n i s est impr. aud. *o* est aud. om. 1 ut est *bδ*

hoc genere raro est utendum, ne novi verbi adsiduitas odium pariat; set si commode quis eo utatur, non modo non offendet novitate, set etiam exornabit orationem.

Pronominatio est, quae sicuti cognomine quodam extraneo demonstrat id, quod suo nomine non potest appellari; ut si quis, quom loquatur de Graechis 'at non Africani nepotes' inquiat 'istius modi fuerunt.' item si quis de advorsario quom dicat 'videte nunc' inquiat 'iudices, quem ad modum me Plagioxypus iste tractarit.' hoc pacto non inornate poterimus et in laudando et in laedendo aut corpore aut animo aut extraneis rebus dicere *sicuti cognomen, quod pro certo nomine conlocemus.*

XXXII 43 Denominatio est, quae ab rebus propinquis et finitumis trahit orationem, qua possit intellegi res, quae non suo vocabulo sit appellata, ut si quis Tarpeium loquens de Capitolino nominet. ita aut inventore inventum significatur, ut

1. ut cst $b\delta$ ct sic novi hp^1 2. sic comm. dl^4 quis comm. *g* quis ea utatur non modo $ec\varphi$ ea quis ut. n. mod. *o* quis erat rara ita et n. mod. h,μ^1 ('erit') qui ferat rara itn et n. modo p^1 quis serat rara ita non mod. π quis ferat rara n. mod. f^1 ('raro' f^2) qu. proferat rara ita n. mod. p^2 qu. prof. et raro ita et n. mod. *r* qu. prof. rara n. mod. $\mu^2.a^1$ qu. proferat et raro non mod. a^2nt qu. comm. proferat quis et raro n. mod. dl^4 qu. ea utatur et raro n. mod. bv,Pith. qn. eo nt. et raro n. mod. $\varrho^{13}\delta$ qu. et raro ut. eo nou mod. ϱ^2 ostendet *b* ostendit ϱ^2 offendit φ 3. sed exorn. etiam or. dl^4 exornet dl^4g exornat $\varsigma(\pi)$ exoruabit *E* 4. pronunciato $dl^4\varrho^3$ sicut *g* sicuti del. p^2, om. φ nomine *t* 5. non placet coni. Schütz 6. cum om. $o\varphi$ loquitur $r\varrho^1$ at non $vo^1c\varrho^1\delta$ anno p^1 annon ς affr. μnc 7. inquiat *at* iuquieti 1 inquit Prisc. X, 1 (876, 19) inquiet ς ist. fu. inq. ϱ^2 8. cum om. $p^2to\varphi l^{13}c\varrho^{12}v\delta$ inq. om. *t* inquiet *o* iuquit ς ('inquis' aliquot codd. Prisc. l. c.) Sc.: inquiat quae adm. μ 9. Pl. me ϱ^2 plagioxyppus $p\mu^1kat$ plaioxypp. *f* plagioxipp. $he\pi r\varphi c\varrho^1$, Prisc. l. c. plagiosippus 3 flagioxipp. vo^1 plagio exipsis μ^2 Plagioxypus Klotz iste me modo *r* tractavit *og* modo *to* 10. aut in laed. *r* in laed. corp. $l^1\varrho^2$ in laed. aut corp. μ^2 in laed. in corp. 1,*and* $l^4o\varphi b\varrho^1\delta$ in laed. aut in corp. rl^2 corp. aut in an. $a^2rbl^3\varrho^{12}\delta$ corp. alicuius aut in an. *v* corp. et an. $dl^4\varphi$ aut in extr. $vo^{13}\varphi\varrho^{12}v$,3 11. sicut *o* 12. collocamus μ^2,2,$to\varphi dl^{134}gc\varrho^1\delta$ accipimus $\varkappa$ 13. ab prop. et in fin. reb. e,μ^1 ('ab rebus') 14. trahit om. p^1a^1 16. ita ut inventorem pro re ponat, ut si qu. tarp. — nominet aut inventum π ita ut inventorum conficitur e,μ^1 ('ventorum') ut inventor conf. h^1 ('ita ut' h^2) ita ab invent. conf. p^1 ('ista' p^2) ista aut ab inventore conf. $\mu^2,a^1ntr^1l^1,\varrho^1$(pr. m.)$\delta$,*f*

si quis Libero vinum Cerere frugem appellet, aut instrumento dominus, ut si quis Macedones appellarit hoc modo: 'non tam cito sarissae Graeciae potitae sunt' aut idem Gallos significans dicat 'nec tamen facile ex Italia materis Transalpina depulsa est' aut id, quod fit, eo, quod facit; ut si quis, quom bello velit ostendere aliquid quempiam fecisse, dicat: Mars istud te facere necessario coegit; aut si, quod facit, eo, quod fit, ut, quom desidiosum Martem dicimus, quia desidiosos facit, et frigus pigrum, quia pigros eficit; aut eo, quod continet, id, quod continetur, hoc modo *denominabitur*: armis Italia non potest vinci nec Graecia disciplinis — nam hic

---

('id') id autem ab inv. conf. *φ* id aut ab inv. colligitur ϱ^1(alt. m.),Pith. ista aut ab invento colligitur aut ab inventore r^2a^2,*b* ('id aut') id aut ab invento aut ab inventore conf. l^2 ista aut ab inventore aut ab invento conficitur. ab inventore ut si quis *c* ista aut ab invento aut ab inventore sit. ab inventore conf. vo^2 id aut ab invento colligitur aut ab inventore conf. $vo^{13}og\varrho^2$ id autem invento colligit ea aut ab inventore conf. *v* ut si quis tarpeium loquens de capitolio nominet l^1,ϱ^1 ('de capitolium') si quis de tarpeio loquens eum capitolinum nom. *ς* ('eum' om. $v\varrho^3$ 'capitolium' $ft\varrho^{12}v$ 'capitollinum' *h*) aut ab invento $he\mu^1$ aut om. *nc* Totus locus sic legitur in E: 'id aut ab inventore conficitur, ut si quis de Tarpeio loquens eum Capitolinum nominet, aut ab invento'. Sc.: ut si quis Tarpeium loquens de Capitolino nominet: ita aut inventore inventum significatur inv. si quis *h* si qu. pro l. vinum nominet pro c. fruges app. *c* si qu. pro L. v. pro C. fruges app. *ς* ('frugem' $e\varrho^2\varphi$). Sc.: si quis Libero vin. Cerere frugem app. 1. instrumento dominum $ea^1f\varrho^1$ in instr. dom. $p\pi\mu ndl^4$ in instrumentum dom. *h* instrumentum pro domino tl^1,ϱ^1(alt. m.) ab instr. dom. *ς* (Lamb.) Sc.: instr. dominus 2. si qui *h* Macedónas $p^2a^1c\varphi$ ('mached.' *ep*) appellant $h\mu^1$ appellaverit f^1 appellet πp^2d nam tam *c* 3. varis egregiae 1 ('vatis' *e* gretie π^2 'egregie' *he*) sarisae greciae *tv* sarise grecia μ^2,2,*cb* sarissae Graecia *ς* 4. significans dicat *φ* significans *ς* tamei *e* tam̄. *h* tam. *ς* Sc.: tamen faciles $he\mu^1$ facilis p^1 matris 1,a^1n matrix f^1tl^1,ϱ^1(pr. m.) mater f^2 acies l^4 armatura *ς* materis Victorius 5. ab eo *ς* Sc.: eo, et sic statim 7. qui *ς* Sc.: quod si qui *h* 6. vel bell. *n* aliquit *μ* dicas *h* 7. mavis stulte fac. *h* measvis istuc te fac. *e* maius istud te fac. *μ* istud mars n. te fac. *bgo* te om. *fo* cogit a^1fb qui fac. 1,2,*rdLV* quis fac. *tφδ* quid fac. *obv* quod fac. *E* 8. desidiosum Martem 1($p^1\mu^1$),*rb* desidiosam artem *ς* dicimus $he\pi fntrvc\varrho^{13}g$ dicemus *ς* qui *he* quae pa^1ft 9. pigrum *h* facit *cg* et ab eo *t* aut ab eo *v* ab eo *ς* Sc.: aut eo, ut statim 174, 2. eo qui *b* illud quod *hft* 10. id qu. continetur om. a^1 11. non om. *h* nam id *e*, Pith.

pro Graecis et Italis, quae continent, nominata sunt — aut eo, quod continetur, id, quod continet, ut, si quis aurum et argentum aut ebur nominet, quom divitias velit nominare. harum rerum magis in praecipiendo divisio quam in quaerendo difficilis inventio est, ideo quod plena consuetudo est non modo poetarum omnium et oratorum, set etiam cotidiani sermonis, huius modi denominationum.

Circuitio est oratio rem simplicem adsumpta circumscribens elocutione, hoc pacto: Scipionis providentia Karthaginis opes fregit. nam hic, nisi ornandi ratio quaedam esset habita, Scipio potuit et Karthago simpliciter appellari.

44 Transgressio est, quae verborum perturbat ordinem pervorsione aut transiectione. pervorsione sic: hoc vobis deos inmortalis arbitror dedisse pietate pro vostra. transiectione hoc modo: instabilis in istum plurumum fortuna valuit: omnis invidiose eripuit isti bene vivendi casus facultates. huius modi transiectio, quae rem non reddit opscuram, multum proderit ad continuationes, de quibus ante dictum est; in quibus

---

1. pro grā e italis *h* pro graecis talis *e* que continet μ nominatata *t* nota $a^1 v$ notata ς n o m i n a t a Schütz 2. qui cont. δ quid cont. *f* id quod cont. $c v o^1 \varrho^2 v \varphi$ om. ς ab eo quod continet id quod continetur *c* aur. et arg. $h,2,to\varphi\varrho^2\delta$ aur. vel arg. ς 3. aut ebur *h* in ras. 4. harum rerum $n^1,a^2\delta$ harum *e* horum est *to* harum omnium $o\varphi$ barbarum $hp\pi\mu$, $a^1 f,n^2$ ('vel barbarum') harum omnium denominationum $erb\varrho^{23},a^3$ harum rerum omnium denominacionum ϱ^1 divisio om. $o\varphi$ quam in inquirendo vo^1 qu. inquirendo $1,2,trl^{13}cP$ qu. in quaerendo *b* 5. est inv. ϱ^{123} quia $\varrho^{13}v$ 6. poetarum memoratorum $e\mu^1$ poet. prememoratorum π poet. et or. ς Sc.: p o e t. o m n i u m e t o r. cotid. $\pi\mu fnc$ cottid. *heatg* 7. huiuscem. *f* nominationum $1(\mu^1)b$ 8. circumitio *ha* orationem simpl. μg oratio quae rem simpl. ads. circumscribit *h* assumptam $b\varrho^3\varphi$, Lamb. circ. oratione *e* 9. modo $t\varrho^2\varphi,{}^3O$ Kart. *hef* chart. *t* cart. $\pi o g \varrho^1$ cartaginiensium l^4 10. ordinandi *cb* 12. transgr. — traiect. om. $1,a^1 f$ 13. aut pervers. aut tr. *r*, Pith. perv. si *h* 14. inm. $a\varrho^1$ pietate pro vestra $er^2\varkappa pal.^{12}$ virtute vestra $hp\pi\mu^2,2(a^1)l^{124}vo^2\varrho^{13}\delta$ vestra μ^1 virt. pro vest. $a^2 to\varphi l^3 r^1 bg$, Lamb. tr. sic *g* 15. praevaluit *f* fort. om. *h* valuit. item *E* 16. eripuisti $hp\pi\mu a^1 ntd$ eripnisti tibi vo^2,ϱ^1(alt. m.) eripuit. *fb* 'crupuit *g* eripuit tibi $ea^2c\varphi,\varrho^1$(pr. m.)δ Sc.: e r i p u i t i s t i causas $e\pi\mu$ causa $ha^1ntl^1vo^2$ casus om. $ol^{34}\varrho^3,g^1$ ('casu' g^2) 17. rem in reddito obsc. *h* rem — obsc. om. a^1 poterit Rufinus, ed. Or. 186 18. cont. verborum vo^1 dictum sit *b* ('est' suprasc.)

oportet verba sicuti ad poeticum quendam extruere numerum, ut perfecte et perpolitissume possint esse apsolutae.

Superlatio est oratio superans veritatem *alicuius* augendi XXXIII minuendive causa. haec sumitur separatim aut cum conparatione. separatim sic: quod si concordiam retinebimus, inperi magnitudinem solis ortu atque occasu metiemur. cum conparatione aut a similitudine aut a praestantia superlatio sumitur. a similitudine sic: corpore niveum candorem, aspectu igneum ardorem adsequebatur. a praestantia hoc modo: cuius ore sermo melle dulcior profluebat. ex eodem genere est hoc: tantus erat in armis splendor, ut solis fulgor opscurus videretur.

Intellectio est, quom res tota parva de parte cognoscitur aut de toto pars [aut ab uno plura aut a pluribus unum.] de parte totum sic intellegitur: non illae te nuptiales tibiae eius matrimonii conmonebant? nam hic omnis sanctimonia nuptiarum uno signo tibiarum intellegitur. de toto

---

1. oportet verba sicuti ad poeticum exstruere numerum Ruf. l. c. op. v. sicut a poetis in quendam exst. num. 1,2,$to\varphi r^1 dl^{134} vo^{23} \varrho^1$ ('sic a poet.' ea^1 'num extr.' *h*) op. v. sicut a poeticum qu. exstructa num. r^2 op. v. sint ad poeticum qu. exst. num. a^2 op. ut v. sint ad p. q. exst. num. pal.^{2},$vo^1 c$,3 2. ut — absol. om. *t* perpolite $\varrho^1 v\delta$, Lamb. absoluta *e* 3. suprelatio $h^1 p$ subrel. $h^2 \pi\mu^1$ superrel. *c* suprarel. *b* (ut 7) virtutem $\varrho^1 v$ 4. minuendique $hb\varrho^{13}\delta$ minuendi *t* 5. sep. sint *h* quid si $ep\pi v$ inquit si *h* conc. tenuerimus *o* ret. in civitate $a^2 dl^{24}\varphi vo^{13}$,$\varrho^1$(alt. m.)$v$,3,pal.^{1235}, Lamb. ten. in civ. *o* ret. imp. in civ. *g* 6. atque casu *f* et occ. $dl^4 vo^3$ ab occ. $\varrho^{12}\delta$, Pith. 7. a sim. aut a om. 1,2($p^1 a^1$) quando aut sim. p^2 autem a sim. *g* qu. aut a sim. φ quoniam a sim. *o* aut sim. *c* a praestantia $\varrho^{23}v$(*t*?) a praesentia $a^2 \varkappa r L V c \varrho^1 b\delta g$ praesentia 1,2(a^1) 8. ducitur φ corp. niveum ardorem ads. *hep* ('neveum' *h*)2,vo^2 corp. neveum canis ardorem ass. μ^1 corp. niv. candorem ass. μ^2,2,vo^2 corp. niv. cand. ass. asp. igneum ardorem *t* cand. niv. *r* nivis cand. l^3 9. a praesentia 1,2,$\varkappa r \varrho^1 b\delta$ 10. cum ore *e* ex eod. gen. $l^2\chi$ in eod. gen. ϱ^3 eod. in gen. l^3 eod. gen. ς 11. hoc est *c* hoc om. *d* spl. in arm. *t* in om. $o\varphi$ sol. fulg. ut π ut om. *h* solis spl. *bg* obscurus μ^1 obscurius *hekb* obscurior ς 13. res parva tota μ tota de parte o,φ^1 14. aut de parte totum μ aut de tota pars *h* sit *h* Post haec verba Schütz add.: 'aut ab uno plura aut pluribus unum' 15. cum ill. *c* non illa et enuptia celesti viae *h* non i. t. nupitia laeticie μ^1 nuptiles *f* 16. tib. nupt. $oc\varrho^{123}\delta$ matrimonio $e\pi\mu$ Fo.: de eius matr. commoveb. $a^2 c\varrho^1$ his *e* sanct. om. $c\varrho^{123}$ 17. de t. pars om. 1,$a^1 f$ a t. pars $a^2 n$

pars, ut si quis ei, qui vestitum aut ornatum sumptuosum ostentet, dicat: ostentas mihi divitias et locupletis copias 45 iactas. ab uno plura hoc modo intellegentur: Poeno fuit Hispanus auxilio, fuit inmanis ille Transalpinus, in Italia quoque non nemo sensit idem togatus. a pluribus unum sic intellegetur: atrox calamitas pectora moerore pulsabat; itaque anhelans ex imis pulmonibus prae cura spiritum ducebat. nam in superiore plures Hispani et Galli et togati, et hic unum pectus et unus pulmo intellegitur, et erit illic deminutus numerus festivitatis hic adauctus gravitatis gratia.

Abusio est, quae verbo simili et propinquo pro certo et proprio abutitur, hoc modo: vires hominis breves sunt; aut: parva statura; aut: longum in homine consilium; aut: oratio magna; aut: uti pauco sermone. nam hic facile est intellectu finituma verba rerum dissimilium ratione abusionis esse traducta.

XXXIV Translatio est, quom verbum in quandam rem transfertur ex alia re, quod propter similitudinem recte videbitur posse transferri. ea utimur rei ante oculos ponendae causa, sic: hic Italiam tumultus expergefecit terrore subito; brevitatis causa, sic: recens adventus exercitus extinxit subito civitatem; obscoenitatis vitandae causa, sic: cuius mater co-

1. nul si π sic ut si φ vestimentum $l^3 vo^3 \varrho^1$ ornamentum l^3 2. ostendet $\mu f b \varrho^2$ ostendas δ ostendis $g \varrho^3$ 3. hoe mod. int. $1,2,tl^{13} o g \varphi$ int. hoe mod. ς intelliguntur *g* intelligantur *d* pene *h* 4. inman. $v \varrho^{12}$ ille imm. π illis *c* transalpinis μ 5. non sens. id. nem. tog. *f* intell. om. vo^3 intellegetur $1,dl^4 \varrho^1$ intelligitur ς 6. atque dl^4 pectaora μ^1,a^1 7. ex unis pulm. *a* (not. in ras.) spiritum ducebat *e* spiritus duc. $hp^1\mu$ dueebatur sp. *r* sp. ducebatur ς 8. in superiore $1,2,tor\varrho^3$ in superioribus ς 9. peetus unus vo^3 et ernt $o\varphi$ ille μ^1 illie om. *b* dimin. *fLVPg* 11. sim. verb. *t* pro om. *h* 12. qua — abutimur *d* in hominem *henb* 13. concilium h^1 14. parvo serm. dl^4 serm. pauc. $\varrho^{123} v$ fac. hie *g* 15. diss. rer. fin. verb. *g* 16. traetanda *f* 17. verborum μ^1 transferetur $hep\pi$ 18. ex re al. φ re om. $a^1 ft$ quo μ videbatur $e^1 d vo^3$ 19. ea utimur rei *e* erit itur rei p^1 ea igitur rei $h\mu$ $a^1 n$ eam igitur π eril igitur rei p^2 ea ig. ei $ftr^1 dl^{134} vo^2,\varrho^1$(pr. m.) ea rei δ ea igitur sumitur rei $a^2 r^2 x vo^{13} \varphi,\varrho^1$(alt. m.)$^2 vg$.3 causa fit sic $tl^1 a^2$ eausa fit $a^1 n\delta$ causa sit μ,ϱ^1(pr. m.) 20. hie om. l^1 hic in italis tum. $1(p^1),dl^4$ tumultu h^1 tumultum h^2 errore $he\pi$ brevitas a^1 brev. caus. om. μ^1 21. sil *h* exereitus om. *n* 22. obcen. *a* causa om. $a^1 t$ eotid. *nc* cottid. $he\mu atg$

tidianis nuptiis delectatur; augendi causa, sic: nullius univorse calamitas istius explere inimicitias et nefariam crudelitatem saturare potuit; minuendi causa, sic: magno se praedicat auxilio fuisse, quia paululum in rebus non difficillumis aspiravit; ornandi causa, sic: aliquando rei puplicae rationes, quae malitia nocentium exaruerunt, virtute optimatium revirescent. translationem pudentem dicunt esse oportere, ut cum ratione in consimilem rem transeat, ne sine delectu temere et cupide videatur in dissimilem transcurrisse.

Permutatio est oratio aliud verbis aliud sententia demonstrans. 46
ea dividitur in tris partis: similitudinem argumentum contrarium. 11
per similitudinem sumitur, quom translationes plures frequenter ponuntur a simili ratione ductae, sic: nam quom canes fungentur officiis luporum, quoinam

1. delectetur 1,(μ^1),*r* bic *h* nullius om. *δ* uneforse cal. $hp^1\pi$ ('unaef.' *hπ*) une fors et cal. $k\mu^1$ hunc fors et calamitas *e* urbis cal. $p^2\mu^2 fnt\varkappa dl^{14}vo^2$ verborum cal. a^1 urbis meror et cal.' a^2b,Lamb. urbis et cal. ('meror' suprasc.) *r* meror urbis cal. *δ* mer. urb. et cal. *v* moeror cal. ϱ^1 meror et cal. *cφ* verbis maior et cal. ϱ^2 verbum moeror et cal. ϱ^3 verbl cal. l^3vo^3 Sc.: nullius univorse calamitas amicitias *f* 2. inimicitia et nefaria *h* sat. crud. *c* 3. sit *hπ* 4. qui paul. *μ* in reb. diff. *C* in reb. non diff. Klotz 5. gravandi causa 1,2(a^1)dl^{134} gravandi a^2 (sic del.) ordinandi $b\varrho^1$ 'sic nam cum canes — per argumentum tractatnr oruandi causa sic aliquando.' Sic verba ex 14 buc translata sunt in 1,2(a^1),dl^{134} illiquando *b* res publicas *h* res reip. ϱ^{23} resp. o *RPμ* rationes 1,2,$a^1b\varrho^1$ vires ς(ϰ) 6. nocentum $a^2r\delta$ exaruerunt *eπμcδ* exaruerent *h* exaruerint *rb* exaruerant ς(Lamb.) optimatum $\iota o\varphi\varrho^{23}v$ obtlmatum $\mu\varrho^1$ revirescunt $e\mu l^{134}vo^2$ revirdescerunt *h* (sic) revirdescent *π* revirescent ϱ^1(alt. m.)$vo^{13}c$,3 reviridescent *r* reviridesceret ϱ^1(pr. m.) reviviscent *φ* reviruere p^2(in ras.),2 reviruerunt *g* 7. dicunt pud. *g* prudentem $ep^2\mu$,2,*b* cum ratione om. *h* cum rationem p^2 cum ratio (eras. 'nem') p^2,μ^2,2(a^1) 8. in sim. $\varrho^{23}v\delta$ transeant *π* dilectu *n* deluctu *f* delicto $he\mu a^1$ delictu *c* 9. atur μ^1 ('vide' add. μ^2) rem transc. $\iota\varphi\varrho^{13}v\delta$,Lamb. 10. permult. *hπ* verbo *h* sententiis e 12. tr. una aut pl. ftl^{13},ϱ^2 ('unae') tr. vel plures *v* translationibus plures *π* 13. a simili $a^2rvo^{13}c\varrho^{12}v\varphi$,3 a simplici ς oratione 1,2,$c\varrho^{12}b\delta g\varphi$ ductae si cum a persona 1,2 (om. med. quae supra 5 leguntur 'sicut' *π* 'sic cum' p^2a^2 'sic sicum' μ^2a^1 'sic' *f*) 14. a om. *f* nam — credemus a^2 in mg. nam om. *ι* fungentur $h\mu^2a^2$ fungerentur pal. 6 fungantur $e\varrho^2$ funguntur ς officio $og\varrho^{12}$ quoniam hp,f^1 ('quorum' f^2) quonam *eπ* quoiam μ^1l^4 quorum iam μ^2l^3 quo pal.[4] cui *δ* 'vel quo vel cui' *n* cuinam ς

praesidio pecua credemus? per argumentum tractatur, quom a persona aut loco aut re aliqua similitudo augendi aut minuendi causa ducitur, ut si quis Drusum Gracchûm nitorem obsoletum dicat. ex contrario ducitur sic, ut si quis hominem prodigum et luxuriosum prudens parcum et diligentem appellet. et in hoc postremo, quod ex contrario sumitur, et in illo primo, quod a similitudine ducitur, per translationem argumento poterimus uti: per similitudinem sic: quid ait hic rex atque Agamemnon noster, sive, ut crudelitas est, potius Atreus? ex contrario, ut si quempiam, qui patrem verberarit, Aeneam vocemus, intemperantem et adulterum Hippolytum nominemus. haec sunt fere, quae dicenda videbantur de verborum exornationibus: nunc res ipsa monet, ut deinceps ad sententiarum exornationem transeamus.

XXXV 47 Distributio est, quom in pluris res aut personas negotia quaedam certa dispertiuntur, hoc modo: qui vostrum, iudices, nomen senatus diligit, hunc oderit necesse est: petulan-

1. pecua $hp\pi\mu k$,2(pal.^{4}) pecora l^{13} peculia pal.^{6} pecualia $r\varrho^{3}$ penuria vo^{2} pertuta l^{4} pecuaria ς(*e*) committemus *r* 2. loco aut re *hepn* a loco aut re $a^{2}fv$ a loco aut a re ς similitudine μ aut aug. r^{2} min. aut aug. *c* immin. aut aug. ϱ^{2} 3. drosum grecum *h* nitorem $hpk\mu$,2 ('mitorem' pal.^{6}), ϱ^{1},l^{1}(pr. m.) nidorem π numitorem $eto\varphi$,l^{1}(alt. m.)$^{34}vo^{2}g$ numitoremque ς(a^{2} Lamb. 'minutoremque' $\varrho^{3}\delta$) 4. obsolutum *f* dicat om. $hep^{1}\mu$ dicitur *t* ut om. μ^{1} 5 prod. luxuriosumque ϱ^{1} prod. lux. ϱ^{2} prudens parcum $p^{1}\pi$ inprudens parc. hep^{2} impudentemque parc. $\mu^{2}a^{1}ftl^{3}\varrho^{1}$ illuderet parc. *g* illudens parc. a^{2},3,$\varphi\varrho^{2}$ impudentem illudens *v* illudens impudentemque δ parcum $\mu^{1}nl^{4}$ illudens pr. et lux. dicat parcum et d. appellando *r* 6. appellet $v\varrho^{2}$ appellat δ appellasset ς ex om. φ 7. ad similitudinem φ dicitur μ^{1} ducetur *h* 8. argumentum $hp\mu^{1}$ quid agit eV,$o\varphi c$ quod ait $\mu^{2}a^{1}\varrho^{1}$ quidem at *b* 9. rex hic *tg* atque om. $fv\varrho^{2}$ non noster *f* ut om. cvo^{2} credulitas $hp\pi e^{1}\mu^{2}$,$a^{1}l^{14}vo^{2}\varrho^{13}$ crudeli est μ^{1} (sic) 10. autreus μ^{1} acreos *h* atreos π aut si *k* sicutsi $o\varrho^{2}$ quempiam $\pi e\mu^{1}a^{2}nrd$,ϱ^{1}(pr. m.)$^{3}\delta$ quem pium *hp*,a^{1} quem impium ς ($\mu^{2}a^{3}$) verberavit $kdvo^{2}\varrho^{2}v^{1}\varphi$ 11. aenean ha^{1} volemus *h* item intemp. *e* adulterum qui castus fuit *b* ippolit. $ho\varphi$ ypolyt. *ea* yppolit. $p\pi\mu fbv$ ipolit. *t* ypolit. $ng\varrho^{13}$ hypolit. *c* yppolium a^{1} 12. ferme $o\varphi$ 13. res hinc amm. μ^{1} 14. exornationem $ep\pi\mu^{1}rbv\varphi$,^{5}O exornationes ς(*h*,2) redeamus *h* transeamus om. *n* 15. distributionem cum *e* plures $hp^{1}\mu^{1}b$ in pl. $p^{2}\mu^{2}$,2,$ro\varphi cgP$,Lamb. per plures $etdl^{4}$ (π?) res om. $e\pi$ 16. certa om. 2(a^{1}) dispertiantur *b* quicumque vo^{23} quod *o* (ut 179,1) vestri p^{2} iudicat *h* iudices om. $tl^{13}\varrho^{1}$ 17. senatusque nom. vo^{1} senatoris et dil. *h* dil. sen. $c\varrho^{13}v\delta$

tissume enim semper iste oppugnavit senatum; qui equestrem locum splendidissumum cupit esse in civitate, is optet istum maxumas poenas dedisse, ne ista sua turpitudine ordini honestissumo maculae atque dedecori sit; qui parentes habetis, ostendite istius supplicio vobis homines inpios non placere; quibus liberi sunt, statuite exemplum, quantae poenae sint in civitate hominibus istius modi conparatae. item: senatus est officium consilio civitatem iuvare; magistratus est officium opera et diligentia consequi senatus voluntatem; populi est officium res optumas et homines idoneos maxume suis sententiis deligere et probare. item: accusatoris officium est inferre crimina; defensoris diluere et propulsare; testis dicere, quae sciat aut audierit; quaesitoris est unum quemque horum in officio suo continere: qua re, L. Cassi, si testem, praeterquam quod sciat aut audierit, argumentari et con-

---

1. iste om. $l^4\varrho^3$ iste semp. n obp. gb eq. in loc. π 2. spl. om. f oportet ut is optet ist. m. p. dedisse e is oportet ist. m. p. ded. π,h ('his') is optet ist. m. p. ded. $p^8\mu$,2(pal.[46] bruii.),tr ('obtet' μ) is oportet ist. m. p. ded. velit ς ('maxime pene' hl^4 'maxima pene' μa^1 maximae poenae $p^1\pi$ maximam penam φ) ne ista h,2,ϱ^3 ne iste ς 4. parentis $ep\mu^2$ 5. nobis $\mu^1 f$ hominem impium μ non facere $he^1p^1\pi$ non favere μp^2 non fuere f (suprasc. 'favere' 'placere') non placare e^8 6. qui libertis constat vite μ^1 quibus lib. constat vitae h (linea per b ducta) qu. liber constat vitae $p^1\pi$ qu. liberum constat vite e qu. libertas constat vite $p^2\mu^2$,2(a^1),ϱ^1(pr. m.: 'constant') qu. libertas constatuite $l^{134}\varrho^3$ qu. liberi sunt constituite r qu. l. s. ite vo^2 qu. l. s. statuite ς (a^2) 7. hom. huiusm. g comparare μ^1 sen. — iuvare om. n 8. off. est r offitio μ^1 cons. — mag. est off. om. $hp\pi\mu$,2(a^1) cons. — sen. volunt. om. ϱ^1(pr. m.) item mag. r 9. off. est t onera $h\pi$ opere l^3 on. et diligentiam π honore et dil. 2(a^1),$rdl^4\varrho^3$ honorem et diligentiam $p^2\mu,\varrho^1$(pr. m.) senat. om. a^2(eras.), nr voluntate $hp\pi f$ voluntatem pop. r populi vol. δ sen. et populi vol. φ 10. est pop. off. r officiorum optima sed homines idoneum h obtim. μ optum. π 11. dilig. $he\pi\varkappa nlbv\delta g\varphi\varrho^2$ probare et acc. h prob. acc. ς Sc.: probare. item: acc. est off. $togc\varrho^2$ 12. deferre dil. μ^1 def. est $do\varphi v$,3 testes h test. dic. 1,2,$trdl^{34}vo^{23}\varrho^1$ test. est dic. ς 13. quae scierit l^4vo^3,Lamb. qu. sciant h aut audierint h vel audierit n testis est qu. sc. aut aud. dicere φ quaestoris μ^1,2,$to\varphi rg,\varrho^{18}v$,3 questorum h 14. eorum $o\varphi$ suo om. dl^4 in suo off. $o\varphi g$ L. caussis e caussis $h\pi$ in causis $p\mu$,2(a^1),$tl^4\varrho^1$ luci cassi a^8bg luci crassi c luci cassi in causis $o\varphi\varrho^{23}\delta$,Lamb. si om. μ^1 testis h 15. scierit l^2 argumentorum h coniecturam $p^2\mu$ coniectura ς Sc.: coniectu-

iecturam persequi patieris, ius accusatoris cum iure testimoni conmiscebis, testis inprobi cupiditatem confirmabis, reo duplicem defensionem parabis. est haec exornatio copiosa; conprehendit enim brevi multa suum uni cuique tribuens officium et separatim res dividit pluris.

XXXVI 48 Licentia est, quom aput eos, quos aut vereri aut metuere debemus, tamen aliquid pro iure nostro dicimus, quod eos minume offendat, quo eos aut quos ii diligunt, aliquo in errato vere reprehendere videamur, hoc modo: miramini, Quirites, quod ab omnibus vostrae rationes deserantur? quod causam vostram nemo suscipiat? quod se nemo vostri defensorem profiteatur? id adtribuite vostrae culpae, desinite mirari. quid est enim, qua re non omnes istam rem fugere ac vitare debeant? recordamini, quos habueritis defensores; studia eorum vobis ante oculos proponite; deinde exitus omnium considerate: tum vobis veniat in mentem, ut vere dicam, neg-

---

r a m p e r s e q u i ('perseq.' coni. Lamb.) 1. consequi $to\varphi l^3$ pacieris *a* patiaris $p^1 l^{24}, \varrho^1$(pr. m.),*b*(corr. ead. m.) 2. commiscebit — confirmabit — parabit *fn* miscebis *g* eo $he\pi$ 3. parabit *h* te haec *h* haec est μ^2,*aftorgb* 4. est enim μ^1 brevis *h* multa si unicuique *h* mult. suum unicuique *e* mult. suum cuique $aftr\varrho^{13}$ mult. et suum cuique ϛ 5. et separatim μ^2,2,$t\varkappa orl^{134}vo^2\varrho^{13}\delta$ et om. 1 separatio *g* separat et $bl^2vo^{13}c$,Lamb. dividitur μ^2 6. quos ver. $fl\varrho^3$ 7. tamen om. *g* pro velle nostro *b* iure pro nostro φ quod eos minime offendat aut quos $ea^? tr\varphi vo^{13}c, \varrho^1$(alt. m.)$^2v$,3 quod cos aut qu. $hp\pi k^1$ quo eos aut qu. $k^2\mu$.2,$l^{134}vo^2, \varrho^1$(pr. m.) 8. diligunt *h* hi dil. $\pi afto\varphi bg$ ei dil. *e* ipsi dil. *n* hii dil. $\mu c\varrho^{13}$ aliquo in err. 1('aliquod' $h\pi k^1$),2(a^1),tl^{134} cum in al. err. ϛ ('errore' *d*) in om. a^2 iure l^2 9. repr. videamur $k^2\varphi$ reprehendere videantur hp(?)$\pi k^1\mu^1 o$ reprehendere posse videamur *r* reprehendi posse videantur *ebc*,ϱ^1(alt. m.)2,a^2('reprehendi posse' sic not.) *v*('compr.') Sc.: q u o d e o s m i n u m e o f f e n d a t, q u o e o s, a u t q u o s i i d i l i g u n t, a l i q u o i n e r r a t o v e r e r e p r e h e n d e r e v i d e a m u r 10. quos *t* ab hominibus *h* vere rat. μ^1 causam om. f^1 11. nemo om. a^1 def. vestri π 12. confiteatur 2,*g* id adtrib. $ep^1 l^4 vo^3$ adtrib. $h\pi$ id trib. ϛ desinite $k\mu, \varrho^1$(pr. m.) nolite *g* istud des. *hp*,2(*a*),$tl^{13}vo^2, \varrho^1$(alt. m.) atque des. id dl^4v atque istud des. ϛ (*e*,a^2) 13. quid enim est $b\varrho^2 v\delta$ quid enim μ quid id est *d* vestram rem r^1 fugere avitare a^1 fug. a civitate *e* 14. quod hab. defensorem *h* habuistis *n* 15. eorum om. *t* vobis om. *dv* ponite 2(a^1),$trl^3\varrho^3 g$, Lamb. praepon. $vo^4 v$ omn. exit. *g*,Lamb. 16. tunc $\mu^2 afg\varrho^3$ veniat 1,2,*g* veniet ϛ ven. vob. *g*

legentia vostra sive ignavia potius illos omnis ante oculos vostros trucidatos esse, inimicos eorum vostris suffragiis in amplissumum locum pervenisse. item: nam quid fuit, iudices, qua re in sententiis ferendis dubitaveritis aut istum hominem nefarium ampliaveritis? non apertissumae res erant crimini datae? non omnes hae testibus conprobatae? non contra tenuiter et nugatorie responsum? hic vos veriti estis, si primo coetu condemnassetis, ne crudeles existumaremini? dum eam vitatis vituperationem, quae longe a vobis aberat, adfuturam eam invenistis, ut timidi atque ignavi putaremini. maximas privatas et publicas calamitates accepistis: quom etiam maiores inpendere videantur, sedetis et auspicamini: luci noctem, nocte lucem expectatis. aliquid cotidie acerbi atque incommodi nuntiatur: etiam eum, cuius opera nobis haec accidunt, remoramini diutius et alitis ad rei puplicae perniciem, retinetis, quoad potestis, in civitate? eius modi li- XXXVII 49
centia si nimium videbitur acrimoniae habere, multis mitigationibus lenietur: nam continuo aliquid huius modi licebit inferre: hic ego virtutem vostram quaero, sapientiam desidero, veterem consuetudinem requiro, ut quod erit conmotum licentia,

1. vestri $\varrho^1\delta$ homines π 2. eorum om. *e* 3. nam om. *g* 4. ferundis $tbgc\varrho^1$ 5. ampliaveris *n* 6. data *er* om. *h* non — conprob. om. $hp\pi\mu$,2(a^1) hae omn. *t* hec test. φc confirmatae $dl^{34}\varrho^1$ nam π 7. et ten. $o\varphi$ resp. est $o\delta,\varrho^1$(alt. m.) vos omnes *bg* 8. condempnavissetis $\mu\varrho^1$ cond. eum φ 9. vitatis l ('vituperatis' add. hp^1 'vituperati estis' add. π) quae l. a vob. aberat vitup. l^3 aberat affuturam eam invenistis $erc\varphi vg$,*b* ('affuturum' pr. m.) aberat obf. eam inv. *o* aberat afut. eam inv. l^4vo^{13},ϱ^2(alt. m.) erat eam tenuistis ϱ^3 erat eam inv. a^2 erat (cett. om.) $hp\pi\mu$,2(a^1),$tl^{13}vo^2$ 10. di atque ign. *h* ('adque').p^1 ut timidi $\pi p^2\mu^1$,ς (ne timidi μ^2a^1 ut ne tim. *f* nonne tim. $l^3\varrho^1\delta$ ut timidi om. *e*) putati estis $\varrho^1\delta$ existimati estis l^3,φ ('essetis') Fo.: putemini 11. maximas pr. et publicas π maximis privatis et publicis hep^1 calamitatis $e\varrho^1$ max. et pr. et publ. ς 12. videatur *h* auspicamini π oscitamini ς 13. luci noctem non lucem $hp^1\pi k$ noctem non lucem $ep^2\mu$,2,^4O nocte lucem luce noctem $\varrho^1\delta$ acerui *h* ac. cotid. $\pi bc\varrho^{123}$ cott. *heatg* 14. etiam eum $hp\pi$ etiam *e* et eum ς vobis $ar\varrho^2\varphi$ vos om. *g* 15. rememor. *e* aletis *h* alitus *e* ad reip. pern. et $l^1vo^1\varrho^2\varphi$ et ad reip. pern. $vo^3,{}^1ox$ 16. quodad *h* quod μ^1 17. acrimonia *h* acr. vid. hab. $o\varrho^3$ hab. vid. acr. *g* 18. huiusm. al. inf. lic. μ al. lic. inf. huiusm. *g* lic. al. huiusm. inf. ϱ^1 19. ergo *a*(sic) ergo *etv*,Pith. 20. requiro ut quod $to\varphi l^3rc$,3 requ. quod ς

id constituatur laude et altera res ab iracundiae molestia removeat, altera res ab errato deterreat. haec res, sicut in amicitia, item in dicendo, si loco fit, maxume facit, ut et illi, qui audient, a culpa absint, et nos, qui dicimus, tam ipsorum quam veritatis amici videamur. est autem quoddam genus in dicendo licentiae, quod astutiore ratione conparatur, quom aut ita obiurgamus eos, qui audiunt, quo modo ipsi se cupiunt obiurgari, aut id, quod scimus facile omnis audituros, dicimus nos timere, quo modo accipiant; set tamen veritate conmoveri, ut nihilo setius dicamus. horum amborum gene-

---

erat $cg\varrho^{12}v$,3,^{5}O commodum b lic. om. l^2 1. id constituetur $hp^1\pi\mu^1gr^{12}$ id comprimetur μ^2,2(a^2 del. lin.) id comprimatur $p^2tl^3vo^{23}$ id mitigetur $ea^2r\varphi c\varrho^3bv$ ('id laude mitigetur' og,Lamb.) id mitigabitur $l^1\varrho^1\delta$ ita ut alt. $o\varrho^{13}v\delta$,^{2}ox, Pith. Sc.: ut quod erit — constituatur laude, et altera ab iracundiae mol. l^1vo^1c,3,Lamb. ab iracundia et mol. ς 2. altera res 1,3,dl^{14},$V\varrho^{12}v$ ('altera rum' h) altera 2,l^3 haberat ratio det. h in amicia μ^1 in amicitiam $e\pi$ 3. idem μ (ead. m. corr.) item 1,2(a^1),bg ita ς si loco om. $hp\pi$ si l. fit om. 2(a^1) sit φ 4. culp. alieni sint μ^1 et nos qui dicimus tam et ipsorum quam et veritatis amici videamur e et n. q. d. ipsorum et veritatis vid. am. vo^3 et n. q. d. am. ips. et ver. esse vid. cbl^2vo^1,a^2 (et n. q. d. am ips. et ver. esse vid. not. suprasc.) et n. q. d. am. eorum et ver. esse vid. tvo^2,g (om. 'esse'),Lamb. et n. tamen q. d. am. ips. et ver. e. vid. v et n. q. d. tamen et ips. veritatis esse videatur $hp\mu^1$,π ('veriti e. videamur') et n. q. d. tum etiam reverti vid. d et n. q. d. tum ipsos reveriti esse vid. l^4,x ('et ips. rev. vid.') et n. q. d. amicos et ipsos veriti esse vid. a^1,f^2mg (om. alterum 'et') et n. q. d. tamen tam ipsos veriti e. vid. bruil.[2] et n. q. d. tam tamen sententia eorum qui dicunt quam de quibus dicitur vera habeatur μ^2,2 (pal.[46] bruil.[1], 'qui dicitur' a^1; a^2 'tamen — habeatur' lin. not.) et n. tamen q. d. et ipsos reveriti et veritatis assertores esse vid. l^1(pr. m.)^3,ϱ^1 ('et n. q. d. tamen'),δ et n. q. d. et ips. rev. et ver. ass. e. vid. ϱ^3 et n. q. d. am. ipsorum et ver. ass. e. vid. o et n. q. d. eorum am. et ass. ver. e. vid. ϱ^2 et n. q. d. am. ipsorum et ipsos revereri et veritatis esse assentatores vid. φ Sc.: et n. q. d. tam ipsorum quam ver. am. esse vid. 5. est aut quod h quoddam om. o, not. lin. a^2 6. in dic. lic. 1,2,$tro\varrho^{12}v$,3 dicundo l^1vo^1 astuti operatione $hep^1\pi$ astuta operatione μ^1,2(f^2),l^{34} a statuta operatione μ^2f^1 astutia operatione p^2 astuta ratione a^2 astuta oratione $\varrho^1\delta$ magis astuta oratione r astuta licentiae ratione vo^2 astutiori rat. t astutiore rat. $a^3cho\varphi$ 7. eos om. μ eos obiurg. g ipsi om. dl^4 8. facile — dicimus om. $hp\pi\mu$,2(a^1) auditores nos tim. dic. $t\varrho^1\varphi$ 9. dic. om. el^3 temere b veritati e 10. n. setius π n. sedius h nichilo cuius μ generum om. φ

rum exempla subiciemus; prioris, huius modi: nimium, Quirites, animis estis simplicibus et mansuetis; nimium creditis uni cuique: existumatis unum quemque eniti, ut perficiat, quae vobis pollicitus sit: erratis et falsa spe frustra iam diu detinemini stultitia vostra, qui id, quod erat in vostra potestate, ab aliis petere quam ipsi sumere maluistis. posterioris *licentiae* hoc erit exemplum: mihi cum isto, iudices, fuit amicitia, set ista tamen amicitia — tametsi vereor, quo modo accepturi sitis, tamen dicam — vos me privastis. quid ita? quia, ut vobis essem probatus, eum, qui vos oppugnabat, inimicum quam amicum habere malui. 50 *ergo haec exornatio, cui licentiae nomen est, sicuti demonstravimus, duplici ratione tractabitur: acrimonia, quae si nimium fuerit aspera, mitigabit laus; et adsimulatione, de qua posterius diximus, quae non indiget mitigationis, propterea quod imitatur licentiam et sua sponte est ad animum auditoris adcommodata.*

XXXVIII Deminutio est, quom aliquid inesse in nobis aut in iis, quos defendimus, aut natura aut fortuna aut industria dicimus egregium: quod, ne qua significetur adrogans ostentatio,

1. subiicient *e* subiecimus l^2 subiciamus *h* prius est *e* prioris est $\pi d l^4$ nimirum *b* 2. estis supplicibus *g* est. simplicioribus *b* est. omissis simplicibus l^2 credetis *t* 4. quod *φ* nobis *f* diu om. *g* 5. vestra quid quod *e* vestr. quidquid *π* vestr. qui quod $hp\mu^1 n$ bruil. vest. est qui qu. $\mu^2 a^1 f^2$ vest. id quod $cbl^2vo^{12}\delta, a^2$ ('qui id qu.' sic not.) vest. est id qu. *vφ* vest. et quia quod $f^1 tl^3 r\varrho^3$ 'detinemini Stult. vestra id qu.' ϛ Sc.: det. stult. vestra, qui id quod pot. vestr. $h\varrho^1$ 6. ab illis *n* qu. subigere μ^2, a^1 posterioribus *h* 7. isto iudicium *h* 8. ista om. *f* tamen om. *χ* sed tamen ista *og* vere quom *h* 9. tam. dic. om. *d* vos pr. $hep^1\pi$ privatis $ep\mu^1 t$ probatis *π* quid itaq; quid aut vob. *h* 10. quia ita ut *π* qui ut μ^1 obp. *μa* 11. quod am. ϱ^1 hic ex. *h* 12. licentia l^3 sicut *o* demonstrabimus $hp^1\pi\mu a^1$ 13. acrimoniam — mitigabit laus $1(p^2), 2, dl^{34}, \varrho^1$(pr. m.)*δ* acrimonia — mitigabitur laude ϛ (a^2) 14. et assimulatio 1,2 et ass. est *ϰ* et assimulatione ϛ ('similatione' *o*) qua hp^1 quam *πd* superius $to\varrho^1 v\delta$ 15. indenegationis nomine $1(\mu^1)$ in denegationis nomine dicitur $\mu^2, 2(a^1)$ indiget mitigationis $a^2\varrho^1 c$ mit. ind. *r* ind. mitigatione $g\varrho^2$ imitabitur *c* Fo.: imitatur tantum sua sp. sit ad an. aud. accommodata 1 ('se — adcommoda' *h* 'accommodatum' *μ*), $2(a^1), to\varphi r\varrho^{12}$ sua se sp. ad a. a. accommodat $a^2 bv\varrho^3$ sua sp. ad a. a. se acc. ϛ 17. dim. $h^2, to\varphi gdl^{234} VP$ in iis e, ϱ^3 (hiis) in his $hp\pi\mu, 2, to\varphi bg\varrho^2$ his ϛ 18. aut in ind. a^2 dicímus *o* dicemus ϛ 19. quo ne μ^1

deminuitur et attenuatur oratione, hoc modo: nam hoc pro meo iure, iudices, dico, me labore et industria curasse, ut disciplinam militarem non in postremis tenerem. hic si quis dixisset 'ut optime tenerem' tametsi vere dixisset, tamen adrogans visus esset: nunc et ad invidiam vitandam et laudem conparandam satis dictum est. item: utra igitur causa, avaritiae an egestatis accessit ad maleficium? avaritiae? at largissumus fuit in amicos: quod signum liberalitatis est, quae contraria est avaritiae. egestatis? at huic quidem pater — nolo nimium dicere — non tenuissumum patrimonium reliquit. hic quoque vitatum est, ne magnum aut maxumum diceretur. hoc igitur in nostris aut eorum, quos defendemus, egregiis commodis proferendis opservabimus: nam eius modi res et invidiam contrahunt in vita et odium in oratione, si inconsiderate tractes; qua re, quem ad modum ratione in vivendo fugitur invidia, sic in dicendo consilio vitatur odium.

XXXIX 51 Descriptio nominatur, quae rerum consequentium continet perspicuam et dilucidam cum gravitate expositionem, hoc modo: quod si istum, iudices, vostris sententiis liberaveritis, statim, sicut e cavea leo emissus aut aliqua teterrima belua

1. dim. $h^2\pi\mu og$ adt. μ aten. *c* haec *o* 2. meo labore *h* me elaborare *g* me elaborasse ^1ox me laborasse $o\varphi$ 3. si quae *h* 4. obt. μ eam etsi *n* eam tametsi μ^2 5. nunc ad $dl^4c\varrho^{12}$ et laud. om. *f* et laud. 1,$ando\varphi gcbP$ et ad laud. ς 6. causa avaritiae aegestatis *h* c. avaritia egestatis *e* c. avaritiae egestas π c. avaritiae aut egest. 2,$torbLvo^{12}$,ϱ^1 (alt. m.)^{23} av. caus. aut eg. φ caus. av. ut eg. $v\varrho^1$(pr. m.) av. caus. an eg. vo^3 utrum i. av. causa a. eg. ς Sc.: utrâ igit. causâ, avar. an eg. 7. ad malef. acc. $o\varphi$ avar. om. $a^1\varrho^1$ ac larg. *h* ad largissimos π 8. fuit hic $to\varphi\varrho^3\delta$ fuit inimicos π^1 libertatis *t* largitatis *g* 9 aeg. $h\mu o$ al om. 1,2,tr,ϱ^1(pr. m.)δ 10. nim. nol. *g* reliquid $h\mu$ relinquit *c* 11. vitandum l^2 12. quod *h* defendimus μ^2,2,$tc\delta g$ 13. proferundis vo^1l^1bg nam — or. *b* habet post 'vit. od.' eiusmodorum *h* eiusmodo res *p* 14. oratione consilio vit. odium si consid. *f* 15. in rat. $bl^2vo^{12}c\varrho^{12}v$ vivendi $\varkappa l^2vo^{12}c\varrho^2v$ minuendi ϱ^1(alt. m.) vivendo $\varrho^3\delta$ minuendo ϱ^1(pr. m.) 16. fulcitur 1($p^1\mu^1$),*b* Fo.: fugitaṭur dicundo l^1vo^1 dicendi $\varkappa$ cons. vit. om. *f* odium in oratione *g* 17. consequentiam *h* consequentia π 20. sicut om. *f* sicut cav. *h* a cav. a^1ftl^3 ex cav. $vo^1\varrho^2$ cteav. l^2 leo e cav. e^1 emissus $erdo\varphi g$,Lamb. foenissus $hp\pi\mu\, gr^{12}$,a^1 foenissus vel emissus a^2n ('vel em.' add. a^2) phoeniss. *f* feniss. vo^2 semissus l^1 immissus vo^1 missus $tvo^3c\varrho^2v$,3 belua π bestia $\varrho^1\delta$

soluta ex catenis, volitabit et vagabitur in foro, acuens dentis, insultans in cuiusque fortunas, in omnis amicos atque inimicos, notos atque ignotos incursans; aliorum famam depeculans, aliorum caput oppugnans, aliorum domum atque omnem familiam perfringens, funditus labefactans. qua re, iudices, eicite eum de civitate, liberate omnis formidine, vobis denique ipsis consulite: nam si istum inpunitum dimiseritis, in vosmet ipsos, mihi credite, feram et truculentam bestiam inmiseritis. item: nam si de hoc, iudices, gravem sententiam tuleritis, uno iudicio simul multos iugulaveritis: grandis natu parens, cui spes senectutis omnis in huius adulescentia posita est, qua re velit in vita manere, non habebit; filii parvi privati patris auxilio ludibrio et despectui paternis inimicis erunt oppositi; tota domus huius indigna concidet calamitate: at inimici statim sanguinolentam palmam, crudelissumam victoriam potiti insultabunt in horum miserias et superbi re simul et verbis invehentur. item: nam neminem vostrum fugit, Quirites, urbe capta quae miseriae consequi soleant: arma qui contra tulerunt, statim crudelissume trucidantur; ceteri,

---

1. ex catena *g* ·avens h^1 habens $1(h^2),2,l^1$(pr. m.)^{34} acuens *cb* et cett. *C* 2. multas l^1 in multos *o* multos *ς* Sc.: insultans in om. *π* in uniuscuiusque *o* fortunam *a* Post 'fortunas' vox in *h* eras. et inim. *og* 3. et ign. *φ* ignotos suos *h* incursitans *bg* depeculantiorum hp^1 depeculans horum *π* 4. capud μa^1 obp. $\mu kb\varrho^1$ domum ac $e\pi\mu c\varrho^1 v\varphi$,3 dom. at. l^4vo^1 dom. et vo^3 dom. haec *h* 5. confr. $\varrho^1\delta$ fam. omn. $l^2\varrho^2v$ funditus labef. $hep^1\pi\mu$ funditusque lab. $p^2\mu$,2, tl^{34},ϱ^1(pr. m.) rempublicam funditus lab. 3.$l^1vo^{13}\varphi c\varrho^2$ ('penitus'),$^3\delta$ funditusque remp. lab. r,ϱ^1(alt. m.) iudicium *π* 6. eicite $e\pi\mu$,2,$tb\varrho^{123}$ vobisque ips. ha^1 vobis ipsis *et* 7. demis. *ho* 8. mihi cr. om. *n* cred. mihi $c\varrho^{12}v$ bestiam iudices e,ϱ^1(alt. m.)^{23}v 9. inmis. μ^2('imis.' μ^1)$nc\varrho^{12}$ si om. a^1g add. a^3 de hoc iudicio *h* 10. uno in iud. μ^2at uno iudice *π* iugu — hic desinit *n* 11. cui sp. e,ϱ^1(pr. m.) cuius *ς* omn. sp. sen. *g* adulesc. *hob* 12. filii patrui *f* 13. exilio *h* despectus — obposita *h* 14. huius om. *t* 15. ab inimicis st. $hp^1\pi$ at inimicis st. μ^1 stat. inim. *oφ* sanguinolentam palmam *heπ* sang. palma *ς* crudelissimam victoriam *h* crud. victoria *ς* 16. in hor. mis. ins. *φ* ins. vitae in hor. *t* superbi re $p\mu^2$,2,$\varkappa l^1\varrho^{13}\delta$ sup. rebus *oφ* superiare *h* superbia re μ^1 superbia *ς*(e,a^2) 17. invenientur $gr^1\mu^2$,2,$(a^1)\varkappa l^1\varrho^1$(pr. m.)^3 invenietur *π* inveniuntur $hp^1\mu^1$ nam om. *t* 18. urbe capta *hepπatbg* capta urbe *ς* qui mis. *e* 19. qui contulerunt *oφ* tulerint $\mu^2at\delta$ trucidabuntur $tl^{13}vo^1$

qui possunt per actatem aerumnas ferre, rapiuntur in servitutem; qui non possunt, vita privantur; uno denique atque eodem tempore domus hostili flagrat incendio et quos natura aut voluntas *necessitudine benivolentia* coniunxit, distrahuntur: liberi partim e gremiis diripiuntur parentum, partim in sinu iugulantur, partim ante pedes constuprantur: nemo, iudices, est, qui possit satis rem consequi verbis nec referre oratione magnitudinem calamitatis. hoc genere exornationis vel indignatio vel misericordia potest conmoveri, quom res consequentes conprehensae universae perspicua breviter exprimuntur oratione.

XL. 52 Divisio est, quae rem semovens ab re utramque apsolvit ratione subiecta, hoc modo: cur ego nunc tibi quicquam obiciam? si probus es, non meruisti: sin improbus, non conmovere. item: quid nunc ego de meis promeritis praedicem? si meministis, optundam; si obliti estis, quom re nihil egerim, quid est, quod verbis proficere possim? item: duae res sunt, quae possunt homines ad turpe conpendium conmovere: in-

---

1. erumuarum π herum *p* horum μ^1 hae res *h* heri $k\mu^2 f$ pal.[4] herii *a* (not. in ras.) herium *m* herilem l^1 aevi l^3 et vires ea^2cb,Pith. et per vires t,ϱ^1(alt. m.) dominorum vo^2,ϱ^1(pr. m.) vires dominorum δ labores *g* fere $hp^1\pi$ perferre δ Sc.: aerumnas ferre rapientur *t* 2. privabuntur *t* itaque eod. *o* 3. ostili μ hostilis *e* flagrabat $hep^1\pi$ flagrabit ϛ flagrat Lamb. An.: 'flagrata est' s. flagratur? 4. necessitudine benevolentia $\mu^1\pi$ ('beniv.') nec. benivolentiae *e* nec. aut benevol. $p\mu^2$,2,$t\varphi\varrho^{12}v$ nec. et benev. $hrbl^1vo^1$ nec. ac ben. vo^3 necessitate et ben. cl^2,ϱ^2 ('ac ben.') distrahentur $to\varphi\varrho^3$ 5. egregiis *h* e gremio tl^3 par. dir. $r\varrho^3$ ('erip.' *r*) diripientur *to* rap. $\varrho^1\delta$ par. in sin. *h* in sinum *e* in sinuo l^3 6. iugulabuntur $t\varphi$ pedes $a^2dl^{34}c\varrho^2\varphi$,3 heredes 1($e^1$) edes $e^2a^1f^2t\varrho^1v$ patres l^2 construpr. *b* constuprabuntur $o\varphi$ iudicum *e* iudicium μ 7. posse *h* rem satis *tg* verb. consequi $\varrho^1v\delta$ ferre l^3 efferre $vo^1c\varrho^2v$,3 8. hoc ne gen. $hp\pi$ hoc de gen. *e* 9. consequuntur p^2 10. univ. om. *f* univ. conpr. *h* exponuntur *o* 12. removens μ,2,tl^3 c re *e* utraque $he\pi$ absolvito *e* 13. oratione $he\pi\mu ar\varrho^{12}\delta gb$ ergo πf 14. obic. hoc modo si prob. μ quicq. tibi $ft\varrho^2$ obiciam $he\mu ft\varrho^1g$ nomine ruisti π si inpr. $h\pi\varrho^1$ commoveris $rl^3\varrho^2\delta$ commovearis vo^2 commoveare f^2 (rec.) commovebero $o\varphi^2\varrho^3$,Lamb. 15. ergo π de meis promer. $ep\pi,\mu^1$ ('pro' eras. μ^2) de m. propriis mer. h,μ^2,2,$t\varphi rl^{12}Vc\varrho^{23}vg\delta$ de prop. mer. l^{34} de pr. mer. meis ϱ^1 demens propinquis mer. *b* 16. obt. vos $o\varphi$ obtendam π 17. possem a^2 18. conp. μ concipiendum $ft\varrho^1\varkappa$

opia atque avaritia: te avarum in fraterna divisione cognovimus, inopem atque egentem nunc videmus: qui potes igitur ostendere causam malefici non fuisse? inter hanc divisionem et illam, quae de partibus orationis tertia est, *de qua in primo libro secundum narrationem demonstravimus* hoc interest: illa dividit per enumerationem aut per expositionem, quibus de rebus in tota oratione disputatio futura sit; haec se statim explicat et brevi duabus aut pluribus partibus subiciens rationes exornat orationem.

Frequentatio est, quom res tota causa dispersae coguntur in unum, quo gravior aut acrior aut criminosior oratio sit, hoc pacto: a quo tandem abest iste vitio? quid est, cur iudicium velit eum liberare? suae pudicitiae proditor est, insidiator alienae, cupidus intemperans petulans superbus, inpius in parentes, ingratus in amicos, infestus in cognatos, in superiores contumax, in aequos et paris fastidiosus, in inferiores crudelis, denique in omnis intolerabilis. XLI 53 eiusdem generis est illa frequentatio, quae plurumum coniecturalibus causis opitulatur, quom suspitiones, quae separatim dictae minutae et infirmae erant, unum in locum coactae rem videntur perspicuam facere, non suspitiosam, hoc pacto: nolite igitur, nolite, iudices, ea, quae dixi, separatim spectare, set omnia

1. atque om. *f* aut av. μ^2 tervarum *h* sed av. *π* 2. quis *οφυ* potest *hpπμaboφυ* 3. causa *π* 4. in part. $bl^2 Vc\varrho^{12}g$ 5. libro pr. *fδ* dum narrationem demonstravimus 1,2,*toφr* dum de narratione demonstr. μ^2 antequam narr. demonstr. ϱ^2 diximus secundum narrationem ς (a^2, 'dix.' om. *b*) interest quod $a^2ro\varphi vo^1 vc\varrho^{12}g$,3 7. in tota or. $a^1\varphi$ per totam or. ϱ^2 in totam or. ς statim se $o\varphi\varrho^1$ se om. 2,*g* 8. breviter $a^2\varphi bc\varrho^3 v$ vel pl. $h\mu^2$,2,*t* 10. res tota $hep\pi dl^4$ res tote μ^1 res in tota ς (μ^2 'tota in' l^3) 11. in unum quo ep^2 in unum locum quo ς (in unum quocum *h* in unum cum quo μ^1 (sic) in cum quo p^1) crim. — tandem om. μ^1 12. sit om. *h* sit or. *g* modo *t* iste tandem abest *t* quidem cur *h* 13. cur iuditio *π* c. indicio *t* c. indices ς iudices, cur Crat. et seqq. *E* eum vel. *οφbg* velit $he\pi(p^1?)$ velis ϱ^1 (pr. m.) velitis ς Sc.: quid est, cur indicium velit pudicie e^1 15. inf. in cognatos vo^3 16. insuperioribus μ^1 partes *b* 17. in omnes den. *o* in omnibus *e* intoll. *μaφ* eiusdem — coniect. om. *f* 18. causis coniect. *οφ* 19. opitulationibus *h* opitulantur quae μ^1,2(a^1) ('opitulat.' μ^1) susceptiones *hfφ* 20. in unum loc. *P* viderentur $ep^1\mu^1 dl^4$ 21. non om. *b* ergo *g* 22. ind. om. dl^4 sep. iudicare *h*

conligite et conferte in unum: si et commodum ad istum ex illius morte veniebat; et vita hominis est turpissuma animus avarissumus fortunae familiares attenuatissumae; et res ista bono nemini praeter istum fuit; neque alius quisquam aeque commode neque iste aliis commodioribus rationibus facere potuit; neque praeteritum est ab isto quicquam, quod opus fuerit ad maleficium, neque factum, quod opus non fuerit; et quom locus idoneus maxume quaesitus, tum occasio adgrediendi commoda, tempus adeundi opportunissumum, spatium conficiendi longissumum sumptum est, non sine maxuma occultandi et perficiundi malefici spe; et praeterea ante quam occisus homo is est, iste visus est in eo loco, in quo est occisio facta, solus; paulo post in ipso malefici loco vox illius, qui occidebatur, audita; deinde post occisionem istum multa nocte domum redisse constat; postero die titubanter et inconstanter de occisione illius locutum; haec partim testimoniis partim quaestionibus partim argumentis certis omnia conprobantur et rumore populi, quem ex argumentis natum

---

1. in unum loc. $l^2vo^3vc\varrho^3\varphi$,Pith. un. in loc. ϱ^2 in un. conf. loc. $b\delta g$ commoda μ^2 ad istam $p^1\pi\mu^1$ ad illius exitam mort. h ad ist. e. m. ill. g 3. amariss. $dl^4\varrho^{23}$ fortunae familiares attenuatissimae $hp\pi$ $gr.^{12}bV v\varrho^2$,Lamb. ('familiarei' hp^1 'attentiss.' ϱ^2) fortuna familiares attenuatissime dl^4 fortunae familiares rei atten. p^2,2 ('familiaris' a) fortuna familiaris rei attenuatissima $ek\mu\varkappa tg\varphi\varrho^3$ ('familiari' t 'attenuatissimus' μ) fort. rei familiaris attenuatissima o 4. alius quisque $h\pi\mu$ 5. commoda h iste om. a^1g comm. al. t 6. est quicq. ab isto b 7. fuit $o\varphi gb\varrho^2$ ad malef. — fuerit om. 1,2(a^1)dl^{34} neque — fuerit om. $r\varrho^1$,^1ox opus fuit a^2 non fuit $ogbc\varrho^2$ 8. et tum φ quaesitus sit r sit quaes. ϱ^{12} tunc π 10. sept. est μ^1 maximae occultanda h 11. et perf. om. $hp\pi\mu$,2(a^1)$tdl^{134}vo^2\varrho^1$ perficiundi e maleficium $o\varphi$ malef. om. l^{24} maleficiis et praeter ante h 12. is occisus homo μ (om. 'est') is h. occ. est 2,t occ. is h. est $c\varrho^{13}v$ his h is om. $o\varphi$ iste om. $o\varphi$ 13. occ. est facta r occ. facta est $\mu o\varphi g$ in ipso loco maleficii $tol^3\varrho^2\delta$,Lamb. loc. in ipso mal. φ in ipso maleficii loco in quo vo^2 in ipso maleficio ς ('maleficii' ϱ^3) 14. audita est $rl^{13}\varrho^{13}v\delta$ est aud. ϱ^2 aud. est qui occ. $o\varphi$ 15. postero $ep\pi o\varphi c\varrho^{12}v$,3 postea f postera ς 16. occ. ill. μ^2,2,3 ill. occ. $o\varrho^1$ occ. eius l^3 occ. filius $he^1p^1\mu^1$ occ. filium e^2 occ. filius πp^2kl^4 occ. filii r hec et si g 17. quaest. om. 2(a^1) argumentatis 1(μ^1) partim argumentatis μ^2 part. argumentationibus ^1ox part. argumentis $a^1ro\varphi\varrho^3$ part. arg. om. ft et argumentis ς Sc.: partim argumentis certis omnia om. e^1p argumentis omnia comprobantur et rumorem populi ex add. e^2 18. probantur h quam μ^1

necesse est esse verum: vostrum, iudices, est ex his in uno loco conlocatis certam sumere scientiam, non suspitionem malefici: nam unum aliquid aut alterum potest in istum casu cecidisse suspitiose: ut omnia inter se a primo ad postremum conveniant, *maleficia necesse est* casu non potest fieri. vehemens haec est exornatio et in coniecturali constitutione causae ferme semper necessaria et in ceteris generibus causarum et in omni oratione adhibenda non numquam.

Expolitio est, quom in eodem loco manemus et aliud XLII 54
atque aliud dicere videmur. ea dupliciter fit, si aut eandem plane dicemus rem aut de eadem re: eandem rem dicemus non eodem modo — nam id quidem optundere auditorem est, non rem expolire — sed conmutate: conmutabimus tripliciter: verbis pronuntiando tractando. verbis conmutabimus, quom res semel dicta iterum aut saepius aliis verbis, quae idem valeant, referetur, hoc modo: nullum tantum est periculum, quod sapiens pro salute patriae vitandum arbitretur: quom agetur incolumitas perpetua civitatis, qui bonis erit rationibus praeditus, profecto nullum vitae discri-

---

1. nec. est verum esse μ^1 esse om. $dl^4\varrho^2$ vestrum iudicium est h vestrum erit iudices $e\mu^1$ vest. est iud. $k\varphi$ ex his ep^1kdl^4 his ς ('his omnibus' l^2)   in uno loco h^1 in unum g in unum locum ς   2. collatis $ac\varrho^2,{}^3O$ sententiam $h\mu^2\varkappa\iota o\varphi l^3vo^{12}\varrho^{12}vg$ sentiam f ('sententiam scientiam' supersc.)   3. malef. susp. g aliquod $evo\varphi$,Lamb.   casum $e\pi\mu^1k^1,{}^4O$ 4. cecid. in casu istum t 5. malificia h maleficio d necesse casu v nec. est casu maleficium vo^3 non potest fieri $1(\mu^1)$, bl^2c non posse fieri ς(μ^2) 6. est haec ϱ^3,Lamb.   8. et omn. φ 9. expositio μ^1 et om. g 10. ea autem $vo^{13}c\varrho^{12}g$,3   si om. dl^4 11. plane om. h,2(a^1),$to\varphi g$ rem dic. h,2,$t\delta$ eandem rem om. δ 12. nam — expolire om. $2(a^1)$ id quod $p\pi v$ id quidem quod e quidem om. $\mu trdl^4$ optinere 1('obt.' μ),ϱ^1(pr. m.) obtinere alias obtuudere l^4 optundere v obt. est aud. tgb aud. non est φ 13. rem om. g commutare $tr\varphi l^{34}vo^{13}$,ϱ^1(alt. m.)^2g,3 commutatione o commutabimus rem tripl. $l^1vo^1\varrho^1$,Pith. commutare tripl. r^1 commutatio fit tripl. $a^2r^2\varkappa vo^3c\varrho^2vg$,3   15. cum res semel dicta $heftl^3vo^2$ cum re s. dicta μa^2 si cum r. s. dicta est l^2vo^{13},ϱ^2('sicut'),Lamb. ('sit') si cum r. s. e. dicta $cb\varrho^3$,v ('eadem')   verum aut h iterum ac $o\varphi$ verbis om. μ^1 verb. quidem h 16. valeant tl^3 val. eadem h val. eandem rem o val. eadem re g val. eadem res ς   referetur h proferetur $ep^2\mu^2ag$ proferretur p^1 profertur μ^1 dl^4vo^2 proferemus o   18. augetur $l^4vo^2\varrho^2\delta$ augeatur $r\varrho^3$ adaugetur l^1 incolom. $h\pi\mu$ 19. erat $\pi\mu tdl^{24}\varrho^2$ praedito t praed. om. dl^4

men sibi pro fortunis rei puplicae fugiendum putabit et erit in ea sententia semper, ut pro patria studiose quamvis in magnam descendat vitae dimicationem. pronuntiando conmutabimus, si quom in sermone tum in acrimonia tum in alio atque alio genere vocis atque gestus eadem verbis conmutando pronuntiationem quoque vehementius inmutabimus. hoc neque commodissume scribi potest, neque parum est aper-
55 tum, qua re non eget exempli. tertium genus est conmutationis, quod tractando conficietur, si sententiam traiciemus
XLIII aut ad sermocinationem aut exsuscitationem: sermocina-
11 tione — de qua planius paulo post suo loco dicemus, nunc breviter, ad hanc rem quod satis sit, attingemus — *in qua* constituetur alicuius personae oratio adcommodata ad dignitatem, hoc modo, ut, quo facilius res cognosci possit, ne ab eadem sententia recedamus: sapiens omnia rei puplicae causa suscipienda pericula putabit, saepe ipse secum loquetur: non mihi soli, set etiam atque adeo multo potius natus sum patriae: vita, quae fato debetur, saluti patriae potissumum solvatur: aluit haec me, tute atque honeste produxit usque ad hanc aetatem, muniit meas rationes bonis

1. esse sibi *g* futuris *h* fugendum *p* putavit $hp^1\pi d\varrho^2$
2. per pat. *h* studiose agat μ st. laboret e 3. diminutionem e
4. si tum φc.*P* agr. μ tum al. $o\varphi$ 5. atque al. om. $r\delta$ aut gest. μ eandem *h* verbis om. *g* 6. pronuntiatione e,2,$o\varphi bl^{12}\varrho^{12}g$ vehementer φ immutabimus μ^2a^2,3 comm. $\varrho^{12}vg$ inmutarimus $hp\pi$ inmutaremus μ^1 immutaverimus ea^1rd immutabimur *t* hoc quoque c. sc. non potest $cl^2\varrho^{12}v,b\varrho^1$ ('haec') 7. commode l^3vo^2 ap. est *r*
8. exempli *ec* exemplis $h\mu^1$ exemplum p^1 exemplo $p^2\mu^2ato\varphi g,^1ox$, Lamb. est gen. $o\varphi$ est om. *b* 9. traiciemus $e\pi\mu ac$ trahemus φ 10. aut exs. $\pi a^2c\varphi$ aut ad exs. ς suscit. ϱ^1v sermotionationem *h* sermocinatione qua hp^1 sermocinationem quam $\pi p^2\mu a^1/l^{34}vo^2$ sermocinatio est de qua a^2b serm. est quam $tr\delta$ Sc.: sermocinatione — de qua 11. plenius a^2vo^2 planius om. o paulo om. fl^2 post volo quo dic. *h* post dicemus $ep\pi\mu^1dl^4$ loco add. a^2 suo in loc. dic. $o\varphi$ dio. suo loc. *g*
12. ad h. rem qu. *t* ad rem hanc φ ad add. a^2 qu. ad h. rem ς 13. al. pers. const. *g* 14. ut om. $d\varphi$ quod μ recogn. $hp\pi g$ 15. sapiens omnia 1,2,$rdl^4\varrho^1$ sap. qui omn. ς(p^2a^2) peric. reip. c
16. susc. putavit $\mu\varrho^2$ loquetur $hep^2\mu^2$,2,ϱ^3 loquitur ς (π) 17. multo om. *b* 18. ut vit. *t* facto $hp^1\pi\mu^1\varrho^1$ 19. aliud $h\pi\mu^1a^1$ haec om. μ^1 perduxit *h* 20. aetatem suprasc. *e* mouuit 1,$a^1\varrho^{13}\delta$ moniit *f* munivit a^2vo^1bovg munium *t* in eas π me has *h*,2,(a^1) me

legibus optumis *moribus honestissumis* disciplinis. quid est, quod satis ei persolvi possit, unde haec acceperis? *qua re si haec loquitur secum sapiens saepe, ergo in periculis rei puplicae nullum ipse periculum fugiet.* item mutatur res tractando, si traducitur ad exsuscitationem, quom et nos conmoti dicere videmur, et auditoris animum conmovemus, sic: quis est tam tenui et prava ratione praeditus, cuius animus tantis angustiis invidiae continetur, qui non hunc hominem studiosissume laudet et sapientissumum iudicet, qui pro salute patriae pro incolumitate civitatis pro rei puplicae fortunis quamvis magnum atque atrox periculum studiose suscipiat et lubenter subeat? equidem hunc hominem magis cupio satis laudare quam possum, idemque hoc certo scio vobis omnibus usu venire. *ea-* 56
dem res igitur his tribus in dicendo conmutabitur rebus: verbis pronuntiando tractando, set tractando dupliciter: sermocinatione et exsuscitatione. set de eadem re quom dicemus, pluribus utemur conmutationibus; nam quom rem simpliciter pronuntiaverimus, rationem poterimus subicere; deinde dupliciter vel sine rationibus vel cum rationibus pronuntiare; deinde adferre contrarium —

---

ad has l^3vo^1 mea ratio μ^1 has rationes μ^2 1. moribus opt. $tr\varrho^3$ mor. om. $hp\pi\mu a^1$ disc. hon. $o\varphi$ hon. om. $hp\pi\mu$,2,(a^1),$r\delta$ quod est qu. *b* 2. qn. ei s. a me *g* quod a me satis ei ς Sc.: quod satis haec om. *g* accipies 1,2(a^1),$l^3\varrho^1$ accepi $o\varphi$ accepta sunt ς Sc.: acceperis quare *e* quare haec ovo^3,3, Pith. qu. hoc $c\varphi$ in haec gr^{12} $p\pi\mu^2$,2,vo^2 ut haec μ^1 inde *h* inde haec dl^4 et haec ϱ^{12} item haec txl^1 vo^1g Sc.: qua re si quare—sapiens om. $rl^3\delta$ 3. loquetur $hp\pi\mu ftdg\varphi$ ergo π ego ς 4. fugi. Et item $h\pi$ fugi et item *pft* fugi. item ς 5. ad susc. 1,2(a^1),*b* videmur ϱ^2 videamur ς 6. si quis π an. sic φ 7. provocatione $hp\pi\mu$,2(a^1),ϱ^1 cogitatione ς Sc.: et prava ratione praedlto *t* 8. studiose a^1 studientissime *h* 10. incolom. $h\pi\mu ag$ pro rei^p. *e* (slc add. *p* e^2) 11. studiosissime $tl^{12}vo^{13}\varrho^{123}$ suscipiat e^1 subeat e^2 et lib. sub. om. *e* 12. laudem *r* possim $trvo^2b\varrho^3$ 13. idque hoc l^1 certe 2,$to\varphi b\varrho^3vg$,^4O casu *e* ausu $hp^1\pi\mu^1f^2$ 14. dicundo $p\mu^1t$ reb. comm. *o* 15. verbis exsuscitatur μ tractando dupl. 1,a^1,$cb\varrho^1g$ tr. sed tractando dupl. ς(μ^2a^2) sed om. πo (non φ) 16. et exsusc. add. μ^2 om. $h\pi$ ead. de re φ de add. μ^2 17. dixim. *b* plurimis $h\pi\mu$ $ft\varphi dl^{124}vo^2cb$ 18. simplicem $t\varrho^3$ pronuntiaremus $hp^1\mu^1$ pronunciaverimus $\mu^2\varrho^3$ pronunciarimus π 19. duplicem $hp\mu^2t\varphi r\varrho^{123}v$ duplicem sententiam *o*, Lamb.? vel actionibus pron. π 20. sententiam pron. φv pronuntiationem p^2 pron. om. δ afferte π

de quibus omnibus diximus in verborum exornatione — deinde simile et exemplum — de quo suo loco plura dicemus — deinde conclusionem; *de qua in secundo libro, quae opus fuerunt, diximus, demonstrantes, argumentationem quem*
XLIV *ad modum concludere oporteat: in hoc libro docuimus, cuius modi esset exornatio verbi, cui conclusioni nomen est. ergo huius modi vehementer ornata poterit esse expolitio, quae constabit ex frequentibus exornationibus verborum et sententiarum* hoc modo, *igitur septem partibus tractabitur* ut ab eiusdem sententiae non recedamus exemplo: *ut scire possis, quam facile praeceptione rhetoricae res simplex multiplici ratione tractetur*
57 sapiens nullum pro re puplica periculum vitabit; ideo quod saepe fit, ut, qui pro re puplica perire noluerit, necessario cum re puplica pereat, et, quoniam omnia sunt commoda a patria accepta, nullum incommodum pro patria grave putandum est. ergo qui fugiunt id periculum, quod pro re puplica subeundum est, stulte faciunt: nam neque ecfugere incommoda possunt et ingrati in civitatem reperiuntur; at qui patriae pericula suo periculo excipiunt, hi sapientes putandi sunt, quom et eum quem debent, honorem rei puplicae reddunt et pro multis perire malunt quam cum multis. etenim vehementer est iniquom vitam, quam a natura acceptam propter patriam conservave-

---

1. exornatione *het* exornationibus ς ex. verb. π 2. simile exempl. $hftvo^{12}\varrho^{2}$ sim. ut exempl. μ^{1} de quo loco μ^{1} pl. suo loc. $o\varphi$ 3. in quo op. fuerat $h\mu^{2},2(a^{1})$ qu. op. fuere φ 4. argumentatione *e* argumentationes $a^{2}o\varphi c\varrho^{12}gb,^{5}O$ arg. om. $\varrho^{3}v$ 5. et in hoc $vo^{2}c\varrho^{23}b$ et hoc in l^{2} doc. in hoc lib. *h* dixim. o 6. esset om. a^{1} conclusio $l^{2}g$ conclusionis $\mu^{2}a^{1}vo^{2}$ 7. politio 1,a^{1} 8. exorn. om. μ^{1} ex verb. $heo\varphi g$ verb. ex ς atque sent. φ hoc modo om. dl^{4} 9. tractatur *e* ut ab $gr^{2}\mu^{1}vo^{2}\varrho^{3}$ Lamb. et ab ς 10. recedemus dl^{134},ϱ^{1}(alt. m.)φ facili perc. $dl^{4}bg\varrho^{1}\varphi$ 11. rethorica $\mu^{2}vo^{2}l^{3}\varphi$ res om. ϱ^{2} tractetur $a^{2}r$ $dl^{4}b$ tractatur ς 12. vitavit π vit. per *tr* ideoque saepe *o* 13. fit ut om. $hp\pi\mu,2,(a^{1}),tl^{1}vo^{2}$ ut om. *e* qui cum *t* eum ς So.: qui ipse pro l^{3} propter R. P. *e* vol. *ec* necessario cum $ea^{2},c\varrho^{2}v,3$ necesse erit cum $hp\pi\mu,2,trl^{3}vo^{12}\varrho^{1}$ necesse est cum l^{4} necessario erit cum $l^{1}\varrho^{3}\varphi$ 14. at qu. $o\varphi$ quoniam om. *t* omn. sunt $he\pi g$ omn. comm. sunt $o\varphi$ sunt o. comm. ς commoda patr. $hp\mu,2(a^{1}),l^{4}$ 15. celebrandum r^{1} 16. publica om. *h* 17. namque effug. *e* efug. φ eff. id poss. $dl^{4}c$ 18. in civitatem δ in civitate ς 19. excipiunt *d* expetant $hp^{1}\pi$ expectans μ^{1} expetunt ς(μ^{2}) hi om. *g* hii $\varrho^{13}v\delta$ il φ cum et enim *f* qui et *t* quia et φ et om. *h* 20. habent debent *b* (sic) 21. inimicum $h\mu^{1}$ 22. coeptam *h*

ris, naturae, quom cogat, reddere patriae, quom roget, non dare; et quom possis cum summa virtute et honore pro patria interire, malle per dedecus et ignaviam vivere; pro amicis et parentibus et ceteris necessariis adire periculum, pro re puplica, in qua et hi et illud sanctissumum patriae nomen continetur, nolle in discrimen venire. itaque uti contemnendus est, qui in naufragio neminem quam se mavult incolumem, ita est vituperandus, qui in rei puplicae discrimine suae plus quam communi saluti consulit: nave enim fracta multi incolumes fuerunt; ex naufragio patriae salvus nemo potest enatare: quod mihi bene videtur Decius intellexisse, qui se devovisse dicitur et pro legionibus in hostis inmisisse medios: amisit vitam, at non perdidit; re enim vili carissumam et parva maxumam redemit: vitam dedit, accepit patriam; amisit animam, potitus est gloriam, quae cum summa laude

---

conservaveris $a^2cg\varphi$, Lamb. 1. natura μ^2,2,*c* patria *a* rogat μ^2,2,$tog\varrho^2$ 2. et om. *h* 3. male qm per *b* (sic) ign. 1. ign. vivere et cum ς 4. parent. cet. $ha^1\varrho^2$ obire per. p^2 adire peric. $hp\mu^2a^1\varrho^1$ adire $e\pi\mu^1$ ad. per. velis ς 5. in qualibet *b* (sic) in qua et hic ill. *π* in qua haec illud *he* in quae et haec ill. *μ* in qua haec et ill. ϱ^2 in qua et hoc et ill. *coφv*, Lamb. Sc.: in qua et hi et illud premonē *h* patromonem p^1 paromonem *π* paromonen *e* patriae nomen p^2, μ^2 (ex eras.) nomen patr. ς 6. continentur Ern. — Orell. ita uti *hepπd* itaque ut *t* 7. est is qui l^4 in naufragio l^3 in navigando $co\varphi bl^2Vg$,ϱ^1(alt. m.: 'ignavia' pr. m.) in navigio ς navem se quam *f* se quam navem *φ* navem quam se ς ('navim' $\mu^2adl^4c\varrho^{1\,2}$,3 'navinm' l^3) Sc.: neminem q. se incolom. *hπμab* 8. ita est *φ* item vit. 1,a^1 ita ς vituperandus 1,2(a^1),Lamb. vitup. est ς in re p. *μ* discrimini μ^2a suae sal. pl. q. comm. *e* 9. communis salutis *h* navi $e\mu adl^4b\varrho^{1\,2\,3}v$ 10. incolom. *ab* fuerunt 1,2(a^1),$dl^{1\,4}vo^2\varphi$ fuerint μ^2t effugerunt l^3 ierunt *o* evadere *g* evaserunt ς salv. om. *f* salvusne *π* 11. vid. bene *t* detius *eμ* 12. dic. pro leg. et se cbl^2v dic. p. leg. se et $\varrho^{1\,3}$ pro relegionibus *h*,*μ* ('relig.') pr. legibus *rb* hostis *h* inmisisse $\mu ac\varrho^2vb$ immisse *h* misisse $l^{1\,3}\varrho^1$ intulisse l^2 se immis. *toφ* medius *e* 13. amisit $hp\pi\mu$,2(a^1)*t* unde am. ς (*e*) an non. *hpπ* aut non *μ* (sic) re enim vilissima et parva max. $hp\pi$,μ^1('ex parv.'),2 (a^1),$trl^{34}vo^{2\,3}$ re en. vil. certam et p. max. $a^2cbl^2vo^1$ re en. vil. et parva certam et maximam *eδ*,Pith.^2ox re en. pro vil. et parv. maxim. $\varrho^{1\,3}\varphi$,*o* ('et max.') re en. pro vilissima caram pro p. max. ϱ^2 re enim vili carissimam et parva maximam Klotz 14. vitam dedit 1,2,*toφr* $\varrho^{1\,3}\delta$ ded. vit. ς 15. gloriam $p\pi\mu^1kfrcb$ gloria ς

prodita vetustate cotidie magis enitescit. quod si pro re puplica decere accedere periculum et ratione demonstratum est et exemplo conprobatum, ii sapientes sunt existumandi,
58 qui nullum pro salute patriae periculum vitant. in his igitur generibus expolitio vorsatur, de qua producti sumus, ut plura diceremus, quod non modo, quom causam dicimus, adiuvat et exornat orationem, set multo maxume per eam exercemur ad elocutionis facultatem. *qua re conveniet extra causam in exercendo rationes adhibere expolitionis, in dicendo uti, quom exornabimus argumentationem, qua de re diximus in libro secundo.*

Conmoratio est, quom in loco firmissumo, quo tota causa continetur, manetur diutius et eodem saepius reditur. hac uti maxume convenit et id est oratoris boni maxume proprium; non enim datur auditori potestas animum de re firmissuma demovendi. huic exemplum satis idoneum subici non potuit, propterea quod hic locus non est a tota causa separatus, sicuti membrum aliquod, set tamquam sanguis perfusus est per totum corpus orationis.

XLV Contentio est, per quam contraria referuntur. ea est in verborum exornationibus, ut ante docuimus, huius modi: inimicis te placabilem, amicis inexorabilem praebes; in sententiarum huius modi: vos huius incommodis lugetis, iste rei puplicae calamitate laetatur; vos vostris fortunis diffiditis,

1. praedita p^2 venust. $ep\pi\mu dl^4$ vel venust. $ftl^3\varrho^3$ et ven. δ cott. *eat* mag. cot. *cbg* 2. decere acc. $1(p^1)a^1d$ ('dicere' $h\mu^1$) decet acc. l^1(alt. m.), vo^2 debere acc. $p^2\mu^2$,2,$tr^1\varrho^1\delta$ decere suscipere $bl^2vo^1c\varrho^2g$ debere susc. $vo^3\varrho^3v$ periculo *ed* ad periculum μ^2,2,$t\varphi r^1\varrho^1\delta$ 3. est exempl. $h\varrho^2$ compr. quare $ebgc\varrho^1$(alt. m.)^{23} hi $hp\pi\mu atob\varrho^1$ hii $\varphi g\varrho^{23}\delta$ in *f* extimandi μ^1 4. igitur om. $t\varrho^{13}v$ 5. de om. *f* 7. multa *h* 8. convenit *t* 9. in exercenda ratione *b* rationis *h* 10. ut iam exornatione *h* uti cum exornatione $p\mu$,2,$rl^{134}\varrho^{13}\delta g$ uti cum exornabimus *et* uti cum exornationibus πvo^2 argumentatione *C* ('et arg.' l^1) qua de re *ht* de qua re $\varsigma(\pi)$ 11. in sec. libro $obg\varrho^{13}v$ 12. in libro firm. a quo *h* 14. conveniet $h\varrho^{13}v$ idem or. $h\varrho^2$ or. boni est $o\varphi$ 15. dare π 16. dimov. μ^2,2,*t* hinc *t* subici $\pi\mu ac\varrho^1$ 17. non statutū ē *h* non statuta π est tota μ^1 18. separatos π sicut *v*,Lamb. illi quod hp^1 profusus $e\mu\varrho^1$ 20. referentur $hep\pi$ hec est π 21. diximus $t\varkappa g\varrho^{12}v$,3 hoc modo δ inim. — huiusm. om. $a^1f\varrho^2$ 22. te inexor. φ 23. hoc modo δ huiusmodi $h\varrho^3$ vos estis huius *b* incommodum *e* 24. fortitudinibus μ^2,2(a^1)

iste solus suis eo magis confidit. inter haec duo contentionis genera hoc interest: illud ex verbis celeriter relatis constat, hic sententiae contrariae ex conparatione referantur oportet.

Similitudo est oratio traducens ad rem quampiam aliquid ex re dispari simile. ea sumitur aut ornandi causa aut probandi aut apertius dicendi aut ante oculos ponendi. quo modo quattuor de causis sumitur, item quattuor modis dicitur: per contrarium per negationem per conlationem per brevitatem. ad unam quamque sumendae causam similitudinis adcommodabimus singulos modos pronuntiandi: ornandi XLVI causa sumitur *per contrarium* sic: non enim, quem ad modum in palaestra, qui taedas candentis accipit, celerior est in cursu continuo quam ille, qui tradit, item melior inperator novus, qui accipit exercitum, quam ille, qui decedit, propterea quod defatigatus cursor integro facem, hic peritus inperator inperito exercitum tradit. hoc sine simili satis plane et perspicue et probabiliter hoc modo dicitur: minus bonos inperatores a melioribus exercitus accipere solere; set ornandi causa simile sumptum est, ut orationi quaedam dignitas conparetur; dictum autem est per contrarium: nam tum similitudo sumitur per contrarium, quom ei rei, quam

1. condit *h* suis om. $2(a^1)$ contentionis *h* contentionum ς 2. gen. cont. *tv* quod illud $o\varphi g\varrho^1$ in verbis *b* 3. hoc h^2 hoc autem *f* contr. sent. $cb\varrho^{1/2}v$ et comp. μ^1 referatur *h* prof. φ 6. extra disp. *h* disp. similitudine *r* exornandi *e* orandi μ 7. ap. discendi $h\pi\mu^1$ pon. quom. $hep\pi ato\varrho^1\delta$ pon. quom. autem $o\varphi$ pon. et quom. ς 8. de quat. l^3 item 1,2 (a^1) ita ς 9. quae contr. *h* per conl. per brev. $1, ro\varphi bc\varrho^2 vg$ ('conlocationem' *h* 'conlutionem' π) per br. per coll. ς 10. sumendi $hl^4\varrho^2$ sumendam $vo^{13}cgv$,3 sumende a^1 11. orandi *f* 12. et per contr. dicitur sic $l^{12}vo^1,\varrho^3$ ('sic dic.') et contr. sic dic. *c* quod per contr. sic dic. bvo^3 13. in palaest. p^1 in palam est $\pi p^2\mu, 2(a^1)$, ϱ^1(pr. m.) est qui *ev* candentes $p^2\pi^2 kt\varkappa rb$ cadentes $1,2,vo^1$(pr. m.) calentes ϱ^1 cardentes l^1 ardentes ς(Lamb.) est om. 2,*v* 14. cont. om. *t* qui om. *h* item $1,2(a^1)$ ita ς mel. est *o* inp. *g* 15. exerc. acc. μ dedit *t* deducit $\varkappa$ 16. cursor om. *b* facem dat. *r* imp. om. *h* 17. ita hoc *o* 18. duci *h* hoc mo. dicitur $1(p^1), tLvo^{13}bco\varrho^{123}v$ dici potuit hoc modo ς(p^2, dici potuit hoc modo dicitur φ) 19. exercitum $\mu^1 ar$,Lamb. ordinandi μr 20. dign. qu. $o\varphi$,Lamb. 21. conp. *hc* compararetur $^1o\varkappa$ accommodetur $o\varphi$ autem est $1,\varphi b\varrho^{12}$ est aut. ς 22. tunc *E*

nos probamus, aliquam rem negamus esse similem. *ut paulo ante, quom de cursoribus asserebatur. per negationem dicetur* probandi causa hoc modo: neque equos indomitus, quamvis bene natura conpositus sit, idoneus potest esse ad eas utilitates, quae desiderantur ab equo; neque homo indoctus, quamvis sit ingeniosus, ad virtutem potest pervenire. hoc probabilius factum est, quod magis est veri simile, non posse virtutem sine doctrina conparari, quoniam ne equos quidem indomitus idoneus possit esse; *ergo sumptum est probandi causa* dictum est autem per negationem; id enim perspi-
XLVII 60 cuom est de primo similitudinis verbo. apertius dicendi causa *simile dicitur per brevitatem* hoc modo: in amicitia gerenda sicut in certamine currendi non ita convenit exerceri, ut, quoad necesse sit, venire possis, set ut productus studio et viribus ultra facile procurras. nam hoc simile est sumptum, ut apertius intellegatur, mala ratione facere, qui reprehendant eos, qui verbi causa post mortem amici liberos eius custodiant, propterea quod in cursore tantum velocitatis esse oporteat, ut ecferatur ultra finem, in amico tantum benivolentiae, ut ultra quam amicus sentire possit, procurrat *amici-*

---

1. nos om. *g* comprob. *φ* 2. asserebatur 1,2,$trl^{134}\varrho^{1}\delta g$ differebamus vo^{3} asserebamus ς dicitur *hoφv* 4. sit comp. *φ* idoneus potest esse ad eas ut. et aptus $a^{2}bl^{2}vc\varrho^{12}$ id. p. e. et apt. a. e. ut. *oφ* et id. et apt. ad illas ut. p. esse vo^{1} et apt. et id. e. p. ad eas ut. vo^{3} 6. venire *oφv* 7. ac mag. ver. *φ* veris. est *o* est om. *φ* posset *b* 8. quandoquidem $l^{1}vo^{1}$ quidem *b* quemadmodum $l^{2}\varkappa$ ne eq. quidem *hep* nec eq. quidem ς quidem nec indom. *b* 9. scriptum *f* est hoc l^{3} 10. dictum est per *ob* deinde autem per *d* id cum persp. $hep\pi gr^{12}f\varrho^{3}$ id tum persp. *μ* 11. apertius dicendi causa simile dicitur per brevitatem $etol^{13}$,*φ* ('sumitur similitudo') sumetur et a. d. c. s. d. p. brev. *hp*,*π*('dicetur') $\mu^{1}dl^{4}vo^{3}v\varrho^{1}$ sum. et a. p. d. similitudo d. p. brev. $\mu^{2}a^{1}f$ sum. ap. d. c. simile d. p. br. gr^{12} sum. et ap. d. c. s. d. autem p. brev. ς (Lamb.) 12. gerunda $trl^{13}vo^{1}\varrho^{1}$ 13. sic in *h* 14. nec. est *φ* pervenire *E* producto $a^{2}r$,3 15. ultro *C* perc. *ho* est sim. $bc\varrho^{123}v$ s. est sumptum Schütz est ς 16. et ut om. *μ* malam rationem *φ* rat. facile *hπ* eum qui reprehendat $a^{2}r^{2}o\varphi vo^{13}\varrho^{2}v$,3,Lamb. 17. am. libere sententiae cust. *h* 18. custodiunt μ^{1} quod et in cursore — et in amico $vo^{13}\varrho^{2}vc$,3 qu. et incursione l^{1} qu. in cursorem ep^{1} debeat esse *g* 19. studium ut eff. *fr* usque ad finem μ^{2},2,$tr\varphi l^{1}vo^{2}\varrho^{12}v$,3 in am. — studio om. *t* in amicicia $a^{2}l^{3}o\varphi$ benivolentiam *h* ben. studium ut ultra quam quod ami-

tiae studio. dictum autem *simile* est per brevitatem; non enim ita, ut in ceteris rebus, res ab re separata est, set utraque res coniuncte et confuse conparata. ante oculos ponendi *negoti* causa *sumetur similitudo, quom dicetur per conlationem* sic: uti citharoedus, quom prodierit optime vestitus, pallam inauratam indutus, cum chlamyde purpurea variis coloribus intexta et cum corona magna fulgentibus gemmis inluminata, citharam tenens exornatissumam auro et ebore distinctam, ipse praeterea forma et specie sit et statura adposita ad dignitatem, si, quom magnam populo conmoverit his rebus expectationem, repente silentio facto vocem mittat acerbissumam cum turpissumo corporis motu, quo melius ornatus et magis fuerit expectatus, eo magis derisus et contemptus eicitur; item, si quis in excelso loco et in magnis ac locupletibus copiis conlocatus fortunae muneribus et naturae commodis omnibus abundabit, si virtutis et artium, quae magistrae sunt virtutis, egebit, quo magis ceteris rebus erit copiosus et industrius expectatus, eo vehementius derisus

---

cus sentire possit procurrat amicitiae studio $a^2r^2vo^3co\varphi\varrho^{13}b$ ben. studium ut efferatur ultra finem μ^2f pal.[46] bruil. $r^1dl^{134}vo^2g\delta$ ben. studio (cett. om.) $hep\mu^1$ ben. studium (cett. om.) πa^1 1. est autem sim. *hobg* autem est sim. *e* 2. utraque — pronunciata *e* utraeque — pronuntiatae $a^2tgbl^2vo^{13}\varrho^1$(alt. m.)$^2v$, Lamb. 3. comp. est $o\varphi l^3\varrho^3$ 4. sumitur *h* sumpta *p* sim. dicitur ha^1 sim. dicetur $p\pi$ sim. ut dicitur *f* sim. cum dic. *rbg* cum dic. om. $o\varphi l^3,\varrho^1$(alt. m.) 6. pallam inauratam $ep\pi$ vo^2 palã inaurata *h* palla inaur. ϛ inductus *p* induitur $he\pi$ induta ϱ^3 cum clamidem purpuream *ep* cunclã id est purpuream *h* cum clamide purp. π variis corporis 1 7. sint texta *h* coronã magnã fulg. *h* corona magna fulg. $ep\pi\mu,2,t\delta$ cor. magna magnis fulg. $d\delta,\varrho^1$(pr. m.) cor. aur. magnis ϛ (ϱ^1[alt. m.]a^2) fulg. gemm. om. l^1 inluminatã *h* 9. forma sp. π adp. μ^1 10. ad om. μ^1 populi $\varrho^{23}v$ magno populo in comitiis rebus π cum noriticis rebus *h* comitiore reb. *e* commorit iis reb. *p* cũrutis reb. μ^1 commoverit his reb. $\mu^2\varphi$ 11. voc. mittat 1,2(a^1).$o\varphi$ voc. emittat ϛ ('mutat' *r*) 12. aceruiss. *h* sit orn. vo^1 orn. sit et cbl^2 exorn. sit et vo^3 13. fuerit et magis *g* except. $h\pi\mu a^1$ 14. deicitur μ ita φ 15. et locupl. $t\delta g$ et in loc. ϱ^3 conlatis μ^1 16. omnib. om. tdl^{34} habundavit *ha* abundaverit $r\varrho^3$ virtutis et art. om. μ et artium quae virt. om. $h\pi a^1f$ 17. mag. non sunt π magistrae om. a^1g sunt tegebit hp^1 sumptibus egeb. $p^2\mu^2ft$ sunt virtutis eg. φ sumptibus egeb. *u* (sic) 18. copiosius *t* industrius $\mu,2,tl^4\varrho^1$ industriis $hep\pi k$ industris l^1vo^{13}

et contemptus ex omni conventu bonorum eicietur. hoc simile exornatione utriusque rei, alterius inertiae *artificis* alterius stultitia simili ratione conlata, sub aspectus omnium rem
XLVIII 61 subiecit; dictum autem est per conlationem, propterea quod proposita similitudine paria sunt omnia relata.

In similibus opservare oportebit diligenter, ut, quom rem referamus similem, cuius rei causa similitudinem adtulerimus, verba ad similitudinem habeamus adcommodata. id est huius modi: ita ut hirundines aestivo tempore praesto sunt, frigore pulsae recedunt. . . ex eadem similitudine nunc per translationem verba sumimus: item falsi amici sereno vitae tempore praesto sunt; simul atque hiemem fortunae viderunt, devolant omnes. set inventio similium facilis erit, si qui sibi omnis res animantis et inanimas, mutas et eloquentis, feras et mansuetas, terrestris et maritimas, artificiosas et

---

inlustris a^2r illustris ς et exceptatus $1,2,tdl^4\varrho^1$(pr. m.) ('ceptatus' a^1) et acceptatus ϱ^3 et expect. b,ϱ^1(alt. m.)$^2\varphi$ et exspect. a^2v Sc.: industrius expectatus exc. qualis evaderet l ('evadet' $p\pi$) 1. hac simile e hoc simili $hc\varrho^2$ 2. per exornatiouem $o\varphi$ rei om. $hp^2(a^1)t,\varrho^1$(pr. m.) alt. inertiae artificis a. stultitia $p\pi k$ alt. inertia artificis a. stultitiae h alt. inertiae a. a. stulticie μ,ϱ^1(pr. m.) alt. inertia a. a. stultitia l^1vo^2 alt. inertiae artificis scilicet a. stultitiae $\mu^2,2(a^1),t$ ('stultitia') alt. ineptia al. stultitia l^3 alt. inertiae et alt. stultitiae φ alt. inscientia artificii alt. stultitiae ea^2gd alt. i. a. a. stultitia cvb alt. inscientiae a. a. stulticie ϱ^1(alt. m.) alt. insc. a. atque a. stultitiae d alt. i. a. a. alteriusque stultitiae l^4 a. inscitia a. a. stult. $vo^3\varrho^3$ 3. colloc. ϱ^1vg aspectus $h^2pkarl^{13}Vc\varrho^{12}vg$,3 aspectu $h^1e\pi dl^4o\varphi$ aspectum ς res μ^1 omnem rem fdl^{14} 4. subiciet $cb\varrho^3$ subiiciet $l^{23}vo^1\varrho^2$ subiicit d propt. om. dl^4 5. posita $a^1c\varrho^3$ apposita $o\varphi$ in similitudinibus $eo\varphi l^{13}vo^1c\varrho^2g$,3 insimilitudine ϱ^1 6. dilig. op. φ 7. referamus $e\mu$ ferebamus $hp^1\pi$ asseramus ϱ^{23} afferamus ς causam h 8. verba quoque $\mu^2,2,to\varphi l^{134}vo^{12}$ 9. erund. $p\mu$ irund. $h,2,\varphi$ 10. fragore pulsa h et ex $dl^4o\varphi\varrho^{23}$ 11. sumuntur falsi h item $1,2,\delta$ ita ς serere novitatem h 12. sunt si ventum atque π sunt si nives atque $a^1f,dl^4\varrho^3$ ('nivem') fort. hiem. $g\varrho^2$ viderunt $hp\pi\mu^1r$ viderint ς 13. si qui e si quid π si quisque b si quis ς 14. sibi om. $o\varphi$ res om. vo^2v auim. res r animantes et inanimas $p\pi$ animantes et inanimantes $hk\mu,2(a^1),tdl^4\delta$('atque'),^1ox animatas iaanimatas c animatas et inaaimatas ς ('et iaanim.' om. $vo^3\varphi$) et loq. E 15. terrestres maritimas $e\pi$ terr. et mar. c terr. cetes mar. p terrestris cetis maritimis h terr. coetus et maritimas μa^1 terr. celestibus marit. f terr. celestes et mar. $tl^4\delta,l^3$ (om. 'et') terr. et cel. mar. φ cel. terr. mar. og,r ('et mar.') cel. et terr. et mar. $a^2b\varrho^{123}v$ artifi-

natura conparatas, usitatas atque inusitatas frequenter ponere ante oculos poterit et ex his aliquam venari similitudinem, quae aut ornare aut docere aut apertiorem rem facere aut ponere ante oculos possit: non enim res tota totae rei necesse est similis sit, set id ipsum, quod confertur, similitudinem habeat oportet.

Exemplum est alicuius facti aut dicti praeteriti cum certi XLIX 62
auctoris nomine propositio. id sumitur isdem de causis, quibus similitudo: rem ornatiorem facit, quom nullius rei nisi dignitatis causa sumitur; apertiorem, quom id, quod sit opscurius, magis dilucidum reddit; probabiliorem, quom magis veri similem facit; ante oculos ponit, quom exprimit omnia perspicue, ut res prope dicam manu temptari possit. unius cuiusque generis singula subiecissemus exempla, nisi exemplum quod genus esset, in expolitione demonstrassemus et causas sumendi in similitudine aperuissemus: qua re noluimus neque pauca, quo minus intellegeretur, neque re intellecta plura scribere.

Imago est formae cum forma cum quadam similitudine conlatio. haec sumitur aut laudis aut vituperationis causa: laudis causa sic: inibat in proelium corpore tauri validissumi,

---

ciosa natura $h\mu^2$,2,o artificiosas una nat. $ep\pi\mu^1$ art. et una nat. k art. in nat. ϱ^1(pr. m.) artificios casu nat. t (sic) artificioso casu nat. vo^3 artificiosas casu nat. $l^3\delta\varphi$ artificio casu nat. ς ('casu' om. ϱ^3) Sc.: a r t i f i c i o s a s e t n a t u r a

1. comparata suscitatas π vitatas μ^1 et inus. vo^3 atque iuus. om. dl^4 fr. pon. a. oc. poterit cg 2. venerari r Fo.: a l i q u a m i n v e n i r e 3. orn. doc. μ orn. poterit f exorn. $o\varphi$ doc. poterit μ^2 spem. fac. $h\pi$ 4. ante oe. pon. g tota totae 1,2,$to\varphi rdl^{134}vo^{23}$ Priscian. VI, 1, (678, 39), qui om. 'enim' tota toti ς 5. sed id ipsum quod 1 sed id quod vo^3 sed ad ips. quod obl^2 sed ips. qu. $r^1vo^1\varrho^{23}\varphi$ sed ad ips. ad qu. ς(μ^2) confertur $to\varphi l^4vo^{13}$ conferetur ς 6. oporteat h 7. est om. μ 8. praeposito h isdem $he\pi\mu\varrho^1$ hisdem 2,cg eisd. $o\varrho^2$ 9. et rem a^2 ullius rei c 10. ap. rem. φ ap. facit a^2 obseurum $todl^{34}$ 11. redditur t 13. prope dicam 1($p^1\mu^1$) prope dicta $p^2\mu^2$,2,$trvo^3b\varrho^1$ dieta prope $cv\varrho^2$ proprie dicta $o\varphi l^{34}vo^2g\delta$ diet. proprie ϱ^3 tempt. $\pi e\mu a$ $cogb\varphi$ 14. subiceremus r^2 et exempl. a^2vo^{13},3 15. gen. est $l^4vo^1c\varrho^{12}v$,3 est gen. g expoliat. h (sic) explic. c 16. in similitudinem hep^1 voluimus ϱ^2v uolumus hg 17. perpauca $t\varphi$ 18. plus π persc. ϱ^2 19. est similis form. $o\varphi b\varrho^1$ est fo. sim. ϱ^3 20. sum. laud. b laud. vit. a^1 21. inibat in pr. $hp^1\pi\mu^1cbvo^3$ ibat in

inpetu leonis acerrumi similis; vituperationis, ut in odium aut in invidiam aut in contemptionem adducat: ut in odium hoc modo: iste qui cotidie per forum medium tamquam iubatus draco serpit dentibus aduncis aspectu rabido spiritu venenato, circuminspectans huc et illuc, si quem reperiat, cui aliquid mali *faucibus* adflare ore, *attingere* dentibus insecare, lingua aspergere possit; ut in invidiam adducat, hoc modo: iste, qui divitias suas iactans, sicut gallus e Phrygia aut ariolus quispiam, depressus et oneratus auro clamat et deierat; ut in contemptionem, sic: iste, qui tamquam cochlea apscon-

---

pr. ep^2a^2 ('in' eras.) ibant in pr. $ftrl^3\varrho^{23}g$ pectore vo^1 auri *h* validissimum impetum *h* validissimum pectus μ 1. similis om. $p^2,2(a^1)ro\varphi g$ simili $hp^1\mu^1$ vit. causa *og* ut in odium aut in invidiam aut in contemptionem adducat. ut in odium hoc modo l^3 ut in odium inducat aut in inv. aut in cont. vestri dicat hoc modo ϱ^2 ut aut in od. add. hoc modo *d* (cett. om.) ut in od. ducat h. mo. ϱ^3 ut in od. add. h. mo. ς 3. iste qui $1(\mu^1),dl^{34}vo^2\varrho^2$ iste ς cott. *eat* med. om. $t\varrho^3$ vibratus bl^2 iuvatur *h* 4. aspectu rabido spiritu venenato $l^{23},{}^2ox$ asp. rab. ven. sp. $t\varrho\varphi$ asp. ven. sp. rab. ς ('rapido' $hp,2,\varrho^{13},{}^4O$ 'venenatu' *b*) 5. circuminsp. $\pi\mu$ si quidem *k* repp. $ea\varrho^1$ 6. afflare ore $1,l^2$ $Vc\varrho^{12}v\delta$ affl. quem ore ς dent. om. *h* insecc. *h* 7. asparg. *hp* ut inv. hoc m. *b* 8. iactans 1,*r* iactat ς gallus om. l^4 et phr. $1,2(a^1)$ phrogia *h* phrocia *e* phroegia $p\pi\mu k$,2 haur. h^2 9. quisp. — delerat om. *h* depressus oneratus $tb\varrho^3$ depressus om. $a^2bl^2vo^{13}$ depreh. et honeratus *c* depreh. et ornatus dl^4 clamat om. bl^2vo^1g et deierat et contempnitur sic. iste $efa^1,hp\pi\mu^1$ ('sicut iste') et d. ut contemnatur. sio iste $t\varphi x$ et d. ut contempnatus sit s. l. ϱ^3 et d. aut in contemptionem s. i. ϱ^2 et delirat in contemptionem s. i. $a^2vo^2\varrho^1g,v$ ('item cont.') et del. et contempnitur in contemtionem sic istc *r* et del. et contemtu s. i. l^4 et del. et contempnitur s. i. t^2vo^{18} et del. et contempnit s. iste *b* et del. s. iste l^1 et deierat. contemptus causa sumitur μ^2,a^1(mg.) 10. qui om. $o\varrho^1\delta$ coclea $e\mu p^2abg\varphi c$ cocleam $hp\pi t$ cochleas vo^1 abscondens et retentans sese tacitus quoquomodo sit tutus cum domo sua comeditur et aufertur *t* abs. et r. s. t. ut quomodo sit tutus cum d. tota ut comedatur aufertur ϱ^2 absc. et r. s. t. cum d. totus comeditur et auf. rvo^2 abs. e. r. s. t. cum totus d. auf. et com. ϱ^1(pr. m.) abs. ret. s. t. quomodo ut tutus com. auf. 1 ('abscondent' *h* 'et ret.' p^2) absc. et r. s. t. q. u. t. com. et auf. 2 ('sese tantus' *f* 'quomodo vivat' *a*) abs. e. r. s. t. quomodo sit t. com. et auf. l^1 (om. 'absc. et') 4 abs. e. r. s. t. q. s. t. c. d. sua ut comedatur e. auf. δ absc. e. r. s. tacite c. d. totus ut comedatur auf. l^2,g ('tacitus'),vo^{18} c. d. sua t. u. c. auf. vo^{13} abs. retentat sese tacite c. d. t. ut comedatur aufertur $a^2b\varrho^3v,c$ (om. 'auf.') obcondens et retentat s. t. q. ut totus comedatur et auffertur μ^2 absc. retentat s. t.

dens et retentans sese tacitus, quoquo modo ut sit tutus, cum domo sua comeditur et aufertur.

Ecfictio est, quom exprimitur atque ecfingitur verbis corporis cuiuspiam forma, quoad satis sit ad intellegendum, hoc modo: hunc, iudices, dico rubrum brevem incurvom canum subcrispum caesium, cui sane magna est in mento cicatrix, si quo modo potest vobis in memoriam redire. habet haec exornatio quom utilitatem, si quem velis demonstrare, tum venustatem, si breviter et dilucide facta est. 63

Notatio est, quom alicuius natura certis describitur signis, L
quae, sicuti notae quaedam, naturae sunt adtributa; ut si ve- 11
lis non divitem, set ostentatorem pecuniae gloriosum describere, 'iste', inquias, 'iudices, qui, se dici divitem putat esse praeclarum, primum nunc videte, quo voltu nos intueatur: nonne vobis videtur dicere: darem, si mihi molesti non essetis? quom vero sinistra mentum sublevat, existumat se gemmae nitore et auri splendore aspectus omnium perstringere. quom puerum respicit hunc unum, quem ego novi, vos non

---

domi totus ut com. auf. ϱ^1(alt. m.) absc. et retentans s. t. c. domo sua totus aufertur ut comedatur l^3 absc. e. r. se t. e. d. totus sic ut tutus condatur et auf. φ,o ('sic condatur') auferetur h,a^1 Sc.: quoquo modo ut sit tutus etc.

3. effectio $h\pi g^2$ effeccio μ affectio $l^3 vo^1 g^1 \varrho^{12}$ affectacio c 4. quod ad hg 5. hunc om. h iudicum dico μ incoruum h 7. venire o 8. tum util. $ecg\varphi$ si qua μ^1 ostendere vo^3,Lamb. 9. invenustatem e tum vetustatem μ^1 est facta φ facta sit ϱ^3, Lamb. 10. a certis h 11. notae quae $he\pi$ attributae $a^1 f$ adt. sunt $o\varphi$ 12. ost. pecuniosum $ato\varphi cbg$,$\varrho^{12} v$ ('pecuniorum') ost. pecuniosi 1,f pal.[46] ϱ^3 Sc.: ost. pecuniae gloriosum discr. h dicere alias descr. l^4 13. et iste t iste om. h. inquias h inquies ς (ita inquies iste $o\varphi$) si se f sese dicit div. esse t div. dici g putabat 1,f (non a) div. putat d. pr. esse o Fo: putat rem esse praeclaram 14. primum vid. nunc $c\varrho^2 bg$ v. pr. nunc ϱ^1 v. nunc primo ϱ^3 pr. non vid. π nunc om. $o\varphi$ qui vultu p^1 15. num vob. l^2 dic. vid. c daut si $hep\mu$ darem si $\pi b l^2 vo^3 c\varrho^2 v$ darem vobis si $a^2 \varrho^1 g$ daretis mihi locum μ^2,2,$tl^{13} \varrho^3$ darem vobis locum $dl^4 \delta$ dare vel daretis locum $vo^{1,2}$(pr. m.) 16. manum sinistram subl. μ sinistram man. subl. ϱ^1 sinistrumentum subl. h sinistrum mentum subl. $e\pi$ sublevabit $epamtrbl^2 vo^{13} cg$ sublevabat μ sublevabit te h existimabit f se a gemmae g 17. nitorem — splendorem hep^1 hominum $\varphi\varrho^3$ praestr. dvo^{13} 18. hunc om. to ego om. $bl^{24} vo^1 g\varphi$ notavi — notavisse vo^2 non arbitrantur h non arb.

arbitror, alio nomine appellat, deinde alio atque alio. 'at heus tu' inquit 'veni, Sannio, ne quid isti barbari turbent' ut ignoti, qui audiunt, unum putent seligi de multis: ei dicit in aurem, ut aut domi lectuli sternantur aut ab avonculo rogetur Aethiops, qui ad balneas veniat, aut asturconi locus ante ostium suum detur aut aliquod fragile *falso* choragium gloriae conparetur; deinde exclamat, ut omnes audiant 'videto, ut diligenter numerentur, si potest, ante noctem.' puer, qui iam bene naturam novit, 'tu alios mittas oportet' inquit 'si hodie vis transnumerari.' 'age' inquit 'duc tecum Libanum et Sosiam.' 'sane.' deinde casu veniunt homini hospites, quos iste splendide, dum peregrinabatur, invitarat: ex ea re homo hercle sane conturbatur, set tamen a vitio naturae non recedit: 'bene' inquit 'facitis, quom venitis; set rectius fecissetis, si ad me domum recta abissetis.' 'id fecissemus',

---

novisse a^2rcb,l^1vo^1 ('nosse') 1. at heus tu $p\mu^2$,2 adeo tu *eπ* tu hbl^2vo^1c tum $vo^3\varrho^2$ heus tu ς inquid μ,a^2 inquam a^1f venis $\pi\varrho^2$ annio *πt* ne quit $hp^1\pi$ equidem dl^4 is barbaros *h* is barbaris p^1 his barbaris *e* is barbari μ^1 istos barbaros $p^2\mu^2$,2,*t* turbent $hep\mu^1kcb$ stupent *π* turbet p^2 perturbem μ^2,2,*t* perturbent $a^2g\delta$, Lamb. conturbent $o\varphi\varrho^1$ turbentur *r* conturbantur l^4 3. audient *epπμ*, 2(a^1) putant *hb* selegi 1(se eligi *e,r* sed elegi μ^1),2,*tr* eligi ς et dic. *oφ* 4. ut aut $\pi fm\varrho^3o\varphi g$ aut in *e* aut ut ς lecti $g\varrho^1$ 5. ad baln. om. a^1f aut — detur om. *o* 6: hostium $hbc\varrho^{12}\varphi$ aliquid 1,$tc\varrho^{12}$ frag. chor. ϱ^3 falso 1,2 falsae ς(a^2) gloria conpararetur *h* 7. ut om. *e* videte $a^2bl^4vo^1\varrho^{23}vg$ vide l^2c 8. ut omnes $dl^4\varrho^2$ bene num. dl^4 numerentur $h\pi a^1to\varphi l^{134}V\varrho^{12}g$,3 numeretur ς si potes $l^2vo^3\varrho^3$ iam qui ${}^1ox$ qui eam *h* qui (om. 'iam') μ^2,2(a^1),vo^1 qui hanc $bl^2vo^{13}cog\varphi\varrho^{23}v$ qui hanc iam gr^3 qui bene iam ϱ^1 9. naturam 1('naturae' *h*)2,$rc\varrho^3bvg$ naturam hominis *tφ* hom. nat. ς tum *b* mittas 1,2 in illos m. ϱ^2 plures m. ς(a^2) Sc.: alios mittas si hoc die urm num. *h* 10. duo tecum *t* libanium af^2 11. mane *c* hom. hosp. *hc* hosp. hom. ς 12. quos iste dum splendide peregrinabatur invitaverat vo^3 qu. i. d. s. peregrinaretur invitarat pal.[1] q. i. d. s. peregrinatur invitat *kb*, pal.[2] q. i. d. s. peregrinatur 1,2 ('peregrinaretur' pal.[46] brnil.) qui istum spl. dum peregrinatur invitarunt *r*,ϱ^1(alt. m.) qui istum d. s. p. invitant *c* q. i. s. d. peregrinaretur receperunt $a^2t\varphi g,o\varrho^3$,Lamb. ('receperant') q. i. d. p. s. susceperunt ϱ^2 q. i. rec. d. s. peregrinareutur *v* q. i. s. rec. dum hic peregrinaretur *δ* Sc.: quos iste splendide, dum peregrinabatur, invitarat 13. homo om. dl^4 sane om. 2(a^1)tl^3, not. *k* 14. recedet *hπ* 15. ad meam $to\varphi l^{34}c\varrho^2v$ recta via $\pi^2a^2c\varrho^3$ recte $h\mu^1g$

inquiunt illi 'si domum novissemus.' 'at istud quidem facile fuit undelibet invenire: verum ite mecum.' secuntur illi. sermo interea huius consumitur omnis in ostentatione: quaerit, in agris frumenta cuius modi sint, negat se, quia villae incensae sint, accedere posse, nec aedificare etiam nunc audere; 'tametsi in Tusculano quidem coepi insanire et in isdem fundamentis aedificare.' dum haec loquitur, venit in L I 64
aedis quasdam, in quibus sodalitium erat eodem die futurum; quo iste pro notitia domini aedium ingreditur cum hospitibus. 'hic' inquit 'habito.' perspicit argentum, quod erat expositum, visit triclinium stratum; probat. accedit servolus, dicit homini in aurem dominum iam venturum, si velit exire. 'itane?' inquit 'eamus hospites; frater venit ex Falerno: ego illi obviam pergam; vos huc decuma venitote.' hospites discedunt, iste se raptim domum suam conicit: illi decuma, quo iusserat, veniunt, quaerunt hunc, reperiunt, domus cuia sit: in deversorium derisi conferunt sese. vident hominem postero

---

recta om. a^1 abiss. $h,2,tobvo^2gP$ 2. ite mecum $\pi^2\varphi$ iste mecum vo^2 item eum *e* item equum $hp\pi\mu^1$ ('aeq.' π) euntem illum ϛ (μ^2; 'euntem eum' *r* 'illum e mite' *v*) secuntur *habg* seq. illi *r* 3. huius int. *f* huiusmodi int. *t* int. huiusm. *v* omnis om. $o\varrho^2$ 4. frumenti μ^2a^1 st. μ^1 siut μ^2 5. accens. *o* sunt $c\varrho^2\delta\varphi$ acc. non posse μ (sic) acc. nune non posse *c* etiam non aud. μ^1 etiam nec aud. *t* 6. quidem om. $\mu^1\delta$ incepi $l^4vo^3\varrho^1$ cepit μ^1t insanire coepi *r* isdem $he\mu cg$ hisdem $p\pi ftb\varrho^1$ iisd. φ hiisd. ϱ^3 eisd. ϱ^2v 7. cum *c* convenit vo^3 8. ubi sod. dl^4 sodalic. $he\pi og$ ead. vo^3 9. quod $h\pi a^1$ prae *h* domne diam. 1,2(a^1) dominae edium *t* aedium om. dl^4 integro *e* in integro $hp^1\pi\mu^1$ 10. abito π habitato *t* perspicitur 1,$l^3\delta$ prospicit vo^{23} autem quod $hp\pi\mu l^4$ ('quid' π) au quod l^1 autem argentum quod a^2tr appositum $l^{14}\varrho^2\varphi$ 11. visit tricl. $erb\delta c\varrho^1\varphi$ nisit tricl. *v* ut sit tr. $kft\varrho^3$ ut fit tr. l^1 ut si tr. $hp\pi\mu a$ vidit tr. ϱ^2 probatur $t\delta$ accedat *h* accessit *c* servulis *h* servus $o\varphi\varrho^2$ 12. in aurem l^1 clāre *k* (sic) clam μ^2,2 clare ϛ(a^2f^2),Lamb. dominum clare φ iamiam *d* iam exire $\mu^2al^4y\delta$ 13. itanest μ^2,2,$t\delta$ fr. meus ven. $a^3bl^2vo^3\varrho^{123}vg$ fr. inquid ven. μ Salerno $\varrho^2v\varphi$ 14. huc vos $bc\varrho^{13}vg$ deeuma μ^2a^1 deinde π (sic) vos decima huc hora l^1 ad decimam $r\pi$pal.$^3Vc\varrho^{12}vg$,3 hosp. om. a^1 descend. *rv* reced. o 15. paratim *hf* in dom. $l^1vo^1\varrho^1$ conieit *eog* counicit ϱ^1 coniecit ϛ quoniam iuss. π 16. hoc μ^1 domum vo^3 cuias *t* cuius ϱ^{12} cum absit vo^4 17. esse *h* sese conf. der. o viderunt *c* postero die πp^2, Lamb. posteridie p^1 postridie *h* postera die ϛ

die: narrant expostulant accusant: ait iste eos similitudine loci deceptos angiporto decrrasse; se contra valitudinem suam ad noctem multam expectasse. Sannioni puero negotium dederat, ut vasa vestimenta pueros rogaret: servolus non inurbanus satis strenue et concinne conpararat: iste hospites domum deducit, ait se aedis maximas cuidam amico ad nuptias commodasse. nuntiat puer argentum repeti — pertimuerat enim, qui commodarat — 'apage, inquit 'aedis commodavi, familiam dedi: argentum quoque vult? tametsi hospites habeo, tamen utatur licet, nos Samiis delectabimur.' quid ego, quae deinde eficiat, narrem? eius modi est hominis natura, ut, quae singulis diebus eficit gloria atque ostentatione, ea vix
65 annuo sermone enarrare possim. huius modi notationes, quae describunt, quid consentaneum sit unius cuiusque naturae, vehementer habent magnam delectationem: totam enim naturam cuiuspiam ponunt ante oculos aut gloriosi, ut nos exempli causa coeperamus, aut invidi aut timidi aut avari ambitiosi amatoris luxuriosi furis quadruplatoris; denique cuiusvis studium protrahi potest in medium tali notatione.

LII Sermocinatio est, quom alicui personae sermo adtribui-

---

1. at iste 2(a^1) at iste ait *t* 2. loci om. *οφ* in ang. *vo*$^2ϱ^2$ angiportu *πfrdl*^{14}*vo*^{12}*φ*,^{2}*ox* ang. tuto *hepμf* ang. tuo (suprascr. 'simili') *π* toto ang. *k* ang. postulant toto *t*,a^2 ang. toto *ς* Sc.: angiporto deerr. se $ϱ^{13}v$,^{2}*ox* et se $ϱ^2$ se om. *ς* valitud. *heμaoφg* 3. annioni *t* 4. et vasa $μ^1$ rogaret *epπμtdl*^{34}*vo*$^2ϱ^2$ rogasset *h*a^1*f* corrogasset a^2r servulos — iuurbanos 1 ('urb.' *h*),2,*toφl*$^4ϱ$'*δ* 5. compararet *et* comparare f^2 comparat *ς* Sc.: conpararat hosp. suos *dl*$^4ϱ^2$ hosp. dom. suam *c* 6. deducti *b* ait sed maxime os cuid. *h* aed. suas max. *dl*^{4} max. ed. *cb* am. cuid. *cb* cuid. am. suo *dl*^{4} 7. accomm. *roφdl*^{24}*vo*$^2ϱ^2$*g* commend. $ϱ^3$ 8. commodav. *οφφ* accommodar. *c* apage 1,a^1t apages *f* apagete *ς* (Lamb.) 9. quoquc om. *o* tamenetsi osp. *h* abeo *h* habeam *φ* 10. licet om. *dl*^{4} samis *h* samniis *π* quod a^1 ergo *οφ* queque a^1 11. off. *h* parem 1,2(a^1) efficiet *μ* Sc.: eficit 13. enarrasse $μ^2$,2(a^1) aationes *t* 14. quod *heμ*$^1ϱ^1φ$ sit utius cuiusq. *π* sicut ius cuiusq. sit ut uniusc. *μ* (sic) 15. maguam om. l^4 16. ante o. pon. *bg* 17. exemp. om. a^1 ceperamus *hμob* ceperim $ϱ^1$ mundi *t* aut om. $μ^1ϱ^{23}$ tumidi *eπμrb* aut tim. om. *c* 18. aut amb. $ϱ^3vg$ lux. furiosi l^2 lux. furiosi furis *c* cuius st. $μ^2$,2(a^1) 19. trahi l^4 notione $μ^2$,2(a^1) 20. sermotin. *h* asscribitur *dl*^{4}

tur et is exponitur cum ratione dignitatis, hoc pacto: quom militibus urbs redundaret et omnes timore oppressi domi continerentur, venit iste cum sago gladio succinctus tenens iaculum; tres adulescentes homines simili ornatu subsecuntur; inrumpit in aedis subito, deinde magna voce 'ubi est' inquit 'iste beatus aedium dominus, qui non mihi praesto fuit? quid tacetis?' hic alii omnes stupidi timore obmutuerunt: uxor illius infelicissumi cum maxumo fletu ad istius pedes abiecit sese: 'parce,' inquit 'et per quae tibi dulcissuma sunt in vita, miserere nostri: noli extinguere extinctos; fer mansuete fortunam. nos quoque fuimus beati: nosce te esse hominem.' 'quin illum mihi datis ac vos auribus meis opplorare desinitis? non abibo.' illi nuntiatur interea venisse istum et cum clamore maxumo mortem minari. quod simul ut audivit, 'heus' inquit Gorgiae pediseco puerorum 'apsconde pueros, defende, fac, ut incolumis adulescentia sit.' vix

---

1. et his *eμ* exprimitur l^3 2. urbs capta *g* 3. retin. vo^3 ten. *c* iste om. a^1 in manu gladium dl^4 in manu iac. ϱ^2 iac. in manu *oφ* baculum *h* 4. in aduliscentes *h* in adol. $p^1\pi\mu^1k$ quin adol. *e* adol. $p^2a^1\delta$ quinque ad. ϛ Sc.: tres ad. homines 1,$fr\varrho^2g$ hominem ϛ habitu l^4 subsec. $\mu bg\varrho^{12}$ 5. inrupit *hpπμfrb* irrupit $eaLV\varrho^{12}$ arrupit *c* irrumpit *φ* deinde om. *h* dixit magna $hr\varrho^2$ maxima $\varrho^1g\varphi$,3 voce om. a^1 ubi est inquit iste *π* ubi est iste inq. *φ* ubi e. iste b. inq. ϛ 6. dom. edium *g* qui non mihi *eμt* quid non mihi l^1vo^1 qui mihi non *v* quin mihi ϛ ('qui mihi' *f*) fit. Oud. Or. cur mihi pr. non fuit *c* 7. hic tales *h* omnes stup. obm. l^3 homines l^4 tumore *h* 8. magno $l^{23}c$ 9. adiecit $tl^1\varrho^3vg$ proiec. dl^4 inice. l^3 subiec. vo^3 per te $a^2cvo^{13}c\varrho^1g$,3 inq. et quae $hp^1\pi$ inq. per quae p^2 et per ea quae ϛ Sc.: et per quae 10. sunt om. *h* ext. *eπμa* 11. beat. fuim. *og* nosse *f* 12. hom. esse $tbc\varrho^{13}v$ quin 1(μ^1) at ille quin ϛ (μ^2; 'at ille cur — non datis' a^2) date — desinite $tl^{34}\varrho^3$ 13. oppl. aur. meis $cb\varrho^{13}gv$ ('appl.' *ecv*) desinetis $bc\varrho^1v$ nam *rb* abibo *e* habebo μ^1 habebat *h* habibit μ^2 abiit *r* adibit ϱ^3 abibit ϛ ille $\mu a^1t\varrho^3$ interea venisse factum est et clamore 1,$l^3\varrho^3$ int. sedisse f. e. e. cl. *f* 14. istum int. ven. ex cl. *r* int. hunc ven. et cum cl. $dl^4o\varphi\varrho^2$ int. ven. istum et cl. ϛ(a^2) Sc.: interea v. istum et cum cl. simulac *φ* 15. audivi eos inq. *h* audiunt *t* pedisequo *d* pedissequo $p^1\mu^1$ pendens equo *h*,π^1 ('pedagogus' π^2) pedisequa 2,*φ* pedissequa ϛ Sc.: Gorgiae pediseco 16. defende pu. defende *o* defende eos a^2 ut inc. adulesc. sit *k* ut incolumis adulescentiam *h* ut incol. sit ad. *e*('incolumes')p^2,2.$tdl^{134}vo^2\delta$ ut inc. adolescentia $p^1\pi\mu^1gr^{12}$ ut incolumes ad adolescentiam perducas ϛ(a^2)

haec dixerat, quom ecce iste 'praesto ades' inquit 'audax? non vox mea tibi vitam ademit? exple meas inimicitias et iracundiam satura tuo sanguine.' ille cum magno spiritu 'verebar,' inquit 'ne plane victus essem: nunc video: iudicio mecum contendere non vis, ubi superari turpissumum superare pulcherrumum est; interficere vis: occides equidem, set victus non peribo.' 'ut in extremo vitae tempore et sententias eloqueris neque ei, quem vides dominari, vis supplicare?' tum mulier 'immo quidem ille rogat et supplicat: set tu, quaeso, conmovere; et tu, per deos' inquit 'hunc examplexare: dominus est, vicit hic te; vince tu nunc animum.' 'quin desinis,' inquit 'uxor, loqui, quae me digna non sunt? tace et quae curanda sunt, cura. tu cessas mihi vitam, tibi omnem bene vivendi spem mea morte eripere?' iste mulierem reppulit ab se lamentantem, illi nescio quid incipienti dicere, quod

---

1. dixit at $e\pi\mu^1$ etiam sedes pal.^{3} sedet *e* sodes p^2 sedes ς Sc.: a d e s aud. inq. μ 2. num vox φ non vix hp^1 non vis $ep^2\pi\mu$,2 mea vox $bgc\varrho^{13}$ meam vitam *h* inim. meas $t\delta$ 3. tuo om. dl^4 4. verebar *t* verba 1,2,ϱ^{12} verba dabat. metuebam $o\varphi$ verba metuebam ς ('vera' vo^3) iudicio mecum $kt\delta$,*e* ('iudicium') iū mec. π (sic) tu mec. *p*,2,$l^{13}vo^1$ sum mec. *h* tu iudicio mec. μ^2('tu' alt. m.),*g* in iudicio mec. ς (a^1, suprasc.) 5. certare *r* seperari *e* turp. sup. *c* turp. sup. pulc. *eo* sup. est turp. et sup. pulc. dl^4 sup. turp. est et sup. pulc. ϱ^2,Lamb. sup. turp. et sup. pulc. est ς 6. int. vis 1,2,*t* int. vis me $b\delta c\varrho^1$ int. me vis ς occides equidem *pk*,2(a^1),*tr* occidas eq. vo^3 occidere qu. $\pi\mu^1$ occides qu. $\mu^2l^3\delta$ occide qu. *e* occidar $dl^4\varrho^2$ occidar qu. ς (*h*) 7. ut in extremo $hep^1\mu^1$ in extr. $\pi\delta$ ait in extr. $a^2l^{13}vo^1$ at in extr. ς Fo: n u g a r i s i n e x t r. temp. esse sententia eloq. *h* temp. et sententias el. $ep\pi\mu$,2,l^1vo^{12} etiam t. s. el. *t* temp. etiam s. loq. $r\delta$,pal.^{1}(om. 'loq.') temp. sententiose loq. a^2,^4O temp. etiam sent. loq. ς (Lamb.) 8. nonque μ nunquam *h* quem om. μ^1 vides ut suppl. *h* 9. tum mul. om. *h* immo quidem iste $\varrho^3\delta$,Lamb. rog. suppl. *o* 10. commoveare l^3, Lamb. amplex. $h\varphi$, Lamb. exemplare *b* 11. vincit hic μ tu vince *o* vince nunc tu l^2 vicet nunc *h* tuum an. l^2 an. tuum $l^3gc\varrho^3$ quid des. 1($p^1\mu^1$) quid non des. l^3 cur des. μ^2 cur non des. ς(p^2) q u i n Oudendorp 12. loqui om. *h* sint $hep^1\pi$ 13. et cura q. cur. sunt *g* cura om. *h* tibique $o\varphi$ 14. bene om. dl^4 virentem sp. *h* inventem sp. μ^2 meam mores semper $h\mu^2$ meam morum semper $ep\pi\mu^1$, a^1f mea morte auferre a^2 mea eripere morte *r* mea in morte dirimit *t* mea m. dirimere $l^3\varrho^2$ mea m. adimere $dl^4o\varphi$ mea m. eripere ς Fo: m e a i n t e r n e c i o n e e r i p. s. m e a i n t e r e m t i o n e e r i p. is mul. $bvc\varrho^{13}$ repp. $\pi\mu^1a\varrho^2$ pepulit μ^2ft repellit $bl^2vo^3vc\varrho^1$ 15. ab se $e\mu^1b\delta v\varrho^1$

dignum videlicet illius virtute esset, gladium in latere defixit. puto in hoc exemplo datum esse uni cuique sermonem ad dignitatem adcommodatum: id quod oportet in hoc genere opservare. sunt item sermocinationes consequentes hoc genus: 'nam quid putamus illos dicturos, si hoc iudicaritis? nonne omnes hac utentur oratione?' *deinde subicere sermonem.*

Conformatio est, quom aliqua, quae non adest, persona LIII 66 confingitur, quasi adsit, aut quom res muta aut informis fit eloquens et forma ei et oratio adtribuitur ad dignitatem adcommodata aut actio quaedam, hoc pacto: quod si nunc haec urbs invictissuma vocem mittat, non hoc pacto loquatur? ego illa plurumis tropaeis ornata, triumphis ditata certissumis, clarissumis locupletata victoriis nunc vostris seditionibus, o cives, vexor, quam dolis malitiosa Karthago, viribus probata Numantia, disciplinis erudita Corinthus labefactare non potuit, eam patimini nunc ab homunculis deterrumis proteri atque conculcari? item: quodsi nunc L. ille Brutus reviviscat et hic ante pedes vostros adsit, non hac utatur oratione: ego reges

---

ille *eμ*,2(a^1) 1. illius laude *g* 2. datum $\mu^2 f$ dato *hepa*^{1} doctos *c* datos *ς* sermonem *e* sermonis μ^2,2(a^1) sermones *ς* 3. adcommodatur *h* accommodatum *e* adcommodum *μ* accommodati...*p* accommodatios *f* accommodatos *ς* id quidem *φ* id om. $atl^{34}\varrho^2$ scilicet id qu. *r* hoc om. *hepπ*,2(a^1) conservari *bcφ*,^4O observari vo^1ov 5. sic hoc μ^1 iudicaritis $e^1p\pi$ 6. omnes hac ut. $ep\mu ar\varrho^2$,^4O omnes hoc ut. *h* homines hac ut. *π* omn. ut. hac $ftb\varrho^{13}g$ utemur μvo^1 utuntur l^4vo^3 ratione $l^2\varrho^2vg$ dicit subic. *h* subice *c* serm. debet ϱ^2v debet serm. *r* 7. est malis qua p^1 est animalis quam *h* quaedam pers. *h* quae non ad. pers. *c* quae non assit pers. *g* 8. aut infirmis sit *h* et inform. fit bl^2vo^3c 9. loquens $\varrho^3\delta$ forma ei et or. $hep^2\pi k\mu^2$,2, $l^1g\delta$ formei et or. p^1 forma et or. μ^1 forma et or. ei *oφ* forma ei et ratio *t* formata ei et or. *r* fo. et ei rat. $l^3\varrho^3$ fo. et ei or. *ς*(Lamb.) 10. sic. quodsi *o* haec om. *b* haec verbis μ^1 11. invictissimam *h* mittat 1 emittat *ς*(Lamb.) hoc modo $o\varrho^2$ hac voce *g* loquetur $tl^{34}r\varrho^1$ loquit. ϱ^3 12. tropeis $\pi\mu^1\varrho^2$ tropheis *ς* tr. dedita *b* cl. ditata vict. μ^2,2 ('locupl.' f^2),*t* 13. nunc om. *h*,2 o cives om. l^2oc o vexor civ. *p* 14. Kart. *heag* prolata *b* 15. chorint. *πc* 16. eam non potuit pat. *h* patimini *hepπcoφg* patinum *t* patiemini *ς* de ruinis *h* protrahi *c* et conc. *g* 17. quidsi *cgv* non lucius *h* L. om. *t* lucilius ϱ^{12} ille lucius br. *πc* l. brut. ille *φ* brevitus *h* revivescat *π* 18. nostros *ov* assit *vgδ* si non *hepμ* ('non' *π*) nonne l^3 num $l^4\varrho^2$ utetur $eto\varphi l^4vo^3$ non utatur hac *c*

eieci, vos tyrannos introducitis; ego libertatem, quae non erat, peperi, vos partam servare non voltis; ego capitis mei periculo patriam liberavi, vos liberi sine periculo esse non curatis? haec exornatio in pluris res *inmutas atque inanimas* transfertur, set proficit plurumum in amplificationis partibus et conmiserationis.

67 Significatio est res, quae plus in suspitione relinquit quam pŏsitum est in oratione. ea fit per exuperationem ambiguom consequentiam abscisionem similitudinem: per exuperationem, quom plus est dictum, quam patitur veritas, augendae suspitionis causa, sic: hic de tanto patrimonio tam cito testum, quo sibi petat ignem, non reliquit. per ambiguom, quom verbum potest in duas plurisve sententias accipi, set accipitur in eam partem, quam volt is, qui dixit: ut de eo si dicas, qui multas hereditates adierit: prospice tu, qui plurumum

LIV cernis. ambigua quem ad modum vitanda sunt, quae opscuram reddunt orationem, item haec consequenda, quae conficiunt huius modi significationem. ea reperientur facile, si noverimus et animum advorterimus verborum ancipites aut multiplicis potestates. per consequentiam significatio est, quom

---

1. tir. *πμcφ* 2. paratam *f* mei om. *o* 4. haec confirm. *hf* h. couform. ς Sc.: haec exornatio cum in *h* l. c̄. in μ^1 (sic) licet in ς(μ^2) Sc.: in pl. res om. *h* in mutas *hπ* iumutas p^1 atque inanimas ut transferatur *p* atq. inanima dum tr. *π* atq. inanimalia utru feratur *h* atq. iuanimales ut tr. $k\mu^2$ atq. inanimatas transferatur ς (*e*; 'atq. inan.' om. tl^3) Sc.: transfertur 5. sed prof. 1 ('si' *h*),vo^2 tameu prof. μ^2,2,$to\varphi l^4$ $g\varrho^3$ prof. bl^3 multum bol^3 amplificationibus *h* 6. commiserationis $cl^2vo^3\varrho^3v$ commiseratione ς 7. res om. *vδ* plus om. *h* in significatione μ^1a 8. exub. tdl^4 cxup. $e\pi a^2bc\varphi$ 9. per repet. quater l^1vo^1 abscisionem *heπcoφbg* absciss. ς 10. qui *h* dict. est *ob* est om. *e* patiatur *h* 11. causa susp. *μ* testum quo *k* testam qua ς ('qui' $hp^1\mu^1$) 12. sibi om. dl^4 lgn. pet. *c* relinquit *μfv* relinquat *b* 13. plulasve *b* vel in pl. *o* sententiae accepisse acc. *h* sed acc. tamen $l^{14}vo^{12}\varrho^{12}$,3 sed acc. tantum $vo^3do\varphi$ sed tamen *v* sed tum *c* acc. om. *cv* 14. in unam *t* vide eos si dic. *h* si de eo dic. *toφg* si dic. de eo a^2 $bc\varrho^{123}v$, Lamb. 15. audierit μ^1 persp. *oφ* illum qui dl^4 qui in plur. *μ* qui plurima vo^3 qui multum *cv*,3 16. ambiguo hp^1 17. item 1,2(a^1),*g* ita ς hic l^4 18. repp. *h*,2 repetentur *b* facillime *t* 19. anim. adv. 1 ('av.' μ^1) ad anim. adv. μ^2,*a*,*f* ('ad animadv.') animadv. ς et mult. *c* 20. significatio est cum *pμ*,2,*toφ* significationemque *π* significationē cum *h* significationum cum *e* sign. fit cum ς

res, quae secuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in suspitione, ut si salsamentari filio dicas: quiesce tu, cuius pater cubitis emungi solebat; per abcisionem, si, quom incipimus aliquid dicere, praecidimus et ex eo, quod iam diximus, satis relinquitur suspitionis, sic: qui ista forma et aetate nuper alienae domi . . . nolo plura dicere; per similitudinem, quom aliqua re simili adlata nihil amplius dicimus, set ea significamus, quid sentiamus, hoc modo: noli, Saturnine, nimium populi frequentia fretus esse: inulti iacent Gracchi. haec exornatio plurimum festivitatis habet interdum et dignitatis: sinit enim quiddam tacito oratore ipso auditorem suspicari.

Brevitas est res ipsis tantum modo verbis necessariis 68
expedita, hoc modo: Lemnum praeteriens cepit, inde Thasi praesidium reliquit, post urbem Lysimachiam sustulit, inde pulsus in Hellespontum statim potitur Abydo. item: modo

1. sequantur 1(μ^1)$trbl^2vo^3$ consequuntur *c* tanta res *hπ* 2. suspicionē *h* salsamentari *hπ* filo *μ* 3. cubiti se mugire *h* cubiti se mugi *p* cubito mungere l^3 cubitis emungi $ep^2\pi\mu k$ cubito sese emungere *g* se cub. em. *c* cub. se em. ς abseisionem *heπtoφcgP* absciss. ς 4. incepimus $vo^3\delta$ incipiamus l^4 incipiemus $bl^2vo^1v c\varrho^{13}$ aliqua l^4 deinde pr. $a^2bl^{12}vo^{13}c$ praedic. *π* 5. dic. *h* 6. ex act. *eπ* domui *μ*,2,*toφ* plus *r* 7. aliqua res p^1 aliquorum *h* coallata *t* coll. $l^3\delta$ abl. $l^2\varrho^1$ ill. ϱ^2 8. sed ea vo^1 sed eas ϱ^2 sed ex ea ς quod a^1t sentim. *t* saturuini ennium *h* saturniui aenimium $p^1\pi$ 9. populis *hpπ* pop. om. l^2c reuquentia *h* frequ. $a^2rl^{123}vo^{13}v\varrho^{12}$,$g\varrho^3$('fre. pop.') reverentia ς inulti iacent gr. *bcφ* inulti gr. iacent a^2g multi iac. gr. ϱ^{13} multi tac. gr. l^2 huiacent c. gr. *p* stultitiam c. gr. l^4 stultitiācen gr. *h* stultitiam dicent gr. *π* stultitiam cerne gr. egr^1, gembl. bruil. stultitiam nosce gr. μ^1,*k*('noscent' sic corr.) stultitiam dinosce gr. vo^2 stultitiam nosce inulti gr. *r* stultitiae multi iacent gr. *δ* stultitia nosse inulti enim iacent gr. ϱ^2 stultitia g. gracci memento μ^2,2('c. grachi' *a*),*t*('stultitiam' supersc.) stultitiae memento gr. l^1 10. festivitationis *h* 11. sinunt 1,2 sunt *t* quid *h* tac. ore 1,2,*roφq* ipso $ep^1\pi\mu r^1$ ipsum ς('and. ips.' $bvc\varrho^1$) 13. res verbis ips. *c* 14. exp. sic vo^3 cepit vim *c* thasi ba^2 thaui $hep^1\pi gr^{12}$,2,*t* taidi *μ* thabi p^2 ethani *k* thani vo^2 thapsi *oφ* tapsi l^2 tharsum l^3 tarsi *δ* 15. viminachium 1('vi inach.' *e* 'vimach.' μ^1) in arbinm μ^2 timachium *a* inachium *f* inachiam *t* in machidum l^1 michium l^4 machium *d* macidum vo^2 macedum l^3 machina ϱ^2 bithiniam $a^2bc\varphi$,*og*('bithyn.'),l^2vo^{13}('bithinn.'),ϱ^3('bithinia') Lysimachiam Spengel unde *c* 16. sulsus *hk* sulsus *π* (sic) rursus *pμ*,2(a^1) pulsus ς(*e*) ellespoutum *acφ* abaditem $p^1\pi$ adabitem *he* abida item

consul quodam is deinde primus erat civitatis. *tum* proficiscitur in Asiam, deinde hostis est dictus, post inperator et populi Romani consul factus est. habet paucis conprehensa brevitas multarum rerum expeditionem; qua re adhibenda saepe est, quom aut res non egent longae orationis, aut tempus non sinit conmorari.

LV Demonstratio est, quom ita verbis res exprimitur, ut geri negotium et res ante oculos esse videatur. id fieri poterit, si quae ante et post et in ipsa re facta erunt, conprehendemus, aut a rebus consequentibus aut circuminstantibus non recedemus, hoc modo: quod simul atque Gracchus aspexit, fluctuare populum verentem, ne ipse auctoritate conmotus sententia desisteret, iubet advocari contionem. iste interea scelere et malis cogitationibus redundans evolat e templo Iovis, stans oculis ardentibus, erecto capillo, contorta toga cum pluribus aliis ire celerius coepit. illi praeco faciebat

---

μ,2,t,ϱ^1(alt. m.) abide item p^2 abidi item bl^2cg abido. it. ϱ^1(pr. m.)^2o acido. it. φ Fo: inde Sestum in Hellesponto et statim potitur Abydum 1. quodam is deinde $p\pi$ quod his dicit h quondam iste deinde e quondam tribunus deinde μ qu. tr. is deinde $\varsigma(\mu^2)$ erat om. h,2(a^1) tunc r tum ς proficitur f 2. in Africam φ hostis est dictus 1,$rdg\delta$ host. dict. est 2(a^1),o host. et exul d. est t,c(om. 'et'),ϱ^2('exulque'), h. d. est et exul φ e. e. h. est dict. $\varsigma(a^2)$ 3. et populorum 1,2(a^1),vo^3g postremo $c\varphi$,E et postremo ς et populi Romani Junta factus est om. $\chi vo^{12}c\varrho^1v$,3 Fo: item proficiscitur — factus est modoque exul vocatus deinde pr. c. civ. 4. adhibendum μ^1 5. est saepe $etrg$ eget l^3o egebit $dl^4vo^1c\varrho^1$,3 6. sinet $he\pi\mu^1$ 7. ita verbis res expr. 1('idaubis r. exp.' μ^1),2,$to\varphi rb$ ita v. expr. res ϱ^2 res ipsa exp. verb. c ita res v. exp. ς ut geri et res π 9. si quis hp^1 et ante dl^4 ante rem tr et ipsa $f\varrho^2$ 10. aut si r ut si ϱ^2 seq. cl^2 aut a $l^3vo^{23}\varrho^1v\delta$ circuminstantibus $hp^1\pi$ circumst. ς 11. recedimus ht recedamus $a^1c\varrho^2$ quia sim. μ^1 quae sim. h ac Gr. $o\varphi$ usi exit hep^1 exit π aspexit k persp. l^2 prosp. $\varsigma(p^2)$ 12. auctoritate 1,2(a^1) auct. senatus ς a sent. $a^2rl^{134}c\varrho^{23}v\delta$ 13. advocari continet $hep^1\pi$ adv. continet se $p^2\mu$,2(a^1) cont. vocari $l^4\varrho^2o\varphi$ adv. cont. ς interea iste $bog\varrho^2$ ipse int. 1,2,$a^2trl^{34}vo^2$ 14. evocat $ep\pi\mu^1a^1$ evocato h evocatus $p^2f^2l^1vo^2$ templo h e templ. $ep\mu$,2,to $bc\varrho^{123}vg\varphi$ ex templo ς 15. stans 1,2,l^1vo^2og et stans dl^4 sudans $trbl^{23}vo^{13}c\varrho^{123}\varphi$ et sudans $\varsigma(\delta)$ Fo: tum et torta $b\varrho^1$ cum torta μ^1 16. cum complurib. $bc\varrho^{123}$ aliis om. μ^2,2 ille $hp\mu^1\varrho^3$ praeceps μ^1 graco pr. r faciebat audiebat $hp\pi\mu^1$ aud. fac. e fac. viam audieb. μ^2 fac. vim adieb. a^1f fac. viam adib. t viam fac. adib. l^1vo^2

audientiam; hic subsellium, quod erat in foro, calce premens dextera pedem defringit et hoc alios iubet idem facere. quom Gracchus deos inciperet precari, cursim isti inpetum faciunt et ex aliis alius partibus conmeant atque e populo unus 'fusus fuge', inquit 'Tiberi, non vides? respice inquam.' deinde vaga multitudo subito timore perterrita fugere coepit; at iste spumans ex ore scelus, anhelans ex intumo pectore crudelitatem contorquet brachium et dubitanti Graccho, quid esset, neque tamen locum, in quo constiterat, relinquenti, percutit tempus: ille nulla voce delibans insitam virtutem concidit tacitus; iste viri fortissumi miserando sanguine aspersus, quasi facinus praeclarissumum fecisset, circuminspectans et hilare sceleratam gratulantibus manum porrigens in templum Iovis contulit sese. haec exornatio plurumum prodest in 69

---

1. hic adiit subs. l^4 subs. quondam 1,a^1 subs. quod quidam *b* subs. quoddam ς seors *hep* scorc (o *supra*) π (sic corr.) sors $\mu^2 f$ excors μ^1,a^2(in ras.)l^1 Sc.: quod erat in foro galle 1,2 ('gallae' *he*) praesens 1('pres.' *he*),2(a^1) prensans l^1 prendensque vo^3 2. dextra $\varrho^3\varphi$ dextro l^1(alt. m.)$vo^1\varrho^2$ defringe *h* defringet *pπμ* confringens *g* defringere coepit *r* et hoc alios iub. idem 1,2('item' $p^2 f$),*trg* et h. id. al. iub. $o\varrho^2$ et h. id. iub. al. φ et al. h. i. iub. ς 4. et ex al. 1,2, $to\varphi rl^1vo^3g$ et al. *c* ex al. ς aliis alios π aliis alis *p* aliis aliis *he* aliis aliisc μ^1 aliis aliisque $p^2\mu^2$,2,*rcg*,^3O aliis alii $a^2l^1vo^3\varrho^{13}\delta\varphi$ aliis atque aliis $t\varrho^2v$,Lamb. motant *h* (not. in ras.) commodant $ep^1\pi$ commendant μ^1 commeant $p^2\overline{\mu^2}$,2,$t^2l^1\delta g$,Lamb. convolant ς(t^1) Fo: conmetant un. e pop. *c* fusus fuge inquit videri *hp* hisus fuge inq. vid. μ fusu fuge inq. vid. *eπ* fuge fuge inq. tib. $bc\varrho^{13}\varphi$,*v*('tibi') fuge inq. 2,*g*,^3O fuge inq. tiberi $rol^4\varrho^{13}$,*t*('tiberim') fuge inq. gracche l^3 fuge inq. verbi fuge ϱ^2 Fo: fusi sumus, inq. Tiberi 5. nonne *g* inquiunt l^4vo^3 inquit iam l^{13} 6. sub mult. *c* cepit *hg* 7. spumas $he^1\delta$ spumam $ke^2a^2ro\varphi bl^2vo^{13}c\varrho^3vg$ telus μ^1 ex ore reiiciens $\varphi vo^{13}cv$,3,*og* ('de ore') ex ore anhelans reiiciens *r* ex ore ictus vo^2 anhelus *t* infimo 1(μ^1),$to\varphi rl$ $^{34}Vc\varrho^{12}v$,3 9. tutum loc. *c* steterat hvo^3 10. nulla voce delabans insitam virtutem *heπ*,μ^1 ('debellans') n. v. d. insita virtute $p\mu^2$,*t* nullam vocem d. insita virt. a^1 nulla voce delabens insita virtute dl^4,vo^2 ('insitam virt.') nulla voce delibans insita virtute l^3 nullam vocem d. i. virt. ϱ^2 nullam vocem edens insita virt. a^2,ς nulla v. delibans insitam virt. Victorius 11. isti μ^1 istic μ^2 fort. viri *e* 12. circumiuspectans 1,2 circumsp. ς et om. $b\varrho^1v$ ei *hepπ* 13. illa re *h* hilariter μ^2,2,$t\delta g$,^4O hilaris $l^4o\varphi$ ad sceleratam $\mu^2 f$ acceler. *t* scelerata *hp* scelera *e* 14. cont. se δ valet ϱ^{12} prodest proponit ante oculos in ampl. a^2 (sic not.)

amplificanda et conmiseranda re huius modi enarrationibus; statuit enim rem totam et proponit ante oculos.

LVI Omnis rationes honestandae studiose conlegimus elocutionis, in quibus, Herenni, si te diligentius exercueris, et gravitatem et dignitatem et suavitatem habere in dicundo poteris, ut oratorie plane loquaris, ne nuda atque inornata inventio volgari sermone ecferatur. nunc identidem nosmet ipsi nobis instemus, — res enim communis agitur — ut frequenter et adsidue consequamur artis rationem studio et exercitatione; quod alii cum molestia tribus de causis maxume faciunt, aut si quis, quicum lubenter exerceatur, non habeat, aut sibi diffisus sit, aut nescius, quam viam sequi debeat: quae a nobis apsunt omnes difficultates: nam et simul lubenter exercemur propter amicitiam, cuius initium cognatio fecit, cetera philosophiae ratio confirmavit; et nobis non diffidimus, propterea quod et aliquantum processimus, et alia sunt meliora,

---

1. amplificando. haec *h* commis. *h* miseranda *rovφ* re in huiusm. $odl^{14}c\varrho^{2}\delta\varphi$ re et huiusm. *t* re et in huiusm. $vo^{13}\varrho^{1}v$,3 narr. $o\varphi c\varrho^{12}v\delta g$ 2. rem totam *hprcbg* tot. rem ς prope rem *t* et pon. *oφ* proponit $epk\mu^{2}fr\delta$, Lamb. reponit *h* prope poni μ^{1} prope ponit ς 3. o. r. honestandae studiose collegimus loc. 1,2('collig.' $h\mu^{2}a^{1}$ 'loc.' om. *f* 'locutiones' $h\,\varrho^{2}$ o. loc. rat. hon. st. coll. *rb* om. r. honest eloc. st. coll. *cφ*,*o* ('loc.') 4. diligentius 1,2,*φgδ*,^{4}O diligenter ς 5. ac dign. *μ* in secundo 1 ('seculo' μ^{1}) in loq. $p^{2}\mu^{2}$,2,$to\varphi rl^{34}\varrho^{2}\delta$ et or. *μ* 6. loqueris *h* eloquaris l^{1} inorn. loquaris si vero vulgari *h* 7. sermone esse ratur *h* sermone esse saturum *ep* ser. esset satura *π* serm. proferatur *μ*,2,$tro\varphi l^{134}vo^{1}\varrho^{2}v\delta g$ 8. innitemur *h* insistemus *o* 9. artis orationis *h* art. orationem *epπμ*,2 exercitatio *h* exornatione μ^{1} 10. alicnmolestia *p* aliis conmol. *h* aliquibus mol. *π* alicui mol. p^{2} alicui molestiam μ^{2},2(a^{1}),ϱ^{2} tr. de c. cum mol. $bo\varrho^{13}v$ 11. si quicum $pe\mu^{2}$,2,tl^{13} si quocum f^{2} si cum quibus *π* si quibuscum $rl^{4}\varphi$ si quibus tum *o* Sc.: si quis quicum de libenter exerceant *h* exerceatur $\mu^{2}a^{1}$ exerceantur ς habeat $\mu^{2}ft\delta$ habeant *eg* si id diff. sit $hep\pi\mu a^{1}l^{13}vo^{2}\delta$ ('si is' *π* 'diffidus' $hp^{1}\pi$) si sibi diff. sit ϱ^{2} sibi si diffidunt $b\varrho^{1}$ si sibi diffidunt $v\varrho^{3}\varphi$ 12. aut nescius *epπ*, 2,$tl^{13}vo^{2}\varrho^{13}\varphi$ ta nesc. *h* a nesc. *μ* aut sit nesc. $l^{4}\varrho^{2}\delta$ aut nesciunt $b\varrho^{13}v$ aut si nesc. ς debeat $h^{1}e\pi\mu^{2}$,2,*t* debeant ς ab nobis *μ* 13. dif facultates *e* (sic corr. alt. m.) exerceamur $hep^{1}\mu^{1}$ exercemus $l^{1}\varrho^{1}$ exercebimur $p^{2}\mu^{2}fog\varrho^{2}\varphi$ exercebuntur a^{1} exercebimus $tl^{34}v$ libenter om. *hμ* 14. cum init. *h* cognitio 1,$a^{1}l^{13}vo^{3}$ facit 1 ('fuit' e^{1}),*V* $c\varrho^{12}v$,3 fecit μ^{2},2,*t* 15. filosoph. *h* phyl.*μ* confirmabat *e* confirmavit $l^{2}\varrho^{2}\delta$ et de nobis $cg\varrho^{12}v$,3 propterquam *h* propterea quo μ^{1} 16. aliquantum $p\pi\mu l^{1}vo^{1}$ aliaquod *h* aliquantulum ς

quae multo intentius petimus in vita, ut, etsi non pervenerimus in dicendo, quo volumus, parva pars vitae perfectissumae desideretur; et viam, quam sequamur, habemus, propterea quod in his libris nihil praeteritum est rhetoricae praeceptionis. *demonstratum est enim, quo modo res in omnibus generibus causarum invenire oporteret: dictum est, quo pacto eas disponere conveniret: traditum est, qua ratione esset pronuntiandum: praeceptum est, qua meminisse possemus; demonstratum est, quibus modis perfecta elocutio conpararetur: quae si sequemur, acute et cito reperiemus, distincte et ordine disponemus, graviter et venuste pronuntiabimus, firme et perpetue meminerimus, ornate et suaviter eloquemur. ergo amplius in arte rhetorica nihil est: haec omnia adipiscemur, si rationes praeceptionis diligentia consequemur exercitationis.*

---

1. multi h interius h incertius e incercius μ^1 attentius $l^{13}vo^1\varrho^{23}v$ ut etsi $hep\pi$,2(a^1),vo^2 etsi $\mu^1l^{14}\varrho^2\varphi$ ut si μ^2tol^3g ut etiamsi ς(a^2) 2. parva om. a^1g vitae oratoriae t 3. sequimur h 4. quam in his l. in pr. h 5. demonstr. — possemus om. π est in qu. h 6. invenire $hep^1trc\varrho^1v\varphi$,3 inveniri ς oporteat φ debeat g quo eas pacto $\varrho^2o\varphi$ ea t distribuere $o\varphi$ 7. convenit her l^{13} conveniat $bo^1v\varphi$ esset om. l^4 8. praecent est h qua om. a^1 quomodo l^4 quae e qu.a p (sic) via om. 1,aft possimus $hdl^{34}ogvo^2\varphi$ ostensum est c 9. comparetur $eal^{24}V\varphi$, Lamb. quasi p^1 quodsi c sequimur $p\pi\mu^1rvo^{23}c\varrho^2vb$ sequemur el^{24} $o\varphi$, Lamb. sequamur tl^3vo^1 exsequimur h^2 exeq. μ^2 10. repperimus hp^1 repperiemus $ep^2\mu$ reperiamus b ordine epo ornate $a^2l^{134}c\varrho^{23}$,vo^1 (pr. m.) ordinate ς 11. vetuste $he^1p^1\mu r$ pron. — suav. om. t perpetue 1,$ro\varphi$,^4O perpetuae b perpetuo ς 12. ordinate et suav. cl^2 eloquimur $hb\varrho^3$ rethorice $t\varrho^{123}v$ reth. in est h concept. $p\pi\mu$,2(a^1) 14. consequamur $hfl^{14}vo^3o\varphi\varrho^1g$ persequem. a^2 prosequim. ϱ^3 cons. et exercitatione $a^2l^4vo^{13}c\varrho^1vg$,3

NOTAE.

I.

3, 1. satis otium. syntaxis est ut Verg. VII, 470. Gaius in Dig. § 1
XXXVIII, 1, 19 'ut satis tempus ad quaestum faciendum habeat'. 10. Graeci scriptores. quos dicat, incertum est; si Hermagoram, a Cicerone is e contrario laudatur Brut. 263, 271. de or. I, 145. — 15. gloria. cf. infra IV, 64 extr. Cic. Verr. II, 5, 130.

4, 3. lectionem sed si te noli cum Klotzio defendere ex Cic. Att. IV, 8, a, § 2 et similibus locis: ipse enim Cornif. ut h. l. loquitur I, 16 extr. 26 extr. 7. oratoris officium cf. Theonem I, 157: ἔργον ῥήτορος. 8. ad usum civilem. vid. Cic. de or. II, 68. Iul. Vict. 196. — 9. tria. 2
comparetur Cic. Inv. I, 7. or. 69. de or. I, 260, II, 5, 115. Quint. III, 3, fin. Anaximenes duo genera novit, contionale et iudiciale; species laudandi et vituperandi utrique generi admiscet; cf. ed. Spengel, 5, 4, cum not. p. 99 sq. Aristoteles demum induxit tertium, τὸ ἐπιδεικτικόν, quod Cic. de or. II, 45 omittere malit, relinquit tamen ib. 341. — 13 sq. hic nonnulla ex Cic. Inv. I, 7 translata sunt in codd. quod ipsa orationis forma cognoscitur; unus *n* etiam 15 illinc habet 'petitionem cum recusatione'. 17. has causas quo modo. 'causa' de toto genere accipe ut II, 1 'exposuimus, quas causas oratorem recipere oporteret' III, 10 'haec causa dividitur in laudem et vituperationem'.

5, 2. distributio rerum. qui codicem φ exaravit, supra scripsit 3
h. l. 'inventarum' ex Cic. Inv. I, 9. Spengel (M. G. A. 1846, 906) requirit 'excogitatarum' at satis intellegitur, quae res hic dicantur. quo quidque loco cf. infra III, 16. 3. ac sententiarum non recte in codd. $\mu^1 f^1 a^1$ omittitur: verborum enim ad inventionem accommodatio elegantiam et compositionem complectitur (cf. IV, 17, 18), praeterea dignitatem eam, quae in verborum exornatione sita est; relinquitur igitur altera, quae in sententiarum exornatione versatur: ea pars elocutionis omitti minume potuit nec a Cornificio nec a Cicerone, (Inv. I, 9) aput quem quod antiquissumi libri illis verbis carent, caruisseque videntur etiam ii, quibus Iul. Victor. 251 ed. Or. et Cassiodorus 370, 391 usi sunt, nil probat nisi antiquissumum vitium esse. vix opus est laudare Cic. de or. II, 36, 72; III, 96, 201; or. 81, 83, 95, 96. — 5. et dispositionis deest aput Cic. Inv. I, 9: 'memoria est firma animi rerum ac verborum ad inventionem (retinendam) perceptio' tenebitur hic ratione a Quint. III, 3, 2 indicata: 'neque omnia, quae res postulet, dicere, neque suo quaeque loco poterimus nisi adiuvante memoria'. 9. artem et exercitationem coniungit Cic. p. Arch. 1, p. Coel. 45; imitationem commemorat de or. I, 156: 'exercitationes non tam artis indigent quám laboris, quibus in rebus habenda est ratio diligenter quos imitemur, quorum similes velimus esse' verbis usus

paene isdem atque Cornif. ea 'diligens ratio' neglegebatur ab Albutio, qui, ut narrat Senec. Contr. III, prooem. (199 Bip.) 'quem proxume dicentem commode audierat, imitari volebat'. inpellimur ut velimus periphrasis est = studiose conamur. 13. quem ad modum — adcommodari. locus a multis male intellectus, ignorantibus officia oratoris (inventionem, dispositionem etc.) accommodanda esse ad orationem, non orationem ad officia, at partes orationis (exordium, narrationem etc.) ad offi-
4 cia, maxume inventionem. 16. de partium orationis enumeratione sufficiat laudasse Cic. de or. II, 80.

6, 6. locorum cf. praeter tota Topica Cic. Part. or. 109 sqq. de or.
5 II, 163 sqq. etiam II, 54 eadem videtur esse vocabuli notio. 12. causa posita. sic Cic. p. Caec. 32: 'est haec res posita, quae ab adversario non negatur, Caecinam — pulsum prohibitumque esse vi coactis hominibus et armatis'. 13. quattuor genera causarum ne confundantur cum tribus generibus causarum statim addit, quae sint. alii quinque esse voluerunt, minus recte; quibuscum faciunt Cic. de Inv. I, 20. Quint. IV, 1, 40. ille l. c. ait: 'genera causarum sunt quinque: honestum admirabile humile anceps obscurum.' ei admirabile idem est, quod nostro turpe, conveniunt honestum humile anceps; obscurum autem nil impedit, quo minus in ceteris omnibus insit, nam cur nequeant talia esse, 'in quibus aut tardi auditores sunt aut difficilioribus ad cognoscendum negotiis causa inplicita est'? 19. definitio addeas, ni fallor, aliena profertur dubii generis a Cic. de Inv. I, 20: 'anceps, in quo aut iudicatio dubia est aut causa et honestatis et turpitudinis particeps' scilicet unius cuiusque causae, quae a iudice recipitur, indicatio necessario dubia est. nil tamen obloquitur Victorinus p. 50 ed. Or. 'anceps, inquit, causa duobus modis est, si aut iudicatio dubia sit aut inhonestissima materia' (fo: inhonesti et honesti mixta
6 mat.) 22. ad causae genus. sic Cic. p. Lig. 10 Tuberonis patris prudentiam desiderat 'quod homo quom ingenio tum etiam doctrina excellens genus hoc causae quod esset non viderit' deinde significat esse admirabile i. e. turpe.

7, 2. De etymo voc. *προοίμιον* agit Anonymus Seguerianus p. 427 ed. Speng. Quint. IV, 1, 2 sq. *ἔφοδος* raro commemoratur aput technicos Graecos, vide Aphthon. progymn. 109, 12. 4. ut attentos ut docilis ut benivolos. triplex hic exordii finis a multis scriptoribus tractatur, quos laudat Speng. ad Anaxim. 54, 8 (195 sqq.), quibus addo Cic. Top. 97. Part. 28. in ea divisione poterat omitti *εὐμάθεια*, si quidem qui attentus idem est docilis; itaque duplici divisione Cic. utitur Phil. II, 10: 'alterum peto a vobis, ut me pro me dicentem benigne, alterum ipse efficiam, ut, contra illum quom dicam, attente audiatis'. si genus — attentos cf. Quint. IV, 1, 41. Cic. Inv. I, 21. — 11. si honestum. sententia eadem videtur fuisse aput Anaximenem 73, 1 sqq. ed. Sp. (Rhet. Gr. I, 228, 29 ed. Sp.) loco valde lacero et confuso, fortasse sic integrando: *τῷ μὲν εὖ διακειμένῳ περίεργον λέγειν, ἐὰν δὲ βούληται, συντόμως ὑπομνηστέον αὐτῆς· τῷ δὲ διαβεβλημένῳ ἐκ τοῦ παροιχομένου χρόνου ἢ τοῦ παρόντος τῷ πρὸς αὐτὸν ἢ πρὸς τὸν λό-*

γοῦ τοὺς ἀκούοντας δυσχεραίνειν τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅνπερ ἐπ' ἐκείνων εἴρηται, τὴν εὐμένειαν ποριστέον, ὁμοιοτρόπως δὲ καὶ τῷ μήτε εὖ μήτε κακῶς διακειμένῳ. 9. similis sententia apud Quiat. IV, 1, 44. 'si nihil, quod nos adiuvet, erit, quaeramus, quid adversarium laedat: nam, ut optabile est, plus fnvoris mereri, sic proxumum odii minus'. 19. si 7
summam causae b. exp. vide ad haac praoceptionem Aaaxim. 54, 16. eum aota Sp. Quint. IV, 1, 34 qui affert principium Clueatianae, addamus Div. in Caeo. 1. Verr. 1, 1, 1. — 20. cf. Cic. de Inv. I, 23. Quint. IV, 1, 34.

8, 1. attentos — facturos cl. Cic. Part. 30, Quint. IV, 1, 33 laudatosque Speag. ad Anax. 54, 21, quibus adiiciatur Cio. p. Flacc. 3. p. Rab. p. r. 4. — 3. de iis — pertineat, ut Demosthenes XXIV, 4 sq. L, 1. Cio. l. c. 6. Cornif. hic ut plerumque ia duobus primis libris de solo indiciali genere cogitat, prooemium deliberativi et demonstrativi generis infra III, 7, 13 brevius absolvit. diligeater tractatum ab Anaximene 41, 22 sqq. 7. quattuor modis, conspiraat Aristot. 8
Rhet. III, 14, 7, Anaxim. 73, 12—23, Aa. Seg. 428, 5. quartus modus omittitur a Cic. Part. 28, ubi res praetercuntur, aoa ia Inv. I, 22, nec de or. II, 321. Quint. IV, 1, 6 eadem divisione relata iautiliter adscribit: 'personarum non est, ut plerique crediderunt, triplex tantum ratio ex litigatore et adversario et iudice, nam exordium duci aoa aumquam etiam ab actore causae solet' quasi hic non vicariam reo operam praestet. 9. si nostrum — laudabimus. cf. Anaxim. 73, 14. Quint. IV, 1, 13. Cic. p. S. Rosc. 1. Div. in Caec. 2. 12. aliquid = aliqua ex parte, vid. Halm ad Cic. p. Sest. 10. — 14. cf. Quint. IV, 1, 27. Cic. p. Mil. 4 sq. — 15. cf. Quiat. IV, 1, 33. sententia, reum in aliis spem aoluisse habere, saepe invenitur, ut aput Antiph. I, 4. VI, 10. Lys. III, 2. — 17. si eos ia odium in invidiam in contemptionem adducemus. non plaae conveait Anaxim. 67, 3, qui ὀργὴν φθόνον ἔχθραν ia adversarios excitari vult, nec Isocrates XV, 31 ἔχθρας loco afferens μῖσος, at Cicero paene ad verbum Inv. I, 22; eandemque divisionem habet Quint. IV, 1, 14. exempla sint primi generis ex multis Isae. VIII, 2—4. Demosth. XVIII, 16. XXXV, 1. Cic. p. S. Rosc. 6, 13. — si potentiam. meatio eius, set noa in prooemio invenitur aput Cic. p. Mur. 59. 'nolo accusator in iudicium potentiam adferat'. factionem divitias. utrumque tribuitur a Cicerone Verri I, 8, 15. a Dem. Midiae XXI, 138 sqq. hic quidem extra prooemium. eloquentiam duobus codd. suppeditatam, a Cicerone, quod inireris, omissam Inv. I, 22 Quint. non neglexit IV, 1, 11: 'etiam partis adversae patronus dabit exordio materiam: interim cum honore, si eloquentiam eius ac gratiam nos timere fingendo, ut ea suspecta sint iudici, fecerimus'. itaque qui se defendit, iubetur ab Anaximene 55, 25 τὰς ἐλαττώσεις φέρειν λέγων· ὡς οὐ δεινότητι πιστεύων ἀνέστην. cf. etiam Apsin. IX, 473. tale est prooemium Quintianae.

9, 2. his adiumentis. cf. Aristot. Rh. I, 12, 2. Lys. XXIX, 12: μᾶλλον δὲ προσεποιοῦντο πιστεύειν τοῖς χρήμασιν ἢ δεδιέναι τὰ αὐτῶν ἁμαρτήματα. 5. cf. Anaxim. 73, 18. Apsin. IX, 468 ac praecipue

Cic. Verr. I, 29, ubi singulos iudices cum laude nominat (inque his Q. Cornificium, fortasse ipsum huius libelli scriptorem); set ibi extra prooemium hac benivolentiae captatione utitur, ut Hyperides pro Euxenippo col. 43, 44. — 7. Quint. IV, 1, 30 talia ex iis esse existumat, 'quae non sunt personarum nec causarum, verum adiuncta personis et causis — fama iudiciorum, expectatio volgi'. exempla sint Cic. p. S. Rosc. 11, Verr. I, 49, p. Coel. 2. contra declamator ille p. dom. (2) metu dedecoris iniecto pontifices sibi conciliare conatur. 9. tollemus Klotz recte
9 tuetur, altera lectio extollemus petita est ex Inv. I, 22. — 10. eadem videtur insinuatio, quam Apsin. IX, 489 *προκατάστασιν* appellat, definitque *ἔφοδον πρὸς τὰς ἀποδείξεις ἢ κατασκευὴν τῶν ἀποδείξεων.* aput eundem 491 legendum videtur *ἐξ ἀντιπίπτοντος δὲ ἀναιρέσεως προκαθιστάμεθα, ὅταν ᾖ πλείονα τὰ ἀντιπίπτοντα ἐκ τῆς διανοίας τῶν ἀκουόντων.* — 11. haec tria insinuationis tempora significantur iam ab Anax. 73, 2, ubi est aliquis *διαβεβλημένος τῷ πρὸς αὐτὸν ἢ πρὸς τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς τὸν λόγον τοὺς ἀκούοντας δυσχεραίνειν.* 15. his rationibus. item tres sunt: aut dissimilitudinem rei a nobis gestae cum crimine adversariorum demonstramus, aut similitudinem rei iam iudicatae cum nostra ostendimus aut negamus dicturos esse nos de adversariis, et tamen maledicemus occulte. easdem, set alio ordine positas refert Cic. Inv. I, 24, inde a verbis 'et dissimulare id te defensurum' etc. 17. rem non hominem. quod in multis codd. additur 'hominem non rem' ex Inv. I, 24 illatum est, quamvis ibi Cicero plane diversa praecipiat. ceterum cf. Cic. p. Mil. 31. 'senatus rem non hominem notavit, et Pompeius de iure non de facto quaestionem tulit.' adde Lycurg. adv. Leocr. 67. — 18. non placere — nefaria. cf. Quint. IV, 1, 46: 'advocatus aliquando utiliter etiam reprehendere potest, nam se quoque moveri interim finget, ut pro Rabirio Postumo Cicero, dum aditum sibi ad aures faciat et auctoritatem induat vera sentientis', etc. locus est aput Cic. p. Rab. 1, 2. — 21. de simili causa aut de eadem. cf. Cic. p. Caec. 38, 'non — vereor, ne hoc dicas, in eadem causa eodem interdicto te oportere restitui, Caecinam non oportere.' p. Tull. 35 'apsolvantur omnes de simili causa necesse est' (fo: 'reae necesse est' scil. familiae.) adde Quint. V, 2, 1. otiosa sunt ista aut de minore aut de maiore, nescio an ex Inv. I, 41 extr. huc translata.

10, 3. interiectione verborum. sic II, 3. 'in causa coniecturali narratio accusatoris suspitiones interiectas et dispersas habere debet'. cf. Hyperides pro Euxenippo, col. 41. *τὸ πάντων δεινότατον τῶν ἐν τῷ λόγῳ λεγομένων ὑπὸ σοῦ, ὃ σὺ ᾤου λανθάνειν ὧν ἕνεκα λέγεις οὐ λανθάνων, ὁπότε παραφθέγγοιο ἐν τῷ λόγῳ, ὡς πλούσιός ἐστιν Ἐ. καὶ πάλιν*
10 *διαλιπών, ὡς οὐκ ἐκ δικαίου πολλὴν οὐσίαν συνείλεκται.* si persuasus auditor fuerit. eadem constructione Cic. p. Tull. 39 'ut si posses, reciperatores persuaderes'. ubi vide notam Kelleri Semestr. I, p. 681. 4. si oratio adv. f. f. auditoribus. hoc praeceptum iisdem fere verbis repetitur Inv. I, 25. — 8. sic Apsin. IX, 494: *ἀπ' ἐπαγγελίας δὲ καθιστάμεθα — ὁπόταν τοῦ ἐναντίου δοκοῦντος ἰσχυρίζεσθαί τινι κε-*

φαλαίῳ λέγῃς ἐπαγγελλόμενος οὐ πρὸς ἐκεῖνον μᾶλλον ἢ πρὸς ἡμᾶν εἶναι. Hermog. autem dicit π. εὑρ. 104 ἰσχυρότατον γένος λύσεως — ὃ καὶ βίαιον κέκληται — ὅταν εἰς τὸ ἐναντίον περιςτάναι δυνώμεθα τὸν λόγον ἐξ αὐτῶν αἱροῦντες τὸν ἀντίδικον οἷς θαρρῶν εἰσέρχεται, affertque exempla Demosth. XIX, 78, 134. tale prooemium magnam vim habet 'nam auditor' ait Cic. l. c. 'quom eum, quem advorsarii perturbatum putant oratione, videt animo firmissumo contra dicere paratum, plerumque se potius temere adsensisse quam illum sine causa confidere arbitratur.' lectionem 'putat' minume necessariam intelleges, praesertim si nostrum locum compares, ubi item adversarii plurali numero inducuntur, etsi statim infra unus adversarius commemoratur. 10. quod ille nuperrime dixerit. h. e. in extrema sua oratione, cf. III, 18. — 11. dubitatione utemur. cf. Quint. IX, 2, 19, qui laudat Cic. p. Cluent. 4: 'equidem quod ad me attinet, quo me vortam, nescio. negem fuisse illam infamiam iudici corrupti'? etc. 12. quoi loco primum resp. simile illud Demosth. XVIII, 129. οὐκ ἀπορῶν, ὅτι χρὴ περὶ σοῦ — εἰπεῖν, ἀπορῶ τοῦ πρώτου μνησθῶ. cum adfirmatione tenebimus, quamvis Cic. l. c. deteriorum codd. lectionem 'cum admiratione' solam habeat; dubitatio utrumque admittit. 13. de forma erint servata in cod. *h* vid. Lachm. ad Gal. I, 146. — 14. possit incipiemus pauci et recentes libri, possit exordiemur solae *E*. recte igitur Klotz omisit verbum, quod facile aliquid verbi a communi intellegi possit; at aegre mente suppletur 'exordiemur' interposito altero verbo 'utemur', quo malim referre ablativos, omissa nimirum praepositione, quam irrepsisse suspicor ex loco Cic. Inv. I, 25 'sin res dabit, non inutile est ab aliqua re nova aut ridicula incipere'. apologo. Aesopicam fabulam dicit, cf. Gell. II, 29, fin. Cic. de or. II, 264. Quint. VI, 3, 44. aput Aristoph. Vesp. 583 reus *Αἰσώπου τε γέλοιον* profert. fabula veri simili ut comoediae, tragoediarum enim fabulae nec verae nec veri similes, cf. I, 13. de usu fabulae cf. Cic. Part. 40: fabula etiam non numquam, etsi sit incredibilis, tamen homines commovet'. itaque p. Mil. 8. attulit 'non sine causa etiam fictis fabulis doctissumi homines memoriae prodiderunt eum, qui patris ulciscendi causa matrem necavisset, — sapientissumae deae sententia liberatum'. depravatione explicet Quint. VI, 3. 6 'ridiculum dictum — saepe est industria depravatum'. differt scilicet depr. ab imitatione, nec erat, cur ob locum Cic. de or. II, 242 'in re est item ridiculum, quod ex quadam depravata imitatione sumi solet' inferioris familiae lectio 'imitatione depravata' reciperetur. 15. inversione. eius exemplum dat Cic. de or. II, 261, unde videas idem esse quod infra IV, 46 permutationem. de abiectione vide Cic. or. 127. de suspitione de or. II, 268. de inrisione ib. 277. de stultitia ib. 274. qui correxerunt 'stultitiae irrisione' non videbant esse brevius appellatam pro simulata stultitia. cf. Quint. VI, 3, 23: 'eadem quae si inprudentibus excidant, stulta sunt, si simulamus, venusta creduntur.' 16. de superlatione cf. infra IV, 44. conlectione significatur frequentatio, hic, ni fallor, referenda est ad argumenta ab adversario prolata, cf. Cic. Brut. 303. liquet, cur

deteriorum librorum lectiones exsuperationem et collationem spreverimus. de literarum mutatione agit Cic. de or. II, 249. praeterea expectatione recte habet, nec opus erat Schützii emendatione 'dicto praeter expectationem'. exp. enim potest per se ita intellegi, ut h. l. cf. Cic. Part. 73 'omnis enim exp. eius, qui audit, et admiratio et inprovisi exitus habent aliquam in audiendo voluptatem'. 17. de similitudine cf. IV, 59. novitas opinor historiae opponitur, de qua vide I, 13. alicuius interpellatione. Cic. Part. 30. 'sit autem hoc etiam in praeceptis, ut si quando — interventus alicuius aut interpellatio — dederit occasionem nobis, ut dicamus aliquid ad tempus apte, ne derelinquamus.' exemplum, set non in prooemio positum praebet Cic. de prov. cons. 18 'dicam, P. C. quod sentio, atque illam interpellationem mei familiarissumi, qua paulo ante interrupta est oratio mea, non pertimescam'. Seneca narrat de Cassio Severo Contr. III prooem. (396 ed. Bip.) 'iratus commodius dicebat; ideo diligentissume cavebant homines, ne dicentem interpellarent'. in universum agit de extemporali exordio Quint. IV, 1, 54.

11, 1. adrisione h. e. adsensionis cum plausu significatione, cf. Cic. de or. II, 262. 'multo etiam adrisum est vehementius'. posteriora duo insinuationis genera coniunguntur a Quint. IV, 1, 48. — 2. dicturos. facile adicitur cogitatione verbum, unde haec pendeant; adiectum citra
11 necessitatem in multis codd. non primariis 'si promiserimus'. 9. in dicendo h. e. in reliquis orationis partibus, vide III, 8 ibique notata. ignorantia huius rei Schützio in causa fuit, ut verba 'ut — possimus' eiiceret. 10. hae res. usurpatur vocabulum ut I, 2, 14, II, 46, III, 19, IV, 1, 66, 67, 68 al. de parte aliqua artis rhetoricae, quod qui non attenderant, interpretamentum 'utilitates' adscripsere. tametsi — conparandum est. Quint. IV, 1, 5 idem profert, respondetque sic ad Ciceronis reprehensionem, qua nescio an Cornif. quoque petatur, de or. II, 323. 'attentum monent Graeci ut principio faciamus iudicem et docilem, quae sunt utilia, set non principi magis propria quam reliquarum partium: faciliora etiam in principiis, quod et attenti tum maxume sunt, quom omnia expectant et dociles magis initiis esse possunt' adde 81 'quae praecepta principiorum — esse voluerunt, ea in totis orationibus sunt conservanda'. 14. 'exordii vitia tractantur a Cic. Inv. I, 26. de or. II, 315, Quint. IV. 1, 71. — 15. ut lenis sit sermo. vid. Quint. IV, 1, 58. An. Seg. 430, 7. hac moderatione cavetur, ne statim auditori artificii suspitio afferatur, cf. infra I, 17 et Cic. Inv. I, 25 extr. qui locus Schützium permovit, ut verba 'nunc — docebo' post 'videatur esse' conlocaret. illud tamen praeceptum si neglegetur, item nascetur vitium. 17. quod in pluris causas p. adc. cf. Cic. Br. 209. 'omnium — causarum unum est naturale principium, una peroratio'. itaque ὃ μηδαμοῦ μᾶλλον ὠφελήσει (Dionys. de Lys. 16) summa laus prooemii, summum contra vitium, quod hic describitur; eius modi exordium εὐτελὲς appellatur a Philostr. V. S. 253, 23. — 20. commune. cf. Cic. Inv. 1, 26, unde interpolationes in aliquot codd. deteriores fluxerunt vs. 21. et 12, 2 —

21. verba quod nimium app. v. eoapositum est aut effugerunt im-
merito notam alienae origiais, non enim poterant haec repeti post supe-
riora: ut non adparatu or. vid. esse, licebitque h. l. Ciceronis com-
paratione uti, qui eundem praeceptorum ordinem secutus conmutabili 'quod
ab advorsario potest leviter mutatum ex contraria parte dici' continuo sub-
iungit 'longum quod pluribus verbis aut sententiis ultra quam satis est
producitur'.

12, 2. ut proprie cohaereat cum narratione. Senec. Coatr. 1,
1, extr. (80 ed. Bip.) 'Hermagoras in hac controversia transiit a prooe-
mio in narrationem eleganter, rarissumo quidem genere, ut in eadem re
transitus esset sententia esset schema esset — ex altera parte transilt a
prooemio ia narrationem Gallio et ipse per sententiam' etc. adde Cic. de
or. II, 325. Quint. IV, 1, 76. exemplum praebeat Demosth. LVI, 2—4
— 10. quod iatercurrit — adparationis eausa. An, Seg. 435, 12
6 sqq. hoc intercurrens genus aarrationis fidei aut criminationis caasa πα-
ραδιήγησιν appellat, quia ἐφάπτεταί τινων περὶ τὸ πρᾶγμα, distinguit
ab ea παρέκβασιν, quae ἐκδρομή ἐστι λόγων καθ' ὁμοίωσιν ἢ μίμησιν
τῶν γεγονότων. digressio ea est secundum Ciceronem de or. III, 203,
Quint. IV, 2, 17. Cornificio est transitio. 11. alicuius adparatio-
ais causa. pronomen iam per se indicat ultumum et geaeralius nomen
poni, cf. Madvig ad Cic. de Fia. III, 63; quae in libris aoa bonis ad-
scripta sunt, 'vel laudationis' aut 'vel delectationis aut amplificationis'.
iude patet glossemata esse; eaque iterum ex Inv. (I, 27) inlata sunt.
12. exerceri convenit. sunt enim progymuasmata. 17. fabula et 13
argumentum referre videntur Aristotelis μῦθον et λόγον cf. de poet. c. 5.

13, 7. haec — traasigentur. h. e. negotiorum et personarum de-
scriptiones; supplendum 'genera' quapropter siagularis 'transigetur' ex op-
tumis libris recipi aon poterat; etiam 'illud' ei mutationi refragabntur. 8.
ad veritatem == ad veras causas, cf. II, 12, IV, 32. — 9. de tribus 14
narrationis virtutibus cf. Anaxim. 60, 7, sqq. Aristot. Rhet. III, 16. Theo.
Progymu. 183. Cic. Inv. I, 28. Or. 122. Quint. IV, 2, 31, uade haec ex-
cerpam: 'eam plerique scriptores, maxume qui suat ab Isocrate, volunt esse
lucidam brevem veri similem — eadem nobis placet divisio, quamquam
et Aristoteles (l. c.) ab Isocrate parte in una dissenserit, praeceptum bre-
vitatis irridens, tamquam necesse sit longum aut brevem esse expositio-
nem nec liceat ire per medium'. Cic. Top. 97 non differt, set Part. 31,
ubi Theodectis exemplo etiam suavitatem adsumit. 11. de brevitate nar-
rationis cf. Cic. Inv. I, 28; Quint. IV, 2, 40. — 13. si non ab ul-
tumo. vide An. Seg. 436, 18: σύντομον ποιήσεις τὴν διήγησιν, ἐὰν
μήτε πόρρωθεν ἄρχῃ, καθάπερ ἐν τοῖς πολλοῖς (scr. προλόγοις) πεποί-
ηκεν Εὐριπίδης, μήτε μακρὰ λέγῃς, ὡς οἱ μετὰ τὸ πρᾶγμα καὶ ἄλλα
διηγούμενοι. 16. et si non deerrabimus. Anaxim. 60, 19 hanc
praeceptionem, quod aptius est, ad perspicuitatem refert; Cornific. Infra
(14, 3) eam repetere cogitur. adde Theonem 185. — 17. et si exi-
tus — Intellegatur. Theo 190: ἔτι δὲ καὶ τὰ συνυπακουόμενα πάν-
τως συμπεριαιρετέον (sc. περιαιρ.) τῷ συντόμως ἀπαγγέλλειν βουλομέ-

νῳ. An. Seg. 437, 18: ποιήσεις δὲ συντομίαν καὶ ὅτε κατ' ἔμφασιν παραλείψεως λέγεις (sc. λέξεις). 20. et omnino — dicamus. cf. Anaxim. 61, 1, Theonem 188.

15 14. 1. sumpti hi vss. ex incerto poeta. 5. rem dilucide narrabimus, si — exponemus. cf. Anaxim. 60, 14. Theo 184 sqq. An. Seg. 438, 2. Hermog. π. ἰδ. 214, 1. aput quos divisio obtinet perspicuitatis ἀπὸ τῶν πραγμάτων et ἀπὸ τῶν ὀνομάτων. sic etiam Cic. de or. II, 329: 'erit perspicua oratio, si verbis usitatis, si ordine temporum conservato, si non interrupte narrabitur'. Quint. contra IV, 2, 83 huic legi opponit: 'ne iis quidem accedo, qui semper eo putant ordine, quo quid actum sit, esse narrandum, set eo malo narrare, quo expedit' etsi idem IV, 2, 36 consentiens ait: 'erit narratio aperta atque dilucida, si fuerit primum exposita verbis propriis — tum distincta rebus personis temporibus locis causis'. ad verbum cum Cornif. congruit Inv. I, 29. — 7. ne quid perturbate ne quid nove. sic scripsi optumorum codd. fide mutans tantum novi, quod in illis est. Cic. Inv. l. c. 'ne quid perturbate ne quid contorte' unde interpolatores alterum membrum in nostrum locum transtulerunt; illud autem, 'ne quid nove' explicatione indigere videbatur: 'ne quid ambigue' quod ϱ^1 monstrat, ubi prior habet manus 'vel ambigue'. in *2l* antiqua lectio plane cessit interpretationi; in *rb* locum ante eam, in *E* post eam invenit. 9. ne quid — praetereamus. cf. Quint. IV, 2, 44 sqq. 10. Concedendum est, scriptorem dilucidius locuturum fuisse, si hoc ordine usus esset: 'ne quid nove dicamus, ne quid, quod ad rem pertineat, praetereamus, et si sequemur ea, quae de brevitate praecepta sunt, ne quam in aliam rem transeamus, ne ab ultumo repetamus, ne longe persequamur, nam quo brevior' etc. ne tamen quid mutemus, prohibet Cic. Inv. I, 29, ubi item post verba 'hic erit considerandum, ne — quid quod ad rem pertineat, praetereatur' pergit 'et omnino, quae praecepta de brevitate sunt, hoc quoque in genere sunt conservanda'.

16 12. veri similis narratio tractatur a Cic. Inv. I, 29. Part. 32. Quint. IV, 2, 52. Theo 190 sq. An. Seg. 438, 25. — 14. personarum dignitates explicamus adhib. IV, 65. extr. 'puto in hoc exemplo datum esse uni cuique sermonem ad dignitatem adcommodatum'. adde Top. 97. 'ut moratae (sint), ut cum dignitate'. 17. homines ipsos facere — non potuisse. eius modi est, quod p. Q. Roscio 17 sqq. adversario opponitur. si vera res erit — conservanda sunt. Qu. IV, 2, 33. 'sunt enim pluruma vera quidem, set parum credibilia, sicut falsa quoque frequenter verisimilia; qua re non minus laborandum est, ut iudex, quae vere dicimus, quam quae fingimus credat'. idem monet Antipho V, 3: πολλοὶ γὰρ ἤδη τῶν οὐ δυναμένων λέγειν ἄπιστοι γενόμενοι τοῖς ἀληθέσιν αὐτοῖς τούτοις ἀπώλοντο, [οὐ δυνάμενοι δηλῶσαι αὐτά] πολλοὶ δὲ τῶν λέγειν δυναμένων πιστοὶ γενόμενοι τῷ ψεύδεσθαι αὐτῷ τούτῳ ἐσώθησαν, [διότι ἐψεύσαντο]. ibi inclusa ab interprete adposita esse, praeterea τοῖς ψευδέσιν αὐτοῖς τούτοις legendum existimo. 19. saepe veritas — fidem non potest facere. cf. Anaxim. 61, 5. Theo 191.

15, 1. confligendum cum adversario, cuius narratio aut aperte aut tecte impugnanda est. sic loquitur Cic. p. Caec. 17: 'quom omnia ita facta essent, quem ad modum nos (in narratione) defendimus'. aput Senec. Contr. IV, 25 (281 ed. Bip.) 'negabat se pro Flaminino narraturum Montanus, set quae obiciuntur, responsurum'. Aps. IX, 494, 17 propterea διηγήσεις dividuntur in ἱστορικάς et ἀγωνιστικάς. adde Quint. IV, 2, 80. — 4. quae de insinuatione nova exc. iis Cic. Inv. I, 23 sq. pro suis utitur, non laudato auctore. — 9. oratoris officium. ut h. l. optumi codd. 'artificium' sic III, 17 'ordine officioso' pro 'ord. artificioso' habent. Cornif. autem, ut supra I, 3 constituit docere, quem ad modum possint ad orationem officia (non 'artificia') oratoris accommodari, ita hic convenienter inventionem praecipuom oratoris officium esse dicit. adde, quod illic et I, 4, II, 1 'oratoris' nomen officiis apponit. quin etiam Cic. de or. I, 137 tueri potest lectionem 'non negabo me ista omnium communia et contrita praecepta didicisse: primum oratoris officium esse dicere ad persuadendum adcommodate' etc. nihilo minus industrie est: eadem, qua superiora, industria. 10. a quaesisse sane pendet quod relicuom est, set scriptor, quasi illius membri oblitus sit, quae rei utilitas postulabat intulit. postulabat verum tempus esse, non 'postulabit', totius rei natura docet, quod autem quae pro 'quam' ex uno Augustano dedimus, defendat alter locus IV, 1: 'nunc si pauca, quae res postulat, dixerimus, tibi id, quod relicuom est artis — persolvemus'. 12. causarum divisio est quam An. Seg. 447, 29 πρόθεσιν appellat, 17
Hermog. π. εὑρ. 99 sq. προκατασκευήν, pro exemplo utens Demosth. XXIII, 18 sqq. XIX, 4 ad εὐκρίνειαν pertinere eam dicit π. ἰδ. 212, 17. — 13. re narrata requiri vidimus (collato loco III, 18) antequam codicis *n* lectio 'per narrata' nobis innotuit. 'perorata narratione' deteriorum codd. inde ab a^2 t^2 mendum excluditur usu verbi non nisi in epilogum cadentis. solus ille, qui Ciceronis nomine oratiunculam suam ad Quirites post redit. venditavit, perorationem in media Pompei contione ponit § 16. — 13. quid nobis conveniat cum advorsariis. adhibe Cic. Inv. I, 31, Victorin 64. ed. Or. adversarii hic Orestes eiusque defensores sunt; qui eum accusant, iis utile est confiteri ipsum matrem a se esse interfectam, iis, qui defendunt, utile est adversarios confiteri a Clytaemnestra necem illatam Agamemnoni. 14. quid in controvorsia sit. Quint. VII, 1, 8: 'explorandum est, ubi controversia incipiat, et considerari debet, quae (quid?) primam quaestionem facit' (faciat?). 17. item e contrario. h. e. si quae adversariis utilia erunt, convenient. convertuntur autem personae et qui ante fuit adversarius, i. e. Orestes, nunc loquens inducitur. hunc locum etiam Halm Anal. Tull. p. 4. recte emendavit.

16, 1. confitentur de adversariorum concessione intellegendum, quae est utilis nostrae parti. confessiones partis contrariae a Cicerone saepe ultra confitentis voluntatem augentur, ut p. Caec. 34. 'feci equidem, quae dicis, omnia et ea sunt et turbulenta et temeraria et periculosa. quid ergo est? impune feci, nam quid agas mecum ex iure civili ac prae-

torio, non habes'. ceterum quid confiteri sit, ignorat declamator p. domo 93, ubi ait 'non tam sum existumandus de gestis rebus gloriari, quam de obiectis non confiteri' (sc. de furtis largitionibus lubidinibus). non confiteri enim is tantum potest, qui talia commisit. 2. negant. sententia est Tyndarei aput Eur. Or. 538: θυγατὴρ δ' ἐμὴ θανοῦσ' ἔπραξεν ἔνδικα, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τοῦδ' εἰκὸς ἦν αὐτὴν θανεῖν. 3. distributione. definitionem et divisionem, quae partes eaedem fere sunt atque expositio et enumeratio, Cic. Part. 29 in prooemium reicit, ut intellegentia auditoris efficiatur. 6. eam plus quam trium partium numero non oportet esse. Cic. Inv. I, 32 certum numerum non postulat, set brevitatem absolutionem paucitatem generum; paucitas eo spectat, ut genera ipsa rerum ponantur neque permixte cum partibus implicentur; 'absolutio est, per quam omnia, quae incidunt in causam genera — amplectimur, in qua [partitione] videndum est, ne aut aliquod genus utile relinquatur aut sero extra partitionem — inferatur'. hic inclusum vocabulum esse alienum non fugiet attentos lectores. Quint. IV, 5, 3 ipsum Cornif. petere videtur dicens: 'ne illos quidem probaverim, qui vetant ultra tres propositiones extendere, quae sine dubio si nimium sit multiplex, fugiet memoriam iudicis et turbabit intentionem, hoc tamen numero velut lege non est adliganda, quom possit causa plures desiderare' ac sane iam Demosth. XIX, 5—8 numerum ternarium quadruplici divisione egressus est, triplicem habet in XXI, 21, XXIII, 18—21, ut Cic. pro Murena 11, pro Cluentio 9 etc. 8. suspitionem adfert auditori meditationis id quod artifici valde nocere multi docent, e. g. Cic. Brut. 139, Senec. Contr. III, prooem. (198 Bip.) An. Seg. 439, 11. ac poeta ex rhe-
18 torum scholis profectus Ovid. A. A. II, 313. — 12. sententia redit aput Cic. or. 122. de or. II, 331. Quint. V, prooem. 2. Aphthonius igitur, ubi ἀνασκευὴν et κατασκευὴν exposuit, utrobique addit: τὸ δὲ προγύμνασμα τοῦτο πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ περιέχει τὴν τῆς τέχνης ἰσχύν (I, 72, 77). 17. alii quattuor fecerunt. Hermagoram intellige, quem quodammodo secutus est Hermogenes π. στασ. 16, 5 ἐν τῇ μεταλήψει (translatione) οὔτε εἰ ἔσται τι προηγουμένως ζητήσεις, καθάπερ ἐν στοχασμῷ, οὔτε τί ἐστι, καθάπερ ἐν ὅρῳ, οὔτε ὁποῖόν τί ἐστιν, ὡς ἐν ταῖς λοιπαῖς (quas tamen una ποιότης complectitur), ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, εἰ δεῖ ζητῆσαί τι τούτων, παραγραφὴ γάρ ἐστιν. secutus est etiam Cic. in Inv. (I, 10, 16) quidem, postea deseruit. Cornificii rectum iudicium atque adeo doctoris, cui obtemperavit, a Quint. confirmatur III, 6, 70: 'personae tempora actiones ceteraque propter aliquam causam transferuntur: ita non est in translatione quaestio, set in eo ipso, propter quod transferuntur.' eiusdem Hermagorae auctoritate factum esse videtur, quod Cicero (Inv. I, 11.) et Hermogenes (π. στασ. 12, 3; 48, 5) constitutiones etiam in genere deliberativo et demonstrativo inesse statuerunt; Cornificius ab eo quoque errore liber est; is inde ab hoc loco, oblitus admonitionem de illa opinione addere, agit de solo iudiciali genere usque ad finem alterius libri.

noster doctor. quis fuerit, incertum est; nomen Hermae, quom in deterioribus tantum libris extet, coniecturae deberi suspicor. Quint. III,

6, 44 ubi ait: 'a plurimus tres sunt facti generales status, quibus et Cicero in oratore utitur — idem Patrocles sentit — tres fecit et M. Antonius — qui et Virginio placent' consulto videtur omittere Cornificium. cf. Praefat. — 20. constitutio est prima deprecatio defensoris cum accusatoris insimulatione coniuncta. haec respiciuntur a Cic. Inv. I, 13 extr. ubi errore quodam Hermagorae refutato 'hoc eodem urgebitur' ait 'sive constitutionem primam causae accusatoris confirmationem dixerit sive defensoris primam deprecationem' et a Quint. III, 6, 13 'alii crediderunt primam eius, cum quo ageretur, deprecationem.' cum definitione a Cornificio usurpata maxume congruit Cic. Top. 93 'refutatio accusationis, in qua depulsio criminis quae Graece στάσις dicitur, Latine appellatur status; in quo primum insistit quasi ad repugnandum congressa defensio.' Quint. contra III, 6, 13 sqq. etiam accusatoris statum esse decrevit, postquam Cornelius Celsus sententiam protulit, omnino non a depulsione sumi statum, set ab eo, qui propositionem suam confirmet. at ex firmamento accusatoris iudicatio (de qua vide infra I, 26) proxume consequitur, non status, qui antecedit rationem in genere legitumo et iuridiciali. appellatio ex certaminibus gymnicis petita esse videtur, cf. Aesch. III, 206 ὥσπερ — ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ὁρᾶτε τοὺς πύκτας περὶ τῆς στάσεως πρὸς ἀλλήλους διαγωνιζομένους, οὕτω καὶ ὑμεῖς ὅλην τὴν ἡμέραν ὑπὲρ τῆς πόλεως καὶ τῆς τάξεως αὐτῷ τοῦ λόγου μάχεσθε. tale quid spectare videtur Hermog. π. στασ. 10, 2. ὅθεν — εἴρηται στάσις, εἴτε ἀπὸ τοῦ στασιάζειν τοὺς ἀγωνιζομένους, εἴτε ὁθενοῦν, ἑτέροις παρίημι.

17, 2. coniecturalis legituma iuridicialis. Anaximenes duas harum constitutionum, coniecturalem et iuridicialem exprimit, iuridicialisque utramque formam, ratione habita ἀγώνων τιμητῶν et ἀτιμήτων, 24, 18—23: ὅταν ὁ νόμος ὁρίζῃ τὰς τιμωρίας, δεικτέον ὡς οὐκ ἐποίησε τὸ παράπαν ἢ ὡς ἔννομα καὶ δίκαια ἐποίησεν· ὅτε δὲ οἱ δικασταὶ καθεστήκασι τιμηταὶ τῆς ζημίας, ὁμοίως πάλιν οὐ φατέον, ὅτι ταῦτα οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ μικρὰ βεβλαμμένον τὸν ἐναντίον καὶ ἀκούσια ἀποφαίνειν πειρατέον. eandem fere Lysias XIII, 49—52 divisionem profert. Aristoteles Rhet. III, 17, 1 genera constitutionum universali nomine πίστεων, propria appellatione nondum usus complectitur. Cicero pro legituma Cornificii constitutione definitivam Hermagorae exemplo ponit (cf. infra ad 17, 9 adnotata) his locis: Inv. I, 10, Part. 33, Top. 92, or. 45, de or. I, 139, II, 104, III, 70, quorum unum Top. 92 huc transferam: 'defensor aliquid opponat de tribus: aut non esse factum aut, si sit factum aliud eius facti nomen esse aut iure esse factum: itaque aut infitialis aut coniecturalis prima appelletur, definitiva altera, tertia, quamvis molestum nomen hoc sit, iuridicialis vocetur.' coniecturalis constitutionis descriptionem praebent verba Antiphontis VI, 18 ὁπόσα λάθρᾳ πράττεται καὶ ἐπὶ θανάτῳ βουλευθέντα, ὧν μή εἰσι μάρτυρες, ἀνάγκη περὶ τῶν τοιούτων ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τῶν τε τοῦ κατηγόρου καὶ τοῦ ἀποκρινομένου (κρινομένου?) τὴν διάγνωσιν ποιεῖσθαι καὶ θηρεύειν καὶ ἐπὶ σμικρὸν ὑπονοεῖν τὰ λεγόμενα καὶ εἰκάζοντας μᾶλλον ἢ σάφα εἰδότας

ψηφίζεσθαι περὶ τῶν πραγμάτων. cur adhibenda sit, pluribus Aeschi
nes exponit I, 73 sqq. maxume 90 sq. adscribens in fine: εὑρίσκεται ἡ
ἀλήθεια ἐκ τῶν εἰκότων. — 3. Aiax in silva — incubuit. Quint. IV,
2, 13 hanc fabulam pluribus enarrat: 'ut in tragoediis, quom Teucer Uli-
xem reum facit Aiacis occisi dicens inventum eum in solitudine iuxta ex-
anime corpus inimici cum gladio cruento, non id modo Ulixes respondet,
non esse a se id facinus admissum, set sibi nullas cum Aiace inimicitias
fuisse, de laude inter ipsos certatum: deinde subiungit, quo modo in eam
solitudinem venerit, iacentem exanimem sit conspicatus, gladium e volnere
extraxerit. his subtexitur argumentatio'. cf. Ladewig Anal. scen. p. 23.
Ribbeck trag. lat. reliq. 292. uterque dissentit a Welckero, qui Trag. 953
Quintiliano fidem non habet ex tragoediis haec petita dicenti. 5. e cor-
pore solius cod. π fide recepi ut consuetudini Cornificii magis conveniens.
7. vident optimorum librorum lectio non magis servanda erat quam Cic.
Inv. I, 16 extr. 'expositui videamur' quod lapsu calami praestantissumos
codices occupavit. — 9. de facto e. e. haec verba incommode interpel-
lant enuntiationes coniunctas, 'hic coniectura verum quaeritur: ex eo con-
stitutio causae coniecturalis nominatur' lamque leguntur supra 3. — 10.
ex scripto veram esse lectionem docent loci 18, 10; 19, 13; 25, 3.
Cic. Inv. II, 116 has partes legitumae constitutionis separat a statibus,
atque appellat controversias, quae in scripto versantur; sunt quinque: 'ex
ambiguo ex scripto et sententia ex contrariis legibus ex ratiocinatione ex
definitione.' duas postremas omittit de or. I, 140, II, 110, Partit. 107 et
Top. 95, ubi quodam modo transit ad veriorem Cornificii rationem, quom
ait: 'quoniam lege firmius in controversiis disceptandis esse nil debet,
danda est opera, ut legem adiutricem et testem adhibeamus, in qua re
alii quasi status existunt novi, qui appellantur legitumae disceptationes.'
eodem numero et ordine An. Seg. 451, 15 sqq. has partitiones leg. const.
tractat; Quint. autem quattuor ex scripto controversias novit (VIII, prooem.
10) 'quae aut scripti et voluntatis aut ratiocinativae (ratiocinationis?) aut am-
19 biguitatis aut legum contrariarum specie continentur.' 14. si lex sit — in
nave. haec quasi per parenthesin illata sunt, hoc modo ad ipsum factum
natamque ex eo controversiam spectat; qua re lectione 'sit lex' haut opus
erat, nec ex Augustano reponendum 'quidam perterriti'; utrumque placuit
Schützio. ceterum aput Hermog. π. στασ. 15, 6 res eadem alteri iuncta
invenitur: ὁ ἀποκήρυκτος μὴ μετεχέτω τῶν πατρῴων καὶ ὁ ἐπιμείνας
χειμαζομένῃ νηῒ δεσπότης ἔστω τῆς νεώς· ἀποκήρυκτος ἐπέμεινε χει-
μαζομένῃ νηῒ καὶ εἴργεται αὐτῆς οὔσης πατρῴας, ut constitutio fiat le-
gituma ex contrariis legibus. pluribus ea illustratur ἀντινομία l. c.
57, 6.

18, 2. haec const. — sententia inepta repetitio est, nata, ut vi-
detur, ex indice marginali, nec aliter statuimus de 18, 9, 17; 19, 11; 21,
9. tales indices desunt in §§ 24, 25, ubi, si antea ipsius scriptoris consi-
20 lio additae essent, non desiderarentur. 3. haec pars de contrariis legi-
bus tractatur a Cic. Inv. II, 144 sq. Quint. VII, 7, 1 et Hermog. π. στασ.
15, 4, qui docet leges inter se non nisi κατὰ περίστασιν pugnare posse;

adscribit Syrianus IV, 264, 10 *ὡμολόγηται — ὡς οὐκ ἂν συσταίη πολιτεία, ἐν ᾗ φύσει ἐναντίοι ἀλλήλοις εἰσὶν οἱ νόμοι· πῶς γὰρ κατὰ τὸν Δημοσθένη τὰ αὐτὰ κύρια καὶ μὴ κύριά ἐστιν εὑρεῖν; εἰ γὰρ ἑκάτερος τῶν ἀγωνιζομένων τὸν ἐναντίον προΐσχηται* (sc. *προΐσχεται*) *νόμον, οὐχ οἷόν τε τοὺς δικαστὰς εὔορκον θέσθαι τὴν ψῆφον.* locum ex oratione deperdita respici suspicatur Walz, nobis Syrianus lapsu calami aut memoriae videtur *Δημοσθένη* pro *Αἰσχίνην* scripsisse, cf. III, 37 sq. etsi Demosth. quoque docet, cur contrariae leges ferri nequeant XXIV, 34, 62, 64. — 6. in contione oratorem habere cf. Rein Crim. d. R. p. 623; de augurum nominatione loquitur Cic. Phil. II, 4, leg. agr. II, 18, Brut. 1. —. 11. res in unam sententiam scripta — significat aput Cic. Inv. II, 116 contractum sic: 'ex ambiguo — nascitur controvorsia, quom quid senserit scriptor, obscurum ex eo, quod scriptum duas plurisve res significat.' itaque 'scriptum' nostro loco illinc in optumis libris adhaesit; Schütz vero offendens in re, quae sententias significet, ulcus sanasse sibi videbatur corrigendo: 're in unam —— scriptum', non ille admiratus, Cornificium dicere IV, 67 'significatio est res, quae plus in suspitione relinquit quam positum est in oratione.' pariter 'res in unam sententiam scripta' est = scriptum in unam sententiam. 12. hoc modo. exemplum idem invenitur aput Cic. l. c. argutiora offert Hermog. *π. στασ.* 15, 63 et scholia IV, 274, 843. — 13. impudentissuma interpolatione factum est Tullius ex filius et uxori nomen Terentiae additum, eo opinor consilio, ut indocti esse Ciceronis librum ei tributum facilius crederent cupidiusque emerent. at hic scriptor in fictis causis nomina non adscribit. 15. quae volet Cic. Inv. II, 120 pro muliere pugnat: 'in hac causa, in qua de vasis argenteis quaeritur, possit mulier dicere nihil attinuisse adscribi 'quae volet' si heredis voluntati permitteret: eo enim non adscripto nihil inesse dubitationis, quin heres, quae ipse vellet, daret: amentiam igitur fuisse, quom heredi vellet cavere, id adscribere,' quo non adscripto nihilo minus heredi caveretur.' 17. debere dicit omisso pronomine inde pendente, ut aput Cic. Inv. II, 116.

19, 1. De legibus Appuleiis non perlatis vid. Cic. de Leg. II, 6. 21
quod hanc legem frumentariam attinet, qua quinae partes sextae assis in modios singulos pretium constituebantur cf. Mommsen Trib. 180. Drum. Gesch. Rom. II, 238. — 2. Q. Caepio hic, qui 654 u. c. quaestor erat, bene distinguatur ab altero, cuius mentio infra fit, (22, 9) consule u. c. 648. cf. Orelli Onom. Tull. p. 540 sqq. — 5. ferat praesenti tempore indicatur, senatum non expectasse Saturninum eo temeritatis processurum. ea facere sc. ferenda, videri pro visum iri significat iam promulganda quidem lege laedi a Saturnino rem puplicam, senatum tamen expectare eum a ferenda destiturum. 6. intercedere supple 'coeperunt'. 7. sitellam detulit Liv. XXXV, 3 sitella adlata est, ut sortirentur. Cic. N. D. I, 106. ut — Ti. Gracchum cum videor — videre de M. Octavio deferentem sitellam. Plura dabit A. G. Becker (Marquard) Antiqu. Rom. II, 3, 131. Wunder in Praef. ad Var. lectt. ex

cod. Erf. p. CLVIII. 8. contra S. C. hoc totum emblema deest in solis *nl*, S. C. in omnibus libris si contra relinquitur, molestus existit pleonasmus, adverbium enim nil facit ad 'intercedentibus' illustrandum. adversus rem p. recte habet, etsi cum ferre coniunctum editoribus iure displicuit 'nam hoc' ait Ernesti 'esse quid adversus remp. cerni non potest, actio modo cernitur.' igitur ex codd. $bl^{1\,2}\varrho^{2}$ recepi 'facere', ex quo per compendium (fere) nasci potuit alterum verbum. 11. vocabulum enim definitur. refer haec ad superiora 'ea est huius modi'. miretur h. l. lector attentus, nemini olim displicuisse volgatam 'quom quaeritur quid sit inminuere maiestatem' in qua erat et inanis circuitio et deerat ad ipsam Saturnini ac Caepionis causam relatio. de definitione in universum cf. Aristot. I, 13, 9. Hermogenis descriptio ὅρου 11, 6 refellitur
22 a Syriano 475 sq. aput Lysiam exemplum est XIV, 5. — 13. ex translatione. hic sufficiat praeter ea, quae infra ad II, 18 adferemus, laudare Cic. Inv. II, 57 sqq. cum expl. Victorini p. 45, 11 sqq. ed. Or. Quint. V, 13, 7 sq. Hermog. π. στασ. 16, 3. Apsin. IX, 485, 26. — 14. tempus differendum. de hac re agit Gaius IV, 123. — 15. reus dicit. aput Cic. Caec. 8 ipsi indices translationem postulant. — Graeci in iudiciis. sic aput Demosthenem complures legimus orationes, in quibus rei exceptione utuntur, quamvis causa eorum plerumque talis esse videatur, ut Romano iudici nil probaturos fuisse existimem; e. g. vide or. XXXIV, XXXV, XXXVIII. Midiae translationem reicit Demosthenes XXI, 25 sqq. Androtionis idem XXII, 21—29; Agorati Lysias XIII, 88. — 16. nos in iure civili plerumque utimur. iudiciis opponitur ius, non ius civile, deleatur ergo adiectivum, iampridem a nobis reprehensum; set nescio qua nostra oscitantia nunc sine nota relictum, cf. Cic. Inv. II, 57: ita ius civile habemus constitutum, ut causa cadat is, qui non, quem ad modum oportet, egerit: qua re in iure plerumque versantur (translationes). 17. in hac parte nos iuris civilis scientia iuvabit. his verbis et incommodissume divelluntur membra coninncta: 'nos in iuro plerumque utimur, in iudiciis tamen non nihil, ut hoc modo' et inepta continetur sententia, per se enim intellegitur in actione qualibet legitima iuris civilis scientia iuvari litigantes. fortasse haec fluxerunt ex Cic. de or. I, 201: 'in rerum privatarum causis — depromenda saepe oratio est ex iure civili et idcirco — oratori iuris civilis scientia necessaria est' qui illa verba in ordinem recepit, etiam alterum utimur adiecit, quo iam carere non posse videbatur oratio. 18. accusetur quod unus Ernesto usurpatus Lipsiensis praebet (alibi indicativus est) toto b. l. habitu defenditur, praeterea usu scriptoris, cf. §. 25.

20, 1. quod vasa — sustulisse. exemplum valde tritum ac iam ab Aristotele adhibitum, cf. Rhet. I, 13, 9. aput Hermog. π. στασ. 11, 13. definitionis non translationis explicandae causa affertur. 5. praetoriae exceptiones sunt. cf. Gai. IV, 116. Cic. Inv. II, 57 'praetoriis exceptionibus multae excluduntur actiones — 58 exceptiones postulantur et quodam modo agendi' (h. e. certo modo agendi, quem qui non sequitur, causa cadit) 'potestas datur.' ibi libris qui habent 'prae-

toris' et 'quonam modo' obtemperandum non fuit. ceterum exceptio praetoria non semper valuit ad omittendum iudicium, siquidem ait Cic. Part. 100 'ea fere generis eius sunt, ut quamquam in ipsum iudicium saepe delabantur, tamen ante iudicium tractanda videautur.' ergo § 99 legemus: 'quae etiamsi, antequam res iu iudicium venit, aut certata aut diiudicata'aut confecta sunt, tamen in ipsis iudiciis permagnum saepe habent pondus' volgo est 'confecta non sunt.' verba 'qui non quem ad modum oportet egerit' lectio codd. deteriorum et *E* ex Inv. I, 57 translata sunt, cod. *μ* et veram et insiticiam habet lectionem, quo interpolstor apertius deprehenditur. 9. ex ratiocinatione — occupatur. paulo aliter Cic. 23
Inv. II, 148: ex ratioc. n. contr. quom ex eo, quod uspiam est, ad id quod nusquam scriptum est, venitur. Qu. VII, 8, 3 hic status ducit ex eo, quod scriptum est id, quod incertum est, quod quoniam ratione conligitur, ratiocinativus (status) dicitur. cf. Hermog. π. στασ. 14, 16, qui componit hoc genus cum eo, quod est περὶ ῥητοῦ καὶ διανοίας. 11. similitudine quadam occupatur. ut quasi propria fiat earum legum. iam apud Anaxim. 8, 9 invenitur τὸ ὅμοιον τῷ γεγραμμένῳ νόμῳ aliquot exemplis illustratum. vide praeterea Cic. de or. 1, 240: 'Galba — multas similitudines adferre multaque pro aequitate contra ius dicere.' Brut. 143 in L. Crasso oratore laudatur 'quom de iure civili, quom de aequo et bono disputaretur, argumentorum et similitudinum copia'. in volgata lectione: 'similitudinem quandam aucupatur' et res inepte dicitur ipsa leges quaerere et verbum aucupandi prave adhibetur de legibus iam ad usum causae conversis, neque apte cohaeret cum 'ab aliis legibus'. 12. lex est. retinui 'est', quo ucquit oratio carere; facile elabebatur ante 'si,' praesertim si 'st' brevior scriptura nomini adhaeserat. si furiosus existet. inde a Schützio legitur 'escit', quamvis recte obloquente Ernesto 'profecto non necessarium est, auctorem — leges afferre voluisse secundam Latinitatem priscam'. legem commemorat etiam Cic. Tusc. III, 11. in causa Malleoli (de qua vide Liv. ep. 68. Oros. V, 16) a fratre afferri poterat, ut ei tamquam furioso abiudicaretur testamenti factio. 13. et lex — profluentem. Schütz recte iudicare videtur, quom haec adnotat: 'quid ista lex ad rem, de qua quaeritur, an paricida damuatus in carcere testamentum facere possit? manus interpolatorum hic grassatas esse magis etiam prodit cod. Aug. in quo legitur: 'obvolutus corio lupino inposito gallo simia serpente develiatur' etc. totam denique legem hic ab aliena manu adiectam esse confirmat Cic. de Inv. II, c. 50 (148), ubi tres tantum leges in eadem causa afferuntur'. addere poterat ex Inv. l. c. verba notata videre esse ducta, legitur enim illic: 'ei statim — ligneae soleae in pedes indutae sunt, os autem obvolutum est folliculo et praeligatum; deinde est in carcerem deductus, ut ibi esset tantisper, dum culens; in quem coniectus in profluentem deferretur, conpararetur'; praeterea ipsam Inv. II, 149 interpolationo foedatam esse, includendaque ista: 'et quae hunc ipsum supplicio eius modi afficiunt et' ut relinquatur: 'hic certa lex — nulla profertur, set ex ceteris legibus (sic cod. Erf.) quae — habueritne testamenti faciendi potestatem.' 15. paterfamilias — esto.

Gai. II, 224: 'olim licebat totum patrimonium legatis atque libertatibus erogare neque quidquam heredi relinquere praeterquam inane nomen heredis, idque l. XII lex permittere videbatur, qua cavetur, ut quod quisque de re sua testatus esset, id ratum haberetur.' hanc legem proferebant defensores testamenti: 'contra frater contendisse videtur, Malleolum intestatum esse mortuum, quippe qui tanto scelere commisso testamenti faciendi potestatem amisisset, itaque adtulisse legem tertiam: si paterfamilias intestatus — esto'. qua suos non fuisse exceptos per se constat, agique de testatoribus, quibus non essent sui. 19. in pedibus constructione insolitum, ad sententiam supervacaneum notavimus; iam aput Cic. Inv. (I, 148) vide, num non grassata sit interpolatio et non nisi ea genuina haberi debeant, quae sine uncis appono: 'ei statim [quod ecfugiendi potestas non fuit] ligneae soleae [in pedes] inditae sunt.' nostro loco induetae tenendum optumorum codd. auctoritate, neque in verbi repetitione offendemus 'induetae sunt' — 'ductus est' qualia Cornif. non vitat, cf. I, 26 'ut docendi causa in hac potissumum causa consistamus.'

24 21, 12. iuridicialis constitutio. ea aput Cic. Inv. I, 14, II, 62 cum negotiali subiungitur generali constitutioni, non recte, si quid video; ait enim: 'iuridicialis est in qua aequi et recti natura, praemi aut poenae ratio quaeritur; negotialis est in qua quid iuris ex civili more et aequitate sit, quaeritur.' et altero loco: 'negotialis est, quae in ipso negotio iuris civilis habet inplicatam controvorsiam — iuridicialis est in qua aequi et iniqui natura et praemi aut poenae ratio quaeritur.' cur, quaero, in iuridiciali constitutione desunt inplicatae controvorsiae? qui autem hoc ex Hermagora derivare velit, dividente scilicet *λογικὴν στάσιν* in *πραγματικὴν* et *δικαιολογίαν*, ab Hermogene 12, 5 discat, quid sit *πραγματική*: *ἀμφισβήτησις περὶ πράγματος μέλλοντος, εἰ δεῖ γενέσθαι τόδε τι ἢ μὴ γενέσθαι*, congruit ergo cum deliberativa, quam constitutionem non esse ostendit Cicero Inv. I, 12—14; ut eum nomina Hermagorea retinuisse, set definitiones mutasse pateat; etsi Part. 106. tamen coniunctionem quandam negotialis constitutionis cum deliberativa causa monstrat: 'disceptationes eae, quae in his controvorsiis oriuntur, quae sunt certis personis et temporibus notatae, fiunt rursus infinitae detractisque temporibus et personis rursum ad consultationis formam rationemque revocantur.' 14. una apsoluta altera adsumptiva nominatur. differentiam similiter explicatam vide Cic. Inv. I, 15, etiam Quint. VII, 4, 3 'defensio longe potentissuma est, qua ipsum factum, quod obicitur, dicitur honestum esse — partem hanc vocant Hermagorei *κατ' ἀντίληψιν*' (cf. Hermog. *π. στασ.* 12, 15) 'ad intellectum id nomen referentes, Latine ad verbum translatam non invenio, absoluta appellatur — alterum est defensionis genus, in quo factum per se inprobabile adsumptis extrinsecus auxiliis tuemur, id vocant *κατ' ἀντίθεσιν*' (cf. Hermog. *π. στασ.* 12, 19) 'Latine hoc quoque non ad verbum transferunt, adsumptiva enim dicitur causa.' 17. mimus quidam — scena. infra II, 19 discimus, hunc mimum propterea damnatum esse; nimirum hic, ubi magis etiam, quam

in iudicio homines notos sumere odiosum est (cf. Cic. p. S. Rosc. 47) non licebat homini vili et ignobili nobilissumum civem nominare.

22, 1. scripta. h. e. tragoediae. extraria re. de hac forma conf. Doederlein Synon. IV, 277. — 5. translatio criminis a Cic. Inv. I, 15 relatio criminis appellatur, ea causa, suspicor, ne translatio confunderetur cum constitutione translativa. 6. postulat ignosci omisso pronomine personali, ut IV, 20, qui postulant ignosci, et aput Cic. l. c. 'consulto peccasse reus se confitetur et tamen ut ignoscatur, postulat.' 8. dividitur in fortunam inprudentiam necessitatem. pro fortuna Cic. l. c. casum ponit. totam iuridicialem constitutionem idem his verbis complectitur de or. II, 106: 'iure omnia defendnntur, quae sunt eius generis, ut aut oportuerit ant licuerit aut necesse fuerit ant inprudentia aut casu facta esse videantur.' 9. de Caepionis calamitate cf. Liv. epit. 67. Cic. de or. II, 197 sqq. et ut hic, Brut. 135: 'Q. etiam Caepio — cui fortuna belli crimini, invidia populi calamitati fuit.' inprudentiam. simile exemplum adfertur a Quint. (VII, 4, 14) 'ignorantiae, ut si quis fugitivo stigmata scripserit, eoque ingenuo iudicato neget se liberum esse enm scisse. 11. cui frater esset, pro quo malim 'cuius f. e.' fortasse ab interprete adiectum est, ne quis crederet alienum hominem aperuisse testamentum. 12. necessitudinem Quint. eodem exemplo illustrat l. c. 'ut quom miles ad commeatus diem non adfuit et dicit se fluminibus interclusum aut valetudine', diverso Cicero Inv. II, 98 et Hermog. 13, 12. — 14. deprecatio est — miscreantur. Cic. Inv. I, 15 eadem fere sunt verba; Quint. VII, 4, 17 haec habet: 'ultuma est deprecatio, quod genus causae plerique negarunt in iudicium unquam venire: quin Cicero quoque pro Q. Ligario idem testari videtur quom dicit: causas, Caesar — posthac (pro Lig. 30) et cetera'. in iudicio deprecatio sane inutilis est, nisi addamus, nos ea uti nolle, quod monet Cic. Inv. II, 104 'parte eius generis, quom causam non in eo ut depreceris, constitueris, nti licebit' (sic legendum ex Erf. aliisque libris), sequiturque hoc praeceptnm in or. p. Flacco § 26: 'in hoc ego reo ne quod perniciosum exemplum prodatur, pertimescam, in quo etiam si quid errasset, omnes boni connivendum esse arbitrarentur? quod quidem ego non modo non postulo, set contra, iudices, vos oro et obtestor, ut totam causam — acerrume contemplemini.' talem deprecationem tribuit Hortensio Verr. II, 5, 2 'inperatorum penurism conmemorabit, tum deprecabitur a vobis, tum etiam pro suo iure contendet, ne patiamini talem inperatorem populo Romano Siculorum testimoniis eripi' at Flaccum ut defenderet, similibus artibus usus est, cf. initium orationis.

23, 1. in loco communi per amplificationem. communis locus a Cornificio non dicitur, nisi qui in alia causa a reo, in alia ab accusatore proferri potest (II, 9), at amplificatio solius accusatoris est. (II, 26, 47) videntur hic quoque interpolatori Ciceronis verba obversata esse Inv. II, 104: 'deinde augere beneficia licebit et iudices per locum communem ad ignoscendi voluntatem deducere.' 3. ergo in iudicium non venit. cf. Cic. Part. 43 'quae motu animi et perturbatione facta

sine ratione sunt, ea defensionem contra crimen in legitumis iudiciis non habent, in liberis disceptationibus habere possunt' causa exponitur ab Anaxim. 78, 10. aut ad inperatorem et ab ipso scriptore non profectum set imperatorum demum aetate inculcatum esse in Praef. suspicati sumus adhibito Quint. VII, 4, 18 'in senatu vero et apnt populum et apnt principem — habet locum deprecatio.' imperatoris mentio non invenitur Cic. Inv. II, 105, neque infra II, 26. — 5. ex translatione criminis. Cic. Inv. I, 15: 'relatio criminis est, quom ideo iure factum dicitur, quod aliquis ante iniuria lacessierit' Qu. VII, 4, 8. 'in quo genere (const. iurid. adsumpt.) fortissumum est, si crimen causa facti tuemur, qualis est defensio Orestis Horatii Milonis. ἀντέγκλημα dicitur, quia omnis nostra defensio constat eius accusatione, qui vindicatur.' cf. Hermog. π. στασ. 13, 3. — 8. ex remotione criminis. diversam distinctionem remotionis tradit Cic. Inv. I, 15: 'rem. or. est, quom id crimen, quod infertur, ab se et ab sua culpa vi et potestate in alium reus removere conatur. id dupliciter fieri poterit, si aut causa aut factum in alium transferetur: causa transfertur, quom aliena dicitur vi et potestate factum; factum autem, quom alius aut debuisse aut potuisse facere dicitur.' Quint. cum Cornif. consentit, VII, 4, 13. 'interdum culpa in hominem relegatur, ut si Gracchus reus foederis Numantini, cuius metu leges populares tulisse in tribunatu videtur, missum se ab imperatore suo diceret: interim derivatur in rem, ut si is, qui testamento quid iussus non fecerit, dicat per leges id fieri non potuisse. hoc μετάστασιν dicunt.' exempla remotionis inveniuntur apud Lysiam XXII, 8 sq. Cicer. in Vat. 16; Plin. Epp. III, 9, 12 minus huc facit. — 12. P. Sulpicium. completur hinc Vellei. narratio II, 19. iussu consulum: Q. Pompei, L. Sullae. 15. si quis ex testamento. exemplum plane convenit cum narratione Cic. de Fin. II, 55. — 16. ex conparatione. Cic. Inv. I, 15: 'conparatio est, quom [aliud] aliquod [alicuius] factum rectum aut utile contenditur, quod ut fieret, illud quod arguitur, dicitur esse commissum.' ibi inclusa a nonnullis codd. recte omissa, praeterea 'esse' post 'utile' excidisse videtur. 18. C. Popillius. Liv. ep. 65. 'L. Cassius consul a Tigurinis Gallis pago Helvetiorum, qui a civitate secesserant, in finibus Allobrogum cum exercitu caesus est; milites, qui ex ea clade superaverant — cum hostibus pacti sunt.' idem fere narratur a Cic. Inv. II, 72 quod a Cornif. set non nominato Popillio; adde de legg. III, 40. simile Mancini exemplum a Quint. affertur VII, 4, 12.

24, 3. accersitur maiestatis. Cic. de legg. III, 17 perduellio-
26 nis reum dicit. 10. non necessarium fuit cum deterioribus libris addere 'ratio est' praesertim quom infra redeat definitio: 'ergo, ut ostendi, ratio ea est, quae continet defensionem.' 13. quae nisi intercederet, ne causa quidem esset. sic Cic. Inv. I, 18: 'ratio est quae continet causam, quae si sublata sit, nihil in causa controvorsiae relinquatur.' ibidem leges: Orestes si accusetur matricidi nisi hoc dicat: iure feci, illa enim patrem meum occiderat, non habet defensionem, qua re omnis quoque controvorsia sublata est. 17. firmamentum quae-

rendum est, id est, quod continet accusationem. plane ex contrario Ciceroni Inv. I, 19 'firmamentum est firmissuma argumentatio defensoris et potissuma (sic optumus liber *k*, vulgo 'aptissima' aut 'appositissima' legitur) ad iudicationem.' ad Cornificianam appellationem redit Part. 103 'rationem appellamus eam, quae adfertur ab reo ad recusandum depellendi criminis causa, quae nisi esset, quid defenderet, non haberet: firmamentum autem, quod contra ad labefactandam rationem refertur, sine quo accusatio stare non potest.'

25, 5. ex coniunctione firmamenti et rationis. accuratius sic Cornif. quam Cicero, qui (secundum p^1, a quo veram scripturam servari et sequentia docent et Victorini scholia) omissa defensione rationis Inv. I, 18 'iudicatio est' inquit 'quae ex infirmatione rationis nascitur controversia.' plenius iterum et rectius Part. 104 'rationum et firmamentorum contentio adducit in angustum disceptationem.' defensione aperte glossema est rationis, quod ne casu quidem recte habet; 'ratione defensionis' quod in *o* et cod. Gothano est, cur ferri nequeat, satis liquet. 9. reperta iudicatione — oportebit. cf. Part. 109, Top. 95; de or. II, 114, ubi Antonius narrat 'cum — accepto causae genere et cognito rem tractare coepi, nihil prius constituo, quam quid sit illud, quo mihi referenda sit omnis illa oratio, quae sit propria quaestionis et iudici.' ipse Cic. Verr. II, 5, 2 eadem locutione utitur: 'quid agam, iudices? quo accusationis meae rationem conferam?' 12. praeterquam in 27
coniecturali constitutione. nam in ea, ut ait Cic. Inv. I, 19 'necesse est eandem esse quaestionem et iudicationem ut: 'factum est — non est factum — factumne sit' et (II, 111) 'simplex erit iudicatio et in quaestione ipsa continebitur' igitur etiam II, 15 requiritur talis sententiae conformatio: 'ex quibus quaestio eadem in coniecturali constitutione quae iudicatio.' 15. intentio — infitiatio — iudicatio indoctorum lectorum causa appositi sunt indices, recte omittuntur aput Cic. Inv. I, 19 ubi noli tollere verba 'factum est — non est factum' respondentia superioribus I, 18 'non iure fecisti — iure feci.' 18. si plures erunt constitutiones — erunt. Cic. Inv. II, 102: 'quaedam genera causarum simpliciter ex sua vi considerantur, quaedam autem sibi aliud quoque aliquod controversiae genus adsumunt, qua re omnibus cognitis non erit difficile in unam quamque causam transferre, quod ex eo quoque (sc. ex uno quoque) genere conveniet' idem II, 110 'omnino — qui diligenter omnium causarum vim et naturam cognoverit, quom genere primo tum etiam forma eas intelleget dissidere, ceteris autem partibus aptas inter se omnis et aliam in aliam implicatam videbit.' (locus volgo et lectionis et interpunctionis vitio obscuratur.) exemplum huius rei suppeditet Miloniana, ubi primum constitutio iuridicialis absoluta adhibetur: licuisse reo vitam contra Clodii insidias defendere; deinde hoc ipsum, a Clodio non a Milone insidias esse factas ex constitutione coniecturali probatur, postremo contendit orator iuridiciali usus adsumptiva, etiam si res aliter haberet, tamen egregie de re puplica Milonem Clodii interfectione meriturum fuisse; itaque ante perorationem haec ponit: 'set iam satis

multa de causa: extra causam etiam nimis fortasse multa' (92). eo respiciens ridicule ineptit declamator de domo (32) 'intellego, pontifices, me plura extra causam dixisse, quam aut opinio tulerit aut voluntas mea, set hoc conpensabo brevitate eius orationis, quae pertinet ad ipsam cognitionem vestram.' quod autem coniunctionem constitutionum attinet, multus est in ea exponenda Hermogenes π. στασ. 22, 4 sqq. 33, 1 sqq. 38, 10 sqq. etc. 20. at omnes, ut proposui, est in simili loco infra iii, 15. 'si separatim haec causa minus saepe tractatur, at in iudicialibus et in deliberativis causis saepe magnae partes versantur laudis aut vituperationis.'

26, 4. si quo tardius bene tuetur Halm Anal. Tull. 7 laudato Pompon. Dig. I, 2, 1, 26 'ut aliquo plures haberent' et Ulpian. ib. XIX, 2, 11, 2 'ne aliquo deterius faciat'.

II.

1 27, 2. in quibus partibus officiis artis. hac lectione optumorum codd. coniungitur cum Cornificiana appellatione 'officiis' Ciceroniana 'partibus artis' (inv. I, 9). Cornif. ut supra I, 3, sq. de causis, quas orator recipere debeat et de officiis oratoris loquitur. 8. causarum tria genera sunt. male haec in editionibus separantur et plena interpunctione et maiore intervallo a verbis antecedentibus, quibuscum arcte cohaerent. ait scriptor: de causis et officiis omnibus non potest uno tempore agi, igitur difficilluma potissumum h. e. primo loco tractemus: ex causis autem difficilluma est iudicialis, ex officiis difficillumum inventio. 10. hoc et priore libro. ineptissumum est, quod sic priore libro dicit se id egisse, ut absolveret genus iudiciale, quod hoc demum libro absolvetur. duplex interpolatio in deterioribus codd. et edd. hunc locum obsedit, simplex in melioribus: haec constat verbis 'et priore' genuit autem recentiorem 'egimus quom — tractaremus quorum.' illud 'priore libro' praeterea contra usum scriptoris est, alibi usurpantis 'primo libro' (II, 1, 26. III, 16); altera interpolatio mendax est: de quinque enim officiis nondum egit C. set aget in hoc reliquisque libris. resectis istis pannis iam patet comparatio causae iuridicialis et inventionis: illam hoc libro absolvet, haec quoque erit hoc libro propemodum absoluta; parvae enim partes Cornificio videntur genus deliberativum et demonstrativum, quae in tertium volumen transferentur.

2 28, 2. in primo libro inutile additamentum est, verbis enim 'ubi — incepimus' satis indicatur locus. 7. et partem constitutionis. quod volgo legitur 'et partes const.' significat in una causa plerumque plures partes status inveniri, quod et naturae rerum et scriptoris sententiae refragatur. 9. qua inventa — conferatur. in hoc brevi superio-

ris libri collectione Cornif. certo non posuit admonitionem bis iam paulo ante I, 25, 26 lectam. iniuria autem Schütz eiecit verba 'postea — adcommodarentur' immemor videlicet verborum I, 27 'si plures — reperientur.' 11. esse causas conpluris. quom additur 'conpluris', certae causae dicuntur contra voluntatem auctoris, qui in universum de constitutionibus earumque cognatione agit. 13. quae ratio posset inventionis — accommodare. ut partes orationis ad inventionem, ita inventio ipsa ad constitutionem accommodatur, cf. I, 4, et III, 1. 'ad omnem iudicialem causam quem ad modum conveniret inventionem rerum adcommodari.' 15. quas Graeci ἐπιχειρήματα appellant. cf. maxume Quint. V, 10, 1—19. — 18. docuimus ut 'docebimus' interpellat constructionem, omnia enim pendent a 'relicuom videbatur esse ut ostenderemus.' 19. qui locus erat proxumus de sex partibus orationis. index marginalis 'de sex part. or.' in causa fuisse videtur, ut adderentur ista 'qui locus erat proxumus' (s. extremus), ne sententia hiaret; in quo non attendit interpolator ad sensum vocabuli locus, qui non potest esse = pars orationis, set artificii (II, 50) aut sedes argumentorum (I, 4; Cic. Top. 8).

29, 1. et nimirum eam, quae difficilluma est, potissimum consideremus. quom statim pergat 'in causa coniecturali' commode omittitur 'coniecturalem' in optumis libris, 'quae prima' vero quamvis moleste abundans necessarium alicui videbatur, qui 'potissumum' quid esset, non intellegeret, cf. II, 1. — 3. idem docet Cic. Part. 121: 'narratio 3
accusatoris erit quasi membratim gesti negoti suspitiosa explicatio sparsis omnibus argumentis obscuratis defensionibus.' adde Quint. IV, 2, 54. exempla talis narrationis sunt aput Isocr. XVII, 3—24; Demosth. XIX, 9—63, Cic. p. Quint. 14 sqq. contra attenuationis Cic. p. Mil. 27 sqq.— 11. de probabili cf. laudata Speng. ad Anaxim. p. 154. — expedisse satis significat certum quoddam facinus, ut 'reo' addito non opus sit. 12. dividitur in causam et vitam. simplicior haec divisio quam Anaximenis 27, 23, a quo tria adiumenta τοῦ εἰκότος recensentur: φύσις (= πάθη) συνήθεια κέρδος, qua re, ut hoc obiter moneam, 28, 11 corrigendum τρίτον δὲ κέρδος· πολλάκις γὰρ διὰ τοῦτο τὴν φύσιν βιασάμενοι καὶ τὰ ἤθη προειλόμεθά τι πράττειν. Anaxim. κέρδος dicit, quod Cornif. causam, latiore sensu, neque eo, quem Isocrates usurpat, quom omnia omnes ἡδονῆς ἢ κέρδους ἢ τιμῆς ἕνεκα ait facere, XV, 217. Cicero autem, Inv. II, 16 omnem coniecturam ex causa ex persona ex facto ipso fieri vult, ut Quint. VII, 2, 7 quaeri in coniectura docens de facto de auctore de animo; causa autem a Cicerone in impulsionem et ratiocinationem distribuitur Inv. II, 17, Part. 112 sqq. et a Quint. V, 10, 33. VII, 2, 35. — 16. num honorem ut Clodius aput Cic. p. Mil. 32 — num pecuniam, ut Aeschines aput Demosth. XIX, 102—127.

30, 1. adhibeatur hic Lys. I, 44 sq. Cic. p. S. Rosc. 98. — 3. de 4
defensione Cic. Inv. II, 20 pluruma adfert, additque quaedam de opinione reorum et dubitatione, quibus Cornif. caret. causa fuisse negatur aput Lys. VII, 11—29, Antiph. V, 57—60, ubi argumentis eius rei expeditis

sic videtur orator dedisse: ταῦτα μὲν ὑμῖν λέγω, ὡς αὐτῷ μοι πρόφασιν οὐδεμίαν εἶχε τὸ ἀποκτεῖναι τὸν ἄνδρα. 5. iniquom esse dicet — devocari. cf. Cic. Inv. II, 36, Quint. VII, 2, 37. huc spectat Cic. p. Q. Roscio 22. 'HS Iↄↄↄ. Q. Roscius frandavit Fanoium. qua de causa? subridet Saturius, veterator, ut sibi videtur: ait 'propter ipsa HS Iↄↄↄ.' video, sed tamen cur ipsa Iↄↄↄ tam vehementer concupierit quaero: nam tibi, M. Perperna, C. Piso, certe tanti non fuissent, ut socium fraudaretis: Roscio cur tanti fueriot, causam requiro.' 7. deinde codd. male inserunt, quasi haec de vita partem faciant eorum, quae de causa modo praecipiebantur. ceterum vide hic Cic. Inv. II, 32, Quint. V, 10, 38 et exemplum Cic. p. Quint. 11 sqq. ubi Naevii tractatur vita. 8. num quando simile quid fecerit. idem est aput Anaxim. 28, 22: ἐὰν ἔχῃς, ἐπιδείκνυε αὐτὸ τοῦτο τὸ πρᾶγμα πολλάκις πεποιηκότα πρότερον, εἰ δὲ μή, ὅμοια τούτῳ. utitur eo Lys. XXVII, 3, Isocr. XVII, 36, Cic. p. S. Rosc. 100, abstinet consulto Lycurgus 149. — 10. in eo debebit esse occupatus, ut ad eam causam peccati — vita hominis possit adcommodari. idem Hermogenis est praeceptum π. εὑρ. 88, 20 sqq. 91, 16. agitque sic Cic. p. Cluent. 70. 'haec, iudices, quae vere dicuntur a nobis, facilius credetis, si cum animis vostris longo intervallo recordari C. Staieni vitam et naturam volueritis: nam perinde ut opinio est de cuiusque moribus, ita quid ab eo factum aut non factum sit, existumari potest.' ex contrario pro Sulla 74: 'adspicite ipsum — conferte crimen cum vita: vitam ab initio ad hoc tempus explicatam cum crimine recognoscite — non cadit, non, inquam, cadit in hos mores, non in hunc pudorem, non in hanc vitam, non in hunc hominem.' 15. si non poterit — dispar. Cic. Inv. II, 33 'ex dispari quoque genere culparum, si ex pari facultas non erit, inprobare animum adversari oportebit' id quod secuti sunt Caelii accusatores cf. Cic. p. Cael. 15 'a maledictis pudicitiae ad coniurationis invidiam oratio est vostra delapsa' et militis apnt Lysiam IX, 1. improbatur autem haec accusationis ratio a Quint. VII, 2, 28. — 17. vel si quo modo poterit aliquo — personam. cf. III, 4. 'si qua in re cohortabimur aliquid'. obscurabatur olim constructio eo quod 'denique' in omnibus codd. praeter μ praefigebatur verbis 'aliquo aut' etc. quam pl. vitiis contaminare. displicet hoc quoque Quintiliano VII, 2, 34.

31, 1. sic Cic. Inv. II, 50. 'eiusdem esse qui in illa re peccarit et hoc quoque (del. 'et') admisisse'. Isocrates XVIII, 52 ex uno insigni Callimachi maleficio, quod enarrat, iudices de praesente lite concludere iubet. adde Aesch. I, 76, 93, 153, Cic. p. Mur. 13. — 3. facta non famam sp. op. Cic. Inv. II, 34. 'hortandi iudices erunt, ut veterem famam hominis nil ad rem putent pertinere.' Quint. VII, 2, 33 'accusator — ad praesentem quaestionem, de qua sola iudicium sit, cognitionem alligabit, dicens neminem non aliquando coepisse peccare.' exempla praebeat Demosth. XXX, 4; Dinarch. III, 6. πάλαι τοιοῦτος ὢν ἐλάνθανεν ὑμᾶς, adde 18. — 5. demonstrabit vitam integram ut Dem. XXI, 136, Hyperid. p. Lyc. col. 11—15; Cic. p. Q. Rosc. 17—23. idem Anaxim. 79,

10 praecipit. — 6. confugiet ad inprudentiam. cf. Cic. Inv. II,
37. 'sin autem in ante acta vita aliquae turpitudines erunt — inprudentiae
necessitudini persuasioni adulescentiae aut alicui non malitiosae animi ad-
fectioni adtribuentur.' 7. quibus rebus vituperatio eorum,
quae extra id crimen erunt, debeat assignari. haec enim sola
concedit defensor, quae nequeunt ad ipsum crimen accommodari: quod
volgo additur 'non' ante 'debeat' sensum efficit patrono plane contrarium,
ut iam Schütz intellexit. cf. etiam Cic. l. c. 'alicui non malitiosae animi
adfectioni adtribuentur, ut animus non omnino integer, set a tali culpa
remotus esse videatur.' 10. prius h. e. antequam extrema defensione
utatur. 11. rumoribus credi non op. Isocrates XV, 32 vetat iu-
dices ταῖς δόξαις χρῆσθαι ταῖς ἀδίκως ὑπ' ἐκείνων ὑμῖν ἐγγεγενημέ-
ναις. vide etiam Cic. Inv. II, 37. — 13. extrema def. ut Cic. p.
Planc. 16. — de moribus aput censores. cf. G. A. Becker Antiqu.
Rom. II, 211 sq. — 16. conlatio. de ea Cic. Inv. II, 24: 'in hoc — 6
loco caput illud erit accusatori, si demonstrare poterit, alii nemini causam
fuisse faciendi; secundariam, si tantam aut tam idoneam nemini.' p. Mil.
32: 'illud Cassianum 'cui bono fuerit' in his personis valeat.' adde p. S.
Rosc. 84. Antiph. II, α, 5. Isocr. XVII, 46 sqq. — 19. aut non aeque
commode potuisse. huc illa in frequentatione posita (IV, 53) spe-
ctant: 'neque praeteritum quidquam est ab isto, quod opus fuerit ad ma-
leficium, neque factum, quod opus non fuerit' et Quint. VII, 2, 42 'post
haec intuenda videntur et consilia — an alio tempore et aliter facere vel
facilius vel securius potuerit' etc. — 20. illas rationes meliorum codd.
lectio probari non potest, quia hic non ad certas quasdam rationes respi-
cit, alias autem aperte a correctore est: itaque notavi. 21. propter
cupiditatem 'quorum enim' ait Cic. p. Cluent. 183 'eminet audacia
atque proiecta est, a consiliis malitiae deseruntur.'

32, 1. defensoris rationes similes proferuntur a Cic. Inv. II, 26, ubi
ipsum nomen conlationis non invenitur; alia notione apparet I, 48, ut sit
'oratio rem cum re ex similitudine conferens', componaturque cum ima-
gine et exemplo. 3. signum. eius definitio exhibetur a Cic. (Inv. I,
48) diversa: 'signum est, quod sub sensum aliquem cadit et quiddam si-
gnificat, quod ex ipso profectum videtur, quod aut ante fuerit aut in ipso
negotio aut post sit consecutum et tamen indiget testimoni et gravioris
confirmationis, ut cruor' etc. vides haec pleraque convenire cum partibus
argumenti infra 33, 16 sqq. tractandis. 4. id dividitur in partis
sex. eae ap. Cic. Inv. I, 37 sqq. subiciuntur gestioni negoti; enume-
rantur paene omnes p. Cael. 54 'non causa non locus non facultates non
conscius non perficiendi non occultandi malefici spes non ratio ulla non
vestigium maxumi facinoris reperietur.' 5. de loco vide Cic. Inv. I, 38 7
unde huc illata est 'solitudinis' mentio, quam nunc doleo non plane a me
sublatam auctoritate codd. μι. apte monet Longin. IX, 552 ἔστιν δὲ ὅτε
καὶ τὸ ἐν ἐρημίᾳ δεινότερον καὶ τὸ ἐν ὄψει (bene sic Spengel) χαλε-
πώτερον. exemplum loci in argumentatione adhibiti praebet Cic. p. Mil.
53. — 6. notanda masculini forma celebris. — 8. quod est factum,

perspectum recte ex corruptelis librorum elicere mihi videbar, cf. 34, 2 'num visus sit qnom faciebat' volgo legebatur: qui est passns perspectus et exauditus. 10. persoribere verbum etiam duobus locis Inv. II, 53 et 68 Ciceroni restitnatur, illic ex cod. Erf. hic ex Victorino. 11. eadem sententia redit aput Hermog. π. στασ. 50, 19. Cic. Inv. II, 45 ubl lege 'ad ea quae praecepta sunt, conparabunt, modo — conferant' (vel 'adferant'). 13. quo anni so. tempore; explicatur lectione codd. μb: 'qua parte anni'. cf. Cic. Inv. I, 39: 'consideratur antem tempus et anni et mensis et diei et noctis et vigiliae et horae' etc. commode adhibebitur hio Cic. p. Mil. 53 'videte nunc illum primum egredientem e villa subito: cur? vesperi: quid necesse est? tarde: qui convenit, praesertim id temporis?' hiemem dicit. idem significatur adiectis 'qua hora' quae minime tolerari possunt, qnom statim legatur 'qua — uoctis hora' notione differente. cf. Halm. Anal. Tull. I, 9. 14. qua die. h. e. qua diei, forma Verg. G. I, 208 obvia.

33, 1. spatium. Cic. Inv. I, 39 'saepe oportet commetiri cum tempore negotium et videre, potueritne aut magnitudo negotl aut multitudo rerum in eo transigi tempore.' spatium, etsi non in coniecturali causa, consideratur in or. p. Quint. 79. 5. de occasione idem, I, 40: 'est pars temporis habens in se alicuius rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem.' significatur ea p. Tnll. 34 'tempus ad insidiandum atqne celandnm ldoneum.' 7. spes perficiendi breviter a Cio. Inv. I, 41 absolvitur 'facultates suut aut qnibus facilius fit aut sine quibus aliquid confici non potest.' — 'haeo qna' optimorum codd. lectio nonnullis VV. DD. ad scripturam 'ecqna' ducere videbatur, nos 'haec' vetus interpretamentum habemus, adieetnm ne absolute legeretur 'perficiendi.' at statim deest hic accusativus in 'spes celandi quae fuerit' omittendus vel concinnitatis causa priore quoque loco. 12. quaeritur ex consciis. propterea Cic. p. Cael. 57 interrogat 'cui denique conmisit? qno adiutore usns est? quo socio? quo conscio? cui tantum facinus, cui se, cui salutem snam credidit?' 13. aut utrisque post 'liberis ant servis' non est in μ^1, recte, videtur enim nihil ad rem conferre, utrum alterutri
8 sdhibeantur an utrique. 15. argumentum est per quod res coarguitur certioribus argumentis. non temere displicuit Gronovio Ernesto Schützio 'argumentis' definitum vocabulum in ipsa definitione positum, quod autem 'inventis' aut 'indiciis' proposuerunt, mireris illos in mutationem multo faciliorem et ex ipsa scriptoris consuetudine confirmandam non incidisse: adiumentis, cf. I, 7, 18 (7, 15; 16, 13). ex vera lectione fortasse lemma natum est paulo infra alienissumo loco post 'de adiutoribns' (34, 1) iniectum 'de adiumentis' cui defendendo frustra cum Schützio admoveas Cic. Inv. II, 24 'si ratio adiutores adinmenta — defuisse alicni demonstrabuntur' aut II, 44 'si adinmenta si adiutores desint.' adiumenta autem pro argumentis sumpta invenimus etiam aput Cic. de or. II, 303 'mediocriterne causis nocent, qnom aut advorsariorum adiumenta confirmant aut ea, quae sanare nequeunt, exulcerant?' ad sententiam facit Victorinus 95. ed. Or. 'signum non satis ad fidem valet, set

alterius firmioris argumenti indiget ad probationem.' quod Cornificio argumentum, Anaximeni σημεῖον est 35, 22: σημεῖον δέ ἐστιν ἄλλο ἄλλου — τό γε εἰθισμένον γίνεσθαι πρὸ τοῦ πράγματος ἢ ἅμα τῷ πράγματι ἢ μετὰ τὸ πρᾶγμα. haec enim divisio consentit cum ea, quae hic legitur, 33, 16, reditque aput Cic. Inv. II, 43. Part. 114, Top. 5. Quint. V, 10, 45; Hermogeni sunt τὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους (π. εὑρ. 128). 18. quoeum visus sit. cf. Anaxim. 36, 10. Cic. Sull. 52. — numquid adpararit. ita quaerit Cic. p. Cael. 58. 'ipsius autem veneni quae ratio fingitur? ubi quaesitum est? quem ad modum paratum? etc. 20. num quid dixerit. hoc argumento Cic. p. Mil. 44. tamquam capitali utitur: 'vos (Q. Petillius M. Cato) ex M. Favonio audistis Clodium sibi dixisse — periturum Milonem triduo: post diem tertium gesta res est quam dixerat. quom ille non dubitarit aperire, quid cogitaret, vos potestis dubitare quid fecerit'? hinc suspicor Ciceronem Top. 52. 'ante rem — quaeruntur, quae talia sunt 'adparatus conloquia locus constitutum convivium' dedisse, non 'convivium'. num quid habuerit de consciis h. e. num quid conpererit a consciis.

34. 1. de adiumentis. cf. notata ad 33, 16. num quo in loco Ernesto commodum sensum habere non videbatur. at recte Schütz: 'imo est apertissumus: quaerendum dicit auctor, num reus aliquo in loco praeter consuetudinem fuerit aut alieno tempore, quod utique suspiciosum est. contra si hic legimus 'numquid in loco' id valde obscurum est, nam quid est, quaeso, illud 'quid'? 2. in instanti tempore. Cic. Top. 52 'cum re autem: pedum crepitus, strepitus hominum, corporum umbra et si quid huiusmodi'. adde Quint. VII, 2, 46. — 4. num quid aliquo sensu perc. attende ad generale vocabulum 'quid' quod Schützium praeteriit, tollentem propterea aspectu auditu quasi iam ante tractata. 9. tumore quod addidimus 'praeditum', (in nota) ex II, 44 petitum est. 11. si telum. cf. Cic. Part. 39 ubi consequentis temporis argumenta cum consecutione commiscentur, ut ibid. 114. — 12. si in eo loco conprehensus Cic. de or. II, 170, ubi argumentorum locos recenset, hoc consequentium affert exemplum: 'si et ferro interfectus ille et tu inimicus eius cum gladio cruento conprehensus in illo ipso loco et nemo praeter te ibi visus est et causa nemini et tu semper audax, quid est, quod de facinore dubitare possimus?' 17. cf. IV, 53 'si — postero die titubanter et inconstanter de occisione illius locutum' (constat) et Cic. Cat. III, 13: 'ac mihi quidem quom illa certissuma sunt visa argumenta atque indicia sceleris — tabellae — tum multo illa certiora: color oculi, voltus taciturnitas, sic enim obstupuerant' etc. 19. sint necessarius hic et 35, 2 est coniunctivus, ubi accusatoris oratio refertur, non ipsius scriptoris sententia exponitur.

35, 1. resisteret responderet. quom 'resisteret' non idem sit ac 'responderet', hoc nolim pro illius glossa habere. 2. confidentiae. ne postules, quod φ habet, 'conscientiae' reputa hoc argumentum esse ἐκ συζυγίας sive συστοιχίας, et iocose proferri: quod confidenter responderit, nil eo probari, nisi confidentem esse hominem. 6. adprobatio

Anaximeni 36, 14 *ἔλεγχος* est. 8. loci proprii et communes aliter distinguuntur a Cic. Inv. II, 47: 'omni — in causa pars argumentorum est adiuncta ei causae solum, quae dicetur et ab ipsa ita ducta, ut ab ea separatim in omnis eiusdem generis causas transferri nôn satis commode possit: pars autem pervagatior et aut in omnis eiusdem generis aut in plerasque causas adcommodata. haec ergo argumenta, quae transferri in multas causas possunt, locos communis appellamus' deinde tamen cum Cornificio consentit, ubi ait Inv. II, 48: 'locus communis aut certae rei quandam continet amplificationem — aut dubiae, quae ex contrario quoque habeat probabilis rationes argumentandi, ut suspitionibus credi non oportere'. consentit etiam de or. III, 106, quo loco legimus 'alii vero (habent) ancipites disputationes, in quibus de universo genere in utramque partem disseri copiose licet'. usus autem communium locorum non solum in fine orationis commendatur ab artis scriptoribus, set, ut docet Cic. Part. 52 'in cursu ipso orationis declinationes ad amplificandum dantur confirmata re aliqua aut reprehensa' et idem Inv. II, 49 'distinguitur — oratio atque inlustratur maxume raro inducendis locis communibus et aliquo loco iam certioribus illis argumentis confirmato' (sic dedi, cf. 53 'oportebit — hunc locum communi loco confirmare' et Part. 52) 'nam et tum conceditur commune quiddam dicere quom diligenter aliquis proprius causae locus tractatus est et auditoris animus aut renovatur ad ea, quae restant, aut omnibus iam dictis exsuscitatur'. idem vult Longinus IX, 555 dicens: *ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀποδεικνυμένοις τὸ εἶδος αὐτῶν* (sc. *τῶν ἐπιλόγων*) *χρήσιμον*. de communibus locis in universum agit Hermog. Prog. I, 29, Aphthonius Prog. I, 80, Theo Prog. I, 157 et 222 sq. Lycurgus, severus homo, ait sycophantarum esse *ζητεῖν τὰ χωρία ταῦτα, ἐν οἷς τοὺς παραλογισμοὺς κατὰ τῶν ἀ,ωνιζομένων ποιήσονται* (31). ac sane iis maxume oratores iudicum mentes decipere conantur. inventio communium locorum a Cic. Brut. 47 Protagorae tribuitur. 10. proprius locus accusatoris — criminatur. eadem fere sunt aput Cic. Inv. II, 51. — 15. ab testibus — contra rumores. haec et alia enumerantur a Cic. Inv. II, 50, eaque latius persequitur Quint. V, capp. 3, 4, 7. praeterea vide Cic. Part. 120, Top. 73 sqq. de or. II, 118 sqq. et An. Seg. 445, 28, qui de tractatione *τῶν ἐντέχνων καὶ ἀτέχνων πίστεων* agens necessario monet *κἂν ἰδιώτης εὕροι (τὰς ἀτέχνους)· ἔργον δὲ τοῦ ῥήτορος ἐν ταῖς ἀ. π. τὰ μὲν βοηθοῦντα αὐξῆσαι καὶ βεβαιῶσαι, τὰ δὲ καθ' ἡμῶν ἐπισμικρῦναι καὶ ὡς οὐκ ἀξιόπιστα διαβαλεῖν*. paulo ante 445, 24 legendum est: *ἄτεχνοι μὲν ἃς ἐξ ἑτοίμου πορίζόμεθα, ἔντεχνοι δὲ ἃς ἐκ τῆς τέχνης λαμβάνομεν*.

36, 1. quid pro testibus dici possit, Cic. docet Part. 117, quid contra testes ib. 49. — 2. cum Cornificii verbis vitae turpitudinem testimoniorum inconstantiam congruunt ista aput Anaxim. 39, 7. *δεῖ τὸν τρόπον τοῦ μάρτυρος διαβάλλειν, ἂν ᾖ πονηρός, ἢ τὸ μαρτυρούμενον ἐξετάζειν, ἂν ἀπίθανον τυγχάνῃ*. aput Ciceronem pluruma sunt exempla luculentissuma reprehensorum testium, cf. p. Font. 11 sqq. p. Scauro 38 sqq. p. Cael. 20 et passim, tota fere or. p. Flacc. maxume 21 sqq. — 5. ar-

gumentari. Orelli voluit olim 'argutari' immemor loci IV, 47 'si testem, praeterquam quod sciat aut audierit, argumentari et coniecturam persequi patieris, ius accusatoris cum iure testimonii commiscebis'. scilicet testi non licet quod oratori, cui haec Quint. IV, 2, 103, 108 praecipit: 'etiam narrationi insit argumentatio' — 'inseremus expositioni et brevem, quom res poscet, defensionem et rationem factorum: neque enim narrandum est tamquam testi, set tamquam patrono'. 6. noli iis codd. obsequi, in quibus legitur 'ad probationem et ad inprobationem', hic enim de sola reiectione testium agitur; tenendum est 'ad interrogationem', collato Cic. p. Flacc. 22 'ubi est igitur illa laus oratoris, quae vel in accusatore antea vel in patrono spectari solebat: bene testem interrogavit: callide accessit: reprehendit: quo voluit, adduxit: convicit et elinguem reddidit'. 7. a 10 quaestionibus. hic vide Arist. Rhet. I, 15, 26 Anaxim. 40, 6 cum notis Speng. laudantis Antiph. VI, 27, Lys. VII, 36 Isocr. XVII, 53. Is. VIII, 28, unde locum transscripsit Dem. XXX, 37, citatus a Theone Prog. I, 166: ἔστι δὲ καὶ ἐν ἑκάστῳ λόγῳ εὑρεῖν θετικὸν κεφάλαιον, οἷον ἐν τῷ Δημοσθένους κατὰ Ὀνήτορος ἐξούλης, εἰ ἀληθεῖς αἱ βάσανοι καὶ ἐν τῷ παρὰ Αἰσχίνῃ κατὰ Τιμάρχου, εἰ ἀληθεῖς αἱ φῆμαι καὶ ἄλλα ἄλλοθεν. res obiter a Cic. tractatur Top. 73, amplius in Part. 117 sq. unde haec excerpamus: 'dicendum — de nostrorum etiam prudentissumorum hominum institutis, qui quom de servis in dominos quaeri noluissent, de incestu tamen et coniuratione, quae facta me consule est, quaerendum putaverunt.' cf. praeterea p. S. Rosc. 77, 119. 10. quae dicta erunt, h. e. a servis in cruciatu. male vulgo iungitur 'argumentando' his verbis iungendum verbo 'trahemus'. 11. isdem viis, cf. 37, 5. — 13. contra quaestiones. nonnulla convenientia, nonnulla etiam diversa sunt aput Cic. Part. 50. adde p. Sull. 78. Antiph. V, 30 sqq. An. Seg. 451, 29. — 14. certis in rebus. de quibus non potest ambigue responderi, quae facta investigatione necessario aut probantur ac deinde servantur, aut statim refelluntur. servari qui hoc sensu dici non intellegerent, corrigebant 'sciri'. 17. quo in loco quid positum sit displicebat Ernesto, consecutionem temporum postulare putanti, ut 'esset' scriberetur, legebatur enim statim 'posset' (quod in varietate lectionis adscribere male omisi). at hoc ipsum secundum auctoritatem codd. *htv* corrigendum erat: exemplum enim a Cornif. datur, non oratio maiorum refertur. 17. et si quid videri aut aliquo sensu percipi possit. haec antea vehementer depravata erant, legebatur: 'et si quid esset simile quod videri aut aliquo simili signo percipi posset.' Lambinus, cui frustra obloquitur Graevius, vidit ineptum esse 'signo', requiri 'sensu' quod nunc unus saltem liber ϱ^3 offert, omittens idem praeterea recte 'simili'. scilicet signa ipsa non percipiuntur, set quod sensu aliquo perceptum est, potest signum praebere. 19. ad eminiscendum. haec lectio hic quidem soli *h* debetur; infra 37, 22 est etiam in *π*. Halm confert O. Müllerum ad Varr. de L. L. VI, 44.

37, 2. quid quaesitor velit audire. ridicule hoc describitur a Cic. p. Mil. 60: 'age vero quae erat et qualis quaestio? heus tu, Rufio,

verbi causa, cave sis mentiare: Clodius insidias fecit Miloni? fecit. certa crux. nullas fecit. sperata libertas. quid hac quaestione certius?' similia vide ap. Antiph. V, 31. 5. partibus coniecturae. Cic. Part.
11 118: 'dictaque quaestionis argumentis et coniectura ponderanda'. 10. plus oportere signis — credi quam testibus. Isaeus VIII, 6 in universum pronuntiat τεκμήρια κρείττω τῶν μαρτυριῶν εἶναι, set IV, 12 peculiare praeceptum profert: ἐν μόναις — ταῖς τῶν κλήρων εἰσαγωγαῖς δοκεῖ μοι προσήκειν τεκμηρίοις μᾶλλον ἢ μάρτυσι πιστεύειν. praeterea vide Aristot. Rhet. I, 15, 17; An. Seg. 451, 23. Hermog. π. εὑρ. 113. Cic. p. Cael. 22 sq. 66. Part. 49: 'dicendum est argumenta rerum esse propria, testimonia voluntatum'. 11. quo re vera sint gesta. at non geruntur argumenta et signa, quapropter aut neglegentiorem h. l. scriptorem fuisse aut dedisse 'quo res vere sit gesta' suspicor. 12. vel pretio vel gratia vel metu vel simultate. metum ab Hermog. commemoratum π. εὑρ. 113, 10 omittit Anaxim. 39, 14 οἱ μὲν διὰ χάριν, οἱ δὲ διὰ τιμωρίαν, οἱ δὲ διὰ κέρδος ὑποπτεύονται ψευδῆ μαρτυρεῖν. pluribus Cic. haec persequitur p. Font. 11, 15, cf. praeterea p. Sull. 78. sq. p. Scauro 38, de metu testibus iniecto Verr. I, 28; Demosth. XL, 58 Aeschin. I, 90 sqq. — 14. quae contra argumenta et signa proferenda sint, Aristot. docet Rhet. I, 15, 17, vide etiam
12 Anaxim. 79, 20. — 19. ab rumoribus. a Cic. Top. 76 'fama volgi quoddam multitudinis testimonium appellatur'. pro rumoribus disputat Aeschin. I, 125—131 et iam inde a 75; idem II, 145 docet, quid intersit inter φήμην et διαβολήν, ut Demostheni malam famam iure obesse ostendat; at is contra Aeschinem ipsius sententiam retorquet XIX, 243 sq. conf. etiam XXI, 134.

38, 1. contra rumores. exempla vide aput Demosth. XL, 54. Cic. p. Cael. 38, p. Planc. 56, p. Font. 10. — 16. offensatione vocabulum priscum, set a scriptoribus argenteae aetatis repetitum cf. Senec.
13 de benef. V, 5, 25; Quint. XI, 3, 130. 18. quom voluntas scriptoris cum scripto dissidere videbitur. hoc Cic. Inv. II, 121 sic circumloquitur: 'quom alter verbis utitur ipsis, quae scripta sunt (sic Erf. cod. et Victorin.), alter ad id, quod scriptorem sensisse dicet, omnem adiungit dictionem.' Isocrates VII, 41 leges accurate scriptas distinguit ab iis, in quibus interpretandis aliquis calumniari possit.

39, 1. secundum narrationem. mireris hoc olim improbatum fuisse VV. DD. quasi constitutio legituma spernat narrationem. eundem atque hic ordinem praecipit Cic. Part. 133: 'qui scripto nitetur, cum re exposita recitatione uti oportet, deinde instare advorsario.' etc. 2. scriptoris conlaudatione. Cic. Inv. II, 150 postulat 'eius scripti quod proferas, conlaudationem', 125 autem 'scriptoris conlaudationem.' 3. cf. Cic. Inv. II, 125 'quem locum multis modis variare oportebit tum ipsum secum admirantem, quidnam contradici possit — tum ipsum advorsarium quasi intentantis loco producendo hoc est interrogando (fo. legendum 'quasi in testis loco productum interrogando' sive 'interrogantem'), utrum scriptum neget esse eo modo.' 5. conlatione, quid scriptum sit,

quid advorsarii se fecisse dicant. Cic. Inv. I. c. poterit uti — 'facti aut intentionis advorsariorum cum ipso scripto contentione: quid scriptum sit, quid factum, quid iuratus iudex'. sic a semet actum narrat Aeschin. III, 203, (vide eundem etiam I, 8). — 6. quid iudicem — excogitatum. nimirum certum est, ut ait Cic. Inv. II, 132 'ceteros civis, quid agant, ignoraturos, si ex suo quisque consilio et ex ea ratione, quae in mentem aut in lubidinem venerit, non ex communi praescripto civitatis unam quamque rem administrarit'. hinc legendum videtur Inv. II, 134 'amentiam esse, eius rationem, (codd. 'rei') qui peccarit, potius quam legis ipsius verba cognoscere'. quod iudices attinet, Anaxim. 77, 1 praecipit: *ὑπομίμνησκε τοὺς δικαστάς, ὅτι οὐχ ὑπὲρ τοῦ νόμου, ἀλλὰ τοῦ πράγματος δικάζουσιν ὀμόσαντες κατὰ τοὺς νόμους τοὺς κειμένους τὴν ψῆφον οἴσειν.* eandem sententiam Lysias profert XV, 9. — 10. quid ei offuerit, si id voluisset ascribere. similiter Cic. quaerit Part. 134: 'quid inpedierit scriptorem, quo minus exciperet illud, quod advorsarius tamquam si exceptum esset, ita dicit se secutum?' Inv. II, 130 iubetur defensor scripti affirmare: 'non fuisse ei (scriptori) grave nec difficile eam causam excipere, quam advorsarii proferant, si quidquam excipiendum putasset: consuesse eos, qui leges scribant, exceptionibus uti'. cf. etiam Hermogenes *π. στασ.* 54, 10 sqq. ubi qui scripto nititur, *τὸ μὴ προσδιωρίσθαι* gravissumum argumentum habet, reus autem contra affert: *οὐδὲν ᾤετο δεῖν περὶ τῶν φανερῶν ὁ νομοθέτης διορίζειν κελεύων τοὺς ἐπ' εὐνοίᾳ* (sc. *ἀνιόντας ξένους ἐπὶ τὸ τεῖχος*) *μὴ κεκωλῦσθαι.* 12. sententia reperietur. nescio an Cornif. dederit 's. aperietur' nam exponi et demonstrari contra eos debet, qui legem aliud velle dicunt. verbum hac notione saepius obvium, ut I, 4, 7, 8, 13, II, 2.

40, 2. quam periculosum sit ab scripto recedere. in causa celebratissuma Curiana Q. Scaevola plurima pro scripto attulit: 'quam captiosum esset populo, quod scriptum esset, neglegi et opinione quaeri voluntates et interpretatione disertorum scripta simplicium hominum pervortere' (Brut. 196). itaque, ut ait Cic. Part. 135 'amplificandi causa de conservandis legibus de periculo rerum puplicarum atque privatarum quom aliis locis tum in perorando maxume graviter erit vehementerque dicendum?' sententia haec singulari simplicitate ab Antiphonte V, 14 pronuntiatur, praeclare a Cic. p. Cluent. 146 sqq. exornatur. — 3. locus communis idem est ap. Cic. Part. 127 'minume esse concedendum, ut is, qui de re confiteatur, verbi se interpretatione defendat.' 7. 14 quod tantum scripserit, quod necesse fuerit. audiendus hic imprimis Aristoteles Rhet. I, 15, 2: *φανερὸν — ὅτι ἐὰν μὲν ἐναντίος ᾖ ὁ γεγραμμένος τῷ πράγματι, τῷ κοινῷ νόμῳ χρηστέον καὶ τοῖς ἐπιεικέσιν ὡς δικαιοτέροις καὶ ὅτι τὸ 'γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ' τοῦτ' ἐστὶ τὸ μὴ παντελῶς χρῆσθαι τοῖς γεγραμμένοις.* idem I, 13, 13 *τὸ ἐπιεικὲς* appellat *τὸ παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον δίκαιον* et leges a magistratibus interpretandas atque ad utilitatem accommodandas esse *περὶ ὅσων ἐξαδυνατοῦσιν — λέγειν ἀκριβῶς* iudicat Polit. III, 11 extr., sic Demosth.

XXXIX, 40: *ὧν γ' ἂν μὴ ὦσι νόμοι, γνώμῃ τῇ δικαιοτάτῃ δικάσειν ὀμωμόκατε.* praeterea vide Anaxim. 77, 4 sqq. (cum locis oratorum a Speng. laudatis Lys. X, 6 sqq. XIV, 4 sqq. XVI, 6, 7; Isae. I, 13) Ciceronem Inv. II, 138 sqq. de or. I, 243, Brut. 198. multis in Caeciniana quoque contra scriptum disputat, set in extrema oratione 91—93 scripto utitur callide adversus sententiam. 9. calumniatoris esse officium verba et literas sequi. similluma sunt haec Ciceronis pro Caec. 65: 'illud in tota defensione tua mihi maxume mirum videbatur, te dicere iurisconsultorum auctoritati obtemperari non oportere — nam ceteri tum ad istam orationem decurrunt, quom se in causa putant habere aequom et bonum, quod defendant, si contra verbis et literis et, ut dici solet, summo iure contenditur: tum solent eius modi iniquitati boni et aequi nomen dignitatemque opponere — tum vociferantur ex aequo et bono, non ex callido vorsutoque iure rem iudicari oportere; scriptum sequi calumniatoris esse, boni iudicis voluntatem scriptoris auctoritatemque defendere'. hic ex codd. aliquot restitui 'orationem' pro volgato 'hortationem,' sine codd. inserui 'tum' ante solent et verba 'si contra' etc. superioribus arctius iunxi. in 'calumniatoris officio' non offendisset Oudendorp, si meminisset IV, 46 'quom canes funguntur officiis luporum.' 11. non lege — posse fieri. hae partes iuris sunt, de quibus cf. II, 19. — 12. quae habuisse — dicet addit scriptor ipse orationi eius, quem facit defensorem sententiae contra scriptum. locus autem vitiatus et inepto glossemate auctus ab aliquo, cui quaedam omnino non posse fieri (11) et tamen rectissume fieri viderentur. scriptura pro scripto ut supra I, 6 'ab lege ab scriptura — principium capere oportebit.' habuisse, ubi expectes habere cf. cum II, 13 'scierintne adversarii id scriptum fuisse in lege.' 14. iustissume facta. compares defensionem Epaminondae, qui contra leges imperium retinuerat ante pugnam Leuctricam, Cic. Inv. I, 69, ubi haec fit argumentatio: 'quod si leges omnis ad utilitatem rei puplicae referri convenit, hic autem saluti rei puplicae profuit, profecto non potest eodem facto et communibus fortunis consuluisse et legibus non optemperasse.' contrariam sententiam aut nullam esse aut stultam cf. Cic. Inv. II, 141, p. Caec. 64. p. Balb. 20 sqq. — 18. exemplorum — enumeratione utemur. recepimus verbum in solo φ servatum, quia haec correctio potius quam lectio multis locis confirmatur, e. g. 41, 14 'nostrae legis expositione — utemur.' quae Cornif. hic fieri iubet, Cic. p. Caec. 53. eodem ordine exequitur, ubi pro exemplo primum affert Curianam causam, deinde aliquot leges et testamentum.

41, 3. locus communis. Cic. Part. 127. 'defensor — et ea, quam proposui, aequitate nitatur et ea quom secum faciat, non re, set depravatione verbi se urgeri queratur.' 5. de contrariis legibus vid. Aristot. Rhet. I, 15, 24; Isocr. XII, 144. Anaxim. 82, 1. Hermog. *π. στασ.* 59, 4. Cic. Inv. II, 145. — 7. ut altera iubeat, altera vetet 'nam saepe ea' ut dicit Cic. l. c. 'quasi exceptione quadam corrigere videtur illam, quae iubet.' accusator C. Balbi (19) talem duarum legum

repugnantiam sibi videbatur invenisse. 12. id quod posteriore
lege sancitum sit esse neglectum. hoc queritur Andocides I,
103: *τὴν μὲν ἔνδειξιν ἐποιήσαντό μου κατὰ νόμον κείμενον, τὴν δὲ
κατηγορίαν κατὰ τὸ ψήφισμα τὸ πρότερον γεγενημένον περὶ ἑτέρων.*
16. trahemus ad nostrae causae commodum ea ratione,
quae indicatur Inv. II, 147 'suae legis ad scriptum ipsam sententiam quo-
que adiungere, contrariam vero legem (sic Erf.) item ad aliam sententiam
transducere, ut, si fieri poterit, ne discrepare quidem videantur inter
se.' cf. Demosth. XXIV, 141—148, Hermog. *π. στασ.* 58, 7.

42, 2. recte factum esse a nobis probabimus partibus iuris, quibus
constat constitutio iuridicialis absoluta. verum cum faciant nullo
sensu habent optumi codd. utrum cum ea faciant ceteri; 'ea' spectat
ad legem, set duae sunt, de quibus agitur, ac quaestio est, utrum ea
lex, quam nos secuti sumus, an ea, quam adversarii, verior sit: cum
veriore partes iuris convenient, ergo dedimus 'cum utra faciant.' Orelli
servans 'utrum cum ea faciant' non reputavit sic dici partes iuris cum iu-
ridiciali constitutione, cuius partes sunt, dissentire posse. 2. de qua
parte iuris codd. paene omnes, at pluralis requiritur, quod intelleget
lector comparato Cic. Inv. II, 61: 'id ex partibus iuris, de quibus post di-
cendum est, sumi oportebit.' nec praecedens 'faciant' alio ducit. quod
autem editioni Mediol. lectionem illam tribui, plane memoria lapsus sum:
nata est ex sola mea huius loci et alterius aput Cic. contemplatione.
4. de ambiguo scripto agunt Aristot. Rhet. I, 15, 10, Anaxim. 77, 7 (ubi 16
cf. notam Speng.) Cic. Inv. II, 118 sqq. Part. 132 sq. etiam Theo Prog.
I, 254 sqq. — scriptum esse putabitur. edd. pleraeque, etiam
recentissumae retinent lectionem alterius familiae 'est scriptum ut puta'
s. 'esse scr. putabitur, ut puta'; incommode tamen haec formula adiecta
est, ubi definitio, non exemplum sequitur. 11. dialecticos Cornif.
graviter vituperat, Cic. commendat de or. II, 111, fortasse illius repre-
hendendi causa, dicens 'ambiguorum plura genera sunt, quae mihi vi-
dentur ii melius nosse, qui dialectici appellantur, hi autem nostri igno-
rare, qui non minus nosse debeant.' 16. eas etiam quae — sen-
tentiam nullam possunt interpretari. num ipsae amphiboliae
interpretantur sententiam? vix credo nostrum tam neglegenter locutum
esse ac non dedisse quod h. l. requiritur 'quarum — sententiam.'

43, 5. nomen suum pronuntiare non possunt. plane simi-
lis vituperatio eorum philosophorum, qui *διαλόγους ἐριστικοὺς* instituunt,
est aput Isocratem XII, 28. — 7. hoc interdicere nobis invitis reli-
ctum est, nam auctoritate optumorum librorum iampridem hoc inter-
cedere restituebamus. cf. Cic. p. Tullio 29: 'videtis praetores per hos
annos intercedere hoc' ('interdicto' supplet Peyron). qui 'hoc' ablativum
casum esse non animadverterent, corrigebant 'interdicere' unde Lambinus
et alii 'interiicere' faciebant, longius etiam a vero digressi. 10. quom 17
definitione utemur. Cic. Inv. II, 52 secundum Hermagoream distribu-
tionem tractat definitivam constitutionem. exempla non eadem quidem,
set item a maiestatis crimine repetita habet hic et Part. 105, de or. II,

107, 199 sqq. in Inv. Flaminii, qui — per seditionem ad populum legem agrariam ferebat, in ceteris locis Norbani, qui de Q. Caepione turbulentius egerat. 11. praeceptum, ut primum afferatur brevis vocabuli definitio, sequitur quidem Cic. in or. p. Balbo, ubi exponit, quid sit 'fundus populus' quid 'sacrosanctum' (20, 33) irridet tamen de or. II, 108: 'in hoc genere causarum nonnulli praecipiunt, ut verbum illud, quod causam facit, lucide breviterque uterque definiat, quod mihi quidem perquam puerile videri solet — etenim definitio primum reprehenso verbo uno aut addito aut dempto saepe extorquetur e manibus, deinde genere ipso doctrinam redolet exercitationemque paene puerilem, tum in sensum et in mentem iudicis intrare non potest. — 'maiestatem is minuit.' verba sunt L. Saturnini, cui statim (15) repondet Q. Caepio. quae sunt ea? quae capiunt. haec est lectio cdd. inde a Cratandr. 1528 usque ad Orell. 1844. vetustiores cum Pal. I. habebant 'haec sunt ea, quae cap.' verba, ut ineptum glossema eicienda esse statuerunt Graevius Oudendorp Ernesti; Schütz. plane eiecit; revocavit Klotz mutata interpunctione: 'quae sunt ea, quae capiunt' et addidit 'si scriptor pro 'quae sunt ea, quae' etc. dixisset: 'haec autem sunt ea, quae' etc. fortasse nemo de loco dubitasset; sed non debet offendere repetitum pronomen; vid. II, 30; verba autem 'quae capiunt suffragia populi' faciliora essent ad intelligendum, si scripsisset auctor: quae continent suffragia etc. quamquam verbum capiendi recte usurpatum est v. III, 19, 31.' at verba a Kl. citata 'nimis angusti (loci) saepe non videntur posse capere imaginum conlocationem' minime comparari possunt cum iis, de quibus nunc agitur: scilicet quae capiunt, cum iis, quae capiuntur, eadem esse nequeunt. nos usi lectione codd. *he*: 'capio' scripsimus non nimis audacter: quae sunt ea, quibus caveo: cavere autem sibi videtur Saturninus populi suffragiis et magistratuum consilio, quom Caepionem maiestatis accersit. suffragia magistratus. in hic subsistitur, quia solis suffragiis populus potestatem suam prodit, nec magistratus ullam servat dignitatem, si privetur consilii sui effectione. explicandi gratia aliquis 'populi' et 'consilia' interposuit. ducta ista sunt ex seqq. 'nempe igitur tu et populum suffragio et magistratum consilio privasti, quom pontis disturbasti'. 19. vocabuli sententia. cf. Cic. Inv. II, 53.

44, 3. ratio refelletur, si aut falsa erit aut inutilis aut turpis aut iniuriosa. paene omnia haec accusatori obiciantur a Cic.
18 p. Balb.: falsa § 20, 21, 27. inutilis 22, 23. iniuriosa 24. — 6. quaeritur in translationibus. concinnius esset, quod Schütz reposuit: 'in tr. quaeretur.' ut videtur ipsius scriptoris lubitu mutatus ordo esse. primum autem errore librariorum huc translatum est, ubi non sequente 'deinde' stare nequit. 7. habeat. vulgo additur ex aliquot codd. 'quem non oporteat.' adiecere ea, qui quaestionem non intellegerent, quaeritur enim, num quis omnino actionem habeat, num cui agere liceat. cf. Cic. Caec. 32. 'quaero sitne aliqua huius rei actio an nulla?' adde ib. 37. Ernesti hic male coniecit 'num alius eius rei actionem — habeat' et Schütz prava ratione hanc coniecturam reiecit, quod 'aliquis' sit = alius quis;

quasi qui accusantur, plerumque magis de mutando accusatore cogitent quam de plane repudianda accusatione. locum huc pertinentem iam supra ad 20, 6 laudavimus ex Hermog. π. στασ. 16, 3. in scholiis Syriani ad h. l. IV, 278, 1 scribe παραγράφεται δὲ ἡ μετάληψις, in Marcellini 279, 12 ἐμπίπτει — καὶ δεύτερον ζήτημα παρὰ τὸ τῆς παραγραφῆς. — num alio tempore, num alia lege, num alio quaerente. ex interpolatione volgari recensioni adhuc adhaerente legebatur 'num alio modo t. loco — quaerente aut agente': sic 'tempore' explicatur per 'loco', 'lege' per 'modo' 'aut agente' vero non solum inutile, set etiam ineptum est, 'alio enim agente' h. e. ea conditione, ut alius agat, qui potest aliquis habere actionem? recte Halm. optumorum codd. lectionem defendit: Ernesto et Schützio loci sententia obscura fuit. 'alio' tempore tangit Longin. IX, 552; 'alia lege' ut agatur postulat Hyperides p. Euxenipp. docens Polyeucti accusationem non cadere in νόμον εἰσαγγελτικόν, qua re iudices admonet, ne prius attendant singulas accusationis partes (col. 20), πρὶν αὐτὸ τὸ κεφάλαιον τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν ἀντιγραφὴν ἐξετάσωσιν, εἴ ἐστιν ἐκ τῶν νόμων ἢ μή. idem magni interesse ait (col. 21) ὅπως — αἱ εἰσαγγελίαι καὶ αἱ ἄλλαι κρίσεις κατὰ τοὺς νόμους εἰσίασιν εἰς τὸ δικαστήριον· διὰ τοῦτο γὰρ ὑμεῖς ὑπὲρ ἁπάντων τῶν ἀδικημάτων, ὅσα ἐστὶν ἐν τῇ πόλει, νόμους ἔθεσθε χωρὶς περὶ ἑκάστου αὐτῶν· sequuntur exempla diversorum criminum n diversis iudiciis tractandorum. hinc explica 'alio quaerente.' 9. de quibus sc. partibus iuris.

11. in causa ratiocinali. Ernestus ratiociuali in compluribus codd. atque edd. inventum, quia id verbum nuspiam reperiatur et Quint. III, 5, 4 habeat 'causa rationalis' et rationalis idem significare possit, recipere non est ausus. at rationales status, qui legalibus opponuntur a Quint. III, 6, 55 (locus enim alter ab Ernesto citatus ab ipsa re alienus est) minume idem sunt atque 'συλλογισμός, quem accipimus ratiocinativum vel collectivum' ait Quint. III, 6, 46. — 11. in optumis libris legitur 'etquid (pro 'ecquid') in rebus maioribus aut minoribus aut dissimilibus similiter scriptum — sit. (debueram annotare 'in rebus' non 'de rebus' omnes libros mstos et editos habere). 'dissimilibus' ortum manifesto ex 'de similibus' sic expulsa vera praepositione falsa 'in' est inducta, inepte repetitum 'aut' denique ordo turbatus, requiritur enim hic: 'de rebus similibus maioribus aut minoribus'. ceterum 'maioribus aut minoribus aut' notavi, quia in ratiocinatione unice spectatur similitudo, maiores an minores fuerint causae, quae comparantur, parum refert, cf. Apsin. IX, 513. γίνεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὁμοίου ἢ συλλογιστικῶς λύσις. 13. nollem me fugisset vitium lectionis 'ea res similis — dissimilis', continuandus enim erat numerus pluralis post 'de similibus'. — exemplum in breve contractae ratiocinationis invenitur ap. Cic. de prov. cons. 12: 'an si qui frui publico non potuit per hostem, hic tegitur ipsa lege censoria: quem is frui non siuit, qui est, etiamsi non appellatur, hostis, (Gabinium dicit) huic ferri auxilium non oportet?' 14. deinde utrum consulto — similitudinem. plane huc facit Cic. Part. 135 'si quid consulto non scribimus, hac omissione cupimus efficere aut certe

concedere ut fiat, quod si cavissemus, non posset fieri. contraria ratio est, si non cavemus, quia discertam cautionem putamus inutilem' adde Senec. Contr. IV, 27 (297 ed. Bip.) 'multa quamvis non excipiantur, intelleguntur — quaedam vero tam manifesta sunt, ut nullam cautionem desiderent.' tali omissione Cic. abutitur p. Caec. 93. locum minime intellexit Ernesti, quom contendit alterum membrum 'quod satis cautum' etc. non opponi priori, set rationem reddere, quare noluerit diserte cavere legislator in lege; ideo 'nu' (45, 1) sustulit, codicum, quos solos noverat, fide deceptus: secuti sunt Orelli et Klotz.

45, 4. **revortamur** offendit, quom antea nondum inceperit de iuridiciali agere, malis vortemur s. convortemur. 9. **ex quibus parti-**
19 **bus ius constet.** aput Cic. Inv. II, 67 enumerantur iura naturae consuetudinis, praeterea pactum, par, iudicatum, deinde additur: 'iura legitima ex legibus cognosci oportebit'. simplex divisio est Top. 31 'in legem morem aequitatem' subtilior Part. 129. et longior, quam quae huc transferri possit. cf. etiam p. Balb. 2, 17; Verr. II, 3, 205. — 13. **lege ius.** sic Cic. p. Fl. 27, 33, 49, 55, 59, 67, 74, 78, 80 lege aut consuetudine facta esse, quae reo obiciantur, docet, contra legem venisse atque adeo dici venisse bona S. Roscii demonstrat p. S. Rosc. 125 sqq. alia exempla h. gen. vide Isaei II, X, Demosth. XXII, 5—31, XXIII, 22—89. — 14. **consuetudine ius** illustratur a Cic. Part. l. c. et Inv. II, 67: 'cons. ius esse putatur id, quod voluntate omnium sine lege vetustas conprobarit — quo in genere — eorum multo maxuma pars, quae praetores edicere consuerunt'. 17. itaque Lys. XIV, 4 ait: *εἰκὸς — πρῶτον περὶ τούτων νυνὶ δικάζοντας μὴ μόνον δικαστὰς ἀλλὰ καὶ νομοθέτας αὐτοὺς γενέσθαι εὖ εἰδότας, ὅτι ὅπως ἂν νυνὶ περὶ αὐτῶν γνῶτε, οὕτω καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἡ πόλις αὐτοῖς χρήσεται.* iudicato utitur etiam Demosth. XVIII, 224, contra XXVII, 95 iudicatorum non semper rationem habendam esse dicit. adde Anaxim. 8, 3, ubi appellatur *τὸ κεκριμένον ὑπό τινων ἐνδόξων δίκαιον*, Quint. V, 2, 2.

46, 1. **et fit ut de eadem re saepe alius aliud decreverit aut iudicaverit.** aperte his verbis iteratur, quod ante legitur 'ut aliud alio — placitum sit' nec causa apparet, cur idem bis, nulla re nova adiecta dicatur, nam per se liquet, **de eadem** tantum re agi ita posse, ut magistratuum iudicia discrepent; igitur ne hoc quidem addito opus fuit. 3. **quod cum herede mandati ageretur.** cf. Dig. XVII, 1, 27 et III, 26, 10: 'morte eius, cui mandatum est, si is integro adhuc mandato decesserit, solvitur mandatum et ob id heres eius licet exsecutus fuerit mandatum, non habet mandati actionem — si adhuc integro mandato mors alterius interveniat, si id est, vel eius, qui mandaverit, vel illius, qui mandatum susceperit, solvitur mandatum: set utilitatis causa receptum est, si mortuo eo, qui tibi mandaverat, tu ignorans eum decessisse exsecutus fueris mandatum, posse te agere mandati actione, alioquin iusta et probabilis ignorantia tibi damnum adferret'. **reddidit** =
20 dedit. 8. **iudicem cum iudice** cf. Cic. p. Balb. 64. 'videte ne utilius vobis et honestius sit, illis ducibus (Pompeio Sulla Crasso Mario)

errare, quam hoc magistro erudiri. 9. tempus cum tempore. Cic. p. Cluent. 94. 'quid? conferam Sullamne cum Iunio? — an vero tempus cum tempore? tempus hoc tranquillum atque pacatum: illud omnibus invidiae tempestatibus concitatum'. 13. vel novum ius. praeter iuris partes iam indicatas, non ad communem veritatem, sed ad peculiarem hominum conditionem ac dignitatem spectans. 15. noli cum Schützio transponere 'sunt pacta' propter id quod statim legitur 'sunt item pacta' nam proprie ea tantum pacta habentur, quae lege observantur. 16. pactum, de quo in hac particula XII tab. agitur, ad iudicium spectat, quod adire inter se constituunt litigantes. constat autem reos utrumque, petitorem atque eum unde petitur, passim dici. hanc igitur appellationem hic, ubi 'rem' aptum sensum praebere non videbatur, proposui. paeiscuntur antiquiore forma 'pagunt', etsi oblata a Prisciano 894, 23, commutare veritus sum; consensio enim optimorum codd. 1, 2 et comparatio loci I, 23. 'si furiosus existet' monstrat, scriptorem non tam prisca et obsoleta quam perspicua et aperta voluisse ponere.

47, 1. coiciunto proponenti Gellius auctor fuit, aput quem XVII, 2 verbis a Cornif. allatis complementum accedit, sic autem illic legitur: 'ante meridiem causam coniciunto, quom perorant ambo praesentes, post meridiem praesenti litem addicito, sol occasus suprema tempestas esto'. coicere de exponenda causa aput iudicem iuris studiosis notum, cf. Gell. V. 10: 'Protagoras petere instituit ex pacto mercedem; litem cum Euathlo contestatur, et quom ad iudices coiciendae consistendaeque ('consciendaeque' corr. Lachm. ad Lucr. p. 349) causae gratia venissent, tum Protagoras sic exorsus est' etc. haec duo pactorum genera aput Cic. Iav. II, 68 in unum confunduntur. 2. quae iure praestare dicuntur. praestare hic idem atque 'valere' est. 5. deest initium huius capitis de genere assumptivo iuridicialis constitutionis, definiri enim oportebat et in partes suas describi secundum consuetudinem scriptoris ubique praeterea servatam. iam Schütz hoc vidit, qui audacius nec perfecte lacunam explevit inculcando verba 'in assumtiva'. ex conparatione. mutatur ordo supra I, 24 institutus, ubi extremo loco est conparatio; nec deest causa, cur etiam primum locum capiat, inspice modo Hermog. π. στασ. 12, 20: ἤτοι — εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχεται πᾶν ὁ φεύγων τὸ γεγονὸς ἢ εἴς τι τῶν ἔξωθεν αὐτὸ μεθίστησι· κἂν μὲν εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχηται, ποιεῖ ἀντίστασιν, — ἂν δὲ εἴς τι τῶν ἔξωθεν, ἤτοι εἰς αὐτὸν τὸν παθόντα ἢ εἰς ἄλλο τι· κἂν μὲν εἰς τὸν παθόντα, ποιεῖ ἀντέγκλημα, — ἂν δὲ εἰς ἕτερόν τι μεθιστᾷ, πάλιν διαιρετέον· ἢ γὰρ εἰς ὑπεύθυνόν τι δυνάμενον γενέσθαι πρᾶγμα ἢ πρόσωπον μεθίστησι τὸ ἔγκλημα — καὶ ποιεῖ μετάστασιν, ἢ εἰς οὐ δυνάμενον ὑπεύθυνον γενέσθαι, ἀνεύθυνον δὲ πάντῃ, καὶ πεποίηκε συγγνώμην. quod Hermogeni est ἀντίστασις, Aristoteli Rh. III, 15, 3 ἀντικαταλλάττεσθαι est, εἰ βλαβερὸν, ἀλλὰ καλὸν κτέ. Apsini IX, 512 λύσις ἀπὸ τοῦ ἐναντίου καθ' ὑπέρθεσιν (sc. ὑπόθεσιν). cf. etiam Senec. Coatr. III, 19 (230 ed. Bip.) V, 33 (351 e. B.) exemplum comparationis per sublectionem prolatae extat Hyperidis ap. Rutil. 1, 18. 8. utrum ho-

nestius reposuimus ex Lambini atque adeo Aurati coniectura, in codd. est 'utrum venustius' de quo Orelli in altera ed. 'suspectum mihi aliquando fuerat hoc vocabulum: nunc comparo cod. 15, 5. de test. man. 7, 2. 'quod privilegium damus ut aliquid venustum eveniat, id est concinnum gratum'. nil tamen huc facit venustas, quod autem in ed. pr. Orelli coniecit 'verius' in assumptivam convertit, quod solum in absolutam convenit. aptissume contra honestum cum utili componitur ut infra III, 3, vide etiam Cic. Inv. II, 75 et 107 'si demonstrabitur honestius utilius magis necessarium fuisse id quod vitarit reus quam illud quod fecerit'. comparatio talis fit ap. Demosth. XX, 20 sqq. 28. — 10. utilius statuendi propter repetitionem displicuit librario cod. φ, sustulit utilius nescio quis editor post Cratandr. 1528, in qua adhuc legitur, tacite et hunc omnes editores temere secuti sunt. constructio est ut III, 4: 'si dicemus in omnibus aequabile ius statui convenire'. 11. coniectura breviter dictum pro 'suspitio ex coniecturali constitutione,' quae est deteriorum librorum lectio. 12. non ratione factum esse. cf. Cic. Inv. II, 74. Hermog. hunc locum tangit π. στασ. 45, 19, eiusque interpretes Marcellinus cum Sopatro 677. 'ratione' sic adverbialiter usurpatum vide p. Quint. 28. — 13. concinnitas postulat, ut 'factum esse' et 'gestum'; 'ratione' et 'dolo malo' inter se respondeant, molestum igitur 'negotium' notandum erat. in eo h. e. 'quod melius deteriori anteponeretur'. accusator si concedere cogatur bene rem gestam esse, consilium saltem rei in suspitionem vocare potest, idque fiet aliqua probabili causa, de qua ante dictum est. scriptor revocat lectorem ad II, 4, ubi probabile dividitur in causam et vitam. probabilis illa causa in accusatione, non in defensione profertur, defensor enim eam aut attenuabit aut plane tollet. pravus igitur volgaris ordo verborum: 'dolo malo negotium gestum. deinde quaeretur — veniretur. ab def. e. refelletur arg. coniect. aliqua probabili causa d. q. a. d. est'. praeterea quaestio 'potueritne vitari, ne — veniretur' ab hoc loco aliena, ubi reus dicitur pro lubitu quiddam fecisse, non quod eum oportuerit facere: at hic indicatur eum in necessitudinem incidisse aut sine culpa aut per imprudentiam. accedit, quod ex volgari ordine ista locum non habent inter accusatoris et defensoris argumentationem, eo autem ordine, quo leguntur in optumis codd., male commemorantur post defensoris orationem, quae ex adversarii mente dicta sunt. 14. ab defensore contra refelletur argumentatio coniecturalis. ut est aput Aristotelem Rhet. III, 15, 3 ἀντικαταλλάττεσθαι τὸ οὗ ἕνεκα, ὅτι οὐ βλάψαι ἐβούλετο, ἀλλὰ τόδε καὶ οὐ τοῦτο, ὃ διεβάλλετο, ποιῆσαι, συνέβη δὲ βλαβῆναι.

22 48, 6. quid facturi essent. idem est ap. Cic. Inv. II, 78, Andocid. I, 57, Cato ap. Quint. IX, 2, 21: 'cedo si vos in eo loco essetis, quid aliud faceretis?' 8. translatio criminis a Cic. Inv. II, 78 tractatur; cur is relationem cr. appellet, iam supra explicavimus. 10. verene in alium crimen transferatur. Cic. Inv. II, 79: 'oportebit — si qua facultas erit, per aliquam constitutionem illum, in quem crimen transferetur, defendere'. 11. aequene magnum — dicatur.

Cic. Inv. II, 80: ‘levius esse illud, quod in alterum peccatum reus transferat, quam quod ipse susceperit’.

49, 1. oportueritne iudicium ante fieri h. e. num revera ille in leges peccaverit, in quem reus culpam transfert. quom factum — non venerit. Cic. Inv. II, 80 ‘negare debebit audiri oportere id, quod in eum criminis conferatur, de quo is ipse, qui conferat, iudicium fieri noluerit, et id, quod iudicatum non sit, pro infecto haberi oportere’.
7. quod eos idem fecisse dicant. h. e. item supplicium sumpsisse de indemnato, ut Orestes. quod Schütz in his verbis commodum sensum non invenit (qua re eiecit), sane mireris: sententia est vel tragicis frequentata, e. g. Soph. El. 580 ὅρα τιθεῖσα τόνδε τὸν νόμον βροτοῖς κτλ. et Eur. El. 1093 εἰ δ' ἀμείψεται φόνον δικάζων φόνος, ἀποκτενῶ σ' ἐγώ. 8. quid si ipse accusator. haec pluribus persequitur Cic. Inv. II, 81. — 9. peccati atrocitatem prof. Cic. Inv. II, 83. ‘defensor — ipsam relationem conprobabit — augendo eius, in quem referet crimen, culpam et audaciam et quam maxume per indignationem, si res feret, iuncta conquestione, ante oculos ponendo’. itaque Hermogen. π. στασ. 45, 12: ἐν πάσῃ γὰρ ἀντεγκληματικῇ ἀντιθέσει τοπικὴ γίνεται καταδρομή (sic malim legere ex Monac. 317) adde Aps. IX, 482. —
11. aut non potuisse — venire. sententia illustratur a Cic. Inv. II,
84, ac magis etiam in or. p. Mil. 7—11, unde illud praeclare dictum excerpam: ‘silent — leges inter arma, nec se expectari iubent, quom ei, qui expectare velit, ante iniusta poena luenda sit, quam iusta repetenda’. iterum hîc Sophocles laudandus est Oed. Col. 992 sqq. εἴ τίς σε τὸν δίκαιον — τὸν αἴτιον τίνοι' ἄν, οὐδὲ τοὔνδικον περιβλέποις, etiam Antiph. IV, β (ubi § 5 legerim εἰ μὴ τὰ αὐτὰ καὶ ἐπεβούλευσα καὶ ἐπε-
βουλεύθην) et δ, 7. — 12. de concessione agit Cic. Inv. II, 94, sqq. et 23
Aristot. Rhet. I, 10, 7: πάντες δὴ πράττουσι πάντα τὰ μὲν οὐ δι' αὐτούς, τὰ δὲ δι' αὐτούς· τῶν μὲν οὖν μὴ δι' αὐτοὺς τὰ μὲν διὰ τύχην πράττουσι, τὰ δὲ ἐξ ἀνάγκης, τῶν δ' ἐξ ἀνάγκης τὰ μὲν βίᾳ, τὰ δὲ φύσει. idem Rhet. III, 15, 3 ἄλλος τρόπος (defensionis adversus calumniam) ὡς ἔστιν ἁμάρτημα ἢ ἀτύχημα ἢ ἀναγκαῖον. huc rettuleris Antiph. III. — 16. de his — revortendum videtur. haec a Schützio merito damnata notavimus: cur enim ad id quod suo loco tractaturus est, sibi revertendum fore dicat? non sensit idem, verbis (18) num culpa veniendi necessitudinem fecerit nil nisi inutiliter et inscite iterari, quae antea leguntur (17) num culpa ventum sit in necessitudinem, inscite inquam, quom dici saltem debuerit: ‘num culpa necessitudinem fecerit veniendi in necessitudinem’. frustra VV. DD. in corrigendo glossemate operam collocaverunt; ut qui ‘num in culpam veniendi necessitudo fuerit’ proposuerunt, de culpa enim, in quam quis venerit, hîc non quaeritur. vide de h. l. etiam Madvig, Opusc. II, 232.

50, 3. expertusne sit, quid contra facere — posset. Cic. Inv. II, 99: ‘postea demonstrare (oportebit) potuisse vitari et hac ratione provideri potuisse, si hoc aut illud fecisset, aut ne sic fecisset (sc. ‘faceret’) praecaveri’. universe hoc praeceptum ab Anaximene tangitur, 23, 5.

— 5. id consulto factum esse. isdem fere verbis haec Cic. profert Inv. II, 99. at Rabirium Postumum defendens 'nolite igitur' ait 'fortunam convortere in culpam — nec consilium ex necessitate, nec voluntatem ex vi interpretari' (29). 7. si maxume necessitudo — putari. sic Cic. Inv. II, 100. 'si qua necessitudo turpitudinem videbitur habere, oportebit per locorum communium inplicationem (fo: amplificationem) redarguentem demonstrare quidvis perpeti, mori denique satius fuisse, quam eius modi necessitudini optemperare'. eadem est sententia Lysiae XIII, 52; Latronis aput Senec. Contr. III, 17 (ed. Bip. 220); ipse Cic. necessitudinis excusatione utitur p. Lig. 5. 'tertium est tempus, quo post adventum Vari in Africa restitit, quod si est criminosum, necessitatis crimen est,
24 non voluntatis'. 8. inprudentia significatur ab Anaximene 79, 10 et Isocrate V, 47, qui commemorat *φιλοσοφίαν — ἣ — τῶν συμφορῶν τάς τε δι' ἀμαθίαν καὶ τὰς ἐξ ἀνάγκης γιγνομένας διεῖλε.* adde Thucydid. I, 32, Demosth. XIX, 98 sqq. Theo 238, 22. utrum potuerit nescire. aliquanto accuratius hoc et magis ex persona accusatoris, quam quod ex codd. non optumis volgo legitur 'n. p. scire.' compara Lysiam XXXI, 11. *καθέστηκε δέ τι ἔθος δίκαιον πᾶσιν ἀνθρώποις τῶν αὐτῶν ἀδικημάτων μάλιστα ὀργίζεσθαι τοῖς μάλιστα δυναμένοις μὴ ἀδικεῖν.* 11. qui se propter vinum — contaminabit. mitior Cornificio est Anaxim. qui talem defensionem non excludit 30, 9; etiam Lysias ea utentem reum inducit III, 4, commemorat Demosth. XXI, 38; media quadam via ingreditur Cic. Top. 64. 'cadunt etiam in ignorationem atque in inprudentiam perturbationes animi, quae quamquam sunt voluntariae — obiurgatione enim et admonitione deiciuntur — tamen habent tantos motus, ut ea, quae voluntaria sunt, aut necessaria interdum aut certe ignorata videantur'. 16. satisne in inpr. praesidi debeat esse. ut Anaxim. 23, 6 pronuntiat: *περιαιρετέον τὴν συγγνώμην λέγοντα — ὡς — δεῖ διὰ τὰς ἀτυχίας καὶ τὰς ἁμαρτίας ζημιωθῆναι μᾶλλον αὐτὸν ἢ τὸν μηδέτερον τούτων ποιήσαντα.* contra 45, 11—17, ubi *αἰτήματα* reorum enumerat, hoc quoque profert *τὸ τοῖς ἀτυχήμασι συγγνώμην ἔχειν.*

51, 2. purgationes optumorum librorum lectio facile eo ducebat, ut interpretamentum agnosceremus pervarie in codd. conformatum; nimirum opus videbatur circuitione esse: hac partes purgationis s. hae tres partes purg. eius purgationum consensus meminit Cic. II, 99. etiam ampliorem esse cognationem monet Hermog. *π. στασ.* 45, 14 cum interpr.
25 IV, 673 sqq. — 5. quom se peccasse confiteatur. cf. Cic. Inv. II, 101, ubi legendum videtur 'loci autem communes accusatoris in confessionem et quanta potestas peccandi relinquatur' etc. exemplum dabit Demosth. XXI, 211. — voluntatem in omnibus spectari convenire pluribus Cic. persequitur Inv. II, 101. — 8. de deprecatione eadem fere sunt apud Cic. Inv. II, 104 sqq. Quint. VII, 4, 18. Senec. Controv. IV, 24 (271 ed. Bip.) exemplum celeberrimum suppeditat Cic. or. p. Lig. tota. 11. si plura aut maiora officia quam maleficia vide Cic. Inv. II, 106; quodam modo verba Anaxim. 24, 2 huc pertinent;

per εἰρωνείαν Dinarch. II, 8 hoc loco utitur. 13. si qua virtus aut nobilitas erit in eo qui supplicabit. eadem a Lysia coniunguntur XXX, 1. ἤδη — τινὲς εἰς κρίσιν καταστάντες ἀδικεῖν μὲν ἔδοξαν, ἀποφαίνοντες δὲ τὰς τῶν προγόνων ἀρετὰς καὶ τὰς σφετέρας αὐτῶν εὐεργεσίας συγγνώμης ἔτυχον παρ' ὑμῶν. quae Cic. Inv. II, 107 de nobilitate commemoranda affert, nescio an sic recte mutaverim: 'si facultas erit, se aut consanguineum magnis ac principibus viris aut iam a maioribus in primis amicum esse, et amplitudinem suae voluntatis, nobilitatem generis eorum, qui se salvom velint, cetera ea, quae personis ad honestatem et amplitudinem sunt adtributa, cum conquestione sine adrogantia in se esse demonstrabit'. 13. si qua spes erit usui futurum. cf. Cic. Inv. II, 106, sententiam tribuit defensori Verris, Hortensio Verr. II, 5, 2 ipse usurpat p. Font. 32 isdem paene verbis. accedat iterum Lysias XIV, 2, 43 et Dinarch. II, 3. Agis rex Spartanorum reus τῆς ἐξ Ἄργους ἀποχωρήσεως ἔφη — ἔργῳ καλῷ ἀπολύσασθαι (sc. ἀπολύσεσθαι) τὴν διαβολήν, ut narrat Marcellinus s. Minucianus in schol. ad Hermog. IV, 250. — 16. si ea quae peccavit — recto studio conmotus fecit. Cic. Inv. II, 107 iubet reum 'ostendere non odio neque crudelitate fecisse se quod fecerit, set aut stultitia aut inpulsu alicuius aut aliqua honesta aut probabili causa'. addidi 'se' ex Victorin. et aliquot codd. 17. si tali de causa aliis quoque ignotum est. Cicero l. c. ceteros proferri vult, quibus maiora delicta concessa sint, Anaxim. 80, 6 praecipit: ἀπόφαινε καὶ τὸν ἐναντίον, εἴ τι ἐξήμαρτεν, συγγνώμης τυχεῖν ἀξιώσαντα. exemplorum magnus numerus, unde Cic. Verr. II, 2, 101; 3, 217 laudasse sufficiat.

52, 4. loci communes iidem fere sunt atque commiserationis II, 20 50. 5. ex contrario utetur. haec quoque pars a Cic. Inv. II, 108 pluribus demonstratur. adde Aristot. Rhet. II, 23, 24. Hermogen. π. ἰδ. 239, 16. eius generis est oratio Thebanorum aput Thucydid. III, 67 sqq. adversus futuram deprecationem agunt Lysias XIV, 1, 24, Demosth. XIX, 310, XXI, 99, 186 sqq. Dinarch. I, 108 sqq. Cic. Verr. II, 5, 131 sqq. — 7. in primo libro, cf. I, 24. — 8. vel ad senatum vel ad consilium. Cic. Inv. II, 105 'hoc genus — quia et pars haec ipsa inducenda non numquam est et in senatu aut in consilio saepe omni in genere tractanda, in id quoque praecepta damus' Victorinus 155. ed. Or. in suo exemplari legerit oportet 'aut in concilio', explicat enim hoc falso per verba 'apud populum'. 9. Cic. Inv. II, 86—94 non hanc solam, qua Cornif. utitur, divisionem causae in rem et hominem collatae profert, set addit remotionem criminis in rem bipertito fieri, ut vel causa, vel res ipsa removeatur. 12. potueritne tantum. exemplum huius quaestionis aput Cic. est l. c. 92. — 14. si maxume ita sit h. e. ut tantum potuerit. tum, secundum Cic. l. c. 88 accusator 'dicet, suo quemque officio consulere oportere, nec, si ille peccasset, hunc oportuisse peccare, deinde, si ille deliquerit, separatim illum, sicut hunc, accusari oportere'. 17. edisseretur h. l. = exquiretur (cf. I, 27), quod verbum fortasse ipse scriptor hic posuit. in rem. difficilis distinctio huius

in rem remotionis a concessione, quam expetit is, qui causam in necessitudinem et fortunam confert, est tamen aliquid discriminis: hîc ὑπεύθυνα culpam sustinent, illic ἀνεύθυνα. apte docet Marcellinus IV, 248, 2: λέγομεν οὖν ὅτι ἐστὶ καὶ πρᾶγμα ὑπεύθυνον οἷον νόμος· πρᾶγμα γὰρ ὁ νόμος, ὃς ὑπεύθυνον δύναται εἶναι κτέ. potest enim ex aliqua parte mutari obrogatione vel derogatione aut plane tolli. defensoris ratio h. l. non indicatur, fortasse quia facile intellegitur; nisi quid excidit. exemplum pete a Cic. p. Rabirio p. r. 20.

27 53, 1. *nam fere — adiumento.* sententia saepius est a Cicerone prolata, ut de or. II, 120, 176, Brut. 110. — 2. *expedire* usurpatum ut II, 41. scriptor non postulat lucidam dispositionem, nec verbis *expedite pronuntiare* elegantem elocutionem significat, set id tantum, ut excogitata possint ab auditoribus recte et clare intellegi. quod in libris deterioribus legitur 'inventum expolire' profectum esse videtur ex Cic. Inv. I, 74 'argumentatio vocatur — inventi artificiosa expolitio'. illud 'expedite pronuntiare' est idem, ob quod a Cic. Br. 237 C. Censorinus laudatur 'quod proposuerat explicans 'expedite'. 5. *in isdem locis.* cave hos locos cum communibus confundas, proprii enim dicuntur unius cuiusque causae. sic etiam aput Cic. Inv. II, 150 'locus autem hoc in genere argumentandi hos — esse arbitramur legendum, non, ut in edd. novissimis: 'locos autem communes'. quippe in hoc ipso capite, quod est de ratiocinatione, infra demum, § 152 propriis locis communes subiunguntur. 9. argumentatio a Cicerone in syllogismum cogitur Inv. I, 57 sqq. cum solum Quint. sequitur V, 14. dividitur autem argumentatio ab illo in propositionem, propositionis approbationem, assumptionem, assumptionis approbationem, complexionem. mediae igitur partes a Corni-
28 ficianis diversae sunt. 10. *ergo apsolutissuma.* particula, quom infra § 30 recte praeposita sit eidem sententiae, hîc, ubi nondum quidquam de divisione argumentationis significatum est, delenda videtur.

54, 2. *causam ostendemus Ulixi fuisse.* vide notata ad I, 18. — 3. *inimicum — metuebat.* simile est, quo Cic. p. Tull. 55
29 utitur; adde p. Mil. 32, 36, 51. — 11. *omnes enim — minuma peccata cum causa suscipiunt.* îsdem paene verbis Cic. p. S. Rosc. 73 'aput homines — prudentissumos agitur, qui intellegunt neminem ne minumum quidem maleficium sine causa admittere' adde ib. 84. — 15. *si multi leve conpendium fraude maxuma conmutarunt.* ita Cic. p. Mil. 32 'boni nullo emolumento inpelluntur in fraudem, inprobi saepe parvo'. 17. fortissumo timidus, integerrumo nocens, iniuria lacessito conscius peccati sui, ira exsuscitato insidiosus respondet; solum inimicitiarum persequentissumo qui opponatur deest; ipsius scriptoris an librariorum culpa, non audemus pronuntiare.

55, 1. *cui tandem hoc mirum videbitur?* gravis huius interrogationis vis deminuitur praefixa particula 'si' verbis 'timidus nocens', quam tamen intulit Klotz ex paucis mediocris bonitatis codicibus. recte idem tenuit 'inimicum' incolumem, pro eo quod maluerunt reponere Gronovius, Ernesti, Schütz, Orelli 'inimicus incolumem' quae lectio plus uno incom-

modo premitur. 2. a bestiis comparationem, ceterum dissimilem, ducit
Lycurg. 131 sq. — 3. alterae dedi duce Halmio, quia cod. *h* offert
altera calidius quidem, quom in eo libro a et i saepe permutentur et
anomala forma alibi aput hunc scriptorum inveniatur, III, 8. — 10. acer- 30
ruma ratio hic est quod supra 54, 17 'acerruma formido'. 11. du-
bium eiecto sententia restituetur, ut dicat accusator infitiari iam Ulixem
non posse fuisse causam, quae ad maleficium pellicere posset, set inde
nondum consequitur, ut hoc confiteatur ipse Ulixes. 14. est quom
conpl. supersedendum est. forma dicendi in multis codd. obsca-
rata confirmatur altero exemplo IV, 36 'est quom non est satius'. resti-
tuendam vidit etiam Halm. 19. in omni — est habenda. Schütz
hanc iure dixit ineptissumam esse glossatoris laciniam: nil enim iis ver-
bis proficitur, ac ne Latine quidem prolata sunt. at non magis probanda
erat eidem inutilissuma complexio 'ergo amplissuma — quadripertita'.

56, 6. quae sint — docebit. nulla subiciuntur nugatoriorum exem- 31
pla, nec intellegitur, cur hic praecipue de utilitate exemplorum agat, quae
nusquam omisit. igitur haec non minus insiticia habebimus 'quae sint —
non poteris' quam quae sequuntur, quibus anticipatur sententia inferio-
rum verborum 14 'ut et ipsi — possimus' iam a Schützio eandem ob
causam deleta. subiato demum utroque emblemate cohaerere manufes-
tum 'duo genera sunt vitiosarum argumentationum — reprehensionis' cum
'quoniam igitur ostendimus perfectam et plenam argumentationem ex quin-
que partibus constare, in una quoque parte — quae vitia vitanda sint,
consideremus'. vitiosa argumentatio adversarii materia est confutationis,
quam ob rem haec tota pars a Cic. Inv. I, 78 recte subiungitur reprehen-
sioni. 17. expositio. supra §. 28 propositionem appellavit. eadem 32
inconstantia deprehenditur aput Ciceronem Inv. I, 58: 'aiunt primum con-
venire exponere summam argumentationis' deinde 59 nonnulli codd. 'quom
expositio sit hoc pacto adprobata' pleriqne 'propositio', unus *t* pr. m. ex-
propositio, utramque lectionem coniungens; idem cadit in verba 'unum in
locum quom coaduxerit breviter propositionem et adsumptionem' ibi enim
praestantissumi codd. ab Orellio et Halmio usurpatorum 'ex propositione' ha-
bent, praestantior *k* 'expositionem'. deinde sane 'propositio' sola ponitur,
omissa altera appellatione. ad expositionem vitiosam cf. Cic. Inv. I, 79
sqq. ubi exempla huc facientia tractantur. excerpamus haec: 'argumen-
tatio reprehenditur, si — ex iis, quae sumpta sunt, non conceditur ali-
quod unum plurave — quom — id, quod credibile dicunt, negatur esse
eius modi — quod pro credibili sumptum erit, id infirmabitur — si quod
in quibusdam rebus aut hominibus accidit, id omnibus dicatur usu venire
— aut si id, quod raro fit, fieri omnino negatur, ut Curio pro Fulvio:
nemo potest uno aspectu neque praeteriens in amorem incidere' (80).

57, 1. ait talem expositionem vel neglecta ratione visum iri vitiosam. 33
— 6. dictum Curionis esse ex Cic. discimus l. s. c. 9. nihil adfer-
tur h. e. nil dicit, qui hoc contendit, dummodo aliquando fieri — in-
tellegatur. vocabulo 'aliquando' adscripta gl. 'raro' peperit, ut videtur,
interpolationem 'raro id fieri' et hacc varias lectiones 'refert' 'differt', qui-

bns nuoc lubenter caremus. raro enim fieri plane refragotūr sententiae illi a Curiooe pronuntiatae, atque iueptissuma reddit sequeotio 'dum modo — intellegatur'. quod locutionem ottinet, cf. Cic. Sen. 17. 'nihil igitur adferunt, qui in re gereodo vorsari senectutem negant'. 11. aliquam rem idoneam practerimus. Cic. Inv. I, 84: 'eoumcratio vitioso intellegitur, si aut praeteritum quiddam dicemus, quod velimus concedere, aut infirmum aliquid adnumerotúm, quod aut contra dici possit aut causa ooo sit, quo re non honeste possimus concedere'. hoc ultimum a Cornificio non commemoratur. 15. faciebot. temporis rotionem ignorabant, qui 'feceraot' scripserunt in codicibus aut editionibus. cf. Cic. Cat. I, 13 'oum dubitas ld me inperante facere, quod iam tua sponte faciebos?' accusationis simillumo orgumentotio est ap. Quint. V, 12, 5.

58, 6. ergo hoc quoque — reliquerimus. aliena ista esse iom Schütz vidit, qui 'grammotici cuiusdnm clousulom' oppellat: est index
34 marginalis, ut supra 55, 20, 56, 9 infra 60, 7. 9. quae constat ex falsa enumeratioue. falsa autem euumeratio out pouciora habet, quom plura sint, aut pluro, quom paucioro sint. haec divisio in libris mstis et cditis obscurato fuit lectionis vitiis et odditis lncommodissume verbis 'falso cnumeratio est' (14). 12. inreligio est in $e\mu p^2 f^2 tL, V\varrho^{123}$. servavimus, quom religio sic obsolute positum vix possit superstitionem notare. nil offert Orelli odnotans od ed. priorem: 'est hoc voc. Appulcianum v. van Vnassen Fosti p. 231'. inreligio qnidem, at ioreligiosus ooveruut Liv. V, 4. Pliu. Epp. IV, 1. inrcligiose Tac. Ann. II, 50 oeqne in nomine offeodemus, quocum couferri potest II, 7 lnadparatio. propterea lectionem mellorum librorum $hp^1\pi,2(a^1)$ 'religio' recipieudo non fuit. 19. quoe nimium longe repetitur. nput Cic. Inv. I, 79 tertium genus vitiosoe argumentationis iu eo ponitur: 'si genus ipsum argumcutatiouis vitiosum ostenditur'. cius formae recensentur § 89: 'si omnino totum falsum erit, si commune, sl volgare, si leve, si remotum, si mnla dcfinitionc (sic codd.), si controvorsum, si perspicuom, si non concessum, si turpc, si offensum, si controrium, si ioconstnus, si advorsum'. remotum huc focit, de quo vide § 91, ubi ex fragmento Enoiano duo primi vss. loudantur. 20. ex corruptelis primoriorum codd. recte mihi visus sum concludere, Cornificium 'praeter cetera' non 'prae ceteris' dedisse. prope aberot o vcra hac lectione Halm, quom odnotovit: 'qui volgntnm 'quoe prae ceteris' patienfer tuleront, oon otteodisse videntur veteres io tali senteotia non 'proe ceteris' sed 'praeter ceteras' dicturos fuisse' at quae sunt istae ceteroe? quam ipse commeudat scripturom cod. *b* oliorumque 'moter otque materies' correctorem sapit.

59, 2. haec pariunt cf. Fleckeiseu Mus. Rhen. nov. VII, 271 sqq. VIII, 221. — 7. utinam ne in oemore. prooemium Medeae Enniaoae saepe a Cic citatur, ut Top. 61, de Fat. 35, de N. D. III, 75, p. Cael. 18; eo nutem, quo hic consilio solum Inv. I, 91, et a Quint. V, 10, 84. — 8. accedisset accepi a Fleckeiseno per Ribbeckium (praef. Fragm. trag. Lat. IX); comparat ille Plaut. Rud. 8 Poen. II, 38, etiom Enn. vs. 371. — trobes singulorem hinc laudant Varro de L. L. VII, 33

Prisc. VII, 751. — 11, 12. hi duo vss. recte leguntur ap. Cic. Tusc. I, 45, ubi tamen verba 'Argo quia' et 'iu ea' a plerisque editoribus Ciceroni tribuuntur; eos poterat Cornificii citatio decipere volgo ex corruptis libris exhibita. monuit iam Halm. — dilecti ex duobus codd. principibus Tusc. l. c. ductum etiam nonnulli nostrorum habent. 13. Colchos malim, cf. Pliu. H. N. IX, 54: 'visum est tanti in extremam Italiam petere Brundisium ostreas'.

60, 2. versus nec priore loco, nec posteriore (6) abesse potest, hôc enim requiritur amoris commemoratio, in priore nil, quod posterior haberet, abicere scriptori licuit. Oudendorpius vel 'Medea' 'meram herae glossam' utrobique habuit, Euripideorum *δέσποιν' ἐμὴ Μήδεια* oblitus. 7. cf. not. ad 58, 6. — 10. vitiosa ratio est, qua ad expositionem — vanitatem. Cic. Inv. I, 94. 'advorsum est, quod ipsi causae aliqua ex parte officit, ut si — ratio alicuius rei reddetur falsa, hoc modo: pecunia bonum est propterea, quod ea maxume vitam beatam efficit, aut si infirma, ut Plautus: amicum castigare' etc. Cicero commodius quam Cornificius absolvit vanam rationem, deinde infirmam rationem particulam vitiosae argumentationis facit, non, ut hic, ea appellatione paene totum genus complectitur.

61, 4. amicum castigare Pl. Trin. I, 1, 1 sqq. 9. conmissa servavi, quom aput Pl. 'conmerita' sit, scriptoris enim lapsus corrigere nostrum non est. 10. ex eo quod ipse — ratiocinatur. utrumque scriptorem (Inv. I, 95) perperam de Plautino loco iudicare, quom 'nam' ibi ratiocinationi non inserviat, intellexit Schütz, Praef. ad Cic. Rhet. I, XIV sq. 16. per itemque redit ad infirmam rationem, atque ita loquitur hoc uno loco, alibi item invenitur. 18. fragmentum Pacuvii Welcker Trag. 1159 sqq. ex Duloreste petitum suspicatur, Ribbeck 104 ex Hermiona, rediens tamen ad alteram fabulam 283. Fleckeisen Philol. 1852, 383—8 optume de restituendis his vss. meruit. 20. saxoque instare in globoso legendum esse iam Salmasius Exerc. Plin. p. 873 invenit (fortasse inspecto codice Parisino [p], unde profectum suspicor, quod ibidem profert 'id quo saxum' et 'ergo id factum' (infra 63, 3); nuper Fleckeisen in idem incidit. imago quae describitur a poeta Fortunae in globo stantis, eadem est aput Cebetem, tab. p. 46 ed. Rel. *ἡ Τύχη ὥσπερ γυνὴ τυφλὴ μαινομένη ἑστηκυῖα ἐπὶ λίθου τινὸς στρογγύλου καὶ κώφη.* adde Ovid. Epp. ex Pont. IV, 3, 31.

62, 1. versum Ribbeck, nescio qua de causa, spurium censet: dedit autem non ex optumis libris 'quia quo id saxum'. 2. iterant Fl. usum verbi illustrat ex Plaut. Trin. 832. — quo sese adplicet h. e. nullam sequitur rationem. 6. Fl. bene probavit, requiri *ἀντίθεσιν* Fortunae et temeritatis, igitur non legi posse, quod Orelli opinabatur, 'Fortuna negant miseriam esse ullam', idque vel propterea, quod non solum misera, set etiam laeta ad Fortunam referebantur. versus certo restitui nequit, at quom 'set' et 'res regi' in praestantissumis libris non legatur, ex vestigiis codd. *hπc* conficere conatus sum, quod sensui et metro non adversaretur. ad sensum autem cf. Tac. Ann. VI, 21 'mihi haec et

talia audienti in incerto iudicium est, fatone res mortalium et necessitate inmutabili an forte volvantur'. animi causa repeto Gruteri notam: lectio 'miseritatem aut humanitatem' sane contemnenda minume videtur, imo amplectenda venit; nam quid nobis cum versibus? alius quis ipsos constituat.

63, 1. id magis — edocet. sic Spengel hunc versum constituit, codd. nunc plane addicentibus (M. gel. Anz. 1846, 910). 3. haec 'naufragio nempe — optigit' a Ribbeckio abiecta sunt auctore G. Hermanno, adscribit enim 'scholiastae doctrinam non Pacuvii poesin praestare vidit Herm. Eph. Lips. 1828, n. 113 sq.' (nimirum illi vera versus forma nondum cognita fuit) 'sed Fleckeisen tamquam poetae verba proponit haec: naufragio nempe ergo id structum, haut forte fortuna obtigit, praeeunte 'haut forte fortuna' Oudendorpio et 'structum' Bezzenbergero, cum antea vulgaretur: naufragio res contigit, nempe ergo haud Fortuna obtigit, Salmasius vero Exerc. Plin. p. 873 scripsisset: naufragio nempe: ergo id factum forte, haud fortuna obtigit'. Oudendorpii correctione nos quoque usi sumus, ex $\pi^2\omega^2\lambda^{12}$ 'fluctu' sumpsimus, et iungendo 'factust mendicus modo naufragio' faciliorem structuram et magis naturalem reddidimus; sic enim 'nempe ergo', ut solet, exorditur enuntiatum. 7. factus esset respondet Pacuviano 'factust mendicus'. quod non animadvertebant, qui praeferebant lectionem codd. dl^4vo^3: fieret.

37 64, 2. utrumque vitiorum genus, hoc et quod 63, 7 notatur, tractat Cic. Inv. I, 95 eodem quoque utrinsque exemplo usus. 9. ratio, quae vel alii expositioni potest accommodari, a Cicerone volgaris appellatur cf.
38 I, 90 et ipsum scriptorem I, 11 (11, 18). — 17. utuntur igitur studiosi. ex usu vocabuli 'studiosi' (quod hac significatione aput Ciceronem nondum invenitur) = scholastici conclusit nescio quis hunc librum recentiorem Cicerone esse. ac recte quidem Ernesti lexic. technol. Lat. rhet. s. v. ait: 'eloquentiae cultores, quos Cicero dicendi studiosos appellare solet, seriore aetate simpliciter et κατ' ἐξοχήν studiosi dicti sunt — sic auct. Herenn. II, 24. dial. de oratt. c. 21'. at nos potius quam totum auctorem hoc additamentum seriori illi aetati tribuemus, quae etiam imperatorem I, 24 (23, 4) inseruit. 'studiose' otiosum hic et ineptum est. 19. iniuria aps te adficior. verba sunt Meropae ex Enniana Cresphonte petita, quibus illa compellat patrem Cypselum. secundum Hyginum fab. 184 Polyphontes fratre Cresphonte interfecto eius uxorem Meropam duxerat; ex hoc tam infausto coniugio pater filiam abducere parabat aput Ennium, ipsa ad speciem simulata fide repugnabat. videntur autem nomina maritorum mutata fuisse in Latina tragoedia, ut Cresphontes posterior fuerit. cf. quae Ribbeck 265 sqq. profert contra Welckeri coniecturam (Trag. 828), aput Ennium bis Polyphontem legendum esse. hac duplici reprehensione Ciceronem saepe usum invenias, cf. p. Cael. 50, 52, 58, p. Rab. Post. 35, p. Lig. 20. tractat hanc refellendi rationem pluribus Inv. I, 83, sq. alio adhibito exemplo, quod Cornif. affert, ubi inconstantiae vitium demonstrat, II, 42.

65, 5. nulla — incommodis immerito pro Ennianis haberi pro-

auntiat Ribbeck. p. 25, nescio qua causa: ipsum artis scriptorem versus hic substituisse multo minus credibile est, qui satis habuerit interrogationem 'nam si inprobum — nuptiis?' repetere, ut reprehensionem ex simplici parte factam exemplo demonstraret. verba 'duxi — cognitum' ex alia parte eius scenae ducta esse veri simile. 6. conlocavi reliquimus, etsi responsio eam concinnitatem postulat, ut idem verbum bis ponatur; inductum autem esse compositum suspicamur ut usitatius; ea confusio etiam Ter. Phorm. IV, 6, 32 obtinet, ubi iambicus septenarius octonario intempestive interpellatur, nisi legamus 'filiam locatam' cum Bentleio.
13. Schütz hunc indicem sine ulla νοθείας nota dimisit. 14. do repre- 39
hensionae signi cf. Cic. Inv. I, 81.

66, 2. certa signa non habent. sic III, 12. quae similes sententias habebunt. 4. commune describitur, de quo vide Cic. Inv. I, 90 et plenius agentem Quint. V, 13, 29. is ex Cic. p. Oppio profert exemplum: 'at enim non veri simile est tnatum scelus M. Cottam esse commentum. quid? hoc veri simile est, tantum scelus Oppium esse conatum?' poterat etiam p. Sulla 48 uti 'si quod eum defendo, quem tu accusas, cur tibi quoque ipse non succenseo, qui accuses eum, quem ego defendo?' 7. verba sunt ex incerta fabula aput Ribb. 221, magis comici quam tragici similia. Ribbeck tamen non miraturum se ostendit 251, si quis haec pro Iasonis et Medeae in extrema fabula convitiis habuerit.
9. quod volgarem habet def. idem fere est, quod iam supra 37 in infirma ratione ultumo loco affertur, vid. Cic. Inv. I, 90 ibi laudatum.
11. iapunc — diluentur. imago ea et aptior et rei iudiciali accommodatior quam altera verbo 'dilabentur' expressa, etsi optamorum librorum tertio est. sic Cic. p. S. Rosc. 42 'ego res tam levis qua ratione infirmem ac diluam, reperire non possum.' 13. antecedente 'quom quid pro eo sumitur' necessario mutandus erat indicativus 'constat' quem omnes codd. praeter ϱ^1 habent. vitium est, quod a Cic. Inv. I, 91 appellatur 'controvorsum' eodem addito exemplo.

67, 1. ad quam personam conversus Cr. haec pronuntiarit, non liquet, cf. Welcker Trag. 838 Ribbeck l. c. 266. — 6. utrumque vitium hoc et 40
quod statim infra (10) describitur, complectitur Cic. Inv. I, 90: 'levo est, quod aut post tempus dicitur (fo: quom — dicit) hoc modo: si in mentem venisset, non conmisisset, aut perspicue turpem rem levi tegere volt defensione hoc modo: 'quom te expetebant,' etc. vides 'levi' plerorumque librorum lectionem esse ex Inv. illatam. 9. male legebatur 'haec ratio'; quod offert cod. Cort., probatur altero loco II, 24 'qui se propter vinum — fugisse rationem dicet.' 12. fragmentum incerti poetae ex qua tragoedia petitum sit, item obscurum; si, quae Bergkii, quem de ea re consului, sententia est, Thetis loquitur, Peleus Sophocleus magna ex parte a tragico Latino mutatus fuerit oportet. 14. aput Cic. Inv. I, 90 est in plerisque libris 'solus ut restituam paro', in optumis retiaetur 'sola ut r. p.' adiectivum deest in P^2 (Inv.) idque recte; membrorum enim paritas eo turbatur et versus ipse extrudit vocabulum, si accipias ab codice e 'rest. coaparo' quod etiam in 'restitutio paro' (hp^1) delitescit,

subministrante μ alteram correctionem 'restituere.' 15. quod — accipi. quod Cic. Inv. I, 88 habet de ambiguo, minus cum his convenit, breviter res significatur a Quint. V, 13, 34.

41 68, 5. falsis aut volgaribus def. Cic. Inv. I, 91. 'mala definitio est, quom aut communia describit — aut falsum quiddam dicit.' 6. plenam iniuriae definitionem vide infra IV, 35. — 9. finiam poterat hic scribi, ut aput Quint. II, 15, 1; VI, 3, 109. — 12. pro argumento sumere, quod in disquisitione positum est, hodie appellamus petitionem principii, Ciceroni Inv. I, 95 'advorsum est' – si ratio alicuius rei redditur eadem'. 16. controvorsiam controvorsia dissolvere. cum aliis supra propositis hoc peccatum enumeratur a Quint. V, 13, 34 'illa magis vitiose dicuntur quam acute reprehenduntur: argumentum dubium pro necessario, controvorsum pro confesso, commune pluribus pro proprio, volgare, supervacuom, serius constitutum, contra fidem'.

42 69, 3. vitium simile, non idem tractatur a Cic. Inv. I, 89. — 6. frustra Eric. Memmius proposuit 'Apertae'. 8. potiri — Pergamum. sic iam Ribbeck auctore Fleckeisenio. exempla constructionis multa possint afferri. idem veram lectionem quem ego me profiteor esse, me est aequom ('aecum') frui praetulit plane falsae 'quae ego prof. esse mea' et minus ad versum sententiamque conformatae 'quem ego prof. esse me'. denique 11 'virtuti' scripsit nescio qua de causa; 12 sum non adiecit, set hoc ipsum vel aliud verbum ibi lectum fuisse adnotavit. ceterum fragm. hoc non Accii, quem Cornif. nusquam citat, set Pacuvii est. 13. ipsum sibi in sua oratione dissentire Cic. Inv. I, 93 'inconstans est, quod ab eodem de eadem re divorse dicitur'. inconstantiae vitium tangitur, opinor, a Terentio Phorm. V, 7, 55 sqq. 'quid vos, malum, ergo me sic ludificamini, inepti, vostra puerili sententia? nolo volo, volo nolo rursum' ubi poeta dedisse videtur 'puerili inconstantia'. aput Theonem 218, 2 legerim ζητήσομεν — εἰ μάχεται κατὰ τὴν διήγησιν αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ συγγραφεύς. 15. editores tribuerunt poetae totum hunc versum, qui ex dimidia tantum parte servatus est, verba enim 'tum id exputando evolvere' ipsius scriptoris sunt. decepit illos 'nequeo id mecum' ex mala correctione codd. $bl^4\varrho^2$ ingestum pro 'tum id', ut continuari orationem per infinitivum 'evolvere' non animadverterent. etiam Ribbeck, cui hic locus divinatione parum veri simili ex Armorum iudicio sumptus esse videtur, eadem opinione tenetur scribens 'nequeo qua causa accusem hunc, exputando evolvere' quod primo obtutu aliquam speciem habet, at prave dixerit, se non posse exputando evolvere, pro simplici: se non posse videre s. intellegere.

70, 3. quid autem accuses. particula similiter usurpata ut in fragm. Enni ex Iph. (p. 34 ed. Ribb.) α. 'quis homo te exuperavit unquam gentium inpudentia? β. quis tete autem malitia?' non opus cum Ribb. scribere 'quid tandem eum' (praef. XVI.). 6. nunc ego — exordio. haec ducta suspicor ex Eur. Med. 475 ἐκ τῶν δὲ πρώτων πρῶτον ἄρξομαι λέγειν, ubi paulo ante ἀναίδειαν Medea obicit Iasoni 472; vix igitur dubium, quin haec quoque ad Ennianam fabulam non ubique

scilicet ad verbum ex Graeca expressam referenda sint. ceterum Cic. Inv. I, 83 eadem verba affert, ut demonstret, quibus rationibus falsa complexio reprehendatur 'aut conversione aut alterius partis infirmatione' cf. notata ad 64, 19. — 7. quod dicitur contra iudicis voluntatem 43
ap. Cic. Inv. I, 92 'aut offensum est, quod eorum, qui audiunt, voluntatem laedit, ut si quis aput equites Romanos cupidos iudicandi Caepionis legem iudiciariam laudet, aut contrarium est, quod contra ea dicitur, quae ii, qui audiunt, fecerunt' etc. adde de or. II, 304. — 10. ita Cic. Inv. I, 94 'advorsum est — si plura pollicitus pauciora demonstrabit, aut, si quom totum debebit ostendere, de parte aliqua loquatur'. 12. ne de alia re dicatur. hoc genere complectitur formas infra exhibitas tota hac §. brevius ea transiguntur a Cic. Inv. I, 94 'advorsum est — si quis — non id, quod accusabitur, defendat, ut, si quis, quom ambitus accusabitur, manu se fortem esse defendat, aut ut Amphion aput Euripidem [item aput Pacuvium] qui vituperata musica sapientiam laudet'. hic inclusa om. voss. 1. 'aut ut — laudet' est in p^1, praeterea 'qui' deleverim. 16. Zethus cum Amphione. excidit aut supplendum est verbum e. g. 'peccant'. 17. de musica. vides Romanum hominem a studiis musicis separare philosophiam secus ac sapientissumis Graecorum placuit, cf. Welcker Trag. 818 sqq. 'sapientiae rationem' tuebatur Amphion, 'virtutis utilitatem' Zethus. quod autem hoc vitium attinet, Demostheni obicitur, 'quod aliena immisceat', ab Aeschine I, 166, 170, 174, Aeschini idem a Demosth. XIX, 201, 214 Androtioni XXII, 43, 46. Polyeucto ab Hyperide pr. Eux. col. 41.

71, 1. Cic. Part. 15 praecipit: 'firmamenta — aut diluenda aut opscuranda aut degressionibus obruenda' faseturque Antonius de or. II, 294 'si quae premat res vehementius, — adhibere quandam in dicendo speciem atque pompam et pugnae similem fugam'. talis simulatae pugnae exempla praebent Cic. orationes non paucae, ut Quintiana, Caeciniana, Tulliana. 3. simillumum est, quod Lycophronem *μοιχείας* reum dicentem facit Hyperides col. 14. ter corona donatum a Lemniis: *ἃ δὴ τεκμήρια ὑμῖν ἐστιν εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα, ὡς ψευδεῖς κατ' ἐμοῦ αἰτίαι εἰσίν· οὐ γάρ οἷόν τε τὸν Ἀθήνησι πονηρὸν ἐν Λήμνῳ εἶναι χρηστόν.* Quint. IV, 2, 15 rationem talis defensionis explicat 'an reus ambitus male narrabit, quos parentes habuerit, quem ad modum ipse vixerit, quibus meritis fretus ad petitionem descenderit'? 6. idem observatur ab Isocrate XII, 112, et ab Aeschine III, 205: *οὐδὲν ἔχων δίκαιον εἰπεῖν ἑτέρων παρεμβολῇ πραγμάτων εἰς λήθην ὑμᾶς βούλεται τῆς κατηγορίας ἐμβαλεῖν.* de ea re h. de ea re, qua de agitur ut II, 5, 13, 48 (= 31, 8; 39, 5; 76, 9), itaque Ernesto delenti pronomen 'quod facile quivis recte fieri sentiat' Schütz et Orelli temere assenserunt. 7. hoc 44
vitium, ut complura alia 'advorso' subicitur a Cic. Inv. I, 94. — 11. Cic. Inv. I, 92: 'non concessum est, quom id quod augetur (noli 'arguitur' corrigere), in controversia est, ut si quis quom Ulixem accuset, in hoc maxume commoretur indignum esse ab homine ignavissumo virum fortissumum Aiacem necatum'. Aristot. Rhet. II, 24, 4 appellat hoc *τὸ δει-*

νώσει κατασκευάζειν — ὅταν μὴ δείξας, ὅτι ἐποίησεν, αὐξήσῃς τὸ πρᾶγμα. 13. corpore decoloratum multi codd. habent, defensum a Klotzio ex Cic. N. D. II, 139, ubi loquitur de ossibus 'quae subiecta corpori mirabilis commissuras habent' at is locus cum nostro comparari non potest. videtur potius ex II, 8 'livore decol.' revocandum esse, ut hinc illic scribendum 'tumore praeditum'.

45 72, 2. Cic. Inv. I, 94 eadem fere habet, cogitat autem hic uterque de argumento deliberativae causae; at ib. I, 30 praecipit: 'omnia torquenda sunt ad commodum suae causae, contraria, quae praeteriri poterunt, praetereundo, quae illius erunt, leviter attingendo, sua diligenter et enodate enarrando'. contraria tamen omnia adversarium adiuvant, aut, ut hic legitur, illius sunt; oppositum requiritur 'quae dicenda erunt' id quod habet cod. *k*. 4. in exemplo de frumenti largitione volgo pravissume commoda alterius rei cum incommodis alterius comparantur, ubi debebant utriusque aut commoda aut incommoda comparari. correctione autem facta 'quae incommoda' manufestum iam erat moleste abundare alterum 'incommoda'. 7. velut depressa ut est ap. Cic. p. Cluent. 183: 'saepe multorum inprobitate depressa veritas emergit et innocentiae defensio interclusa respirat'. ne Graevii coniecturam 'et quae velit depressa' accipere cogeremur, egregius liber π fecit, in quo est 'et quam velut depressa', unde intelleximus 'et quam' ex 'aut plane' corruptum esse. 11. Albensibus an Vestinis Pinnensibus. egit de Pinnensibus (Πιννῆται) Diodor. Sic. libro XXXVII, ut liquet ex brevi fragm. X, 192 ed. Bip. § 20 ed. Didot.

73, 3. Cicero hanc formam vitiosae argumentationis non diserte describit; cohaeret autem cum mala definitione Inv. I, 91, a Cornif. supra II, 41 tractata. quam rem h. e. quo nomine res appellanda sit; scilicet penes usum 'arbitrium est et ius et norma loquendi' (Hor. A. P. 72). 5. P. Sulpicius, ut est in Liv. ep. 77, tribunus plebis auctore C. Mario perniciosas leges promulgavit, ut exules revocarentur et novi cives libertinique distribuerentur in tribus. cf. Mommsen d. röm. Trib. 169 sqq. 7. eandem legem h. e. de eadem re, ceterum, quae est interpretatio Ernesti 'non de exulibus non revocandis, sed, de exulibus, et quidem revocandis' videtur autem ille non affirmasse a sese aliam atque antea legem nunc ferri, set, quo ipso differentiam recentis legis demonstrare conabatur, 'aliis'. diceret opponitur alteri verbo ferret, quod ut in implicatiore structura citius intellegeretur, suspicor a scriptore additum fuisse particulam adversativam; praeterea eieci nam, quod post 'conmutationem' adhaeserat, planeque obscurabat constructionem, verbo dicebat (9) a 'qui' (5) divolso. — quae inde a § 40 recensentur vitia, Quint. V, 13, 34 brevius describit. 12. si eum causa fecit. audis hominem Maria-
46 narum partium. 16. et amplificationibus non est, cur eum Ernesto ac posterioribus editoribus suspectum habeamus, exornationi enim si similia exempla res iudicatae inserviunt, quidni amplificatio quoque? ea vitiose usurpatur, si quis augeat peccatum ante quam satis idonea argumenta commissi facinoris attulerit (74, 12).

74, 1. de simili et exemplo agit Anaximen. 30, 15; 34, 24. exemplorum *λύσις* tractatur ab Apsine IX, 521. — res iudicata — improba. Aesch. III, 193. *λέγει δὲ ὁ φεύγων οὐχ ὡς ἔννομα γέγραφεν, ἀλλ' ὡς ἤδη ποτὲ καὶ πρότερον ἕτερος τοιαῦτα γράψας ἀπέφυγεν.* 10. quod advorsarii factum esse confiteantur, de eo argumentari ideo huc refertur, quod amplificatio ibi omittitur, ubi expectabatur. Longin. IX, 555 ait: *ὅταν γὰρ ἀποδειχθῇ τι πρᾶγμα* (scr. *πραχθέν*), *οὕτω τὸ πρᾶγμα αὔξεται.* Cic. Inv. I, 92 'perspicuom' appellat, 'de quo non est controvorsia, ut si quis, quom Orestem accuset, planum faciat ab eo matrem esse occisam'. contrarium vitium est, si augetur, quod nondum liquet esse factum. cf. Cic. Mur. 68. 'factum sit necne, vehementer quaeritur: si factum sit, quin contra legem sit, dubitare nemo potest'. 18. quae non primum quidque, quod dictum est, conplectitur. h. e. quae non capita orationis tenuioribus rebus omissis complectitur. sola transpositione suam scriptori sententiam reddidimus. conf. III, 1: 'interea prima quaeque et nobiscum quom voles et sine nobis legendo consequere'.

75, 1. quae non breviter concluditur. 'conplexio enim est' (cf. Cic. Inv. I, 67) 'per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione, breviter exponitur. 7. conclusiones etiam ap. Cic. Inv. I, 98 47
tripertitae sunt, divisio fit in enumerationem indignationem conquestionem. has duas partes una amplificatione complectitur Part. 52. Aristot. Rhet. III, 19 amplificationi et enumerationi addit *τὸ πρὸς ἑαυτὸν κατασκευάσαι εὖ τὸν ἀκροατὴν καὶ τὸν ἐναντίον φαύλως* et *τὸ αὐξῆσαι καὶ ταπεινῶσαι*, quod in *τέχναις Θεοδεκτείαις* appellaverat *τὸ ἐπαινεῖν ἢ ψέγειν*, omissa illa altera parte, quae potius prooemii est propria, cf. Anon. Seg. 454, qui ipse distribuit officium epilogi *εἰς τὸ πρακτικὸν καὶ τὸ παθητικόν, καὶ τοῦ μὲν πρακτικοῦ ἐστιν ἡ ἀνακεφαλαίωσις κτέ.* aput Anaxim. vide 78, 17 sqq. et 82, 6 sqq. — 8. in quattuor locis — conclusione. ista h. l. aliena sunt, ubi de sola ultima orationis parte, non de concludendis ceteris partibus agitur; fluxerunt fortasse ex Cic. de or. II, 312 'itaque vel narratione exposita saepe datur ad commovendos animos degrediendi locus vel argumentis nostris confirmatis vel contrariis refutatis vel utroque loco vel omnibus — recte id fieri potest'. 11. de enumeratione vid. Anaxim. 47, 24 cum not. Speng. Cic. Inv. I, 98 'enumeratio est per quam res — dictae — reminiscendi causa unum sub aspectum subiciuntur' Part. 59, ubi ait eius tempora duo esse, 'si aut memoriae diffidas eorum, aput quos agas — aut frequentatis firmamentis orationis et breviter expositis vim est habitura causa maiorem'. adde Quint. VI, 1, 1. exemplum enumerationis cum conformatione iunctae vide Cic. Verr. II, 5, 136—8. — 16. facta ex solis *dl*[1] recte restituit Graev. laudatis locis Cic. Brut. 30, Or. 172. Gell. XVIII, 21, (quibus adde Cic. de or. II, 36, III, 184) monens etiam, Graecos eadem notione *πεποιημένην λέξιν* usurpare.

76, 1. ostendendae non erat mutandum, cf. III, 6 (86, 10). — 48
8. idem primus locus ap. Cic. est Inv. I, 101; 'sumitur ab auctoritate,

quom conmemoramus, quantae curae res ea fuerit dis inmortalibus aut eis, quorum auctoritas gravissima debet esse.' exempla huius loci etsi non ex conclusione petita extant apud Lycurg. 94 sqq. Cic. p. Mil. 8. — 12. secundus quoque locus isdem fere verbis a Cic. Inv. l. c. describitur, set adiectis iudiciis sic: 'an ad omnis aut ad maiorem partem quod atrocissimum est, an ad superiores, quales sunt ii, quorum ex auctoritate indignatio sumitur, quod indignissimum est, an ad paris animo fortuna corpore, quod iniquissimum est, an ad inferiores, quod superbissimum est.' hinc aperte translatum 'quod atrocissimum est' in Cornificii expositionem, cetera interpolator omisit. ad omnis rem, qua de agitur, pertinere saepe monent oratores, ut Isocr. XVIII, 34, XX, 21. Demosth. XXI, 8, 126 sq. 219 sqq. XXIV, 205, Cic. p. Tull. 36 et Caec. 76 sq. quem locum Madvigii et Spengelii usus inventis sic nuper emendabam: 'sin iuris haec vox est, esse vim non in caede solum, set etiam in animo, lubidinis, nisi cruor adparent, vim non esse factam, si iuris, eum dici deiectum esse, qui prohibitus sit, lubidinis, nisi ex eo loco, ubi vestigium inpresserit, deici neminem posse, si iuris rem et sententiam et aequitatem plurumum valere oportere, lubidinis verbo ac litera ius omne torqueri, vos statuite ita, recuperatores, res illae ut ne viliores esse videantur'. res illae sunt 'populi Romani causa civitatis ius bona fortunae possessiones' quae 'in dubium incertumque revocabuntur', si Caecina causam non optinuerit. 17. tertius et quartus locus idem, set minus distincte expositus est ap. Cic. Inv. I, 101. ille illustratur etiam Top. 67 ubi appellatur 'l. de effectis'. ex multis exemplis laudo Antiph. II, 1, 10; Demosth. XXIV, 215 sqq.

77, 2. quartus locus tractatur ab Anaximene 78, 6, usurpatur a Lysia XXX, 23, Aesch. I, 117 sq. Demosth. LVI, 48. — 5. si sententia aliter iudicare sit. locutionem in multis codd. plane obscuratam, in optumis leviter corruptam (ut IV, 22 extr. cod. *h* 'administrarum' habet pro 'administrare') revocavimus. cf. III, 40 'pluribus verbis ad eam te adhortari non est sententia'. interpolationis originem repete a loco Ciceroniano 'hanc esse rem, quae si sit semel iudicata, neque alio conmutari iudicio neque ulla potestate corrigi possit.' facit huc etiam Inv. II, 100 'permagnam esse (eam rem) et magno futurum detrimento, si ea res ab iis, qui potestatem habeant, neglecta sit.' (sic legendum cum Victorin. 154 ed. Or.) sententia obvia ap. Cic. p. Flacc. 4. — 9. constructio est: 'nullam rem adiumento futuram huius rei — leniendae' etc. non igitur
49 est, cur Ernestum audias, 'adiumento' spurium esse opinanti. 10. de sexto loco consentit Cic. Inv. I, 102; sententiam eloquitur Antipho V, 92: *τὰ μὲν ἀκούσια τῶν ἁμαρτημάτων ἔχει συγγνώμην, τὰ δὲ ἑκούσια οὐκ ἔχει.* ea saepe redit, ut Demosth. XXIV, 49. — 13. septimus locus est ap. Cic. Verr. II, 1, 82 'quom te in oppidis et civitatibus amicorum non legatum populi Romani, set tyrannum lubidinosum crudelemque praebueris — hic tibi perfugium speras futurum?' adde Cic. Inv. I, 102, Demosth. XXIII, 56. iniuria mulierum optumi codd. aut in iniuriarum aut in iniuriam contraxerunt.

78, 2. octavum locum Cic. pluribus persequitur Inv. I, 103; similia vide ap. Dem. XXI, 62—66. — 4. quo maturius et atrocius vindicandum sit. sic etiam Cic. p. Caec. 7. 'ut quaeque res est turpissuma, sic maxume et matnrissnme vindicanda est.' . 5. nonus locus tractatur a Cic. Inv. I, 104 et Quint. VI, 2, 21: 'quaedam videntur gravia per se: paricidium caedes veniflcium; quaedam efficienda sunt. id autem contingit, quom magnis alioqui malis gravius esse id, quod passi sumus, ostenditur.' exemplum praebet Lys. XXX, 25. Demosth. XLV, 43 sq. — 6. stuprare ingenuom. cf. IV, 12, ubi item distinguitur vis matrifamilias et ingenuo illata. nec aliter Cic. Verr. II, 1, 62 'quam multis istum ingenuis, quam multis matribus familias in illa — legatione vim adtulisse existumatis?' ubi tamen Zumptius supplebat 'virginibus' sieri enim de illo quidem flagitii genere in tota accusatione. scilicet oblitus erat eorum, quae Verr. II, 5, 33 leguntur. idem discrimen redit Phiiipp. Iii, 31 'matres familias virgines pueri ingenui abripiuntur.' 8. de decumo loco cf. Cic. inv. I, 104, et isdem fere verbis dicta Div. 38. exempla lectores oratorum sua sponte invenient aput utrumque principem plurnma; aput Lys. cf. XXXII, 16—18. Aesch. Iii, 157. — 11. rerum consequentium enumeratione exornatio constat, quae infra IV, 51 descriptio nominatur; eam Cic. Part. 55. in ampiificationis adiumentis recensét. praeter hos decem locos utrique scriptori communes Cicero quinque affert, quorum tamen duodecumus et quintus decumus octavo similiumus est, tertius decumus septumo. 13. misericordiae partes hic non numerantur, ut a Cic. Inv. I, 106, qui conquestionis item quindecim locos describit. eundem vide de arte sua miserationis excitandae agentem Or. 130 sqq. diversa habet Anaxim. 65, 8. — si variam fortunarum conmutationem dicemus. ut Cic. p. Mil. 69, p. Sull. 89, 91. — 14. in quibus commodis — simus. Cic. Part. 57. 'proprius locus est in his rebus aut ámissis aut amittendi periculo; nihil 'est enim tam miserabile quam ex beato miser.' talia sunt aput Andocid. 1, 144 sq. — 16. quae nobis futura sint. cf. Anaxim. 83, 4. — 17. si supplicabimus. ut Cic. p. Mur. 86, p. Sull. 92.

79, 1. si quid nostris parentibus. simile est aput Quint. VI, 1, 19 et Apsin. IX, 592: *κεκίνηκε τοῦτον τὸν λόγον καὶ ὁ Αἰσχίνης ἐν τῇ ἀπολογίᾳ ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς ἀυτοῦ, ἐλεεινοὺς αὐτοὺς εἰπὼν αὐτῷ προσφαίνεσθαι.* (sc. *αὐτῷ προφαίνεσθαι*, ut legitur ap. Aesch. II, 147.) adde Cic. p. Cael. 79. p. Sull. 88, p. Font. 37 sqq. et Brut. 88. 5. si nos semper — in malis fuisse ostendemns. cf. Cic. p. Mil. 5. — 6. si nostrnm fatum — conqueremur. sic Cic. singularem miserationis causam affert p. Mur. 55. 'qui propter studium novae laudis etiam in veteris fortunae discrimen adducitur.' 7. patientiam futuram rei Cic. praedicat egregie, permutatione ex contrario adhibita p. S. Rosc. 144. 9. nil — arescit. a Cic. Inv. I, 109 auctor huius dicti laudatur: rhetor fuit Apollonius. saepe citatum est, ut a Cic. Part. 57. Iul. Severiano 345 ed. Capperon. Quint. VI, 1, 27. 'nec sine causa dictum est nil facilius quam lacrimas inarescere.' expectes hic quoque 'citius'.

III.

1 81, 8. Elocutio locum ante pronuntiationem et memoriam habere debebat: at si illam tertio libro inclusisset, in nimis magnum volumen is crevisset, quartus autem factus esset iusto brevior. hoc quidem indicatur verbis 'quia plura dicenda videbantur.' 12. prima quaeque i. e. potissuma et difficilluma. cf. II, 1 (27, 7). et nobiscum — consequere. similiter Cic. Top. 99 'huic generi — praecepta suppeditantur aliis in libris, quos poteris mecum legere quom voles.' ad hanc utilitatem h. e. ad hanc utilissumam artem, ait enim I, 1: 'non — in se
2 parum fructus habet copia dicendi et commoditas orationis.' 16. utrum potius — potissumum. Cic. Inv. I, 17 distinctionem sic instituit: 'si iuncta erit (causa), utrum sit ex pluribus quaestionibus iuncta an ex aliqua conparatione (placet considerare). simplex est, quae apsolutam in se continet unam quaestionem hoc modo: Corinthiis bellum indicamus an non? coniuncta ex pluribus quaestionibus in qua plura quaeruntur hoc pacto: utrum Karthago diruatur an Karthaginiensibus reddatur an eo colonia deducatur. ex comparatione, in qua per contentionem, utrum potius aut quid potissimum sit, quaeritur, ad hunc modum: utrum exercitus in Macedoniam contra Philippum mittatur — an teneatur in Italia.' ordo confusus ita restituendus est, ut legatur 'in qua quid potissumum sit quaeritur' et 'utrum potius sit, quaeritur.' duplex quaestio proponitur e. g. aput Demosth. XX, 5; triplex aput Cic. de prov. cons. 17: 'utrum duae Galliae decernendae sint an altera Gallia cum Syria aut Macedonia an neutra, set utraque Caesari relinquenda.' qui huic invidebant, nec tamen deducere audebant, aut ulteriorem Galliam decernebant aut citeriorem (36).

82, 6. captivos — redimat. cf. Cic. de off. III, 99 sq. Reguli dissuasio significatur. — 9. bello Italico ex inferiore versu (13) illatum tollendum potius duximus, quae sententia Orellii Halmiique est, quam scribendum cum Klotzio 'bello Poenico.' 16. malis 'ex ea causa.' erint ubi p^1 hanc ipsam lectionem offert, *h* 'erit' habet, (qui I, 10 praebuit 'erint') ausi sumus recipere. cf. Lachm. ad Gai. I, 146. — 17. omnes rationes eo sensu h. l. usurpatur ut IV, 24 (init.) 52 (med.). 18. eos
3 correximus, ac separavimus distinctius a superioribus; offendit enim, quod volgo legitur: 'omnem orationem eorum, qui sententiam dicent, finem sibi conveniet utilitatis proponere' ut orationi ipsi, non oratori consilium tribuatur; alterum incommodum ex ea lectione nascitur additis 'ut omnis eo totius orationis ratio conferatur.'

83, 3. utilitas in duas partis — dividitur tutam honestam. aliam Cic. rationem iniit Inv. II, 157, non subiungit honestum utilitati, set tria genera rerum expetendarum ponit: honestum utile et tertium ex horum partibus iunctum, ut 'amicitia bona existumatio' laudabile igitur, pars aput Cornif. honesti cum hoc tertio convenit. idem Part. 95 ab utilitate separat efficiendi rationem, 'quo toto genere quibuscum et contra

quos quo tempore aut quo loco aut quibus facultatibus armorum pecuniae sociorum possimus uti' requirendum est. Coraif. non tangit efficiendi facilitatem aut difficultatem, quippe quae in rationem tutam aut honestam non debet habere gravius momentum. tutam honestam asyndeton est ut II, 17, 34 (bis). 4. instantis periculi vitationem ut Cic. discessu suo rem publicam sibi servasse videbatur, p. Sest. 49. — 5. tribuitur et supra I, 2 revocavimus et restituendum est ap. Cic. Inv. I, 58, 61, II, 17 ex optumis libris. 10. mentione. Ernesti hoc bene interpretatur de genere et artificio fallendi, quod inest in eo, quom homines iis, quos decipere et illicere in fraudem volunt, e longinquo ostendunt spem non pollicendo, set tantum obiter in sermonibus iaciendo, quod spem faciat. 11. de re militari. sic omittit scriptor h. l. quae Anaximenes habet 15, 18 sqq. 15. Cic. Inv. II, 159 easdem partes habet, set modestiam appellat temperantiam. simplicius quam uterque Aristot. Rhet. I, 9 virtutes describit. prudentia est calliditas — negotiorum. Ciceroni Inv. II, 160 prudentia tribus partibus constare videtur: memoria intellegentia providentia. 19. cf. Cic. Inv. II, 160: 'iustitia est habitus animi communi utilitate conservata suam cuique tribuens dignitatem.'

84, 1. Cic. Inv. II, 162 'fortitudo est considerata periculorum susceptio et laborum perpessio: eius partes: magnificentia fidentia patientia perseverantia.' has deinde partes definit. etiam temperantiae, quae est 'rationis in lubidinem atque in alios non rectos inpetus animi firma et moderata dominatio' tres ab eo partes describuntur: continentia clementia modestia. 8. ad disciplinam lectio codicis π est, quod moneo, quia 4
'ad' excidit in varietate lectionis. 'disciplinam scientiam' est in hpk^1, 'disciplinam aut scientiam' in egr^{12}. unde facile nascebatur suspitio alterum alterius vocabuli glossema esse. iam intellegetur, qui nata sit volgata, 'disciplinabilem scientiam': ita scilicet scientia ad disciplinam (faciens) explicabatur; Cornif. loquitur de doctrina ad exercitationem accommodata, qua adhibita facilius exerceatur discipuli. sic Ernesti istud 'disciplinabilem' recte accepit, non recte huic scriptori relinquendum esse statuit, quod in Tertullianis Cassiodoriis Alcimis demum tolerabile est. 10. rei gestae praesentem — memoriam. h. e. quam rem recordamur, cui ipsi interfuimus. similiter infra loquitur 87, 1: 'laudabile est, quod conficit honestam — praesentem commemorationem.' 16. si leges — servari. sententia exornatur a Demosth. XXIII, 22—69.

85, 1. coleada etsi ab optumis libris oblatum accipere vereor, pluribus enim nominibus generis feminini durius adiungitur. 2. nec simultate ut Cic. de pr. cons. 2, 18. — 5. faciendam Era. glossema esse pronuntiat, quasi Ciceronis usus, qui Fam. IX, 2 'tibi hoc censeo' scripsit, obtrudendus sit Cornificio. 9. sequi et appeti. exempla 5
huius generum coniunctionis affert Lachm. ad Gai. p. 312 etiam hoc nostro usus. 10. vel viros fortes. particula varietas lectionis iudicatur, ut passim; viros fortes autem ab iis correctum est, qui nomen desiderarent ab oportere pendens, nescii hunc scriptorem saepissume

solum infinitivum activi illi verbo apponere, nullo nomine s. pronomine addito. cf. I, 18 'id quod oportuisset simpliciter docere' — IV, 7 'si concederem aliena oportere adsumere exempla.' 11. nec idoneas dignitate. Ernesti in ablativo offendit malitque ex interpolatione ed. Rom. 1474 'nec idoneas pro sua dignitate' 'elegans quiddam et non profecto a librario ortum' exsculpere 'nec eas pro sua dignitate.' at qui scripsit IV, 20 'vix satis idoneae tibi videbuntur, quae virtutis pedisecae sint' poterat adiectivo plane eiusdem ac 'dignus' notionis etiam constructionem eandem tribuere.

6 86, 4. eadem res tractatur ab Aristot. Rhet. I, 9, 28. Cic. Inv. II, 165. Part. 81. quodam modo pertinent huc etiam Top. 94. — 6. ut haec attenuentur, quae supra demonstravimus. loquitur de virtutum descriptionibus, ut prudentia supra § 3 'scientia cuiusdam artifici' appellata hic attenuando fit 'inepta et garrula et odiosa scientia' sic lemma minume insiticium esse videtur, quod Ern. opinabatur assentientibus Schützio Orellio aliis. constructio est ut 21, 15. — 10. non nova res inducitur, set praeceptum generale in partibus recti tractandis demonstratur, qua re item volgatam lectionem correximus. 12. inertia vitium iustitiae finitumum multo minus recte dicitur quam modestiae, ac perincommodum, quod sic idem vitium duabus diversis recti partibus opponitur; nec debuit Klotz de ea re dissentire a superiorum editorum indicio. quod praeceptum attinet, schema hoc paradiastolae nominatur a Rutilio Lupo I, 4, qui locus sic, opinor, legendus est: hoc schema res duas ('plures aut duas' codd.), quae videntur unam vim habere, disiungit et quantum distent, docet suam cuique propriam sententiam subiungendo. Hyperidis: 'nam quom ceterorum opinionem fallere conaris, tu tete frustraris: non enim probas te pro astuto sapientem [intellegi], pro confidente fortem, pro inliberali diligentem [rei familiaris] pro malivolo severum: nullum est enim vitium, quo virtutis laude gloriari possis.' quae inclusimus, Hyperidiis aliena manu adiecta habemus. non idem, set simile praeceptum est Anaximenis 66, 16 qui describit refutationem *ἐκ τοῦ παραλελειμμένου τρόπου· οἷον ἐὰν ὁ ἐναντίος δίκαιον ἀποφήνῃ, σὺ ἐπιχείρει δεικνύναι, ὡς ἐστιν αἰσχρόν* etc. 14. dicet. nulla apparet causa, cur non hic quoque futurum exactum posuerit, idque in notis saltem admonuimus.

7 87, 5. superiori non quod — soleant respondere oportet verae causae expositionem, ac, ni fallor, ita ut eadem particula causalis usurpetur. ideo mutatum est, quod volgo legebatur quamquam. similis constructio est II, 13 (40, 3). laudabile separatim spectatur a Cic. p. l. Man. 43 sqq., ubi commendat Pompeium ab auctoritate, postquam ab virtutibus eum praedicavit. 9. ab idoneis hominibus. cf. Anaxim. 8, 2. Aristot. Rhet. I, 7, 21, II, 23, 12. — 13. quom — sit. ratione caret, quod in recentioribus edd. legitur: 'quum — fit': scriptor causam reddit, cur breviter aperiat talis causae tractationem, pleraque enim iam supra dixit in describendis recti partibus. 15. vel isdem rationibus adiecta particula sensum perverti iam Schütz vidit. 16. quibus

iudicialem causam. cf. III, 17 'commode poterimus — exordiri causam aut a narratione' etc. de prooemio et narratione in causa deliberativa Cic. Part. 13 haec praecipit: 'principia vel non longa vel saepe nulla, sunt enim ad audiendum qui deliberant sua causa parati. nec multum sane saepe narrandum est: est enim narratio aut praeteritarum rerum aut praesentium, suasio autem futurarum.' adde de brevitate prooemii ib. 97. —

88, 2. in rationem tutam atque honestam. utramque Cic. 8
ostendit in or. de pr. cons. quom utilitati rei publicae suas inimicitias condonat, §§ 19, 20, 24, 30, 35, 40 et p. l. Man. quom docet et dignitatem et utilitatem rei publicae postulare, ut Pompeius bello Mithridatico praeficiatur §§ 8, 27, 50, 53, 56, 64. contra nec honestum nec impetrabile nec utile muris imperium Atheniensibus esse Isocrates demonstrat VIII, 66 sqq. vide praeterea Anaxim. 63, 19. — 7. dilucide magnificandae causa. glossema hoc est, set corruptum iam in antiquissumis libris: nimirum 'rei dilucidandae causa' explicabat verba 'in docendo' 'magnificandae' verba in dicendo honestius; non satis clare sententia simplicibus docendi et dicendi vocabulis significari videbatur. 11. in dicendo male editores omnes cum superioribus coniunxerunt coniungendum omissa praepositione cum confirmatione et confutatione: hae enim orationis partes solae significantur dicendi verbo, atque sic ab exordio narratione et divisione distinguuntur. cf. quae modo legimus, vs. 3. 'utrumque pollicebimur (in divisione) nos in dicendo demonstraturos esse, si alterum, quod dicturi sumus, ostendemus.' nec aliter intellegas verba 11, 9. ratio eius rei petenda ex 16, 12 sqq. — 12. ut enim in multis codd. excidit, inde nata corruptio, ut a verbo utemur reliqua penderent, constructione contorta, sensu partim pravo, partim inani: contrariis enim locis non ipsi utimur, nostris autem nos uti per se intellegitur.

89, 1. de discrimine tutae et honestae rationis diserte praecipit Cic. Part. 89, 96. quaestionem autem de utili s. tuta ratione vide accurate distributam ab Hermog. π. στ. 49, ubi legendum vs. 19: εἰ δὲ μὴ ἑλοίμεθα, τὰ μὲν ὑπάρχοντα ἀγαθὰ ἀπολεῖται, τὰ δ' οὐκ ὄντα μέν, προσγενόμενα δ' ἂν (cf. 51, 8) οὐ προσέσται. pro ea Aristocrates sibi videbatur rogationem tulisse, refutatur a Demosth. XXIII, 102 sqq. eam partem extrinsecus petitam technographi contendunt cf. VII, 165 et 1303 ed. W. anonymus et Greg. Cor. at plane necessaria erat haec expositio τοῦ ἀσυμφόρου. — 6. sic Cic. de or. II, 334: 'vincit utilitas plerumque, quom subeat ille timor, ea neglecta ne dignitatem quidem posse retineri.'
9. pro honesta ratione passim Demosth. agit in Leptinea (XX) ibi cf. 126, 9
etiam 10, 13, praeterea Theonem I, 156. — 13. turpitudinem corruptum in turpitudo genuit interpolationem considerare; illam interpretare δειλίαν. statim (90, 3) eo sensu opponitur 'qui turpiter vivit' ei 'qui honeste', locutio autem redit infra 95, 4.

90, 3. similis sententia est apud Cic. p. Sest. 100; Senec. Suas. 12 ed. Bip. et 34, quo loco verba Latronis 'non futurum fidele vitae impetratae beneficium' conferes cum nostri dicto: nec esse exploratum — venturos (89, 14). — 5. quam plurima — exempla proferre. Ana-

xim. 30, 15 sq. 32, 8 sqq. hanc partem multis verbis illustrat adhibita divisione in *παραδείγματα κατὰ λόγον* et *παρὰ λόγον*. Isocrates autem VIII, 74 sqq. 116 sq. comparatione superiorum temporum Graecae historiae probat Athenis deponendum esse maris imperium. Cicero de prov. cons. 20 affirmat 'ego omnium meorum consiliorum atque factorum exempla semper ex summorum hominum factis mihi censui petenda.' deinde complura eius modi recenset 20—22. idem Part. 58 in cohortationibus — bonorum ac malorum enumerationes et exempla valere pluri-
10 mum monet. vide etiam Aristot. Rhet. III, 17, 5. — 7. de demonstrativo genere cf. Cic. Part. 71 sqq. Theo I, 226 sq. — 10. triplex divisio passim invenitur. cf. Spengel ad Anaxim. 6, 23, laudatisque ab eo adde Cic. Part. 38, de or. II, 46, 342, Inv. II, 177. Theonem l. c.

11 91, 2. aut ab eius de quo loquemur persona. hoc principium tractatur ab Anaximene 68, 4, id, quod est ab eorum, qui audient, persona, ab Aristot. Rhet. III, 14, 11 *ἐν δὲ τοῖς ἐπιδεικτικοῖς οἴεσθαι δεῖ ποιεῖν συνεπαινεῖσθαι τὸν ἀκροατὴν ἢ αὐτὸν ἢ γένος ἢ ἐπιτηδεύματ' αὐτοῦ ἢ ἁμῶς γέ πως*. 5. Isocrates simile profert IX, 5. — 6. aut quod rectum sit aliorum laude ostendere, qualis ipsius animus sit. haec respondent verbis infra 9 sq. positis 'aut quod placeat ostendi, quid nobis displiceat, ex aliorum vituperatione.' qua re nulla ratione ordo in C obvius defendi potest, quem in recentissumis edd. revocatum mireris. 11. ab eius persona, de quo loquemur. Anaxim. loc. modo cit.: *ἐπὶ τὸ προσέχειν δὲ παρακαλοῦμεν — ἐκ τοῦ θαυμαστὰ καὶ περιφανῆ φάσκειν [καὶ αὐτὸν ἴσα καὶ] τοὺς ἐγκωμιαζομένους [καὶ τοὺς ψεγομένους] ἀποφαίνειν πεπραγότας.* hic legerim *ἀποφανεῖν* et inclusa, utpote ex gl. marginali *κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοὺς ψ.* profecta deleverim. 12. idem invenias ap. Isocr. V, 82, XII, 36; similia ap. Demosth. XIV, 1. XX, 76. 13. sive omnis sive hominis legis, male abundat, opponuntur inter se virtutes ac facta, ut adiecto ipsa intellegitur.

12 92, 2. activa notione hic usurpatur ignotus ut ap. Cic. Fam. V, 12, 7. — 15. principia a personis aut rebus sumuntur s. trahuntur, non a rationibus, cf. 91, 1. vitium igitur non erat in tractato, volgata lectione, quam meliores quidam libri tenent, set in praepositione, qua plerique boni libri carent; igitur falsi editores sunt, qui Ernestum secuti 'pr. tracto ab aliqua harum — rationum' reposuere. ceterum comparetur cum tota hac laudationis descriptione Theo I, 229 sqq.

93, 3. divisione hac utemur. similis Anaximenis praeceptio est 68, 12: *μετὰ τὸ προοίμιον δεῖ διελόμενον τὰ ἔξω τῆς ἀρετῆς ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρετῇ ὄντα ποιεῖν οὕτω· τὰ μὲν ἔξω τῆς ἀρετῆς εἰς εὐγένειαν καὶ ῥώμην καὶ κάλλος καὶ πλοῦτον, τὴν δ' ἀρετὴν εἰς σοφίαν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν καὶ ἐπιτηδεύματα ἔνδοξα.* verba et lacunosa et corrupta fortasse sic emendari poterunt: *ἐπαινεῖν, διαιρήσομεν δὲ οὕτω· τὰ μὲν κτέ.* praeter Anaxim. cf. Hermog. Prog. I, 37 sq. Aphthon. I, 86 sq. — 7. deinde ut legeretur pro lectione omnium codd. set series rerum enumeratarum postulabat. 10. in demonstranda vita. hinc confirmatio initium capit antecedentia divisione

continebantur. 11. verba 'quibus maioribus natus sit' spuria habuit Ernesti, assentientibus Schützio et Orellio: latuit ergo eos, nullam sic relationem relinqui istis: parem — excelsiorem fuisse. quod autem a genere exorditur laudem, idem postulat Anaxim. 68, 20, sequiturque Isocr. IX, 12. — 13. cf. Anaxim. 69, 20. *ἐὰν δὲ μηδὲν ἀπὸ τῶν προγόνων ἔνδοξον ὑπάρχῃ, λέγε, ὡς αὐτός ἐστι γενναῖος.* de genealogia tractanda idem multo prolixior est quam Cornif. de educatione autem brevissimus (70, 8). — 16. quam honeste — fuerit. recepimus lectionem librorum non optnmorum, quippe haut offensi varietate structurae, ut Ernesti et Schütz.

94, 1. iu vituperatioue inde detraherc oportet. cf. I, 18 14
(16, 18) 'non ut de illorum quicquam detraheret inventioue'. ignoratio formulae malas quasdam mutationes codd. peperit, quom in secundam familiam illatum est 'inde retraxisse aperte' sive 'inde se r. aperte' quod etiam in tertiam manavit, in cod. r autem: 'deinde transire oportet', quod necessariam reddidit adiectionem verborum 'e contrario' post 'vituperatio' utramque corruptelam habent οφ, deinde editi libri varie has depravationes miscuerunt. exemplum talis detractionis petere licet a Demosth. XVIII, 259—264, ubi Aeschinis educationem carpit, postquam suam laudavit 257 sq. vid. etiam Isocr. IX, 22. — a corporis commodis respondet superioribus: 'ab externis rebus' male hic Ern. adscribit: 'nempe ab genere et educatione, quae suut in exteruis, vult transiri ad externa et ab his rediri rursus ad externa': immo distinguuutur exteruae res et corporis commoda, quae ab animo aut plane non tractantur, aut certe minus ab eo reguntur, et eae, quibus tractandis animi virtutes aut vitia se produnt. opus autem uon fuit istis: 'deinde transire oportet ad corporis commoda' quom sufficiat ad iudicandum ordinem, quod statim legitur (10) 'deinde revortemur ad extraneas res'. 2. in laude etsi optumi libri omittuut, tamen requiritur, id quod iam Eru. monet, propter sequens (6): 'iu vituperatioue', ceterum volgo et ordo pervortitur lectione 'a natura iu laude' et adiecta praepositione corporis commodis natura permutatur. sequentia 'casu et natura' (8) poterant veram rationem demonstrare. — 6. Isocrates sic IX, 22 in Euagora puero *ῥώμην κάλλος* laudat, atque ibidem *σωφροσύνην*; in Helena autem variis rationibus pulcritudinem praedicat X, 16—19, 38—69. — 7. usum dicemus h. e. non laudabile ducemus, quod usus sit naturae bouis. hoc qui uon viderent, male 'male' alleverunt. nobis iu praestautissumorum codd. lectione de his latere videbatur videlicet. 10. non fuisse aptum est, si ut hic, passim de homine defuncto est oratio, nec est cur admittamus correctiones aut iam in libris aut nuper a VV. DD. factas. fuisse sane, meliorum codd. lectio, contrariam sententiam efficit. probavit tamen I. Gronov. saepe peccant antiquissumi libri omittenda particula negativa, ut 114, 6; 116, 4, aput Cic. Part. 125 vel bis excidit in uno versu: totum illum locum pessume habitum sic correxerim: 'negat enim (accusator) probari oportere eos, qui legem scripserint, ne ratum habeatur iudicium, si totum corruptum sit, si unus accusator non corruptus sit, non rescin-

dere: utitur aequitate, e qua scribenda lex fuerit, sed quae complecterentur illi iudiciis corruptis, ea verbo uno praevaricationis comprehendisse dicit'. 11. commode haec illustrantur a Cic. de or. II, 342. — 12. cf. Isocr. IX, 56, 61—64, 68.

95, 2. quem ad modum habuerit in potestatibus gerundis animum: hoc Isocr. IX, 42—46 de Euagora docet. — 4. eadem fere invenias apud Cic. Part. 82. — 6. Cic. de or. II, 348 propterea monet oratori virtutum cognitionem, sine qua laudatio effici non possit, necessariam esse. 7. aliud iuste etc. adhibe Isocr. IX, 23, ubi virtuti tenerioris aetatis, *σωφροσύνῃ* accessisse dicuntur in Euagora adulto *ἀνδρεία καὶ σοφία καὶ δικαιοσύνη*, Cic. p. leg. Man. Pompeio sic tribuit omnes virtutes: scientiam militarem § 28, fortitudinem (s. virtutem) 29—35, innocentiam 36—39, temperantiam 40; tres, non commemorata prudentia Murenae § 38; contraria tria vitia Pisoni de pr. cons. 4—6, praeterea infelicitatem (quippe ex inscientia ortam) eidem et Gabinio 8, 9.

96, 3. enumeratione ad exitum causae deteriores tantum codd. habent, nec opus tali additamento, quod non nisi interpretatur conclusionem; pro eo autem, quod in optumis corruptum legitur 'nostri causa' aut 'nostrae causa' veteres critici ex quorum recensione codd. *trcρ¹b* fluxerunt, intulerunt 'in ipsa causa' quasi a causa possit separari conclusio, quam hic quidem scriptor in causa inesse existumat, cf. IIII, 58 et III, 22 (103, 8) 'continens vox — animum vehementissume calefacit auditoris in totius conclusione causae'. itaque hoc quoque loco malumus legere in tota causa. de communibus locis passim in oratione usurpandis vide not. ad II, 9 etiam Quint. VII, 10, 11 negantem posse 'nisi in re praesenti constitui — reservandi perorationi an per totam actionem diffundendi affectus'. 7. in vita. opponuntur, quae IV, 32 dicuntur 'ad delectationem quam ad veritatem accommodatiora'. 8. neglegentius commendandum h. e. ab ipsis magistris, qui alioquin contemnere possint genus separatim rarius usurpatum. commendatur autem a Theone I, 151 sq. et ipso Cicerone de or. II, 349, III, 105. Part. 69. qui 'commentandum' maluerunt legere, non reputaverunt sententiam scriptoris, nec notionem verbi. orationem enim commentari possumus, non genus orationis; quid autem velit Cornif., statim significat, quom verbis 'neque enim — vituperationis' ipse studiose commendat genus demonstrativum. 11. in iudicialibus et in deliberativis causis. sic Isocrateae orationis de bigis (XVI) quae supersunt, paene omnia laudationi Alcibiadis inserviunt; multa panegyrica habet Leptinea, Dem. XX, 30 sqq. 45 sqq. 75 sqq., vituperationis partes vide ap. eundem XXIII, 144. Ciceronis cf. de prov. cons. 32—34, p. Balb. 9, 13; or. p. Mur. paene tota versatur in laudando hoc reo comparandisque cum eo accusatoribus. contrarium est, quom pars iudicialis generis in demonstrativa oratione versatur, qualis ea est, quae de praemio habetur. de ea loquitur Cic. Inv. II, 110 'neminem conveniet arbitrari, nos, quom aliquod exemplum ponamus, quod in senatu agatur, ab iudiciali genere exemplorum recedere: quicquid enim de homine probando aut inprobando dicitur, quom ad eam dictionem sententiarum quo-

que ratio adcommodetur, id non, etsi per sententiae dictionem agitur,
deliberativum est, set quia de homine statuitur, iudiciale est habendum'.
hic 'quoque' delendum videtur et ex cod. erf. recipiendum 'adcommo-
datur'.

97, 4. Cic. de or. II, 307 eandem profert divisionem. priorem ratio- 16
nem Apollodorii solam putabant sequendam esse, recte obloquentibus
Alexandro Num. et Neocle cf. An. Seg. 442, 10. — 10. huius loci non
esse commemorationem argumentationum attento lectori facile liquebit.
aeque otiosa est ac quae adiecta sunt II, 47 de conclusionibus. tamen
non omnia a Schützio reiecta sunt: servavit priora 'item — docuimus',
sustulit ne tantulo quidem viliora 'id est — profecta'. 16. Quint. hanc 17
liberiorem orationis conformationem per singula describit VII, 10, 11. le-
gendus etiam Hermog. π. εὑρ. 109 sq., ubi agit de Demosthenis artificio
in conversione partium orationis posito, et π. ἰδ. 211 sq. — 18. quando
principium omittendum sit, docet An. Seg. 430 sq. — 19. exemplum
orationis, in qua a literarum recitatione initium fit, est ap. Isaeum. XI,
1. — 20. *secundum — narratione*. cf. Rhet. Gr. VII, 730, Speng.
ad Anaxim. 220.

98, 2. Quint. idem monet IV, 1, 70. — 3. *nam — firma argu-
mentatione* (12). haec omnia complectamur, quibus duae potissumae
ponuntur, cur artificiosus ordo mutetur, causae: si fatigati sunt animi au-
ditorum, orator omittit prooemium; si narratio parum probabilis est atque
sic magnam difficultatem causa habere videtur, omittit narrationem et
exorditur ab aliqua firma argumentatione. verba 'aliqua firma argumen-
tatione' (6) bis scripta altero tantum loco apta sunt, vs. 12; ista vero 'si
causa — revertemur' et sensu carent, causa enim, quae magnam diffi-
cultatem habet, probabiliter narrari nequit, et moleste iterant superiora de
initio a narratione faciendo, unde ad principium redeat oratio. 6. *ex-
ordiri causam narratione*. hoc fit ab Isaeo in or. III et IX, in qui-
bus ab narratione capit initium. 7. de reditu ad prooemii sententiam
agit An. Seg. 442, 15, ubi ait, ab Alexandro Num. et Neocle ἐνίοτε
καὶ πρὸ τοῦ προοιμίου locum narrationi tribui, ὁπόταν ὁ δικαστὴς
προηρεθισμένος ᾖ. ib. lege nunc mecum: *quod non semper* n. e.
11. audintur hic Aps. IX, 495 ἐνίοτε οὐ διηγητέον, ὅταν καθ' ἡμῶν ἡ
διήγησις ᾖ, etiam An. Seg. 440, 15. 452, 9. Senec. Contr. II, 9, p.
147 ed. Bip. — 15. nunc demum ad argumentorum dispositionem pro- 18
greditur, de quibus agendi antea tempus non fuit. 16. Idem praecipi-
tur a Cic. de or. II, 313, Or. 50 et Apsine IX, 515 sq. — 20. *cum ce-
teris coniunctae*. nam, quod dicit Quint. IV, 2, 82: 'quaedam argu-
menta turba valent, diducta leviora sunt'.

99, 1. similis est admonitio Ciceronis de or. II, 313. — 4. lectione
codd. optumorum 'reliqua' s. 'reliquum' patet vestigia servari eorum, quae
respondeant superioribus *re narrata*, ut legi oporteat aut 're dicta' aut
're acta'. illud propter ductus literarum similiores praetuli, nunc vellem
're acta' dedissem. cf. III, 27 (108, 13) 'pronuntiationem bonam id per-
ficere, ut res ex animo agi videatur' etiam IV, 25 'sententias interponi

raro convenit, ut rei actores, aon viveudi praeceptores videamur esse'. nuperrume dictum i. e. in extrema oratione, cf. I, 10 (10, 10). — 7.
19 comparatio redit aput Cic. Br. 139, Quiat. VII, 10, 13. — 10. de pronuntiatioae ia volgus notum Demosthenis dictum est, eui Cicero adstipulatur Brut. 142, de or. lii, 213, Or. 56. pro exemplo actioais mediocrem oratorem commeadantis esse potest; quod Cic. de Cn. Leatulo narrat, Brut. 234: 'qui quom esset nec peracutus — nec abundaas verbis — sic iatervallis exclamatioaibus voce suavi et caaora admiraada dignitate valebat in agendo, ut ea, quae deeraat, noa desiderarentur'. sic enim legeada existumamus multorum coniecturis vexata. alterum eius rei exemplum (ex coatrario) Laelinm ponimus, (Brut. 86) qui quom in defeasione puplicaaornm adcarate elegaaterque dicendo parum profecisset, ipse illis auctor fuit, ut causam suam Ser. Galbae committereat, quod is ia diceudo adhortor acriorque esset' ubi nobiscnm scribe 'actuosior a. e.' adhibito Cic. Or. 125 'sunt maxume lumiaosae et quasi actuosae (orationis) partes duae'. 11. unum de quinque rebus. enallage geaeris servaada fuit, optumis libris tradita et exemplis confirmata, ut ii, 17 (43, 11).

20 100, 5. eadem divisio est ap. Cic. Brut. 141. Or. 55. utroque loco aptius actio dicitur, quod hic est pronuntiatio. 10. cura Schütz correxit prospicieas ad 101, 1; idem 11 'ratio decl.' et 13 'moderatio decl.' duxit ex 101, 4 et 6. — de cura vocis multa attulit Quiat. XI, 3, 19. — 12. ut eam torquere — possimus pluribus explicat Quint. XI, 3, 40: 'est quaedam (proauatiatio) — habens omnis ia se, qui desiderantur, soaos iateatioaesque et toto, ut aiunt, organo instructa.'

101, 2. cura de qua hic agitur, est diaetetica et medica. — 13. sermonem dicit, qui oratio est remissa et flaituma cotidianae locutioai.

21 102, 1. integri h. l. iaterpreteris: iatactus: hinc derivare licet notioaem 'aoa occupatns' qua adhibita vide, num Cic. p. Sest. 12 dederit: 'neque unquam Catilina quom — aestate iategros nactus illos callis et pastorum stabula praedari coepisset, sine multo sanguiae — concidisset'. 2. acutas v. excl. cf. Quint. Xi, 3, 51. — 8. qua miaus nsitatum adverbiam (cf. Ter. Ad. IV, 5, 56) auctoritate codicis *p*, a cuius lectioae proxume abest, quod legitur la *he*, malui poaere quam exemplo Madvigii simillumum locum infra § 28 (109, 6) corrigeatis ad Cic. de Fia. 428 'quo modo' hic quoque inferre. potest aatem locus alter ex altero emeadari: illuc transtulimus 'qua', huc 'item' la apodosi. sententia etiam a Cic. de or. iii, 178, 181 profertur: 'id — auribus nostris gratum est inventum, quod hominum lateribus noa tolerabile solum, set etiam facile esse possit', et a Quint. VIII, 3, 11, Xi, 3, 44. — 9. gratia eo sensu hic est, quo IV, 36 extr. 'quod si contiano veaisses ad id verbum, aec rei nec verbi gratia animadvorsa esset'. 11. attineat ad suavitatem pronuntiationis infelici correctoris conatui tribueada lectio haut attendentis ad sequentia, ia quibus non solum de suavitate, set etiam de perspicuitate et vi oratioais agitur. fefellit aum fortasse iaeptum summarium
22 marium lafra 103, 9 sqq. positum. 12. idem voluatati auditoris pro-

betur: pro eo in omnibus *E* invenitur 'idem voluptate a. pr.' at vide Cic. Br. 83: quom sint in dicendo variae voluntates, delectari mihi magis antiquitate videtur et lubenter verbis etiam uti paullo magis priscis Laelius'. itaque Lamb. frustra in or. p. Quint. 93 'fatetur se non belle dicere, non ad voluntatem loqui posse' ad voluptatem praeferebat. 13. sedata vox in principio commendatur et a Cic. de or. III, 227 et a Quint. XI, 3, 161. — 14. de oratione respirationibus distinguenda, quo sit dilucida pronuntiatio cf. Quint. XI, 3, 33.

103, 3. aut sermone. res contrariae discerni debent repetita disiunctiva particula, quae omissa volgo latet in lectione cod. *e* 'ad sermonem'. 9. mireris in emblemate 'quoniam — dicemus' non Schützium offendisse, set Orellium demum, rationibus tamen non validissumis permotum. distinctio videlicet firmitudinis et suavitatis non ex mente scriptoris est facta, 'divisa' autem et 'coniuncta' prave posita sunt, ubi dicendum erat de firmitudine separatim et deinde coniunctim cum enuntiatione orationis tractata. 'cetera' ad mollitudinem referenda sunt, de qua tamen non 'paulo post', set statim legemus. his quamvis gravissumis vitiis non offensus est Orelli; ei displicuit nil nisi ista: 'erit dictum quae divisa sunt', quod in grammaticas regulas peccarent et supervacanea esse viderentur. sic accidit, ut nucos in priore editione appositos tolleret in posteriore. 14. igitur adiecit idem, opinor, qui incommodum summarium ingessit, de quo supra egimus. rhetoris nisi hic ad eos respicit, 'qui non sunt inscii eius artificii, unde ratio curandae vocis petatur,' (20) malimus usitatam Cornificio locutionem restituere 'rhetoricam' scribendo. cf. IV, 69 'in his libris nil praeteritum est rhetoricae praeceptionis, adde III. 1, IV, 4, ubi invenitur 'rhetoricae artis'. 23

104, 2. amplificationi hic et instigatio et misericordia subicitur, quae supra II, 47 separantur. 11. oblivione quadam omisi admonere clamosa eodem iure repudiandum esse atque supra 5 remissa voce, nec 'acri vociferatione' tolerari posse. quod autem additur cum raris et brevibus intervallis, refragatur praeceptioni infra datae 106, 11. expectes potius 'cum longis et crebris intervallis.' fortasse Cornificius nil posuit praeter hoc: 'distr. est oratio frequens intervallis'. in contentione apposuisse ea causa interpolatorem existumo, quod eadem appellatio distributionis et in dividendis causis adhibetur et una est ex figuris sententiarum. cf. I, 17; IV, 47. — 17. inutilis et iniucunda enumeratio similis illi argumentationum II, 30 (55, 20) vel a Schützio relicta est. 24

105, 3. dignum, quod huc transferatur Quintiliani praeceptum XI, 3, 20 'ut sint fauces integrae, id est: molles ac leves, quarum vitio et frangitur et obscuratur et exasperatur et scinditur vox — fauces tumentes strangulant vocem, obtusae obscurant, rasae exasperant, convolsae fractis sunt organis similes'. 9. inserere si solum posuisset, praepositio fuisset omittenda ante 'animis.' insitam opinionem quandam animis hominum dicit Cic. p. Cluent. 4. — 12. celeriuscule Prisc. hinc laudat 611, 36. — at aliud otiose decurtatum hoc pro 'at aliud, quod otiose

valnmus astendere factnm, ret.' nisi scripserit, qnad Ern. coniecit 'at quod atiase, ret.' — de sano narratiaais vide Quint. XI, 3, 162.

106, 1. quad caniecì, scribendum esse 'tremebundam vacem' et deinde 'vocem' amittendum vs. 3. iam Schütz, nt nuaa video, idam statuit, nec retineri potest iectia codd. aisi h. i. admodnm oegiegenter Carnificium
25 scripsisse sumas. 2. nimiae h. e. abhorrcotis a dignitate aratiaais. nan apus correctiane Ernesti 'mimicaa' idem falsas est in iudicandis lectiaaibus 'leviter tremebuada' et 'ieniter apartebit' permutans adverbiarum iocum. ut enim transitus vocis lenis, non levis dicitur, ita vax leniter, uaa ieviter torquetur ab sermooe simplici ad lacum. 3. Quint. contentionem tractat Xi, 3, 163. — 6. vacem iungere est oon uti iatervaliis in praauntiatiaae, ut arcte coocludaatur periadarum membra. 8. ut vim voiubiiem vociferatia coasequi passit. haec est Quintiiiana l. c. 'fortis celeritas', in qua vocis agilitatem clamor aequiparat. 12. coasumere dabebimus. hic Ern. audieadus fuit adscribeus ad iect. voig. 'iubemur': 'int. a magistris artis diceadi. sed ooster supra dixit eas aon praecipere diligenter de mado pronuaciandi. itaque biauditur iectio ms. Cart. 'iubemus' nisi tatum verbum factum est a 'debemus'. nam etsi ctiam magistri artium dicuntur iubera aput Ciceronem: tamea noster, quod observarim, ouaquam hoc verba de iis utitur'. Ernestum secutus est Schütz, nas verius tempus addidimus. paulo antea maiis legi 'in singuias exci.' 13. attenuatissuma oppanitur depressissamae (105, 3). — 14. coamutationibus crebris iocus esse aaa potest, ubi sonus aequabiiis poscitur; igitur varba notaoda fuerunt. 15. crebris iatervaiiis cf. Cic. Brut. 234. — 16. magais conmutationibus. Quint. Xi, 3, 63 describit diversam pro argumento proauntiatiaaem, ubi inter alia poscitur io miseratiana 'flexa et flebilis' proauntiatio, io uaiversum comparandus est Seaec. Coatr. pr. p. 65 ed. Bip. ubi Latranem vitaperat: 'numquam iiii cura vocis exercendae fuit — aii vocis causa facere: naa iiiam per gradus pauiatim ab imo usque ad summum perducere, oan rursus a summa caateatioae paribus iotervailis descendere'.
26 107, 4. sic Sulpicias iaudatur a Cic. Brut. 203: 'gestus et matus carparis ita venustus, ut tamen ad foram, aon ad sceaam institutus videretur' Cassius Severus a Seneca Cantr. III, p. 396 ed. Bip., ubi dicitur fuisse 'pronuntiatio, quae histrionem passet prodacere, tamea quae histrianis passet videri' (immo 'non tameo'). praeceptum Cornificii redit ap. Quint.
27 XI, 3, 89, 181. — 19. porrectione iure Kiotz restituit, usus loco Cic. N. D. II, 150 'digitorum eaim caatractia faciiis faciiisque porrectio'. Ernesto scribeoti 'proiectione' et Cic. Brut. 59 adhibenti, qui brachii praiectionem ia coateatiaoibus fieri iubet, siae causa Schütz et Oreiii asseasere; sensus anim discrimeo auiium est. a Quint. XI, 3, 84 'brachii moderata proiectia' ad 'continuos et decurreates locos' commeadatur. idem dat inambulationis praecepta XI, 3, 126 et 128 da pedis suppiasione agit. addc Cic. de or. III, 220, Brut. 141, 278.

108, 5. faminis piaagare. cf. Quint. XI, 3, 123. Philostr. V.
28 S. 221, 21. — 15. similiumus locus est Ciceronis da or. I, 18 'quid

dicam de thesauro rerum omnium memoria? quao nisi custos inventis cogitatisque rebus et verbis adhibeatur, intellegimus omnia, etiamsi praeclarissuma fuerint in oratore, peritura'.

109, 6. set qua cf. notam ad 102, 8. — 10. porro — retineat et amplificet. indicativo relicto praefixoque novae paragraphi signo adhuc latuit periodum sic interrumpi ante absolutionem ultumi membri. similiter neglecta est coniunctio arcte cohaerentium in or. p. Sest. 3, ubi capitis et § nota intempestive posita est aute 'et quamquam'. paulo ante cum Bakio delebis 'quia' et 'iis potissumum vox haec serviat'. 17. ne ingenio suo cum pancis deteriorum codd. legas, memento scriptorem ingenio fretis suum non ingenium, set praeceptionem opponere, praeterea cf. Cic. do or. II, 103, 'adsequor, ut alio tempore cogitem, quid dicam, et alio dicam, quae duo plerique ingenio freti simul faciunt'. nostri non indigerent — daretur. Ern. 'nostro' reponens non animadverterat, hanc constructionem a Cornif. vitari, ubique genetivum illi verbo iungi. quod autem coniunct. imperf. praetulit, scriptori sententiam tribuit homines egregia naturali memoria praeditos carere posse artificiali, a qua longe aberat. 29

110, 4. quod genus equi leones probatur hoc exemplo, quod Lachmannus ad Lucr. p. 85, 6 fieri posse negavit, ut 'est' omittatur in hac formula. cf. praeterea I, 14 (13, 19) II, 19, 20 (45, 16. 46, 2 et 11) infra III, 15. quorum memoriam — oportebit. hic protasis superiora repetit, apodosis inferiora anticipat, utrumque incommodissume. 10. qui immodica habent E ante Crat. ut omnes C; illio adscripserunt veteres interpretes hanc notam: imm. 'multa, ut longam orationem'. interpr. graecus item dedit οἱ ὅσα ἄν τις εἴποι πλεῖστα μεμαθηκότες.

111. a quotoquoque loco scripsimus, volgo omissa praepositione, quam necessariam esse et per se patet, et ex comparatione verborum 'vel ab superiore vel ab inferiore parte' consequitur. nec aliter interp. gr. ἀφ' οὗ ἂν δή τινος ἐθέλωμεν. adiectis autem 'vel a media' (vs. 2) minus opus erat. 10. egregia re coniecimus, ne duo adverbia eiusdem terminationis coniungerentur. sio eo vocabulo Cornif. utitur III, 6: 'res non eius modi dicantur esse, ut virtutem possimus egregiam experiri'. 30 31

112, 6. ut distincti interlucere possint. ab Ernesto haec et a Schützio tentata sunt frustra: loci inter se ut distinguantur vicissim praefulgendo, postulat scriptor. 9. et mediocris isdem VV. DD. glossema videbatur praeeunte Guilielmio; at respondet hoc sequentibus 'nimis angusti' eto. 18. plura noverit ab his in codd. melioribus sic decurtatum, ut 'noverit' excideret, in deterioribus sic ut 'ab his' omitteretur. hi sunt, qui artem memoriae docent, ad quos etiam infra respicitur verbis 'hac prompta copia'. paullo plura dictum, ut IV, 7. 'quisquis enim audivit do arte paullo plus'. 32

113, 10. si 'ex omnibus verbis notas nobis imagines eligere debemus' concinnitas flagitat ut etiam 'omnium rerum similis imagines esse' oporteat. itaque volgata mutanda fuit 'quoniam ergo rerum s. im.' iure praeterea reprehendebat Schütz, quod apodosis 33

'duplices similitudines' nil afferret, quod non iam esset in protasi; at hoc ipsius mutatione 'quoniam ergo rerum simulacra esse oportet et verbis nosmet notas similitudines eligere debemus, duplices imagines esse debent' minume vitatur: melius eum docere poterat lectio omnium codd. 'duplices igitur'. etiam de seqq. inutiliter nugatus est, quom ad sententiam totius loci non attendens singula sic scribendo depravasset: 'rerum imagines expromuutur, q. s. i. r. similitudines comparamus, verborum imagines c. q. u. c. u. c. v. m. similitudine notatur' non enim velle scriptorem explicare, quid sint similitudines, set quid imagines, ac vocabulum imagines quod sit definitum, non debere in definitione poni. at haec nulla est definitio, set praeceptio tantum, 'imago' non per similitudinem explicatur, set utrumque vocabulum plane idem significans in vicem usurpatur.

114, 9. medico sc. digito, quod ex Pith. addidit Schütz, ne amphibolia existeret. medicus digitus s. medicinalis est vicinus ab imo, cf. Macrob. Sat. VII, 18. testiculos arietinos i. e. crumenam e
34 pelliculis testiculorum arietinorum. 11. cetera crimina quae olim commisit reus. 18. domuitionem 'primus edidit Victorius e Cic. de Divin. I, 33 bene, nam respicitur ad nomen Domitii et e verbis imago fit' adscribit Ern. confirmatur ea correctio lectione codd. dl^4 altero loco vs. 21. 19. 'in primo loco' dedit Schütz; rectius opinor nos 'in uno loco,' cui respondet 21 in altero l. cf. ne longe quaeramus, 113, 11. — 20. Regibus scribendum fuit, non regibus, familiae enim Regum Marciorum fit mentio.

115, 1. locum corruptum varia ratione sanare VV. DD. conati sunt. Schütz proposuit 'subornare Aesopum et Cimbrum in Iphigenia agentes Agamemnonem et Menelaum' idem Bergk Ind. lect. Marb. aest. 1844 p. XV, Orelli: 'subornari in Iphigeniam a Calchante Agamemnonem et M.' at sic non exprimitur 'parant'. Ribbeck (Praef. XV) 'Aesopum et Cimbrum subornare Iphigeniam velut agentes Agamemnonem et M.': obscurius hoc, quia non intellegitur, quid sit subornare Iphigeniam. Orelli in ed. priore bene vidit 'Ag. et Men.' interpretamenta esse nominum Aesopi et Cimbri; quod 'subornantis' legendum esse statuimus, poscere id videbatur antecedens 'tollentem'; ac quom apparatum quendam significari liqueat, vix alium hunc esse posse existumavimus quam nuptiarum, quarum vestigia delitescere videbantur in 'ut ad'. versio gr. *ἐν τῷ ἑτέρῳ τόπῳ Αἴσωπον θετέον καὶ Κύμβρον καὶ κοσμουμένην ἐν τῇ πλάνῃ Ἰφιγένειαν· τοῦτ᾽ ἔσται κτέ.* expressit lectionem codicis *t* sive o. 3. set haec — notatione. male cohaerent ista 'tum valet — ut versu' etc. item improbandum 'hac notatione' post 'haec imaginum conformatio' synonyma enim ea sunt. fortasse 'vel' corruptum in 'valet' ce-
35 teras turbas creavit. 12. in lectione hgr^{18} 'firmae et haeres' latere videtur 'firme haerentes'. Halm hoc ac tamquam verisimilius 'et acres' proposuit, laudans Quint. XI, 2, 22: 'locis est utendum multis illustribus explicatis modicis intervallis: imaginibus autem agentibus acribus insignitis, quae occurrere celeriterque percutere animum possint'. at si quid mutandum sit, praestabit Cornificium ipsum sequi, cf. supra 111, 11.

116, 4. non adiecto, quod facile ante nova elabebatur, lenius correximus lectionem optumorum codd. quam fit volgo. 6. 'incr. periculosum ridiculum' lectio codd. *obl*^{234}*vo*^{1} vertitur graece *ἀπίθανον κινδυνῶδες γέλοιον.* 11. solis abesse potest, absolute enim exortus et occasus 36
sic etiam alibi ponuntur, cf. Tac. Hist. III, extr. nostro autem loco non modo solis, set etiam lunae statim mentio fieri debebat; quom infra eclipses solis, et lunae comparentur.

117, 5. ea accidet legendum esse suspicati sumus eodem sensu atque 37
supra 'qua' 102, 8; 109, 6. — notatas etiam *o* habet, et interpr. gr. *σεσημειωμένας*, idem in suo exemplari 'multas' pro 'mutas' invenit.
8. aliqua re correxit Crat. quod in notis cr. commemorare omisi.
19. qui ediscere vellent h. e. qui memoriam vellent exercere: obiecto 38
facile caret sententia.

118, 4. haec poterunt. cf. Fleckeisen Mus. Rhen. VII, 273. — 7. vis contentionis frangitur volgata lectione 'ut ne quid — quaerat, quom nos — tradamus'. particula est illata, opinor, ab iis, qui prohibere vellent, ne negatio ad utrumque colon referretur, inmemores exemplorum, quale est notissumum illud Hor. Serm. I, 1—3. — 18. genera abesse 39
malimus, ita ut 'mille' fiat substantivum.

119, 1. et ipsarum volgatam lectionem esse hic addere liceat. 2. quod et utilior sit. iam Schütz non auditus a posterioribus criticis vidit hic non de rerum utilitate et facilitate quaeri, set memoriam rerum cum memoria verborum comparari. 8. quae pertinet ad utilitatem h. e. ad ipsum usum rerum. sententiam eandem habet Senec. Contr. IV, pr. (266 ed. Bip.) 'non est — utilis exercitatio nisi quae operi similluma est illi, ad quod exercet: itaque durior solet esse vero certamine' deinde suae aetatis scholas rhetoricas vituperans: 'in scholasticis declamationibus contra evenit: omnia molliora et solutiora sunt'. 13. quid va- 40
leat doctrina, comprobatur diligentiâ, quae in exercitatione secundum artis praecepta ponitur; non est, cur cum Orellio 'corroboretur' inferamus.
21. poteris — cognita Schütz temere eiecit; dicit scriptor Herennium aliquando intellecturum, quam utilis haec ars sit, si eius ope plurumarum rerum cognitionem sibi 'comparārit,' nunc iam suspicari eum posse utilem fore.

IIII.

121, 3. praeter consuetudinem Graecorum. fecit hoc Aristo- 1
teles, iique, quos laudat Anonymus Seguerianus; non Anaximenes, quem Cornif. ignorasse videtur. 7. neque ante rem neque praeter rem. bene Ernesti: 'neque praefationibus usi sumus, neque quicquam diximus, quod non ad rem ipsam pertineret explicandam — hoc non assecuti sunt qui dederunt 'post rem'. hoc est in *lφvo*^{23}*v*, et ed. Mediol.

2 122, 5. ridiculam distinctionem 'ab E. sumere aut a Gr. ponere exemplum' paucissumorum codd. fide sustulimus; certe eo non defenditur, quod docemur et 'ponere exemplum' et 'sumere ex.' rectissume dici: id nemo dubitavit. 10. sic suo — abutatur. necessario haec inseruntur, alioquin quod per exemplum a lite petitum Cornif. probare volt, id huic ipsi exemplo probando adhibuerit. quae dedimus, ex laceris membris duorum potissumum codd. *tr* fuerunt elicienda adiectis 'sic' et 'qui suum.' 15. ac negent. volgo 'aut negent' quo mirificum dilemma existit, ut aut se omnibus praeferant, aut negent optuma esse ab aliis sumpta exempla. ea enim ipsa causa est, cur alienis non utantur, quod se omnibus praeferunt. videlicet alterum dilemmatis membrum, cui respondent verba 123, 3—5 'si quos — anteponant' excidit in plerisque libris, vestigium eius mansit in 2,*t*,*c* 'aut si alia probant' unde fecimus: aut aliena probent. illud ac negent iam vides priori divisionis s. dilemmatis parti adiungendum fuisse mutanda particula.

3 123, 18. simile est ap. Cic. Brut. 185 'quibus virtutibus oratoris horum quidque efficiatur, aut quibus vitiis orator — non adsequatur haec — artifex aliquis iudicabit' etc. adde 199.

124, 4. in arte maxume scribenda. vere Schütz: 'hoc 'maxime' male repetitum est e commate praecedente, neque h. l. sensum praebet.' item sensu caret et ante 'alienis' (6) qui enim hic loquuntur, solis alienis utuntur. ibidem quom praeceptiones sit in *πac*, suspicamur rationes adscriptum esse, nisi e contrario 'praeceptiones' adiectum alteri vocabulo. certe non sufficit ad tuendam volgatam comparatio loci similis II, 12 (38, 16) 'si ad hanc rationem praeceptionis adsiduitatem exercitationis adcommodassemus.' 8. nos sua auctoritate legendum esse iam Baiter coniecit. 11. inventores cf. not. ad 121, 3. —

4 13. rationem — cum ratione. ut est aput Cic. p. Quint. 92 'quod vitae ratio cum ratione decerneret, idcirco nobis etiam magis te iudice opus esse arbitrati sumus.'

125, 1. quom venerit cursum. vix opus laudari exemplum, quale Cic. Verr. II, 2, 124 'ad istum emptum venerunt locum illum senatorium.' 4. ex Euseb. chron. p. 43; Scal. *ἱστ. συν.* 335 apparet hic Boeotum Sicyonium dici. mire Lambinus de Boisco Thessalo et pugile cogitavit, quem Xenoph. Anab. V, 8, 23 commemorat; F. Ursinus vero vel de Boco Heraclida. facessunt iam calcei quoque Sicyonii, quibuscum Ladas et Bocus cursitasse putabatur a viris doctissumis. 7. stadium rhetoricae artis. eadem translatio est ap. Cic. de or. I, 147.

5 126, 1. nam si — relinquetur. queritur Ernesti 'in hoc lòco mirifice fluctuant libri, ut nil certi extricare liceat.' licet tamen, modo quid velit dicere scriptor, observemus; at socordia editorum accidit, ut nemo in 'eorum volumina' offenderet, nec deprehenderet veram lectionem olim in *l*[1] *vo*[2], nuper in 2,*r* inventam 'tua volumina.' deinde nulla erat causa, cur reciperetur Turnebi coniectura 'de libris sustulerit' ab Ernesto, Orellio aliis, possessivum enim abesse nequit, et alterius quidem, non tertiae personae requiritur. postremo 'nihil tibi' ex *dl*[4], 'quod suum velint' ex ple-

risque duci potuit. plane sic Cic. loquitur Phil. X, 6 'hanc tibi consue-
tudinem plerisque in rebus bonis obtrectandi si quis detraxerit, quid tibi,
quod sibi quisque velit, non reliquetur?' 17. qui artem nescie- 6
runt. inde colligere aliquis possit arte non opus esse, nec exemplum
ipsum testabitur ex arte egregie illum scripsisse, unde petitum est.

127, 4. debebant rationem a se inventam demonstrare, qua in scri-
bendo utantur, at id non faciunt, demonstrant tantum, quam rationem alii
sequantur. 11. artificiosum egregio Schütz hic quoque a succes-
soribus neglectus invenit, nunc confirmatur codicis *h* auctoritate, ut scri-
ptoris usu, cf. 99, 13; 116, 5.

128, 3. aut de Pacuvianis nuntios. subscribimus sententiae 7
Orellii, cuius haec verba sunt in ed. altera 'memorabile illud 'nuntios'
(noverat ex solo p^1) quod esset τὰς τῶν ἀγγέλων καὶ ἐξαγγέλων ῥήσεις,
ac vide etiam atque etiam, ne hoc v. parum intellectum pepererit monstra
lectionum statim memoranda, inculcatum autem sit v. periodus, quia aptius
non succurrebat' etc. tamen istud 'periodos' frequenter memoratur ab recen-
tioribus Latinarum literarum scriptoribus, ut a Bernhardyo p. 366, sq. quamvis
minime Cornificianum sit pro continuatione. poematis. propter hanc
formam locus laudatur a Prisciano VII, 774. 8. propterea quod —
intellegemus. haec quae superioribus 'propterea quod — literatus' ad
amussim respondent, sententiamque habent commodissumam, pravo iudi-
cio usus Schütz reiecit. 16. parere ut complura eius generis otiosum
lectorem, non ipsum scriptorem dilucidae brevitatis studiosissumum redolet.

129, 1. alienorum. non dubium, quin Cornif. sic, non 'aliorum' de-
derit. cf. 43, 1, ubi *h* 'alii' pro 'alieni' habet. 3. separatim h. o.
iam refutatis ipsorum adversariorum causis. 8. eorum ratio: non
enim proferri possent talia argumenta, ut §§ 1—3.

130, 4. de eloquentia Catonis conferendus maxume Cic. Brut. 63 sqq.
293 sqq. de Laelii Scipionis Galbae ib. 82 sqq. de Porcinae 95, 96; Ti.
Gracchi mentio fit ib. 104, 296 ac Plin. H. N. XIII, 12 narrat se utrius
que fratris libros aput poetam Pomponium Secundum vidisse. plerumque
solus Caius boni oratoris laude ornatur, cf. Br. 125. Antonium et Cras-
sum vide comparatos 139 sqq. 10. igitur nemo in hanc incideret 8
op. ut probes, particulam non repugnare sententiae loci, quod Ern. et
Schütz contenderunt, paululum immutabis verba e. g. sic: igitur debe-
bant ab uno exempla sumere, ne quis in hanc opinionem incideret. 'enim-
vero' et 'atqui' ab illis proposita revera sint contra mentem scriptoris.
16. 'denique' etsi a nonnullis codd. oblatum tamen non recipiendum fuit
a Schützio: solet enim illud a Cornif. in fine brevium membrorum poni,
deinde identidem adhiberi in enumeratione argumentorum aut praece-
ptorum ne ultumo quidem excepto; cf. II, 13, 14, 15.

131, 7. potest mercator, compendium ut faciat, mercem aliunde ro- 9
gare, quam amico vendat, artis scriptor sua afferre debet: quod si non
faciat, mercatori comparandus erit, qui merceis, quam venditat, exemplum
non ex sua apotheca, set ab aliis petat. vides accurate distingui ven-
dentem a venditante, mercem consuetam ab aliena. ceterum breviloquen-

tiam huius auctoris dedecent addita 'mercem' et 'aliunde' suntque pro interpretamentis habenda. 12. si Triptolemus. hinc novae comparationis initium fieri vel tempus diversum ostendit, nec tamen quisquam separavit eam a superioribus ignota aut neglecta lectione codicis *e*: 'sic merc. ipsi quid venditant'.

132, 9. Cornif. pro lubitu membris suum artificem attribuit; ventrem et crura eo carentia donavit Graevius Phidia, Oudendorpius Myc. at in ipso 'et crura' latere videtur plastae nomen: Cresilaeum (ut 'es' in u, 'il' in r, 'et' in 'eum non sine exemplo translerit, lectumque fuerit olim 'crura et'): sic quem Plinio Ross, Pausaniae Bergk restituit, Cornificio nos red-
10 diderimus. 12. ne possunt quidem — propria. hoc si reputasset Quint. IX, 3, 69 sq. a vitaperatione Cornificii abstinuisset. 14. idem ait Cic. de or. II, 177 'tractatio varia esse debet, ne — cognoscat artem, qui audiat'. 15. ne ars adpareat. Hermog. 147, 2 laudat Demosthenem ut δεινὸν — ἀεὶ σοφίσασθαι τὰς τέχνας καὶ ἀποκρύπτειν. 17. apodosis sententiam superioris enuntiati 'quod in dicendo — tangitur' accuratius expressam iterat. ibi et volgo lectum antithesin obscurat atque adeo tollit, quapropter at scripsimus.

133, 2. nomina rerum h. e. ὀνόματα τεχνικά, maxume schematum appellationes: haec nomina C. primus convertit, primus igitur Latine de hac parte rhetoricae commentatus est. 16. primum — debeat. prior
11 pars §§ 11—16 tractatur, posterior §§ 17 sqq. — 17. sunt igitur tria genera. eadem inveniuntur ap. Cic. Or. 69 quot officia oratoris, tot sunt genera dicendi: subtile in probando, modicum in delectando, vehemens in flectendo: in quo uno vis oratoris est. adde his de or. III, 199, 212. Part. 19.

134, 3. levem constructionem in figura gravi non putabant ferendam esse correctores, a quibus codd. *eb* profecti sunt; dederunt 'magna et ornata constr.' probatumque hoc est ab Ern. et Sch.: ille male negat, de compositione verborum ea, ex qua laevitas orationis nascatur, hic sermonem esse: debuerat docere, quid esset 'magna constructio' hoc enim unquam ita usurpatum fuisse, ut splendida et magnifica significaretur compositio, vix credibile est. verborum gravium. de narratione ageas An. Seg. 439, 19 μεγαλοπρεπῆ δὲ ποιήσεις τὴν διήγησιν ψιλῇ φράσει
12 καὶ διῃρημένῃ: immo ὑψηλῇ καὶ διῃρημένῃ. 17. ingenuom. de veritate huius lectionis vide notata ad II, 49 (78, 6) 'quom dicimus maius esse maleficium stuprare ingenuom quam sacrum legere'. qui ingenuam stuprasset, nil nisi poenam X millium aeris subibat, cf. Quint. decl. 370. de vi nominis 'materfamilias' quod non ubique 'nuptam' significat, vide Papinian. Dig. XLVIII, 5, 10; Ulpian. L, 16, 46. volgo legebatur 'qui violassent ingenuam matrem familias constuprassent pulsasseat aliquem aut postremo necassent' at primae fam. codd. 'violassent aliquem' habent, quo excluditur idem verbum supra lectum; praeterea cod. *μ*: 'matremfam. aut constupr.' hinc, restituto vocabulorum ordine, scriptori suum reddidisse nobis videmur. coniunctio ingenuorum et matrumfamilias iteratur statim 135, 11.

135, 2. poenam reliquerunt h. e. omiserunt, cf. Cic. p. Mur.

27 'in omni iure civili aequitatem reliquerunt, verba ipsa tenuerunt'. minus recte interpretatur Orelli: 'posteris eam excogitandam siverunt'. volgo legebatur 'p. non rel.' ut necessario per interrogationem haec proferenda essent, sensu valde contorto. Schütz autem omissa interrogatione contra usum Latinitatis hanc sententiam inesse putat: quoniam in proditores satis idonea poena non possit excogitari, propterea maiores singularem poenam huic facinori non reliquisse; causa sane haec vera est, cf. Lycurg. 9 Cic. p. S. Rosc. 70. totius exempli sententia invenitur ap. Cic. p. Mur. 80: 'inita sunt in hac civitate consilia, iudices, urbis delendae. civium trucidandorum, nominis Romani extinguendi: atque haec cives, cives inquam, si eos hoc nomine appellari fas est, de patria sua et cogitant et cogitaverunt'. 5. universis civibus cf. II, 48, ubi secundo in loco quaeritur, utrum 'res, de quibus criminamur, ad omnis pertineant, an ad superiores' etc.

136, 2. exemplum mediocris figurae petitum esse videtur ex accusatione Varii Hybridae, cf. Appian. b. c. I, 37. — 5. norant a Schützio recte scriptum est, praeterito enim est opus, ubi de tempore ante exortam sociorum defectionem agitur, quo existumare poterant, quid populus Romanus posset. 13. pertineat noli referre ad sociorum deliberationem; potest in universum significari quidquid ad bellum gerendum requiritur. 17. isti dedimus pro 'illi' optumorum codd. vide 137, 1. 13

137, 1. de excisis a. u. 628 Fregellis cf. Liv. Epit. 60. Vell. II, 6. 9. aliquid fuisse necesse est ut videlicet potentes cives Romani eorum defectioni praefuerint. cf. infra 140, 2. 14. syntaxis 'visum est ut' comparetur cum 'placitum est, ut' II, 1 (27, 6). 15. ecce tibi iste cf. laudatum ab Halmio Cic. p. Sest. 89. de off. III, 83. — 16. satisfacias oportet. Schütz: 'recte adolescenti stuprum minatur, notum est enim, constuprationes masculorum nonnumquam ulciscendi causa factas esse'. 14

138, 2. rabulae, quod nobis sub levi codd. optumorum *hp* corruptela 'fabulae' latere visum est, vix necessarium confirmare locis ut Cic. de or. I, 202, Or. 47, Quint. XII, 9, 12: 'a viro bono in rabulam latratoremque convertitur'. 3. impurus homo puerum honestissumum turpi convitio violat: cinaedum esse muliebri appellatione (acerva *hp*¹, exercitata *hμ*¹*a*) significat: inde suspicati sumus legendum esse 'ista p. est atque proterva'. vix enim quidquam praeterea subesse credibile vocabulo 'acerva' pro quo 'acerba' scripsimus, ut Latina saltem vox relinqueretur; nunc paenitet nos non ipsum hoc 'proterva' intulisse. solarium tractavit Victor. Lect. XXI, 13 ubi affert locum appositum, Cic. p. Quint. 59 'vixit enim semper inculte atque horride — non ad solarium, non in campo non in conviviis versatus est.' obscoenum sensum, quem habet h. l. 'exercitata' exempla illustrent Catull. LXI, 235 et Cic. Cat. II, 9. ex quo loco etiam verborum 'pone scenam' explicatio petenda: 'nemo (est) in scena levior et nequior, qui se non eiusdem (Cat.) prope sodalem fuisse conmemoret'. nimirum contemptissumi sunt histrionum amores. 9. aliena plane ab ingenio scriptoris admonitio, ex ipsis exemplis 15

genera figurarum intelligi posse; alteram adnotationem 'erit enim — mediocritate' iam Schütz glossatori tribuit. 15. Cornificius diserte voluit pronuntiare laudabilem figuram orationis non facile distingui ab improbanda, quare nolim in suspitionem vocare verba quae landanda est — quae fugienda cum Ern. et Sch. ad rem quod attinet vide Aristot. Rhet. III, 3, 3. Senec. Contr. III, prooem. 199, Bip. Quint. VIII, pr. 3. Demetr. IX, 52, 82.

139, 1. sufflata legendum esse etiam Vict. coniecit, inferiora comparans, nbi agitur de oratione, quae turget et inflata est. 4. de genere novorum priscorum translatorum verborum cf. Cio. Part. 17, de or. III, 153, 201, or. 80. — 7. hic Ern. salsas lacunas aput Lucr. III, 1044 laudat. Cornif. si recentiore saeculo vixisset, potuisset aptissumis exemplis turgidae orationis uti compluribus Pseudociceronianis, ut de dom. 124: 'cur illc gurges heluatus tecum simul rei publicae sanguinem ad coelum tamen exstruxit villam in Tusculano visceribus aerarii'? 8. paeniteat recte videtur Ern. ex ed. 1474 dedisse, cum expl. 'vult dicere, ut e praecedentibus patet: poenas det, nt cum poeniteat'. 10. et specie. hinc demum apodosis initium suum capit; si statuamus iam a verbis et ab eo, qno profecti snnt, aberraverunt illam inchoari, eandem
16 habebit sententiam atque protasis. 13. quod appellamus dissolutum. sufficit nna appellatio, ut ceterornm vitiorum; 'fluctuans' fortasse accessit ex Cic. Or. 198 'In dicendo antem nihil est propositum nisi ut ne immoderata aut angusta aut dissoluta ant fluens sit oratio': inde natum ineptissumnm emblema 'ut hoc modo — illuc; hnic tamen maluit Orelli parcere quam tolerabiliori additamento 'fluctnans et'.

140, 6. difflnit. scilicet, ut ait Cic. Or. 77 'solutum quiddam sit, nec vagum tamen, ut ingredi libere, non ut licenter videatur errare'. 9. aridum Demetrio IX, 100 est ξηρόν. exempla iterum petantur ex Pseudociceronianis, ut pro dom. 37 'quae maior calumnia est quam venire inberbem adolescentulnm bene valentem ao maritum: dicere filium senatorem p. R. sibi velle adoptare: 'id autem scire et videre omnes, non ut ille filius institnatur, sct ut e patriciis exeat et tribunus plebis fieri possit, Idcirco adoptari' hic sane valet iudicium Cornificianum: 'frivolus hic quidem iam et Inliberalis est sermo'. 19. simile est Aristotelis praeceptum Rh. III, 2, 5.

141, 2. cf. Anax. 47, 24 χρὴ δὲ τούτων κατὰ πάντα τὰ μέρη συγκαταλέγειν (συχνὰ ἐκλέγειν?) διαλλάττοντα τοὺς λόγους καὶ μηδέ-
17 ποτε ὅμοια εἰς τὸ αὐτὸ πολλὰ τιθέναι. 5. ad modnm oratoris diversus enim oratoris et poetae modus, cf. Cic. de or. III, 153. — 6. elegantiam et dignitatem Cic. coniungit Part. 16 simplicibus verbis eas virtntes tribuens, compositionem separans, quae adhibetur coniunctis. simplicia autem ei snnt partim nativa, (hic elegantia) partim reperta sive tractata, quae ad dignitatem pertinent. adde Quint. VIII, 1, 1. — 7. eadem fere sunt ap. Clc. Or. 79 'sermo purns erit et Latinus dilucideqne planeque dlcetur'. plura vide de or. III, 49. — 9. Latinitas quae fuerit In Scauro Antonio Crasso Caesare narrat Cio. Brut. 135, 140,

143, 262. — 12. soloecismum descriptnm vide Cic. Part. 18, Anaxim. 51, 9. 13. ex optumorum librorum *hpπ* 'superlus' lectione nunc co nicimus 'ad superius' fuisse ab auctore scriptum. — 15. hinc liqnet, de arte grammatica librum edere voluisse Cornificium; non consequitur, quod nuper van Heusde statuit, Aelium Stilonem horum Rhetoricorum esse auctorem. 17. usitatis verbis et propriis iam Anaxim. praecipit 51, 3: *πρῶτον μὲν οὖν ὀνόμαζε τοῖς οἰκείοις ὀνόμασιν ὅ τι ἂν λέγῃς, διαφεύγων τὸ ἀμφίβολον.* deinde Cic. Or. 80 simplex (ornatus verborum) probatur in propriis usitatisque verbis, quod aut optume sonant aut rem maxnme explanant' contra idem, ubi de gravi orationis figura agit Part. 54: 'augent etlam relata verba iterata duplicata — omnlnoque semper [quasi naturalis et] non explanata oratio, set gravibus referta verbis ad augendum adcommodatior'. inclusi verba, quae explicant, quid sit 'explanata'. 21. de construetione verborum brevissumi sunt Anaxlmenes 18
et Cornificins, eo plura profert Cic. de or. III, 171 sqq. Or. 140 sqq.

142, 1. hiatus vitandi praeceptum habet Anax. 51, 4, etiam 49, 12; tangit Cie. Part. 21. — 3. bene correxit Halm. aeriae 'h. e. bacae in aere pendentes'. 15. verborum transiectionem etiam Anaxim. vitandam censet 51, 7.

143, 2. Lachmann ind. iect. univ. Berol. 1849, p. 5 scribit 'in primore iibro: has, Aell, res ad te scriptas misimu' Luci'. de eodem hoc loco Gerlach egit Proiegg. ad Lucii. p. XXXV. — 4. item — continuatlonem. cf. Cic. Part. 21, qui in suavi dicendi genere postulat coniunctionem 'quae sit circnmscripta non longo anfractu, set ad spiritum vocis apto'. 8. dignitas — dividitur similiter Cie. Inv. II, 49 'omnia quae in inventione verborum et sententiarum aliquid habent dignitatis, in communis locos conferuntur'. eodem spectant de or. II, 36, Brut. 69, 141, 275. — 13. Schütz deprehendit lacunam h. l. quaedam excidisse mouens, 'quibus transitus ad singulas verborum exornationes continebatur'. fortasse: 'de verborum exornationibus primum dicemus' cft. c. 34 extr. (178, 13) 14. repetitio Graecis rhetoribus, Alexandro VIII, 446, 19
Tiberio 558, Phoebammoni al. *ἐπαναφορά* dicta describitur a Cic. de or. III, 206, ubi inter figuras comparet 'eiusdem verbi crebra — a primo repetitio'; Part. 21 'relataque ad idem verbum ponantur'; Or. 135 'ab eodem verbo ducitur saepius oratio'; a Quint. IX, 3, 30: 'ab isdem verbis plura acriter et instanter incipiunt'. Rutilii Lupi verba I, 6 ita legerim: 'epibole. hoc schema dupliciter fieri consuevit, quom pluribus similibus aut diversis sententiis unum et idem verbum singulis praeponitur aut varietas verborum, quae tamen eandem vim inter se habent' (*τὸ ἰσοδυναμοῦν*, ut est apnt Alexandrum l. c.). adiecl 'similibns aut' videtur enim idem dici quod a nostro vs. 15 'in rebus similibus et diversis'. 15. res diversae hic sunt idem ae contrariae. 20. tu — conaris. plane sic Demosth. LVI, 1. exempla repetitionis passim inveniuntur, cf. Dem. IV, 44, VIII, 65, IX, 66; ap. Cic. cum homoeoteleuto Verr. II, 5, 58 cum expeditione p. Coel. 53 sq. cum conformatione Cat. IV, 18; figuram restitui or. p. Caec. 65, cf. supra ad 40, 9.

144, 9. convorsio. sic etiam Cic. de or. III, 205 appellatur 'eiusdem verbi in extremum conversio'. Graeci plerique nominant ἀντιστροφήν, Tiberius 560, Herodianus 598, Hermog. π. ἰδ. 285 (laudat ibi Dem. I, 4, 11; XIX, 198); at Rutil. Lup. I, 7 epiphoram, Demetrius IX, 110 ἀναφοράν. Quint. IX, 3, 30 exemplum Cic. p. Mil. 59 affert; poterat aptius Phil. I, 24: 'de exilio reducti a mortuo, civitas data — a mortuo — sublata vectigalia a mortuo'. cum contentione iungitur Ph. V, 4. Demosthenica vide I, 11, II, 29, III, 19, VIII, 66, XVIII, 199. — 14. Laelium hominem novum fuisse constat, maleque videtur Lambinus, cui tamen omnes editores auscultaverunt, navus scripsisse: si at, quod facillume, ut 124, 2 excidit, mecum inseras post erat, sententia existat aliquanto melior. 15. studiis amicus dictum est, ut IV, 25 'qui suis rationibus inimicus fuerit semper'. 16. ut apsolvant rogas. sic accusativus etiam IV, 48 deest 'veriti estis, si primo coetu condemnassetis, ne crudeles existumaremini'. locus libere translatus est ex Aeschine III, 198: ὅστις δ' ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ τὴν ψῆφον αἰτεῖ, ὅρκον αἰτεῖ, νόμον αἰτεῖ, δημοκρατίαν αἰτεῖ, simile etiam, quod ibi statim legitur 202. — 19. complexio significatur a Cic. Or. 135 'aut ab eodem verbo ducitur saepius oratio aut in idem conicitur aut utrumque. quia 'utramque conplectitur exornationem' h. e. repetitionem et conversionem appellatur coenotes ap. Rut. Lup. I, 8, nec aliud significat nomen latinum, et alterum Graecum symploce, cf. Tib. IX, 465, Zon. 682 anonym. 707. — 21. idem verbum, omisso, quod volgo legebatur, 'primum' recte habet, iam enim satis liquet, quid significet 'repetitio'. Quint. exemplum affert ex Miloniana (59) IX, 3, 31, atque id quidem ut conversionem demonstret, deinde addit: quamquam hoc exemplum ad aliud quoque schema pertinet, cuius et initia inter se et fines iidem sunt — quale est 'qui sunt, qui foedera saepe ruperunt' etc. de hac citatione nostri loci cf. Praefationem cap. I. Rutil. Lup. l. c. exemplum servavit Stratoclis, aput Ciceronem compares de leg. agr. II, 22, p. Q. Rosc. 12.

145, 9. traductio duplex est, vocabulo quodam aut sic iterato, ut maneat notio, aut sic, ut diversa intellegenda sit altero loco. illam indicat Cic. de or. III, 206: 'eiusdem verbi crebrius positi quaedam distinctio' or. 135: 'adiungitur idem iteratum'. praeclarum eius exemplum pete a Cic. p. Mil. 31, putidum est p. dom. 68. alterius traductionis multa sunt nomina aput rhetores Graecos: ἀντιμετάθεσιν sive σύγχρησιν sive πλοκὴν appellat Alexander VIII, 479; diaphoram Rutil. I, 11, Iul. Rufinianus ἀντίστασιν (p. 43 ed. Capperon.). Cic. Or. 135 describit eam sic: 'continenter unum verbum non in eadem sententia ponitur' Quint. IX, 3, 68 coniungit cum adnominatione IX, 3, 68 (quo de loco egimus in Praef.) egregie usurpavit Isocr. VIII, 101 πολὺ ἄν τις ἀληθέστερα τυγχάνοι λέγων, εἰ φαίη τότε τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς (Spartanis) γεγενῆσθαι τῶν συμφορῶν, ὅτε τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάττης παρελάμβανον. Demosthenica exempla sunt IX, 17, 18, XVIII, 289, laudata ab Hermog. π. ἰδ. 326, Ciceroniana Verr. II, 3, 105; 2, 155, p. Mur. 8. Phil. III, 27, V, 20.

146, 9. contentio tractatur a Qnint. IX, 3, 81: 'contrapositum — vel ut quidam vocant, contentio (ἀντίθετον dicitur) non uno fit modo: nam et — singula singulis opponuntur — et bina binis — et sententiae sententiis' omisimus apposita exempla ex Cluent. 15, 4, 5. ipse Cic. de antithetis loquitur saepius: Or. 65, 135 et 167, ubi sua citat ex Verr. II, 4, 115 'conferte hanc pacem cum illo bello' etc. in Part. 21, ni fallimur, scripsit: 'ex contrario sumpta verba crebro contrariis paria paribus respondeant'. imperfecta est contentio ap. Antiph. Tetral. 1, γ, 3 τοὺς μὲν γὰρ ὅ τε φόβος ἥ τε ἀδικία ἱκανὴ ἦν παῦσαι .... τῆς προμηθίας, τοῖς δὲ ὅ τε κίνδυνος ἥ τε αἰσχύνη — ἀρκοῦσα ἦν σωφρονίσαι τὸ θυμούμενον τῆς γνώμης, explebitur inserto τὸ δεδιὸς s. τὸ δεδοικὸς
(cf. Thucyd. 1, 36) ante τῆς προμ. praeterea scr. τοὺς μὲν. — 20. exclama- 22
tio in euumeratione ponitur a Cic. de or. III, 207, idem ait Or. 135 'si est aliqua exclamatio vel admirationis vel conquestionis' reprehenditurque a Quint. IX, 3, 97, quod inter figuras verborum exclamationem commemoraverit, quam sententiae potins esse ipse putat, 'affectus enim est'. pluribus de apostropha agit IX, 2, 38, adhibitis ex Cic. p. Lig. 9. p. Mil. 85. Verr. II, 5, 163. similiter Hermogenes σχετλιαστικὸν λόγον tractat π. ἰδ. 336, exemplis usus Dem. XIX, 113, XXII, 78, XXIII, 210, qnibus addimus Aesch. III, 137, 260.

147, 6. bonorum latrocinia fecimus ἀποστροφήν, quae adhuc addito 'insidiatores' et correctione 'latrocinio' multum vehementiae amiserat. structuram qnod attinet, cf. Cic. ad Qu. fr. 1, 1, 8 'sublata Mysiae latrocinia' et ibidem 'oppidorum — latrocinia' quod vocabuli notionem, p. S. Rosc. 61 'confitere hue ea spe venisse, quod putares hic latrocininm, non iudicium futurum'. nostro loco quadruplatores, non iudices, appellantur latrocinia; ideoque suspiceris, his potius infirmitatem quam iniquitatem tribuisse scriptorem. 9. si loco utemur quid sit, explicatur verbis quom — videtur, igitur non opus etiam alio interpretamento 'raro', atque interpellat moleste epexegesin cum illa voce coniunctam. ceterum cf. IV, 49 'haec res, si loco fit' etc. 11. interrogatio. Cic. Or. 137 inter sententiarum ornamenta praecipit, 'ut interrogando urgeat' etiam Quint. IX, 3, 98 interrogationem ut ratiocinationem (23) subiectionem (33) transitionem (35) occultationem (37) a Cornificio dissentiens alterius generis h. e. sententiae schema esse contendit. Anaxim. 46, 18 eam παλιλλογίᾳ subiungit appellatam ἐξ ἐπερωτήσεως. Hermog. Prog. 18 ἐλεγκτικὸν appellat, π. ἰδ. 241, 19 illustrat verba Cornificii quae — orationem καὶ ἡ ἐρώτησις δὲ [ἡ] τοῦ ὑποκειμένου προσώπου ἀποστροφή ἐστι καὶ ἔχει πρὸς τῇ σφοδρότητι καὶ ἐλεγκτικόν τι· διὸ καὶ τὰ τοιαῦτα σχήματα ἐπὶ τῶν οὐκ ἐπιδεχομένων ἀντίρρησιν παραλαμβάνεται, deinde affert Dem. XVIII, 63. cf. etiam Demetr. 114. de innumeris exemplis iuvabit inspicere Isaeum VI, 25, Dem. XXIV, 98 sq. Lycurg. 77 sq. Cic. p. Cael. 33 sq. — 16. et utrum — an non. haec petita sunt ex Dem. XVIII, 71; ex eadem parte etiam superior interrogatio fluxit, quam noli ab hac inferiore tamquam diversam
distinguere. 16. legatur istaec. 18. ratiocinatio. Cic. Part. 47 23

'est etiam illa varietas in argumentando et non inincunda distinctio, ut quom interrogamus nosmet ipsos aut percontamur'. adde de .or. III, 207, Or. 137. aetiologia appellatur ab Aristide IX, 347, Alexandro VIII, 438; plane alius generis est figura cognominis ap. Rutil. Lup. II, 19. describitur et ad *εὐκρίνειαν* refertur ap. Hermog. 215, 10. exempla vido ap. Dem. IX, 36 sq. XXIII, 54, q. l. laudat Alex. l. c., Cic. in Pis. 65.

148, 2. M. Porc. Catonis haec sententia fuit, qui teste Quint. V, 11, 39 'nullam adulteram non eandem esse veneficam dixit' ap. Senec. Contr. III, 18 (p. 226 ed. Bip.) 'coniecturalis est controvorsia inter duo crimina, quom alterum probamus, ut id alterius fiat probatio, tamquam quom dicimus adulteram fuisse, nt credatur etiam propter hoc venefica'. 7. virum parentem cf. Tac. Ann. XIII, 32 'prisco institnto propinquis coram de capite famaque coniugis cognovit et insontem nuntiavit'. tali iudicio matrem interfuisse non credibile, qua re ex cod. *e* 'parentem' recepi. 10. ad sententiam comparetur Lys. ap. Stob. LXVIII, 32.

149, 4. hanc rationem Cn. Pompeius quoque in restituendo Tigrane
24 secutus est, cf. Cic. p. Sest. 58. — 18. de sententia iterum dissentit Quint. IX, 3, 98 negat enim plane schematibns accensenda sententiam membrum articulum interpretationem conclusionem. de definitione *γνώμης* convenit inter Aristotelem Rhet. II, 21, 1 et Hermogenem Prog. I, 24. ille adiecta ratione *ἐνθύμημα* ait effici itaque distinguit sententias *ἢ μετ' ἐπιλόγου ἢ ἄνευ ἐπιλόγου* (l. c. § 3); Herm. quoque dividit sent. *ἁπλᾶς* et *διεζευγμένας* (l. c. 25) similis Anaximenis distribntio 34, 18 *δύο δὲ τρόποι τῶν γνωμῶν εἰσὶν, ὁ μὲν ἔνδοξος, ὁ δὲ παράδοξος*, illis rationes (*αἰτίας*) addere non necesse, his autem propositis *χρὴ φράζειν τὰς αἰτίας συντόμως* cf. etiam, quae Seneca do Porcio Latrone narrat Contr. I. prooem. p. 68 ed. Bip. 20. primum virtutes revereri cf. III, 1, 33 (81, 12; 114, 2) ne cum Ranconeto et Lambino plurumum legendum esse putes. vidit iam Gruterus.

150, 11. devolant sic Cic. p. Quint. 93 'fatetur se non — posse — ab adflicta amicitia transfugere atque ad florentem aliam devolare'. 13. quae dupliciter ecferuntur. significatur non rationis subiectio, set diversa eiusdem sententiae pronuntiatio. exemplo sit Dem. XXI, 101, ubi sententia prins simpliciter proponitur *ἐγὼ γὰρ — πράττουσιν* — deinde dupliciter: *οἷον — ὑπάρχειν*. sententia scriptoris non intellecta est ab iis, qui in $a^2 l^3$cpal^{13} vo^3 adscripserunt 'sine ratione et cum ratione', unde fluxit hoc emblema in ed. Ern. quae praeterea esset ineptissuma
25 iteratio superiorum (vs. 6), defendit tamen Ern. 21. propter formam maturissuma Prisc. haec laudat l. c.

151, 1. facit huc Aristot. Rh. II, 21, 15: *χαίρουσι δὲ καθόλου λεγομένου, ὃ κατὰ μέρος προϋπολαμβάνοντες τυγχάνουσι.* 4. contrarium — contentio est annotatio indocti lectoris; contentio enim magnopere a contrario differt. adscribit Halm: 'notabile est, titulum figurae, qui in codice *V(h)* numqnam omittitur h. l. deesse, unde etiam verisimilius fit vv. 'contrarium idem' etc. glossema esse.' de contrario quod

idem est cum tertio conclusionis modo cf. Cic. Top. 55 'ex hoc illa rhetorum sunt ex contrariis conclusa, quae ipsi enthymemata appellant: non quod non omnis sententia proprio nomine enthymema dicatur, set — quia videtur ea, quae ex contrariis conficiatur, acutissuma, sola proprie nomen commune possedit'. eo respiciens Quint. V, 10, 2 et simul ad hunc locum 'plures' ait 'iuvenles in ea opinione, ut id demum, quod pugna constat, enthymema accipi velint, et ideo illud Cornificius contrarium appellat'. idem IX, 2, 106 Graeco nomine hanc figuram appellat ἐναντιότητα, unde sint ἐνθυμήματα κατ' αἰτίασιν (fo: ἐναντίωσιν). ab Aristotele Rhet. II, 23, 4 hic locus dicitur ἐκ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον eiusdem generis sunt, quae Minucianus IX, 608 ἐπιχειρήματα ἀπ' ἐλάττονος — ἀπὸ μείζονος nominat. ab Anaximene modo τεκμήριον (33, 15) modo ἐνθύμημα (33, 24) haec ex contrario argumentatio vocatur. cf. laudatos a Spengel. l. c. Antiph. VI, 27; Lys. IV, 12; Dem. XLIX, 58; et praeterea Isocr. XVII, 50, XVIII, 30 sqq.; Isaeum I passim, V, 34, 38; Andocid. I, 102, Lycurg. 71, 123; Aeschin. I, 85, 108, III, 78; Dem. II, 24, 26, VIII, 20, 44, IX, 13, XX, 8, 9, 12, 63, 86, 111, 135, XXXIV, 25—28, 45—48; Hyperid. p. Lycophr. col. 15. Cic. p. Balb. 54, p. Flacc. 9. 40. p. Cael. 78. p. Sest. 81, 83, 84, 90. — 10. cognoscentem sui fore. sic Quintio trib. pl. magna 'ignorantia sui' tribuitur a Cic. p. Cluent. 109.

152, 10. membrum (κῶλον), articulus (κόμμα) continuatio (περίο- 26
δος) diverso ordine significantur a Cic. Part. 19 'dilucidum fit usitatis verbis propriis (sc. 'et pr.') dispositis aut circumscriptione conclusa aut intermissione aut concisione' hic intermissione membrum, concisione articulus appellatur. quando membris, quando continuationibus utendum sit, docet Hermog. π. εὑρ. 145, 8. articulos h. e. κόμματα tribuit σφοδρότητι, nominans etiam τὸ κατ' ὄνομα κομματικόν, quale sit Dem. I, 9 (ubi Ἀμφίπολιν memoria lapsus addit) et τὰς πυκνὰς καὶ δι' ἐλαχίστου ἐξαλλαγάς. cf. praeterea, quae de Crasso membra saepius quam continuationes adhibente narrantur a Cic. Brut. 162, et Senec. Contr. IV, 25 (285 ed. Bip.). — 15. solis feliciter haesit ap. Rufinum p. 194 ed. Or. contortum enim sensum habet suis codd. lectio.

153, 4. quod illud tardius maluit Ern. scribere, quia 'forma ea vulgatior nostro' esset: errore scilicet ex deterioribus libris ducto, qui compluribus locis addunt particulam, cf. 11, 5; 129, 12; 195, 2. — 6. gladium servatum eod. e tractatur a Varr. L. L. VIII, 49. habet Lucil. ap. Non. III, 106. (ed. Gerl. p. 88, n. 52) — 9. continuatio a Cic. 27
plerumque comprehensio dicitur, ut Brut. 274, 317, 320, 325, 327.

154, 3. comparibus ut similiter cadentibus contentioni conduplicationi (38) circuitioni (44) locum praecipuum Cic. tribuit in laudando et vituperando Part. 72, Or. 38, 84. appellatur compar ab Aristot. Rhet. III, 9, 9 Anaximene 52, 56 Tiber. VIII, 561, Alex. 484 (πάρισον) παρίσωσις, a Quint. IX, 3, 80 ἰσόκωλον, ut a Rutil. Lup. II, 15, Aquil. Rom. II, 2. quo modo Demosth. comparium fastidium vitet, pluribus docet Hermog. π. ἰδ. 281, 18; idem monet π. ἰδ. 279, 14 talibus proprie κάλλος ora-

tioni conciliari *περὶ οὗ καὶ Ἰσοκράτης φησίν, ὅτι τοὺς ἀκούοντας ἐπισημαίνεσθαι καὶ θορυβεῖν ποιεῖ περὶ παρισώσεων καὶ τοιούτων τινῶν λέγων [ταῦτ' εἴρηκεν ἐν Παναθηναϊκῷ]*: ultuma quattuor verba ab Hermogene aliena esse videntur. exempla aput Isocratem pluruma inveniuntur, cuius paene tota or. XXI ex comparibus est composita, ut iam Philostr. animadvertit V. S. 214, 20. Demosth. vide VIII, 33, XXII, 1,
28 Aesch. III, 94, Cic. p. Caec. 1, quem locum laudat Quint. l. c. — 14. aut si quom in altero plures sunt volgo legebatur, male adhibita disiunctione eorum, quae non nisi coniuncta esse possunt: necessario in altero membro plures syllabae sunt, quom alterum brevius est, nec compar ad speciem nascitur, nisi illud brevius longitudine saltem aut plenitudine praestet; quare 'aut si' et 'sunt' delenda fuere. observatio eadem est Anaximenis 52, 27: *εἴη δ' ἂν ἴσα καὶ πολλὰ μικρὰ ὀλίγοις μεγάλοις καὶ ἴσα τὸ μέγεθος ἴσοις τὸν ἀριθμόν.* 18. similiter cadens s. homoeoptoton vide ap. Rutil. Lup. II, 13, qui tamen exemplum homoeoteleuti ex Sosicrate iam in hoc capite affert, Aquil. Rom. II, 4; Alexandr. VIII, 476, et Tib. 562, qui exemplum Isocr. citat IV, 186. saepius etiam repetitur eadem terminatio in VI, 75, ubi pro *μηδεμιᾷ πολιτείᾳ τεταγμένῃ χρώμενον* legerimus *μ. στρατείᾳ τ. χρ.* utrumque genus sim. cad. et sim. des. complectuntur Aristotel. Rh. III, 9 et Anaxim. 53, 5 *παρομοιώσεως* nomine, etiam Cic. de iis coniunctim agit Or. 38, adde 135, de or. III, 206, plura praebet Quint. IX, 3, 75—79.
29 155, 18. adnominatio. haec plerisque est *παρονομασία*: Alexandro VIII, 477, Tiberio 556, Herodiano 595, Rutilio Lupo I, 3, Iul. Rufiniano II, 15, at Aquilae Romano paronymia. (?) Aristot. Rhet. III, 6 appellat *τὰ παρὰ γράμμα σκώμματα*, Cic. or. 84 laudat 'inmutatione literae quaesitas venustates'.

156, 2. attenuatione aut conplexione eiusdem literae. attenuatio est cum brevitate idem, ita tamen, ut in flexione tantum inveniatur: complexionem dicit, quam Graeci *συναλοιφήν*, cuius exemplum, set non in eadem litera usurpatae, Quint. I, 5, 17 profert ex Varrone Atacino. nostro loco 'venit' ex veniit contractum praecedit tenue alterum 'venit', deinde a tenui 'vincit' ex contrario ad plenius 'vincīt' proceditur, natum ex diducta forma vinciit. eadem relatio, quae est inter complexionem et attenuationem, obtinere debet inter productionem et brevitatem, neque scriptorem credibile membra cohaerentia sic disiecisse, ut volgo sunt: ac quia a brevi litera ad productam (ăvium — āvium) deinde a producta ad brevem (cūriam— Cŭriam) transitum facit, supplendum 'ex contrario' fuit, quod supra legitur vs. 4: productionis et correptionis exemplum est ap. Quint. VII, 9, 13. — 9. addendis literis ut Cic. p. Cael. 15, 77. Verr. II, 1, 2. — 10. demendis. ut Aesch. III, 78. num addiderit ipse scriptor 'nunc', quod in notis reliquimus, non liquet. 11. transferendis ut Aristoph. Th. 1215.

157, 2. conmutandis. sic Cic. Verr. II, 5, 26. lectio codd. alterius fam. 'a quo velis diligier' improbanda est, quia non subsistit in conmutatione literarum e et i, set addit inflexionem eius generis, quod in

sequentibus demum tractatur. 8. qua re veniam recte iam Hase ad 30
Reisig., de gr. lat. p. 693 notavit. 10. adfectata dedimus pro 'adfe-
ctanda' eo sensu, quo vocabulum est ap. Quint. XII, 10: 'dandum putant
non nihil esse temporibus atque auribus nitidius aliquid atque affectatius
postulantibus' cf. etiam Cic. de or. III, 168. huius remotioris similitu-
dinis exempla vide Cic. Verr. II, 5, 59 et 84. — 12. hoc exemplum
'demus — putentur' valde vituperatur a Quint. IX, 3, 71 sq., qui,
opinor, non Crasso ea verba tribuit, ut Ellendt ap. Dübner Or. Rom. fr. p.
264. — 17. quod vorsatur in easunm commutatione est Cic. de
or. III, 207 'quod in multis casibus ponitur', Quint. IX, 3, 36 'fit casibus
— hoc schema, quod πολύπτωτον vocatur'. eo nomine describitur ab
Hermog. π. ἰδ. 288, 23 ab Alex. VIII, 473, Herod. 598, Rutil. Lup. I,
9. Aquil. Rom. II, 15. eodem exemplo Dem. XVIII, 298 utuntur Hermog.
et Alex. ap. Cic. cf. maxume p. Quint. 94.

158, 1. deliberatio Alexandri, an Oceanum naviget, saepe a rhetori- 31
bus tractata est, vid. Senec. Suas. 1, 1 (4 ed. Bip.) Contr. III, 22 extr.
5. in eo sc. in administrando. 8. de exitu Saturnini, Drusi, Sulpicii
cf. Vell. II, 12, 13, 19, Flor. III, 16.

159, 2. sententia eadem fere de his ornamentis redit ap. Cic. Or. 84, 32
de or. III, 98, 214, Senec. Suas. 7 (50 ed. Bip.) Quint. VIII, 3, 12.
Hermog. π. ἰδ. 283, 13. — 20. subiectio. nostri verba fortasse Ge- 33
org. Trapezunt. III, Rhet. p. 28 respicit, explicans sic eam figuram: 'est
argumentatio in qua quaerimus, quid pro adversario aut contra nos dici
possit, deinde per singulas interrogationes propere subicimus rationem,
qua id, quod dictum est, non ita esse ostendimus'. describitur, non ap-
pellatur a Cic. Or. 138 'sic dicet — ut saepe cum iis qui audiunt, non
numquam etiam cum advorsario deliberet' 'communicatio' est Quintiliano
IX, 2, 20; Graeci ὑποφοράν s. ἀνθυποφοράν, quae nomina sine causa
distinguit Cur. Fortunat. p. 86: 'hypophora est intentio adversae partis
anthypophora responsio eius' nam res etiam in contrarium convertitur, ut
adversario tribuatur ὑποφορά, cui opponitur λύσις, cf. Hermog. π. εὑρ.
108, idem celeriter contra subiectiones adversariorum factas ἀπαντήσεις
in γοργότητος instrumentis ponit π. ἰδ. 296, 9, ubi contraria argumenta,
antequam prolata sunt ab adversariis, refelluntur. cognatum est genus, de
quo Isocrates XII, 111 et Anaximenes 41, 22 agunt, hic προκατάληψιν
nominat (Quintil. IV, 1, 49 πρόληψιν.) cf. Spengel l. c. Tiberius VIII,
568 communem ὑποφορᾶς appellationem subiectioni et ratiocinationi attri-
buit. exempla invenies aput Andoc. I, 101. Lys. XXX, 26 Isae. V,
45 sqq. Dem. VIII, 17, Cic. p. Flacc. 4. p. Planc. 11. et Verr. II, 2,
166 ubi in extrema § legerim his cum Bakio. in or. p. Sest. 47 repe-
titur obiectio iam supra 43, 45 proposita, cum nova subiectione. 21.
ridicula est disiunctio: 'quod oportet aut non oportet'; hoc enim, quod
non oportet, subicere numquam non ineptum erit, notavimus igitur; prae-
terea 'quod' ante 'aut nobis a. f. sit' repetendum fuit vel rectae constru-
ctionis causa.

160, 5. praemium qualia commemorantur Cic. p. Cluent. 98, Inv.

II, 110. — 10. aliqua ex honesta re cf. Lys. XXX, 1, et Dinarch. II, 8, qui locus etiam ad seqq. 'utrum ad patris virtutem confugiet' adhibendus est. 14. vitam in optumis libris post quam collocatum posuimus ante hoc pronomen, videtur enim volgaris lectio 'antiquam' ex hoc ipso 'vitam quam' nata esse; praeterea 'vita honeste tractata' veremur ut Latine dici potuerit pro 'vita honeste transacta'. (cf. Sall. Cat. 2.) lectionem omnium codd. et veterum edd. 'nam hic quidem' etc. male mutavit Orelli, scribens 'at hic qu.' concinnitatis causa, invita plane sententia.

34 161, 9. quom quaesitum est — factum. huc refer Quint. IX, 2, 106 'Rutilius sive Gorgias (figuras putat) ἀνάμνησιν ἀνθυποφορὰν ἀντίρρησιν παραύξησιν προέκθεσιν, quod est dicere, quid fieri oportuerit, deinde quid factum sit.' 12. loquitur C. Popillius, cuius causa narratur I, 25. — 14. prodirem lectionem cod. *t* praetulimus, ut servaretur concinnitas, nam cetera quoque verba, quibus de imperio suo loquitur, singularem habent: 'relinquerem — neglegerem — repudiarem', eadem de causa 16 ex uno *c* receptum est habebam.

162, 1. eos alterutrum a librariis profectum est. 7. gradatio est κλῖμαξ Alexandro VIII, 467, Tiberio 557, Herodiano 603, Aquilae II, 18, Iulio Rufiniano; Hermog. π. ἰδ. 286, 19 appellat τὸ κλιμακωτὸν σχῆμα, Rutil. I, 12 ἐπιπλοκήν. obiter tangitur figura a Cic. de or. III, 207; et Or. 135, (ubi legendum videtur 'quom gradatim sursum versus itur et reditur'.) porro Part. 54. 'augent etiam — quae ascendunt gradatim ab humilioribus ad superiora'. cf. Schütz ad h. l. Aquila sua partim ex Demetr. IX, 111 repetiit: dedisse eum suspicor 'postremum quodque verbum in superiore (volgo: 'priore') membro aut parte aliqua elocutionis positum in inferiorem rursus assumptum incitur'. descendit igitur ut Cornificius et Quintilianus IX, 3, 54; ceteri ascendunt. Quint. l. c., ut Demetrius Hermogenes Aquila et alii Demosthenicum exemplum XVIII, 179 afferunt, Aquila praeterea Cic. p. Mil. 61 et verba Licinii Calvi in Vatinium; Isid. Orig. II, 21, 4 duo fragmenta ex oratione Scip. Africo. minoris; iis accedat Dinarchus I, 82: ἐν μὲν ταῖς παρατάξεσιν οἰκουρός, ἐν δὲ τοῖς οἴκοι μένουσι πρεσβευτής, ἐν δὲ τοῖς πρεσβευταῖς δραπέτης ἐστιν: non sine figurae damno ibi transposueris, quod Sauppe suadet, οἰκουρὸς et δραπετής. 12. exemplum Demosth. l. c. magis imitatus est scriptor quam expressit. 14. de his eodem ordine repetitis
35 a Quint. egimus in Praef. I. — 22. definitio. Quintiliano haec est 'finitio' IX, 3, 91: 'quaedam omnino non sunt figurae, sicut ordo dinumeratio circumscriptio, sive hoc nomine significatur comprehensa breviter sententia, sive finitio. nam et hoc Cornificius atque Rutilius (II, 5) 'schema λέξεως putant'. Rutilio et Herodiano IX, 601 ὁρισμός est. cf. praeterea Cic. Or. 116, Quint. VII, 3, 18 et 35.

163, 3. non est ista fortitudo set temeritas. huc trahi potest Rutilii paradiastole, I, 4. — 12. ut neque pluribus verbis — putetur. quod pluribus verbis non oportuit dici, ita dilucide dictum est, ut non possit dilucidius, quod brevius non potuit, recte ob brevita-

tem laudatur. hoc non viderunt, qui 'Incidius' intulerunt. 14. transitio. ex parte tractatur a Cic. Or. 137. *μετάβασιν* appellat Rutil. II, 1. — 21. correctio a Graecis *ἐπιδιόρθωσις* (cf. Tiber. VIII, 535), *ἐπι-* 36
τίμησις et *ὑπαλλαγή* (Alex. 486), *ἐπανόρθωσις* (Iul. Rufin. II, 17), *μετάνοια* (Rutil. I, 15) nominatur; hanc ultumam appellationem spectat Quint. IX, 2, 60: 'est quasi paenitentia dicti, ut pro Caelio: 'set quid ego ita gravem personam introduxi' (35) idem cognationem correctionis cum dubitatione IX, 3, 88 indicat; Ciceronem vide Or. 135, de or. III, 203. loci a rhetoribus frequentati sunt Dem. XVIII, 130, 297, quibus accedant ex Cic. p. Cael. 69, Phil. III, 3. contrarium quodam modo correctionis est, quom magis idoneum antecedit, levius succedit, ut p. Cael. 32 'quod quidem facerem vehementius, nisi intercederent mihi inimicitiae cum istius mulieris viro: fratrem volui dicere; semper hic erro'.

164, 8. quom post praepositio esse videretur, accusativus correctionem necessarius scilicet ab iis habebatur, qui grammaticam sine sensu exercerent; quid enim ineptius dici potest, quam pronuntiationem post correctionem, ergo non ipsa correctione, fieri idoneam? at post adverbium hic est, ei respondere oportet antea, volgo corruptum et male iunctum. 11. est legendum esse, quod nunc invenitur in cod. *c*, vidit Ernesti. de locutione est, quom non est cf. 55, 14. — 13. adfectatius. idem vocabulum atque supra 157, 10, ubi vide notam, restituendum fuit ex varia depravatione. 17. occultatio cf. Praef. I. et 37
Spalding ad Quint. IX, 3, 98. figura breviter describitur a Cic. Or. 137, ab Anaximene accuratius, 47, 3 *εἰρωνεία δέ ἐστι λέγειν τι μὴ προσποιούμενον λέγειν — τὸ ἐν προσποιήσει παραλείψεως λέγοντα συντόμως ἀναμιμνήσκειν τοιοῦτόν τι.* vocatur *παράλειψις* ab omnibus technographis Graecis, ut Alex. VIII, 430. Phoebammone 507, Tiber. 532, Demetr. IX, 109, Hermog. *π. εὑρ.* 89, *π. ἰδ.* 335, qui laudat Dem. IX, 26, XVIII, 268: adde Isocr. IX, 21, Dem. I, 33, II, 3, XXI, 15, XXIII, 148. Cic. p. Tull. 52. p. Cluent. 99. Verr. II, 5, 20.

165, 4. infrequentem tradiderunt tribuni militum imperatori. 12. ut utilius sit occulte fecisse suspitionem. Quint. IX, 2, 75 idem docet: 'quaedam etiam, quae probare non possis, figura potius spargenda sunt; haeret enim non numquam telum illud occultum, et hoc ipso, quod non apparet, eximi non potest: si idem dicas palam, et defenditur et probandum est' etiam Seneca Contr. I, 5, extr. 'Latro alebat non quidquid spargi possit suspitiose, de eo etiam dicendum: colorem hunc esse, non quaestionem: eam quaestionem esse, quae impleri argumentis possit'. adde Contr. II, 13 (p. 179.) eius modi fere est, quod Cic. habet de prov. cons. 6. 'nec haec idcirco omitto, quod non gravissuma sint, set quia nunc sine teste dico'. 15. disiunctum ap. Aquil. Rom. II, 20 *διεζευγμένον* ap. Cic. de or. III, 207 significatur verbis 'quod de singulis rebus propositis ductum refertur ad singula'. exemplo sit in Pis. 96 'Achaia exhausta, Thessalia vexata' etc.

166, 6. coniunctio haec non tangitur a plerisque technographis. 38
at coniunctione, qualis a Quintiliano IX, 3, 62 describitur, et ipsa et

adiunctio continetur. idem *ἐπεζευγμένον* est ap. An. Seg. 437, 11; nec alio nomine videtur Aquil. Rom. II, 21 usus esse, ubi 'antezeugmenon' corruptelae suspitionem movet. Quint. exempla affert p. Cluent. 15. Cat. 1, 22. 16. hae tres — manant Schütz merito eiecit; glossatori deberi dicens, 'qui quod iam sequitur conduplicationis figura, somniabat aliquid de simplici genere nescio quo.' 18. conduplicatio. de huius figurae nominibus ait Alexander VIII, 462: *τοῦτο τὸ σχῆμα ὁ μὲν Καρκίνος παλιλλογίαν καλεῖ, ἔνιοι δὲ ἀναδίπλωσιν. οἱ δὲ ἐπανάληψιν*, et hi quidem plerique sunt: primum nomen novit Aquil. Rom. II, 8, tertium ea notione, ut plus uno verbo repetito constet, idem 9; anadiplosin facit, quam Cornificius commutationem (cf. 167, 15), 10. Quint. IX, 3, 28 adiectionem vocat, pluraque genera eius esse dicit quae §§ 28—45 persequitur, exempla complura apponens; iis addimus ex Dem. VIII, 28, XVIII, 24, XXI, 112, XXII, 78, XXIII, 210 (cum not. Weberi), Dinarch. I, 24, 29, ex Cicerone p. S. Rosc. 125, p. Mur. 63, 83, p. Mil. 67, et cum maiore intervallo Verr. II, 5, 31. cum ratione amplificationis, ut infra est 174, 10 'nisi ornandi ratio quaedam esset habita' 205, 1 'exponitur cum ratione dignitatis'. — 19. unius aut plurium. sic etiam Rutil. I, 10 'id interdum fit uno verbo, interdum plurium verborum coniunctione'.

167, 8. interpretatio significatur a Cicerone Part. 53 'cognominatis verbis', synonymia vocatur ab Alex. VIII, 465 et Aqu. R. II, 16, a qua tautologiam perexiguo differre docet II, 17; *πλεονασμὸς* a Tiberio 563, Apsine 564, Phoebammone 498. de usu huius figurae legatur Aristot. Rhet. III, 12, 2 et Demetr. 50, 93. quadruplex est ap. Lys. XXV, 18.
39 15. conmutatio ap. Quint. IX, 3, 85 et Alexandro *ἀντιμεταβολή* appellatur (huius corruptissuma verba IX, 480 intellegi possint, si sic compleantur et corrigantur: '*γίνεται, ὅταν ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ κώλῳ τῆς περιόδου τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασι χρώμενοι τὰ ἐν ἀρχῇ [τοῦ πρώτου τεθέντα ἐν τέλει τοῦ δευτέρου, τὰ δ'] ἐν τέλει τοῦ πρώτου τεθέντα ἐν ἀρχῇ τοῦ δευτέρου τιθῶμεν*'.), ab Hermogene *π. ἰδ.* 286 *ἐπαναστροφή*, a poeta anon. quem edidit Quicherat. 'reflexio', anadiplosis et replicatio ab Aq. R. II, 10 Iulio Rufiniano Marciano Capella et grammaticis Charisio Diomede Donato. Rufin. ait Latine hanc figuram duplicationem dici, cuius rei auctor hodie nullus relinquitur. Quintil. ex Cic. p. Cluent. 5, Phil. IV, 8 et p. Quint. 78 affert exempla, quibus accedat p. Quint. 49 'etenim mors honesta saepe vitam quoque turpem exornat, vita turpis ne morti quidem honestae locum relinquit' ubi ne posteriora repugnent prioribus, post 'turpis' inserimus 'saepe'; alia vide ap. Antiph. V, 14, Isocr. VIII, 108, Dem. XIV, 8, XVIII, 219, 247, Cic. p. Caec. 8, p. Sull. 48. p. Mur. 56, p. Deiot. 30, Senec. Contr. IV, 28 extr.

168, 1. Simonidis dictum servavit Plut. Quaest. Conv. IX, 15 *ζωγραφία μέν ἐστι φθεγγομένη ἡ ποίησις, ποίησις δὲ σιγῶσα ἡ ζωγραφία*. — 2. oxymoron 'si stultus es — taces' talem responsionem postulabat, qualem dedimus. 9. permissio nominatur tantum a Cicerone, describitur a Quint. IX, 2, 25 et Rutilio, qui *ἐπιτροπὴν* appellat II, 16.

exempla cf. Dem. XII, 9, XIX, 104, Cic. p. S. Rosc. 145 p. Rab. Post. 45 sq. — 15. dicto atque nutu parebo. sic apud Serv. ad Verg. Aen. VIII, 696 narrat Augustus 'Antonium iussisse, ut legiones suae — (Cleopatrae) nutu et iussu parerent' et ap. Liv. IX, 32 est 'dicto paretur'. ap. Plaut. Men. 248 legerim 'dictum facessas atque tibi caveas malo'.

169, 4. dubitatio ap. Cic. de or. III, 203, 207, Or. 137 breviter 40
tractatur; Graeci plerique διαπόρησιν vocant, ut Alexander VIII, 454, Tiber. 533, Aquil. Rom. I, 10; Rutil. II, 10 ἀπορίαν. Quint. IX, 3, 88 eodem, quo Cornif. (6) exemplo utitur, ducto ex Dem. XVIII, 20, nonnihil tamen mutato; illic enim haec sunt verba: τί οὖν συνηγωνίσατο αὐτῷ πρὸς τὸ λαβεῖν ὀλίγου δεῖν ἑκόντας ἐξαπατωμένους; ἡ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εἴτε χρὴ κακίαν εἴτ' ἄγνοιαν εἴτε καὶ ἀμφότερα ταῦτ' εἰπεῖν. 8. hoc quoque exemplum indidem est derivatum (Dem. XVIII, 22); graeca illa monstrare possunt, Cornificium nec 'quaero, nam quo te' scripsisse, nec 'nam quo te' set 'quonam te' ceterum his addimus Isocr. VIII, 38, Cic. p. Cael. 67. frigus summum est in dubitatione p. dom. 113 'patremne appellem an filium?' 10. expeditio. a Cicerone Inv. I, 44 eadem forma argumentationis dicitur enumeratio: 'in qua pluribus rebus expositis et ceteris infirmatis una relicua necessario confirmatur' ipso nomine significatur Divin. in Caec. 45 'quid? quom accusationis tuae membra dividere coeperit et in digitis suis singulas partis causae constituere? quid? quom unum quidque transigere expedire apsolvere?' adde Brut. 154. Quint. V, 10, 66 appellat argumentorum genus ex remotione, quo modo efficitur totum falsum, modo id, quod relinquitur, verum. de eodem agit VII, 1, 31. Aristoteli hic est locus ἐκ διαιρέσεως Rhet. II, 23, 10; exemplum, in quo vera ratio siletur, est ap. Isaeum V, 43, alia invenies Dem. XIX, 92 sqq. 221 sqq. Cic. p. S. Rosc. 39 sqq. p. Q. Rosc. 13 et ap. Apsinem, ubi amplificatur locus Aeschinis III, 230; IX, 549. ibi legendum ἐξ ἀγνοίας τὸ ψήφισμα ἁμαρτὼν ἔγραψεν ἢ ἀναγκάσαντος αὐτόν τινος; 12. de possessione vacuorum agrorum cf. Cic. de leg. agr. III, 12. — 16. etiam nunc h. e. postquam prohibui praesentia mea, ne iure agrum possideres.

170, 3. facere ex 'fere' fieri potuit, ut in cod. *h* 51, 3. — 5. dis- 41
solutum tractatur a Cic. Part. 21, Or. 135, Quint. IX, 3, 50 Aquil. Rom. II, 19, qui 'solutum' nominat. vim huius figurae aperit Aristot. Rhet. III, 12, cf. praeterea Hermog. Prog. I, 18, Alex. VIII, 469, Tib. 566. Herodian. 607. — 12. praecisio describitur a Cic. Or. 138 'ut aliquid reticere se dicat' inde explicanda 'reticentia' de or. III, 205, quam quidam falso occultationem habuerunt. Quint. IX, 3, 58 hanc figuram nominat synecdochen, ipsi Graeci ἀποσιώπησιν, ut Alex. VIII, 450 Tiber. 536. Demetr. IX, 106. Anaxim. 47, 21, ubi τὰ ἀστεῖα tractat, affert etiam hoc: τὰ ἐνθυμήματα λέγοντας ἡμίση (sc. δεῖ λέγειν), ὥστε τὸ ἥμισυ αὐτοὺς ὑπολαμβάνειν τοὺς ἀκούοντας. exemplum frequenter laudatum praebet Dem. XVIII, 3, adde ibidem 195, et Cic. p. Mil. 33. — 14. par certatio mireris non receptum esse in recentioribus edd.

cf. Cic. p. Quint. 68 'dicturum arbitror, non fuisse Naevio parem certationem cum Alfeno?'

42 171, 1. conclusionem schematum numero eximit Quint. IX, 3, 98. — 10. Cicero Br. 69, ut postea Quint. IX, 1, 4 tropos separat a figuris; ratione hac reddita 'est — tropus — dictio ab eo loco, in quo propria est, translata in eum, in quo propria non est — horum nil in figuras cadit, nam et propriis verbis et ordine collocatis figura fieri potest'. 12. nominatio. de verbis novatis aut similitudine aut imitatione aut inflexione aut adiunctione verborum Cicero egit Part. 16; quem locum respici suspicor a Quint. VIII, 6, 6; adhibeatur etiam Or. 81. Graecis haec est ὀνοματοποιία, cf. Trypho π. τρ. VIII, 740, Greg. Cor. 770 Anonym. 720.

172, 4. pronominatio significatur a Cic. Part. 17 'aut propria sumuntur rerum vocabula aut addita ad nomen'. exemplum praebet de prov. cons. 9 'an vero in Syria diutius est Semiramis illa retinenda?' Graeci ἀντονομασίαν appellant, ut Anonym. 723, unde sua duxit Georg. Choerob. 811. et Cocondr. 787. — 5. non potest. cur non possit res semper suo nomine vocari, nemo intelleget, at non semper placet: quamobrem probanda videtur Schützii coniectura. 9. plagioxypus facile ex codd. corruptelis eruebatur, neque erat, cur Ernesti pronuntiaret, non tanti esse in hoc 'Plagiosippo' laborare. est autem celeripes incursans oblique h. e. dolose. 10. in laedendo. quale est Cic. Phil. III, 16 de Bambalione. 11. sicuti cognomen — conlocemus, in-
43 dex marginalis superiorum vs. 4, sq. huc aberravit. 13. denominatio tractatur a Cic. Or. 92 et de or. III, 167. illic distinguit translationem a mutatione, 'in quibus pro verbo proprio subicitur aliud, quod idem significet, sumptum ex re aliqua consequenti: quod quamquam transferendo fit, tamen alio modo transtulit, quom dixit Ennius 'arce et urbe orba sum', alio modo [si pro patria arcem dixisset, et] horridam Africam 'terribili tremere tumultu' quom dicit, [pro Afris inmutat Africam]'. hic inclusa, fortasse etiam poetae nomen addita sunt ab interprete. metonymiam vide a Graecis περὶ τρόπων scriptoribus illustratam, ut a Tryphone VIII, 139, Greg. Cor. 770, Cocondrio 786, Georg. Choerob. 811, Anon. 717. Cic. l. c. adscribit: 'hanc ὑπαλλαγὴν rhetores, quia quasi summutantur verba pro verbis, μετωνυμίαν grammatici vocant, quod nomina transferuntur'. huc respicit Quint. VIII, 6, 22: 'est nominis pro nomine positio, cuius vis est pro eo, quod dicitur, causam, propter quam dicitur, ponere; sed, ut ait Cicero, ὑπαλλαγὴν rhetores dicunt'. at Alexander VIII, 486, Zonaeus 689, Anonym. 712 alio plane sensu eam appellationem accipiunt. 15. verba 'ut si quis de T. loquens Capitolinum nominet' et transponenda fuere post 'appellata' et corrigenda: videlicet non est exemplum rei ab inventore appellatae, si quis Capitolino monti nomen indat Tarpeii, set rei a finitumis vocatae, nec tam veri simile Tarpeium unquam a celebriore monte nomen mutuatum esse, quam hunc ornandi causa ab illo. 16. ita aut inventore inventum significatur, ut si quis Liberum pro vino Cererem pro fruge

appellet. sic haec nunc conformamus valde corrupta etiam in optumis libris; in quibus π saltem, quid sententia postulet, indicat istis: 'ita ut inventorem pro re ponat' requiriturque hoc altero genere denominationis 'aut instrumento dominus', ('dominum' enim ut scriberetur, propinqui accusativi effecerunt) praeterea ignorasse videtur Cornif. formam adhuc a Quint. VIII, 6, 24 improbatam, et quam Cicero ne commemoravit quidem; nam de or. III, 167 ait: 'gravis est modus in ornatu orationis et saepe sumendus, ex quo genere haec sunt: Martem belli esse communem, Cererem pro frugibus, Liberum appellare pro vino' ergo non 'fruges pro Cerere, vinum pro Libero', quod aput Cocondrium VIII, 786 demum, Georg. Choerob. 812 et Anonymum 717, Bedam denique 380 ed. Capperon. invenitur, nam Tryphonis 739 non esse verba ἢ ἀπὸ τῶν εὑρόντων — ὑπέρτατος totius § contemplatio docet. peccatum identidem est in nostro loco addendis praepositionibus, quae non viderentur abesse posse; at 'signo intellegitur' infra est 175, 2, et 'significatur' quod pro 'conficitur' reposuimus 172, 16 verbo minume apto, praepositionem vix admittit; qua re constanter deleta est, sic descripta serie: 'aut inventore inventum significatur — aut instrumento dominus — aut id, quod fit eo, quod facit — aut id quod facit eo, quod fit — aut eo quod continet id, quod continetur — aut eo, quod continetur, id quod continet'. qui haec ita cohaerere non sentiret, intrusit 'denominabitur'.

173, 3. aut idem addito pronomine certum quendam historicum respici indicatur. 4. materis. cf. Non. XVIII, 26. 7. aut si quod facit eo, quod fit. Cocondr. VIII, 787 eandem dicit denominationis formam: ἀπὸ δὲ τοῦ πάσχοντος τὸ διακρῖναι ὡς τὸ 'χλωρὸν δέος καὶ πόλεμον πολύδακρυν καὶ μαινόμενον Διόνυσον' immo τὸ ποιοῦν, nam διακρῖναι ex inferioribus πολύ — δακρυν καὶ natum esse videtur aberrantibus librarii oculis. exemplum Latinum vide Cic. de prov. cons. 13. 9. eo quod continet. cf. iterum Cocondr. 786.

174, 5. plena consuetudo — denominationum. haec idonea est causa, cur pluribus afferendis exemplis supersedeamus. 8. circuitio a Cic. de or. III, 207 vocatur circumscriptio. Quint. VIII, 6, 59 haec habet: 'quidquid — significari brevius potest et cum ornatu latius ostenditur, περίφρασις est: cui nomen Latine datum est non sane aptum orationis virtuti circumlocutio. verum hoc, ut cum decorem habet, περίφρασις, ita cum in vitium incidit, περισσολογία dicitur, obstat enim, quidquid non adiuvat'. cf. praeterea Tryphon. VIII, 742, Greg. Cor. 771, Cocondr. 791, Georg. Choerob. 812. exempla sufficiant Dem. XVIII, 249, XXI, 96, Cic. Cat. III, 16. — 12. transgressio est aput Cic. de or. 44
III, 203 traiectio, ib. 207 verborum concinna transgressio commendatur. pluribus Quint. eam figuram illustrat VIII, 6, 62, hac distinctione facta: 'id cum in duobus verbis fit, ἀναστροφή dicitur, reversio quaedam: qualia sunt volgo: mecum secum; apud oratores et historicos: quibus de rebus. at cum decoris gratia trahitur longius verbum, proprie hyperbati tenet nomen'. laudat Cic. p. Cl. 1. Hermog. π. ἰδ. 287, 21, quem sequitur Tiber. VIII, 561, dividit hyperbaton in τὸ κατ' ὑπέρθεσιν et τὸ

κατὰ παρένθεσιν, utriusque laudans exemplum Demosth. II, 5, 16. καθαρότητος ἐναντίον dicitur ab eodem π. ἰδ. 208, 1. cf. praeterea Alexandr. VIII, 481, et Anonym. 644, ceteri scriptores magis grammatica quam rhetorica afferunt. 18. In quibus — apsolutae. sic Cic. de or. I, 151 'ipsa conlocatio conformatioque verborum perficitur in scribendo non poetico, set quodam oratorio numero et modo.'

175, 3. superlatio in genere tractatur a Cic. Top. 67, Or. 139, de or. III, 203. divisio eius figurae eadem fere atque hic est ap. Demetr. IX, 56 sq. 74 sq. et Cocondr. VIII, 791, amplior ap. Quint. VIII, 6, 68, qui ait: 'fit pluribus modis, aut enim plus facto dicimus — aut res per similitudinem attollimus — aut per comparationem aut signis quasi quibusdam — vel translatione'. laudat exempla Cic. Phil. II, 63, 67, Verr. II, 5, 145. bene monet l. c. 74 mentiri hyperbolen, neque ita, ut mendacio fallere velit; quo magis intuendum est, quousque deceat extollere, quod nobis non creditur'. breviter tangitur superlatio ab Anaxim. 35, 7, quo loco Spengel affert Lys. VII, 1, Demosth. LX, 24. pueriles hyperbolas esse pronuntiat Aristot. Rhet. III, 11, 15, maxume comoediae aptas Demetrius l. c. usus Aristophanis exemplis, ut Trypho VIII, 746 quodam Diphili. nil novi est ap. Greg. Cor. 772, Georg. Choerob. 814, Anon. 721 et Iul. Rufin. 1, 38. — alicuius notavimus, pronomen enim abest 178, 2 in eadem dictione, etiam ap. Cic. de or. III, 203: 'augendi minuendive causa veritatis superlatio atque traiectio'. 11. simile, set ex contrario, est de foeda puella illud Diphilium μέλαινα δ' οὕτως, ὥστε καὶ ποιεῖν σκότος. 13. intellectio. Quint. VIII, 6, 9 συνεκδοχὴν appellat atque eodem fere modo describit, quo Trypho VIII, 739, ceterique Graeci, Cocondr. 790, Greg. Cor. 769, Georg. Choerob. 809, anonymi 691, 697, 718. — 14. aut ab uno plura aut pluribus unum ex seqq. 176, 3, 5 Schütz supplevit; deesse non posse lector attentus intelleget.

45 176, 11. abusio explicatur a Cicerone Or. 94. 'Aristoteles — tralationi — subiungit — abusionem, quam κατάχρησιν vocant, ut cum minutum dicimus animum pro parvo, et abutimur verbis propinquis, si opus est, vel quod delectat vel quod docet' idem de or. III, 169 similia docet, adde Quint. VIII, 1, 5 et scriptores de tropis VIII, 716, 766, 784, 804. Demosthenica exempla sunt IV, 43, 45, XIV, 3, XXI, 166, ex Cic. laudetur terrester archipirata Apronius Verr. II, 5, 70. — 17. translationis causae a Cic. Or. 92 proferuntur duae potissumum, suavitatis et inopiae; eum sequitur Quint. VIII, 6, 18, qui plurumis de translatione agit, ut Demetr. quoque IX, 38—43. addatur Aristot. Rhet. III, 2, 8 et Tryph. VIII, 729, quocum conspirant Cocondr. 784, Greg. Cor. 764, Georg. Choerob. 804. — 20 brevitatis causa. metaphora enim, ut ait Quint. VIII, 6, 8 'brevior est similitudo, eoque distat, quod illa comparatur rei, quam volumus exprimere, haec pro ipsa re dicitur'. 22. cuius mater — delectatur. expressa haec sunt ex Demosth. XVIII, 129.

177, 7. translationem pudentem — esse oportere. omnes

dicendi magistri praecipiunt: Aristot. Rhet. III, 2, 8, Quint. VIII, 6, 14,
Demetr. l. c. Hermog. π. εὑρ. 176, 2, π. ἰδ. 225, 10: paene isdem ver-
bis Cic. de or. III, 165 'verecunda debet esse translatio, ut deducta in
alienum locum, non inruisse, atque ut precario, non vi venisse videatur'.
exempla translationis eadem de causa, qua metonymiae, afferre noluimus.
10. *permutatione* scriptor tria alibi separata schemata complectitur: si- 46
militudinem s. ἀλληγορίαν (Demetr. 43 παραβολὴν appellat); argumen-
tum s. ἀντονομασίαν quodam modo; contrarium s. εἰρωνείαν. de primo
genere agunt Cic. de or. III, 166, Part. 53, Quint. VIII, 6, 44, Demetr.
l. c. Quint. ubi translationem tractat inter alia 'modicus' ait 'atque oppor-
tunus eius usus illustrat orationem — continuus vero in allegorias et ae-
nigmata exit'. deinde l. c. 51 quod Cornif. argumentum vocat, exemplum
nominat: 'est in exemplis allegoria — nam ut Dionysium Corinthi esse,
quo Graeci omnes utuntur, ita pluruma similia dici possunt'.

178, 3. *Gracchûm nitorem opsoletum* Lindemann scripsit,
Gracchorum proposuit Orelli; prioribus editoribus hic nulla lux oborta
erat. scilicet Drusus ad incepta Gracchorum rediens rem iam vetustam
revocare videbatur. 4. *ex contrario ducitur* cf. Anaxim. 47, 3:
εἰρωνεία δέ ἐστι — τοῖς ἐναντίοις ὀνόμασι τὰ πράγματα προσαγορεύ-
ειν. a Cic. de or. III, 203 dicitur 'illa, quae maxume quasi inrepit in
hominum mentis alia dicentis alia significantis dissimulatio' et Or. 137
'ut contra ac dicat accipi et sentiri velit'. adde Quint. VIII, 6, 56, Aquil.
Rom. I, 7, Alexander VIII, 451, Trypho 757, Herodian. 590. exempla
praebent Aeschin. III, 155, Lycurg. 88, Hyperid. ap. Aps. IX, 547, Dem.
III, 27, XXIV, 106 et maxume 199: Cic. Verr. II, 5, 28 et 31, Phil. III,
24, p. Sest. 80 sqq. 93. — 15. *distributio* nominata tantum a Cic. 47
de or. III, 204 describitur in Or. 138 'ut aliud alii tribuens dispertiat' cf.
praeterea Anaxim. 48, 4, Rutil. Lup. I, 17, qui μερισμόν, et Iul. Ru-
fin. II, 23, Rhet. VII, 245, qui διαίρεσιν vocant. exemplum longius,
quam ut huc transferatur, habet Cic. Cat. II, 18—23 etiam Verr. II, 3, 6 'fi-
dem sanctissumam — recordetur'. ibi interpolatorum culpa videtur factum,
quod subito Verrem in interrogatione ad Hortensium conversa alloquitur,
quom deinde pergat rursus defensorem compellans; scripserim igitur 'si
isti non infestissumus sit — decretorum? qui — is non expilatione — is
non isti — quom verbera — recordetur'. ex Demosth. cf. I, 28, III, 26.

179, 11. separanda esse exempla latuit editores, neque viderunt se-
natus magistratuum populi actiones nil commune habere cum iudiciis.
15. adhibuimus haec ad 36, 5 dicta contra testes: 'cupide dicere et ar-
gumentari'. ex contrario laudatur M. Scauri oratio a Cic. Brut. 111 'in
qua gravitas summa et naturalis quaedam inerat auctoritas, non ut cau-
sam, set ut testimonium dicere putares, quom pro reo diceret'.

180, 6. *licentia* in eo versatur, 'ut liberius quid audeat — ut obiur- 48
get aliquando' (sic Cic. Or. 138). nostrum locum respicit Quint. IX, 2,
27 'assimulata et arte composita procul dubio schemata sunt existimanda:
quod idem dictum sit de oratione libera, quam Cornificius licentiam vo-
cat, Graeci παρρησίαν. quid enim minus figuratum, quam vera libertas?

sed frequenter sub hac specie latet adulatio'. citatur etiam ab Iul. Rufin. I, 33. qui, ut Rutil. Lup. II, 18 **παρρησίαν** appellat. Hermogenes rem sic describit π. ἰδ. 233, 19 **ἔννοιαί εἰσι τραχεῖαι πᾶσαι αἱ τῶν μειζόνων προσώπων ἐπιτίμησιν ἔχουσαι ἀπό τινος τῶν ἐλαττόνων προσώπων ἀπαρακαλύπτως.** idem monet Demosthenem perraro habere καθαρὰν τραχύτητα, π. ἰδ. 233, 19 plurima licentiae exempla Lysias praebet, in primis in or. XXI, ap. Isocr. VIII licentiam habent haec omnia 3—60; mitigatio additur 72, 114, 124; ap. Aeschin. I, 177 mitigatio antecedit licentiam. cf. praeterea Dem. III, IX passim, XVIII, 138, XXIII, 146, Lycurg. 27, Cic. p. Caec. 4. p. Sest. 94.

181, 3. similiter Cic. p. Caec. 6 'ego mihi persuadeo — vos — quod videtur ad summam illius (Aebutii) existumationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquisisse? (quaesivisse?)' 6. non contra tenuiter — responsum. Cic. p. Cluent. 60 'utrum, per deos inmortalis, magis est mirandum, quod is condemnatus est, an quod omnino respondere ausus est?' 10. sedetis et auspicamini plane convenit cum Aristophanio Lys. 597 ὀττευομένη δὲ κάθηται. nunc demum sensum habent sequentia: 'luci noctem, nocte lucem expectatis' quae si, ut volgo, 'oscitamini' legatur, in altero membro carent sensu: luci enim noctem expectant, qui oscitantur, non item nocte lucem. 15. alitis. sic Aesch. III, 256. οἴεται ὑμᾶς εἰς τοσοῦτον εὐηθείας ἤδη προβεβηκέναι — ὥσπερ Πειθὼ τρέφοντας, ἀλλ' οὐ συκοφάντην ἄνθρωπον ἐν τῇ πόλει.

49 16. retinetis — in civitate. eadem fere verba habet Cic. Verr. II, 2, 76. — 17. mitigationibus. mitigationis exemplum vide ap. Dem. VIII, 41 et plura allata ab Hermog. π. ἰδ. 253, 3 sqq. **ἐπιδιόρθωσιν** appellat Tiber. VIII, 434.

182, 1. iracundiae molestia. meliores libri hic incommodissumam nec huic scriptori consuetam formam loquendi habent iracundiam et molestiam, ubi significantur offensi licentia auditores. 5. alterum genus solum est Quintiliani sententia schema, quippe assimulatum et arte compositum, cf. l. c.

183, 2. nimium creditis unicuique. Demosth. ap. Rutil. II, 18: 'vos — decepti estis temere omnibus credendo'. 7. licentiae male additum ab interprete pro 'generis' quod abesse tamen potest.

50 11. post exempla non amplius locus est explicandae duplici huic mitigationi: profecta esse videtur haec annotatio ab eodem lectore, qui multa similia prioribus libris allevit. 17. deminutionem tangit Cic. Part. 22 'movet oratio — quae — significat oratoris ipsius amabilis mores, qui exprimuntur — inflexione sermonis, quom aut augendi alterius aut minuendi sui causa alia dici ab oratore, alia existumari videntur, idque comitate fieri magis quam vanitate'. brevius tangitur Or. 137. huc facit etiam Sen. Suas. 9, Bip. ubi scripserim 'haec quo modo ex corruptis eo perveniant, ut et magna, nec tamen insana (volgo 'sana') sint, aiebat Maecenas apud Vergilium intellegi posse'. Hermog. pluribus hanc **ἐπιείκειαν** tractat π. ἰδ. 328, adhibito Demosth. XVI, 16, XX, 2, 13, 102, XXI, 1, XXIII, 4, 24, XXVII, 1. accedat Cic. p. Balb. 1.

184, 9. quod signum liberalitatis — avaritiae. haec verba eiecit Schütz turpissumum emblema esse dicens: at sic alterum refutationis membrum insuavissume decurtatur, nec sententia tam inepta est, si liberalitatem intellegas de moribus honestis nil humile ferentibus. humilis autem ingenii avaritia est. 17. descriptio idem est, quod ap. Cic. 51
Part. 55 'consequentium frequentatio' et Top. 67 locus ex ecfectis, qui, ut ibi ait 'suppeditare solet oratoribus et poetis, saepe etiam philosophis, set iis, qui ornate et copiose loqui possunt, mirabilem copiam dicendi, quom denuntiant, quid ex quaque re sit futurum'. ab ipso multa petus exempla, quorum illustrissumum videtur Cat. IV, 11. ex Isaeo laudamus IX, 36 sq. ex Aeschin. III, 157, ex Demosth. XXIV, 93 sq.

185, 5. rem puplicam funditus labefactans volgo scribitur, at nullus locus rei publicae, ubi orator incommoda privatorum enumerat, nec potest illâ funditus labefactatâ ostendere periculum, ne iudices in semet ipsos immittant teterrumam beluam. 10. grandis natu parens — habebit. eadem res describitur ab Antiph. III, β, 10.

186, 1. vestigium veri unus π servavit lectione erumnarum. aerumnae graves labores sunt, ut ap. Cic. Fin. II, 118. 3. flagrabat habent codd. optumi fortasse corruptum ex 'flagratur' vel 'flagratast' cf. supra lectum 135, 13 et Hygin. fab. 179 'cum fulmine et tonitribus venit et Semelen conflagravit'. 6. ante pedes, simile vide Cic. Ph. III, 4. — 12. divisio. Cic. Inv. I, 45 complexionem in formis ar- 52
gumentationis profert 'in qua, utrum concesseris, reprehenditur ad hunc modum: si inprobus est, cur uteris? si probus, cur accusas'. Hermogenes III, 167 ed. Walz appellat τὸ διλήμματον — ὅταν δύο ἐρωτήσεις ἐρωτῶντες τὸν ἀντίδικον πρὸς ἑκατέραν ὦμεν εἰς λύσιν παρεσκευασμένοι laudans duo exempla Demosth. XVIII, 196, 217; addimus XVI, 23, XXIV, 122, XXXII, 16, LVI, 33, Lycurg. 34, 76, Ciceronis p. Quint. 81 p. S. Rosc. 52, p. Planc. 13 med. Verr. II, 2, 150 sq. Ph. III, 14, 18, 21. non omittenda fabula iucunda de dilemmate, quo Tisias contra Coracem, Corax contra Tisiam usus esse dicitur Prol. Stas. IV, 14; translata etiam ad Euathlum et Protagoram Gell. V, 10.

187, 4. verba de quo — demonstravimus nec bene Latina sunt, nec solet Cornificius tam accurate sua citare. 10. frequentatio eadem est atque enumeratio, de qua iam ad II, 47 egimus. hic addimus indicari eam a Quint. IX, 2, 103 'multa — Rutilius Gorgiam secutus — et Celsus — posuerunt schemata: consummationem, quam Graecus διαλλαγὴν vocat, cum plura argumenta ad unum effectum deducuntur'. vocabulum Graecum corruptum videtur ex παλιλλογίαν. eadem ap. Aristot. Rhet. III, 19, 4 ἀνάμνησις est, ap. Theon. 181, Apsin. IX, 547 ἀνακεφαλαίωσις, ap. Alexandr. VIII, 439 et Zonaeum 675 συναθροισμός, fit autem vel omnibus colligendis argumentis, vel ex parte, quod praecipit Anaxim. 48, 9: χρὴ δὲ καὶ παρὰ μέρος ἕκαστον τοῦ λόγου παλιλλογεῖν, fecitque hoc Isocr. VII, 32: 'φαινόμεθα γὰρ πρῶτον μὲν παρὰ τῶν κυρίων τὴν χώραν λαβόντες κτἑ.' (unde corrige ib. 24 δόντων μὲν Ἡρακλεῖ τῶν κυρίων, sensu enim cassum, quod volgo legitur

δ. μ. Ἡρακλειδῶν) fecit etiam Demosth. XXIII, 215 sqq. ubi cf. notam Weberi, Cic. p. l. Manil. 49; in universum fit frequentatio ab Isaeo VII, 43 sqq. a Demosth, XXIV, 108, XXVII, 47, 48, LVI, 45, 46, Cic. p. Quint. 86 sqq., ex qua enumeratione intellegi potest, quod fuerit argumentum deperditae partis § 85, p. Cluent. 125. frequ. cum permutatione (ἀπὸ τοῦ πλάσματος) laudatur ex Hyperidea or. contra Demadem ab
53 Apsin. IX, 547. — 13. suae pudicitiae — alienae. haec eodem modo componuntur a Cic. p. Cael. 42 'parcat iuventus pudicitiae suae, ne spoliet alienam'. 19. quae separatim — suspitiosam. Cic. Part. 40: 'veri similia — etiam si videntur esse exigua per se, multum tamen, quom sunt coacervata, proficiunt'. adde Or. 85, et An. Seg. 456, 3—7, qui frequentationem accusatoris propriam esse monet. 21. perspicuam. sic Cic. p. Tull. 55 'ut rem perspicuam quam paucissumis verbis agam, dubitari hoc potest, recuperatores utri oppugnasse videantur: qui ad illam villam venerunt, an qui in villa manserunt?'

188, 1. omnia quae inde ab h. l. enumerantur usque ad 189, 3 repetitio sunt eorum, quae Cornif. exponit II, 3—12. si et commodum — adtenuatissumae. adhibe Cic. p. S. Rosc. 86—88. — 7. neque factum, quod opus non fuerit recte abesse codd. Erf. et Duisb. existumat Schütz: at non magis supervacanea sunt quam illa ap. Cic. de or. II, 296 'memoria teneo — dixisse me, cum ceteris tuis laudibus hanc esse vel maxumam, quod non solum, quod opus esset, diceres, set etiam, quod non opus esset, non diceres'. homoeotelenton effecit, ut verba in optumis libris exciderent. desiderantur enim illic, quod Schütz non attendit, etiam verba 'ad maleficium'. 11. quod et perficiundi in compluribus libris non invenitur, valde placuit Ernesto, immemori scilicet distributionis II, 6 (33, 7, 12) expositae. ordo autem cur hic invitis libris mutetur, non idonea causa est, quod illic invenitur alius, nam plura ex hoc libro exempla afferri possunt conversae enumerationis. 13. in ipso malefici loco scribendum fuit, quom praecedat: 'si — iste visus est in eo loco, in quo est occisio facta' ut alter conspectus, alter auditus in eodem loco suspitionem de reo motam confirmet. 'in ipso maleficio' quod volgo legebatur, dictum, quasi non tum solum vox illius aliquid probare possit. 17. argumentis certis coaluisse existumavimus in argumentatis, quod optumi codd. offerunt. ceterum miretur aliquis, Orellium seclusisse 'argumentis', quod glossema haberet ortum ex altero (ipsius scilicet opinione): tormentis; oblitus erat superiorum II, 9, sqq., ubi testimonia quaestiones argumenta rumores tractantur aut pro reo aut contra eum usurpanda.

189, 5. qui maleficia apposuerunt, male explicuerunt omnia, quibus scriptor probabile collationem signum argumentum locos communes complectitur; qui maleficio, vereor, ut sic ne Latine quidem locuti sint, praeterea haut apte dicuntur maleficii signa argumenta etc. in maleficium convenire; inter se convenire ea oportet, ut manufestum sit maleficium. necesse est ex superioribus iteratum esse videtur, indeque nata lectio deteriorum codd. 'posse'. ad sententiam cf. Cic. p. S. Rosc.

62. — 6. vehemens est haec exornatio. ut ait Cic. Part. 59 'frequentatis firmamentis orationis et breviter expositis vim est habitura causa
maiorem'. 9. expolitio vocatur a Theone 152 sqq. ἐξεργασία, signi- 54
ficatur a Cicerone Or. 137 'sic igitur dicet ille, quem expetimus, ut vorset saepe multis eadem et una in re haereat in eademque conmoretur sententia' nec alienus ab hac re Seneca Contr. IV, 28 extr. 'habet hoc Montanus vitium: sententias suas repetendo corrumpit: dum non est contentus unam rem semel bene dicere, efficit, ne bene dixerit et propter hoc et alia — solebat Scaurus Montanum inter oratores Ovidium vocare; nam et Ovidius nescit, quod bene cessit, relinquere'. 15. aliis verbis. ut Demosth. XVIII, 63, 64, 66, 69 diversis verbis eandem repetit interrogationem. exemplum malae expolitionis invenimus ap. declamatorem pro domo 97, 98 'an ego poteram — caritati anteponit suorum', quae inscite transtulit ex Sestiana § 51.

190, 12. in qua est adiectum non intellecta verborum constructione; 55
quod exemplum subiungitur sapientis secum deliberantis, διαλογισμὸν exhibet, de quo cf. Iul. Rufin. I, 20.

191, 2. qua re loquitur — fugiet verba a Schützio iure reiecta sunt; volgo ita efferuntur, ut sapiens adhuc ipse loquatur, at in optumis codd. fugiet legitur, non 'fugi' ideo ex π recipere debuimus ergo. quod autem Schütz statim traducendo dedit pro tractando, vehementer fallitur, ut liquet ex 189, 14. 7. et prava ratione fecimus ex 'provocatione'; sic supra est 189, 18 'qui bonis erit rationibus praeditus'. —
13. eadem res — exsuscitatione 'glossator aliquis adiecit repetitio- 56
nis formulam, qua facile caremus'. Schützii hoc est iudicium haut dubie verum; reliquit autem set, quod item interpolatoris est, adiectum scilicet, ut aliqua coniunctio efficeretur sequentium cum emblemate.

192, 3. de qua conclusioni nomen est. haec distinctio intempestiva est, sequentia (6) ergo — sententiarum generalem sententiam habent, ubi de certa quadam et peculiari expolitionis forma agitur, deinde (9) igitur septem partibus tractabitur numerationem inceptam, de-
nique 10 ut scire possis — tractetur plane falsam sententiam, qui- 57
bus enim, ut infra 194, 7 ait, 'multo maxume exercemur ad elocutionis facultatem' ea facilia esse non possunt. omnia ista molestissume turbant coniunctionem praecepti cum exemplo. VV. DD. tamen intacta reliquerunt exceptis (vs. 5) 'in hoc libro — nomen est', quae ceteris etiam tolerabiliora sunt. Hermog. Prog. I, 22, ut Aphthonius, easdem fere partes χρείας facit, cuius plane diversa tractatio est ap. Theon. 201, 206. expolitionis exempla praebet Cic. p. Mur. 61—66, p. Cael. 39—42, de prov. cons. 29 sq. Cat. II, 14—16 nonnullae partes eius inveniuntur ap. Dem. XVIII, 309—312, Cic. p. S. Rosc. 109 sqq. in Cornificiano exemplo res simpliciter pronuntiata legitur vs. 12, ratio subiecta ibid. res dupliciter pronuntiata et cum rationibus 16 sqq. contrarium 21 sqq. simile 193, 6 sqq. exemplum 11 sqq. conclusio 194, 1 sqq.

193, 1. vehementer est iniquom — non dare. usus ea sententia est Cic. Phil. XIV, 31 et p. Sest. 47 'nesciebam, — quom esset

omnibus definita mors, optandum esse ut vita, quae necessitati deberetur, patriae potius donata, quam reservata naturae videretur?' pergit Cic. ibid. praeceptionem hanc sequi, ut vel Decii afferat exemplum § 48; (quo ad mirificas ineptias Pseudocicero de dom. § 64 abutitur) similitudinem quoque non longe remotam adhibet § 45 'si mihi in aliqua navi — ut ceteros conservarem'. (e contrario Pisonem facit statuentem de sapientis officio p. Sest. 23.) 5. in qua — continetur. simillume Cic. Ph. V, 6 'an potest cognatio ulla propior esse quam patriae, in qua etiam parentes continentur?'

58 194, 1. cotidie magis enitescit. cf. similia ap. Cic. p. Marcello 11, Ph. XIV, 33 sq. — 8. qua re conveniet — secundo. haec vel ineptissuma distinctione inter 'adhibere' et 'uti' produnt alienam originem, praeterea male dictum est extra causam, ubi requiritur extra veritatem et addito in exercendo plane abundat; tum non erat, cur de argumentatione librum secundum laudaret, denique tota admonitio incommoda, postquam scriptor pronuntiavit studiosos per expolitionem maxume exerceri ad elocutionis facultatem: recte igitur iam Schütz haec interpolatori tribuit. 12. conmoratio illustratur a Cic. de or. II, 292, Quint. V, 12, 4. Hermog. π. ἰδ. 266, 23 ταῖς — ἐπιμοναῖς ἐφ' ὧν ἰσχύομεν πραγμάτων χρώμεθα, laudat idem Demosth. XIX, 63. commorationem excusat Antiph. V, 46 — μή μοι ἄχθεσθε, ἂν ὑμᾶς πολλάκις ταὐτὰ διδάξω. 16. etsi scriptor ipse nolit apponere exempla, citabimus tamen Demosth. XIV, 3, 7, 10, 14, 37; XX, 56 (ubi orator praedicit, in quo solo argumento adversarii commoraturi sint) XXIV, 9, 16, 55, 58, 72, 74, 77, 90, 102, 194, 207 sq. cf. de ea re etiam Theonem I, 156, iterumque Hermog. π. ἰδ. 361. — 20. utraque contentionis forma ab Anaximene tractatur 52, 13: ἀντίθετον μὲν οὖν ἐστι τὸ ἐναντίαν τὴν ὀνομασίαν ἅμα καὶ τὴν δύναμιν (sententiam) τοῖς ἀντικειμένοις ἔχον ἢ τὸ ἕτερον τούτων. exemplorum maxuma turba possit excitari, sufficiat tamen laudasse Dem. I, 47, VIII, 46, XVIII, 265, XIX, 141, XXI, 61, 73, XXXIV, 12, 35, Cic. Verr. II, 5, 38 p. Sull. 14—20. restituenda est contentio ap. Lysiam VII, 12 sic: ὅ τι κέρδος ἐγένετο τῷ ἀφανίσαντι καὶ ἥτις ζημία τῷ περιποιήσαντι, volgo legitur ποιήσαντι.

59 195, 5. de similitudinis formis et causis cf. Cic. de or. III, 157 sqq. obiter eam tangit de or. III, 205, Or. 138; discrimen inter similitudinem (παραβολὴν) imaginem (εἰκὼ) exemplum (παράδειγμα) explicatur a Minuciano IX, 604 et Cic. Inv. I, 49, qui pro similitudine appellans collationem haec tria subiungit comparabili; παραβολὴν similiter atque Cornif. dividit Polybius Sard. VIII, 612, alia ratione Trypho 750, Cocondr. 793. — 6. ea sumitur aut ornandi causa aut probandi. haec sola commemorantur a Quint. V, 11, 5. — 12. adiectum est per contrarium anticipatione incommoda, quom infra (21) legatur dictum est autem per contrarium, ubi deinde hic modus pronuntiandi explicatur. eodem pacto intempestiva ista mentione peccatur postea ter; qui ea 196, 2, 12, 197, 4 intulerunt, offendebantur concisa causarum similitudi-

nis descriptione 195, 11, 196, 3, 11, 197, 3; ergo aliquid apponendum esse putabant, quo fieret tolerabilior ea brevitas orationis. modus autem per contrarium significatur a Quint. V, 11, 26: 'solent — fallere similitudinum species, ideoque adhibendum est his iudicium: neque enim, ut navis utilior nova quam vetus, sic amicitia' etc. ex Cic. exemplum similitudinis per contrarium prolatae afferimus p. Planc. 68 'dissimilis est pecuniae debitio et gratiae' etc. ac contractius Ph. III, 2: 'certus autem dies non ut sacrifici sic consilii expectari solet' adde Aeschin. III, 158.

196, 1. ut paulo — asserebatur. talis citatio exempli, quasi id non ad ipsam hanc similitudinis formam, set ad alius cuiuspiam rei illustrationem pertineat, vitiosa est, insiticiam esse vel ex usu verbi asserebatur probari potest illa aetate nondum hoc sensu usurpati. non minus prava est lectio omnium editionum inde a Victoriana disserebamus, quae in nullo codice obvia tamen Schützio causam sola praebuit, cur hanc annotationem repudiaret. 3. quodam modo huc referre licet Quint. V, 11, 24: admonendum est rursus esse in oratione illud genus, quod εἰκόνα Graeci vocant — quam id, quo probabilius fit, quod intendimus: ut si animum dicas excolendum, similitudine utaris terrae, quae neglecta sentes ac dumos, culta fructus creat — ex hoc genere dictum illud est Ciceronis: 'ut corpora nostra sine mente, ita civitas sine lege suis partibus ut nervis ac sanguine et membris uti non potest' (p. Cluent. 146). — 9. ergo sumptum est probandi causa. postquam explicavit, quo modo probandi causa dicatur simile adhibitum esse, ratione plane caret hoc additamentum. 15. sumptum, quo omisso deerat indicatio consilii, quo utitur orator in usurpanda hac similitudinis forma, recte a Schützio additum est. 20. amicitiae studio et otiosum est post verba 'tantum benivolentiae' et membrorum concinnitatem tollit. exemplum similitudinis per brevitatem dictae praebet Dem. IV, 26. 60

197, 5. uti citharoedus — eicitur. fabula narratur a Luciano, Euangelum Tarentinum infelicissume ausum esse certare Pythiis cf. π. ἀπαιδ. 8 sqq. cuius loci commode admonuit Haim. Anal. Tull. 53. — 19. industrius expectatus respondet superioribus 'magis expectatus' quod postulat forma collationis, in qua 'proposita similitudine paria sunt omnia relata'. hoc non reputaverunt, qui 'inlustris' ex deterioribus libris recipiendum, 'et expectatus' eiciendum esse opinati sunt, Oudendorp Ernesti Schütz. 'industrior' ex Catone laudat Priscian. III, 108. similia ex coll. sunt ap. Demosth. II, 21, III, 33, IV, 40, XXIV, 208, ap. Cic. p. Sest. 24 'ut si gladium — contrucidaverunt' ibi postrema inde a verbis 'ita cum hominibus' etc. si sola essent posita, brevitatis exemplum offerrent.

198, 2. alterius inertiae artificis alterius stultitia simili ratione conlata. haec inertia est, cui ante oculos ponendae adhibetur citharoedi stultitia, artificis ab interprete profectum est, qui non videret homini nobili hic descripto inertiam, alteri stultitiam tribui. cf. Haim. Anal. Tull. l. c. 8. verba — adcommodatu. ne pronomen 61

desideres, cf. supra 90, 9 'quibus ex rebus laudem constituerimus, ex contrariis rebus erit vituperatio conparanda'. 15. terrestris et maritimas ut legatur, flagitat concinnitas, qua hic quinque praeterea paria componuntur: 'coelestis' natum videtur ex interpretatione 'cete' servata in *hp*, recte deleta in *επ*.

199, 3. docere. accuratius erat 'probare', quo supra solo utitur. paullo ante venari non aptum est, ubi effectus investigationis notari de-
62 bet. 7. exemplum. de eo cf. Cic. Inv. I, 49 'exemplum est, quod rem auctoritate aut casu alicuius hominis aut negoti confirmat aut infirmat'. Part. 40 'maxumam facit fidem ad similitudinem veri primum exemplum, deinde introducta rei similitudo'. adde Anaxim. 30, 15. cum not. Speng. et Andoc. III, 2, Isocr. I, 34. exemplum, quo Cic. utitur per contrarium, est p. Sest. 37 'quid enim simile fuit in Metello' deinde suam causam per hanc dissimilitudinem illustrat: inepte imitans ea scriptor or. ad Quir. post red. 6 deprecationem Metellorum comparavit cum deprecatione C. Pisonis et Q. Ciceronis. ap. Demosth. vide XVIII, 319, XIX, 260, 271, XXIV, 133. ap. Cicer. praeter l. modo laud. p. Mur. 58 sq. — praeteriti 'ἀποφθέγματος ab historicis memorati' ut expl. Orelli. — 14. exempli exemplum afferri posse idem V. D. sine causa negat: quom exemplum hic sit rhetoricum vocabulum, non intellegitur, cur id exemplo secundum volgarem notionem sic dicto probari nequeat. 19. imago definitur a Cic. Inv. I, 49: 'oratio demonstrans corporum aut naturarum similitudinem, nec aliter Quint. V, 11, 24, Herodian. VIII, 610, Minuc. l. c. supra IX, 603. Aristotel. Rhet. III, 4, 1 imaginem a translatione (latiore sensu, ut complectatur permutationem) sola comparativae particulae adiectione differre docet.

200, 4. aspectu venenato quod est in libris optumis, fortasse retineri poterat, siquidem sic exprimitur βάσκανος ὀφθαλμός; etiam spiritus rabidus h. e. rabiosi. tenuimus tamen alterum ut naturae magis consentaneum. 6. in universum recte iudicat Ern. de hac imagine, reiciens 'ore attingere': 'nam nec sensum commodum habet et tollit aequalitatem antecedentis et consequentis: in primo sunt tria: dentes adspectus spiritus: hic ergo pariter tria esse debent, quamquam cum aliqua varietate: fauces dentes lingua'. maluimus 'faucibus' notare, de infinitivo Ernesto assentiendum fuit: quod enim Orelli volgatam tueri posse sibi visus est invento 'quem ore' in cod. *t* — est etiam in multis aliis — non reputabat 'attingere' debile esse post 'afflare' nec attendit, quam insuaviter pronomine constructio interpelletur.

201, 1. cum domo — aufertur. 'totum hoc ridiculum emblema nos seclusimus' ait Orelli. at ridiculum hominem sic describi vitium non est, nec a verisimilitudine abhorret, primum excedi illum (cf. Ter. Heaut. III, 1, 53) ab hostibus, deinde exinanita domo abripi pro servo. si quid ridiculi hic est, haeret ea vituperatio in libris, qui habent 'ut
63 comedatur aufertur'. 3. eefictio aput Hermog. Prog. 47 Theon. 239 est ἔκφρασις, ap. Aquil. Rom. διατύπωσις; tractatur a Quint. V, 11, 24. exemplum Demosth. vide XIX, 314: Ciceronis multa sunt, ut Verr. II, 2,

108; in Pis. 1, 25. p. Sest. 18, 19, ubi sic praeparatur effictio: 'quorum (Pisonis et Gabinii) per deos inmortalis si nondum scelera volneraque inusta rei publicae voltis recordari, voltum atque incessum animis intuemini: facilius facta eorum occurrent mentibus vostris, si ora ipsa oculis proposueritis'. 10. notatio ἠθοποιΐα dicitur ab Hermog. 44, sqq. χαρακτηρισμὸς a Rut. Lup. II, 7, qui Lyconis affert notationem ebriosi praeclaram, Cicero de hoc ornamento orationis agit Top. 83, Or. 138, de or. III, 204; Quint. VI, 2, 17. exempla suppeditat Cic. Cat. II, 20, 22 p. Mur. 38, 51. in Pis. 67, 20, 22, p. Flacc. 11 sq. Ph. II, 105. nec Demosth. talibus caret, cf. II, 15—20, XXI, 204. — 12. ostentatorem pecuniae gloriosum fecimus ex vestigiis codd. quod enim Ern. ex uno Lipsiensi duxit, 'ost. pecuniae' sequentibus aliis, hominem fingit divitiis suis inflatum, 'gloriosum' demum accedente notio existit divitias sibi falso tribuentis. adde, quod infra 204, 16 respiciens ad hanc notationem gloriosi se ait exhibuisse.

202, 6. falso interpretamentum adiectum est ad 'fragilo chorngium gloriae' in codd. melioribus, deteriores habent 'falsae' non minus supervacuum, quom non nisi falsa gloria requirat tale praeconium. 8. ut diligentur numerentur intellege 'servi' quorum tantus numerus esse simulatur, ut unus iis lustrandis non sufficiat in seqq. (9) additum habent quidam libri 'hominis' et 'plures' quae vocabula ab attentis lectoribus non desiderabuntur. 12. levi transpositione huic loco medendum fuit: splendide dum pro 'dum spl.' hospites veniunt hominis splendida promissione allecti, quo magis fit ridiculus, quom eos sordide accipit, non tantopere explodendus, si nulla facta iactatione liberalitati illorum parum responderet. 'splendide invitare' eadem fere ratione dicitur ac 'prolixe promittere' Cic. Fam. VII, 5. 'benigne invitare' Fam. IV, 13, alia.

203, 8. sodalitium hic est convivium a sodalibus institutum, ut 64 apparet ex verbis 'perspicit argentum — visit triclinium stratum'. quod Ern. visit deleret, nulla erat causa. 17. postero die soli πρ² praebent, at supra 188, 15 epπ cum multis aliis 'postero die titubanter — locutum'.

204, 2. angiportu tuto optumi habent codd. tuto indicat diversam terminationem vocabuli, in aliis enim libris 'angiportu', in aliis 'angiporto' legebatur, inde faciebant deteriorum codd διορθωταί 'toto'. 10. nos Samiis delectabimur, h. e. fictilibus, ut vulgo constat. cf. suavem Cic. narrationem p. Mur. 75. 20. sermocinatio, quam Aq. 65 R. ethopoeiam appellat, significatur a Cic. de or. II, 328 'festivitatem habet narratio distincta personis et interpuncta sermonibus'; plerumque cum notatione confunditur, cum conformatione eam coniungit Quint. IX, 2, 29 sqq. fictiones personarum dicens: de nostro loco cogitare videtur, quom ait 'sunt quidam, qui has demum προσωποποιΐας dicant, in quibus et corpora et verba fingimus, sermones hominum assimulatos dicere διαλόγους malunt, quod Latinorum quidam dixerunt sermocinationem: ego iam recepto more utrumque eodem modo appellavi; nam certe sermo fingi non potest, ut non personae sermo fingatur'.

205, 1. exemplo hoc sermocinationis exornatur narratio rei vere La-

rini ab Oppianico commissae, vide Cic. p. Cluent. 25. — 6. qui non mihi praesto fuit magistratum scilicet gerenti. cf. Cic. l. c. 'per illam L. Sullae vim atque victoriam Larinum in summo timore omnium cum armatis advolavit, quattuorviros, quos municipes fecerant, sustulit, se a Sulla et alios praeterea tres factos esse dixit'. 12. quin illum in plerisque codd. sermoni inimici praemittitur 'at ille' pro quo Orelli malit 'at iste' per se quidem recte; set praestat primae familiae lectionem sequi: oratio enim hominis et ex sententia agnoscitur et sono vocis satis distingui potest a supplicibus feminae verbis. 13. non abibo supple 'antequam ille mihi producatur in conspectum'. cf. Cic. Verr. II, 4, 51 'metus erat summus: ipse enim tyrannus non discedebat longius: Archagathum et argentum — expectabat'. 15. Gorgiae pediseco scripsimus pro volgari lectione 'Gorgia pedisece' certe non apte adicitur nomini appellatio. quod constructionem attinet, cf. Catull. X, 27 'mane, inquii puellae'.

206, 1. praesto ades. sic 'praesto' cum sequente verbo copulatum atque hoc mutatum est, 'sedes' volgo lectum sensu caret. correctionem confirmet Ter. Eun. V, 8, 20: 'set ubi est frater? praesto adest'. 4. iudicio meeum contendere non vis. etiam hoc convenit in narrationem ap. Cic. p. Cluent. 25 'ab eodem (Sulla) sibi esse inperatum, ut Aurium illum, qui sibi delationem nominis et capitis periculum ostentarat — et alterum Aurium et eius C. filium — proscribendos interficiendosque curaret'.

207, 6. hoc genus i. e. talem orationem: 'quid putamus illos dicturos, si hoc indicaritis' consequitur illorum sermo. verba 'deinde subicere
66 sermonem' addi nec sententia nec constructio patitur. 7. conformatio tractatur a Cic. Top. 45, Part. 55. et de or. III, 205 'personarum ficta inductio vel gravissumum lumen augendi': Or. 85 'summissus orator non faciet rem puplicam loquentem nec ab inferis excitabit'. illud Hermog. Prog. I, 45 προσωποποιίαν, ut Rutil. Lup. II, 6, Aquil. Rom. I, 3; hoc εἰδωλοποιίαν appellat. προσωποποιίαν tractat Aristot. Rhet. III, 11, 2. etiam Demetr. IX, 109 sq. fictas personarum orationes plerique technographi ἠθοποιίαν nominant, ut Apsines IX, 545, qui exemplum Hyperidium affert, Alexand. VIII, 449, Phoebamm. 509, Tiber. 537, Zon. 676. utrumque genus illustratur a Quint. VI, 1, 25; IX, 2, 29 sqq. exemplum loquentis patriae est ap. Cic. Cat. I, 18 populi p. Planc. 12, excitati ab inferis p. Cael. 33; cum oratione Bruti conferatur comparatio a Cicerone instituta Ph. III, 8, sqq. Demosthenica vide I, 2, VIII, 35, XIX, 66, Aeschineum III, 257.

208, 4. in pluris res. eae res, quae opponuntur amplificationi et commiserationi, non possunt mutae et inanimae dici; sunt partes orationis,
67 in quibus confirmationi locus non inepte datur. 7. significatio aput Graecos scriptores ἔμφασις est, nec alio nomine utuntur Aquil. Rom. I, 5, Quint. IX, 2, 64, cf. etiam VIII, 3, 83. hic duas formas constituit: 'alteram, quae plus significet quam dicit, alteram, quae etiam id, quod non dicit'; illic eandem distinctionem diversis verbis profert. in univer-

sum significatio describitur a Cic. de or. III, 202, Or. 139, Tiberio VIII, 543, qui exempla laudat ex Dem. I, 12, XLV, 84. Tryphone 746. quam Aristides IX, 387 appellat *ἔμφασιν*, plane alius generis est. 8. exuperatio idem est atque superlatio, abcisio non differt a praecisione, de ambiguo quoque et similitudine supra egimus, redit nunc eorum mentio, set ita, ut significationi serviant. exuperationis exemplum vide ap. Cic. Phil. II, 63, iam adhibitum a Quint. VIII, 6, 68. — 11. testum ex *k* recipi, cf. Plin. H. N. XXXII, 7, § 26. — 12. de ambiguo multa habet Cic. de or. II, 254 sqq. praeterea Quint. VI, 3, 47; VII, 9, 1, et de vitiosa ambiguitate VIII, 2, 13. singulare genus ambiguitatis in coniunctione aut disiunctione vocabulorum situm tractatur ab Hermog. *π. εὑρ.* 186, unde libet nonnulla huc transferre: *ἡ τῆς συνθέσεως — ἀκολουθία συγκειμένη μὲν ἄλλο δηλοῖ, διαιρουμένη δὲ ἄλλο ἐμφαίνει οἷον· φήμη ἦν, ὅτι σύνεστιν ὁ πατὴρ τῇ τοῦ υἱοῦ γυναικί· μοιχὸν καταλαβὼν ἐγκεκαλυμμένον ὁ υἱὸς ἀφῆκε καὶ ἀποκηρύσσεται ὑπὸ τοῦ πατρός· ἐρεῖ γάρ· ὅπου καὶ τοῦ μοιχοῦ λαβόμενος ἐβόων· 'ὦ πάτερ· σὺ δὲ ἦς — οὐδαμοῦ'. τῷ γὰρ μοιχῷ καὶ τῷ πατρὶ προστεθὲν εὐθέως τὸ 'σὺ δὲ ἦς' τῇ συνθέσει τὴν ἔμφασιν ἐδήλωσε, τὴν ἀσφάλειαν δὲ ἔχει ἀπὸ τοῦ 'οὐδαμοῦ.'* hoc argumentum a Polemone sophista tractatum erat, cf. Philostr. V. S. 233, 9, ad quem locum debueram hunc Hermogenis apponere, etiam Apsin. IX, 534. praeclara exempla ambigui ap. Cic. sunt p. Flacc. 43, 51, p. Sest. 8 extr. de pr. cons. 9. — 20. per consequentiam. in hanc proprie convenit significationis notio. cf. Quint. VIII, 2, 11 et Cic. p. Quint. 14, p. Cael. 60.

209, 2. Graecum fontem huius exempli Victorius Var. Lect. XIV, 10 indicavit, legitur enim ap. Plut. Sympos. Qu. II, 1 *μεμνήμεθά σε τῷ βραχίονι ἀπομυττόμενον.* — 3. per abcisionem. cf. supra 170, 16 notata, ubi idem exemplum praecisionis affertur, quod hic abcisionis. quam autem Anonym. *π. σχ.* VIII, 650 dicit *ἀποσιώπησιν*, potius *παράλειψις* est, ut exempla docent Dem. XXV, 8 ex quo vs. 10 *προῄχε* legendum, et XXI, 15. alia ratione peccat in definienda reticentia Zonaeus 677 et alter Anon. 702. 6. per similitudinem. poterat addere 'et exemplum' nam huius modi est, quod statim additur: 'noli Saturnine — Gracchi' et notissumum illud 'Dionysius Corinthi.' 13. brevitas ap. 68
Graecos scriptores Alex. VIII, 450 Phoebamm. 505, Anon. 656, 701 *ἐπιτροχασμὸς* est. etiam ap. Aquil. Rom. I, 6, ap. Cic de or. III, 202 percursio; ab Hermog. *π. ἰδ.* 299 tractantur *αἱ πυκναὶ καὶ δι' ἐλαχίστου ἐξαλλαγαί*, exemplum est Dem. I, 12, et quod laudat Alex. IX, 118, quibus addatur XIX, 76. — 15. via, quae hic describitur, necessario Lysimachiam ducit, quam rem Spengel nobis indicavit. 16. 'appulsus', quod Auratus proposuit, nemini displicuisse videtur quamvis otiosum vocabulum et brevitati contrarium. nos ex monstrosa optumorum codd. lectione 'sulsus' Sestum dici coniecimus, plerumque cum Abydo coniunctim memoratam cf. Meineke Vind. Strab. 200.

210, 1. exemplum vehementer corruptum duplici medicina transpositione et singulorum verborum correctione sanare tentavimus. remanet

tamen difficultas, quod Sulla dicitur consul factus esse, non dictator. cf. de hac re censorem Cic. Schützianі Allg. Littztg. 1805, p. 362. 7. demonstratio διατύπωσις vocatur a Theone I, 226, qui exemplum adumbrat simile ei, quod hic est, Alexandro VIII, 456, ubi legendum videtur διατύπωσις δ' ἐστίν, ὅταν ἅμα προσώπων καὶ πραγμάτων παραγωγὴν (pro παρασυναγωγὴν) ποιησάμενοι μὴ τοὺς λόγους μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνεργήματα (pro ἐναργήματα) καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ εἴδη διατυπώμεθα. exempla deinde affert Aesch. III, 153, Dem. XIX, 65. adde Tib. 571, ubi laudatur Dem. XVIII, 168, et Caecilii mentio fit, qui διατύπωσιν posuerit ἐν τοῖς τῆς διανοίας σχήμασιν, Zonaeum 678. Hermog. π. εὑρ. 140, 15 διατύπωσιν τοῦ πράγματος appellat διασκευήν, Rutil. Lup. I, 20 ethologiam. Cicero eam de or. III, 202 et Part. 20 describit, breviter attingit Or. 139. Quint. IX, 2, 40 tradit a quibusdam nominari ὑποτύπωσιν; VI, 2, 29 autem φαντασίας a Graecis has imagines rerum dici, VI, 2, 32 ἐνάργειαν appellat 'quae a Cicerone illustratio et evidentia nominatur'. videtur Part. 20 spectare, ubi Cic. illustrem orationem vocat, (unde suspiceris, etiam aput Quint. legendum esse 'illustris oratio',) et Top. 97 'narrationes evidentes'. quom ita verbis — videatur. similiter loquitur Hermog. I, 49 δεῖ — τὴν ἑρμηνείαν διὰ τῆς ἀκοῆς σχεδὸν τὴν ὄψιν μηχανᾶσθαι. 11. haec narratio non plane congruit cum Plutarchea Vit. Tib. Gr. 17 sqq. — 13. iste. Nasicam dicit, cf. Plut. l. c. 19. — 14. evolat e templo Iovis, ubi senatus consederat. aliud narrat Plut, aput quem Nasica frustra cohortatus consulem, ut rei publicae subveniret, tyrannum tolleret, ἀναπηδήσας — ἐπεὶ τοίνυν, ἔφη, προδίδωσιν ὁ ἄρχων τὴν πόλιν, οἱ βουλόμενοι τοῖς νόμοις βοηθεῖν ἀκολουθεῖτε, καὶ ταῦτα λέγων ἅμα καὶ τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου θέμενος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐχώρει πρὸς τὸ Καπετώλιον. accuratius etiam Appianus senatum eo die in templo Fidei tradit congregatum fuisse, de bell. civ. I, 16.

211, 2. hic quoque audacius agendum fuit, ut sententia emergeret tolerabilis ex monstris verborum. quod ad rem attinet, simile narrat Plut. l. c.: αὐτοὶ (principes) — τῶν δίφρων καταγνυμένων ὑπὸ τοῦ φεύγοντος ὄχλου τὰ κλάσματα καὶ τοὺς πόδας λαμβάνοντες ἀνέβαινον ἐπὶ τὸν Τιβέριον ἅμα παίοντες τοὺς προτεταγμένους. — 4. non convenit cum admonitione fugae alterum hoc 'nonne vides?' respice inquam:
69 quam ob rem scriptor dedisse videtur: 'fusi sumus'. 9. aput Plut. l. c. etiam Tiberius fugit et in fugiendo cadit humi, tum ἀνιστάμενον — αὐτὸν ὁ μὲν ἐμφανῶς καὶ πρῶτος εἰς τὴν κεφαλὴν πατάξας ποδὶ δίφρου Πόπλιος ἦν Σατυρήϊος εἷς τῶν συναρχόντων. τῆς δὲ δευτέρας ἀντεποιεῖτο πληγῆς Λεύκιος Ῥοῦφος, ὡς ἐπὶ καλῷ τινὶ σεμνυνόμενος. huic igitur tribuitur, quod in Cornificii narratione uni eidemque sceleris auctori.

212, 3. praeclare liber hac complexione et cohortatione concluditur, placetque in ea maxume animum altum prodens consolatio 'alia meliora sunt, quae multo intentius petimus in vita' etc. quam a volgari rhetoricae doctore frustra expectes. exitus nobilis dehonestatur assuto iudice 'demonstratum est enim — exercitationis' (213, 5) quem superiora 212, 6, sq. plane inutilem esse ostendunt, alienum esse ab auctore vel Gruterus sensit.

INDICES.

INDEX AUCTORUM.

Accius 69, 2.
Aeschines I. 70, 17. 180, 6. II. 79, 1. III. 16, 20. 144, 16. 181, 15.
Alexander de fig. 97, 4. 167, 15. 210, 7.
Anaximenes. 7, 11. 17, 2. 29, 12. 33, 15. 37, 12. 50, 11 et 16. 91, 11. 93, 3. 141, 2. 147, 11. 151, 4. 154, 14. 155, 18. 159, 20. 164, 17.
Anonymus de fig. 209, 3.
— Seguerii 13, 13. 35, 15. 134, 3.
— tragicus Lat. 66, 7. 67, 12. 69, 15.
Antipho. II. 146, 9. IV. 49, 11. V. 14, 17. 30, 1. VI. 17, 2.
Appianus. 210, 14.
Apsines. 9, 11. 47, 5. 79, 1. 169, 10. 208, 12.
Aquila Romanus. 155, 18. 162, 7. 166, 6 et 18.
Aristides. 208, 7.
Aristophanes. 181, 10.
Aristoteles. 40, 7. 47, 5. 49, 12. 149, 4. 151, 4. 154, 8. 175, 3. 199, 19.
Beda 172, 16.
Carcinus. 166, 18.
Cebes. 61, 20.
Choeroboscus. 172, 16.
Cicero Brut. 99, 10 (bis).
Cicero de orat. 6, 6. 11, 10. 42, 14. 43, 11. Praef. XIII.
— Invent. I. 5, 3 et 5. 6, 13 et 19. 9, 17. 10, 8. 15, 4. 16, 6. 17, 7. 21, 12. 23, 16. 24, 13 et 17. 25, 5. 56, 17. 58, 19. 60, 10. 67, 6 et 14. 70, 12. 71, 11. 81, 16. 83, 5 (bis).
— Invent. II. 18, 15. 20, 5, 13 et 19. 21, 12. 22, 14. 25, 12, 15 et 18 (bis). 31, 1. 32, 10 (bis) et 11. 35, 8 (bis). 38, 18. 39, 6. 41, 6. 50, 3 et 7. 51, 5, 13 et 16. 53, 5. 77, 2. 83, 3 et 5. 95, 11.
Cicero Orat. 162, 7. 172, 13.
— Partit. 20, 5. 21, 12. 25, 5. 94, 10. 141, 17. 146, 9. 152, 10. 210, 7.
— Topica. 17, 10. 33, 20. 45, 4. 50, 11. 151. 4. Praef. IX.
— p. Balb. 44, 3. p. Caec. 15, 1. 40, 7, 9 et 18. 44, 14. 76, 12. 181, 3. p. Cael. 163, 21. 192, 3. p. Cluent. 205, 1. Divin. 169, 10. p. Flacc. 22, 14. 36, 6. p. Font. 51, 13. p. Lig. 50, 7. p. leg. Man. 87, 5. 88, 2. 95, 7. p. Mil. 32, 13. p. Mur. 185, 2. 192, 3. Phil. I. 144, 9. Phil. X. 126, 1. p. Planc. 195, 12. de prov. 44, 13. 81, 16. 88. 2. 90, 5. 95, 7. 165, 12. p. Quint. 102, 12. 157, 16. 167, 15. 187, 10. p. Rab. Post. 50, 5. p. Sest. 102, 1. 108, 3. 159, 20. 193, 1. p. Sull. 66, 4. p. Tull. 9, 21. 43, 7. Verr. I. Praef. VI. II, 1. 78, 6. II, 2. 159, 20. II, 3. 178, 15.
Cicero de Fin, 23, 15. de Legg. 24, 3. Tusc. 59, 11.
— personatus de domo 16, 1. 25, 18. 139, 24. 140, 9. 145, 9. 169, 8. 189, 5. 193, 1. ad Q. post red. 15, 3.
Cocondrius. 172, 16. 173, 7.
Cornificius. Praef. V — XV. 20, 12 et 19, 46, 16. 69, 12. 73, 12. 141, 15.
Demosthenes. XVIII. 45, 17. 94, 1. 147, 16. 162, 7. 169, 4 et 8. 176, 22. XIX. 37. 19. 70, 17. XX. 96, 11. XXI. 150, 13. XXII. 19, 15. XXIII. 89, 1. XXX. 36. 7. XXXIV. XXXV. XXXVIII. 19, 15.
Dinarchus. 162, 7.
Diphilus. 175, 11.
Ennius. 59, 7, 11 et 13. 64, 19. 65, 5. 67, 1. 69, 15. 142, 7, 9 et 14.

Euripides. El. 49, 11. Med. 70, 6. Or. 16, 2.
Fortunatianus. 159. 20.
Gellius. 47, 1. 186, 12.
Hermagoras Praef. X. 16, 17. 17, 2. 21, 12.
Hermogenes. 17, 14. 18, 3. 21, 12. 39, 10. 47, 5. 89, 1. 147, 11. 152, 10. 154, 3. 159, 20. 180, 6. 208, 12.
Hieronymus sct. Praef. XIII.
Hyginus. 186, 3.
Hyperides. 44, 7. 70, 3. 86, 12. 187, 10.
Isaeus. IV. 37, 10. V. 169, 10. VIII. 36, 7. 37, 10. XI. 97, 19.
Isocrates. VI. 154, 18. VII. 37, 18. 187, 10. VIII. 145, 9. 180, 6. IX, 94, 6. 95, 7. XII. 43, 5. 88, 2. 159. 20. XVI. 96, 11. XXI. 154, 3.
Longinus. 74, 10.
Lucianus. 197, 5.
Lucilius 143, 1.
Lycurgus. 30, 8. 35, 8.
Lysias. III. 50, 11. VII. 194, 20. XIV. 45, 17. XXX. 51, 13. XXXI. 50, 8.
Marcellinus. 44, 7. 51, 12 et 17.
Minucianus. 51, 12. 151, 4.
Ovidius. 16, 8. 189, 9.
Pacuvius. 61, 18. 62, 1 et 6. 63, 1. 69, 12. 70, 46.
Philostratus. 208, 12.
Plautus. 61, 9. 168, 15.
Plutarchus. 210, 13.
Polemo soph. 208, 12.
Polybius Sardianus. 195, 5.
Priscianus. Praef. XII.
Quintilianus. Inst. or. III. 6, 13 sqq. 20. 44, 11. IV. 6, 13. 8, 7. 159, 20. V. 151, 4. 195, 5 et 12. VI. 79, 9. 210, 7. VII. 15, 14. 23, 3. VIII. 17, 10. 172, 13. 175, 3. IX. 132, 12. 144, 9. 147, 11. 148, 2. 151, 4. 157, 12. 162, 7. 163, 21. 165, 12. 166, 6. 180, 6. 187, 10. Praef. VI. sqq.
Rufinianus. 167, 15.
Rufinus. Praef. XIII. 152, 15.
Rutilius Lupus. 86, 12. 143, 14. 147, 18. 154, 18. 162, 22. 163, 21.
Seneca Controv. Praef. XXVI. 107, 4. 165, 12.
— Suasor. 183, 17.
Sophocles El. 49, 7.
— Oed. C. 49, 11.
Syrianus. 18, 2. 44, 7.
XII Tabulae. 20, 12. 46, 16.
Tacitus. 62, 6.
Terentius. 65, 6. 69, 13.
Theo. 13, 17. 36, 7. 69, 13. 192, 3.
Tiberius de fig. 159, 20.
Trypho. 172, 16.
Velleius. 23, 12.
M. Victorinus. 6, 19. 52, 8.
Zonaeus. 209, 3.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

ab scripto iudicare. 40, 1.
ab tuta ratione sententia est. 89, 2.
abcisio. 209, 3.
abiectio. 10, 15.
abusio. 176, 11.
actcedisset. 59, 8.
actio. 100, 5.
actionem habere. 44, 7.
actores rei. 150, 22.
actuosus. 99, 10.
ad al. inpedimento esse. 122, 2.
ad diem venire. 22, 13.
ad tribunos (sc. verba facere) 22, 9.
adcommodantur officia ad orationem. 5, 13.
adcommodantur partes orationis ad officia. ib.
adcommodatur inventio ad constitutionem. 28, 13.
adfectatus. 157, 10, 164, 13.
adferre fabulam in advorsarios. 38, 5.
— legem in rem. 21, 6.
adfertur nihil. 57, 8.
adfines sceleris. 135, 5.
adiectio. 166, 18.
adiumentum. 33, 15. 130, 17.
adiumento esse rei faciendae. 77, 9.
admirationes. 105, 16.
adparatio. 12, 11.
adprobatio. 35, 6.

adrisio. 11, 1.
adsiduitas eiusdem literae. 142, 4, verbi 142, 10.
adsumptiva constitutio iuridicialis. 21, 4, 47, 5.
advorsum. 68, 12, 70, 10.
aequabile ius. 85, 3.
ex aequo et bono ius. 45, 10.
aeriae bacae. 142, 3.
aerumnae = *labores*. 186, 1.
agenda dantur scripta. 22, 2.
agere rem. 99, 4. 108, 13.
Albenses. 72, 11.
Alexander M. 158, 1.
Alexander rhetor. 97, 4. 98, 7.
aliena a causa. 71, 1.
alienum est intercedere. 43, 8.
aliquid, *adverb*. 7, 12.
aliquis. 30, 17. 36, 17. 87, 11. 170, 12.
aliqua certa persona. 4, 12.
ambigua vitanda. 208, 16.
ex ambiguo controvorsia. 18, 12. 42, 4.
per ambiguom significatio. 208, 12.
amicus studiis. 144, 15.
amphiboliae. 42, 13.
Amphion. 70, 16.
amplificatio. 23, 1. 73, 16. 104, 2.
anceps causae genus. 6, 19.
ἀνεύθυνα culpam habent. 52, 17.
angiporto s. angiportu. 204, 2.
ex animo agere. 108, 14.
anni tempus = *ὥρα*. 32, 13.
ante. *adv*. 9, 15, 20, 7, 31, 4.
antecelli. 76, 17.
Antonius *orator*. 130, 5.
aperire de aliqua re. 9, 10, 79, 4.
aperitur sententia. 39, 12.
Apollodorii. 97, 4.
Apollonius *rhetor*. 79, 9.
rudere — appellarunt. 171, 16.
apsoluta constitutio iuridicialis. 21, 14, 42, 1.
argumentari. 36, 5.
argumentatio vitiosa. 56, 6.
argumentationis partes. 53, 9.
argumentationum dispositio. 98. 15.
argumentum (*genus narrationis*). 12, 20.
— pars constitutionis coniecturalis. 33, 15, 37, 6, 188, 17.
articulus. 152, 10.
artifici suspitio. 16, 8.
artificiosus ordo. 97, 17, 98, 14.
artificiosam dispositionem artificiose conmutare. 98, 14.
aspectus venenatus. 200, 4.
— rabidus ib.
asyndeta. 35, 1, 43, 13, 83, 4, 98, 5.
at. 96, 11, 116, 5, 150, 19.
atrox suspitio. 68, 4, 170, 19.
attenuata figura. 134, 5, 137, 11.
attenuatissuma vox. 106, 13.
attenuatio literae. 156, 2.
— suspitionis. 29, 7.
— verborum. 140, 8.
— virtutum. 86, 6.
quae nil attinent = *inutilia*. 3, 13.
audaciter. 155, 9.
audita rei memoria. 84, 10.
augurum nominatio. 18, 6.
auspicari. 181, 12.
aut—aut, vel—vel. 58, 2.
autem. 70, 3, 171, 4.
barbarismus. 141, 12.
bipertito. 16, 20.
Boeotus Sicyonius. 125, 4.
brevitas. 209, 13.
cachinnatio nimia. 106, 2.
cadentia similiter verba. 142, 12.
cadere = *accidere*. 50, 6.
Q. Caepio *quaestor*. 19, 2.
— *consul*. 22, 9.
Capitolinus mons. 172, 15.
Cato *orator*. 130, 4.
causa = *genus causae*. 4, 17.
causa eadem. 9, 21.
causâ et vitâ constat probabile. 29, 12.
causa posita. 6, 12.
causa similis. 9, 21.
causae exordium. 102, 14.
— genus. 6, 22.
— postremae partes. 98, 17.
causae verae. 38, 14.
causarum genera. 4, 9, 27, 8.
cautio *quando omittatur*. 44, 14.
cavetur legibus (*abl. cas.*). 20, 4.
celebris locus. 32, 6.
celeriuscule. 105, 12.
Chares. 132, 6.
Cimber *histrio*. 115, 1.
circuitio 174, 8.
circuminspectare. 200, 5. 211, 12.
circuminstare. 210, 10.
circumlocutio. 174, 8.
circumscriptio. 162, 7.
coarguere rem. 33, 15.
coetu primo condemnare. 181, 8.
cogere = *iubere*. 98, 14.
cogitare poenam. 134, 14.
cognoscens sui. 151, 10.
color. 165, 12.
commendare genus. 96, 8.
commoditas in dicendo. 11, 9.
commoditas scriptoris. 40, 6.
commune argumentum. 66, 4.

commune exordium. 11, 20.
communicatio. 159, 20.
conceditur reo. 52, 15.
concessio. 22, 5. 49, 12.
concidit advorsarius. 34, 18.
concinna transiectio. 142, 15.
concinnae elocutiones. 99, 14.
concisio 152, 10.
conclusio. 75, 7. 171, 1.
concurrunt signa. 66, 2.
concursiones vocalium. 142, 1.
conduplicatio. 166, 18.
confessio advorsariorum. 15, 13. 16, 1. 51, 5.
conficit causa deliberationem. 82, 15.
confinium genus. 139, 13.
conflagrata urbs. 135, 13.
confligere. 15, 1.
conflictari vitio. 76, 1.
conformatio. 207, 7.
conglutinare animi vitium cum causa peccati. 30, 14.
conicere causam. 47, 1.
coniectura. 37, 5, 47, 11.
coniecturalis constitutio. 17, 2. 25, 12. 29, 1.
coniunctio. 166, 6.
conlatio. 31, 16. 39, 5.
conlaudatio scripti. 39, 2.
conlectio. 10, 16.
conligere benivolentiam. 9, 5.
— res. 57, 11.
conlocupletare rem. 53, 18.
conmoratio. 194, 12. (cf. 53, 5).
conmutatio. 167, 15.
conpar. 154, 3.
conparatio. 23, 16. 72, 3.
conpellare al. in scena. 21, 17.
conpendium leve. 54, 15.
conplexio. 75, 1. 144, 19.
conplexio literae. 156, 2.
conpositio. 141, 6.
conprehendere al. perfectis verbis. 140, 7.
conprobatur doctrina. 119, 3.
conroborare rationem. 53, 17.
consequi verbis facta. 91, 12.
consequentium enumeratio. 78, 11.
per consequentiam significatio. 205, 20.
consequuntur signa. 34, 15.
consideratior gestus. 108, 2.
consilium = dolus. 88, 6.
conspicienda venustas. 107, 4.
constitutio. 16, 20.
constitutiones plures in una causa. 25, 18.
constitutionum nomina. 17, 2. numerus. 16, 17.
constructio verborum. 141, 21.
constuprare. 186, 6.
consuetudine ius. 45, 14.
consultandae deliberationes. 82, 6.
consumere al. in aliqua re. 96, 13.
— — — aliquam rem. 70, 17.
consummatio. 187; 10.
contentio. 146, 9.
continens vox. 103, 7.
continenter. 102. 5.
continuatio. 143, 4. 153, 9.
contortio dexterae. 153, 6.
contrahere benivolentiam. 8, 9.
contrariae leges. 18, 3.
contrarie dicere. 91, 15.
ex contrario. 15, 17. 156, 4. 178, 4.
contrarium. 70, 9. 151, 4.
controversiam controvorsia dissolvere. 68, 16.
— intendere. 73, 14.
convenit mihi cum advorsariis. 15, 16.
quid conveniat reo. 32, 9.
convitium. 33, 20.
convorsio. 144, 9.
— ex contrario. 65, 3.
corpus = *cutis*. 71, 13.
correctio. 163, 21.
Crassus. 130, 4.
credere dolori. 36, 18.
Cresilaus. 132, 9.
Cresphontes. 64, 9.
criminose exponere. 78, 10.
cum causa al. facere. 73, 13.
cura vocis. 100, 10.
Curionis dictum. 57, 6.
curo enumerare. 72, 6.
dare causam. 58, 80. — crimini rem. 181, 6.
— testimonium. 54, 8.
de al. supplicium sumere. 21, 3.
de civitate eicere. 185, 6.
de re animum demovere. 194, 15.
de tragoediis Enni sententias eligere. 128, 2.
de vita oratio sumpta. 149, 18.
decernitur vis. 83, 7.
definita animi moderatio. 3, 9.
definitio. 162, 22.
ex definitione controvorsia. 19, 1. 43, 7.
definitiones falsae. 68, 6.
— volgares. 68, 7.
deinde *in exitu enumerationis*. 130, 16.
deliberant bellum gerere. 136, 8.
deliberationes in deliberationem veniunt. 82, 8.
deminutio. 183, 17.
demittere corpus. 107, 11.

demonstrare vitam. 93, 10.
demonstrativa causa. 90. 7.
in demortui locum. 18, 6.
denique. 204, 18.
denominatio. 172, 13.
deponentium et passivorum infinitivi iuncti. 85, 9.
depravatio. 10, 14.
deprecatio. 22, 14. 51, 8. 52, 8.
deprecatio prima defensoris = *constitutio.* 16, 21.
depressa. 72, 7.
derelicta regio. 112, 2.
derogatio. 41, 6.
descriptio. 78, 11. 184, 17.
desidiosus Mars. 173, 8.
destinare al. in causa. 24, 7.
detinere formam. 114, 5.
detrahere. 94, 1.
devocari in suspitionem. 30, 6.
devenire ad optumum verbum. 164, 10.
dialectici. 42, 13.
in dicendo *quid?* 11, 9. 88, 11.
die *gen.* 32, 14.
dignitas personae. 14, 14.
— orationis. 140, 18. 141, 6.
dignum maleficio invenire supplicium. 134, 16.
diluuntur peccata. 66, 9.
dilucida brevitas praeceptionis. 115, 11
disciplinabilis scientia. 84, 8.
disiunctum. 165, 15.
dispar vitium. 30, 16.
dispositio. 5, 1. 97, 1.
dispositionis memoria. 5, 3.
dispositionum genera. 97, 4.
in disquisitione positum. 68, 13.
dissidere cum scripto. 38, 19.
dissoluta oratio. 139, 13.
dissolutum. 170, 5.
distincta oratio. 140, 19.
distributio. 16, 3. 178, 15.
divisio. 186, 12.
— causarum. 15, 12.
divorsus = *contrarius.* 151, 5.
docere ut. 135, 17.
dolus. 83, 6.
domi nascitur aurum. 160, 9.
domuitio. 114, 18.
Drusus. 158, 8. 178, 3.
dubitatio. 169, 4.
dubium causae genus. 7, 5.
duplicatio. 167, 15.
dupliciter ecferre sententias. 150, 13.
duriter translata. 139, 4.
eâ. 19, 6. 117, 5.
eadem lex. 73, 7.
ecce tibi. 137, 15.
ecferre rem. 72, 3.
— sententiam. ib.
— verba similibus casibus. 155, 1.
ecfictio. 201, 3.
educatio. 93, 15.
egregia res. 111, 10.
egregie artificiosum. 127, 11.
electores alienorum. 129, 1.
elegantia. 141, 6.
eloquentia obiecta advorsario. 8, 17.
eminere non debet ars. 132, 18.
eminiscor. 36, 19. 37, 22.
enarrationes. 212, 1.
enodare voluntatem legis. 41, 15.
enumeratio. 75, 11. 169, 10.
— falsa. 58, 9.
enuntiare orationem. 104, 11 (*cf.* 162, 11).
erint. 10, 13. 82, 16.
esse *omittitur.* 9, 20. 10, 2. 19, 14. 29, 5.
est quom. 55, 14. 164, 11.
etiam = *adhuc.* 181, 14.
evidentes narrationes. 210, 7.
evocationes. 83, 8.
ex contentione utilius. 47, 9.
ex plebiscito vetari. 23, 15.
exangue genus orationis. 140, 9.
exaugere argumentationem. 73, 17.
exceptiones praetoriae. 20, 5.
exclamatio. 149, 20.
exemplum. 199, 7.
exerceri imaginibus conlocandis. 119, 15.
exercitata, *de cinaedo.* 138, 4.
exhausto rubore scurra. 138, 7.
exilis oratio. 140, 9.
ad exitus similis verba veninnt. 155, 17.
exordiri causam. 87, 16. 98, 6.
exordium. 8, 7.
— commune. 11, 20.
— volgare. 11, 18.
exortus (*solis*). 116, 11.
expedire. 53, 2.
expedisse peccare. 29, 9.
expedita res. 69, 1, 4.
expeditio. 169, 10.
explanatio. 141, 8.
expolitio. 189, 9.
expositio. 56, 17.
expresse conscripta exempla. 132, 16.
exprimere motus corporis verbis. 108, 8.
exquirere firmamentum. 25, 14.
exscriptae leges. 41, 1.
exsuscitatus ira. 54, 19.
extenuata figura. 134, 1.

externae res. 93, 8.
extranea causa. 82, 7.
— verba. 134, 8.
extraneae res. 94, 5.
extraria res. 22, 1.
extrema defensio. 31, 13.
ad extremum. 28, 18.
exuperatio. 208, 8.
fabula. 12, 17.
— veri similis = *comoedia*. 10, 14.
fabulae usus. 10, 14.
facere fortiter inimicitiis gerendis. 94, 14.
facta oratio. 75, 16.
facta *virtutibus opposita*. 91, 13.
feminis plangor. 108, 5.
fere. 52, 18. 53, 1. 79, 10. 90, 4. 112, 14.
ferme. 189, 7.
festivitas sermonis. 13, 3. 176, 10.
figura spargere. 165, 12.
— vocis. 100, 5.
figurae. 133, 18.
finio = *definio*. 68, 9.
finitio. 162, 22.
finituma verba. 176, 15.
finitumae res. 172, 13.
firma suspitio. 33, 16.
firmamentum. 24, 17.
firmitudo vocis. 100, 10.
flagro *transitivum*. 186, 3.
fortitudo. 84, 1.
fortuna. 22, 8. 50, 17.
Fortunae *imago*. 61, 20.
Fregellae. 137, 1. 147, 3.
frequentatio. 187, 10.
frivolus sermo. 140, 14.
Galba *orator*. 130, 4.
garrula disciplina. 43, 8.
— scientia. 86, 13.
genera causarum. 4, 9.
— dicendi. 133, 17.
quod genus. 110, 4.
gerere amicitias. 95, 1.
gignere exempla. 128, 16.
gladiatoria temeritas. 86, 13.
gladium. 153, 6.
gloria = *gloriae studium*. 3, 15.
gloriae. 94, 13.
gloriosus pecuniae ostentator. 201, 12.
Gracchi *oratores*. 130, 4. (166, 20. 209, 10.)
Gracchus. (h. e. C. Gr.) 122, 5. 123, 9.
— (h. e. Tib. Gr.) 210, 11.
gradatio. 162, 7.
gratia. 102, 9.
gravis figura. 134, 2 et 7.
habere certa signa. 66, 2.
habere in se. 3, 8. 154, 3. 162, 19.
quae habent similis sententias. 92, 13. (cf. 66, 2.)
habitudo bona corporis. 139, 2.
haec *fem. plur.* 118, 4.
Hannibal. 82, 3.
hic. 9, 1. 21, 3 et 18, 77, 2. 150, 10.
hic. 14, 7. 126, 6.
hilare. 105, 13.
hinc. 90, 19. 140, 3.
historia. 12, 19.
hoc aut hoc. 67, 9.
hoc est. 9, 13. 11, 11. 76, 16.
honesta conmemoratio. 87, 4.
honesta ratio. 88, 2.
honesti partes. 83, 15.
hospitium = *hospites*. 8, 21.
huc et illuc. 200, 5.
humilior dignitas. 134, 4.
id est. 10, 4. 24, 18.
idonea pronuntiatio. 164, 8.
idonea res. 57, 11.
idonei homines. 87, 9.
idoneus dignitate. 85, 11.
ignosci postulat. 22, 6.
ignotus *active*. 92, 2.
imagines rerum. 113, 10.
— verborum. ib.
imago. 199, 19.
in praesentiarum. 43, 7.
inadparatio. 33, 10.
inambulatio. 107, 19.
inbecillae imagines. 115, 13.
incidunt partes laudis. 95, 14.
inconstantia. 69, 13.
indigeo *constr.* 109, 17.
inductae soleae. 20, 19.
inductio praeceptionis. 109, 5.
inductu alieno. 52, 15.
industriae. 94, 5.
industrior. 197, 5 et 18.
infitiatio. 25, 15.
infrequentem tradere. 165, 4.
ingenio fretus. 109, 17.
ingenuom stuprare. 78, 6. 134, 17.
iniuria mulierum. 77, 13.
inpetrare. 145, 6.
inprudentia. 22, 9. 80, 8.
inreligio. 58, 12.
insecare res in animis auditorum. 105, 9.
inserere r. i. a. ib.
insimulatio accusatoris. 16, 21.
insinuare se ad causam. 10, 7.
insinuatio. 7, 2.
instrumento dominus significatur. 173, 1.
integer in omni voce. 102, 1.

intellectio. 175, 13.
intellegitur al. signo. 175, 17.
intendere causam. 53, 15.
— orationem. 165, 13.
intentio. 25, 15.
Intercedo. 43, 7.
intercurrens narratio. 12, 10.
interest hoc *constr.* 153, 4.
interiectae suspitiones. 29, 3.
interiectio verborum. 10, 3.
interlucentes loci. 112, 5.
intermissio. 152, 10.
interpellatio. 10, 17.
interponere decreta. 45, 17.
— quaestiones. 36, 15.
interpretatio. 167, 8.
interrogatio testium. 147, 11.
interserere exornationes. 159, 17.
intervalla crebra. 106, 15.
intestini tumultus. 167, 1.
inventor pro invento. 172, 16.
inveniundi praeceptio. 81, 6.
invorsio. 10, 15.
iocatio. 105, 18.
is. 31, 8. 33, 4. 71, 6. 188, 12.
— *om.* 90, 9. 92, 4. 166, 15.
et ita. 68, 14.
Italicum bellum. 82, 13.
indicatio. 25, 4.
iudicatum. 45, 17.
iungere vocem. 106, 6.
iuratus fuit. 68, 18.
in iure vorsari. 19, 16.
iuridicialis constitutio. 17, 2. 45, 5.
iustitia. 83, 19.
Ladas. 125, 4.
laedere *et* laudare *oppos.* 72, 13.
laeditur auditoris voluntas. 70, 10.
Laelius *orator.* 130, 4. 144.
Latinitas. 141, 8.
Latro rhetor. 106. 16.
latrocinia bonorum (*quadruplatores*) 147, 6.
laudabile. 87, 1.
lectissumum verbum. 164, 10. (cf. 96, 2).
legere sacrum. 78, 7.
leges contrariae. 41, 5.
legituma constitutio. 17, 2. 38, 18.
levis constructio verborum. 134, 3.
leviter tangere. 132, 14.
lex frumentaria Saturnini. 19, 1.
libare laudem. 126, 1.
licentia. 180, 6.
lites paedagogi. 138, 6.
locare filiam. 65, 6.
loci decem amplificationis. 76, 8.
loci imaginum. 109, 20.
loco fit res. 147, 9.
in locum hunc res venit. 67, 8.
locus *quid?* 28, 19. (cf. 132, 15.)
— communis. 23, 1. 35, 8.
— proprius. 35, 8.
Lysippus. 132, 7.
maculae est ordini. 179, 4.
magnifice indicata res. 9, 6.
magnitudo vocis. 100, 8.
malefici locus. 188, 13.
mandati actio. 46, 3.
materis. 173, 4.
maturissuma aetas. 150, 21.
medicus *digitus.* 114, 9.
mediocris figura. 134, 3. 135, 21.
membrum. 152, 10.
memoriter pronuntiare. 110, 12.
mentio. 83, 10.
misericordiae partes. 78, 13.
mitigatio. 181, 17.
modestia. 84, 3.
modo — tum. 105, 13.
modus oratoris. 141, 5.
de moribus censorium iudicium. 31, 13.
multo difficillume. 152, 9.
munus oratorium. 16, 14.
musica. 70, 17.
Myro. 132, 8.
narratio brevis. 13, 11.
— dilucida. 14, 4.
— veri similis. 14, 12.
narrationis genera. 12, 6.
necessitudo. 22, 12. 49, 17.
neglegentius al. ferre. 135, 16.
nempe ergo. 63, 3.
— igitur. 43, 13.
Neocles rhetor. 97, 4. 98, 7.
Neptuniae lacunae. 139, 7.
nihilo minus. 15, 9. 161, 4.
nimirum. 95, 10. 171, 6.
niti ad facultatem. 129, 14.
nitor opsoletus Gracchum. 178, 3.
nomina rerum *h. e. technica.* 133, 2.
nominatim laedere. 46, 5.
nominatio. 171, 12.
de nomine controversia. 73, 3.
non *traiectum.* 31, 13. 87, 4.
non acire. 164, 17.
non ullo dolore cogi. 85, 13 (*cf.* 92, 16).
non voluit. 45, 1.
notatae similitudines. 117, 5.
notatio. 201, 10.
— imaginum. 115, 4.
nova verba. 139, 4.
nove dicere. 14, 8.
novitas. 10, 17.

novum ius. 46, 13.
nugatorium. 56, 5.
ad numerum poeticum extruere verba. 175, 1.
nunc. 164, 18.
nuntii *aput Pacuvium*. 128. 3.
nuperrume dictum. 10, 10. 99, 4.
obcaecantur imagines. 112, 13.
oblita oratio. 140, 20.
obrogatio. 41, 6.
occasus (*solis*). 116, 11.
occisio al. oblata. 158, 6.
occultatio. 164, 17.
occultatur ars. 132, 14.
occupatur res ab legibus. 20, 9.
occupatus in eo venenum datum. 71,15.
occ. in eo quod *etc*. 165, 7.
odiosi interpretes scripturae. 43, 3.
offensatio. 38, 16.
offensum. 70, 9.
officio facere. 91, 3.
officium calumniatoris. 40, 9 (*cf*. 177, 14).
— oratoris. 15, 9. 27, 2.
oportet facere (*pro*: *op. fieri*) 85, 10.
opponi ludibrio. 185, 13.
optunsae aures. 98, 5.
opus sunt varietates. 105, 10.
ordine referre. 75, 13.
ex ordine habere locos. 110, 17.
in ordine stare. 111, 4.
ostendo = *ostento*. 76, 1. 86, 10. (*vide contra* 122, 1.)
pactum. 46, 15.
par certatio. 170, 14.
parere dicto atque nutu. 168, 15.
partitio constitutionis. 20, 3.
parum multa scire. 3, 12.
paulo plura nosse. 112, 18. 127, 5.
paulo supra. 91, 16.
pectora = *pectus*. 176, 6.
penes unum omnia consistunt. 129, 13.
percursio. 209, 13.
perditissuma ratio. 155, 14.
perduelliones. 139, 6.
periculosum est ne. 161, 7.
periuro. 144, 17.
permissio. 168, 9.
perscriptum diligenter. 39, 7.
persecutio rei al. 44, 7.
persequens inimicitiarum. 54, 18.
perspicua culpa. 187, 21.
persuasus auditor. 10, 3.
pervenit telum in corpus. 167, 7.
placitum est, ut . . . 27, 6.
plagioxypus. 172, 9.
planum facere. 165, 11.
pleniores syllabae. 154, 15.
plus minusve. 16, 7.
Polycletus. 132, 8.
Polyphontes. 64, 19.
pollicentur se scribere. 126, 16.
C. Popillius. 23, 18. 161, 9.
Porcina *orator*. 130, 4.
porrectio brachi. 107, 19.
porro. 59, 1, 2.
post *adverb*. 164, 8.
potestates al. rei amplecti definitione. 162, 23.
in potestatibus misericors. 51, 15.
potissumum. 22, 7. 29, 1.
potiri *constr*. 69, 8. 193, 15.
praecisio. 170, 12.
praefulgere. 112, 13.
praemium ex lite. 160, 5.
praesens audita memoria. 84, 10.
praestare iure. 47, 2.
praesto adesse. 206, 1.
praevaricatio. 94, 10.
Praxiteles. 132, 8.
prima quaeque. 81, 12.
primum = *potissumum*. 149, 20.
primum omnium. 126, 6.
primum quidque. 74, 18.
prisca verba. 139, 4.
probabile. 29, 11. 47, 13.
producti sumus ut . . . 6, 9.
proficisci in mediocre genus orationis. 139, 12.
prohibet nihil uti. 142, 5.
— sepeliri. 159, 1.
— sepultura. 161, 7.
proinde atque. 108, 18.
— quasi. 73, 9.
— ut. 6, 2.
Prometheus. 131, 14.
pronominatio. 172, 4.
pronominis pers. cas. obl. subaudiuntur. 18, 17. 22, 6 *et* 12, 89, 15. 144, 16.
pronuntiatio. 99, 10.
propria lex. 20, 10.
proprie cohaerere. 12, 2.
proprii loci. 35, 7.
propositio. 56, 17.
prudentia. 83, 15.
pudens translatio. 177, 7.
pulmones = *pulmo*. 176, 7.
purgatio. 22, 7. 49, 15.
purgationes. 51, 2.
ut puta. 42, 4.
qua = *quo modo*. 102, 8.
quae — quales. 28, 15.
quantulum poterunt valere. 118, 3.

que. 70, 13. 127, 2.
quaestiones in servos. 36, 7.
quaestio in deliberatione. 81, 16.
quidam. 83, 17.
quid ita? 148, 5.
non est quin. 55, 11. 168, 4. (*cf.* 37, 20.)
quispiam. 84, 10. 178, 10.
quo setius. 19, 10.
rabula. 138, 2.
ratio. 24, 10. 53, 14.
— fugit me. 67, 9.
— inimicitiarum. 55, 10.
— sententiae. 88, 8. *cf.* 82, 17.
cum ratione. 166, 18.
ratione factum. 47, 12.
— providere. 33, 4.
rationes nostrae. 151, 6.
rei puplicae. 177, 5.
ratiocinatio. 147, 18.
ex ratiocinatione controvorsia. 20, 9. 44, 11.
ratiocinalis causa. 44, 11.
recitatio literarum. 97, 20.
redigere omnia in praeceptiones. 124, 4.
redintegrata oratio. 75, 12.
reflexio. 167, 15.
Reges Marcii. 115, 1.
relatio criminis. 22, 5. 48, 8.
relativi pronominis attractio. 11, 6.
relinquere iusiurandum. 144, 4.
— poenam. 135, 2.
remotio criminis. 23, 8. 52, 9.
remotum. 58, 9.
repetitio. 143, 14.
repetitum longe. 58, 19.
replicatio. 167, 15.
res = *aliqua pars artis.* 11, 10. 208, 4.
— acta. 99, 4.
— iudicata. 74, 1.
— narrata. 15, 13. 99, 4.
— plures res significans. 18, 11.
— scripta = *scriptum.* 18, 11.
de rebus quinque unum. 99, 11. (*cf.* 43, 11.)
respondere al. loco. 10, 12.
resistere respondere. 35, 1.
reticentia. 170, 12.
retinere animum auditoris. 103, 3.
— inimicitias. 151, 9.
revorti. 45, 4.
rhetor. 103, 3.
rigare ingenia. 132, 5.
rumores. 37, 19.
rumpere foedera. 145, 2.
Samiae. 204, 10.
sanctio. 41, 10.
hercle sane. 202, 13.
satisfacere. 137, 16. 165, 4.
— censoribus. 68, 17.
satis otium. 3, 1.
Saturninus. 19, 1. 158, 8.
scientior praeceptorum. 79, 18.
Scipio legibus solutus. 82, 10.
Scipio *orator.* 130, 4.
scripta = *tragoediae.* 22, 1.
ex scripto et sententia controvorsia. 17, 10. 38, 19.
scriptor legis. 39, 2.
scriptura = *scriptum.* 40, 12.
scriptura diffusa. 123, 17.
secundum narrationem. 39, 1.
sedata vox. 102, 13.
semovere rem ab re. 186, 12.
sententia. 149, 18.
sententia est = *in animo est.* 77, 4. 119, 22.
sententiarum exornatio. 143, 11.
separatis partibus ecfertur dissolutum. 170, 6.
sermocinatio. 204, 20.
sermones personarum non distincti. 205, 12.
servare rem. 14, 19. 36, 14.
Sestus. 209, 16.
non modo, set. 132, 4.
severitas oratoria. 159, 9.
si (*non* '*set si*'). 4, 3.
signa nocentis. 34, 15.
significatio. 208, 7.
signum. 32, 3.
similiter cadens. 154, 18.
— desinens. 155, 6.
similitudo. 195, 5. 209, 6.
simplici animo esse. 183, 2.
simplici iudicio damnata. 148, 3.
simul ut. 205, 14.
si quo tardius. 26, 4.
sitella. 19, 7.
sive — potius. 181, 1.
sodalitium. 203, 8.
solarium. 138, 3.
soloecismus. 141, 12.
solutum. 170, 5.
spatium *signi pars.* 33, 1.
species gravitatis. 139, 10.
sperabat se comparare. 54, 5.
spiritus rabidus. 200, 4.
splendide invitare. 202, 12.
stadium artis. 125, 7.
statuendi utilius potestas. 47, 10.
in studio esse. 71, 9.
studiosi. 64, 17.

stultitia = *stultitiae simulatio.* 10, 16.
subicere exempla sub artis locos. 123, 13.
subiectio. 159, 20.
sufflata oratio. 139, 1.
Sulla. 210, 1.
P. Sulpicius. 23, 12. 73, 5. 107, 4. 158, 8.
summa causae. 7, 19.
sumptio operae. 159, 7.
superlatio. 10, 16. 175, 3.
supersedere causam. 52, 9.
supplosio pedis. 107, 20.
suum scribere. 124, 18.
et tamen. 154, 12.
tametsi — tamen. 183, 8.
vix tamen. 137, 18.
tantulis viribus. 136, 20.
Tarpeius mons. 172, 15.
temeritas *opponitur Fortunae.* 62, 6.
tempora insinuationis. 9, 11.
tempus consequens. 34, 11.
— instans. 34, 2.
testibus res conprobatae. 181, 6.
testiculi arietini. 114, 9.
testimonia. 36, 1.
testum = *testa.* 131, 15.
torquere vocem. 100, 12.
tractando fit expolitio. 191, 4.
tradere se vitae. 156, 11.
traductio. 145, 9.
tragica consuetudo. 105, 5.
tragoediis traditae fabulae. 12, 19.
trahere a finitumis rebus orationem. 172, 13.
— al. ad verisimilem suspitionem. 36, 12.
— al. in invidiam. 8, 20.
transgressio. 174, 12.
transiectio. 174, 12.
transiectio verborum. 142, 15.
transitio. 163, 14.
transitio = *digressio.* 163, 14.
translatio *num status?* 16, 17.
— criminis. 23, 5. 48, 8.
— *figura.* 176, 17.
ex translatione controversia. 19, 13.
transscribere. 127, 10.
tremebunda vox. 105, 18.
tribuo = *distribuo.* 83, 5.
Triptolemus. 131, 12.
tueri paupertatem. 56, 21.
turgens oratio. 139, 3.
turpiter vivere. 89, 13.
tuta ratio. 88, 2.
tute vivere. 90, 1.
Ulixes occidit Aiacem. 17, 3. 54, 2.
ultro ad mortem proficisci. 89, 15.
unae — alterae similitudines. 113, 12.
unica malitia. 91, 9.
univorse. 177, 1.
in unum conferre. 188, 1.
usitata verba. 141, 17.
usque adeo. 34, 20.
ut. 21, 15. 86, 6. 168, 6.
nihil uti. 111, 12.
utilitas. 81, 12. 83, 3. 119, 8.
ad utilitatem progredi. 81, 14.
de uxore iudicium privatum. 148, 7.
vacui agri. 169, 13.
Varius Hybrida. 136, 2.
vasta atque hians oratio. 142, 2.
venĭt — venīt. 156, 4.
vincĭt — vincīt. 156, 5.
verborum exornatio. 143, 10.
veritas = *vera causa.* 13, 8.
in veritate dicere. 159, 5.
Vestini Pinnenses. 72, 11.
victus sponsione. 160, 7.
vis *opp. dolo.* 83, 6.
visum est ut...... 137, 14.
vita rei consideratur. 30, 7.
vita = *veritas.* 96, 7.
vocum varietates. 105, 10.
volgaris defensio. 66, 9.
volitare in foro. 185. 1.
volnerare vocem. 103, 4.
volnus fit arteriae. 102. 3.
voltum admovere ad auditores. 107, 12.
volubilis vis orationis. 106, 8.
voluntates scriptorum. 41, 2.
voluntati auditoris probari. 102, 2.
volutari in omni dedecore. 144, 5.
volutatur unum nomen in conmutatione casuum. 158, 2.
Zethus. 70, 16.

INDEX GRAECUS.

αἰτιολογία. 147, 18.
ἀλληγορία. 177, 10.
ἀμφιβολία. 42, 13.
ἀναδίπλωσις. 166, 18. 167, 15.
ἀνακεφαλαίωσις. 187, 10.
ἀνάμνησις. 187, 10.
ἀναστροφή. 174, 12.
ἀναφορά. 144, 9.
ἀνεύθυνα. 57, 17.
ἀνθυποφορά. 159, 20.
ἀντέγκλημα. 23, 5. 49, 9.
ἀντίθεσις. 21, 14.
ἀντίθετον. 194, 20.
ἀντικαταλλάττεσθαι. 47, 5 et 14.
ἀντίληψις. 21, 14.
ἀντιμεταβολή. 167, 15.
ἀντιμετάθεσις. 145, 9.
ἀντίστασις. 145, 9.
ἀντιστροφή. 144, 9.
ἀντονομασία. 172, 4. 177, 10.
ἀπομύττεσθαι τῷ βραχίονι. 209, 2.
ἀπορία. 169, 4.
ἀποσιώπησις. 170, 12.
ἀτίμητοι ἀγῶνες. 17, 2.
γνώμη. 149, 18.
διαίρεσις. 169, 10. 178, 15.
διαλλαγή. 187, 10.
διάλογοι. 204, 20.
διαπόρησις. 169, 4.
διασκευή. 210, 7.
διατύπωσις. 201, 3. 210, 7.
διαφορά. 145, 9.
διεζευγμένον. 165, 15.
διλήμματον. 186, 12.
εἰδωλοποιία. 207, 7.
εἰκών. 195, 5.
εἰρωνεία. 164, 17. 177, 10.
ἔκφρασις. 201, 3.
ἔμφασις. 208, 7.
ἐναντιότης. 151, 4.
ἐνάργεια. 200, 7.
ἐνθύμημα. 149, 18. 151, 4.
ἐξεργασία. 189, 9.
ἐπανάληψις. 166, 18.
ἐπαναστροφή. 167, 15.
ἐπαναφορά. 143, 14.
ἐπανόρθωσις. 163, 21.
ἐπεζευγμένον. 166, 6.
ἐπιβολή. 143, 14.
ἐπιδιόρθωσις. 163, 21. 181, 17.
ἐπιείκεια. 183, 17.
ἐπιεικές. 40, 7.
ἐπιμονή. 194, 12.
ἐπιπλοκή. 162, 7.
ἐπιτίμησις. 163, 21.
ἐπιτροπή. 168, 9.
ἐπιτροχασμός. 209, 13.
ἐπιφορά. 144, 9.
ἐπιχειρήματα. 28, 15.
ἠθολογία. 210, 7.
ἠθοποιία. 201, 10. 204, 20. 207, 7.
ἰσόκωλον. 154, 3.
κάλλος τοῦ λόγου. 154, 3.
κατάχρησις. 176, 11.
κλῖμαξ s. κλιμακωτὸν σχῆμα. 167, 7.
κοινότης. 144, 19.
κόμμα s. κομματικόν. 152, 10.
μερισμός. 178, 15.
μετάβασις. 163, 14.
μετάληψις. 44, 7.
μετάνοια. 163, 21.
μετάστασις. 23, 8.
μεταφορά. 176, 17.
μετωνυμία. 172, 13.
ὁμοιόπτωτον. 154, 18.
ὁμοιοτέλευτον. 154, 18.
ὀνοματοποιία. 171, 12.
ὁρισμός. 162, 22.
παλιλλογία. 166, 18. 187, 10.
παραβολή. 177, 10. 195, 5.
παραγραφή. 19, 15. 44, 7.
παράδειγμα. 195, 5.
παραδιαστολή. 86, 12. 163, 3.
παραδιήγησις. 12, 10.
παράλειψις. 164, 17.
παραφθέγγεσθαι. 10, 3.
παρέκβασις. 12, 10.
παρίσωσις. 154, 3.
παρομοίωσις. 154, 18.
παρονομασία. 155, 18.
παρρησία. 180, 6.
περισσολογία. 174, 8.
περίφρασις. 174, 8.
πλεονασμός. 167, 15.
πλοκή. 145, 9.
πολύπτωτον. 157, 16.
προέκθεσις. 161, 9.
πρόθεσις. 15, 12.

προκατάληψις. 159, 20.
προκατασκευή. 15, 12.
προκατάστασις. 9, 10.
πρόληψις. 159, 20.
προσωποποιία. 207, 7.
σημεῖον. 33, 15.
σύγχρησις. 145, 9.
συλλογισμός. 44, 11.
συναθροισμός. 187, 10.
συνεκδοχή. 170, 12. 175, 13.
συνήθεια. 29, 12.
συνωνυμία. 167, 15.
συστοιχία. 35, 2.
τεκμήριον. 151, 4.
τραχύτης. 180, 6.
τρόποι. 171, 10.
ὑπαλλαγή. 163, 21. 172, 13.
ὑπερβατόν. 174, 12.
ὑπερβολή. 175, 3.
ὑποτύπωσις. 200, 7.
ὑποφορά. 159, 20.
φαντασίαι. 210, 7.

CORRIGENDA.

I. In verbis scriptoris:

scr. 5, 15. consumitur: exordium.
10, 8. advorsari. 11, 15. doc. exordienda.
— 11. 21. 'nimium adparatis verbis conpositum aut' notari debebant diversis literarum formis, cf. Not. ad h. l.
— 16, 13. et in confut.
— 18, 17. 'constitutio'. (lit. minusc. initiali, idem corrige 19, 11)
— 19, 16. 'civili' diversis literis exprimendum fuit, cf. Not. ad h. l.
— 23, 6. set, ut 47, 14. 50, 14.
— 24, 13. pervorterit.
— 25, 20. reperientur.
— 31, 4. occultasse ante.
— — 14. aput iudices.
— — 17. bono fuisse.
— 32, 4. partis.
— 33, 2. 'transigendam' dele.
— 36, 7—9. quom — cruciatu — quicquid.
— 43, 3. opscuri.
— — 4. metuoat.
— — 9. contemneremus.
— 44, 13. eae res similes sint.
— 50, 7. maxume.
— 64, 7. iniuria quavis.
— 72, 5. nunc sic scripserim 'quae commoda — vere — *commoda*.'
— 76, 7. commodissume.
— 99, 4. re actā.
— 104, 11—13. 'clamosa — in contentione — cum raris et brevibus — acri vociferatione' — haec vocabula diversis typis exprimenda fuerunt.
— 114, 20. Regibus.
— 135, 10. optumatibus, ut 177, 6 optumatium. 184, 4. optume.
— 147, 16. istaec.
— 150, 8. est, omnia.
— 153, 6. brachi.
— 163, 12. del. 'explicat'.
— 173, 1. nunc propono: 'Liberum pro vino Cererem pro fruge'.
— 204, 8. 'apage'.
— 208, 9. abcisionem.

Diductis literis exprimenda curavi quae graviora videbantur, cetera orthographica sunt, in quibus attentionem meam sane laboriosam doleo frustra fuisse. Non fugiet, opinor, VV. DD. illam antiquiorem scribendi rationem haut ex codd., set ex placitis Madvigi Ritschlii Fleckeiseni aliorum esse Cornificio hic attributam.

II. in varietate lectionis:

4, 13. quod positum est δ (sic). 4, 14. quod pos. est in contr. et quod hab. $pcl^{13}\varrho^1 V$,3. (deletis punctis sub 'et quod'). 8, 8. de his reb. $e\mu a t\varrho^1$. 9, 11. add. 'quibus. ς. 11, 15. add. 'doceb. in exord. ς. 13, 18. add. 'sunt ς. 15, 9. (*vs.* 9) ϱ^1(alt. m.)^2. 16, 13. add. 'et conf.' ς. 33, 2. (*vs.* 5) $c\varrho^1$(alt. m.)$^2 v$. ib. 18(*vs.* 20) ϱ^1(pr. m.)$^2 v$. 40, 19. ϱ^1(pr.m.)^3. 46, 13. ϱ^1(alt. m.)^2 47, 2. (*vs.* 8) $gr.^{12}$. (*vs.* 9). iura f,pal^{14}. 59, 1. et immod. sunt *E*. 60, 3. (*vs.* 16) ϱ^1(alt. m.)^3. 62, 3. (*vs.* 10) $vo^2\omega^4$. 82, 17. Sc, eos qui. 84, 8. al. ad disciplinam sc. π. 96, 5. interponere oportebit $\mu^2 a^1 ntc\varrho^{12}$. interponemus. ς. 102, 3. vulnus arteriae. 1,2,$t\varrho^1$(pr. m.),^1ox. 103, 4. (*vs.* 10) 'aud. quod em. varietas haberet enim. p^1' haec del. 104, 8. ex aliqua re risum. *hetrb*. 107, 19. porreccione. $\pi\mu^1$. 120, 1. (*vs.* 4) Lamb. *c*. 126, 2. 'de libris tuis tul. $hp\pi kant^2 dl^4$ vo^2. tul. de l. tuis. t^1. de l. suis tul. $e\mu f o\varphi l^{13} vo^{13} c\varrho^2$, ^2ox, 3' etc. (hoc ordine) 137, 2. descissent 1, 2, *roφcgb*. 139, 13 (*vs.* 17) $ea^2 bdr\varrho^{13} Lvo^{13} g$ $pal.^3$ $o\varphi$. ib. (*vs.* 22)μ,2(a^1 $pal.^{145}$) *t*. 140, 11. φ habet 'in balneas'. 144, 2. 'quid — post.' om. etiam π. ib., 4. 'reliquisti' habet *t*. 144, 6. (*vs.* 6). latrocinio vitam. ς. 9. χ, ^2ox. 153, 20. (*vs.* 15) dele *v* ante ϱ^2. 165, 13. adde 'huiusmodi. ς. 171, ult. dele 'ut est'. 172, 1. sc. 'ut. est.' 175, 8 (*vs.* 14) dele 2, vo^2. ib. (*vs.* 15) $\pi\mu^2$, 2, vo^2.

III. In Notis:

229, 40 eâ eodem modo explicare debui, ut ad 117, 5. 272, 22, sc. 'ad interna et ab his'. 394, 36. (ad 162, 14) relegavi lectorem ad Praef. I; at ibi omisi monere, optumos codices et plurumos offerre lectionem 'virtutem industria' ut Quint. IX, 3, 54, ubi exspectes 'industria virtutem'; eoque comprobari originem citationis Quintilianeae ex ipso Cornificio ductae.